අනුබුද්ධ බුද්ධඝෝෂ මහා ස්ථවිරපාදයන් විසින් විරචිත

පරමත්ථජෝතිකා නම් වූ

බුද්ධකපාඨට්ඨකථා

(සිංහල පරිවර්තනය)

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

Vol. XI

අනුබුද්ධ බුද්ධඝෝෂ ස්ථවිරපාදයන් විසින් විරචිත

පරමත්ථ ජෝතිකා නම් වූ

බුද්ධකපාටඨ කථා

සිංහල පරිවර්තනය

බුද්ධශාසන අරමුදලේ භාරකාර මණ්ඩලයේ අනුග්‍රහයෙනි.

පාලි අට්ඨකථා සිංහල පරිවර්තනය 41

අනුබුද්ධ බුද්ධඝෝෂ ස්ථවිරපාදයන් විසින් විරචිත

පරමත්ථජෝතිකා නම් වූ

ඛුද්දකපාඨට්ඨ කථා

සිංහල පරිවර්තනය

සිංහල පරිවර්තනය
රාජකීය පණ්ඩිත - ශාස්ත්‍රපති
මැදඋයන්ගොඩ විජයකිත්ති හිමි

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය
125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැදිමාල, දෙහිවල
දුරකථනඃ 2734256 ෆැක්ස්ඃ 21736737

අනුබුද්ධ බුද්ධඝෝෂ ස්ථවිරපාදයන් විසින් විරචිත

පරමත්ථජෝතිකා නම් වූ
ඛුද්දකපාඨට්ඨ කථා

සිංහල පරිවර්තනය

ප්‍රථම මුද්‍රණය 2009

I S B N - 978-955-1604-39-4

පරිගණක අකුරුකරණය
නිල්මිණි විජේසේකර - පිළියන්දල

පිටකවරය
සුසිල් ජයශාන්ත පෙරේරා - මහරගම

මුද්‍රණය
අජිත් ප්‍රින්ටර්ස් (ප්‍රයිවට්) ලිමිටඩ්
342, පරණ කැස්බෑව පාර, රත්තනපිටිය, බොරලැස්ගමුව.
දුරකථනය: 0112517269

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය
125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැදිමාල, දෙහිවල
දුරකථන: 2734256, 2728468, 2726234 ෆැක්ස්: 21736737
විද්‍යුත් තැපැල: bcc456@sltnet.lk info@buddhistcc.com
www.buddhistcc.com

ප්‍රස්තාවනා (අට්ඨකථා)

පාළි භාෂාව මධ්‍යතන ඉන්දු ආර්ය පූර්ව අවධියට අයත් ප්‍රාකෘත විශේෂයක් බවත්, එම ප්‍රාකෘතය වූ කලී එකල උත්තර භාරතයේ ඒ ඒ ප්‍රදේශවල පැවති පොදු ජනයාගේ කථා ව්‍යවහාරය බවත්, පිළිගත් විද්වත් මතයයි. ප්‍රාකෘත ව්‍යවහාරය පොදු ජනතාවගේ හා ශ්‍රමණ සම්ප්‍රදාය ගරු කළ චින්තකයන්ගේ ද භාෂා මාධ්‍යය විය. එය උත්තර භාරතයේ පැතිරී ගිය ඉන්දු යුරෝපීය භාෂා ව්‍යවහාරයෙන් ජනිත වූවක් සේ සැළකිය යුතුය. මෙම ප්‍රාකෘත ව්‍යවහාරයේ ලිඛිත සාධක අනුව මූල අවස්ථාවක් සේ පෙනෙන පාළි භාෂාව උත්තර භාරතයේ කිසියම් විශේෂ ප්‍රදේශයක කථා ව්‍යවහාරයේ මාධ්‍යයක් විය.

1. පාළි භාෂාව ක්‍රි.පූ. 6 වැනි 7 වැනි සියවස්වල කොසොල් රට පැවති කථා ව්‍යවහාරය පදනම් කොට ඇති වූවෙකැයි ද එය නොයෙක් ජනපදවල ජනයාගේ පොදු භාෂා මාධ්‍යය වී යැයි ද මහාචාර්ය රීස් ඩේවිඩ්ස්තුමා පවසයි.

2. පාළිය උජ්ජයිනී ප්‍රදේශයේ භාෂාව යැයි වෙස්ටර් ගාඩ් සහ ඊ කුන් සහ ඔටෝ ප්‍රොන්කේ වැනි විචාරකයෝ පවසති.

3. පාළිය මගධයේ කථා ව්‍යවහාරයයි යන බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ මතය මහාචාර්ය ගෛගර්තුමා අනුමත කරයි.

4. බුදුරජාණන් වහන්සේ මුලදී කොසොල් රට බසින් දහම් දෙසන්නට ඇතැයි සළකන වින්ටර්නිට්ස් පාළි ත්‍රිපිටකයේ භාෂාව පැරණි මගධ ව්‍යවහාරය බව පදනම් කොට වෙනත් ප්‍රදේශ ව්‍යවහාරයන්ගේ සම්මිශ්‍රනය ඇතිව ගොඩනැගුණු බෞද්ධයන්ගේ සාහිත්‍යයීක භාෂාවකැයි පවසයි.

5. බුදුන් වහන්සේ ධර්ම ප්‍රචාරයේ යෙදුණු පන්සාළිස් වසින් වැඩි කොටසක් කොසොල් මගධ ප්‍රදේශවල සැරිසැරූ බව බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ පෙනෙන බැවින් පාළි භාෂාව කොසොල් මගධ දෙරට කථා ව්‍යවහාරය පදනම් කොටගෙන බිහි වූවාක් සේ සැලකීමට පුළුවන් බව ඊ කුන් නම් විචාරකයා පෙන්වා දෙයි.

මෙම විග්‍රහයන් ශාස්ත්‍රීය වශයෙන් වැදගත් වන අතර විශේෂයෙන් සැළකිය යුත්තේ බුදුන් වහන්සේගේ මතයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ දක්වා වදාළ ආකල්ප විග්‍රහ වන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ අරණ විභංග සූත්‍රයෙනි. මෙම සූත්‍රයෙන් පෙන්වන්නේ උන්වහන්සේ භාෂා මාධ්‍යයෙහි අනවශ්‍ය ලෙස දැඩිව එල්බ ගත් ශාස්තෘවරයෙකු නොවන බවයි. එකම දෙය විවිධ ජනපදවල නාම කීපයකින් හඳුන්වනු ලබන කල ඒ එක නාමයක් දැඩිව අල්වා නොගෙන ඒ ඒ ලෙසට ව්‍යවහාර කළ යුතු බවත් ලෝක ව්‍යවහාරය නොඉක්මවිය යුතු බවත් අරණ විභංග සූත්‍රයෙහි උගැන්වෙයි.

බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පසුව ත්‍රිපිටකය සංගීත වූ භාෂාව වන පාළි භාෂාව ථෙරවාදීන්ගේ ආගමික භාෂාව විය. එය සමස්ත ත්‍රිපිටකය පුරා රැඳී ගියේය. ථෙරවාදීන්ගෙන් බිඳී ගිය මහායානිකයෝ බුද්ධ ධර්මය සංස්කෘතයට පෙරලා ගත්හ. ඔවුන්ගේ සංස්කෘත සාහිත්‍යය දියුණුවීමත් මුස්ලිම් ආක්‍රමණ වැනි ආක්‍රමණත් මහායානික දර්ශනය විශ්වවිද්‍යාල මගින් රට මුළුල්ලෙහි බෙදා හැරීමත්, මහායානිකයන් ආමිස පූජා යන්ත්‍ර, මන්ත්‍ර ආදියෙන් පෘථග්ජන ජනතා ප්‍රසාදය දිනා ගැනීමත්, භික්ෂු විනය නීති ලිහිල් ලෙස මහායානිකයන් විසින් සකස් කිරීමත් ආදිය නිසා බුද්ධ ධර්මයත් පාළි භාෂාවත් බුද්ධ ජන්මභූමියෙන් අතුරුදහන් විය. එය ශ්‍රී ලංකාදීපයේ තහවුරු විය.

හෙළ අටුවා

සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් දෙසිය පන්තිස් වැන්නෙහි අශෝක අධිරාජයාගේ දායකත්වයෙන් පැලලුප් නුවරදී තුන්වන සංගායනාව පැවැත්වීය. මොග්ගලීපුත්තතිස්ස මහ රහතන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් රහතන් වහන්සේලා දාහක් සම්බන්ධ වෙමින් මෙම සංගායනාව පවත්වා ඇත. සාහස්සිකා නමින් හඳුන්වන මෙම සංගායනාව නව මසකින් සම්පූර්ණ විය.

තෘතීය සංගායනාවසානයේ දඹදිව ථෙරවාදාචරිය පරම්පරාවේ අවසන් පුරුෂයා වූ මොග්ගලීපුත්තතිස්ස මහ රහතන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍ය මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ විසින් තෘතීය සංගායනාවේදී තෝරා බේරා ගෙන සංග්‍රහ කළ, ථෙරවාදී ත්‍රිපිටකය ශ්‍රී ලංකාවට ගෙන එන ලදී. මිහිඳු හිමියන් විසින් ලක්දිවට ගෙන එනලද පාළි ත්‍රිපිටකය මහා අරිට්ඨ රහතන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ කොට ඇති සිංහල භික්ෂූන් වහන්සේලා උගත්හ. පාළියෙන්

තිබූ ත්‍රිපිටකයේ ගැටලු තැන් සිංහල ජනතාවට පැහැදිළි කර දීම අවශ්‍ය විය. බුද්ධ කාලයේ සිට වාචනා මාර්ගයෙන්, ආචාර්ය පරම්පරා වලින් පැවත ආ අර්ථ විවරණ ක්‍රම මිහිඳු හිමියන්ගෙන් සිංහල භික්ෂූන් වහන්සේලා උගෙන සිංහල භික්ෂූන් විසින් පාළි ත්‍රිපිටකයේ ගැටලු තැන් හෙළ බසින් අරුත් විවරණය කළහ. හෙළටුවා නමින් මේවා හඳුන්වයි.

අටුවා වනාහි ත්‍රිපිටකයට අයත් පොත් වලට ලියා ඇති ව්‍යාඛ්‍යාන සංග්‍රහ සමූහයයි. අටුවාවල පරමාර්ථය පෙළෙහි ඇති දුරවබෝධ වචන සහ ධර්මයේ ගැඹුරු තැන් විස්තර කිරීමත් අවශ්‍ය තැන්වලදී විස්තරාර්ථ සැපයීමත්ය. මෙම පරමාර්ථයෙන් ලියන ලද හෙළටුවා නම්,

මහා අට්ඨකථා
කුරුන්දි අට්ඨකථා
පච්චරිය අට්ඨකථා නම් වේ.

හෙළ අටුවා අතුරින් ප්‍රමුඛ ස්ථානය දැරුවේ මහා අට්ඨකථාව හෙවත් මූල අට්ඨ කථාවයි. බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ අට්ඨ කථා සියල්ලටම පාහේ ශරීරය කරගෙන ඇත්තේ මෙම අටුවාවයි. තුන් පිටකයටම අයත් අට්ඨ කථාවන්හි මහා අට්ඨකථාව ගැන සඳහන් වන බැවින් එය තුන්පිටකයම අළලා සකස් වුණු හෙළටුවාවන්ට වඩා පරිපූර්ණ වී තිබුණු මහා අට්ඨකථාවේ ලක්දිව සිදු වූ දේ පිළිබඳව බොහෝ වෘතාන්ත ද සඳහන්ව තිබුණු බව සිතා ගත හැකිය.

මහා පච්චරිය අට්ඨකථාවට එම නම ලැබුනේ පච්චරියක් හෙවත් පහුරක් උඩදී එය ලියන ලද බැවිනි. කුරුන්දිවේලු විහාරයේදී ලියන ලද හෙයින් කුරුන්දි අටුවා නම් විය.

මෙම ප්‍රධාන හෙළටුවාවන්ට අමතරව තවත් අටුවා කීපයක් දක්නට ඇත. අන්ධ අට්ඨකථාව එයින් එකකි. දකුණු ඉන්දියාවේ කාඤ්චිපුර (කොන්ජීවරම්) යෙහි පැවති අටුවාවයි. එය ආන්ධ්‍රා භාෂාවෙන් ලියා ඇතැයි සැලකේ.

බුද්ධඝෝෂ හිමි

දඹදිව බෝමැඩට නුදුරු ඝෝෂ නම් ග්‍රාමයේ බමුණු කුලයක උපත ලද බුද්ධඝෝෂ වාදයෙහි දක්ෂ වූ රේවත නම් මහා තෙරපාණන් වෙත

පැවිදි වූ බව ප්‍රචලිත මතයයි. බුද්ධඝෝෂ මහාබෝධි මණ්ඩපයට දකුණුදිග බමුණුගම උපන් බව සද්ධම්මසංගහ නම් පොතෙහි සඳහන් වේ. බෝමැඩට නුදුරෙහි ඝෝෂ නම් වූ ගමේ උපන් බව බුද්ධඝෝසුප්පත්ති නම් කථාවේ සඳහන් වේ. මෙවැනි විවිධ කරුණු විමංශනයෙන් පසුව බුද්ධඝෝෂ ජන්ම භූමිය මොරණ්ඩබේටක නම් ගම් බව පිළිගෙන ඇත. ආන්ද්‍ර දේශයේ ගුන්ටූර් දිස්ත්‍රික්කයේ පාල්නාඩ් තලුන් පෙදෙසේ ''කෝටනේමලී පුරිගුන්ඩලු පල්ලි'' යන ලඟ පිහිටි ගම් දෙක මොරන්ඩබේටක යැයි පැවසේ. උන්වහන්සේ උපන් පෙදෙස මොරන්ඩබේටක යැයි විසුද්ධමග්ගයෙන් පෙනේ. මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාවේ කර්තෘ සංදර්ශක ගාථාවක මයුර පට්ටන හෝ මයුර රූප පට්ටන සඳහන් වන බැවින් එතුමා එහි විසූ බව ද සිතිය හැකිය.

ව්‍යාකරණ විෂයෙහි ද දර්ශන ශාස්ත්‍රයෙහි ද වෛදික ග්‍රන්ථ විෂයෙහි ද ඉතිහාස පුරාවිද්‍යා විෂයෙහි ද කාය ව්‍යවච්ඡේද විද්‍යාවන් හිද ලක්ෂණ ශාස්ත්‍රයෙහි ද පැතිරී ගිය බුද්ධි ප්‍රභාවයක් එතුමා කෙරෙහි පැවති බව පැහැදිලිය. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් ලංකාවට පැමිණීමට පෙර ඤාණෝදය නම් ධර්ම ප්‍රකරණයත් අත්ථසාලිනී අටුවාවත් දඹදිව දී කළ බවද සඳහන්ය. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් කලින් සර්වාස්ති වාදියෙකුව සිට පසුව ථෙරවාදී වූ බව ඇතැම් විචාරකයන්ගේ පිළිගැනීමයි.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් ලක්දිවට පැමිණියේ අනුරාධපුරය රාජධානිය කරගත් මහානාම රජ දවසය. බුද්ධ වර්ෂ 953-975 අතර කාලයේය. උන්වහන්සේ ලංකාවට වඩින විට අට්ඨකථා සංහිතා කීපයක්ම මේ දිවයිනේ පැවති බවත් ඒවා හෙළ බසින්ම උගත් බවත් මෙයින් සමහරක් ග්‍රන්ථ ස්වරූපයෙන් ද සමහරක් පූර්වාචාරීන්ගේ මතවාද ඇතුලත් වන සාහිත්‍යය වශයෙන් ද පැවති බවත් ආචාර්ය අදිකාරම් මහතා පවසයි.

මිහිඳු හිමියන් දවස ආරම්භ වූ සිංහල අටුවා කථා වසර 700ක පමණ කාලයක් සිංහල ත්‍රිපිටකය හෙළි පෙහෙළි කරමින් පැවතියහ. ත්‍රිපිටක පාළියට සිංහල අටුවා ලියා ඇති බව දඹදිව විසූ රේවත හිමියන් ද දැන ගැනීමෙන් සිංහල අටුවා පාළියට පරිවර්තනය කිරීම, බුදුදහම චිරස්ථායී වීමට හේතුවක් යැයි උන්වහන්සේ ද සළකා හෙළටුවා පාළියට පරිවර්තනය කිරීම සඳහා බුද්ධඝෝෂ හිමියන් ලක්දිවට එවන්න ඇතැයි සැලකිය හැකිය.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් මෙහි පැමිණ බුදුන් වදාළ දෙලක්ෂ පන්සැත්තෑ දහස් දෙසියපනස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් ඇති ආගමයට තුන් ලක්ෂ එක්සැටදහස් සත්සිය පනස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් පමණ අටුවා කථා ලියා ආගමයෙහි පහන් නැගූ සේකැයි දත යුතු යැයි පූජාවලියේ සඳහන්ව තිබේ.

සංස්කාරකයෙකු හා අනුවාදකයෙකු වශයෙන් බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ කාර්යය වූයේ තමන් ඉදිරියෙහි වූ හෙළටුවාවන්හි අන්තර්ගත වූ විවරණ වෙනස් කිරීම නොවේ, ඒවා සකස් කිරීම සහ අවශ්‍ය ස්ථාන පිඬු කරමින්, අවශ්‍ය ස්ථාන විස්තරාර්ථ දක්වමින්, විධිමත්ව සුගමව පාළි භාෂාවට නැගීමයි. බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට අට්ඨකථා සකස් කරන්නට මහාවිහාරයෙන් ඉඩ ලැබී ඇත්තේ ''මහාවිහාර වාචනා මාර්ගයට විරුද්ධ මත ඒවායේ ඇතුලත් නොවිය යුතුය'' යන කොන්දේසි ද සහිතවය.

''මහා අට්ඨකථාව ශරීරය කොටගෙන **මහාපච්චරිය කුරුන්දි** ආදී විශ්‍රැතඅර්ථ කථාවන්හි යම් විනිශ්චයක් වේද එහි යුක්තාර්ථ සහ ඇතුලත් වන්නා වූ ස්ථවිර වාදය ද අත්නොහරිමින් සංවර්ධනය හොඳින් ආරම්භ කරන්නෙමු.''

තව ද එම අර්ථ කථාවලින් භාෂාන්තරය පමණක් අත්හැර විස්තර තැන් පිඬුකොට සියලුම විනිශ්චයන් ඇතුලත් කොට කිසිම තන්හි යුක්තාර්ථ නොඉක්මවා සංවර්ණනය කරන්නෙමු යි බුදුගොස් හිමියෝ පවසති.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් විසින් කරන ලද අට්ඨකථා සියල්ලම මිහිඳු මාහිමියන් විසින් ලක්දිවට ගෙන එන ලදුව මහා විහාරිකයන් විසින් ආරක්ෂා කරනු ලැබූ හෙළටුවාවන්හි පාළි අනුවාද බවත් මහා අට්ඨකථාවේ සාරය ගෙන පාළි අට්ඨකථා රචිත බවත් මෙම අට්ඨකථාවල සඳහන් වේ.

මේ අනුව බුදුගොස් හිමියන්ගේ කාර්යය වූයේ බුදුසමය පිළිබඳව අමුතුවෙන් පොත් ලිවීම නොව එතෙක් හෙළටුවාවන්හි ආ කරුණු විධිමත්ව හා සුගමව පාළි භාෂාවට නැගීම වෙයි. පාළි අටුවා පොත්වලින් අඩකටත් වඩා සපයා ඇත්තේ බුදුගොස් හිමියන් විසිනි. බෞද්ධ අට්ඨකථාචාරීන් අතුරෙන් එතුමා ශ්‍රේෂ්ඨතමයායි. එතුමාගේ ජීවන චරිතය වටා විවිධ ජනප්‍රවාද ගෙතී ඇත්තේ ඒ නිසාමය. එතුමා මෙලොව පහල වූයේ බුදුන්ගේ පර්යාප්ති ශාසනය දීර්ඝ කාලයක් නිර්මලව පවත්වාගෙන යාම සඳහා පාළි අට්ඨකථා ලිවීමටය යන ජන ප්‍රවාදයක් ද ඇත.

විනය පිටකය

	පෙළ	අටුවාව	කර්තෘ	කාලය
උභය විභංග	1 පාරාජිකා පාළි	1 ආණා දෙසනා සමන්තපාසාදිකා	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
	2. පාචිත්තිය පාළි	2 යථාපරාධ සාසන විනය අට්ඨකථා		
ඛන්ධක	3 චුල්ලවග්ග පාළි	3 සංවරාසංවර කථා		
	4 මහාවග්ග පාළි			
පරිවාර	5 පරිවාර පාළි			
		හික්ඛුපාතිමොක්ඛ කඞ්ඛා විතරණි	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
		හික්ඛුණි පාතිමොක්ඛ (මාතිකට්ඨ කථා)		

අභිධර්ම පිටකය

1. ධම්මසංගණිප්පකරණ	1 පරමත්ථ දේසනා	අත්ථසාලිනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
2. විභංගප්පකරණ	2 යථාධම්ම සාසන	සම්මොහ විනොදනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
	3. නාමරූප පරිච්ඡේද කථා		
3. කථාවත්ථුප්පකරණ			බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
4. පුද්ගලපඤ්ඤත්තිප්පකරණ			
5. ධාතුකථාප්පකරණ	පරමත්ථදීපනී		
6. යමකප්පකරණ	පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා		
7. පට්ඨානප්පකරණ			

සූත්‍ර පිටකය

1. දීඝනිකාය	1 වොහාර දේශනා	සුමංගල විලාසිනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
2. මජ්ඣිමනිකාය	2 යථානුලෝමසාසන	පපඤ්ච සූදනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
3. සංයුත්තනිකාය	3 දිට්ඨි විනිවෙචන කථා	සාරත්ථප්පකාසිනි	බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
4. අංගුත්තරනිකාය		මනෝරථපූරණී	බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
5. බුද්දක නිකාය			
1. බුද්දකපාඨ	පරමත්ථ ජෝතිකා		බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
2 ධම්මපද	ධම්මපදට්ඨ කථා		බුද්ධඝෝෂ හිමි 5වන ශ.ව.
3. උදාන	පරමත්ථ දීපනී		ධම්මපාල ආචාර්ය 5වන ශ.ව.
4. ඉතිවුත්තක	පරමත්ථ දීපනී		ධම්මපාල ආචාර්ය 5වන ශ.ව.
5. සුත්තනිපාත	පරමත්ථ ජෝතිකා		බුද්ධඝෝෂ හිමි 5 වන ශ.ව.
6. විමානවත්ථු	පරමත්ථ දීපනී		ධම්මපාල ආචාර්ය 5වන ශ.ව.
7. පේත වත්ථු	පරමත්ථ දීපනී		ධම්මපාල ආචාර්ය 5වන ශ.ව.

8. රේරගාථා	පරමත්‍ථ දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
9. රේරී ගාථා	පරමත්‍ථ දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
10. ජාතක	ජාතකට්ඨකථා	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
11 නිද්දේස (චුල්ල-මහා)	සද්ධම්ම ජෝතිකා	උපසේන ආචාර්ය	6වන ශ.ව.
12. අපදාන (රෙරෙ-රේරී)	විසුද්ධ ජන විලාසිනී	මහානාම ආචාර්ය	7වන ශ.ව.
13. පටිසම්භිදා මග්ග	සද්ධම්මප්පකාසිනි	මහානාම ආචාර්ය	7වන ශ.ව.
14. බුද්ධවංස	මධුරත්‍ථප්පකාසිනි	බුද්ධදත්ත හිමි	5වන ශ.ව.
15. චරියාපිටක	පරමත්‍ථ දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
	විසුද්ධි මග්ග	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
නෙත්තිප්පකරණ	නෙත්ති අට්ඨකථා	ධර්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
චතුභාණවාරපාලි	චතුභාණවාර අට්ඨකථා	ආනන්ද වනරතන	8වන ශ.ව.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් විසින් පාළියට නොනගන ලද අට්ඨකථා පාලියට නගන ලද්දේ බුද්ධදත්ත ධම්මපාල උපසේන සහ මහානාම තෙරවරුන් විසින්ය.

බුද්ධදත්ත හිමි

බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ සමකාලීනයෙකි. මධුරත්ථ විලාසිනි නම් බුද්ධවංශ අටුවාව උන්වහන්සේ ලියා ඇත.

උපසේන හිමි

සද්ධම්මජෝතිකා නම් නිද්දේශ අට්ඨකථාව මහාපරිවේණවාසී උපසේන හිමියන් විසින් කරන ලදී.

මහානාම හිමි

පටිසම්භිදාමග්ග අට්ඨකථාව වන සද්ධම්මප්පකාසනීය මුන්වහන්සේ විසින් ලියා ඇත.

ධම්මපාල හිමි

පරමත්ථදීපනී අට්ඨකථා - උදාන - ඉතිවුත්තක - විමානවත්තු - ප්‍රේතවත්තු - රේරරේරී ගාථා අට්ඨකථා මුන් වහන්සේ ලියා ඇත.

මෙම අට්ඨකථාවන් උගෙන ඒවා ආරක්ෂා කළ අය අට්ඨකථිකා නමින් හඳුන්වා ඇත. අට්ඨකථාචරියා යනු අට්ඨකථා සම්පාදනය කළ ආචාර්යවරයෝය. ආචරියවාද, ආචරිය මත, ආචරියා වාද යන නම්වලින් කියවෙන්නේ අට්ඨකථාවන් මැයි.

අට්ඨකථාවන් පිළිබඳ විවිධ විවේචන හා මතවාද උගතුන් අතර පවතී. මෑතකාලීන වියතුන් අතරින් අග්ගමහා පණ්ඩිත පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත හිමියෝ එවැනි විවේචකයෙකි. උන්වහන්සේගේ අටුවා පරීක්ෂණ නම් පොතෙන් එවැනි විවේචන ඉදිරිපත් කර ඇත. අටුවාකථා බුදුන් වහන්සේගේ දේශනා නොවන බව කවුරුත් පිළිගනිති. අටුවාචාරීන් වහන්සේලා අතර ද විවිධ මතභේද තිබූ බව දක්නට ඇත. වසර හත් අට සියයක් වන්නට පහසුකම් තිබේ. මිහිඳු හිමියන් විසින් ගෙන එන ලද පාළි විවරණ මහාවිහාරික භික්ෂූන් විසින් සිංහලට පරිවර්තනය කොට එම හෙළටුවා පස්වන සියවසේ බුද්ධඝෝෂ හිමියන් විසින් නැවත පාළි භාෂාවට පරිවර්තනය කළ බව පිළිගත් සම්ප්‍රදායයි. මේ තැන්වලදී එම මතිමතාන්තර ඇතුලත් වන්නට ඇති බව සිතිය යුතුය.

මහාවිහාරීය සම්ප්‍රදාය එකකි. අභයගිරි ජේතවන පරම්පරාවන්හි ද එවැනි සම්ප්‍රදායයන් පැවතුන බවට සැකයක් නැත. ස්වකීය පාරම්පරික මතවලට පටහැනි සූත්‍ර ධර්මයන් පෙළෙහි ඇති බව දැන දැනත් සිය මතය තහවුරු කරනු සඳහා ඒවා මදකිනිඳු වෙනස් නොකර, ඉවත් නොකර, සංගායනාවල දී පැවති තත්ත්වයෙන්ම ත්‍රිපිටකය රැකගෙන ඒම ගැන මහාවිහාරීය පරම්පරාවට බෞද්ධයාගේ ප්‍රණාම පූර්වක ගෞරවය හිමිවිය යුතුය.

මේ අන්දමින් පැවතගෙන ආ අට්ඨකථා අපේ හාමුදුරුවරු තවත් වර්ෂ සිය ගණනක් තම ආරාමවල පොත්ගුල්වල තබා පුස්තකාලවල තැන්පත්කොට උදේ සවස සුවඳ දුම් අල්ලා ධර්මය ගෞරවයෙන් ධර්ම රත්නය රැකගෙන ආහ. අනගාරික ධර්මපාලතුමාගේ ජාතික ආගමික වැඩපිළිවෙල ආරම්භ වීමෙන් පසුව එතුමාගේම පවුලේ නෑයන් විසින් අට්ඨකථා මුද්‍රණය කිරීමේ වැඩපිළිවෙල ආරම්භ කර ඇත. ඒ ධර්මපාලතුමා විසින් ඇති කරන ලද ආගමික ප්‍රබෝදයේ එක් ආභාෂයකි. 1916 ජූලි 05 දින ත්‍රිපිටක මුද්‍රණසභා නම් ආයතනයක් සයිමන් ඇලෙක්සැන්ඩර් හේවාවිතාරණ මහතුන්ගේ මැදිහත්වීමෙන් කොල්ලුපිටියේ ප්ලාම්ස් හවුස්හි පිහිටුවා ඇත. 1929 ජූනි 29 දින මෙම ත්‍රිපිටක සභාවේ රැස්වීමක් කොළඹ

ඩික්මන් පාරේ තක්සලාහි දී පවත්වා තිබේ. මෙම රැස්වීමට අතිපූජ්‍ය හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල නාහිමියන් ද, රත්මලානේ ශ්‍රී ධර්මානන්ද, ධර්මාලෝක නායක හිමිවරුන් ද ප්‍රධාන පණ්ඩිත ධර්මධර භික්ෂූන් වහන්සේලා 25 නමක් සහභාගී වූ බව සඳහන් වේ. අනගාරික ධර්මපාලතුමා ප්‍රධාන සාසනමාමක පිරිස් ද මෙම රැස්වීමට සහභාගී වී ඇත. මෙම නායක පණ්ඩිත ස්වාමීන් වහන්සේලා එක් එක් අටුවා ග්‍රන්ථ සංස්කරණය කිරීමට බාරගත් බවද සඳහන් වේ.

සයිමන් හේවාවිතාරණ මහතාගේ අභාවයෙන් පසුව සෝමලතා හේවාවිතාරණ ළමාතැනි විසින් ත්‍රිපිටක මුද්‍රණය සඳහා අරමුදල පිහිටුවිය. එම මුදල මගින් හේවාවිතාරණ අට්ඨකථා ග්‍රන්ථ සමූහය මුද්‍රණය කර ඇත. ආගම ධර්මය, ඉතිහාසය, පුරාවිද්‍යාව, සාහිත්‍යය ආදී ශ්‍රී ලංකා සංස්කරණ විවිධ ක්ෂේත්‍රයන් පර්යේෂණාත්මක අධ්‍යයනවලට යොමු කරමින් ශාස්ත්‍රීය පොතපත සපයා සංස්කෘතිය පිළිබඳ අවබෝධයක් ජනතාවට ලබාදීමේ අරමුණින් 1845 දී ආරම්භ කළ ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආසියාතික සමිතියේ පාලි අට්ඨකථා සිංහලට පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය මගින් පොත් දහයක් මුද්‍රණය කිරීමේ මහඟු කාර්යයකි.

අභාවයට යන පැරණි බෞද්ධ පොත්පත් හා අලුතින් ලියැවෙන බෞද්ධ පොත්පත් මුද්‍රණය කරවීමත් ඉංග්‍රීසි බෞද්ධ පොත්පත් සිංහලට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කිරීමත් පරපුරෙන් පරපුරට බුද්ධ ධර්මය ගෙන යාමත් බෞද්ධ සංස්කෘතියේ ආරක්ෂාවත් සඳහා පිහිටුවා ඇති අප ආයතනය වන බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය මගින් බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටකයේ පුනර්මුද්‍රණය නිමවීමෙන් පසු අට්ඨකථා සිංහලට පරිවර්තනය කොට මුද්‍රණය කිරීමට ප්‍රතිපත්ති සකස් කළහ. සිංහලෙන් මුද්‍රණය අවසන් කොට අටුවා කථා ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කිරීම අපේ අදහසයි.

''කථා පවත්තිනි'' නම් පාඨයක් ත්‍රිපිටකයේ අංගුත්තර නිකායේ සඳහන් වෙයි. ධර්මදේශකයා පෙළත් අටුවාවත් දනී නම් දහම් අසන්නා පෙළත් අටුවාවත් දනී නම් දහම් දෙසන්නාත් අසන්නාත් දෙදෙනාම පෙළත් අටුවාවත් දනී නම් එම ධර්ම දේශනාව සාර්ථක දේශනාවක් වන බව මෙහි සාමාන්‍ය අදහසයි. තථාගත ධර්මය වඩාත් ප්‍රකට වීම විවෘත වීම එහි පැවැත්මට හා උත්තරීතර භාවයට හේතුවන බව සඳහන්ය. මෙම කරුණු පිළිබඳව විමසිලිමත් වනවිට අට්ඨකථා පරිවර්තනයේ හා මුද්‍රණයේ අවශ්‍යතාවය වඩාත් පැහැදිලි වන්නේය. එයට අමතරව විශ්ව

විද්‍යාලවල පාළි හා බෞද්ධ අධ්‍යයනාංශවල උසස් අධ්‍යාපනය ලබන ශිෂ්‍යයන්ට විෂය නිර්දේශානුකූල අට්ඨකථාවල සිංහල පරිවර්තන නොමැතිකමේ බාධාව ද, එම ගුරු ශිෂ්‍ය දෙපිරිසටම මේ මගින් දුරු කිරීම අපේ පරමාර්ථයකි.

අපගේ ඉල්ලීම ද පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත වැළමිටියාවේ කුසලධම්ම නාහිමියන්ගේ අනුශාසනාව ද අනුව අටුවා කථා සිංහලට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කරවීමේ භාරදූර කර්තව්‍යය ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ වර්තමාන ආගමික අමාත්‍යාංශය මගින් ඉතාම කෙටි කාලයක් තුළ අවසන් කිරීම සඳහා අපට පවරන ලදී. බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක පුනර් මුද්‍රණය මගින් අප දක්වූ ආදර්ශයත් ගොඩනැගූ විශ්වාසයත් මෙයට හේතු වූ බව නිසැකය. මෙම කාර්යය අපට පැවරීම පිළිබඳව ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ ගරු ඇමතිතුමන්ට, ආගමික අමාත්‍යාංශයේ ලේකම් මහතාට සහ අමරහේවා මද්දුම මහතාට ද අපේ කෘතඥතාවය, පුණ්‍යානුමෝදනා පූර්වකව පළකරමු.

අටුවා පරිවර්තනයේ දී ආමිෂ ලාභයම නොව ශාසනික සේවයම සළකා එක් එක් පොත භාරගෙන මැනවින් සිංහලට පරිවර්තනය කරදුන් පණ්ඩිත ස්වාමීන් වහන්සේලාට ද උගත් ගිහි මහතුන්ට ද අපගේ කෘතඥතාවය හිමිවේ. සිංහල අටුවා පරිවර්තන සමීක්ෂණය කළ උගත් ගිහි පැවිදි දෙපිරිසටම අපගේ කෘතඥතාව හිමිවේ.

අටුවා කථා පරිවර්තන කාර්යය සම්බන්ධීකරණය කරමින් කටයුතු කළේ විජිතනන්ද සරත්චන්ද්‍ර මහතාය. එම ග්‍රන්ථාවලිය මුද්‍රණය කරවීමේ කාර්යය භාරවූයේ අප ආයතනයේ මුද්‍රණ කටයුතු අධ්‍යක්ෂ පාලිත ලියනගේ මහතාටය. මෙම මහත්වරු දෙපලම ඉතා උනන්දුවෙන් මෙම කටයුතුවල නියැලීම පිළිබඳව එම මහත්වරුන්ටද මාගේ කෘතඥතාවය පළවේ. මෙයට අමතරව මෙම කාර්යයට හොඳහිතින් අවංකව සහාය දුන් සියලු දෙනාටම පින් පුරවමින් ආසිරි පතමිහ.

මෙයට,

ශාසනස්තිථිකාමී,
කිරම විමලජෝති ස්ථවිර,
අධ්‍යක්ෂක, බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය,
නැදිමාල, දෙහිවල.

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ
අට්ඨකථා පරිවර්තක මණ්ඩලය

පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත ආඳාවල දේවසිරි නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත යාලේගම චන්දකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මැදඋයන්ගොඩ විජයකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත වටගෙදර විමලබුද්ධි හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත වීදුරුපොල ආනන්ද හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත හත්තොටුවේ ඉන්දරතන හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත පල්ලේගම සමිත හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මාවනානේ සෝමින්ද හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත බලපිටියේ සිරිසීවලී හිමිපාණන් වහන්සේ
පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මැදගම්පිටියේ විජිතධම්ම හිමිපාණන් වහන්සේ

රාජකීය පණ්ඩිත කිරිති නරම්පනාව මහතා
ශාස්ත්‍රවේදී ඇන්.එච්. පෙරේරා මහතා
පණ්ඩිත ජේ.පී. නිමල්ලාල් රංජිත් මහතා
පණ්ඩිත ටී.ජී. ජයතිලක මහතා
පණ්ඩිත ඒ.ඇම්.ඩී.වයි. සරත්චන්ද්‍ර අමරතුංග මහතා
පණ්ඩිත එච්.වී.ඇස්. නිශ්ශංක මහතා
පණ්ඩිත බී.ඇම්.පී. බාලසූරිය මහතා
පණ්ඩිත සෝමරත්න ගම්ලත් වෙලගෙදර මහතා
පණ්ඩිත දයා ගුණසේකර මහතා
පණ්ඩිත ලසිත් නලන්ත මහතා
පණ්ඩිත ඩබ්ලිව්.ඇල්.පී. ධර්මදාස මහතා
පණ්ඩිත ජිනදාස ගොඩකන්ද මහතා
පණ්ඩිත පී.ඇල්.කේ. පෙරේරා මහතා

සම්බන්ධීකරණය : විජිතනන්ද සරත්චන්ද්‍ර මහතා

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ
අට්ඨකථා පරිවර්තක සමීක්ෂණ මණ්ඩලය

1. පූජ්‍ය මැදගම්පිටියේ විජිතධම්ම හිමිපාණන් වහන්සේ (පේරාදෙණිය ශ්‍රී ලංකා විශ්වවිද්‍යාලයේ කථිකාචාර්ය)

2. පූජ්‍ය කොටියාගල උපරතන හිමිපාණන් වහන්සේ (කැළණිය විශ්වවිද්‍යාලයේ කථිකාචාර්ය)

3. හේමචන්ද්‍ර දිසානායක මහතා

4. පූජ්‍ය මැදඋයන්ගොඩ විජයකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ (ශාස්ත්‍රපති)

5. පූජ්‍ය ඇස්වත්තේ රේවත හිමිපාණන් වහන්සේ (ශාස්ත්‍රපති)

6. හේමචන්ද්‍ර දිසානායක මහතා (සිංහල ශබ්ද කෝෂය)

7. පණ්ඩිත දයා ගුණසේකර මහතා (සිංහල ශබ්ද කෝෂය)

8. පණ්ඩිත ඒ. ලසිත් නලත්ත මහතා (සිංහල ශබ්ද කෝෂය)

9. පණ්ඩිත සිරිමෙවන් සේනක මහතා (ශාස්ත්‍රවේදී)

සංඥාපනය

බුද්ධ වචනය සූත්‍ර විනය අභිධර්ම වශයෙන් පිටක තුනකටත් නැවත සූත්‍ර පිටකය දීඝ, මජ්ඣිම, සංයුත්ත, අංගුත්තර, ඛුද්දක වශයෙන් නිකාය පහකටත් බෙදා ඇති බව අපි දනිමු. මෙම නිකාය පහෙන් මුල් නිකාය හතර පිළිබඳව ථේරවාදී සම්ප්‍රදාය තුළත් නිකායාන්තරයෙහිත් බොහෝ දුරට ඒකමතිකත්වයක් දක්නට ඇතත් ඛුද්දක නිකාය සම්බන්ධයෙන් අතීතයේ සිට වර්තමානය දක්වාම විවිධ මති මතාන්තර පළවෙමින් පවතී. ප්‍රථම ධර්ම සංගායනාවේදී "එතෙනෙව උපායෙන පඤ්චපි නිකායෙ පුච්ඡි" යනුවෙන් නිකාය පහ සංගායනා කළ බව චුල්ලවග්ග පාලියෙහි සඳහන් වී ඇතත්[1] ඛුද්දක නිකාය එහිදී සංගායනා වූ බවට සාධක කිසිවක් හමු නොවේ. සංගායනාවෙන් අනතුරුව මුල් නිකාය හතරම මුඛ පරම්පරාවෙන් පවත්වාගෙන යාම සඳහා ඒ ඒ තෙරවරුන්ට හෝ ශිෂ්‍ය පිරිසට පැවරුවත් ඛුද්දක නිකාය පැවරූ කිසිවෙක් ගැන කිසිම සඳහනක් නැත. එමනිසා ප්‍රථම සංගායනා අවස්ථාව වන විට ඛුද්දක නිකායක් පැවතුනා ද යන්න පිළිබඳව සැක පහළ වේ. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් සුමංගල විලාසිනී දීඝ නිකායට්ඨ කථාවෙහි

"තතොපරං ජාතකං නිද්දෙසො පටිසම්භිදා මග්ගො සුත්ත නිපාතො ධම්මපදං උදානං ඉතිවුත්තකං විමානවත්ථු පෙතවත්ථු තෙරතෙරී ගාථාති ඉමං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා ඛුද්දක ගන්ථො නාම අයං තිව වත්වා අභිධම්ම පිටකස්මිංයෙව සංගහං අරොපයිංසුති දීඝ භාණකා වදන්ති"

යනුවෙන් සඳහන් කරන ආකාරයට දීඝභාණකයෝ ජාතක, නිද්දෙස, පටිසම්භිදා මග්ග, සුත්ත නිපාත, ධම්මපද, උදාන, ඉතිවුත්තක, විමානවත්ථු, පෙතවත්ථු, ථේරතෙරිගාථා යන ග්‍රන්ථ 10 ඛුද්දක ග්‍රන්ථ වශයෙන් පිළිගෙන ඒ සියල්ල අභිධර්ම පිටකයට ඇතුළත් කළහ.[2] මජ්ඣිම භාණකයෝ ඉහත කී ග්‍රන්ථ වලට අමතරව චරියා පිටක අපදාන, බුද්ධ වංස යන කෘතිද ඛුද්දක ග්‍රන්ථ වශයෙන් පිළිගෙන ඒ සියල්ල සූත්‍ර පිටකයට ඇතුළත් කළහ[3]. මේ දෙපිරිසම ඛුද්දක ග්‍රන්ථ මිස ඛුද්දක නිකායක් පිළිගෙන නොතිබීම විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතු කරුණකි. බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට පවා ඛුද්දක නිකායේ සංයුතිය පිළිබඳව ඒකමතිකත්වයක් නොපැවති බව උන්වහන්සේ

---

1. චුල්ලවග්ගපාලි II (බුද්ධජයන්ති) 550 පිට 2. සුමඞ්ගලවිලාසිනී (හේවා:) 11 පිට
3. ,, ,, 11 පිට

ඒ පිළිබඳව කරන ප්‍රකාශයන්ගෙන් පෙනේ. සුමංගල විලාසිනියේ ''පණ්ණරසපාහෙදො බුද්ධක නිකායො'' යනුවෙන් බුද්ධක පාඨ, ධම්මපද උදාන, ඉතිවුත්තක, සුත්ත නිපාත, විමාන වත්ථු, පෙත වත්ථු, ථෙර ගාථා, ථෙරී ගාථා, ජාතක, නිද්දෙස, පටිසම්භිදා මග්ග, අපදාන, බුද්ධවංස, චරියා, පිටක වශයෙන් ග්‍රන්ථ 15කින් සමන්විත වූයේ බුද්ධක නිකාය යයි[4] එක් තැනක සඳහන් කරන උන්වහන්සේ තවත් තැනකදී

''කතමො බුද්ධක නිකායො ? සකලං විනය පිටකං
අභිධම්ම පිටකං බුද්ධක පාඨාදයොච පුබ්බෙ
නිදස්සත පඤ්චදස භෙදා ඨපෙත්වා චත්තාරො
නිකායෙ අවසෙසං බුද්ධ වචනං''[5]

යනුවෙන් සියලු විනය පිටකයත් අභිධර්ම පිටකයත් බුද්ධක පාඨ ආදී ග්‍රන්ථ 15ත් මුල් නිකාය හතර හැර ඉතිරි සියලු බුද්ධ වචනයත් බුද්ධක නිකාය වන බව පවසති. අටුවා යුගය වන විටත් බුද්ධක නිකාය හා එහි අන්තර්ගතය පිළිබඳව ඒකමතිකත්වයක් නොපැවති බව මෙයින් පෙනේ.

''බොහෝ වූ ක්ෂුද්‍රක ධර්ම්ස්කන්ධයන්ගේ සමූහය වූ නිසාත් නිවාසස්ථානය වූ නිසාත් බුද්ධක නිකාය යයි[6] හැඳින්වුන මෙහි අන්තර්ගත ග්‍රන්ථ පහළොවෙන් ප්‍රථම ග්‍රන්ථය ලෙස සඳහන් වන්නේ බුද්ධක පාඨයයි. මේ බුද්ධක පාඨය සම්බන්ධයෙන් ද අතීතයේ සිටම විවිධ මත පළ වී ඇත. ඉහත සඳහන් කළ පරිදි දීඝ භාණකයන් මෙන්ම මජ්ඣිම භාණකයන් ද තමන් පිළිගත් බුද්ධක ග්‍රන්ථයන්ට මෙම බුද්ධක පාඨය ඇතුළත් කරගෙන නැත. මීට අමතරව අඞ්ගුත්තර භාණක, සමන්තපාසාදිකා චීන පරිවර්තන, ධර්ම ගුප්ත විනය, මහාබෝධි වංස, සද්ධර්ම රත්නාකරය, සිංහල මිළින්ද ප්‍රශ්නය ආදී මූලාශ්‍රයන් ද බුද්ධක පාඨය ප්‍රතික්ෂේප කර ඇත.[7] මෙහිදී වැදගත් කරුණක් වන්නේ බුද්ධඝෝෂ හිමියන් බුද්ධක පාඨය ප්‍රථම ග්‍රන්ථය ලෙස සඳහන් කරමින් බුද්ධක නිකාය පසළොස් වැදෑරුම් යයි කළ ප්‍රකාශයට පූර්ව මූලාශ්‍රයන්හි පමණක් නොව ඊට පසුකාලීන මූලාශ්‍රයන්හිද බුද්ධක පාඨය ප්‍රතික්ෂේප කර තිබීමය. මහාබෝධිවංසය, සිංහල මිළින්ද

4.සුමංගල විලාසිනි (හේවාः) 10-11 පිටු 5. සුමංගල විලාසිනි (හේවාः) 18 පිටු
6. පරමත්ථ ජොතිකා (හේවාः) 02 පිටු
''කස්මා පනෙසො බුද්ධක නිකායොති වුච්චති ? බහූනතං
බුද්ධකානං ධම්මකබන්ධනං සමූහතොච නිවාස තොච''
7. සූත්‍ර පිටකයට පෙරවදනක් (බෞःසංස්ःමධ්‍යः) 102-103 පිටු

ප්‍රශ්නය, සද්ධර්ම රත්නාකරය ඊට සාධක වේ. කෙසේ වෙතත් ඇතැම් විද්වතුන්ගේ අදහස වන්නේ මේ බුදුදක පාඨය බුදුදක නිකායට ඇතුළත් කිරීමේ ගෞරවය අධ්‍යක්ෂාචාර්‍ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට පැවරෙන බවයි.[8] පොල්වත්තේ බුද්ධ දත්ත හිමියෝ මේ පිළිබඳව අදහස් පළ කරමින් මෙහි සාමණේරවරුන්ට ප්‍රයෝජනවත් කරුණු ඇති බැවින් මෙය හෙරණුන්ගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා කිසියම් තෙර නමක් විසින් සංග්‍රහ කරන ලද්දැයි සිතිය හැකි බව පවසති.[9] බී.සී. ලෝ මහතා කල්පනා කරන හැටියට ක්‍රි.ව පළමුවැනි සියවසේදී එනම් වළගම්බා රජු දවස පිටකත්‍රය පුස්තකාරූඪ වූවායින් ද පසුව ත්‍රිපිටකයෙන් උපුටා ගත් කොටස් එක්තැන් කොට මේ බුදුදක පාඨය ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් සකස් කොට ඇත.[10]

''තෙසම්පි බුදුදකානං සරණ සික්ඛාපද - දවත්තිංසාකාර කුමාර පඤ්ඤ මඞ්ගලසුත්ත රතන සුත්ත තිරොකුඩ්ඩ නිධිකණ්ඩ මෙත්ත සුත්ත වසෙන නවඤ්ඤහෙදො බුදුදක පාඨො ආදි ආචරිය පරම්පරාය වචනා මගඟං ආරොපිත වසෙන, න භගවතා වුත්ත වසෙන'' යනුවෙන් පරමත්ථජොතිකාව සඳහන් කරන ආකාරයට බුදුදක පාඨය 01.සරණත්තය 02. සික්ඛාපද 03. දවත්තිංසාකාරය 04. කුමාර පඤ්ඤය 05. මඞ්ගල සුත්ත 06. රතන සුත්ත 07. තිරොකුඩ්ඩ සුත්ත 08. නිධිකණ්ඩ සුත්ත 09. මෙත්ත සුත්ත වශයෙන් ප්‍රභේද නමයකින් යුක්ත වන අතර මේවා අනුපිළිවෙලින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කර නැතත් ආචාර්‍ය පරම්පරාවේ වචනාමාර්ගය අනුව අනුපිළිවෙළ සකස් වී ඇත.[11] මෙහි මුලින්ම සරණාගමනය දක්වා ඇත්තේ සාමණේර භික්ෂුවක් වශයෙන් හෝ දෙවි මිනිසුන් උපාසකයන් වශයෙන් හෝ ශාසනයට බැස ගැනීම එයින් සිදුවන නිසාය. ශික්ෂා පදයන්ගෙන් ඔවුන්ගේ ශීල සමාදානයත් ඛ්‍රාන්තිංසාකාරයෙන් දැක්වෙන පිළිකුල් භාවනාවෙන් රාග ප්‍රහාණයට හේතුවන කර්ම ස්ථානයත් දක්වා ඇති අතර කුමාර පඤ්ඤයෙන් මෝහ ප්‍රහාණයට හේතුවන කර්මස්ථානයත් දක්වා ඇත. මඞ්ගල සූත්‍රයෙන් ආත්මාරක්ෂාව සඳහා ඉවහල්වන කරුණු ඉදිරිපත් කෙරෙන අතර රතන සූත්‍රයෙන් පරාරක්ෂාව සැළසේ. තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙන් රතන සූත්‍රයෙහි දේශනා කළ භූත නාමයෙන් හැඳින්වෙන සත්ව කොට්ඨාශයන් අතුරෙන් එක්තරා කොටසක්

---

8. චින්තක (විද්‍යාලංකාර වාර්ෂික සංග්‍රහය - 1961) 208 පිටු
9. පාලි සාහිත්‍යය (පී. බුද්ධදත්ත) 93 පිටු
10. චින්තක (විද්‍යාලංකාර වාර්ෂික සංග්‍රහය- 1961) 210 පිටු
11. පරමත්ථජොතිකා (හේවාඃ) 02 පිට

දැක්වෙන අතර එමගින් පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි පමාවීමේ විපාක පැහැදිලි කෙරේ. නිධිබණ්ඩ සූත්‍රයෙන් කෙරෙන්නේ පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි අප්‍රමාද වීමේ ආනිසංස දැක්වීමයි. අවසානයට දැක්වෙන මෙත්ත සූත්‍රය මගින් ද්වේෂ ප්‍රහාණයට අවශ්‍ය කර්ම්ස්ථානයක් දැක්වේ. මෙසේ මේ බුදුදක පාඨයේ ඇතුළත් ධර්ම කොට්ඨාශ නමය අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාවයක් දැකිය හැකි බව පවසන බුදුදක පාඨ අට්ඨ කථාකරු ''එවංහි සුපරිපුරෝ හොති බුදුදක පාඨෝ''[12] යනුවෙන් මෙසේ බුදුදක පාඨය අංග සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථයක් වන බවද පවසයි. ඉහත කී බුදුදක ධර්ම අතරින් සරණාගමනය හා දස සික්ඛාපද විනය පිටකයේ මහා වග්ග පාලියෙන් ද ද්වත්තිංසාකාරය දීඝ නිකායේ සංගීති සූත්‍රය ආශ්‍රයෙන් ද මඞ්ගල, රතන හා මෙත්ත සූත්‍ර සුත්ත නිපාතයෙන් ද තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රය පෙතවත්ථුවෙන් ද උපුටා ගන්නට ඇතැයි සිතිය හැකිය. වෙනත් තැනක සඳහන් නොවන බුදුදක පාඨයට පමණක් ආවේණික එකම දේශනාව වන්නේ නිධිබණ්ඩ සූත්‍රය පමණි. කෙසේ වෙතත් බෞද්ධ භික්ෂූන් ආරාමික ජීවිතයට හැඩ ගැසුණු අවධියක සාමණේර භික්ෂූන් අවශ්‍යයෙන්ම දැන සිටිය යුතු ධර්ම කොට්ඨාශයන් එක් රැස් කොට මේ බුදුදක පාඨය සකස් කරන්නට ඇතැයි අනුමාන කළ හැකිය.

මෙම බුදුදක පාඨයට ලියන ලද අට්ඨ කථාව ''පරමත්ථ ජෝතිකා'' නම් වේ. ''උත්තම් ම අර්ථය බබුළුවන්නී'' යන අර්ථය එහි ඇත'' බුදුදක නිකායටම අයත් සුත්ත නිපාතයට සපයා ඇති අට්ඨ කථාවද මෙනමින් හඳුන්වා ඇත. බුදුදක පාඨ අට්ඨ කථාවෙහි කතුවරයා අට්ඨකථාචාර්ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන් බව අට්ඨකථාව අවසානයේ සඳහන් වන

''පරමවිසුද්ධි සද්ධාබුද්ධි... බුද්ධ සොඝොති
ගරුහි ගහිත නාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කථායං
පරමත්ථජෝතිකා නාම බුදුදක පාඨ අට්ඨ කථා''[13]

යන කර්තෘ සන්දර්ශක පාඨයෙන් පැහැදිලි වේ. මේ බුද්ධඝෝෂ නාමය ඇසෙන විටම අපගේ සිහියට නැගෙන්නේ මහා අට්ඨකථාචාර්ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ය. එහෙත් උන්වහන්සේගේම කෘතියක් ලෙස අවිවාදයෙන් පිළිගනු ලබන විසුද්ධි මාර්ගයේ අවසානයේ දක්නට ලැබෙන

---

12. පරමත්ථජෝතිකා (හේවා :) 154 පිට
13. පරමත්ථජෝතිකා (හේවා:) 168 පිට

කතෘ සන්දර්ශක පාඨයේ සඳහන් ''මොරණ්ඩ චෙටක වත්ථබෙන''[14] යන කොටස බුද්ධක පාඨ අට්ඨ කථාවෙහි දක්නට නොලැබේ. පොල්වත්තේ බුද්ධ දත්ත හිමියෝ ''මොරණ්ඩ පෙදෙසෙහි උපන් හෝ එම පෙදෙස වාසස්ථාන කොට ඇති'' යන අදහස එහි ඇති බව පවසති.[15] ඒ අනුව මහාඅට්ඨකථාචාර්‍ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ ජාතභූමිය හෝ වාසභූමිය තීරණය කිරීමේදී ඉහත කී යෙදුම මහෝපකාරී වෙයි. එම කොටස හැරුණු විට ඉතිරි යෙදුම් සියල්ලම ඕනෑම තෙර නමකට සම්බන්ධ කළ හැකිය. මේ නිසා බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාවේ කතුවරයා වෙනත් බුද්ධඝෝෂ කෙනෙක් විය යුතු යයි කෙනෙකුට අනුමාන කළ හැකිය. ආචාර්‍ය අදිකාරම් මහතාද මෙහි කතුවරයා බුද්ධඝෝෂ හිමි යයි සඳහන් කරමින් එහි ප්‍රශ්නාර්ථ ලකුණ යොදා සැක පහල කර ඇත.[16] පොල්වත්තේ බුද්ධ දත්ත හිමියෝ ද මෙහි කතෘ බුද්ධඝෝෂ හිමියන් නොවන බවට කරුණු දක්වති.[17] ඒ අතර ඇතැම් විද්වත්හු බුද්ධක පාඨය සකස් කොට බුද්ධක නිකායට ඇතුළත් කිරීම මෙන්ම එයට පරමත්ථ ජොතිකා නමින් අට්ඨකථාවක් සම්පාදනය කිරීමද මහා අට්ඨකථාචාර්‍ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ කාර්‍යයක් බවට කරුණු දක්වති.[18] එබැවින් මේ සම්බන්ධයෙන් කරුණු කීපයක් සළකා බැලීම මෙහිදී වැදගත් වේ.

එවකට ලක්දිව පැවති සීහලට්ඨකථා පාලියට පරිවර්තනය කිරීමේ පරමාර්ථයෙන් ලක්දිවට පැමිණි බුද්ධඝෝෂ හිමියෝ මොනයම් හෝ හේතුවක් නිසා තම කාර්‍ය නිමවීමට පෙර ආපසු ඉන්දියාවට වැඩම කළහ. පැමිණි කාර්‍ය නිමාවට පත් කළ උන්වහන්සේ මහා බෝධිය වැඳීම සඳහා ඉන්දියාවට වැඩම කළ බව මහා වංසය පවසයි.[19] එහෙත් උන්වහන්සේට ලක්දිවදී රචනා කිරීමට හැකි වූයේ විසුද්ධි මාර්ගය, සමන්තපාසාදිකාව, සුමඞ්ගල විලාසිනී, පපඤ්චසූදනී, සාරත්ථපකාසිනී, මනොරථපූරණී, අත්ථසාලිනී, පරමත්ථජොතිකා, සුත්ත නිපාත අට්ඨ කථා ආදී ග්‍රන්ථ කීපයක් පමණි. මේ අටුවා අතුරින් ද ඇතැම් අටුවාවක බුද්ධ ඝෝෂ හිමියන්ගේ කතෘත්වය පිළිබඳව සැක පහළ කර ඇත.[20] එබැවින්

---

14. විසුද්ධිමග්ගො (නේවාසි) 535 පිට
15. පාලි සාහිත්‍යය (පී. බුද්ධදත්ත) 171 පිට
16. පැරණි ලක්දිව බෞද්ධ ඉතිහාසය (අදිකාරම්) 20 පිට
17. පාලි සාහිත්‍යය (පී. බුද්ධදත්ත) 212 පිට
18. චින්තක (විදුලාලංකාර වාර්ෂික සංග්‍රහය - 1961) 208-215 පිටු
19. සිංහල මහාවංශය (බෞද්ධ සංස්කෘතිය) 174 පිටු
20. බුද්ධඝෝෂ (ග.සරණංකර අනුවාදය) 55-57 පිටු

බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට අවස්ථාව තිබිණි නම් අභිධර්ම පිටකයට අයත් වෙනත් ප්‍රකරණ ග්‍රන්ථයකට හෝ බුදුදහ නිකායට අයත් උදාන, ඉතිවුත්තක වැනි ග්‍රන්ථයකට හෝ අටුවා සපයනවා විනා බුදුදහ පාඨය වැනි ග්‍රන්ථයකට අටුවා ලිවීමට ඉදිරිපත් වෙතැයි සිතිය නොහැක.

''බුදුදහානං ගභීරත්තා කිඤ්චාපි අති දුක්කරා
වණ්ණනා මාදිසෙනෙසා අබොධත්තෙන සාසනං''

යනුවෙන් බුදුදහ ධර්ම ගැඹුරු බැවින් ධර්ම අවබෝධ නොකළ මා වැන්නෙකු විසින් එය වර්ණනා කිරීම අති දුෂ්කර කාර්‍යයක් වුවත් නවංග ශාස්තෘ ශාසනය හා පෞරාණික විනිශ්චයන් ඇසුරු කර ගනිමින් මේ අර්ථ වර්ණනාව කරන බව බුදුදහ පාඨ අර්ථකථා කරු ආරම්භක ගාථාවන්හි පවසයි.[21] මහා අර්ථකථාචාර්‍ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන් මෙබඳු ප්‍රකාශයක් කරතැයි කිසිසේත් සිතිය නොහැක. පටිච්ච සමුප්පාදය වැනි ගැඹුරු ධර්ම පවා මැනවින් විග්‍රහ කරමින් විසුද්ධි මාර්ගය වැනි අති විශිෂ්ට ධර්ම පර්‍යේෂණ ග්‍රන්ථයක් රචනා කළ බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට සරණාගමනය, දසසික්ඛා, කුමාර පඤ්හ යනාදිය ගැඹුරු ධර්ම වීම විය නොහැකි දෙයකි. අනෙක් අතට බුද්ධඝෝෂ හිමියන් තම නොහැකියාවක් ගැන කිසිම තැනක සඳහන් කර නැත. තමන්ට මෙම කාර්‍යය කළ හැකිය යන දෘඩි ආත්ම විශ්වාසය මතය උන්වහන්සේ ලක්දිවට වැඩම කළේ. එබැවින් ඉහත කී ප්‍රකාශය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ යයි පිළිගැනීම අපහසුය. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් තමන් කලින් අර්ථකථාවක විස්තර කළ කරුණක් නැවත විස්තර කළ යුතු අවස්ථාවක මුල් අර්ථකථාවට පාඨක අවධානය යොමු කිරීම සිරිත විය. මජ්ඣිම නිකාය අර්ථකථාවේදී ''එමංමෙසුතං''යන යෙදුම සුමංගල විලාසිනියේ විස්තර කර ඇති නිසා එයින් විස්තර දතයුතු බව සඳහන් කිරීම[22] නිදසුනකි. එහෙත් බුදුදහ පාඨ අර්ථකථාවෙහි මෙය දක්නට නොලැබේ. දවත්තිංසාකාරය විසුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කර ඇති හෙයින් එයින් දත යුතු බව සඳහන් කළ යුතු වුවත් එසේ නොකොට ඒ පිළිබඳ දීර්ඝ විස්තරයක් කර ඇත. එසේම බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ අර්ථකථා සියල්ලම රචනා කර ඇත්තේ කිසියම් තෙර නමකගේ ආරාධනාවෙනි. එහෙත් බුදුදහ පාඨ අර්ථ කථාව සඳහා එසේ ආරාධනා කළ හිමිනමක් ගැන සඳහන් නොවේ. එසේම බුද්ධඝෝෂ හිමියන් තමන් මෙම අටුවා

---

21. පරමත්ථ ජෝතිකා (හේවාः) 01 පිටුව
22. පපඤ්ච සූදනී 1 (හේවाः) 02 පිට

සපයන්නේ මහා විහාර මතයන්ට අනුකූලව බව සෑම අටුවාවකම සඳහන් කර ඇතත් මෙහි එබඳු ප්‍රකාශයක් දක්නට නැත. බුදුදැක පාඨ අධ්‍යකථා රචකයා මහා අධ්‍යකථාචාර්‍ය බුද්ධඝෝෂ හිමියන් නොවන බවට මේ කරුණු හොඳටම ප්‍රමාණවත්ය. එසේ නම් මෙහි කතුවරයා කවරෙක් විය හැකිද ?

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් හැරුණු විට අටඨකථා රචනයෙහි නිරත වූ සෙසු ආචාර්‍යවරුන් වූයේ ආචාර්‍ය ධම්මපාල, බුද්ධදත්ත, මහානාම, උපසේන යන හිමිවරුන්ය. මේ කිසිම ආචාර්‍යවරයෙකුහට බුදුදැක පාඨ අධ්‍ය කථාවෙහි කර්තෘත්වය පැවරීමට තරම් සාධක හමු නොවේ. එසේ නම් මෙහි කතුවරයා අප දන්නා ආචාර්‍යවරුන්ගෙන් අන්‍ය කෙනෙක් විය යුතුය. විමල් චරණ ලෝ මහතාගේ අදහස වන්නේ මෙහි කතුවරයා ''චුල්ල බුද්ධඝෝෂ'' (දෙවෙනි බුදුධඝෝෂ) හිමියන් වන බවයි. ඒ පිළිබඳව පැහැදිලි කරන එතුමා ''මහා බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට අත්ථසාලිනිය රචනා කිරීම සඳහා ආරාධනා කරන ලද්දේ බුද්ධඝෝෂ නම් යතිවරයෙක් බව ග්‍රන්ථයේම සඳහන් වන බවත් මොහු මහා බුද්ධඝෝෂගේ කණිෂ්ඨ සමකාලිකයෙකු හා ලක්දිව මහා විහාරයෙහි වාසය කළ කෙනෙකැයි සාක්කි ඇතිව කිව හැකි බවත් බුරුම වෛද්‍ය ග්‍රන්ථ දෙකක් ලෙස සාක්කි සහිතව පිළිගෙන ඇති ජාතත්තගි නිදාන, සොතත්තගි නිදාන යන ග්‍රන්ථ ද්වයේ කර්තෘත්වය ග්‍රන්ථවංසය විසින් පවරා ඇති මේ චුල්ලබුද්ධඝෝෂ හිමියන් බුදුදැක නිකායට අයත් ග්‍රන්ථ හතරකට (බුදුදැක පාඨ, සුත්ත නිපාත, ධම්මපද, ජාතක පාලි) ''පරමත්ථ ජෝතිකා'' නමින් අටුවා පෙළක් ලියන ලද බවත් පවසයි.[23] ආචාර්‍යවරයා අදිකාරම් මහතාද එම අදහස අනුමත කර ඇත. එතුමා මෙසේ පවසයි. ''මේ කරුණු සියල්ලම සැළකිල්ලට ගැනීමෙන් අපට එක්තරා නිගමනයකට සහේතුකව එළඹීමට පිළිවන. එනම් මේ අධ්‍යකථාව බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ නොවන බවත් එහි පරිශිෂ්ටය ඊට එකතු කරන ලද්දේ ඒ කෘතිය බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේය යන ප්‍රවාදය ජනප්‍රිය වෙමින් පැවති යුගයක බවත්ය. මෙහි කර්තෘ බුද්ධඝෝෂ නමින්ම සිටි වෙනත් කෙනෙකු වන්නටද බැරි නැත. ඇතැම් විට ඔහු අත්ථසාලිනිය සහ සමොහවිනොදනිය ලිවීමට බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට ආරාධනා කළ බුද්ධඝෝෂ තෙරුණුවන්ම වන්නටද බැරි නැත.''[24]

---

23. බුද්ධඝෝෂ (ග.සරණංකර අනුවාදය) 102 පිට
24. පැරණි ලක්දිව බෞද්ධ ඉතිහාසය (අදිකාරම්) 35 පිට

මේ අනුව බුද්ධක පාඨ අට්ඨ කථාවේ කතුවරයා "චුල්ලබුද්ධඝෝෂ" නම් හිමි නමක් බවට නිගමනය කිරීම එහි අවසානයෙහි දැක්වෙන කර්තෘ සන්දර්ශක පාඨය සමඟද සැසඳෙන තීරණයකි.

"විසුද්ධාචාර සීලෙන නිපුණාමල බුද්ධිනා
භික්ඛුණා බුද්ධඝොසෙන සක්කච්චං අභියාචිතො"[25]

යන සඳහනට අනුව අත්ථසාලිනිය රචනා කිරීම සඳහා බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට ආරාධනා කර ඇත්තේ මෙම චුල්ලබුද්ධඝෝෂ හිමියන් විසිනි. ඒ අනුව බුද්ධඝෝෂ දෙනමම සමකාලීන බව පැහැදිලිය. සාමාන්‍යයෙන් බුද්ධඝෝෂ හිමියන් පාලි අටුවා රචනා කිරීම ක්‍රි.ව. 05වෙනි සියවසේදී පමණ සිදුවී යයි සැළකෙන නිසා බුඳුක පාඨ අට්ඨකථාවද එම කාලයටම අයත් අට්ඨකථාවක් ලෙස නිගමනය කළ හැකිය.

බුඳුක පාඨ අට්ඨකථාව පරීක්ෂා කර බැලීමේදී පැහැදිලි වන කරුණු කීපයකි. ඉහතින් ද අප සඳහන් කළ පරිදි සෙසු අට්ඨකථාචාර්‍යවරුන් සියලු දෙනාම තම අට්ඨකථා රචනයන්හිදී මහා විහාර න්‍යාය අනුගමනය කරන බවට ප්‍රතිඥා දී ඇතත් මෙහි ඒ පිළිබඳව වචන මාත්‍රයක් හෝ සඳහන් නොවීම එක් විශේෂයකි. මෙහිදී තමා උපයෝගී කරගත් මූලාශ්‍රයන් පිළිබඳව ද කිසිවක් සඳහන් කර නැත. කරුණු පැහැදිලි කිරීමේදී අවශ්‍ය තැන්වල ත්‍රිපිටකයෙන් කරුණු උපුටා දැක්වුවත් හෙළ අටුවා පිළිබඳව හෝ වෙනත් පාළි අට්ඨකථා පිළිබඳව හෝ නාම මාත්‍ර වශයෙන් හෝ සඳහන් කිරීමක් දක්නට නොමැත. තම කෘතිය ස්වාධීන අට්ඨකථාවක් වශයෙන් ඉදිරිපත් කිරීම කතුවරයාගේ පරමාර්ථය වූ බව එයින් පෙනේ. බොහෝ අට්ඨ කථාවන්හි කරුණු පැහැදිලි කිරීමේ මාධ්‍යයක් ලෙස උපයෝගී කරගත් නිදර්ශන කථාද කිසිවක් දක්නට නැත.

බුඳුක පාඨයේ අන්තර්ගත නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය හැර සෙසු ධර්ම කොට්ඨාශ අටම වෙනත් ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ වලින් උපුටාගෙන ඇති නිසා එම මුල් ග්‍රන්ථයන්හි අටුවා විස්තර සමඟ බුඳුක පාඨ අට්ඨකථාව සසඳා බැලීමද මෙහිදී ප්‍රයෝජනවත්ය. සරණාගමන හා දස සික්ඛාපද පිළිබඳව සමන්තපාසාදිකාවේ දක්නට ලැබෙන්නේ ඉතාමත් කෙටි විස්තරයක් පමණි.[26]

---

25. අත්ථසාලිනී (හේවාඃ) 01 පිට
26. සමන්තපාසාදිකා III (හේවාඃ) 724 පිට

තිසරණය පිළිබඳ හෝ දස සිකඛා පද පිළිබඳව හෝ පැහැදිලි කිරීමක් එහි දැකිය නොහැක. එහෙත් පරමත්ථ ජොතිකාවේ මේ පිළිබඳ දීඝ විවරණයක් දක්නට ඇත. දවත්තිංසාකාර වණ්ණනාවේදී විසුද්ධිමාර්ගයේ කායගතාසති විභාග කථා මුඛය ඇසුරු කළ බව පැහැදිලිව දක්නට ඇතත් මෙහි විසුද්ධිමාර්ගයට වඩා සවිස්තරව කරුණු දක්වීමක් දැකිය හැකිය. කුමාර පඤ්හායට අදාළ කරුණු දීඝ නිකායට්ඨකථාවේ සංගීති සූත්‍ර වර්ණනාවේ විස්තර වී ඇතත් බුද්ධක පාඨට්ඨ කථාවෙහි එම කරුණු දහය සවිස්තරව හා ක්‍රමානුකූලවත්, සරලවත් ඉදිරිපත් කර ඇත. මඞ්ගල, රතන හා මෙත්ත සූත්‍රයන් සඳහා මෙම බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාවේත් පරමත්ථ ජොතිකා සුත්ත නිපාත අට්ඨකථාවේත් සාරත්ථසමුච්චය චතුභාණවාර අට්ඨකථාවේත් එන අටුවා විස්තරයන් සුලු සුලු වෙනස්කම් කීපයක් හැර පදයෙන් පදයට සමානය. තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයට පේතවත්ථු අට්ඨකථාවේ සපයා ඇති නිදාන කථාව වචනයෙන් වචනය බුද්ධක පාඨ අටුවාවට සමාන වුවත් අටුවා විස්තරය තුළ සමාන තැන් මෙන්ම අසමාන තැන් ද දක්නට ඇත.

මෙහිදී අපට පැහැදිලිව පෙනෙන කරුණක් වන්නේ බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාචාර්යවරයා බුද්ධක පාඨය සාමණේර භික්ෂූන්ගේ අත්පොතක් බව සිහියේ තබාගෙන තම අටුවාව රචනා කර ඇති බවයි. නවක සාමණේර වරුන්ට ධර්ම, විනය පිළිබඳව හෝ පාලි, සාහිත්‍යය ග්‍රන්ථ පිළිබඳව හෝ පාලි භාෂාව පිළිබඳව හෝ ප්‍රමාණවත් දැනුම නොමැති හෙයින් සවිස්තරව කරුණු දැක්විය යුතු තැනක අසවල් ග්‍රන්ථයෙන් එම කරුණු දත යුතු යයි පැවසීම අර්ථ විරහිත කාර්යයකි. ඒ බව මැනවින් වටහාගත් බුද්ධකපාඨ අට්ඨකථාචාර්යවරයා විස්තර අවශ්‍ය තැන එම විස්තර සවිස්තරව දක්වයි. සුත්ත නිපාත අට්ඨකථාවෙහි මඞ්ගල සූත්‍ර වර්ණනාවේදී ''අරිය සච්චාන දස්සනං'' යන්න විසුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කර ඇති ආකාරයට දත යුතු බව ''තත්ථ අරිය සච්චානි විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි''[27] යනුවෙන් දක්වයි. එහෙත් බුද්ධක පාඨ අට්ඨ කථාකරු ඒ පිළිබඳව පැහැදිලි කිරීමක් කුමාර පඤ්හයේදී කලින් කළ නිසා ඒ පිළිබඳ විස්තර කුමාර පඤ්හායෙන් දත යුතු බව'' තත්ථ අරිය සච්චානි කුමාර පඤ්හෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි''[28] යනුවෙන් සඳහන් කරයි. සුත්ත නිපාතට්ඨ කථාවේදී එයින් අන්‍ය වූ ග්‍රන්ථයකට පාඨක අවධානය යොමු

---

27. සුත්ත නිපාතට්ඨකථා (හේවා:) 218 පිට
28. බුද්දක පාඨට්ඨකථා (හේවා:) 122 පිට

කරන අතර බුද්ධක පාඨ අට්ඨ කතාවේදී එහිම අභ්‍යන්තරික අර්ථ වර්ණනාවකට පාඨක අවධානය යොමු කරයි. බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාකරු මෙහිදී තම පාඨක පිරිස විසුද්ධි මාර්ගය වැනි ගැඹුරු ධර්ම ග්‍රන්ථයක් කියවා තේරුම් ගැනීමට තරම් මුහුකුරා ගිය දැනුමකින් තොර බව මැනවින් වටහාගෙන අටුවාව සපයා ඇති බව පැහැදිලිව පෙනේ. ඇතැම් විට සුත්ත නිපාත අට්ඨකථාවේ දක්නට නොලැබෙන අතර විස්තරයන්ගෙන් තම අටුවාව පෝෂණය කිරීමට බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථා කරු උනන්දු වූයේ ද එමනිසා විය හැක. රතන සූත්‍රයෙහි මුල් ගාථා පහ පමණක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කළ බවත් ඉතිරි ගාථා ආරක්ෂාව සළස්වන අවස්ථාවෙහි ආනන්ද හිමියන් විසින් වදාළ බවත් ඇතැම්හු ප්‍රකාශ කරතියි පවසන අටුවාචාරීන් වහන්සේ මෙහි ඇත්ත නැත්ත කුමක් වුවත් ඒ පිළිබඳ කරුණු සෙවීම අපට අනවශ්‍ය යයි කියමින් සම්පූර්ණ සූත්‍රයටම අටුවා සපයති.[29] කුඩා සාමණේර හිමිවරුන් එබඳු ගැටළුවකට යොමු කිරීම අනවශ්‍ය කරුණක් බව උන්වහන්සේ සිතන්නට ඇත.

''එවං මෙසුතං'' යන පාඨයෙහි විස්තරාර්ථ කැමති වන්නන් විසින් පඤ්ච සූදනී මජ්ඣිම නිකාය අට්ඨ කථාවෙහි සඳහන් ආකාරයට[30] එම විස්තරය දත යුතු බව සුත්ත නිපාත අට්ඨකථා කතුවරයා සඳහන් කළත් බුද්ධක පාඨ කතුවරයා ඒ පිළිබඳ දීර්ඝ විස්තරයක් සපයා ඇත්තේ එය ද සාමණේර භික්ෂූන්ගේ දැනුම වර්ධනය කර ගැනීමට ඉවහල් වන නිසා විය හැකිය. එහිදී කතුවරයා ''එවං මෙ සුතං'' යන පද තුන පිළිබඳ විග්‍රහයට අමතරව ඉහත කී ප්‍රකාශයෙහි ඓතිහාසික පසුබිමද පැහැදිලි කිරීම් වශයෙන් ප්‍රථම ධර්ම සංඝායනාව පිළිබඳ පූර්ණ විවරණයක් ද සපයයි.[31] එම විස්තරය මජ්ඣිම නිකාය අට්ඨකථාවේ පවා සඳහන් නොවන්නකි.

කුමාර පඤ්හ වණ්ණනාවේදී ''එත්ථ ච'' එකං නාම කිනති ච කිහා'තිච දුවිධො පාඨො, තත්ථ සීහලානං කිහාති පාඨො, තෙහි කිනති වත්තබ්බෙ කිහාති වදනති යනාදි වශයෙන් වැදගත් කරුණක් කෙරෙහි අපගේ අවධානය යොමු කරන කතුවරයා ''එක නාම කිං'' යන පාඨය සිංහලයන් ''එක නාම කිහා'' යයි ශබ්ද කරන බවත් මේ දෙවන පාඨය ථේරීය පරම්පරාවෙහි යෙදෙන බවත් පාඨ දෙකෙහිම එකම අර්ථය ඇති නිසා

---

29. බුද්ධකපාඨ අට්ඨකථා (හේවාඃ) 108 පිට
30. පඤ්චසූදනී ස (හේවාඃ) 3-7 පිටු
31. බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථා (හේවාඃ) 58-64 පිටු

පාඨකයා කැමති පදයක් තෝරා ගත යුතු බවත් පවසයි.[32] පාඨකයා තුළ යම් යම් පද පිළිබඳව පැන නගින ගැටළු නිරාකරණයටද කතුවරයා මැදිහත් වීමක් මෙයින් අපට දැකිය හැකිය.

බුද්ධක පාඨයෙහි ඇතුළත් තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රය හා නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය හැරුණු විට සෙසු ධර්ම කොට්ඨාශ හතම චතුභාණවාර පාලියේද අන්තර්ගත වේ. මේ නිසා එම ධර්ම කොට්ඨාශ හත පිළිබඳව බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාවේ සහ සාරත්ථසමුච්චය චතුභාණ වාර පාලි අට්ඨකථාවේ දක්නට ලැබෙන්නේ එකම අටුවා විස්තරයකි. එහෙත් මෙම අටුවා දෙක සසඳා බැලීමේදී අර්ථය කෙරෙහි බලපාන යම් යම් වෙනස්කම් රාශියක් අපට දැකිය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස මෙම අටුවා දෙකෙහි සරණත්තය වණ්ණනාවන්හි දක්නට ලැබෙන වෙනස්කම් කීපයක් පහත සඳහන් කරමි.

පිටුව	බුද්ධකපාඨ අට්ඨකථා	පිටුව	චතුභාණවාර අට්ඨකථා
04	බුද්ධි අත්ථානං ගමන පරියායතො	04	බුද්ධත්ථානං ගමනත්ථ පරියායතො
04	චිත්ත සංකොච කරණප්පහාණතො	04	චිත්ත සංකොච කර ධම්මප්පහාණතො
04	හිංසති, විධමති, නීහරති, නිරොධෙතීති අත්ථො	04	හිංසති, විධමති, නිහනති නිප්පොරෙතීති අත්ථො
04	අපරප්පච්චයොවා චිත්තුප්පාදො සරණා ගමනං	04	අපරප්පච්චයොවා පරප්පච්චයොවා චිත්තුප්පාදො සරණාගමනං
05	එකස්ස වචනං නිරත්ථකං	05	එකස්ස කම්මවචනං නිරත්ථතං
06.	තස්මා අයුත්තමෙතනති තං වචනං	06.	තස්මා අයුත්තමෙතං වුත්තනති තඤ්ච න
07.	තං න යුත්තමිති චෙ, න යුත්තං	06.	තං නයුත්තමිති චෙ න අයුත්තං.

32. බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථා (හේවා:) 50 පිට

කිසියම් විද්වත් මණ්ඩලයක් විසින් මේවා මුද්‍රණ දෝෂ ද නොඑසේනම් පිටපත් කිරීමේදී සිදු වූ ප්‍රමාද දෝෂ ද යන්න මැනවින් බලා කිසියම් සංස්කරණයක් සිදු කරන්නේ නම් මැනවි.

බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාවේ කුමාර පඤ්හ වණ්ණනාවේ දක්නට ලැබෙන ''ඛන්ධෙසු ජායමානෙසු ජීයමානෙසු මීයමානෙසු ච ඛණෙ ඛණෙ ත්වං භික්ඛු ජායසෙ ච ජීයසෙ ච මීයසෙචා'ති වදතා භගවතා'' (භික්ෂුව, ස්කන්ධයන් උපදින කල්හි, දිරන කල්හි, මැරෙන කල්හි, ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඔබ උපදින්නෙහිය, දිරන්නෙහිය, මැරෙන්නෙහි යයි දේශනා කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්) යන මෙය ශ්‍රී මුඛ පාඨයකැයි සඳහන්ව ඇතත් මෙය ත්‍රිපිටකයේ කවර තැනකින් ගන්නා ලද්දක්ද යනු සොයා ගන්නට තමන් වහන්සේට නොහැකි වී යයි ආචාර්ය වල්පොල රාහුල හිමියෝ පවසති.[33] ඒ පිළිබඳව අවධානය යොමු කිරීම මැනවි.

පැරණි සිංහල සමාජය පිළිබඳ සටහන් කීපයක් ද පරමත්ථජෝතිකා බුද්ධක පාඨ අට්ඨකථාවෙන් අපට හමුවේ.

''සීහලානං මහාවීණා තන්ති සණ්ඨානා'' (28 පිට)
සිංහලයන්ගේ මහා වීණාවේ තතක සටහන් ඇති

''පරිපුණ්ණ සිහලදාත්ත සණ්ඨානානි'' (29 පිට)
සම්පූර්ණ සිංහල දැකැත්තක සටහන් ඇති

''උපඩ්ඩ ඡින්න සීහලකුද්දල සණ්ඨානානි'' (29 පිට)
අඩක් සිඳුණු සිංහල උදැල්ලක සටහන් ඇති

''සීහල දීපං පවිට්ඨ කෙවට්ටාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං''
85 පිට සිංහල ද්වීපයට පිවිසි කේවට්ටාදීහු ද

මෙහිදී නිදසුන් වේ.

---

33. බුදුන් වදාළ ධර්මය (ව.රාහුල හිමි) 48 පිටුව.

ආගමික කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ අනුග්‍රහයෙන් නැදිමාල බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය විසින් ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන සද්කාර්‍යයක් වන පාලි අටඨකථා සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය යටතේ පරමත්ථ ජෝතිකා ඛුද්දක පාඨ අට්ඨකථාව සිංහල නැගීමට අවස්ථාව උදාවීම මාගේ භාග්‍යයක් ලෙස සළකන අතර මෙම පරිවර්තනයේ දක්නට ලැබෙන අඩුපාඩු සහ සදොස් තැන් කාරුණිකව පෙන්වා දෙන්නේ නම් ඉදිරි සංස්කරණයකදී ඒවා නිවැරදි කිරීමට මහෝපකාරී වනු ඇත.

රාජකීය පණ්ඩිත ශාස්ත්‍රපති

මැදඋයන්ගොඩ විජයකිත්ති ස්ථවිර
ශ්‍රී විමලකීර්ත්‍යාරාමය,
එම්.ජේ.සී. මාවත,
හොරේතුඩුව
කෙසෙල්වත්ත.
(පානදූර)

පටුන

	පිටු අංකය
1. සරණත්‍රය වර්ණනා	1-12
2. සිකඛාපද වර්ණනා	13-28
3. දවතතිංසකාර වර්ණනා	29-62
4. කුමාර පඤ්හ වර්ණනා	63-74
5. මඞ්ගල සූත්‍ර වර්ණනා	75-135
6. රතන සූත්‍ර වර්ණනා	136-172
7. තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍ර වර්ණනා	173-186
8. නිධි කණ්ඩ සූත්‍ර වර්ණනා	187-201
9. මෙතත සූත්‍ර වර්ණනා	202-221

පරමත්ථ ජෝතිකා නම් වූ
බුද්දකපාඨ අට්ඨකථා

ඒ භාග්‍යවත්, අරහත් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට
නමස්කාර වේවා !

''බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි.
ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි,
සංඝං සරණං ගච්ඡාමි''

යන මේ සරණාගමන නිර්දේශය බුද්දක ධර්මයන්ගේ ආරම්භක දේශනාවයි. දැන් මෙහි අර්ථය පරමත්ථජෝතිකා බුද්දක අට්ඨකථාවෙහි විවරණය කිරීමට බෙදා දැක්වීමට ප්‍රකට කිරීමට මෙය කියනු ලැබේ.

''වැඳිය යුතු අය අතර උත්තම වූ රත්නත්‍රය වැඳ බුද්දක ධර්මයන් අතුරෙන් කිසිවකට අර්ථ වර්ණනාවක් කරන්නෙමි.

බුද්දක ධර්මයන්ගේ ගැඹුරු බව නිසා ශාසනය පිළිබඳ අවබෝධයක් නැති මා වැන්නකු විසින් මේ අර්ථවර්ණනාව කිරීම අතිශයින් දුෂ්කර නමුදු පූර්වාචාර්යවරුන්ගේ විනිශ්චයන් අදද නොසිඳී පවත්නා නිසාත්, එසේම නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනය පවත්නා නිසාත්,

ඒ පැරණි විනිශ්චයන් හා ශාසනය ද ඇසුරු කොටම මේ අර්ථ වර්ණනාව කරනු කැමැත්තෙමි. (මේ අර්ථ වර්ණනාව කරන්නේ) සද්ධර්මයට බුහුමන් කරනු පිණිසය. තමා උසස් කොට කීම පිළිබඳ කැමැත්තකින් නොවේ. අනුන්ට අවමන් කිරීම සඳහාද නොවේ. එබැවින් සන්සුන් සිතින් යුතුව එය අසවු.''

එහි ''බුද්දකානං කරිස්සාමි කෙසඤ්චි අත්ථ වණ්ණනං'' යයි කී හෙයින් පළමුකොට බුද්දක ධර්මයන් වෙන් කොට දක්වා පසුව අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි. බුද්දකයෝ නම් බුද්දක නිකායේ එක් කොටසක් වෙති. බුද්දක නිකාය නම් නිකාය පහෙන් එක් කොටසකි. නිකාය පහ නම් :-

''ධර්ම වශයෙන් ද අර්ථ වශයෙන්ද ගැඹුරු වූ දීඝ නිකාය, මජ්ඣිම නිකාය, සංයුක්ත නිකාය, අඞ්ගුත්තර නිකාය, බුද්දක නිකාය යන මේ නිකාය පහයි.''

එහි :- බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රය මුල්කොට ඇති තිස් හතරක් සූත්‍ර දීඝ නිකායයි. මූල පරියාය සූත්‍රය මුල්කොට ඇති. එකසිය පනස් දෙකක් සූත්‍ර මජ්ඣිම නිකායයි. ඔසතරණ සූත්‍රය මුල්කොට ඇති හත් දහස් හත්සිය හැට දෙකක් සූත්‍ර සංයුක්ත නිකායයි. චිත්ත පරියාදාන සූත්‍රය මුල් කොට ඇති නව දහස් පන්සිය පනස් හතක් සූත්‍ර අඞ්ගුත්තර නිකායයි. බුද්දක පාඨ, ධම්මපද, උදාන, ඉතිවුත්තක, සුත්ත නිපාත, විමාන වත්ථු, පේත වත්ථු, ථේර ගාථා, ථේරී ගාථා, ජාතක, නිද්දේස, පටිසම්භිදාමග්ග, අපදාන, බුද්ධවංස, චරියා පිටක, විනය පිටක, අභිධම්ම පිටක හා සතර නිකාය හැර ඉතිරි බුද්ධ වචනද බුද්දක නිකායයි. කුමක් හෙයින් මෙය බුද්දක නිකාය යයි කියනු ලැබේද? බොහෝ වූ බුද්දක ධර්මස්කන්ධයන්ගේ සමූහය වූ නිසාත්, නිවාස ස්ථානය වූ නිසාත්ය. සමූහය, නිවාස ස්ථානය, ''නිකාය'' යයි කියනු ලැබේ. යම්සේ වදාළේ දැ:- ''නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකනිකායම්පි සමනුපස්සාමි. යං එවං චිත්තං. යථයිදං භික්ඛවෙ තිරච්ඡාන ගතා පාණා'' (මහණෙනි, මේ තිරිසන් ගත ප්‍රාණීහු යම්බඳු වෙත්ද මහණෙනි, එසේ විසිතුරු වූ අන් එකද සමූහයක් මම නොදකිමි) ''පොණිකි නිකායො චිකබලලික නිකායො'' (පාණීනී) යන මේ ආදිය ශාසනයෙන් හා ලෝක ව්‍යවහාරයෙන් සාධක වේ.

මෙසේ මේ බුද්දක නිකායෙහි එක් කොටසක් වූ ද මේ සූත්‍ර පිටකයට ඇතුළත් වූද බුද්දක ධර්මයෝ අර්ථවශයෙන් විවරණය කිරීමට බෙදා දැක්වීමට ප්‍රකට කිරීමට අදහස් කරන ලදහ. සරණ, සික්ඛා පද, ඛත්තිංසාකාර,

කුමාර පඤ්හ, මඞ්ගල සූත්ත, රතන සූත්ත, තිරොකුඩ්ඩසූත්ත, නිධිකණ්ඩ සූත්ත, මෙත්ත සූත්ත වශයෙන් ප්‍රභේද නමයකින් යුත් බුද්දක පාඨය ඒ බුද්දක ධර්මයන්ගේ ආරම්භක ග්‍රන්ථයයි. ඒ ආචාර්‍ය පරම්පරාව විසින් වාචනා මාර්ගයට නගන ලද අයුරිනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ආකාරයෙන් නොවේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කළ අයුරින් වනාහී :-

''අනෙක ජාති සංසාරං - සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං
ගහකාරකං ගවෙසනෙතා දුක්ඛාජාති පුනප්පුනං
ගහකාරක දිට්ඨොසි පුනගෙහං නකාහසි
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා ගහකූටං විසඞ්ඛිතං
විසඞ්ඛාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා''

යන මේ ගාථා දෙක සියලුම බුද්ධවචනයන්ගේ ආරම්භක දේශනාවයි. එයද මනසින් දේශනා කිරීම් වශයෙනි. වචනයට නගා දේශනා කිරීම් වශයෙන් නොවේ. වචනයට නගා දේශනා කිරීම් වශයෙන් වනාහි:-

''යදා හවෙ පාතු භවන්ති ධම්මා ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස
අථස්ස කඞ්ඛ වපයන්ති සබ්බා යතො පජානාති සහෙතු ධම්මං''

යන මේ ගාථාව ප්‍රථම බුද්ධ වචනයයි. එහෙයින් ප්‍රභේද නමයකින් යුත් මේ බුද්දක පාඨය බුද්දක ධර්මයන්ගේ ආරම්භක ග්‍රන්ථයයි. එහි ආරම්භයේ සිට අර්ථ වර්ණනාව ආරම්භ කරන්නෙමි. එහිද ''**බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡාමි**'' යනු ආරම්භක දේශනා පාඨයයි. මේ එහි අර්ථ වර්ණනාව සඳහා න්‍යාය මාතෘකාවයි.

''සරණත්‍රය කවරෙකු විසින් කොහිදී කවදා කුමක් හෙයින් දේශනා කරන ලද්දේද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ආරම්භක වශයෙන් දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු මෙහි කුමක් හෙයින් ආරම්භයට කියන ලද්දේද?

මෙසේ මෙහි නිදානය පැහැදිලි කොට ඉන් අනතුරුව බුදුන් සරණ යාමත් යන්නාත් පැහැදිලි කරන්නේය.

සරණ භේදය හා අභේදය ද ඵලය ද සරණ යා යුතු ආකාරය ද විස්තර කරන්නේය. දහම් සරණ ආදී දෙකෙහි ද මෙම ක්‍රමයම වේ.

අනුපිළිවෙළින් දැක්වීමෙහි හේතුවද දක්වන්නේය. එසේම මේ සරණත්‍රය උපමාවන්ගෙන්ද ප්‍රකාශ කරන්නේය.

එහි ප්‍රථම ගාථාවෙහි පළමුකොට - මේ සරණත්‍රය කවරෙකු විසින් කියන ලද්දේද? කොහිදී කියන ලද්දේද? කවදා කියන ලද්දේද? කුමක් හෙයින් කියන ලද්දේද? තථාගතයන් වහන්සේ විසින් පළමුකොට දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු කුමක් හෙයින් මෙහි මුලටම කියන ලද්දේද? යන ප්‍රශ්න පහකි. එහි විසඳීම මෙසේය :- ''කවරෙකු විසින් කියන ලද්දේද'' යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද්දේය. ශ්‍රාවකයින් විසින් නොවේ. ඍෂීන් විසින් නොවේ. දෙවියන් විසින් නොවේ. ''කොහිදීද?'' යනු බරණැස මිගදාය නම් වූ ඉසිපතනයේදී ය. ''කවදාද'' යනු ආයුෂ්මත් යස යහළුවන් සමඟ රහත් ඵලයට පැමිණි කල්හි හැට එකක් රහතන් වහන්සේලා බොහෝ ජනයාට හිත පිණිස ලෝකයෙහි ධර්ම දේශනා කරන කල්හි, ''කුමක් හෙයින්ද යත්?'' පැවිද්ද සඳහාත් උපසම්පදාව සඳහාත්ය. යම්සේ වදාළේද, ''මහණෙනි, මෙසේ වනාහි පැවිදි කළ යුතුය. උපසම්පදා කළ යුතුය. පළමුව කෙස් රැවුල් බා කසාවත් හඳවා උත්තරාසඞ්ගය (තනිපට සිවුර) ඒකාංශ කරවා භික්ෂූන්ගේ පා වන්දවා උත්කුටිකයෙන් හිඳුවා ඇඳිලි බන්දවා මෙසේ කියවයි කිව යුතුය. ''බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සංඝං සරණං ගච්ඡාමි'' යනුවෙනි. කුමක් හෙයින් මෙහි ආරම්භයටම කියන ලද්දේද? යත් මේ නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනය පිටක තුනකින් සංග්‍රහ කොට වාචනාමාර්ගයට නගන්නා වූ පූර්වාචාර්‍යවරුන් විසින් යම් හෙයකින් මේ සරණාගමන මාර්ගයෙන් දෙවි මිනිස්සු උපාසක භාවයෙන් හෝ ප්‍රව්‍රජිත භාවයෙන් හෝ ශාසනයට බැස ගනිත්ද එහෙයින් ශාසනයට බැස ගන්නා තැනැත්තාහට මාර්ගය වන බැවින් මේ බුද්දක පාඨයෙහි මුලින්ම කියන ලද්දේ යයි දත යුතුය.

නිදානය පැහැදිලි කිරීම කෙසේද? දැන් ''බුද්ධංසරණාගමනං ගමකඤ්ච විභාවයෙ'' යයි යමක් කියන ලද්දේද (එය විස්තර කරමි) එහි සියලු ධර්ම විෂයෙහි නොපැකිළ පවත්නා වූ දතයුතු හැම දෙයක නොහැනී පවත්නා වූ සර්වඥතා ඥානයට නිමිත්ත වූ අර්හත් මාර්ගයාගේ අධිගමයෙන් පරිභාවිත වූ ස්කන්ධ සන්තානය ඇසුරු කොට ගත් නම් ඇති හෝ සර්වඥතාඥානය පදනම් කොට ගෙන හෝ සත්‍යාවබෝධය අරමුණු කොට පනවන ලද සත්ව විශේෂයකි බුද්ධ නම්. යම්සේ කීවේද :- ''බුද්ධො'' යනු යම් ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නමක් තෙමේම (සත්‍යයන්) අවබෝධ කළේ ආචාර්‍යයන් නොමැත්තේ පෙර නොඇසූ විරූ දහම්හි තෙමේම සත්‍යයන් අවබෝධ කළේ ඒ සත්‍යයන්හිදු සර්වඥත්වයට පැමිණියේ බල ධර්මයන්හිදු වශීභාවයට පැමිණියේවේද හෙතෙමේය'' යනුයි. මේ පළමුකොට අර්ථ වශයෙන් ''බුද්ධ'' පිළිබඳ විස්තර කිරීමයි. ව්‍යඤ්ජන

වශයෙන් වනාහී ''අවබෝධ කළේනුයි බුද්ධ වේ. අවබෝධ කරවානුයි ''බුද්ධ'' වේයි යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් දත යුතුය. මෙයද කියන ලද්දේය. ''බුද්ධා'' යනු කවර අර්ථයකින් ''බුද්ධ'' වේද යත් :- සත්‍යයන් අවබෝධ කළේනුයි බුද්ධය. ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවානුයි බුද්ධය. සර්ව්ඥ බැවින් බුද්ධය. සියල්ල දක්නා සුලු බැවින් බුද්ධය. අනෙකෙකු විසින් අවබෝධ නොකරවන ලද බැවින් බුද්ධය. (නානාගුණ) සුවඳ විහිදුවන බැවින් බුද්ධය. ආශ්‍රව ක්ෂය කළ බැවින් බුද්ධය. උපක්ලේශ රහිත බැවින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් පහකළ රාග ඇති හෙයින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් පහකළ ද්වේශ ඇති හෙයින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් පහ කළ මෝහ ඇති හෙයින් බුද්ධය. ඒකාන්තයෙන් නික්ලේශී වන හෙයින් බුද්ධය. ඒකායන මාර්ගයට ගිය හෙයින් බුද්ධය. එකලාව අනුත්තර සම්‍යක් සම්බෝධිය අවබෝධ කළ හෙයින් බුද්ධය. මෝහය නැසූ හෙයින් බුද්ධිය පිළි ලැබූ හෙයින් බුද්ධය. බුද්ධ යන ඒ නම මව විසින් නොකරන ලදය. පියා විසින් නොකරන ලදය. සොහොයුරා විසින් නොකරන ලදය. සහෝදරිය විසින් නොකරන ලදය. මිත්‍රාමාත්‍යයන් විසින් නොකරන ලදය. සහලේ නෑයන් විසින් නොකරන ලදය. මහණ බමුණන් විසින් නොකරන ලදය. දෙවියන් විසින් නොකරන ලදය. භාග්‍යවත් බුදුවරයනට යම් ''බුද්ධ'' යන නාමයෙක් වේ නම් අර්හත් ඵලයාගේ අන්තයෙහි උපන් ඒ නාමය මහබෝමැඩදී සර්ව්ඥතා ඥානයාගේ ප්‍රතිලාභය සමග අර්හත් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි.'' මෙහිදී ද යම්සේ ලෝකයෙහි අවබෝධයට යන තැනැත්තා අවබෝධයට ගිය තැනැත්තේ යැයි කියනු ලැබේද මෙසේ සත්‍යයන් අවබෝධ කළේනුයි ''බුද්ධ'' වේ. යම්සේ කොළ වියලවන වාතය ''පණණසුසා'' යයි කියනු ලැබේ ද මෙසේ ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවානුයි ''බුද්ධ'' වේ. ''සබ්බක්ඛන්ධානය බුද්ධා'' යනු සියලු ධර්මය අවබෝධ කර ගැනීමට සමත් බුද්ධියෙන් යුක්ත හෙයින් ''බුද්ධ'' යැයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධා'' යනු සියලු ධර්මයන් අවබෝධ කරවීමට සමත් බුද්ධියෙන් යුක්ත වන හෙයින් ''බුද්ධ'' යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධා'' යනු අනෙකෙකු විසින් අවබෝධ නොකරවන ලද්දේ තමාම අවබෝධ කරගත් හෙයින් ''බුද්ධ'' යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''විසවිතාය බුද්ධා' යනු නොයෙක් ගුණ උපදවන හෙයින් පියුමක් මෙන් විකසනාර්ථයෙන් 'බුද්ධ' යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''බීණාසව සඤ්ඤාතෙන බුද්ධා'' යනු මේ ආදී වූ සිත හැකිළීම කරන ධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණයෙන් නිදි හැර පිබිදුණු පුරුෂයෙක් මෙන් සියලු කෙලෙස් නිදි දුරු කිරීමෙන් පිබිදුණු බැවින් බුද්ධ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''ඒකායන මග්ගං ගතොති බුද්ධා'' යනු බුද්ධියෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තන්ගේ ගමනාර්ථ

පයර්‍යායයෙන් යම්සේ මගට ගියේ නමුදු පුරුෂ තෙම ගියේ යයි කියනු ලැබේද? මෙසේ ඒකායන මාර්ගයෙහි ගිය බැවින් ද 'බුද්ධ' යයි කියනු ලැබේයයි දැක්වීමට කියන ලදී. ''එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුඥාති බුඥො'' යනු අනුන් කරණකොටගෙන බුදු වූ බැවින් 'බුද්ධ' වූයේ නොවේ. හුදෙක් තමාම අනුත්තර වූ සම්‍යක් සම්බෝධිය අවබෝධ කළ බැවින් ''බුද්ධ'' වූයේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''අබුධි විහත තත්‍ා බුද්ධි පටිලාභා බුඥො'' යනු බුධි, බුඥ, බෝධ යන මේ පද පයර්‍යාය වචනය. එහි යම්සේ නිල්, රතු ආදී වර්ණ යෙදීමෙන් නිල් වස්ත්‍රය, රතු වස්ත්‍රය යයි කියනු ලැබේ ද එසේම බුද්ධි ගුණයෙන් යුක්ත හෙයින් ''බුද්ධ'' යයි හැඟවීමට කියන ලද්දේ වෙයි. ඉන් අනතුරුව ''බුද්ධ යන මෙය නාමයක් නොවේ''යනාදිය මේ බුද්ධ නාමය අර්‍ථානුගත ප්‍රඥප්තියකැයි අවබෝධ කරවීමට කියන ලද්දේය යනාදී වශයෙන් සියලු පදයන්ගේ බුද්ධ ශබ්දය සෑදීමට සමත් අර්‍ථය දත යුතුය. මේ ව්‍යඤ්ජන වශයෙන් 'බුද්ධ' පිළිබඳ විස්තරයයි.

දැන් සරණාගමනාදියෙහි හිංසා කෙරේනුයි **'සරණ'** වේ. සරණ ගියවුන්ගේ ඒ සරණාගමනය කරණකොට ගෙන බිය, තැතිගැන්ම, දුක, දුගතිය, කරදර හිංසා කෙරේ, විනාශ කෙරේ, බැහැර කෙරේ, නිරුද්ධ කෙරේ යන අර්‍ථයයි. නැතහොත් හිත දෙයෙහි පැවැත්වීමෙන්ද අහිත දෙයින් වැළැක්වීමෙන් ද සත්වයින්ගේ භය හිංසා කෙරේනුයි ''බුඥ'' වේ. බව කතරින් එතෙර කිරීමෙන්ද අස්වැසිලි දීමෙන්ද ''ධම්ම'' වේ. ස්වල්ප වශයෙන් කරන්නාවූ දීම් පිදීම් වශයෙන් එළවන සත්කාරයන්ට මහත්ඵල ලබාදීම කරන හෙයින් ''**සංඝ**'' වේ. එබැවින් මේ ක්‍රමයෙන්ද ඒ රත්නත්‍රය ''සරණ'' වේ. එහි ප්‍රසාදය ඇති කරන එයට ගරුකරන තැනැත්තේ වනාහී නසන ලද විනාශ කළ කෙලෙස් ඇත්තේ ඒ සරණ පිහිට කොට ගැනීම් ස්වභාව ඇත්තේ නැතහොත් වෙනත් බාහිර පිහිට නොපතන සිත්හි පහළවීම සරණාගමනයයි. එයින් සමන්විත සත්ව තෙම ඒ සරණ යයි. කියන ලද ආකාරයට සිත් උපදවා ගැනීමෙන් ''මෙයම මට සරණය, මෙයම මට පිහිටයයි මෙසේ මේ රත්නත්‍රය වෙත එළඹෙයි යන අර්‍ථයයි. එළඹෙන්නෝද ''ස්වාමීනි, මේ අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ධර්‍මයද සරණ යමු. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අප උපාසකයන් ලෙස පිළිගන්නා සේක්වා'යි තපස්සු භල්ලිකාදීන් මෙන් සමාදන් වීමෙන් හෝ ''ස්වාමීනි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘවරයාය. මම ශ්‍රාවකයා වෙමි''යි මහා කාශ්‍යාපාදීන් මෙන් ශිෂ්‍යභාවයට පැමිණීමෙන් හෝ ''මෙසේ කී කල්හි බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණ තෙම අසුනින් නැගිට උතුරු සළුව ඒකාංශ

කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනකද එහි ඇඳිලිබැඳ නැමද තුන්වරක් ''ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට නමස්කාර වේවා පෙ බුදුරජාණන් වහන්සේට නමස්කාර වේවා''යි උදන් ඇනීය'' යනුවෙන් බ්‍රහ්මායු ආදීන් මෙන් ඒ තෙරුවන් වෙත නැඹුරුවීම් වශයෙන් හෝ කර්ම්ස්ථාන වඩන්නන් මෙන් ආත්මය පවරාදීම් වශයෙන් හෝ ආර්‍ය්‍ය පුද්ගලයන් මෙන් සරණාගමන උපක්ලේශයන් සිඳීම් වශයෙන් හෝ මේ ආදි නොයෙක් ආකාරයෙන් විෂය වශයෙන් හෝ කෘත්‍ය වශයෙන් හෝ එළඹෙයි. මේ සරණාගමනයේද එළඹෙන්නාගේද පැහැදිලි කිරීමයි.

දැන් 'භෙදාභෙදං ඵලඤ්චාපි ගමනීයඤ්ච දීපයෙ'' යයි කියන ලද භේද ආදියෙහි පැහැදිලි කිරීම මෙසේය. මෙසේ සරණ ගිය තැනැත්තාගේ සරණය බිඳීම සාවද්‍ය නිරවද්‍ය වශයෙන් දෙආකාර වේ. කාලක්‍රියා කිරීමෙන් නිරවද්‍ය සරණභේදය වේ. සාවද්‍ය සරණභේදය අන්‍ය ශාස්තෘවරයෙක් දේශනා කළ ආකාරයට පැවැත්මෙන්ද ශාස්තෘවරයා දේශනා කළ ආකාරයට වෙනස්ව පැවැත්මෙන්ද වේ. මේ දෙආකාරයම පෘථග්ජනයන්ටම වේ. බුද්ධ ගුණයන්හි නොදැනීමෙන්ද සැක කිරීමෙන්ද මිථ්‍යා ඥානය නිසාද අනාදර ආදී පැවැත්මෙන්ද ඔවුන්ගේ සරණය කිළිටි වේ. ආර්‍ය්‍ය පුද්ගලයෝ වනාහි නොබිඳුණු සරණ ඇත්තෝද නොකිළිටි සරණ ඇත්තෝද වෙති. යම්සේ ''මහණෙනි යම් දෘෂ්ටිසම්පන්න පුද්ගලයෙක් අනෙක් ශාස්තෘවරයකු උදෙසා සිටියේය'' යන ඒ කාරණය හේතුරහිතය. අවකාශ රහිතයයි වදාළේ එහෙයිනි. පෘථග්ජනයෝද යම්තාක් සරණ භේදයට නොපැමිණෙත්ද ඒතාක් නොබිඳුණු සරණ ඇත්තෝම වෙති. ඔවුන්ගේ සාවද්‍ය සරණ භේදය වනාහී කෙළෙස් සහිතද අනිටු ඵල ගෙන දෙන්නේද වෙයි. නිරවද්‍ය සරණභේදය විපාක නොමැති බැවින් ඵල රහිතය. නොබිඳුණු සරණාගමනය ඵල වශයෙන් ඉෂ්ට ඵලම දෙයි. යම්සේ වදාළේද :

''යම් කිසිවෙක් බුදුන් සරණ ගියාහුද ඔවුහු අපායට නොයන්නාහ. මිනිස් කය අතහැර දේවකාය පුරවන්නාහ.'' (සංයුත්ත නිකාය) යනුයි.

එහිදීද යමෙක් සරණාගමන උපක්ලේශයන් සිඳීමෙන් සරණ ගියාහුද ඔවුහු අපායට නොයන්නාහ. සෙස්සෝ වනාහී සරණාගමනයෙන් යුක්ත වුවත් වෙනත් අකුශල කර්ම්යකින් යන්නාහුයයි මෙසේ ගාථාවෙහි අදහස දත යුතුය. මේ පළමුකොට භේදාභේද ඵල විස්තරයයි.

ගමනීය (සරණ යා යුතු ආකාරය) පැහැදිලි කිරීමේදී චෝදක තෙමේ කීය - ''බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි'' යන මෙහි යමෙක් බුදුන් සරණ යයිද හෙතෙම බුදුන් වෙත යන්නේද නැතහොත් සරණය වෙත යන්නේද, දෙආකාරයෙන් එකක ප්‍රකාශය අර්ථ විරහිතය. කුමක් හෙයින්ද යත්? ගමන ක්‍රියාවෙහි ද්විකර්මක බවක් නොමැති හෙයිනි. මෙහි ''අජං ගාමං නෙති'' ආදියෙහි මෙන් ද්විකර්මක බවක් අක්ෂර චින්තකයෝ (ව්‍යාකරණඥයෝ) කැමති නොවෙති. ''ගච්ඡතෙව පුබ්බං දිසං ගච්ඡති පච්ඡිමං දිසං'' යනාදියෙහි මෙන් මෙය අර්ථ සහිත නොවන්නේද? නොවේ. බුද්ධ සරණ යන පදයන්ගේ සමානාධිකරණ භාවයක් අදහස් නොකරන හෙයිනි. මේ පදයන්ගේ සමානාධිකරණ භාවයක් අදහස් කළ කල්හි බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විරුද්ධ සිත් ඇති තැනැත්තේද බුදුන් වෙත එළඹෙන්නේ බුදුන් සරණ ගියේ වන්නේය. යමෙක් වනාහි ''බුද්ධ'' යයි විශේෂිත වූ සරණයක් වේද මෙතෙම එයම සරණ කොට ගියේය යනුයි. ''එතං ඛො සරණං ඛෙමං එතං සරණ මුත්තමං''යයි කී ආකාරයට සමානාධිකරණ භාවයක් ඇත්තේ වේද? නැත. එම ගාථා පාදයෙහි එම අර්ථය ඇති හෙයිනි. එම ගාථා පාදයෙහි ''මේ බුද්ධාදි රත්නත්‍රය සරණ ගිය අයට භය දුරුකිරීම් සඞ්ඛ්‍යාත සරණ භාවයන් (ඒකාන්ත) හෙයින් නිර්භය වූ උත්තම වූ සරණ වේ යයි යනුවෙන් මේ සමානාධිකරණ භාවය අදහස් කරන ලදී. අනෙක් තැන (සරණාගමනය) වනාහි ගමි සම්බන්ධය ඇති කල්හි සරණාගමනය වෙත පැමිණීම සිදු නොවන හෙයින් සමානාධිකරණය අදහස් නොකරන ලද්දේය. ''එතං සරණමාගමම සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති'' යන මෙහි ගමි සම්බන්ධයෙහිලා සරණාගමනය සිද්ධ වන හෙයින් සමානාධිකරණ භාවය වන්නේ වේද? නැත. පෙර කියන ලද දෝෂයෙන් යුක්ත නිසාය. එහි වනාහි සමානාධිකරණ භාවය ඇති කල්හි මේ බුද්ධ ධම්ම සංඝ සරණයන් වෙත විරුද්ධ සිත් ඇති තැනැත්තාද පැමිණ සියලු දුකින් මිදෙන්නේය යන මේ පෙර කියන ලද දෝෂයෙන් යුක්ත වීම වන්නේය. එම දෝෂයෙන් අපට ප්‍රයෝජනයක් නොමැති හෙයින් සමානාධිකරණ භාවය නොගන්නා ලදී.

යම් සේ ''ආනන්දය, කල්‍යාණමිත්‍ර වූ මා වෙත පැමිණ ඉපදීම ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයෝ ඉපදීමෙන් මිදෙත්'' (කෝසල සංයුත්ත) යන මෙහි කල්‍යාණ මිත්‍ර වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආනුභාවයෙන් මිදෙන්නා වූ සත්ත්වයෝ කල්‍යාණ මිත්‍රයා වෙත එළඹ මිදෙත් යයි කියන ලද්දේද එසේම මෙහිද බුද්ධ ධම්ම සංඝ සරණානුභාවයෙන් මිදෙන්නේ ''මේ සරණය වෙත එළඹ සියලු දුකින් මිදේය''යි කියන ලද්දේය යනුවෙන්

මෙසේ මෙහි අදහස දත යුතුය. ''ගච්ඡාමි'' (යමි) යි දක්වන ලද යන්නාගේ යා යුතු බව කැමති වන්නේ නමුදු මෙසේ සියලු ආකාරයෙන් බුදුන් වහන්සේ වෙත යායුතු බව නොයෙදේ. සරණයා වෙතද නොයෙදේ. දෙදෙනා වෙතද නොයෙදේ. එහෙයින් මෙහි සාධාරණ බව කිව යුතුය. කියනු ලැබේ :- බුදුන් වහන්සේ මෙහි යා යුතු වස්තු දැක්වීමය. ඒ 'සරණ' වචනය ගමනාකාරය දැක්වීම සඳහාය. ''බුද්ධං සරණන්ති ගච්ඡාමි'' බුදුන් වහන්සේ මට සරණයයි යෙමි, මුන් වහන්සේ මට සරණය, මුන් වහන්සේ මට පිහිටය, දුක නසන්නාය, යහපතද සලසන්නාය, යන මේ අදහසින් උන්වහන්සේ වෙත යමි. භජනය කරමි. සේවනය කරමි, ඇසුරු කරමි යනුයි. නැතහොත් යම් ධාතුන්ගේ වනාහි ගමනාර්ථය වේද බුද්ධි අර්ථයද එහි වන හෙයින් මෙසේ දැන ගනිමි. අවබෝධ කරගනිමි යනුයි. මෙහි ''ඉති'' ශබ්දය යෙදී නැති හෙයින් ඉහත සඳහන් අර්ථය නුසුදුසු නොවේද? එබඳු නුසුදුසු බවක් එහි නොවන්නේය. ඉදින් මෙහි ඉහත කී අර්ථය වන්නේද එහෙයින් ''අනිචචං රූපං අනිචචං රූපනති යථාභූතං පජානාති (රූපය අනිත්‍යය, රූපය අනිත්‍යයයි ඇති සැටියෙන් දැනගනී) යන මේ ආදී තන්හි මෙන් ''ඉති'' ශබ්දය යෙදිය යුතු වන්නේය. යෙදී නැත. එහෙයින් ඒ කියන ලද ප්‍රකාශය නුසුදුසු නේද? එසේ නොවේ. කුමක් හෙයින්ද යත්? එම අර්ථය ලැබෙන හෙයිනි.

''යොච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සංඝඤ්ච සරණං ගතො'' යන මේ ආදී තන්හි මෙන් මෙහි ද ''ඉති'' ශබ්දයාගේ අර්ථය ලැබේ. විද්‍යමාන අර්ථය ඇති බැවින් සියලු තන්හි ''ඉති''ශබ්දය නොයොදති. ('ඉති' ශබ්දය) නොයොදන ලද මෙහි යෙදූ තැනක මෙන් ''ඉති'' ශබ්දයාගේ අර්ථය දත යුතුය. මෙබඳු අන් තැන්හිද මෙසේමය. එහෙයින් එය දොස් රහිතමය. ''අනුජානාමි භික්ඛවෙ තීහි සරණාගමනෙහි පබ්බජං'' (මහණෙනි මේ ත්‍රිවිධ වූ සරණ ගමනින් පැවිද්ද අනුදනිමි) යනාදී තන්හි සරණය ගමනීයාර්ථයෙන් යමක් දේශනා කරන ලද්දේද ''සරණ යන වචනය ගමනාකාරය දැක්වීම සඳහාය'' යන ප්‍රකාශය එවිට නුසුදුසු නොවේද? නොවේ. සුදුසු හෙයිනි. කුමක් හෙයින්ද යත්? එම අර්ථය ලැබෙන හෙයිනි. එහිද වනාහි එම පදයාගේ අර්ථය ලැබේ. පෙර පරිදිම (''ඉති'' ශබ්දය) යොදා නැතත් යෙදූ තැනක මෙන් (අර්ථය) දත යුතුය. එසේ නොමැති කල්හි පෙර කියන ලද දෝෂය හා යෙදීම සිදු වේ. එහෙයින් දක්වන ලද අයුරින්ම අර්ථය ගත යුතුය. මේ ගමනීය දීපනාවයි.

දැන් ''ධම්මං සරණමිච්චාදි අවයෙපෙස නයොමතො'' යයි යමක් කියන ලද්දේද එය මෙහි කියනු ලැබේ. ''**බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි**'' යන

මෙහි යම් මේ අර්ථ වර්ණනා න්‍යායයක් කියන ලද්දේද ''**ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සංඝං සරණං ගච්ඡාමි**'' යන මේ යෙදුම් දෙකෙහිද ඒ අර්ථයම දත යුතුය. එහි වනාහී ධම්ම, සංඝ, යන පදයන්ගේ අර්ථ වශයෙන්ද ව්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද පැහැදිලි කිරීම් මාත්‍රයම අසමාන වේ. සෙස්ස කියන ලද පරිදිමය. යම්හෙයකින් ඉදින් මෙහි යමක් අසමාන වේද එය කියනු ලැබේ. සමහරු ''මාර්ගඵල නිර්වාණයෝ ධම්ම වෙති'යි කියති. වඩන ලද මාර්ග ඇති පුද්ගලයන්ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ නිර්වාණය ඇති පුද්ගලයන්ද අපායයන්හි නොවැටීම් වශයෙන් දරන හෙයින්ද පරම අස්වැසිල්ල ගෙන දෙන හෙයින්ද රාගයෙන් තොර (ආර්‍ය අෂ්ටාංගික) මාර්ගයම මෙම අර්ථයෙහි ''ධම්ම'' වන බව අපගේ හැඟීමයි. අගගපසාද සූත්‍රය මෙහිදී සාධක වේ. එහිදී මෙය වදාරන ලදී. මහණෙනි, යම්තාක් ධර්මයෝ සංඛත වෙත්ද ආර්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ඔවුන්ට අග්‍ර වේ'' යන මේ ආදියයි. චතුර්විධ ආර්‍යමාර්ගයෙන් යුක්ත වූ චතුර්විධ සාමඤ්ඤ ඵලයන්හි මැනවින් වැස්වූ ස්කන්ධ සමූහය ඇති පුද්ගලයන්ගේ සමූහය දෘෂ්ටිශීල සමූහයෙන් (ඔවුනොවුන්) සම්බන්ධ වූ හෙයින් '**සංඝ**' නම් වේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙය වදාරන ලදී. ''ආනන්දය, නුඹ කුමක් සිතන්නෙහිද? මා විසින් නුඹට යම් ධර්ම කෙනෙක් මැනවින් දැන දේශනා කරන ලද්දාහුද ඒ කවරේද යත්, සතර සතිපට්ඨානය, සතර සම්‍යක් ප්‍රධාන, සතර ඍද්ධිපාද, පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය, පඤ්චබල, සප්ත බෝධ්‍යඞ්ග, ආර්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගයයි. ආනන්දය, මේ ධර්මයන්හි භික්ෂූන් දෙදෙනෙක්වත් නානාවාදීව සිටිනු නුඹ දක්නෙහිද? යනුයි. මේ පරමාර්ථ සංඝයා (මා) සරණයයි යා යුතුය. සූත්‍රයන්හිද ''(මේ ශ්‍රාවක සංඝයා) ආහුණෙය්‍යය (දුරිනුදු ගෙනහැර දිය යුතු ප්‍රත්‍යයට සුදුසුය) පාහුණෙය්‍යය (ආගන්තුක භෝජනය පවා පිළිගැන්වීමට සුදුසුය) දක්ඛිණෙය්‍යය (පරලොව සුව පතා දෙන දක්ෂිණාවට සුදුසුය) අඤ්ජලිකරණීයය (නමස්කාරයට සුදුසුය) ලෝකයාගේ උතුම් වූ පින් කෙතකි''යි (ඉතිවුත්තකපාලි) වදාරන ලදී. අන්‍ය වූ භික්ෂු සංඝයා කෙරෙහි හෝ භික්ෂුණී සංඝයා කෙරෙහි හෝ බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයා කෙරෙහි හෝ සම්මුති සංඝයා කෙරෙහි හෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෙසා පැවිදි වූ චතුර්වර්ග ආදී ප්‍රභේදයන්ට අයත් පුද්ගලයන් කෙරෙහි හෝ වන්දනා කිරීම් ආදි ක්‍රියාවන්ගෙන් මේ සංඝයා සරණ ගිය තැනැත්තාගේ සරණාගමනය නොබිඳෙන්නේමය. කිළිටි නොවන්නේය. මෙය මෙහි විශේෂයයි. මේ දෙවෙනි සරණාගමනයාගේ කියන ලද විස්තරයේ ඉතිරියද භේදා භේදාදී නියමයන්ද පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම දත යුතුය. මේ පළමුකොට ''ධම්මං සරණමිච්චාදි ඛ්‍රයෙ පෙසනයො මතො'' යන මෙහි වර්ණනාවයි.

දැන් ''අනුපුබ්බවවත්‍ථානෙ කාරණඤ්ච විනිදිසෙ'' යන මෙහි මේ සරණවචනයන් තුන අතුරෙන් සියලු සත්වයන්ට අග්‍රයයි සලකා පළමුව බුදුන් වහන්සේය. උන්වහන්සේගෙන් පහළ වූ හෙයින්ද උන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද හෙයින්ද අනතුරුව ධර්මය වේ. ඒ ධර්මයට ආධාරක වන හෙයින්ද ඒ ධර්මය ඇසුරු කරන හෙයින්ද අවසානයට සංඝයා වේ. නැතහොත් සියලු සත්වයන් යහපතෙහි යොදවන්නා බැවින් පළමුව බුදුන් වහන්සේය. උන්වහන්සේගෙන් පහළ වූ හෙයින්ද උන්වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද හෙයින්ද අනතුරුව ධර්මය වේ. ඒ ධර්මයට ආධාරක වන හෙයින්ද ඒ ධර්මය ඇසුරු කරන හෙයින්ද අවසානයට සංඝයා වේ. නැතහොත් සියලු සත්වයන් යහපතෙහි යොදවන්නා බැවින් පළමුව බුදුන් වහන්සේය. උන්වහන්සේගෙන් පහළ වූ හෙයින් සියලු සත්ත්වයන්ට හිත බැවින් අනතුරුව ධර්මයයි. යහපත අවබෝධ කරගැනීම සඳහා පිළිපන් බැවින්ද අවබෝධ කරගත් යහපත ඇති බැවින්ද අවසානයට සංඝයා වේ. මෙසේ සරණභාවයෙන් වෙන්කොට ප්‍රකාශ කරන ලද්දේයයි මෙසේ අනුපිළිවෙළ නියම කිරීමෙහි හේතුවද දක්වන ලදී.

දැන් ''සරණත්‍රය මෙතඤ්ච උපමාහි පකාසයෙ'' යයි යමක් කියන ලද්දේද එයද කියනු ලැබේ. මෙහි වනාහි බුදුන් වහන්සේ පුන්සඳ වැනිය. උන්වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්ම සඳ රැස් සමූහය වැනිය. සංඝයා පුන්සඳ කිරණින් උපදවන ලද ප්‍රීතිය ඇති ලෝකයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ළාහිරු වැනිය. කියන ලද ආකාර ඇති ධර්මය ඒ ළාහිරුගේ රශ්මි ජාලාව වැනිය. සංඝයා ඒ රශ්මි ජාලාවෙන් පහවූ අන්ධකාරය ඇති ලෝකය වැනිය. බුදුන් වහන්සේ වනය දවන පුරුෂයෙක් වැනිය. කෙලෙස් වනය දවන ධර්ම වනය දවන ගින්න වැනිය. දැවූ කෙලෙස් ඇති බැවින් පින් කෙතක් වූ සංඝයා දැවූ වනය ඇති බැවින් කෙතක් වූ භූමිභාගය වැනිය. බුදුන් වහන්සේ මහා මේඝයක් වැනිය. ධර්මය වැසි ජලය වැනිය. සන්සිඳුණු කෙලෙස් දූලි ඇති සංඝයා වැසි වැටීමෙන් සන්සිඳුණු දූලි ඇති ජනපදය වැනිය. බුදුන් වහන්සේ යහපත් රියදුරෙක් වැනිය. ධර්ම ආජානේය අශ්වයන් හික්මවන උපාය වැනිය. සංඝයා මැනවින් හික්මුණු අජානේය අශ්ව සමූහයක් වැනිය. බුදුන් වහන්සේ සියලු මිසදිටු උල් උදුරන හෙයින් ශල්‍ය වෛද්‍යවරයෙක් වැනිය. ධර්ම උල් උදුරන උපාය වැනිය. ඉදිරෑ මිසදිටු උල් ඇති සංඝයා උදුරන ලද උල් ඇති ජනයා වැනිය. නැතහොත් මෝහ පටලය උපුටා දමන හෙයින් බුදුන් වහන්සේ ශල්‍ය වෛද්‍යවරයෙක් වැනිය. ධර්ම පටලය උපුටා දමන උපාය වැනිය. උපුටා දැමූ මෝහ පටල ඇති, ප්‍රසන්න නුවණැස ඇති සංඝයා උපුටා දැමූ

පටල ඇති ප්‍රසන්න ඇස් ඇති ජනයා වැනිය. නැතහොත් බුදුන් වහන්සේ අනුසය සහිත කෙලෙස් රෝග දුරු කිරීමට සමත් දක්ෂ වෛද්‍යවරයෙකු වැනිය. ධර්මය මැනවින් යෙදූ බෙහෙතක් වැනිය. සන්සිඳුණු අනුසය ව්‍යාධි ඇති සංඝයා බෙහෙත් යෙදීමෙන් සන්සිඳුණු රෝග ඇති ජනයා වැනිය. නැතහොත් බුදුන් වහන්සේ යහපත් උපදේශකයෙකු වැනිය. ධර්මය ක්ෂේම භූමියට යන යහපත් මාර්ගයක් වැනිය. සංඝයා මඟට පිළිපන්නේ ක්ෂේමභූමියට පැමිණි තැනැත්තෙකු වැනිය. බුදුන් වහන්සේ යහපත් නාවිකයෙකු වැනිය. ධර්මය නැවක් වැනිය. සංඝයා පරතෙරට පැමිණි සමෘද්ධිමත් ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ හිමාලය වැනිය. ධර්මය එහි හටගත් බෙහෙතක් වැනිය. සංඝයා බෙහෙත් වැළඳීමෙන් නිරෝගී වූ ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ධනය දෙන්නෙකු වැනිය. ධර්මය ධනය වැනිය. මැනවින් ලැබූ ආර්‍ය්‍ය ධනය ඇති සංඝයා අභිමත පරිදි ධනය ලැබූ ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ නිධානයක් දක්වන්නෙකු වැනිය. ධර්මය නිධානයක් වැනිය. සංඝයා නිධානය ලැබූ ජනයා වැනිය. තවද බුදුන් වහන්සේ අභය දෙන ධෛර්යමත් පුරුෂයෙකු වැනිය. ධර්මය අභය වැනිය. ඉක්ම වූ සියලු භය ඇති සංඝයා අභයට පැමිණි ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ සැනසිලිදායකයෙකු වැනිය. ධර්මය සැනසිල්ල වැනිය. සංඝයා සැනසිල්ලට පත් ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ යහපත් මිත්‍රයෙකු වැනිය. ධර්මය හිතෝපදේශයක් වැනිය. සංඝයා හිතෝපදේශකරණයෙන් සඵල කරගත් සියලු අර්ථ ඇති ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ධනාකරයක් වැනිය. ධර්මය සාරවත් ධනයක් වැනිය. සංඝයා සාරවත් ධනය පරිභෝග කළ ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ රාජකුමාරයන් නහවන්නෙකු වැනිය. ධර්මය හිසනාන ජලය වැනිය. සද්ධර්ම ජලයෙන් ස්නානය කළ සංඝයා මැනවින් ස්නානය කළ රාජකුමාරවරුන් සමූහයක් වැනිය. බුදුන් වහන්සේ අලංකාර කරන්නෙකු වැනිය. ධර්මය අලංකාරය වැනිය. සද්ධර්මයෙන් අලංකාර වූ සංඝයා අලංකාර කළ රාජපුත්‍ර සමූහයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ සඳුන් රුකක් වැනිය. ධර්මය ඒ සඳුන් රුකෙහි හටගත් සුවඳ වැනිය. සද්ධර්මය පිළිපැදීමෙන් සන්සිඳුණු පරිළාහ ඇති සංඝයා සඳුන් පරිභෝගයෙන් ශාන්ත වූ පරිළාහ ඇති ජනයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ ධර්ම දායාදය සපයා දෙන්නෙකු වැනිය. ධර්මය දායාදය වැනිය. සද්ධර්ම දායාදය ගෙන යන සංඝයා දායාදය ගෙන යන පුත්‍ර සමූහයා වැනිය. බුදුන් වහන්සේ විකසිත පියුමක් වැනිය. ධර්මය ඒ පියුමෙහි හටගත් පැණි වැනිය. සංඝයා ඒ පැණි අනුභව කරන බඹර සමූහයා වැනිය. මෙසේ මේ සරණත්‍රය උපමාවන්ගෙන් ප්‍රකාශ කලේ වන්නේය. මෙපමණකින් මව්සින් පෙර ''කෙන කත්‍ථ කදා කස්මා භාසිතං රතනත්තයං'' ආදි ගාථා

හතරකින් අර්ථ වර්ණනාව සඳහා යම් මාතෘකාවක් තබන ලද්දේද එය අර්ථ වශයෙන් ප්‍රකාශ කළා වන්නේය.

සරණත්‍රය වර්ණනාව නිමියේය.

2

මෙසේ සරණාගමනයන්ගෙන් ශාසනයට බැස ගැනීම දක්වා - එසේ බැසගත් උපාසකයා විසින් හෝ පැවිද්දා විසින් හෝ යම් ශික්ෂාපදයන්හි පළමුකොට හික්මිය යුතුද ඒවා දක්වීම සඳහා ඇතුළත් කරන ලද ශික්ෂාපද පාඨයෙහි වර්ණනාව සඳහා දැන් මේ මාතෘකාවය.

''යම් කෙනෙකු විසින් යම් තැනක යම් දිනක යම් හෙයකින් මේ ශික්ෂාපදයෝ දේශනා කරන ලද්දාහුද යන ඒ කරුණ කියා ඒවා සාධාරණ විශේෂ වශයෙන් වෙන්කොට දක්වා යමක් ප්‍රකෘතියෙන් වැරදි වේද යමක් ප්‍රඥප්තියෙන් වැරදි වේද එය පැහැදිලි කොට පදයන් ව්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද අර්ථ වශයෙන්ද විස්තර කොට

සියල්ලන්ට සාධාරණ වූ ශික්ෂාපදයන්ගේ ඒ සාධාරණ බව පැහැදිලි කිරීමද ඉක්බිති පූර්ව ශික්ෂාපද පහෙහි විශේෂාර්ථ ප්‍රකාශ කිරීමෙන් අනතුරුව

පාණාතිපාත ශික්ෂාපදයේ සිට එකතාදි වශයෙන්, ආරම්මණ වශයෙන්, ආදාන වශයෙන්, භේද වශයෙන්, මහා සාවජ්ජ වශයෙන්, ප්‍රයෝග වශයෙන්, මූල වශයෙන්, කම්ම වශයෙන්, විරමණ වශයෙන්, ඵල වශයෙන්, විනිශ්චය දත යුතුය.

ඉන්පසු (මුල් ශික්ෂාපද පහ පිළිබඳ විස්තරයෙහි) සුදුසු අර්ථ ගෙන පසු ශික්ෂාපද පහෙහිද යෙදිය යුතුය. (ඒ ඒ ශික්ෂා පදයට) ආවේණික ලක්ෂණද කිව යුතුය. හීනප්‍රණීත ආදියද දත යුතුය.

එහි මේ ''පාණාතිපාතා වෙරමණී'' ආදි දශ ශික්ෂාපදයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදහ. ශ්‍රාවකාදීන් විසින් නොවේ. ඒවාද ආයුෂ්මත් රාහුල පැවිදි කරවා කපිලවස්තුවේ සිට සැවැත්

නුවරට වැඩම කළ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සාමණේරයන්ට ශික්ෂාපද නියම කිරීම සඳහා සැවැත් නුවර ජේතවන නම් වූ අනේපිඬු සිටුවරයා විසින් කරවන ලද ආරාමයේදී දේශනා කරන ලදී. මෙය මෙසේ කියන ලදී.

''ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කපිල වස්තුවෙහි කැමති තාක් කල් වාසය කොට සැවැත් නුවර යම් තැනෙකද එය අරමුණු කොට චාරිකාවේ වැඩම කළහ. පිළිවෙළින් චාරිකාවේ හැසිරෙන්නාහු සැවැත් නුවර යම් තැනෙකද එහි වැඩම කළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ සැවැත් නුවර ජේතවන නම් වූ අනේපිඬු සිටුහුගේ ආරාමයෙහි වැඩ වසති. එකල්හි -පෙ- ඉක්බිති සාමණේරයන්ට ''අපට කෙතෙක් ශික්ෂාපද වේද? අප විසින් කිනම් ශික්ෂාපදයන්හි හික්මිය යුතුද? යන මේ අදහස ඇතිවිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය සැල කළහ. උන්වහන්සේ ''මහණෙනි, සාමණේරයන්ට ''**පාණාතිපාතා වේරමණී-පෙ- ජාතරූප රජත පටිගහණා වෙරමණී**''යයි ශික්ෂාපද දහයක්ද, සාමණේරයන් විසින් එම ශික්ෂාපදයන්හි හික්මීමටද අනුදනිමි''යි (මහාවග්ගපාලි) යනුයි. ඒ මේ ශික්ෂාපදයෝ ''ශික්ෂාපදයන්හි සමාදන්ව හික්මේ' (සාමඤ්ඤඵල සූතත) යයි සූත්‍රානුසාරයෙන්ද සරණාගමනයන්හි දක්වන ලද පාඨ අනුසාරයෙන්ද ''පාණාතිපාතා වෙරමණී සික්ඛාපදං සමාදියාමි''යයි මෙසේ වාචනාමාර්ගයට නගන ලදහයි දත යුතුය. මෙසේ පළමුකොට ''යෙන යථා යදා යසමා වුත්තා නෙතානි තං නයං'' යන මාතෘකා විස්තර කරන ලදී. මේ ශික්ෂාපදයන්හිද මුල් ශික්ෂාපද දෙකත් සතරවෙනි හා පස්වෙනි ශික්ෂාපදත් උපාසකයන්ට හා සාමණේරයන්ටද නිත්‍යශීල වශයෙන් සාධාරණ වේ. උපාසකයන්හට උපෝසථ ශීල වශයෙන් වනාහි හත්වෙනි අටවෙනි ශික්ෂාපද එක් ශික්ෂාපදයක් කොට සව්පශ්චිම ශික්ෂාපද සියල්ලද සාමණේරයන් හා සාධාරණ වේ. අවසාන ශික්ෂාපදය වනාහි සාමණේරයන්ටම විශේෂ වූවකි''යි මෙසේ සාධාරණ විශේෂ වශයෙන් වෙන්කොට දැක්වීම කළ යුතුය. මෙහි පළමුවෙනි ශික්ෂාපද පහ ඒකාන්ත අකුශල සිතින් හටගන්නා බැවින් ප්‍රාණඝාත ආදිය අතුරින් ප්‍රකෘතිවද්‍ය වෙන්වීමය. ඉතිරි ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්ති වද්‍ය වෙන්වීමය. මෙසේ ''ප්‍රකෘතියෙන් යමක් වැරදි වේද යමක් ප්‍රඥප්තියෙන් වැරදි වේද එයද වෙන්කොට දැක්විය යුතුය. යම් හෙයකින් මෙහි ''වෙරමණී සික්ඛාපදං සමාදියාමි'' යන මේවා සියලු ශික්ෂාපදයන්ට සාධාරණ පද වේද එබැවින් මේ පදයන්ගේ ව්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද අර්ථ වශයෙන්ද මේ සාධාරණ විස්තරය දත යුතුය.

පළමුකොට ව්‍යඤ්ජන වශයෙන් - වෛරය දුරු කෙරේනුයි = **වෙරමණී** වේ, වෛරය අත්හරියි, දුරුකරයි, ගෙවීම කරයි, අභාවයට පමුණුවයි යන අර්ථයයි. නැතහොත් පුද්ගල තෙමේ මේ කරණ වූ වෛරයෙන් දුරු වෙයි යයි ''වී'' කාරයට 'වෙ' කාරය කොට ''වෙරමණී'' වේ. එහෙයින්ම මෙහි ''වෙරමණී සික්ඛාපදං, විරමණී සික්ඛාපදං'' යයි දෙආකාරයකින් සඤ්ඣායනා කරති. හික්මිය යුතු හෙයින් = සික්ඛා වේ. මෙය කරණ කොට පැමිණේනුයි = 'පදං' වේ. සික්ඛාය පදං (හික්මීමට කාරණා නුයි) **සික්ඛාපදං** වේ. හික්මීම සඳහා එළඹෙන උපාය යන අර්ථයයි. නැතහොත් මූලය, නිශ්‍රයය, ප්‍රතිෂ්ඨාව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. වෙරමණී එව සික්ඛාපදං (වෙන්වීමම ශික්ෂාපදය වූයේ) = **වෙරමණී සික්ඛා පදං** වේ. නැතහොත් දෙවෙනි ක්‍රමයට අනුව 'විරමණී සික්ඛා පදං වේ. මනාකොට අල්ලා ගනිනුයි = සමාදියාමි වේ. නොඉක්මවන අදහසින් සිදුරු ඇති නොවන සේ, පුල්ලි ඇති නොවන සේ අල්ලා ගනිමි''යි කියන ලද්දේ වෙයි.

අර්ථ වශයෙන් වනාහි ''**වෙරමණී**'' යනු කාමාවචර කුශල චිත්තයෙන් යුත් විරතියයි. ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකුණු තැනැත්තාහට ''එසමයෙහි ප්‍රාණඝාතයෙන් යම් දුරුවීමක් වෙන්වීමෙක්, වැළැක්මෙක්, විරමණයෙක්, නොකිරීමෙක්, අකරණයෙක්, (එයට) නොපැමිණීමෙක්, සීමා නොඉක්මවීමෙක් ප්‍රත්‍ය නැසීමෙක් වේද එයයි'' මේ ආදි වශයෙන් විභඞ්ගපකරණයෙහි කියන ලද්දේය. මේ විරමණය නම් ඒකාන්තයෙන්ම ලෝකෝත්තර විරමණයක් (වෙන්වීමක්) ද ඇත. මෙහි වනාහි ''සමාදන් වෙමි''යි කී බැවින් සමාදන්වීම් වශයෙන් පැවතියේය. කරණුත්තරිය කිරීමක් (එකට එක කිරීමක්) නොවේනුයි කාමාවචර කුශල චිත්තය හා යෙදුණු විරතියයි කියන ලදී. '**සික්ඛා**' යනු අධිසීල සික්ඛා, අධි චිත්ත සික්ඛා, අධි පඤ්ඤා සික්ඛා යන ත්‍රිශික්ෂාවෝය. මෙම අර්ථයෙහි වනාහි සම්ප්‍රයුක්ත විරති ශීලය, ලෞකික විදර්ශනාව, රූපාරූප ධ්‍යාන, ආර්‍ය්‍ය මාර්ගයද ''ශික්ෂා''යයි අදහස් කරන ලදී. යම්සේ කීවේද :- ''ශික්ෂා ධර්ම්යෝ කවරහුද යත්? යම් කලෙක්හි සොම්නස් සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත කාමාවචර කුසල් සිත උපන්නේ වේද -පෙ- එසමයෙහි ස්පර්ශීය වේ. -පෙ- අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්ම්යෝ ශික්ෂාවෝය. -පෙ- ශික්ෂා ධර්ම්යෝ කවරහුද යත්? යම් කලෙක රූප භවයෙහි උත්පත්තිය පිණිස කාමයන්ගෙන් වෙන්ව අකුශල ධර්ම්යන්ගෙන් වෙන්ව, මාර්ග වඩාද -පෙ- ප්‍රථම ධ්‍යානයට -පෙ- පඤ්චම ධ්‍යානයට එළඹ වසයි ද -පෙ- අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්ම්යෝ ශික්ෂාවෝය. -පෙ- කවර ධර්ම්යෝ ශික්ෂාවෝද? යම් කලෙක්හි අරූප භවයෙහි උත්පත්තිය

පිණිස -පෙ- නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන සහගත -පෙ- අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝය. කවර ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝද? යම් කලෙක්හි නෛයර්‍යානික ලෝකෝත්තර ධ්‍යාන වඩයි ද -පෙ- අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්මයෝ ශික්ෂාවෝය. (විභඞ්ගපාකරණ) මේ ශික්ෂාවන් අතරින් යම්කිසි ශික්ෂාවකගේ පදය අවබෝධ කරගැනීමේ උපායයයි. නැතහොත් මූලය, නිශ්‍රය, ප්‍රතිෂ්ඨාව, වේනුයි ශික්ෂා පදය වේ. මෙය මෙසේ කියන ලදී :- ශීලය ඇසුරු කොට ශීලයෙහි පිහිටා සප්ත බොධ්‍යංග ධර්මයන් වඩන්නේ බහුල වශයෙන් කරන්නේ' යන මේ ආදියයි. මෙසේ මෙහි සාධාරණ පදයන්ගේ සාධාරණ බව ව්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද අර්ථ වශයෙන්ද පැහැදිලි කිරීම කළ යුතුය.

දැන් ''අථ පඤ්චසු පුබෙබසු විසෙසතථපකාසතො, පාණාදි පාණාතිපාත -පෙ- විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො'' යයි යමක් කියන ලද්දේද ඒ පිළිබඳව මෙය කියනු ලැබේ. ''**පාණාතිපාතො**'' යන මෙහි ''පාණො'' යනු ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රතිබද්ධ ස්කන්ධ සන්තතියයි. නැතහොත් එය අරමුණු කොට පනවන ලද සත්වයාය. එම ප්‍රාණයෙහි ප්‍රාණ සංඥාව ඇති ඔහුගේ ජීවිතින්ද්‍රිය සිඳීම සඳහා කරන උපක්‍රම උපදවන්නා වූ කායවචී ද්වාර දෙක අතුරෙන් එක් ද්වාරයක පැවති වධක චේතනාව පාණාතිපාත නම් වේ. ''**අදිනනාදානං**'' යන මෙහි ''**අදිනනං**'' යනු අනුන් අයිතිකරගත් (වස්තුවයි.) යම් වස්තුවෙක්හි අනිකෙක් තමා කැමති පරිදි ක්‍රියා කරන්නේ දඬුවමට නිසි නොවේද (අනුන් විසින් කිසිවක් නොකිව යුතු) නිවැරදි කරුවෙක් වේද එබඳු අනුන් අයත් ඒ වස්තුවෙක්හි අනුන් අයිති කරගත් දෙයක් යන හැඟීමෙන් එය ගන්නා උපක්‍රමය ඉපද වූ කාය වාග් ද්වාරයන් අතුරෙන් එක්තරා ද්වාරයක පැවතියාවූම සොරා ගැනීමේ චේතනාව අදින්නාදාන වේ.

''**අබ්‍රහමචරියං**'' යනු පහත් හැසිරීමයි. දෙදෙනා බැගින් එක්වීම් සඞ්ඛ්‍යාත මෛථුන සේවනයයි. කායද්වාරයෙහි පවත්නා අසද්ධර්ම (මෛථුන්‍ය) ප්‍රතිසෙවන ස්ථාන ඉක්මවීමේ චේතනාවයි. ''**මුසාවාදො**'' යන මෙහි 'මුසා' යනු රැවටීම මුල්කොටගත් තැනැත්තාගේ අර්ථය බිඳළන වචී ප්‍රයෝගයයි. නැතහොත් කාය ප්‍රයෝගයයි. රැවටීමේ අදහසින් වනාහි අනුන් රවටන කායවචී ප්‍රයෝගයෙන් හටගත් කායවචී ද්වාරයන් අතුරින්ම එක් ද්වාරයක පැවති මිථ්‍යා චේතනාව 'මුසාවාදයයි'. ''**සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨානං**'' යන මෙහි වනාහි ''**සුරා**'' යනු පිටඨ (පිටි) සුරා, පුව (කැවුම්), සුරා, ඔදන (බත්) සුරා, කිණණපකඛිත්ත (රා මණ්ඩි දැමූ) සුරා, සම්භාර පකඛිත්ත (විවිධ ද්‍රව්‍ය යෙදූ) සුරා, යන පංච විධ සුරාය. ''මෙරය''

ද පුඤ්ඤාසව (මලින් පෙරූ) ඵලාසව (ගෙඩිවලින් පෙරූ) ගුළාසව (උක් හකුරුවලින් පෙරූ) මධ්‍වාසව (මීයෙන් පෙරූ) සම්භාරසංයුත්ත (නොයෙක් ද්‍රව්‍ය යොදා පෙරූ) වශයෙන් පංච විධ වේ. "**මජ්ජං**" යනු ඉහත කී දෙවර්ගයම මත්කරවන අර්ථයෙන් මජ්ජ වේ. නැතහොත් යමක් පානය කිරීම කරණකොට ගෙන මත්වේද ප්‍රමාදයට පත්වේද එබඳු වෙනත් යම්කිසි මත් කරවන සුලු යමක් ඇත්තේද එය "මජ්ජ" යයි කියනු ලැබේ. "**පමාදට්ඨානං**" යනු යම් චේතනාවකින් එය පානය කරයිද ගිලියිද ඒ චේතනාව මදයට හා ප්‍රමාදයට හේතුවන බැවින් "පමාදට්ඨාන"යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් බීමේ අදහසින් කාය ද්වාරයෙහි පැවති සුරාමේරය මද්‍යයන්ගේ බීමේ චේතනාව 'සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨාන" යයි දත යුතුය. මෙසේ පළමුකොට මෙහි ප්‍රාණඝාතයේ පටන් විනිශ්චය දත යුතුය.

"එකතාදිතො (එකතාදි වශයෙන්) යනු මෙහි කීය. කිම වනාහි වජ්ඣ (නැසිය යුත්තා) වධක (නසන්නා) ප්‍රයෝග චේතනාදීන්ගේ එක්බව නිසා ප්‍රාණඝාතයෙහි හෝ අනෙකුත් අදින්නාදානාදියෙහි එකත්වය හෝ නානාකාර බව නිසා නානත්වය හෝ වේද නැත්නම් නොවේද? කුමක් හෙයින් මෙය කියනු ලැබේද? ඉදින් එහි එක්බව නිසා එකත්වය වේ නම් ඉක්බිති බොහෝ වධකයෝ එක් නැසිය යුත්තෙකු නසත් ද නැතහොත් එක් වධකයෙක් බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසයිද නැතහොත් එක් සාහත්‍යිකාදී ප්‍රයෝගයකින් බොහෝ නැසිය යුත්තන්ගේ ජීවිතින්ද්‍රිය නසන ප්‍රයෝගයක් උපදවයිද එකල්හි එක ප්‍රාණඝාතයක් විය යුතුය. ඉදින් වනාහි නානාකාර බව නිසා නානත්වය වේද ඉක්බිති යම් කලෙක්හි එක් වධකයෙක් එක් නැසිය යුත්තෙකු සඳහා එක් ප්‍රයෝගයක් කරමින් බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසයිද නැතහොත් බොහෝ වධකයෝ දේවදත්ත, යක්ෂදත්ත, සෝමදත්ත ආදී බොහෝ දෙනා සඳහා බොහෝ ප්‍රයෝගයන් කරමින් එකම දේවදත්තයකු හෝ යක්ෂදත්තයකු හෝ සෝමදත්තයකු හෝ මරත්ද නැතහොත් බොහෝ වූ සාහත්‍යිකාදි ප්‍රයෝගයන්ගෙන් එක නැසිය යුත්තෙක් නසනු ලැබේද නැතහොත් බොහෝ වූ චේතනාවෝ එක් නැසිය යුත්තෙකුගේ ජීවිතින්ද්‍රිය නැසීම සඳහා ප්‍රයෝගයක් උපදවත්ද එකල්හි බොහෝ ප්‍රාණඝාතයන් විය යුතුය. මේ දෙකම නුසුදුසුය. ඉක්බිති මේ වජ්ඣාදීන්ගේ එක්බව නිසා ඒකත්වය ද නානාකාර බව නිසා නානත්වයද නොවන්නේමය. එකත්වය හා නානත්වය අන් අයුරකින්ම වේ. එය කිව යුතුය. එය ප්‍රාණඝාතය හා සම්බන්ධව යම්සේ වේද (අදින්නාදාන ආදී) සෙස්ස පිළිබඳවද එසේය. එහිදී කියනු ලැබේ. පළමුකොට ප්‍රාණඝාතය සම්බන්ධයෙන් වජ්ඣවධකාදීන් පිළිබඳ එක් එක්

බව නිසා ඒකත්වයද නානාකාර බව නිසා නානත්වයද නොවේ. වැළිඳු වජ්ඣවධකාදීන්ගේ එක්ව යෙදුනු එක් බව නිසා එකත්වය වේ. ඒ වජ්ඣවධකාදීන් දෙකකගේ වුවද නැතහොත් එයින් අන්‍ය වූවෙකුගේ නානා බව නිසා නානත්වය වේ. ඒ එසේමය.

බොහෝ වධකයන් බොහෝ හී ආයුධ ආදියෙන් නැතහොත් එකකින් හෝ බොරු වළවල් කැණීම් ආදී ප්‍රයෝගයෙන් හෝ බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසන කල්හිද බොහෝ ප්‍රාණඝාතයෝ වෙති. එක් වධකයෙකු එකකින් හෝ බොහෝ වූ ප්‍රයෝගයන්ගෙන් හෝ එම ප්‍රයෝගයන්ගෙන් උපදවන ලද එක් (චේතනාවකින්) හෝ බොහෝ චේතනාවන්ගෙන් බොහෝ නැසිය යුත්තන් නසන කල්හිද බොහෝ ප්‍රාණඝාතයෝ වෙති. බොහෝ වධකයන් කියන ලද ආකාරයේ බොහෝ (ප්‍රයෝගයන්ගෙන්) හෝ එක් ප්‍රයෝගයකින් එක් නැසිය යුත්තෙකු නසන කල්හිද බොහෝ ප්‍රාණඝාතයෝ වෙති. අදින්නාදානාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමය. මෙසේ මෙහි එකතාදි වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

''ආරම්මණතො'' (අරමුණු වශයෙන්) යන මෙහි ප්‍රාණඝාතය ජීවිතින්ද්‍රිය අරමුණු කොට ඇත්තේය. අදින්නාදාන, අබ්‍රහ්මචරිය, සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨාන යන ශික්ෂාපදයෝ රූප ධර්මයන් අතුරෙන් රූපායතන ආදී කිසියම් සංස්කාරයක් අරමුණු කොට ඇත්තාහ. මුසාවාදය යමෙකුට මුසා කියයි ද ඔහු අරබයා පවත්වා හෙයින් සත්වයා අරමුණු කොට ඇත්තේය. අබ්‍රහ්මචරියාව සත්වයා අරමුණු කොට ඇතැයි සමහරු කියති. අදින්නාදානයද යම් කලෙක්හි සත්වයෙක් ගෙන යා යුතු වේද එකල්හි සත්වයා අරමුණු කොට ඇත්තේයයි (සමහරු කියති) තවද මෙහි සංස්කාර වශයෙන්ම සත්වයන් අරමුණු කෙරෙති. ප්‍රඥප්ති වශයෙන් නොවේ. මෙසේ මෙහි ආරම්මණ වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''ආදානතො'' (ගැනීම් වශයෙන්) වනාහි ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකීමේ ශික්ෂාපදය ආදිකොට ඇති මේ ශික්ෂාපදයෝ සාමණේරභික්ෂුව විසින් භික්ෂුවක් සමීපයෙහි සමාදන් වූයේම සමාදන් වන ලද්දාහු වෙති. උපාසකයා විසින් වනාහි තමා විසින්ම සමාදන් වන කල්හිද අනෙකෙකුගේ සමීපයෙහි සමාදන් වන කල්හිද සමාදන් වන ලද්දාහුම වෙති. එක්කොට සමාදන් වන කල්හිද වෙන වෙනම සමාදන් වන කල්හිද සමාදන් වන ලද්දාහුම වෙති. වැළිඳු එක්කොට සමාදන් වන තැනැත්තාහට එකම විරතිය වේ. එකම චේතනාවද වේ. කෘත්‍ය වශයෙන් වනාහි ඒවායේ වෙන් වෙන් බව පනවනු ලැබේ. වෙන වෙනම සමාදන් වන තැනැත්තාහට

වනාහි විරතීහු පහක්මද චේතනා පහක්මද වෙතියි දත යුතුය. මෙසේ මෙහි ආදාන වශයෙන් ද විනිශ්චය දතයුතුය.

''භෙදතො'' (භේද වශයෙන්) සාමණේරයන්ට වනාහි යම්හෙයකින් එම ශික්ෂාපද ඔවුන්ට පාරාජිකාවට කරුණුවේද එහෙයින් එක් ශික්ෂාපදයක් බිඳුණු කල්හි සියලුම ශික්ෂාපද බිඳුණේ වෙයි. යමක් වනාහි ඉක්මවන ලද්දේ වේද ඒ හා සම්බන්ධ කර්මය සමඟම බැඳේ. ගිහියන්ට වනාහි එක් ශික්ෂාපදයක් බිඳුණු කල්හි එකක්ම පමණක් බිඳුණේ වෙයි. ඔවුන්ට ඒ බිඳුණු ශික්ෂාපදය සමාදන් වීමෙන්ම නැවත ශීලයෙහි අඞ්ග පහකින් යුක්ත බව සම්පූර්ණ වේ. සමහරු වනාහි (මෙසේ) කීහ :- වෙන් වෙන්ව සමාදන් වූ කල්හි එක් ශික්ෂා පදයක් බිඳුණු කල්හි එකක් පමණක් බිඳුණේ වෙයි. ''පඤ්චඞ්ග සමන්නාගතං සීලං සමාදියාමි'' (''අඞ්ග පහකින් යුත් ශීලය සමාදන් වෙමි'') යි මෙසේ එකක් වශයෙන් සමාදන් වූ කල්හි එක් ශික්ෂාපදයක් බිඳුණු කල්හි ඔවුන්ගේද සෙසු සියලු ශික්ෂාපදද බිඳුණේ වෙයි. කුමක් හෙයින්ද? සමාදානය බිඳුණු හෙයිනි. යමක් වනාහි ඉක්මවන ලද්දේද ඒ හා සම්බන්ධ කර්මය සමඟම බැඳේ. මෙසේ මෙහි භේද වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''මහාසාවජ්ජතො'' (මහාසාවද්‍ය වශයෙන්) වනාහි ගුණයෙන් තොර තිරිසන් ගත ප්‍රාණීන් අතුරෙන් කුඩා ප්‍රාණීන්ගේ ප්‍රාණඝාතය අල්ප සාවද්‍ය වේ. මහත් ශරීර ඇති ප්‍රාණීන්ගේ (ප්‍රාණඝාතය) මහා සාවද්‍ය වේ. කුමක් හෙයින්ද? (නැසීම සඳහා) මහත් ප්‍රයෝග යෙදිය යුතු හෙයිනි. අල්ප ප්‍රයෝග ඇතිවිටද වස්තු මහන්තතාවය ඇති හෙයිනි. ගුණවන්ත මිනිසුන් අතුරෙන් වනාහි ස්වල්ප ගුණ ඇත්තන්ගේ ප්‍රාණඝාතය අල්පසාවද්‍ය වේ. මහත් ගුණ ඇත්තන්ගේ ප්‍රාණඝාතය මහා සාවද්‍ය වේ. ශරීරයෙන් සහ ගුණයෙන් සම බව ඇති කල්හි ක්ලේශයන්ගේ සහ උපක්‍රමයන්ගේ මෘදු බව නිසා අල්ප සාවද්‍ය බවද තීව්‍ර බව නිසා මහා සාවද්‍ය බවද දත යුතුය. සෙසු ශික්ෂාපදයන්හිද මෙම ක්‍රමයමය. තවද මෙහි සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානයම මහා සාවද්‍ය වේ. ප්‍රාණඝාතාදිය එසේ නොවේ. කුමක් හෙයින් ද යත්? මිනිසාගේද උන්මත්තක භාවයට හේතු වීමෙන් ආර්‍ය ධර්මයට අනතුරු කරන හෙයිනි. මෙසේ මෙහි මහා සාවද්‍ය වශයෙන් ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''පයොගතො (ප්‍රයෝග වශයෙන්) වනාහි මෙහි ප්‍රාණඝාතයාගේ සාහත්ථික, ආණත්තික, නිස්සග්ගිය, ථාවර, විජ්ජාමය, ඉද්ධිමය වශයෙන් ප්‍රයෝග හයකි. එහි කයින් හෝ කය හා බැඳුණු යමකින් හෝ පහරදීම

සාහත්‍යික ප්‍රයෝගයයි. එය උද්දිස්ස, අනුද්දිස්ස භේද වශයෙන් දෙවදෑරුම් වේ. එහි යම් කෙනෙකු නියමකොට පහරදේද ඔහුගේ මිය යාමෙන්ම ප්‍රාණඝාත කර්මය හා බැඳේ. එකෙකු නියම නොකොට යම් කිසිවෙක් මිය යේවායි කළ ප්‍රහාරය හේතුවෙන් යම් කිසිවෙකුගේ මරණයෙන් (කර්මය හා බැඳේ) (ඉහත කී) දෙආකාරයේදීම පහරදුන් කෙණෙහිම හෝ මැරේවා, එම රෝගයෙන් පසුව හෝ මැරේවායි (පහර දුන්නේ නම්) පහර දුන් කෙණෙහිම කර්මය හා බැඳේ. මැරීමේ අදහසින් පහර දී එයින් නොමැරුණු තැනැත්තාහට පසුවද නැවත වෙනත් සිතකින් පහර දුන් කල්හි ඉදින් පළමු පහරින්ම මිය යයි ද එකල්හිම කර්මය හා බැඳුණේ වේ. ඉක්බිති නොමරන සිතින් දුන් දෙවෙනි පහරින්ම මිය යයි නම් ප්‍රාණඝාතය නොවේ. පහරදීම් දෙකම කරණකොට ගෙන මිය ගිය කල්හිද පළමු පහර දීමත් සමගම කර්මය හා බැඳේ. දෙකම කරණ කොටගෙන නොමළ කල්හි ප්‍රාණඝාත (කර්මයක්) නැත්තේමය. බොහෝ දෙනා විසින් එක් අයෙකු හට පහර දුන් කල්හිද මේ ක්‍රමයමය. එහිදීද යමෙකුගේ පහරදීමෙන් මැරෙයි ද ඔහුටම කර්මය හා බැඳීම වේ. (යමෙකු නැසීම සඳහා) අදිටන් කොට (තවකෙකුහට) අණ කිරීම, ආණත්‍යික ප්‍රයෝගයයි. එහිදීද සාහත්‍යික ප්‍රයෝගයෙහි කියන ලද අයුරින්ම කර්මය හා බැඳීම සිහි කළ යුතුය. මෙහිදී හයාකාර වූ නියමද දත යුතුය.

''වත්ථු කාලොච ඔකාසො ආවුධං ඉරියාපථො
කිරියා විසෙසොති ඉමෙ ඡ ආණත්‍ති නියාමකා''

''වස්තුව, කාලය, අවකාශය, ආවුධය, ඉරියව්ව,
ක්‍රියා විශේෂය යන මේ හය ආණත්ති නියාමයෝයි.

එහි ''වත්ථු'' යනු මැරිය යුතු සත්වයාය. ''කාලෝ'' යනු පෙරවරු පස්වරු ආදී කාලයද යෞවන මහළු ආදී කාලය ද වේ. ''ඔකාසො'' යනු ගම හෝ නියම්ගම හෝ වනය හෝ ආරණ්‍ය හෝ සිව්මංසල හෝ මේ ආදියයි. ''ආවුධං'' යනු කඩුව හෝ ඊය හෝ පිහිය හෝ මේ ආදියයි. ''ඉරියාපථො'' යනු මැරිය යුතු තැනැත්තාගේද මරන්නාගේද සිටීම හෝ හිඳීම හෝ මේ ආදියයි. ''කිරියා විසෙසො'' යනු විදීම හෝ කැපීම හෝ බිඳීම හෝ හිසෙහි හම හෝ කෙස් සිඳීම (සංඛ මුණ්ඩික) යන මේ ආදියයි.

ඉදින් වනාහි යමෙකු මරවයි අණ කරන ලද්දේ වස්තුව විසංවාද කොට (වරදවා ගෙන) එයින් අන්‍ය වූවෙකු මරයිද අණකළ තැන්තාහට කර්මය හා බැඳීමක් නැත. ඉක්බිති වස්තුව අවිසංවාද කොට (නොවරදවා

ගෙන) මරයිද අණ කළ තැනැත්තාහට අණ කළ මොහොතෙහිද අණ ලැබූ තැනැත්තාහට මරණය සිදු කළ මෙහොතෙහිද වශයෙන් දෙදෙනාගේම කර්ම්ය හා බැඳීම වේ. කාලාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමය. මරණය සිදු කිරීම සඳහා වනාහි කයින් හෝ කය හා බැඳුණු දුනු ආදියෙන් හෝ දමා ගැසීම නිසසගික ප්‍රයෝගයයි. එය උද්දිසස, අනුද්දිසස, වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. මෙසේ මෙහි කර්ම්ය හා බැඳීමද පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. මරණය සිදු කිරීම සඳහාම බොරු වළවල් සෑරීම, ලෑලි තැබීම, බෙහෙත්, විස, උල් ආදිය තැබීම හෝ ස්ථාවර ප්‍රයෝග වේ. එයද උද්දිසස, අනුද්දිසස, වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. එහෙයින් එහිද පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම කර්ම්ය හා බැඳීම දත යුතුය. මේ වනාහි විශේෂයයි. මුදල් ඇත්තෙකු විසින් බොරු වළවල් ආදිය අනුන්ට මුදලට හෝ නොමිලේ හෝ දුන් කල්හි ඉදින් ඒ හේතුවෙන් මැරෙයිද මුදල් හිමිකරුටම කර්ම්ය හා බැඳීම සිදු වේ. ඉදින් ඔහු විසින් හෝ අනෙකෙකු විසින් එහි ඒ වළවල් විනාශ කොට පොළොව සම කළද පස් ගන්නාවූ පංසුධෝවකයෝ හෝ පස් ගනිත්ද මුල් කණින්නෝ හෝ මුල් සාරන්නාහු වළක් කරත්ද වැස්ස වසින්නේ මඩ හටගනීද එහිද කිසිවෙක් බැස හෝ ගිලී මැරෙත්ද මිළයට දුන් තැනැත්තාටම කර්ම්ය හා බැඳීම වේ. ඉදින් වනාහි යමෙකු විසින් ලබන ලද දෙය ඔහු හෝ වෙනෙකෙක් හෝ වඩා පළල හෝ වඩා ගැඹුරු හෝ කරයිද ඒ හේතුවෙන් කිසිවෙක් මැරෙයිද දෙදෙනාටම කර්ම්ය හා බැඳීම වේ. යම්සේ වනාහි (පස් පුරවා බිම සමකොට) පෙර තිබූ අයුරින්ම මුලින් මුල සැසඳේද එසේ එහි තලයෙන් තලය සම්බන්ධ වූ කල්හි අකුශල කර්ම්යෙන් මිදේ. ලෑලි ආදිය තැබූ කල්හිද මෙසේමය. එකී දෙය යම්තාක් කල් පවතීද ඒ තාක් කල් කර්ම්යේ බැඳීම දත යුතුය. මරණය සිදු කිරීම සඳහා විද්‍යා මන්ත්‍ර ජපකිරීම විද්‍යාමය ප්‍රයෝගයයි. ආවුධ ආදියෙහි මුවහත තැබීම් ආදිය මෙන් මරණය සිදු කිරීම සඳහා කර්ම විපාකයෙන් හටගත් ඍද්ධි බලයෙන් නොයෙක් දේ කිරීම ඍද්ධිමය ප්‍රයෝගයයි. අදින්නා දානයෙහි වනාහි ඛෙය්‍ය අවහාර, පසයහ අවහාර, පටිච්ඡනන අවහාර, පරිකපප අවහාර, කුසාවහාර, වශයෙන් පැවති සාහත්‍ථික, ආණත්‍තිකාදිය ප්‍රයෝගයෝ වෙති. ඔවුන්ගේද වෙනස කියන ලද කරුණු අනුසාරයෙන්ම දත යුතුය. අබ්‍රහ්ම චරියා ආදී ශික්ෂා පද තුනෙහිද සාහත්‍ථික ප්‍රයෝගය ලැබේ. මෙසේ මෙහි ප්‍රයෝග වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''අඞ්ගතො'' (අඞ්ග වශයෙන්) වනාහි මෙහිද ප්‍රාණඝාතයෙහි අඞ්ග පහක් වේ. ප්‍රාණියෙක්ද වේ. ප්‍රාණියෙක් යන හැඟීම ඇත්තේ වේ. වධක සිත එළඹියේ වේ. මරණය සිදු කිරීම සඳහා උත්සාහ දරයි. එයින් මරණයට

පත් කරයි යනුවෙනි. අදින්නාදානයෙහි අඞ්ග පහක්ම වේ. අනුන්ට අයත් වස්තුවක් වේ. අනුන්ට අයත් යයි දන්නේ වේ. සොරාගැනීමේ සිත එළඹියේ වේ. ඒ සඳහා උත්සාහ දරයි. එයින් ගතයුතු දෙය ගැනීමට යයි යනුවෙනි. අබ්‍රහ්මචරියාවෙහි වනාහි අඞ්ග හතරක් වේ. සේවනය නොකළ යුතු ස්ත්‍රියක් හා පුරුෂයෙක් වේ. එහිද සේවනය කිරීමේ සිත එළඹියේ වේ. සේවනය කිරීම සඳහා ප්‍රයෝගයක් ද යෙදෙයි. එය ඉවසයි යනුවෙනි. අනෙක් දෙකටද එසේමය. එහි පළමුකොට මුසාවාදයට :- ඒ කීම මුසාවක්ද වේ. වරදවා කියන සිත එළඹියේ වේ. ඒ සඳහා උත්සාහය වේ. අනුන්ට වරදවා කීම හඟවමින් වචන භාවිතා කරයි යන අඞ්ග හතර දත යුතුය. සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨානයෙහි වනාහි : සුරාදියෙන් එක්තරා සුරාවක් වේ. මත්පැන් පානය කිරීමේ කැමැත්ත එළඹියේ වේ. ඒ සඳහා උත්සාහයට එළඹෙයි. පානය කළ කල්හි (කුසට) පිවිසෙයි යන අඞ්ග හතරයි. මෙසේ මෙහි අඞ්ග වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

'සමුට්ඨානතො' (හටගැනීම් වශයෙන්) වනාහි පාණාතිපාත, අදින්නාදාන, මුසාවාද යන ශික්ෂාපද මෙහිදී කායචිත්ත වශයෙන්ද වාචාචිත්ත වශයෙන්ද කාය වාචා චිත්ත වශයෙන්ද යයි සමුට්ඨාන තුනක් වේ. අබ්‍රහ්මචරියාව කාය චිත්ත වශයෙන් එකම සමුට්ඨානයකි. සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨානය කාය වශයෙන්ද කාය චිත්ත වශයෙන්ද යයි සමුට්ඨාන දෙකකි. මෙසේ මෙහි සමුට්ඨාන වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''වෙදනාතො'' (වේදනා වශයෙන්) යන මෙහිද පාණාතිපාතය දුක්ඛවේදනා සම්ප්‍රයුක්තය. අදින්නාදානය වේදනා තුන අතරින් එක් වේදනාවකින් යුක්ත වේ. මුසාවාදයද එසේමය. ඉතිරි දෙක සුඛ වේදනාවෙන් හෝ අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවෙන් හෝ යුක්ත වේ. මෙසේ මෙහි වේදනා වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුත්තේය.

''මූලතො'' (මූල වශයෙන්) යනු මෙහි පාණාතිපාතය ද්වේෂය හා මෝහය මුල් කොට ඇත්තේය. අදින්නාදානය හා මුසාවාදය ලෝභය හා මෝහය මුල්කොට ඇත්තේය. නැතහොත් ද්වේෂය හා මෝහය මුල් කොට ඇත්තේය. ඉතිරි දෙක ලෝභය හා මෝහය මුල් කොට ඇත්තේය. මෙසේ මූල වශයෙන් ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''කම්මතො'' (කම් වශයෙන්) යනු මෙහි පාණාතිපාත, අදින්නාදාන, අබ්‍රහ්මචරිය යන තුන කාය කම්මය. කම්පථයට පැමිණියේද වේ. මුසාවාදය වචී කම්මය. යමෙක් වනාහි අර්ථය නසන්නෙක් වේද හෙතෙම කම් පථයට

පත් වූවෙක් වන්නේය. අනෙකා කර්මය පමණක් කරන්නෙක් වේ. සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨානය කාය කර්මයක්මය. මෙසේ මෙහි කර්ම වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''විරමතො'' (වෙන්වීම් වශයෙන්) යනු මෙහි ප්‍රාණඝාත ආදියෙන් වෙන්වෙන තැනැත්තේ කුමකින් වෙන්වේද යත්? කියනු ලැබේ. සමාදන්වීම් වශයෙන් වෙන්වන්නේ පළමුකොට තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ ප්‍රාණඝාත ආදී අකුශලයන්ගෙන් වෙන් වේ. කුමක් අරමුණු කොටද? යමකින් වෙන් වන්නේද එයම අරමුණු කොටය. සම්පත්ත (පැමිණීම්) වශයෙන්ද වෙන්වන්නේ කියන ලද ආකාරයේ අකුශලයන්ගෙන්ම වෙන්වීම සිදු වේ. කුමක් අරමුණු කොටද? ප්‍රාණඝාතාදීන්ගේ කියන ලද අරමුණුමය. සමහරු වනාහි ''සුරාමේරය මද්‍ය සංඛ්‍යාත සංස්කාරයන් අරමුණු කොට සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨානයෙන් වෙන් වේයයි කියති. සත්ත්ව සංස්කාරයන් අතුරින් යමකට පහරදිය යුතු ද (යමක් බැහැර කළ යුතුද) බිඳිය යුතුද එය අරමුණු කොට අදින්නා දානයෙන් හා මුසාවාදයෙන් ද සත්වයන්ම අරමුණු කොට ප්‍රාණඝාතයෙන් හා අබ්‍රහ්මචරියාවෙන්ද වෙන් වේයයි ද කියති. අනෙකෙක් එය ''මෙසේ ඇති කල්හි අනෙකක් සිතමින් අනෙකක් කරන්නේය, යමක් දුරු කරයිද එය නොදැනගන්නේ''යයි මෙසේ පිළිගැනීම් ඇත්තෝ වී අකැමැති වන්නාහු මොහු යමක් දුරු කරයිද එය තමාගේ ප්‍රාණඝාත ආදී අකුශලයන්ම අරමුණු කොට වෙන් වේයැයි කියති. එය නුසුදුසුය. කුමක් හෙයින්ද යත්? ඔහුගේ ප්‍රත්‍යුත්පන්න ආලම්බන බවද බාහිරාලම්බන බවද නොමැති හෙයිනි. ශික්ෂා පදයන් පිළිබඳ විභඞ්ග පාඨයෙහි වනාහි ''පඤ්ච ශික්ෂා පදයන් අතුරෙහි කුශලයෝ කෙතෙක්ද? -පෙ- අරණයෝ කෙතෙක්ද''යි විමසා ''කුශලයෝමය, සුඛ වේදනාව හා සම්ප්‍රයුක්තද වන්නාහ'යි මෙසේ විසඳීම පවත්නා කල්හි (පඤ්ච ශික්ෂාපදයෝ) ප්‍රත්‍යුත්පන්න ආලම්බනයෝය. බාහිරා ලම්බනයෝයයි මෙසේ ප්‍රත්‍යුත්පන්න බාහිරාලම්බන බව කියන ලදී. තමාගේ ප්‍රාණඝාතාදි අකුශලයන් අරමුණු කොට වෙන්වන තැනැත්තාහට එය නොයෙදේ. ''අනෙකක් සිතමින් අනෙකක් කරන්නේය යමක් දුරු කරන්නේද එය නොදැනගන්නේයයි යමක් කියන ලද්දේද එහිදී කියනු ලැබේ. කෘත්‍යසාධන වශයෙන් පවතින්නේ අනෙකක් සිතමින් අනෙකක් කරයි කියා හෝ යමක් දුරු කරයිද එය නොදැනගනී කියා හෝ නොකියනු ලැබේ.

''නිවන අරමුණු කොට සියලු පාපයන් දුරු කරන්නේ (වේ) මාර්ගඨ ආර්‍ය පුද්ගලතෙමේ මෙහිදී නිදසුන් වන්නේය'' යනුයි.

මෙසේ මෙහි වෙන්වීම් වශයෙන්ද විනිශ්චය දත යුතුය.

''ඵලතො'' (ඵල වශයෙන්) වනාහි මේ ප්‍රාණඝාතාදි සියල්ලම දුගතිඵල නිපදවන්නේ වෙයි. (මරණින් මතු) සුගතියෙහිද අනිෂ්ට, අකාන්ත, අමනාප, විපාක නිපදවන්නේ වෙයි. මෙලොව වශයෙන් විශාරද භාවයෙන් තොරවීම ආදි ඵල උපදවන්නේ වෙයි. තවද - ''ප්‍රාණඝාතයාගේ අවම වශයෙන් යම් විපාකයක් වේද (එය) මනුෂ්‍ය ආත්මය ලැබුවහුට අල්පායුෂ්ක භාවය සඳහා හේතු වන්නේය'' යන මේ ආදී ක්‍රමයටද මෙහි ඵල වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

තවද මෙහි ප්‍රාණඝාත ආදියෙන් වැළකීම්වල සමුට්ඨාන වශයෙන්, වේදනා වශයෙන්, මූල වශයෙන්, කර්ම වශයෙන්, ඵල වශයෙන්, විනිශ්චයද දත යුතුය. මේ ඒ පිළිබඳ දැනුම් දීමයි. ඒ සියලුම විරමණයෝ කයින්, කාය චිත්තයෙන්, වාචා චිත්තයෙන්, කාය වාචා චිත්තයෙන් යයි සතර තැනකින් හටගනිති. ඒ සියල්ලම සුඛ වේදනාවෙන් යුක්ත වේ. නැතහොත් අදුක්ඛම සුඛ වේදනාවෙන් යුක්ත වේ. (ඒ සියල්ලම) අලෝභ අදොස මූල හෝ අලෝභ, අදොස, අමෝහ මූල හෝ වේ. මෙහි සතරක් කාය කර්ම වේ. මුසාවාදයෙන් වෙන්වීම වචී කර්මයකි. මාර්ගක්ෂණයෙහි සිතින්ද හටගනිත්ද එවිට සියල්ලම මනෝකර්ම වේ.

ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන්වීමෙන් මෙහිදී සම්පූර්ණ වූ අඟපසඟ ඇති බව, ආරෝහ පරිනාහ සම්පන්න බව, ජව සම්පත් ඇති බව, මනාකොට බිම පිහිටන පා ඇති බව, මනෝඥ ශරීර ඇති බව, මෘදු වූ ශරීර ඇති බව, පිරිසිදු ශරීර ඇති බව, ශූර බව, මහත් වූ කාය බල ඇති බව, නොපැකිළ කියන්නාවූ වචන ඇති බව, ලෝවැස්සන්ට ප්‍රිය බව, නිදොස් බව, නොබිඳෙන පිරිස් ඇති බව, කිසිවෙකුට භය නැති බව, කිසිවෙකු විසින් මැඩ පැවැත්විය නොහැකි බව, අනුන්ගේ උපක්‍රමයකින් නොමියන බව, අප්‍රමාණ පිරිවර ඇති බව, සුරූපී බව, යහපත් ශරීර සටහන් ඇති බව, අල්ප ආබාධ ඇති බව, ශෝක නොකරන බව, ප්‍රියමනාප අයගෙන් වෙන් නොවන බව, බොහෝ ආයු ඇති බව, මේ ආදී ඵලයෝ වෙති.

අදින්නාදානයෙන් වෙන්වීමෙන් :- මහත් ධන ඇති බව, බොහෝ ධන ධාන්‍ය ඇති බව, අප්‍රමාණ භෝග ඇති බව, නූපන් භෝග උපදින බව, උපන් භෝග ස්ථාවර වන බව, කැමති භෝග වහා ලැබෙන බව, රජුන් විසින්, සොරුන් විසින්, ජලයෙන්, ගින්නෙන්, අප්‍රිය උරුමකරුවන් විසින් විනාශ නොවන්නා වූ භෝග ඇති බව, අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවූ ධනයට හිමිකරු වන බව, ලෝකයට උතුම් වන බව, නැත යන

බසක් නොදන්නා බව, සැප විහරණ ඇති බව යන මේ ආදී ඵලයෝ වෙති

අබ්‍රහ්මචරියාවෙන් වෙන්වීමෙන් පහවූ සතුරන් ඇති බව, සියලු ජනයාට ප්‍රියවීම, ආහාර පාන වස්ත්‍ර සයනාදිය ලැබීම, සුවසේ සැතපීම, සුවසේ පිබිදීම, අපාය භයෙන් මිදීම, ස්ත්‍රී භාවය ලැබීමට හෝ නපුංසක භාවය ලැබීමට නුසුදුසු බව, ක්‍රෝධ නොකරන බව, ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට කරන කටයුතු ඇති බව, යටිකුරු නොවන බව, බිම්බලා නොයන බව, ස්ත්‍රී පුරුෂ දෙපක්ෂයෙහි ඔවුනොවුන්ට ප්‍රිය වන බව, පිරිපුන් ඉඳුරන් ඇති බව, පිරිපුන් ලකුණු ඇති බව, කිසිතැනක සැක නැති බව, නිරුත්සාහයෙන් කටයුතු සිද්ධ වන බව, සැප විහරණ ඇති බව, කිසි තැනකින් එන බියක් නැති බව, ප්‍රිය මනාප වස්තූන්ගෙන් වෙන් නොවන බව, මේ ආදී ඵලයෝ වෙති.

මුසාවාදයෙන් වෙන්වීමෙන් - ප්‍රසන්න ඉන්ද්‍රියයන් ඇති බව, නොපැකිල කියන මිහිරි වචන ඇති බව, සමවූ පිරිසිදු දත් ඇති බව, ඉතා මහත් නොවන බව, ඉතා කෙට්ටු නොවන බව, ඉතා මිටි නොවන බව, ඉතා උස් නොවන බව, සැප ස්පර්ශ ඇති බව, මහනෙල් මල් සුවඳ හමන මුව ඇති බව, කීකරු පිරිවර ජනයා ඇති බව, ඇදහිය යුතු වචන ඇති බව, නෙලුම් මල් මහනෙල් මල් පෙති සේ මෘදු වූ රතු වූ තුනී වූ දිව ඇති බව, උඩඟු නොවන බව, චපල නොවන බව යන මේ ආදී (ඵලයෝ වෙති.)

මදයට හා ප්‍රමාදයට හේතුවන රහමෙර පානයෙන් වෙන්වීමෙන් - අතීත අනාගත වර්තමාන කාලයන්හි කටයුතු කිරීමේදී වහා දැනගන්නා බව, හැමවිටම එළඹ සිටි සිහියෙන් යුක්ත බව, උමතු නොවන බව, නුවණැති බව, අලස නොවන බව, ජඩ නොවන බව, කෙළිතොළු නොවන බව, මත්නොවන බව, අප්‍රමාද බව, මුළා නොවන බව, තැති නොගන්නා බව, කළ එකට වැඩියක් නොකරන බව, ඊර්ෂ්‍යා නැති බව, සත්‍යවාදී බව, කේළාම්, පරුෂ වචන, හිස් වචන නොකියන බව, රැ දවල් දෙක්හි අප්‍රමාදී බව, කෘතඥ බව, කළ උපකාර දන්නා බව, (කෘතවේදී බව) මසුරු නැති බව, ත්‍යාගවන්ත බව, ශීලවන්ත බව, ඍජු බව, ක්‍රෝධ නොකරන බව, ලජ්ජා ඇති බව, පවට භය ඇති බව, ඍජු දෘෂ්ටි ඇති බව, මහත් ප්‍රඥා ඇති බව, ඤාණවන්ත බව, පණ්ඩිත බව, වැඩ අවැඩ දන්නා බව, යන මේ ආදී (ඵලයෝ වෙති) මෙසේ මේ ප්‍රාණඝාතාදියෙන් වෙන් වීමෙහි සමුට්ඨාන, වේදනා, මූල, කම්ම, ඵල වශයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය.

දැන් :-

''එයින් ගැලපෙන දෙය පසු ශික්ෂාපද පහ පිළිබඳවද යෙදිය යුතුය. ආවේනිකයද කිව යුතුය. හීනාදි බවද දත යුතුය''යි

යමක් කියන ලද්දේද මේ එහි අර්ථ වර්ණනාවයි :- මේ මුල් ශික්ෂා පද පහ පිළිබඳ වර්ණනාවෙහි යමක් යෙදේද එය එයින් ගෙන පසු ශික්ෂාපද පහ සම්බන්ධයෙන්ද යෙදිය යුතුය. මේ ඒ පිළිබඳ යෝජනාවයි. යම්සේ මුල් ශික්ෂාපදයන් අතුරෙන් ආරම්මන වශයෙන් සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨාන ශික්ෂාපදය රූපායතන ආදී එක්තරා සංස්කාරයක් අරමුණු කොට ඇත්තේද මෙහි විකාල භෝජනයද එසේමය. මේ ක්‍රමයට සියලු ශික්ෂාපදයන්ගේ ආරම්මණ භේදය දත යුතුය.

ආදාන වශයෙන්ද යම්සේ මුල් ශික්ෂා පද පහ සාමණේරයන් වහන්සේ විසින් හෝ උපාසකයෙකු විසින් හෝ සමාදන් වනු ලබන්නේ මැනවින් ගත්තේ වේද මේ ශික්ෂා පද පහද එසේමය. අඞ්ග වශයෙන්ද යම්සේ එහි ප්‍රාණඝාතාදීන්ගේ අඞ්ග භේදය කියන ලද්දේද එසේ මෙහිද විකාලභෝජනයෙහි අඞ්ග හතරකි. විකාලයක් වීම, යාවකාලික වස්තුවක් වීම, අනුභව කිරීම, උමතු නොවීම යනුයි. මේ අනුසාරයෙන් සෙසු ශික්ෂාවන්ගේද අඞ්ගවිභාගය දත යුතුය. යම්සේ එහි සමුට්ඨාන වශයෙන් සුරාමේරය මජ්ජපමාදට්ඨානය කයින්ද කාය චිත්තයෙන්දැයි සමුට්ඨාන දෙකක් වේද මෙහි විකාලභෝජනයද එසේමය. මේ ක්‍රමයට සියලු ශික්ෂාපදයන්ගේ වේදනා සම්ප්‍රයෝගය දත යුතුය.

යම්සේ එහි අබ්‍රහ්මචරියාව ලෝභ මෝහ මූල වන්නේද මෙහි විකාලභෝජනයද අනෙක් ශික්ෂා පද දෙකද එසේමය. මේ ක්‍රමයට සියලු ශික්ෂා පදයන්ගේ මූලභේදය දත යුතුය. එහි ප්‍රාණඝාතාදිය යම්සේ කායකර්ම වේද මෙහි විකාලභෝජනාදිය ද එසේය. ජාතරූපරජතපටිග්ගහණය වනාහි කායද්වාරාදියෙහි පැවති ස්වභාවය අනුව කායකර්මය හෝ වචී කර්මය හෝ වන්නේය. කර්මපථ වශයෙන් නොවන්නේය.

''විරමතො'' (වෙන්වීම් වශයෙන්) යම්සේ ඒ පූර්ව ශික්ෂාපදයන්හි වෙන්වන්නේ තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ ප්‍රාණඝාතාදි අකුශලයෙන් වෙන්වේද එසේම මෙහිද විකාලභෝජනාදි අකුශලයෙන් හෝ එක් අතකින් කුශලයන්ගෙන් වෙන්වීමත් සිදු වේ. යම්සේ පූර්ව වෙන්වීම් පහ කයින්, කාය චිත්තයෙන්, වාචා චිත්තයෙන්, කාය වාචා චිත්තයෙන් යයි සමුට්ඨාන හතරක් වේද, එසේම ඒ සියල්ල සුඛ වේදනා සම්ප්‍රයුක්ත හෝ අදුක්ඛමසුඛ

වේදනා සම්ප්‍රයුක්ත හෝ වේද එසේම අලෝභ, අදොස මූල හෝ අලෝභ, අදෝස, අමෝහ, මූල හෝ වේද සියල්ලම නොයෙක් ආකාරයේ ඉෂ්ට ඵල නිපදවන්නේ වේද මේ වෙන්වීම් වලදීද එසේමය.

''ඉන්පසු (මුල් ශික්ෂාපද පහ පිළිබඳ විස්තරයෙහි) සුදුසු අර්ථගෙන පසු ශික්ෂාපද පහෙහිද යෙදිය යුතුය. (ඒ ඒ ශික්ෂාපදයට) ආවේණික ලක්ෂණද කිව යුතුය. හීනප්‍රණීත ආදියද දත යුතුය''

යන ප්‍රකාශයට අනුව මෙහි වනාහි ''**විකාලභොජනං**'' යනු මධ්‍යාහ්නය ඉක්මීමෙන් පසු ආහාර ගැනීමයි. මෙය වනාහි අනුදන වදාළ කාලය ඉක්මෙන කල්හි ආහාර ගැනීම වේ. එහෙයින් විකාලභොජනයයි කියනු ලැබේ. එම විකාල භෝජනයෙන්, ''**නච්චගීතවාදිත විසූකදස්සනං**'' යන මෙහි '**නච්චං**' නම් යම්කිසි නැටීමකි. **ගීතං** යනු යම්කිසි ගායනයකි. '**වාදිතං**' යනු යම්කිසි වාදනයකි. '**විසූක දස්සනං**' යනු කෙලෙස් ඉපදීමට හේතුවන බැවින් කුශල පක්ෂය බිඳීම කරණ කොට ගෙන විසූකයන්ගේ (කෝලම් රූපාදිය) දැකීම නැතහොත් විසූක වූවක් දැකීම = විසූක දස්සන වේ. නච්චා ච ගීතාච වාදිතා ච විසූක දස්සනාච (නැටීම්ද ගායනයෝද වාදනයෝද විසූක දර්ශනයෝද) = නච්චගීතවාදිත විසූකදස්සනා වේ. මෙහි විසූක දර්ශනය බ්‍රහ්මජාල (සූත්‍රයෙහි) දේශනා කළ අයුරින්ම ගත යුතුය. එහිදී මෙසේ කියන ලදී. ''යම් සේ සමහර පින්වත් මහණ බමුණෝ සැදැහැයෙන් දුන් බොජුන් වළඳා නැටුම්, ගැයුම්, වැයුම්, නාටසමජා (නළුවන් සමූහයක් එක්ව ජනසමූහයා ඉදිරියෙහි දක්වන නැටුම්) ආඛ්‍යාන (මහාභාරත රාමායණාදි කථා කීම හෝ ඇසීම) පාණිඝර (අතින් ලොහොබෙර ගැසීම හෝ අත්තල ගැසීම) වේතාල (ලී මුවා තාලම් පට ගැසීම හෝ මන්ත්‍ර ජප කොට මළ සිරුරු නැගිටුවීම) කුම්භථූන (සිවුරස් බෙර වැයීම) ශෝභනක (රංගබලි කරණය හෙවත් රඟමඩලෙහිදී දේවතාවන්ට ස්තෝත්‍ර වශයෙන් නාන්දි ගීත ගායනය නොහොත් ප්‍රතිභාන චිත්‍ර) සණදොවුන් කෙළිය (හෝ අයෝගුඩ ක්‍රීඩාව) උණ ගස් ඔසවාගෙන කෙරෙන ක්‍රීඩාව, අස්ති ධොවනය (මළවුන් ගේ ඇට සුවඳ කවා තබා නැකැත් සමයෙහි ඒ වටා සිට උත්සව කිරීම) ඇත් යුද (ඇතුන් පිට සිට යුද කිරීම) අස්යුද (අසුන් නැග යුද කිරීම) හෝ ඇත්පොර, අස්පොර, මී හරක් පොර, ගොන්පොර, එළු පොර, බැටළු පොර, කුකුළු පොර, වටු පොර, පොලු හරඹ, මිටි යුද, මල්ල පොර, යුද පවත්නා තැන් දක්නට යාම, බලසෙන් ගණින තැන් දක්නට යාම, බලසෙන් බෙදන තැනට යාම, බලඇණි දක්නට යාම යන මෙබඳු විසූක දර්ශනයෙහි යෙදී වසත්ද

ශ්‍රමණ භවත් ගෞතම තෙමේ මේ ආදී හෝ මෙබඳු වූ විසූක දර්ශනයෙන් වැළැක්කේ වෙයි'' යනුවෙනි.

නැතහොත් (ඉහත) කියන ලද අර්ථයෙන් නච්චගීතවාදිතානි එව විසූකානි (නච්චගීතවාදිතයෝම විසූකයෝ වූයේ) = නච්චගීතවාදිත විසූකානි වේ. ඔවුන්ගේ දැකීම = නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සන වේ. ඒ නච්චගීත වාදිත විසූකදස්සනයෙන්; ''දස්සනසවණා'' යයි කිවයුතු තන්හි ''සොව හොති මිච්ඡාදිට්ඨිකො විපරිතසදස්සනො'' යන මේ ආදී තන්හි මෙන් චක්ඛුද්වාරයෙහි නොපැවතුනත් අරමුණු ගැනීම ''දස්සන''යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ශ්‍රවණයද දර්ශනය යයිම කියන ලදී. දකිනු කැමැත්තෙන් එළඹ බලන්නාහට මෙසේ මෙහි ඉක්මවීම වේ. සිටි හෝ හුන් හෝ නිදන හෝ තැනට පැමිණි දෙයක් හෝ ගමන් කරන තැනැත්තාගේ ඇසට යොමුවූවක් හෝ බලන තැනැත්තාහට සිත කිළිටිවීම වන්නේය. ශික්ෂාපදය ඉක්මවීම නොවන්නේය. මෙහිදී ගීතය ධම්මූපසංහිත වුවද නොවටී. ගීතූපසංගිත ධර්ම්ය වනාහි වටී යයි දත යුතුය.

මාලා ආදිය දැරීම් ආදියේදී ද සුදුසු පරිදි යෙදිය යුතුය. එහි ''**මාලා**'' යනු යම්කිසි මල් වර්ගයක්, '**විලෙපනං**' යනු ශරීරාලේපය සඳහා අඹරා පිළියෙළ කළ යම්කිසි දෙයකි. අවශේෂ සියලුම වත්සුණු දුම් යනාදි සුවඳ ජාති '**ගන්ධ**' වේ. ඒ සියල්ලම සැරසීම සඳහා පැළඳීම සඳහා නොවටී. බෙහෙත් වශයෙන් වනාහි වටී. පූජාව සඳහා ගෙනෙන ලද දෙයද භාර ගැනීමට කිසිම හේතුවකින් නොවටී. ''**උච්චාසයනං**'' යන්නෙන් ප්‍රමාණය ඉක්ම වූ ආසනය කියනු ලැබේ. ''**මහාසයනං**'' යනු අකැප සයනය හා අකැප ඇතිරිල්ලයි. ඒ දෙකම පිළිගැනීමට කිසිම අයුරකින් නොවටී. ''**ජාත රූපං**'' යනු රන්ය. '**රජතං**' යනු කහවණුය. ලෝහ මස්ස, ලී මස්ස, ලාකඩ මස්ස ආදී යමක් යම් තැනක ව්‍යවහාර කෙරේද ඒ දෙකම 'ජාතරූපරජත' වේ. එය කිසියම් ආකාරයකින් පිළිගැනීම '**පටිග්ගහ**' නම් වේ. එය කිසිම අයුරකින් (පිළිගැනීම) නොවටී යයි මෙසේ ආවේණිකයද කිව යුතුය.

මේ ශික්ෂාපද දහයම හීන වූ ඡන්දය ඇති තැනැත්තා විසින් හෝ හීන වූ චිත්ත, විරිය, විමංසා, ඇත්තන් විසින් හෝ සමාදන් වූයේ ''හීන'' වේ. මධ්‍යමයන් විසින් සමාදන් වූයේ මධ්‍යම වේ. ප්‍රණීතයන් විසින් සමාදන් වූයේ ප්‍රණීත වේ. තණ්හා දිට්ඨි මානයන්ගෙන් කිලිටි වූයේ හීන වේ. කිලිටි නොවූයේ මධ්‍යම වේ. ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥාවෙන් අනුග්‍රහ ලැබුවේ ප්‍රණීත වේ. ඥානයෙන් තොර වූ කුශල චිත්තයෙන් සමාදන් වූයේ හීන

වේ. සසංස්කාරික ඥානයෙන් යුත් සිතින් සමාදන් වූයේ මධ්‍යම වේ. අසංස්කාරික ඥානයෙන් යුත් සිතින් සමාදන් වූයේ ප්‍රණීත වේ යයි මෙසේ හීනාදි වශයෙන්ද දත යුතුය.

මෙපමණකින් මා විසින් පෙර ''යෙන යත්‍ථ යදා යසමා'' යනාදී ගාථා හයකින් ශික්ෂාපද පාඨයාගේ වර්ණනාව සඳහා මාතෘකා තබන ලද්දේද එය අර්ථ වශයෙන් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ වේ.

සිකඛාපද වර්ණනාව නිමියේය.

3

දැන් මෙසේ දශ ශික්ෂාපදයන්ගෙන් පිරිසිදු වූ ප්‍රයෝග ඇති ශීලයෙහි පිහිටි කුලපුත්‍රයාගේ ආශ්‍රව පාරිශුද්ධිය සඳහාත් චිත්ත භාවනාව සඳහාත් බුද්ධෝත්පාදයකින් අන්‍ය වූ තැනක නොවූ විරූ, සියලු තීර්ථකයන්ට අවිෂය වූ ඒ ඒ සූත්‍රාන්තයන්හි ''මහණෙනි, එකම ධර්මයක් වඩන ලද්දේ බහුල වශයෙන් කරන ලද්දේ මහත් වූ සංවේගය පිණිස පවත්නේය. මහත් වූ අර්ථය පිණිස පවත්නේය. මහත්වූ යෝගක්ෂේමය පිණිස පවත්නේය. මහත් වූ ස්මෘතිය හා සම්‍යක් ප්‍රඥාව පිණිස පවත්නේය. ඥානදර්ශන ප්‍රතිලාභය පිණිස පවත්නේය. ඉහාත්ම සුඛවිහරණය පිණිස පවත්නේය. විද්‍යා විමුක්තිඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස පවත්නේය. ඒ කවර එකම ධර්මයක්ද යත්? කායගතා සතියයි. මහණෙනි, යම් කෙනෙක් කාය ගතා සතිය පරිභෝග නොකෙරෙත්ද ඔවුහු අමෘත සඞ්ඛ්‍යාත නිර්වාණය නොවළඳත්. මහණෙනි, යමෙක් කායගතාසතිය පරිභෝග කෙරෙත්ද ඔවුහු අමෘතය වළඳත්. මහණෙනි, යම් කෙනෙක් කායගතාසතිය නොවළඳන ලදද - වළඳන ලදද - පිරිහුණේද - නොපිරිහුණේද අනධිගමයෙන් වරදනා ලදද - යමෙකු විසින් කායගතාසතිය ආරම්භ කරන ලද්දේද ඔවුන් විසින් අමෘතය නිෂ්පාදිත වෙයි'' යනුවෙන් මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නොයෙක් ආකාරයෙන් ප්‍රශංසා කොට ''මහණෙනි, භික්ෂුතෙම කෙසේ නම් කායගතාසතිය වඩයිද? මහණෙනි, නැවතද අනෙක් කමටහනක් කියමි. භික්ෂු තෙම පතුලෙන් උඩ කෙසඟින් යට සමකෙළවර කොට ඇති නන් අසුරින් අශුචියෙන් පිරී ඇති මේ කය මතු දක්වෙන අසුරින් නුවනින් සලකා බලයි.

මේ සිරුරෙහි කෙස්යැ, ලොම්යැ - පෙ- මුත්‍රයැ යන මේ දෙතිසක් කුණුපයෝ ඇත.'' යනුවෙනි. මෙසේ ඒ ඒ තැන හිස් මොළය ඇට මිදුළු හා එක්කොට දේශනා කරන ලද කායගතා සති, කොට්ඨාස භාවනා ආදී නම් ඇති ද්වත්තිංසාකාර කර්ම්ස්ථානය ආරම්භ කරන ලදී. මේ එහි අර්ථ වර්ණනාවයි.

එහි 'අත්ථි' යනු විද්‍යමාන වෙති; 'ඉමස්මිං' යනු මේ යම් කයක් යටිපතුලෙන් උඩ කෙසඟින් යට සම කෙළවර කොට ඇති, නොයෙක් ආකාරයෙන් අශුචියෙන් පිරී සිටියේයයි කියනු ලැබේ ද එහි; 'කායෙ' යනු ශරීරයෙහි; ශරීරය වනාහි අශුචි රාශියක් බැවින්ද පිළිකුල් වූ කෙස් ආදියට උත්පත්ති ස්ථාන වන හෙයින්ද කාය යයි කියනු ලැබේ. ''කෙසා-පෙ- මත්ථලුඞ්ගං'' යනුවෙන් මේ කෙස් ආදිය දෙතිස් ආකාරය. එහි ''මේ කයෙහි කෙස් ඇත. ලොම් ඇත'' යනුවෙන් මෙසේ සම්බන්ධය දත යුතුය. එයින් කුමක් කියන ලද්දේ වෙයිද? මේ යටි පතුලේ පටන් උඩද කෙස් අග පටන් යට ද හම පටන් හාත්පසින්ද යන මෙපමණ වූ බඹයක් පමණ ශරීරයෙහි ආදරයෙන් සොයන්නේ නමුදු කිසිවෙක් කිසි මුතු ඇටයක් හෝ මැණිකක් හෝ වෙරළුමිණක් හෝ අගිලක් හෝ සඳුනක් හෝ කොකුමක් හෝ කපුරක් හෝ වත්සුණු ආදියක් හෝ ස්වල්ප මාත්‍ර වූද පිරිසිදු බවක් නොදකී. ඉක්බිති ඉතාමත් දුගඳ පිළිකුල් සහගත නිසරු දක්මක් ඇති නොයෙක් ආකාර වූ කෙස් ලොම් ආදී නානාවිධ අපිරිසිදු දේම දකී යනුවෙනි. මේ පළමුකොට මෙහි පද සම්බන්ධ වශයෙන් වර්ණනාවයි.

අශුභ භාවනා වශයෙන් වනාහී මෙහි වර්ණනාව මෙසේ දත යුතුය. මෙසේ මේ ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකීමේ ශික්ෂාපදය ආදී ප්‍රභේද ඇති ශීලයෙහි පිහිටීමෙන් ප්‍රයෝග ශුද්ධියෙන් ආශය ශුද්ධිය ලැබීම සඳහා ද්වත්තිංසාකාර කර්ම්ස්ථාන භාවනාවෙහි යෙදෙනු කැමති ආදිකර්ම්මික කුලපුත්‍රයා විසින් - පළමුව ඔහු ආවාස, කුල, ලාභ, ගණ (සමූහයා), කර්ම්ම (නව කර්ම්මාන්ත) අද්ධාන (දිගු ගමන්), ඥාති, ආබාධ, ගන්ථ (පොත්), ඉද්ධි යන පළිබෝධයන්ගෙන් (බාධකයන්ගෙන්) හෝ නැතහොත් (ඉද්ධි පළිබෝධය වෙනුවට) කීර්ති පළිබෝධය සමග පළිබෝධයෝ දහයක් වෙත්ද ඉක්බිති මේ ආවාස, කුල, ලාභ, ගණ, ඥාති, කීර්ති යන පළිබෝධයන්හි නොයෙදීමෙන්ද රෝගයට පිළියම් කිරීමෙන්ද මෙසේ දශ පළිබෝධ සිඳ දැමිය යුතුය. ඉක්බිති සිඳින ලද පළිබෝධ ඇති නොසිඳින ලද නෛෂ්ක්‍රම්‍ය අභිලාෂය ඇති මොහු විසින් කෙළවරට පත් සැහැල්ලු පැවැත්ම හාත්පසින් ගෙන කුඩා වූද අනුකුඩා වූද විනයාචාරයක් අත්

නොහරිමින් ආගම අධිගමයෙන් යුක්ත වූ හෝ එයින් එක්තරා අඞ්ගයන්ගෙන් යුක්ත වූ හෝ කමටහන් දෙන ඇදුරුතුමෙකු වෙත විනයානුකූල ක්‍රමයට එළඹිය යුතුය. වත් පිහිටුවීමෙන් සතුටු කරන ලද සිත් ඇති එතුමන්ට තම අදහස දැන්විය යුතුය. ඒ ඇදුරුතුමා විසින් ඔහුගේ නිමිත්ත, අධ්‍යාශය, චරියා, අධිමුත්ති ආදිය දැන ඉදින් මේ කමටහන සුදුසු වේද ඉක්බිති යම් විහාරයක තමා වසයිද ඉදින් ඔහුද එහිම වසනු කැමැත්තේ නම් එහිදී කෙටියෙන් කමටහන දිය යුතුය. වෙනත් තැනක වසනු කැමැත්තේ නම් එහිදී දුරුකළ යුතුදේ හා ගත යුතු දේ කීම් වශයෙන් අභිමුඛ කිරීම් සහිතවද රාග චරිතාදී වශයෙන් (ඒ ඒ චරිතයට අනුකූලව) කීම් වශයෙන් ප්‍රභේද සහිතවද විස්තර සහිතව කිව යුතුය. ඔහු විසින් ඒ පුරුෂකාර සහිත ප්‍රභේද සහිත කමටහන ඉගෙන ආචාර්‍යයන් වහන්සේ විමසා යම් ඒ :-

මහා විහාර, අහිනව විහාර, දිරාපත් විහාර, මාර්‍ගාසන්න විහාර, ගල් පොකුණු ඇති විහාර, පලාකොළ ඇති විහාර, මල් ඇති විහාර, ඵල ඇති විහාර, බොහෝ දෙනා ප්‍රාර්ථනා කරන විහාරද නගර ආශ්‍රිත විහාර, දූව ඇති විහාර, කුඹුරු සීමා ඇසුරු කළ විහාර, විසභාග පුද්ගලයන් ඇති විහාර, සමුද්‍ර තීර ඇසුරු කළ විහාර, ප්‍රත්‍යන්ත ඇසුරු කළ විහාර, රාජ්‍ය සීමා ඇසුරු කළ විහාර, සප්පාය නැති විහාර, යම් විහාරයක කල්‍යාණ මිත්‍රයන් නැත්තේද එබඳු විහාරද

යන මේ අටළොස් විහාරයන් මෙසේ දොස් සහිතයයි දැන පණ්ඩිත තෙමේ බිය සහිත මාර්‍යයක් මෙන් දුරින්ම දුරු කරන්නේය.

මෙසේ දහ අටක් සේනාසනයෝ දුරුකළ යුත්තාහ''යි කියනු ලැබෙත්ද ඒවා දුරුකොට යම් ඒ ''මහණෙනි, සෙනසුන කෙසේ නම් අඞ්ග පහකින් යුක්ත වන්නේ වේද මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි සෙනසුන ගමට ඉතා දුර නොවේද ඉතා ආසන්නද නොවේද ගමනාගමන පහසුකම් සහිතවේද, දහවල් (මිනිසුන්) නොගැවසුණේ රාත්‍රියට අල්ප ශබ්ද ඇත්තේ නිර්ඝෝෂ වූයේ වේද මැසි මදුරු සුළං අව් සර්පයන්ගෙන් ස්පර්ශය අල්ප වූයේ වේද ඒ සෙනසුනෙහි වසන්නන්ට ගිලුකින් චීවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන, ගිලානප්‍රත්‍ය, බෙහෙත් පිරිකර උපදනේ වේද එම සෙනසුනෙහි බොහෝ ඇසූ පිරූ තැන් ඇති හසළ ආගම ඇති, ධර්‍මධර, විනයධර, මාතිකාධර, ස්ථවිර භික්ෂූහු වෙසෙත්ද කලින් කල උන්වහන්සේලා වෙත එළඹ ''ස්වාමීනි, මෙය කෙසේද? මෙහි කවර අර්ථ ඇත්තේදැයි විමසයිද ප්‍රශ්න කරයිද ඔහුට ඒ ආයුෂ්මත්හු විවෘත නොවූ අර්ථය විවර කෙරෙත්ද ප්‍රකට නොවූ අර්ථය ප්‍රකට කෙරෙත්ද නොයෙක් ආකාර සැකයට කරුණු

වූ ධර්මයන්හි සැක දුරු කෙරෙත්ද මහණෙනි, මෙසේ සෙනසුන අඞ්ග පහකින් යුක්ත වූයේ වෙයි.'' යනුවෙන් මෙසේ අඞ්ග පහකින් යුත් සේනාසනයක් කියන ලද්දේද එබඳු වූ සෙනසුනකට එළඹ කළ සියලු කිසෙන් කාමයන්හි ආදීනවත් නෛෂ්ක්‍රම්‍යයෙහි ආනිසංසත් සිහිකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ චතුරාර්‍ය සත්‍ය මැනවින් අවබෝධ කරගත් හෙයින්ද ධර්ම යහපත් ධර්මයක් වන හෙයින්ද සංඝයා මනා පිළිවෙතට පිළිපන් හෙයින්ද ඒ බව සිහි කිරීමෙන් සිත පහදවාගෙන යම් ඒ :-

''වචනයෙන්, සිතින්, වර්ණ වශයෙන්, සණ්ඨාන වශයෙන්, දිශා වශයෙන්, අවකාශ වශයෙන්, පරිච්ඡේද වශයෙන් යන සප්ත ආකාරයෙන් උද්ග්‍රහයන් දත යුතුය'යි

මෙසේ සප්තවිධ උද්ග්‍රහ කෞශල්‍යද අනුපූර්ව වශයෙන්, අතිශීඝ්‍ර නොවීම් වශයෙන්, අතිසනික නොවීම් වශයෙන්, වික්ෂේප දුරු කිරීම් වශයෙන් ප්‍රඥප්ති ඉක්මීම් වශයෙන්, අනුපූර්ව මුඤ්චන වශයෙන්, අපීණා වශයෙන්, ත්‍රිවිධ සූත්‍ර (අධිචිත්ත, සීති භාව, බොජ්ඣඞ්ගකොසල්ල) වශයෙන් යන මේ දශවිධ මනසිකාර කෞශල්‍යයක් කියන ලද්දේද එය දුරු නොකරමින් දවත්තිංසාකාර භාවනාව ආරම්භ කළ යුතුය. මෙසේ ආරම්භ කරන තැනැත්තාටම සියලු ආකාරයෙන් ද්වත්තිංසාකාර භාවනාව සමෘද්ධ වේ. වෙනත් අයුරකින් නොවේ. එහි මුලින්ම තව පඤ්චකය ගෙන ත්‍රිපිටක ධරයෙකු විසින් වුවද 'කෙසා, ලොමා'' යන මේ ආදී ක්‍රමයට අනුලෝම වශයෙන්ද එය ප්‍රගුණ වූ පසු ''තචො, දන්තා'' යන මේ ආදී ක්‍රමයට පටිලෝම වශයෙන්ද පිටත විසිරී ගිය සිතුවිලි සිඳීම සඳහා මෙන්ම පාඨය ප්‍රගුණවීම සඳහා වචනයෙන්ද ඒ ඒ කොටස්වල ස්වභාවය වටාගැනීම සඳහා මනසින්ද අඩමසක් වැඩිය යුතුය. ඔහුගේ වචනයෙන් කරන භාවනාව පිටත විසිරී ගිය සිතුවිලි සිඳ මනසින් කරන භාවනාවෙන් පාඨය ප්‍රගුණ වීමටද ප්‍රත්‍යය වෙයි. මනසින් කරන භාවනාව අශුභවර්ණ ලක්ෂණයන්ගේ වෙන් වෙන් වශයෙන් අවබෝධ කරගැනීමටද උපකාර වන්නේය. ඉක්බිති ඒ ක්‍රමයටම වක්ක පඤ්චකයද අඩමසක් වැඩිය යුතුය. ඉන්පසු පප්ඵාස පඤ්චකය අඩමසක් ද ඉන්පසු ඒ පඤ්චක තුනම අඩමසක්ද ඉක්බිති මජ්ඣිමලුඞ්ගය (මොළය) අගට කියන ලද්දේ නමුදු (පෘථිවි ධාතු බහුල බැවින්) පෘථිවි ධාතු ආකාරයන් සමග එක්වන බැවින් භාවනාව සඳහා මෙහි ඇතුළත් කොට ඒ මජ්ඣිමලුඞ්ග පඤ්චකය අඩමසක්ද ඉන්පසු පඤ්චක හතරම අඩමසක්ද ඉක්බිති මේද ඡක්කය (හයේ කොටස) අඩ මසක්ද අනතුරුව මේද ඡක්කය සමග පඤ්චක හතරම අඩ මසක්ද ඉක්බිති මුත්ත ඡක්කය අඩමසක්ද අනතුරුව සියලුම ද්වත්තිංසාකාරය අඩ මසක්ද

වශයෙන් මෙසේ සය මසක් වර්ණ, සණ්ඨාන, දිසා, ඔකාස, පරිච්ඡේද වශයෙන් නියම කරමින් වැඩිය යුතුය. මෙය මධ්‍යම ප්‍රාඥ පුද්ගලයා සඳහා කියන ලදී. මන්ද ප්‍රාඥයා විසින් වනාහි දිවි ඇති තෙක් වැඩිය යුතුය. තීක්ෂ්ණ ප්‍රඥාවන්තයාට නොබෝ කලකින්ම භාවනාව සමෘද්ධ වන්නේය යනුයි. මෙහිදී කීය :- මෙතෙම වනාහි මේ දාවතිංසාකාරය වර්ණාදි වශයෙන් කෙසේ ව්‍යවස්ථා කෙරේද? මෙතෙම වනාහී ''අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා''යයි මේ ආදී ක්‍රමයට තචපඤ්චකාදි බෙදීම් ක්‍රම අනුව දාවතිංසාකාරය වඩන්නේ පළමුකොට ''කෙසෙ'' කෙස් පිළිබඳව වර්ණ වශයෙන් කළු පාටයයි නියම කෙරේ. නැතහොත් ඔහු විසින් දකින ලද කෙස් වර්ණ වශයෙන් යම්බඳු වේද එසේ නියම කෙරේ. සණ්ඨාන වශයෙන් දික් වටකුරු තරාදි දඬු වැනියයි නියම කෙරේ. දිශා වශයෙන් වනාහි යම් හෙයකින් මේ ශරීරයෙහි නාභියෙන් උඩ උපරිම දිශාවය (නාභියෙන්) යට හෙටිටීම දිශාවයි කියනු ලැබේද එහෙයින් මේ කයෙහි උපරිම දිශාවෙහි හටගත්තේ යයි කියනු ලැබේ. අවකාශ වශයෙන් නළල කෙළවරින්ද කන් සිළුවෙන්ද ගලවටුවෙන්ද සීමාවූ හිසෙහි සමේ හටගත්තේ යයි තීරණය කෙරේ. එහි යම් සේ තුඹස මත හටගත් කුන්තතණ ''අපි තුඹස මත හටගත්තෙමු''යි නොදනී ද එසේම තුඹස මුදුන ''මා මත කුන්ත තණ හටගත්තේය''යි නොදනීද එසේම කෙස්, ''අපි හිසේ සම මත හට ගත්තෙමු''යි නොදනී, හිස් සමද මා මත කෙස් හටගන්නා ලද්දේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමෙන් තොරවූ මේ ධර්ම අචේතණිකය, අව්‍යාකෘතය, ශූන්‍යය, ඉත්‍ය දුගඳින්, ජුගුප්සාවෙන් පිළිකුලෙන් යුක්තය. සත්ත්වයෙක් නොවේ, පුද්ගලයෙක් නොවේ යයි තීරණය කෙරේ.

පරිච්ඡේද වශයෙන් සැලකීමේදී සභාග, විසභාග වශයෙන් පරිච්ඡේදය දෙආකාර වේ. එහි කෙස් හිස වසා සිටි සමෙහි වියගත් පමණ ඇතුළුව පිහිටි ඒ කේශයන්ගේ මුල්තලයෙන් යටද උඩින් අහසින්ද සරස ඒ ඒ කෙස් ගසින්ද පරිච්ඡින්න වේ යයි මෙසේ සභාග පරිච්ඡේද වශයෙන්ද කෙස් සෙසු එක් තිස් කොටස් බඳු නොවේ. සෙසු එක් තිස් කොටස් කෙස් බඳු නොවේ යයි මෙසේ විසභාග පරිච්ඡේද වශයෙන්ද තීරණය කෙරේ. මෙසේ පළමුකොට කෙස් වර්ණාදී වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

සෙසු කොටස් අතුරෙන් ''ලොමා'' ලෝමයෝ වර්ණ වශයෙන් බොහෝ සෙයින් නීල වර්ණයයි හෝ ඔහු විසින් දක්නා ලද්දේ යම් ආකාරයකටද එලෙස තීරණය කෙරේ. සණ්ඨාන වශයෙන් පහතට නැමුණු

දුන්නක හැඩය ඇත්තේය. නැතහොත් අග නැමීගිය තල්මලක හැඩය ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් උඩ, යට, යන දිශාවන් දෙක්හි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් අතුල් පතුල් හැර බොහෝ සෙයින් සෙසු ශරීර සමෙහි හටගත්තේය. එහි යම්සේ පැරණි ගමක් පිහිටි තැනක හටගත් කුස තණ ''අපි පරණ ගමක් පිහිටි ස්ථානයක හටගත්තෙමු''යි නොදනීද එසේම පැරණි ගම පිහිටි ස්ථානය ''මා කෙරෙහි කුස තණ හටගත්තේය''යි නොදනීද ඒ අයුරින් ලෝමයෝ ''අපි ශරීර සමෙහි හටගත්තෙමු''යි නොදනී. ශරීර සමද ''මා කෙරෙහි ලෝමයෝ හට ගත්හ''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්ම වනාහී අචේතනිකය. අව්‍යාකෘතය. ශූන්‍යය. ඉතා දුගඳින් ජුගුප්සාවෙන් පිළිකුලෙන් යුක්තය. සත්වයෙක්, නොවේ. පුද්ගලයෙක් නොවේ යයි තීරණය කෙරේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් සිරුර වසා සිටි සමෙහි ලේඩිත්තෙකු පමණ ඇතුළට පිවිස පිහිටි තමාගේ මුල් තලයෙන්ද උඩින් ආකාශයෙන්ද සරසින් ඒ ඒ රෝමයන්ගෙන්ද පරිච්ඡින්නව (සීමා වී) පිහිටියේ යයි තීරණය කෙරේ. මේ මොවුන්ගේ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ ලෝමයන් වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ''නඛා'' නියයි. යමෙකුට සම්පූර්ණ වූයේ නම් ඔහුට (නිය) විස්සක් වේ. ඒ සියල්ලම වර්ණ වශයෙන් මසින් තොර ප්‍රදේශයෙහි සුදු වර්ණ ද මස් හා සම්බන්ධ කොටස තඹ වර්ණ ද වේ යයි තීරණය කෙරේ. සණ්ඨාන වශයෙන් තම තමාට අයත් පරිදි පිහිටි අවකාශ සටහන් ඇත්තේය. බොහෝ සෙයින් මී ගෙඩියේ ඇටයක සටහන් ඇත්තේය. නැතහොත් මසුන්ගේ කොරපොතු සටහන් ඇත්තේ යයි තීරණය කෙරේ. දිශා වශයෙන් දිශා දෙක්හි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ඇඟිලි අග්හි පිහිටියේය. එහිදී යම්සේ ගම් දරුවන් විසින් දඬු අග්හි මී ඵල ඇට තබන ලද්දේ ''අපි දඬු අග්හි තබන ලද්දාහු වෙමු''යි නොදනී ද දඬු ද අප මත මී ඵල ඇට තබන ලද්දේයයි නොදනීද ඒ අයුරින් නිය ''අපි ඇඟිලි අග පිහිටියෙමු''යි නොදනී. ඇඟිලි ද අපගේ කෙළවර නිය පිහිටියේ යයි නොම දනී. මෙනෙහි කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමෙන් තොර මේ ධර්මයෝ වනාහි අචේතනිකය. -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ යයි තීරණය කෙරේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යට සහ මුල ඇඟිලි මසින්ද උඩ හා අග අහසින්ද දෙපසින් ඇඟිලිවලින්ද දෙකෙළවරින් සමෙන්ද පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙම නියවල සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ නිය වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් පසුව ''දනතා'' දත්ය. යමෙකුගේ දත් සම්පූර්ණද ඔහුට දත් තිස් දෙකකි. ඒ සියල්ලම වර්ණ වශයෙන් සුදු පාටයයි තීරණය කෙරේ. යමෙකුගේ දත් සමව පිහිටා ඇත්නම් තියුණු පතකින් සිදින ලද සක් පටලක් මෙන් ද සමව ගොතන ලද සුදු මල් කැකුළු මාලාවක් මෙන්ද හැඟෙත්. යමෙකුගේ දත් විසමව පිහිටියේ නම් ඔහුගේ දත් දිරාගිය ආසන ශාලාවක පුටු පේළියක් මෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේ යයි සණ්ඨාන වශයෙන් තීරණය කෙරේ. ඔවුන්ගේ දත් පේළි දෙකෙළවර යටින් සහ උඩින්ද දෙක දෙක වශයෙන් දත් අටක් කෙළවරවල් හතරක් හා මුල් හතරක් ඇත්තේ ඇඳි පුටුවක සටහන් ඇත්තේය. ඔවුන්ට පූර්වයෙන් ඒ ක්‍රමයටම පිහිටි දත් අටක් කෙළවරවල් තුනක් හා මුල් තුනක් ඇත්තේ කෙකටිය අලයක සටහන් ඇත්තේය. ඔවුන්ගේද පූර්වයෙන් ඒ පිළිවෙළින්ම යටින් හා උඩින් එක එක වශයෙන් පිහිටි දත් හතරක් කෙළවරවල් දෙකක් හා මුල් දෙකක් ඇත්තේ නැව් බඳනා කණුවක සටහන් ඇත්තේය. ඔවුන්ගේද පූර්වයෙන් ඒ ක්‍රමයෙන් පිහිටි සතර දළ දත්හු එක් කෙළවරක් හා එක් මුලක් ඇත්තාහු දෑසමන් කැකුලක සටහන් ඇත්තාහ. අනතුරුව දත්පේලි දෙකෙහි මැද පිහිටි යටි පෙලෙහි හතරක් ද උඩ පෙලෙහි හතරක්ද වශයෙන් වූ දත් අට එක් කෙළවරක් හා එක් මුලක් ඇත්තේ ලබු ඇට බඳු සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙන් පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් උඩ දත් උඩ හනු ඇටයෙහි යටට කෙළවර ඇතිවද යටදත් යටහනු ඇටයෙහි උඩට කෙළවර ඇතිවද වී පිහිටියේය. එහි යම්සේ - නව කර්මාන්තයක් කරන පුරුෂයෙකු විසින් යට ගල් තලාවේ පිහිටුවන ලද උඩ තලයෙහි පිවිසවන ලද කණු ''අපි යට ගල්තලාවේ පිහිටුවන ලද්දාහු උඩ ගල්තලාවේ පිවිසවන ලද්දෝ වෙමු''යි නොදනිද යට ගල් තලාව ''මා කෙරෙහි කණු පිහිටුවන ලද්දේයයි නොදනිද ඒ අයුරින්ම දත් ''අපි යට හනු ඇටයෙහි පිහිටියාහු උඩ හනු ඇටයෙහි පිවිසියාහු වෙමු''යි නොදනී. යට හනු ඇටයද ''මා කෙරෙහි දත් පිහිටියේයයි නොදනී. උඩ හනු ඇටයද ''මා කෙරෙහි දත් පිවිසියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීමෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමෙන් තොර වූ මේ ධර්මයෝ -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේය. පරිච්ඡේද වශයෙන් යට හනු ඇට කුහරයෙන් හනු ඇටයට පිවිස පිහිටි තම මුල් තලයෙන්ද මතු අහසින්ද සරසින් ඔවුනොවුන් විසින්ද පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙම දත් පිළිබඳ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමමය. මෙසේ දත් පිළිබඳ වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ඇතුළු ශරීරයෙහි නොයෙක් කුණප සමූහය වසා සිටින ''තචං'' සම වණ්ණ වශයෙන් සුදු පාටයයි තීරණය කෙරේ. ඒ සම වනාහි ඉදින් කළු සුදු ආදී වශයෙන් සිවියේ වණ්ණයෙන් වණ්ණවත් වීම නිසා නොයෙක් වණ්ණයෙන් දිස්වන්නේ නමුදු ස්වභාවික වශයෙන් සුදු පාටමය. එම සමෙහි සුදු බව ගිනිදැල්වලින් පහර ලැබුවාවූද අවි ප්‍රහාරයන්ගෙන් සිවිය විනාශ වූ ද කල්හි ප්‍රකට වේ. සණ්ඨාන වශයෙන් සැකෙවින් ශරීර කුඩුවෙහිම සටහන් ඇත්තේය. විස්තර වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. පා ඇඟිලි සම පටපණු කෝෂ බඳුය. පිටිපා සම සියලු පිටිපතුල වැසෙන සේ සෑදූ පාවහනක සටහන් ඇත්තේය. කෙණ්ඩයේ සම බත් ගොටුවක තල් කොළයේ සටහන් ඇත්තේය. කලවේ සම හාල් පිරුණු දිග පසුම්බියක සටහන් ඇත්තේය. ආනිසද (තට්ටම) සම ජලය පිරුණු රෙදි පෙරහනක සටහන් ඇත්තේය. පිටෙහි සම පුවරුවක් වැසූ සමක සටහන් ඇත්තේය. කුසෙහි සම වීණා ඔරුව වැසූ සමක සටහන් ඇත්තේය. පපුවෙහි සම බොහෝ සෙයින් සතරැස් සටහන් ඇත්තේය. දෙබාහුවේ සම හියවුරක් වැසූ සමක සටහන් ඇත්තේය. පිටි අල්ලෙහි සම දැලිපිහියා කොපුවක සටහන් ඇත්තේය. නැතහොත් පණාවැස්මක (පෙණයක් මෙන් කළ උපකරණයක වැස්ම) සටහන් ඇත්තේය. දෙඅත් ඇඟිලි සම යතුරු පසුම්බියක සටහන් ඇත්තේය. ගෙලෙහි සම ග්‍රීවා සැට්ටයක සටහන් ඇත්තේය. මුවෙහි සම කුඩා මහත් සිදුරු ඇති දිමි ගොටුවක සටහන් ඇත්තේය. හිසෙහි සම පාත්‍ර ඊවිකයක සටහන් ඇත්තේය.

සම අරමුණු කොට භාවනා වඩන යෝගාවචරයා විසින් උඩු තොල පටන් සමට හා මස් වලට අතරින් සිත මෙහෙයවමින් පළමුකොට මුහුණ වසා සිටි සම ව්‍යවස්ථා කට යුතුය. ඉන්පසු හිසෙහි සමද ඉක්බිති පිටත බෙල්ලෙහි සමද ඉන්පසු අනුලෝම වශයෙන් හා පටිලෝම වශයෙන් දකුණු අතෙහි සමද ඉක්බිති ඒ ක්‍රමයටම වම් අතෙහි සමද ඉන්පසු පිටෙහි සමද ඉක්බිති තට්ටමේ සමද ඉන්පසු අනුලෝම වශයෙන් හා පටිලෝම වශයෙන් දකුණු පාදයේ සමද ඉක්බිති වම් පාදයේ සමද ඉන්පසු වස්ති සමද උදර සමද හෘදය සමද ඇතුළත ග්‍රීවා සමද ඉන්පසු යටි හනුවේ සමද මෙසේ නැවත යටිතොල දක්වා සම ව්‍යවස්ථා කට යුතුය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට වශයෙන්) දෙදිශාවෙහි හට ගන්නේය. අවකාශ වශයෙන් සියලු ශරීරය වසා පිහිටියේය. එහි යම් සේ පෙට්ටියක් තෙත් සමකින් හාත් පසින් වසා ඇති විට තෙත් සම ''මවිසින් පෙට්ටිය හාත්පසින් වසන ලදැයි නොදනීද පෙට්ටියද ''මම තෙත් සමකින් වටකරන ලද්දේ

වෙමි''යි නොමඳනීද ඒ අයුරින් සම ''ම විසින් මේ සතර මහා භූතයන්ගෙන් හටගත් ශරීරය හාත්පසින් වටකරන ලදැයි නොදනී. මේ චාතුම්මහාභූතික ශරීරයද මම සමෙන් හාත්පසින් වසන ලද්දේ වෙමි''යි නොදනී. මේ ධර්මයෝ වනාහී මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත වෙති. -පෙ- පුද්ගලයෙක් නැත. හුදෙක් වනාහිඃ

තෙත් සමකින් වසන ලද්දේ දොරටු නමයක් ඇත්තේ මහා වණයක් වූයේ හාත්පසින් කුණු ගඳ ඇත්තේ අගුළු වැගිරේ''යි.

පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් මසින් ද නැතහොත් එහි පිහිටි තලයෙන්ද උඩින් සිවියෙන් ද පරිච්ඡින්න යැයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ සම වණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි නවසියයක් වූ මස් පිඬු ඇති ''මංසං'' මස් වණ වශයෙන් එරබඳු මල් සමාන රතු පැහැය ඇත්තේ යයි තීරණය කෙරේ. සණ්ඨාන වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමයඃ එහි කෙණ්ඩා මස් තල්පත වැසූ බත්මුලක සටහන් ඇත්තේය. සමහරු විකසිත නොවූ වැටකෙයියා කැකුලක සටහන් ඇත්තේ යයිද කියති. කලවා මස ඇඹරුම් ගලෙහි දූගලෙහි සටහන් අත්තේය. තට්ටමේ මස ලිප් කෙළවර සටහන් ඇත්තේය. පිට්මස තල් හකුරු පට්ටයක සටහන් ඇත්තේය. ඉලඇට දෙකෙහි මස් පෙතැලි රෑ කුසෙක තුනී කොට ඇලවූ මැටි ආලේපයක සටහන් ඇත්තේය. පියයුරෙහි මස සිටගෙන බිම හෙලූ තෙල් මැටි පිඩක සටහන් ඇත්තේය. බාහු දෙකෙහි මස නගුට, හිස, පා සිඳ හමගසා තබන ලද මහ මීයෙකුගේ සටහන් ඇත්තේය. සමහරු ලොඹුවක සටහන් ඇත්තේ යයි කියති. කම්මුලෙහි මස් කම්මුල ප්‍රදේශයෙහි තබන ලද කරඳ බීජයක සටහන් අත්තේය. සමහරු මැඩියෙකු ගේ සටහන් ඇත්තේ යයිද කියති. දිවේ මස දළුක් පත්‍රයක සටහන් ඇත්තේය. නාසයෙහි මස් යටිකුරුව තබන ලද කොළ කොපුවක සටහන් ඇත්තේය. ඇස්වළෙහි මස් අඩක් පැසුණු දිවුලක සටහන් ඇත්තේය. හිසෙහි මස් පාත්‍ර පුළුස්සන කටාරමෙහි තුනී ආලේපයක සටහන් ඇත්තේය. මාංශ පිළිබඳව පරීක්ෂා කරන යෝගාවචරයා විසින් මේ ඕලාරික මාංශයන්ම සටහන් වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කටයුතුය. මෙසේ ව්‍යවස්ථා කරන්නාහට සියුම් මස් ඥානයට අරමුණු වශයෙන් පැමිණෙන්නේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) යන දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් තුන්සීයකට අධික ඇටවල තැවරී සිටියේය. එහිදී යම්සේ බිත්තියක ගනකමට මැටිවලින් ආලේප

කර ඇති කල්හි ඒ ගනකම් මැටි "මවිසින් බිත්තිය ආලේප කරන ලද්දේය"යි නොදනීද බිත්තියද මම ගනකම් මැටියෙන් ආලේප කරන ලද්දේ වෙමි"යි නොදනීද ඒ ආකාරයට මාංශ පේශි නවසීයකින් යුත් මස් "ම විසින් තුන්සීයක් අස්ථීහු ඇළි සිටින ලද්දාහු වෙතියි නොදනී. තුන් සියයක් අස්ථීහුද "මම පේශි නවසියයකින් යුත් මසෙන් ඇලෙන ලද්දෙමි වෙමි'යි නොදනී. ආවර්ජන ප්‍රත්‍යවේක්ෂාවෙන් තොරවූ මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේයි. හුදෙක් වනාහී :-

"ශරීරය නවසියයක් මාංශ පේශීන්ගෙන් යුත් මාංශයෙන් ආලේපිතය. නොයෙක් කෘමි වර්ගයාගෙන් ගැවසීගත්තේ අපවිත්‍ර වූ අශුචිත්ට ස්ථානයකි යි.

පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් ඇට සැකිල්ලෙන් හෝ එහි පිහිටි තලයෙන්ද උඩින් සමෙන්ද සරස ඔවුනොවුන්ගෙන්ද පිරිසිදියේයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ මස් වර්ණාදී වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ප්‍රභේද නවසියයක් වූ "**නහාරු**" නහර වර්ණ වශයෙන් සුදු යයි තීරණය කෙරේ. සමහරු මීපැණි පාටයයි කියති. සටහන් වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. එහි මහත් මහත් නහර කැණහිල්මල් කැකුළුවල සටහන් ඇත්තේය. ඊට වඩා සියුම් වූ නහර ඌරු වරදුල් රැහැන් බඳුය. ඊටත් වඩා සියුම් වූ නහර රසකිඳ වැල් බඳුය. ඊටත් වඩා සියුම් වූ නහර සිංහලයන්ගේ මහ වීණාවේ තතක් බඳුය. ඊටත් වඩා සියුම් නහර දළ නූල් බඳුය. අත්, පිටි පා, පිට, යන මේ තන්හි නහර කුරුළු පා බඳුය. හිසෙහි නහර ගම් දරුවන්ගේ හිසෙහි දමන ලද ඉතා විරල දුහුල්පිළි බඳුය. පිටෙහි නහර තෙමා අවුවෙහි දැමූ මාළු දැලක් බඳුය. මේ ශරීරයෙහි ඒ ඒ අඟ පසඟ අනුව ගිය සෙසු නහර ශරීරයෙහි දැමූ දැල් සැට්ටයක් බඳුය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. ඔවුන් අතුරෙන්ද දකුණු කණ සිළුවේ පටන් කණ්ඩර නම් වූ මහ නහර පහක් ඉදිරියෙන්ද පිටුපසින්ද ශරීරය වෙළමින් වම් පසට ගියේය. වම් කණ සිළුවේ පටන් ඉදිරියෙන් සහ පිටුපසින් නහර පහක් ශරීරය වෙළමින් දකුණු පසට ගියේය. දකුණු ගෙල වැළේ පටන් ඉදිරියෙන් සහ පිටුපසින් නහර පහක් ශරීරය වෙළමින් වම් පසට ගියේය. වම් ගෙල වළේ පටන් ඉදිරියෙන් සහ පිටුපසින් නහර පහක් ශරීරය වෙළමින් දකුණු පසට ගියේය. දකුණු අත වෙළමින් ඉදිරියෙන්ද පිටුපසින්ද පහක් පහක් බැගින් කණ්ඩර නම් වූ මහ නහර දහයක් මෙසේ නැංගේය. වම් අතද

දකුණු පාදයද වම් පාදයද එසේමය. මෙසේ මේ හැටක් වූ මහ නහර ශරීරය දරන, ශරීරය මෙහෙයවන නහරයයි තීරණය කෙරේ. අවකාශ වශයෙන් සියලු ශරීරයෙහි ඇට හා සමඳ ඇට හා මස්ද අතර ඇට හා බද්ධවෙමින් සිටියේය. එහි යම්සේ බිත්තියක වරිච්චි දැව වැල් සමූහයකින් බඳින ලද කල්හි වැල් සමූහය ''අප විසින් වරිච්චි දැව බැඳගන්නා ලද්දේයයි නොදනීද වරිච්චි දඬුද ''අපි වැල් සමූහය විසින් බැඳගන්නා ලද්දේ වෙමු''යි නොදනීද මේ ආකාරයට නහර ''අප විසින් තුන් සියයක් ඇට බඳනා ලද්දේයයි නොදනී. තුන් සියයක් ඇටද ''අපි නහර විසින් බඳින ලද්දෝ වෙමු''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් වලින් තොර මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. හුදෙක් වනාහිඃ-

''බඹයක් පමණ වූ ශරීරයෙහි නහර නවසියයක් වේ. ගෙයක් වැල්වලින් බඳින්නාක් මෙන් ඒ නහර ඇට සැකිල්ල බඳිත්''ය.

පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් තුන්සියයක් ඇට වලින් හා එහි පිහිටි තලයන්ගෙන් හෝ උඩින් හමෙන් හා මස්වලින්ද සරස ඔවුනොවුන්ගෙන්ද පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මොවුන්ගේ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ නහර වර්ණාදි වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි දෙතිසක් දත් ඇට වෙනම ගත් නිසා සෙසු ඇටය - හැට හතරක් අත් ඇටය, හැට හතරක් පා ඇටය, මස් ඇසුරු කොට ඇති හැට හතරක් මෘදු ඇටය, විලුඹ ඇට දෙකය, එක් එක් පාදයක දෙක බැගින් ගොප් ඇටය, දෙක බැගින් කෙණ්ඩා ඇටය, එක බැගින් දණිස් ඇටය, එක බැගින් කලවා ඇටය, උකුළු ඇට දෙකය, දහ අටක් පිට කටු ඇටය, විසි හතරක් ඉල ඇටය, දහ හතරක් ළය ඇටය, එකක් හෘද ඇටය, දෙකක් අකු ඇටය, දෙකක් පතු ඇටය, දෙකක් බාහු ඇටය, දෙක බැගින් අග්බාහු ඇටය, හතක් උගුරු ඇටය, දෙකක් හණු ඇටය, එකක් නාසා ඇටය, එකක් නලල් ඇටය, නවයක් හිස් කබල් ඇටය යන මේ ආදී වශයෙන් කියන ලද ප්‍රභේද ඇති ''අට්ඨිනි'' ඇට සියල්ලම වර්ණ වශයෙන් ස්වේත (සුදු) වර්ණයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් නොයෙක් සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. පා ඇඟිලි අග ඇට ඉඟිනි ඇට බඳුය. ඉන් අනතුරුව ඇති ඇඟිලිවල මැද පුරුකෙහි ඇට සම්පූර්ණ නොවූ කොස් ඇට බඳුය. මුල් පුරුකෙහි ඇට පණාබෙර බඳුය. සමහරු මිහිඟු බෙර බඳු යැයිද කියති. පිටි පතුලෙහි ඇට කෙටූ කැණහිල්ල අල රැසක් බඳුය. විලුඹේ ඇට එකට සිටි තල් ගෙඩියක ලොඳ බඳුය.

ගොප් ඇට එකට බැඳි ක්‍රීඩා ගෝලයක් බඳුය. ජඹ්සා ඇට අතුරින් කුඩා ඇටය දුනු දණ්ඩක් බඳුය. විශාල ඇටය සා පිපාසාවෙන් වැහැරී ගිය ගැරඬි පිටක් බඳුය. කෙණ්ඩා ඇට ගොප් ඇටයන්හී පිහිටි තැන පොතු නොගැලවූ ඉදි ගොබයක් බඳුය. කෙණ්ඩා ඇට දණහිස් ඇටයෙහි පිහිටි තැන මිහිඟු බෙරයක මුදුන බඳුය. දණහිස් ඇටය එක් පැත්තකින් නැමුණු පෙණ පිඩක් බඳුය. කලවා අට නපුරු ලෙස සසින ලද වැපොරෝ දණ්ඩක් බඳුය. කලවා ඇටය කටී ඇටයෙහි පිහිටි තැන රන් කරුවන්ගේ ගිනි දල්වන කුරු සමූහයක් බඳුය. එය පිහිටි අවකාශය අග කැපූ දොඹ ගෙඩියක් බඳුය. ඒකාබද්ධව පිහිටි කටී ඇට දෙක කුඹල් කරුවන් විසින් කරන ලද උඳුනක් බඳුය. සමහරු තවුසන්ගේ කුඩා බිස්සක් බඳු යැයි කියති. ආනිසදයෙහි (තට්ටමෙහි) ඇට යටිකුරු කර තබන ලද සපී පෙණයක් බඳුය. සත් තැනෙක්හි කුඩා සිදුරු සහ මහත් සිදුරු ඇති දහ අටක් වූ පිට කටුවෙහි ඇට ඇතුළතින් මතු මතුයෙහි තබන ලද හිස් වෙළුම් පටි බඳුය. පිටතින් නව ගුණ වැලක් බඳුය. ඔවුන්ගේ තැනින් තැන කියත් දත් බඳු කටු දෙක තුනක් ඇත. සූවිසි ඉල ඇට අතුරෙන් සම්පූර්ණ වූ ඇට සම්පූර්ණ සිංහල දෑකැත්තක් බඳුය. අසම්පූර්ණ ඇට අසම්පූර්ණ සිංහල දෑකැත්තක් බඳුය. සියල්ලම සුදු කුකුලෙකුගේ විදහාගත් පියාපත් දෙක බඳුයයි ද සමහරු කියති. තුදුස් ලය ඇට දිරා ගිය රළු කුඩුවක් බඳුය. හෘදය ඇට හැඳි පොලොත්තක් බඳුය. අකු ඇට කුඩා ලෝහ වෑයක දණ්ඩක් බඳුය. ඔවුන්ගේ යටින් පිහිටි ඇට අඩ සඳක් බඳුය. පිටිබා ඇට පොරෝ තලයක් බඳුය. භාගයක් ගෙවුණු සිංහල උදැල්ලක් බඳු යයි සමහරු කියති. බාහුවෙහි ඇට කැටපත් මිටක් බඳුය. සමහරු මහ වෑයක දණ්ඩක් බඳුයයි ද කියති. බාහුවේ අග ඇට යුග්ම (දෙක) වූ තල් කඳක් බඳුය. වළලුකර ඇට එක්කොට අලවා තැබූ හිස් වෙළුම් පටක් බඳුය. පිටි අල්ලේ ඇට තැළෑ කැණහිල්ල අල රැසක් බඳුය. අතැඟිලිවල මුල් පුරුකේ ඇට පණාබෙර බඳුය. මැද පුරුකේ ඇට නොපිරිපුන් කොස් ඇට බඳුය. අග පුරුකේ ඇට ඉඟිනි ඇට බඳුය. උගුරු ඇට හත දණ්ඩෙහි විද පිළිවෙළින් තැබූ උණ ගොබ කැබලි බඳුය. යටි හණු ඇටය ලෝකරුවන්ගේ යකුලක බැඳි වළල්ලක් බඳුය. උඩ හනු ඇටය ලියන සැතක් බඳුය. නළල් ඇට යටිකුරු කර තබන ලද බිඳුණු හක් කබලක් බඳුය. කන්සිළු ඇට කරණවෑමියාගේ දැලිපිහි කොපුවක් බඳුය. නළලින් හා කන්සිළුවෙන් උඩ පට බඳනා තන්හි ඇට ගිතෙල් පිරුණු පටරෙදි කඩක් බඳුය. මුදුනෙහි ඇට මුහුණ ඇද පොල් ගෙඩියක් බඳුය. හිසෙහි ඇට මසා තැබූ දිරා ගිය ලබු කබල් බඳුය.

දිශා වශයෙන් උඩ යට යන දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් සාමාන්‍යයෙන් සියලු ශරීරයෙහි පිහිටියේය. විශේෂයෙන් වනාහී හිසෙහි ඇට උගුරු ඇට මත පිහිටියේය. උගුරු ඇට පිට කටු ඇට මත පිහිටියේය. පිට කටු ඇට කටි ඇට මත පිහිටියේය. කටි ඇට කලවා ඇට මත පිහිටියේය. කලවා ඇට දණ ඇට මත ද දණ ඇට කෙණ්ඩා ඇට මතද කෙණ්ඩා ඇට ගොප් ඇට මත ද ගොප් ඇට පිටිපතුල් ඇට මත ද පිහිටියේය. පිටිපතුල් ඇට ද ගොප් ඇට ඔසවා සිටියේය. ගොප් ඇට කෙණ්ඩා ඇට ද -පෙ- උගුරේ ඇට හිසෙහි ඇට ඔසවා සිටියේ යයි මේ අනුසාරයෙන් සෙසු ඇටද දත යුතුය. එහි යම් සේ ගඩොල් පරාල ආදිය ඒකරාශි වූ තන්හි මතු පිටින්ම ඇති ගඩොල් ආදිය ''අපි යටින්ම පිහිටි (ගඩොල්) ආදිය මත පිහිටියෙමු''යි නොදනී ද යටින් පිහිටි දේද ''අපි උඩින් ඇති දේ ඔසවාගෙන සිටියෝ වෙමු''යි නොදනීද ඒ අයුරින්ම හිසෙහි ඇට ''අපි යටිපතුල් ඇට මත පිහිටියෝ වෙමු''යි -පෙ- ගොප් ඇට ''අපි යටිපතුල් ඇට මත පිහිටියෝ වෙමු''යි ද පිටිපතුල් ඇට ''අපි ගොප් ඇට ඔසවාගෙන සිටියෝ වෙමු''යි ද නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. හුදෙක් වනාහී මේ තුන්සියයකට අධික වූ ඇට හා නවසියයක් නහරවලින්ද නවසියයක් මාංශපේශි වලින්ද එකට බැඳුණු , එකට ආලේප වූ, ඒක ඝන වූ, සමෙන් හාත්පසින් වටවූ, සත් සියයක් රසනහර අනුව ගිය ස්නේහයෙන් තෙත් වූ අනු නම දහසක් රෝම කූපයන්ගෙන් වැගිරෙන දහඩිය කුණු තට්ටුවෙන් යුත් අසූ කුලයක පණුවන්ගෙන් ගැවසී ගත් යමක් ස්වභාව වශයෙන් පරීක්ෂා කරන යෝගාවචරයා ගතයුතු කිසිවක් නොදකී ද හුදෙක් වනාහී නහරවලින් සම්බන්ධ වූ නොයෙක් කුණපයන්ගෙන් ගැවසී ගත් ඇට සැකිල්ලක් පමණක් දකී ද යමක් දැක දශබලධාරීන් වහන්සේගේ පුත්‍ර භාවයට එළඹියේද එය ශරීරය යයි ව්‍යවහාරයට පත් විය. යම් සේ කීවේද:-

''කෙළවර දක්වා පිළිවෙළින් ඇට පිහිටියේය. නොයෙක් සන්ධි ඇත්තේය. කිසිවෙකු විසින් එය ප්‍රමාණ නොකරන ලදී.

එය නහරයන්ගෙන් බැඳුණේය. ජරාව විසින් මෙහෙයවන ලද්දේය. අචේතනික වූ එය ලී කොටයකට සමානය.

අපවිත්‍ර තැනක හටගත් කුණපයකි. අශුචියෙහි, කුණ වූ තැනක හටගත්තකි. දුගඳ හමන තැනක හටගත් දුගඳ දෙයකි. බිඳෙන තැනක හටගත් වෙනස් වීම ස්වභාව කොට ගත් දෙයකි.

ඇට පොදියක ඇට පොදියක් හටගත්තේය. කුණු වූ ශරීරයෙහි කුණු ගොඩක් උපන්නේය. එබඳු වූ ශරීරයෙහි කැමැත්ත දුරු කරවූ. දශබලයන් වහන්සේගේ පුත්‍රයෝ වන්නෙහුයි.

පරිච්ඡේද වශයෙන් ඇතුළත ඇට මිදුළෙන්ද උසින් මාංශයෙන්ද අගින් සහ මුලින් ඔවුනොවුන්ගෙන්ද පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මොවුන්ගේ සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ ඇට වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ඉහත සඳහන් කළ ප්‍රභේද සහිත අස්ථීන්ගේ ඇතුළත පිහිටි "අට්ඨිමිඤ්ජං" ඇට මිදුළු වණ්ණ වශයෙන් සුදු පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් තම අවකාශයට අනුකූල වූ සටහන් ඇත්තේය. ඒ කෙසේද යත් ? මහත් මහත් ඇටවල ඇතුළත වූ ඇටමිදුළු තම්බා ගුළිගසා මහත් වූ උණ පුරුක්ක දමන ලද මහා වේවැල් අංකුරයක් බඳුය. කුඩා අණු කුඩා ඇටවල ඇතුළත පිහිටි ඇට මිදුළු තම්බා ගුළි ගසා කුඩා අණු කුඩා උණ පුරුක්හි දමන ලද තුනී වේවැල් අංකුර බඳුය. දිශා වශයෙන් උඩ යට යන දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් අස්ථීන්හි ඇතුළත පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ උණ පුරුක් ආදියෙහි ඇතුළට දැමූ දීකිරි මීපැණි ආදිය "අපි උණ පුරුක් ආදියෙහි ඇතුළත පිහිටියෙමු"යි නොදනීද උණ පුරුක් ආදියද දී කිරි මීපැණි ආදිය අපගේ ඇතුළත පිහිටියේය"යි නොදනීද ඒ අයුරින්ම ඇට මිදුළු "මම ඇටවල ඇතුළත පිහිටියෙමි"යි නොදනී. ඇට ද ඇට මිදුළු අපගේ ඇතුළත පිහිටියේ යයි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් ඇටවල ඇතුළත තලයන්ගෙන්ද ඇටමිදුළු කෙළවරින්ද පරිච්ඡින්නය. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ ඇටමිදුළු වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය අභ්‍යන්තරයෙහි පිහිටි මස් පිඬු දෙකක් වශයෙන් වූ "වක්කං" වකුගඩුව වණ්ණ වශයෙන් මඳක් රතු වූයේ එරබඳු ඇට පැහැය ඇතැයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් ගම් දරුවන්ගේ එක්කොට බැඳි ක්‍රීඩා බෝලයක සටහන් ඇත්තේය. සමහරු එක නටුවෙහි හටගත් අඹ ගෙඩි දෙකක් බඳු යැයි කියති. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් ගළවළුයෙන් නික්ම එක් මුලක් ඇතිව මඳක් ගොස් දෙකකට බෙදී දළනහරින් බැඳි හෘදය මාංශය වටකොට පිහිටියේය. එහි යම්සේ නටුව හා බැඳුණු අඹ ගෙඩි දෙක "මම නටුවෙන්

බැලුණේ වෙමි''යි නොදනීද නටුව ''මව්සින් අඹ ගෙඩි දෙක බඳින ලද්දේයයි නොදනීද ඒ අයුරින් වකුගඩුව ''මම දළ නහරින් බඳින ලද්දේයයි නොදනී. දළනහර මව්සින් වකුගඩුව බඳින ලද්දේයයි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වකුගඩු කෙළවරින් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ වකුගඩුව වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය අභ්‍යන්තරයෙහි 'හදයං' හදවත වණ්ණ වශයෙන් රක්තවණ්ණ වූයේ රන්පියුම් පෙත්තක පිටපැත්ත බඳු වණ්ණ ඇත්තේ යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් පිට පෙති ඉවත්කොට යටිකුරු කර තබන ලද පියුම් කැකුළක් බඳුය. එයද අග සිඳි දොඹ ගෙඩියක් මෙන් විවෘත වූ එක් පැත්තක් ඇත්තේ පිටතින් මටසිලුටු වූයේ ඇතුළත වැටකොළු ගෙඩියක ඇතුළත බඳුය. ප්‍රඥා බහුල අයගේ මදක් විකසිතය. මද වූ ප්‍රඥාව ඇත්තන්ගේ මුකුලිතමය. යම් රූපයක් ඇසුරු කොට මනෝ ධාතුවද මනෝ විඥාන ධාතුවද පවතීද එය හැර ඉතිරි කොටස මස් පිඩක් බඳුය. එහි ඇතුළත අඩ පතක් පමණ ලෙයක් ඇත. ඒ ලෙය රාග චරිතයාගේ රතු පාටය. ද්වේෂ චරිතයාගේ කළු පාටය. මෝහ චරිතයාගේ මස් සේදූ ජලය හා සමානය. විතර්ක චරිතයාගේ කොල්ලු යුෂ පාටය. ශ්‍රද්ධා චරිතයාගේ කිණිහිරිමල් පාටය. ප්‍රඥා චරිතයාගේ පැහැදිලිය. මැනවින් ප්‍රසන්නය. නොකැලඹුණේය. ඔප දැමූ දෑරඟ මිණක් මෙන් ප්‍රභාස්වරයයි හැඟේ. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ශරීරය ඇතුළත දෙතන මැද පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ වාපාන කවුළු දෙකක් මැද පිහිටි අගුල් ටැඹ ''මම වාපාන කවුළු දෙකක් මැද පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනීද වාපාන කවුළුවද ''අපගේ මැද අගුල්ටැඹ පිහිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට හදවත ''මම දෙතන මැද පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනී. දෙතනද ''හදවත අපගේ මැද පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් හදවත හෘදය භාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ හදවත වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත ''යකනං'' අක්මාව නමින් හැඳින්වෙන මස් පිඬු දෙක වණ්ණ වශයෙන් රතුය. රතු කුමුදු මලක බාහිර පෙත්තක පිට පැත්තෙහි වණ්ණය බඳු යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් මුලින් එක්වී අගින් දෙකක් වූ කොබෝලීල පත්‍රයක් බඳුය. එයද අඥානයන්ට

එකක්ම වූයේ මහත්ව පිහිටියේය. ප්‍රාඥයන්ට කුඩා වූ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ පිහිටියේය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් දෙතන අතර දකුණු පස ඇසුරු කොට පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ මහ සැළියක පැත්තක ඇලුණු මස් කැබැල්ල ''මම මහ සැළියක පැත්තක ඇලුණේ වෙමි''යි නොදනීද මහ සැළිය ''මා කෙරෙහි මස් කැබැල්ල ඇලුණේයයි නොදනීද ඒ ආකාරයට අක්මාව ''මම දෙතන අතර දකුණු පස ඇසුරු කොට පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනී. දෙතන අතර දකුණු පස ''මා ඇසුරු කොට අක්මාව පිහිටියේ යයි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වනාහී අක්මාව අක්මා භාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ අක්මාව වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි පටිච්ඡින්න, අපපටිච්ඡින්න වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ **''කිලොමකං''** දලඹුව වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. දුහුල් රෙදි කඩක පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් තමන්ගේ අවකාශයේ සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් පටිච්ඡින්න දලබුව හදවත හා වකුගඩුව පිරිවරාද අප්පටිච්ඡින්න දලබුව සියලු ශරීරයෙහි සමට යටින් මස වසා වැළඳ ගෙනද සිටියේය. එහි යම්සේ රෙදි කඩකින් මස් වෙළා ඇති කල්හි රෙදිකඩ ''මවිසින් මස් වෙළන ලදැයි නොදනීද මස් ''මම රෙදිකඩ විසින් වෙළන ලද්දේ වෙමි''යි නොදනීද මේ ආකාරයට දලබුව ''මවිසින් වකුගඩුව හා හදවතද සියලු ශරීරයෙහි සමට යටින් ඇති මසද වෙළන ලද්දේ යයි නොදනී. වකුගඩුව හා හදවතද සියලු ශරීරයෙහි මස් ද ''මම දලබුව විසින් වෙළන ලද්දේ වෙමි''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් ආදියෙන් තොර මේ ධර්මයෝ -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යටින් මසෙන්ද උඩින් සමෙන්ද සරස දලබු භාගයෙන්ද පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ දලබුව වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත **''පිහකං''** බඩදිව වණ්ණ වශයෙන් නිල් වූයේ පරවුණු නිකමලෙහි පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් බොහෝ සෙයින් අඟල් සතක් පමණ වූයේ බැඳුමක් නැති කලු වස්සෙකුගේ දිවක් බඳුය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන්

හදවතට වම් පසින් උදර පටලයේ මතු භාගය ඇසුරු කොට සිටියේය. මෙය ආයුධ පහරකින් පිටතට නික්මුණු කල්හි සත්වයන්ගේ මරණය සිදු වේ. එහි යම් සේ කොටුවක මතුභාගය ඇසුරු කොට සිටි ගොම පිඬ ''මම කොටුවේ මතුභාගය ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද කොටු මතුපිට භාගය ''ගොම පිඬ මා ඇසුරු කොට සිටියේය''යි නොදනීද මේ ආකාරයට බඩදිව ''මම උදර පටලයේ මතුභාගය ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. උදර පටලයාගේ මතුභාගය බඩදිව මා ඇසුරු කොට සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් බඩදිව් භාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ බඩදිව වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත මස් කැබලි දෙතිසකින් යුත් ''පප්ඵාසං'' පපු මස වණ්ණ වශයෙන් රතුය. ඉතා නොඉදුණු දිඹුල් ගෙඩියක පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් නොසමකොට කැපූ කැවුමක සටහන් ඇත්තේය. සමහරු වහල උළු කැබලි ගොඩක සටහන් ඇත්තේ යයි කියති. ඒ මේ පපුමස කෑ බිව් කිසිවක් ඇතුළත නොමැති විට නැගෙන කර්ම්ජ තේජෝ උෂ්ණයෙන් මඩින ලද බැවින් මැනවින් සැපූ පිදුරු පිඬක් මෙන් නීරස ඕජා රහිත වේ. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ශරීරය ඇතුළත දෙතන අතර හදවත හා අක්මාව මත්තෙන් වසාගෙන එල්බෙමින් සිටියේය. එහි යම් සේ දිරා ගිය කොටුවක් ඇතුළත එල්ලෙන කුරුළු කූඩුවක් ''මම දිරූ කොටුවක් තුළ එල්ලෙමින් සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද කොටු ඇතුළතද ''කුරුළු කූඩුව මා කෙරෙහි එල්ලෙමින් සිටියේ වෙමි''යි නොදනී ද මේ අයුරින් පපුමස ''මම ශරීරය ඇතුළත දෙතන අතර එල්ලෙමින් සිටියේ වෙමියි නොදනී. ශරීරය ඇතුළත දෙතන අතරද ''මා කෙරෙහි පපුමස එල්ලෙමින් සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් පපුමස පපුමස් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ පපුමස වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත පුරුෂයාගේ දෙතිස් රියන් පමණ වූ ද ස්ත්‍රියගේ අටවිසි රියන් පමණ වූද එක් විසි තැනකින් නැමුණු ''අන්තං'' බඩවැල වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. වැලි මුසු කළ හුණු බදාමයක

පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් හිස සිද ලේ ඔරුවක නමා දමූ සඳී සිරුරක් බඳුය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් උඩ ගලවළුයෙහිද යට මල මාර්ගයෙහිද බැඳී සිටි බැවින් ගලවළු හා ගුද පියස කෙළවර කොට ඇති ශරීරාභ්‍යන්තරයෙහි පිහිටියේය. එහිදී යම් සේ ලේ ඔරුවක නමා දමන ලද හිස සිඳි සඳී සිරුර ''මම ලේ ඔරුවක සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද ලේ ඔරුවද මා කෙරෙහි හිස සිඳි සඳී සිරුර පිහිටියේය''යි නොදනීද ඒ අයුරින් බඩවැල ''මම ශරීරය ඇතුළත පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනී. අභ්‍යන්තර ශරීරය ද '' මා කෙරෙහි බඩවැල පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් බඩවැල බඩවැල් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නය. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහී කෙස් හා සමානමය. මෙසේ බඩවැල වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත අතරතුරෙහි ''අනතගුණං'' අතුණුබහන් වර්ණ වශයෙන් සුදුය. හෙල්මැලි මුලක් බඳු යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන්ද හෙල්මැලි මුලක් බඳුමය. සමහරු ගෝ මුත්‍රයක් (මැණික් වර්ගයක්) බඳුයයි කියති. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිසාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් උදලු පොරෝ ආදී කර්මාන්ත කරන්නවුන්ගේ යන්ත්‍ර අදිනා කල යන්ත්‍ර පෝරු බැඳගෙන සිටින යන්ත්‍ර නූල් මෙන් අතුනු වැටි ගිලිහිය නොදී එක්කොට බැඳගෙන පා පිස්නා බිස්සෙහි දරන මඩුල්ල අතර මසා සිටින රැහැන් මෙන් එක් විසි අතුනු වැටි අතරෙහි පිහිටියේය. එහි දී යම් සේ පා පිස්නා බිස්සෙහි රැහැන් සමූහය මසා සිටින රැහැන ''ම විසින් පා පිස්නා බිස්සෙහි රැහැන් සමූහය මසා සිටින ලද්දේයයි නොදනීද පාපිස්නා රැහැන් මඩුල්ල ''රැහැන මා මසා සිටින ලදැයි නොදනීද ඒ අයුරින් අතුනුබහන් ''මම බඩවැල එක්විසි අතුනුවැටි අතරෙහි බැඳ සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. බඩවැලද ''අතුනුබහන් මා බැඳගෙන සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් අතුනුබහන් භාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය කෙස් හා සමානමය. මෙසේ අතුනුබහන් වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

අනතුරුව ඇතුළත ශරීරයෙහි ''උදරියං'' උදරයෙහි වූ අනුභව කළ දේ වර්ණ වශයෙන් වැළඳූ ආහාරයන්ගේ පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් පෙරහනෙක ලිහිල් ලෙස බඳනා ලද සහල් බඳුය. දිශා

වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් උදරයෙහි පිහිටියේය. උදරය නම් දෙකොණින් මිරිකනු ලබන තෙත වස්ත්‍රයක මැද හටගත් බුබුලක් හා සමාන අන්තස්ථානයයි. පිටතින් සිලිටි ඇතුළ මස් කසළ වෙළන ලද පොරෝනා කඩක් බඳුය. සමහරු කුණු වූ කොස් ගෙඩියක ඇතුළත හා සමානයයි කියති. එහි තක්කොටක, ගණ්ඩුප්පාදක, තාලහීරක, සූචිමුඛ, පටතන්තුක, සුත්තක යන මේ ආදී දෙතිස් කුලයකට අයත් පණුවෝ ආකුල ව්‍යාකුලව සමූහ සමූහව හැසිරෙන්නෝව වසති. ඔවුහු ආහාරපාන නොමැති කල්හි පැන පැන ශබ්ද කරමින් හෘදය මාංශයට පීඩා කරති. පාන භෝජන ආදිය අනුභව කරන වේලාවෙහිද උඩුකුරු කළ මුව ඇත්තාහු පළමුව අනුභව කළ දෙතුන් පිඩ වහ වහා පැහැර ගනිති. යමක් මේ පණුවන්ගේ තිඹිරිගෙයද, වැසිකිළියද, ගිලන්හලද, සොහොනද වන්නේද ඒ එම උදරයම වන්නේය. යම් සේ යම් සැඩොල්ගම් දොරටුවක ගවර වළක (අපවිත්‍ර දේ දමන වළ) සරත් කාලයක මහ පොද ඇති වැසි වසිනා කල ජලයෙන් ගෙනවිත් දැමූ මූත්‍ර, මල, සම්, ඇට, නහර කොටස්, කෙළ, සොටු, ලේ ආදී නොයෙක් කුණු කන්දල් වැටී මඩ දියෙන් කැළඹී, හටගත් පණු කැලගෙන් ගැවසී ගත්තේ වී දෙතුන් දිනක් අවැමෙන් සූර්‍ය රශ්මි වේගයෙන් තැවී කැකැරී මතුයෙහි පෙණ බුබුලු නගිමින් ඉතා නිල්වන්ව දඬි දුගඳින් යුක්තව දඬි පිළිකුල් සහගතව ආඝ්‍රාණය කිරීම හෝ රස විඳීම, තිබියේවා සමීපයට යාමට හෝ දක ගැනීමට හෝ නුසුදුසු බවට පත්ව සිටින්නේද ඒ ආකාරයට නොයෙක් ආකාරයේ පාන භෝජනාදිය දත් නැමති මෝලෙන් අඹරා දිව නැමති අතින් පෙරළා කෙළ වලින් කලතා ඇසිල්ලෙකින් පහ වූ වර්ණ ගන්ධ, රසාදිය ඇත්තේ රෙදි වියන්නන්ගේ නානු සේද බල්ලන්ගේ වමනයක් සේද වැටී පිත් සෙම් වායෙන් වෙළන ලද්දේ වී ජඨරාග්නි තාප වේගයෙන් කැකැරී පණු කුලයෙන් ගැවසී ගත්තේ මතු මතුයෙහි පෙණ බුබුළු නගිමින් දඬි කසල බවට, දුගඳ හමන බවට, පිළිකුල් බවට පැමිණ සිටී. මෙය නුවණැසින් බලන කල ඇතිවන අමනොඥත්වය කියනුම කවරේද කියනු ඇසෙන විටද ආහාර පානාදියෙහි අමනෝඥත්වය වන්නේය. මේ උදරයෙහි වැටුණු පානභෝජනාදිය පස් ආකාරයකට බෙදී යයි. එක් කොටසක් පණුවෝ කති. එක් කොටසක් උදරයේ ගින්නෙන් දැවී යයි. එක් කොටසක් මූත්‍ර බවට පත්වෙයි. එක් කොටසක් මල බවට පත්වෙයි. එක් කොටසක් රස බවට පැමිණ ලේ මස් ආදිය වඩයි. එහි යම්සේ ඉතාමත් පිළිකුල් සහගත බල්ලන්ට කෑම දෙන ඔරුවක පැවති බලු වමනය ''මම බල්ලන්ට කෑම දෙන ඔරුවක සිටියේ වෙමි''යි නොදනිද බල්ලන්ට කෑම දෙන ඔරුවද ''මා කෙරෙහි බලු වමනය සිටියේය''යි නොදනිද ඒ ආකාරයට කුසෙහි

නොදිරූ ආහාර පානද ''මම මේ ඉතා දුගඳ පිළිකුල් සහගත උදරයේ සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. උදරයද ''මා කෙරෙහි නොදිරූ ආහාරපාන සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් නොදිරූ ආහාර උදර භාගයෙන් පරිච්ඡින්නය. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ උදරයෙහි නොදිරූ ආහාර පාන වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ඇතුළත ශරීරයෙහි ''**කරීසං**'' අශුචි වර්ණ වශයෙන් බොහෝ සෙයින් වැළඳූ ආහාරයන්ගේ පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානය බඳුය. දිශා වශයෙන් යට දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් පක්වාශයෙහි පිහිටියේය. පක්වාශය නම් යට නාභියට හා පිටකටු මුලට අතර බඩවැල කෙළවර උසින් අටඟුලක් පමණ වූ උණ නළයක් ඇතුළත හා සමාන ප්‍රදේශයයි. එහි යම්සේ උඩ භූමිභාගයක වැටුණු වැසි ජලය ගිලිහී යට භූමි භාගය පුරා සිටීද ඒ ආකාරයට ආමාශයෙහි වැටුණු පාන භෝජන ආදිය බඩගින්නෙන් පෙණ නගමින් පැසි පැසී ඇඹරුම් ගලකින් පිටි අඹරන්නාක් මෙන් සියුම් බවට පැමිණ අතුනු සිදුරෙන් ගිලිහී අඹරා උණ නළයක දමන ලද පඬුවන් මැටි සේ රැස්ව සිටී. එහි යම් සේ උණ නළයක මිරිකා දමන ලද පඬුවන් මැටි ''මම උණ නළයක සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද උණ නළය ''මා කෙරෙහි පඬුවන් මැටි සිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට අශුචි ''මම පක්වාශයෙහි පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනී. පක්වාශයද ''මා කෙරෙහි අශුචි සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් අශුචි අශුචිභාගයෙන් පරිච්ඡින්න යයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ අශුචි වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි හිස් කබල අතර පිහිටි ''**මත්ථලුඞ්ගං**'' හිස් මොළය වර්ණ වශයෙන් සුදුය. නයිහතු පිඩක පාට යයි තීරණය කෙරේ. සමහරු නරක්වුණු දීකිරි පාටයයි කියති. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට බඳුය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් හිස් කබළ තුළ මැහුම් සතර මග ඇසුරු කොට එක්කොට තැබූ පිටි පිඩු හතරක් මෙන් එක්ව හිස් මොළ පිඩු හතරක්ව සිටියේය. එහි යම්සේ පැරණි ලබු කබලක දමන ලද පිටිපිඩු හෝ නරක් වූ දීකිරි හෝ ''මම පැරණි ලබු කබලක සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද පැරණි ලබු කබලද

මා කෙරෙහි පිටි පිඩු හෝ නරක් වූ දී කිරි හෝ සිටියේය'යි නොදනීද ඒ ආකාරයට හිස් මොළය ''මම හිස් කබල තුළ සිටියේය''යි නොදනී. හිස් කබල ඇතුළත මා කෙරෙහි හිස් මොළය සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් හිස් මොළය හිස් මොළ භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ හිස් මොළය වණ්ණ දිවශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි බද්ධ, අබද්ධ වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූද ''**පිත්තං**'' පිත වණ්ණ වශයෙන් ඝන මී තෙල් පාට යයි තීරණය කෙරේ. සමහරු අබද්ධ පිත මැළවුණු රණවරා පාටයයි කියති. සටහන් වශයෙන් ස්වකීය අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් අබද්ධ පිත කෙස්, ලොම්, නිය, දත්, යන මේවායේ මසින් තොර තැන්ද තද වියලි සමද හැර දියෙහි තෙල් බිංදුවක් මෙන් සෙසු සියලු ශරීරයෙහි පැතිරී සිටියේය. එය කිපුණු කල්හි ඇස් කහපාට වේ. කරකැවිල්ල සෑදේ. ශරීරය කම්පා වේ. කැසීම ඇති වේ. බද්ධ පිත හදවත හා පපුව අතර අක්මාව නිසා පිහිටි මහ වැටකොළු කොස්සක් බඳු පිත් කෝෂයෙහි පිහිටියේය. එය කිපි කල්හි සත්ත්වයෝ උමතු වෙති. සිහි විකල් වෙති. විලිබිය හැරපියා නොකළ යුතු දේ කරති. නොකිව යුතු දේ කියති. නොසිතිය යුතු දේ සිතති. එහි යම්සේ ජලයේ පැතිරී සිටි තෙල් ''මම ජලයේ පැතිරී සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද ජලයද ''තෙල් මා කෙරෙහි පැතිරී සිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට අබද්ධ පිත ''මම ශරීරයෙහි පැතිරී සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. ශරීරයද ''අබද්ධ පිත මා කෙරෙහි පැතිරී සිටියේය''යි නොදනී. යම්සේ වැටකොළු කොස්සෙහි පැවති වැසි ජලය ''මම වැටකොළු කොස්සෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද වැටකොළු කොස්සද ''මා කෙරෙහි වැසි ජලය සිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට බද්ධ පිත ''මම පිත් කෝෂයෙහි පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනී. පිත් කෝෂයද ''මා කෙරෙහි බද්ධ පිත පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් පිත පිත් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ පිත වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත එක් පාත්‍රයක් පුරාලන තරම් ''සෙමහං'' සෙම වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. කෑලිය කොළ මිරිකූ දියෙහි පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් තමා සිටින අවකාශ ස්ථානය බඳුය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් උදර පටලයෙහි පිහිටියේය. පාන භෝජනාදිය වළඳනා කල්හි යම්සේ ජලයෙහි දියසෙවෙල් තට්ටුව දඬු හෝ කැබලිති හෝ වැටෙන කල්හි සිඳී දෙබෑවී නැවත එක්වී සිටිද ඒ ආකාරයට පානභෝජන ආදිය වැටෙන කල්හි මේ සෙමද සිඳී දෙබෑවී නැවත එක්වී සිටියි. මේ සෙම මඳ වූ කල්හි පැසුණු ගඩුවක් මෙන්ද කුණු වූ කිකිළි බිත්තරයක් මෙන්ද උදරය ඉතා පිළිකුල් කුණු ගඳින් යුක්ත වෙයි. එයින් නැගුණු ගඳින් ඔක්කාරයද වේ. මුඛයද දුගඳව පිළිකුල් කුණු වූ මළකුණක් බඳු වේ. ඒ පුරුෂයාද ''පිටව යව, කුණු ගඳ ගසහි''යයි කිව යුතු බවට පැමිණේ. මේ සෙම වනාහි වැඩී ඝන බවට පත්වූයේ වැසිකිළියේ පියන් පතින් මෙන් උදර පටලයේ ඇතුළතම කුණප ගඳ අවුරාගෙන සිටියි. එහි යම්සේ ගවර වළෙහි උඩ පෙණ පටලය ''මම ගවර වළෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද ගවර වළඳ ''මා කෙරෙහි පෙණ පටල සිටියේ ය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට සෙම ''මම උදර පටලෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. උදර පටලයද ''මා කෙරෙහි සෙම පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සෙම සෙම් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ සෙම වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ''පුබ්බං'' සැරව වණ්ණ වශයෙන් ඉදුණු කොළයක පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩයට) දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් සැරව සඳහා නිබඳ අවකාශ යයි කිවයුතු තැනක් නැත. යම්තැනක සැරව රැස්වී සිටියේද, යම් යම් තන්හි කණු, කටු, අවි, ගිනි දැල් ආදියෙන් පහර ලැබූ ශරීර ප්‍රදේශයෙහි ලේ නැඟ පැසේද ගඩු පිළිකා ආදිය හෝ උපදීද ඒ ඒ තැන සිටී. එහි යම්සේ ගසෙහි ඒ ඒ තැන පොරෝ තල ආදියෙන් පහර ලැබූ පෙදෙසෙහි වැගිරී සිටි මැලියම් ''මම ගසෙහි පහර ලැබූ පෙදෙසෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද ගසෙහි පහර ලැබූ ප්‍රදේශය ''මා කෙරෙහි මැලියම් සිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට සැරව ''මම ශරීරයෙහි ඒ ඒ කණු කටු ආදියෙන් පහර ලැබූ ප්‍රදේශයෙහි හෝ ගඩු පිළිකා ආදිය නැගී සිටි ප්‍රදේශයෙහි හෝ සිටියේය''යි නොදනී.

ශරීර ප්‍රදේශයද ''මා කෙරෙහි සැරව පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සැරව සැරව භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ සැරව වණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි සන්නිචිත (එක්රැස් වූ) ලේ සහ සංසරණ (විසිරී පැවති) ලේ වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූ ''**ලොහිතෙ**'' ලෙයින් සන්නිචිත ලෙය වණ වශයෙන් කැකෑරෑ ඝන ලාකඩ දියර පාට යයි තීරණය කෙරේ. සංසරණ ලේ, පැහැදිලි ලාකඩ දිය පාටය. සටහන් වශයෙන් තමාගේ අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් සන්නිචිත ලේ උඩ දිශාවෙහි හටගත්තේය. සංසරණ ලේ උඩ යට දෙදිශාවෙහිම වේ. අවකාශ වශයෙන් සංසරණ ලේ කෙස්, ලොම්, නිය, දත්හි මස් නොමැති තැන්ද තද වියලුණ සමද හැර ධමනි ජාලාවේ අනුසාරයෙන් සියලු උපාදින්න ශරීරයෙහි පැතිරී සිටියේය. සන්නිචිත ලේ අක්මාවෙන් යට කොටස පුරා පාත්‍රයක් පිරෙන තරම්ව වකුගඩුව, හදවත, පපුමස යන මේවායේ මතුයෙහි ටික ටික බින්දු වෑස්සෙමින් වකුගඩු හෘදය පපුව තෙමමින් සිටියේය. වකුගඩු හෘදය ආදිය නොතෙමෙන කල්හි සත්ත්වයෝ පිපාසිත වෙති. එහි යම්සේ දිරාගිය ලබු කබලක වූ ජලය යට ගල් කැට කැබලි ආදිය තෙමෙන්නේ ''මම දිරාගිය ලබු කබලක සිටියේ යට ගල්කැට කැබලි ආදිය තෙමමි''යි නොදනීද දිරාගිය ලබු කබල හෝ යට ඇති ගල් කැට කැබලි ආදිය හෝ ''මා කෙරෙහි ජලය පැවතියේය කියා හෝ අපව තෙමමින් සිටියේය''යි කියා හෝ නොදනී ද ඒ ආකාරයට ලෙය ''මම අක්මාවට යට භාගයෙහි වකුගඩු හෘදය ආදිය තෙමමින් සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. අක්මාවට යට භාගස්ථානය හෝ වකුගඩු හෘදය ආදිය හෝ ''මා කෙරෙහි ලෙය පවතී කියා හෝ අපව තෙමමින් සිටියේය''යි කියා හෝ නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් ලෙය ලේ භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ ලෙය වණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ''**සෙදං**'' ඩහදිය වණ වශයෙන් ප්‍රසන්න තල තෙල් පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ඩහදියට නිබඳවම පිහිටි අවකාශයක් නම් නැත. ලේ

මෙන් ඩහදියද හැම කල්හි හැමතැනම පවතින්නේය. ගිනි රශ්මියෙන් හෝ සූර්‍ය රශ්මියෙන් හෝ ඍතු විපර්‍යාසාදියෙන් හෝ ශරීරය තැවුණු කල්හි දියෙන් නගා ගත් ඇඩිල්ලෙහි නොසම කොට කැඩූ නෙළුම් දඬු කුමුදු නාල කලඹකින් ජලය වැගිරෙන්නාක් මෙන් සියලු කෙස් ලොම් කූප විවරයන්ගෙන් වැගිරෙන්නේය. එබැවින් ඒ කෙස් ලෝම කූප විවරයන්ගේ වශයෙන් ඩහදියෙහි සටහන් තීරණය කෙරේ. ඩහදිය අරමුණු කොට භාවනා කරන යෝගාවචරයා විසින් කෙස් ලොම් කූප විවරයන් පුරවා සිටි වශයෙන්ම ඩහදිය මෙනෙහි කළ යුතුයයි පූර්‍වාචාර්‍යයන් විසින් කියන ලදී. එහිදී යම්සේ නෙළුම් දඬු කුමුදු දඬු කලාප විවරයන්ගෙන් වැගිරෙන ජලය ''මම නෙළුම් දඬු කුමුදු දඬු කලාප විවරයන්ගෙන් වැගිරෙමි''යි නොදනීද නෙළුම් දඬු කුමුදු දඬු කලාප විවරයෝද ''අපගෙන් ජලය වැගිරේ යයි නොදනිත් ද ඒ ආකාරයට ඩහදිය ''මම කෙස් ලොම් විවරයන්ගෙන් වැගිරෙමි''යි නොදනී. කෙස් ලොම් විවරයෝ අපගෙන් ඩහදිය වැගිරේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්‍මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් ඩහදිය ඩහදිය භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ ඩහදිය වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි සම් හා මස් අතර ඇති ''මෙදං'' මේදය වණ්ණ වශයෙන් පළන ලද කහ ගැටයක පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. ඒ එසේමය. සැපවත් මහත් ශරීර ඇත්තන්ගේ සම් මස් අතර පැතිරී සිටියේ කහපාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදි කඩක සටහන් ඇත්තේය. කෘශ ශරීර ඇත්තාගේ කෙණ්ඩා මස්, කලවා මස්, හා පිටකටුව ඇසුරු කළ, පිටු මස හා උදරයේ මස නිසා ඔතා තබන ලද කහපාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදි කඩක සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩ යට) දෙදිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් මහත් ශරීර ඇත්තාගේ සියලු ශරීරයේ පැතිරීද කෘශ ශරීර ඇත්තාගේ කෙණ්ඩා මස් ආදිය ඇසුරු කොටද සිටියේය. මේ මේදය තෙලක් ලෙස සැලකුණත් ඉතාමත් පිළිකුල් සහගත බැවින් හිස ගානා තෙල් ලෙස හෝ කට පිනවීමට ගන්නා තෙල් වශයෙන් හෝ පහන් දැල්වීමට හෝ ගනු නොලැබේ. එහිදී යම්සේ මස් පිඩු ඇසුරු කොට සිටි කහපාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදිකඩ ''මම මස් පිඩු ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද මස් පිඩද ''කහ පාටින් වණ්ණ ගැන්වූ දුහුල් රෙදි කඩ මා නිසා සිටියේය''යි නොදනීද ඒ අයුරින් මේදය ''මම

සියලු ශරීරයේ හෝ කෙණ්ඩාදියෙහි මස් හෝ ඇසුරු කොට සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. සියලු ශරීරය හෝ කෙණ්ඩා දියෙහි මස් හෝ ''මේදය මා ඇසුරු කොට සිටියේයයි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහී -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් යට මසින්ද උඩ සමෙන්ද හාත්පසින් මේද භාගයෙන්ද පරිච්ඡින්නය. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් සමානමය. මෙසේ මේදය වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ''අස්සු'' කඳුළු වර්ණ වශයෙන් පහන් තල තෙල් පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ඇස්වළ පිහිටියේය. මේ කඳුළු පිත් කෝෂයෙහි පිත මෙන් ඇස් වළෙහි නිතර රැස් වී නොසිටී. වැළිලු යම් කලෙක්හි හටගත් සොම්නස් ඇත්තේ මහ හඬින් සිනාසෙන්ද හටගත් දොම්නස ඇත්තේ හඬන්ද වැළපෙන්ද එබඳු වූ විසම ආහාරයක් හෝ වළඳන්ද යම් කලෙක ඔවුන්ගේ ඇස් දුම් දූවිලි පස් ආදියෙන් විඩාවට පත්වේද එකල්හි මේ සොම්නස් දොම්නස් විසමාහාර ආදියෙන් පැන නැගී ඇස්වළ පුරවා කඳුළු සිටී. එසේම වැගිරීමද වේ. කඳුළු අරමුණු කොට ගෙන භාවනා කරන යෝගාවචරයා විසින් ඇස් වළෙහි පුරවා සිටි වශයෙන්ම එය සිහිකළ යුතුයයි පූර්වාචාර්යවරු වර්ණනා කරති. එහි යම්සේ මුදුන සිඳින ලද තරුණ තල්ගෙඩි තුළ ඇති ජලය ''මම මුදුන සිඳින ලද තරුණ තල්ගෙඩි වළෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද මුදුන සිඳින ලද තල්ගෙඩි වලද ''අප කෙරෙහි ජලය පිහිටියේය''යි නොදනීද මෙසේ කඳුළු ''මම ඇස්වළෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. ඇස් වළද ''අප කෙරෙහි කඳුළු පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් කඳුළු කඳුළු භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ කඳුළු වර්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි දිය වූ තෙල් බඳු ''වසං'' වුරුණු (තෙල්) වර්ණ වශයෙන් කැඳ වතුරෙහි ඉසින ලද තෙල් පාට යයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩයට) දෙදිශාවෙහි පිහිටියේය. අවකාශ වශයෙන් අත්තල, පිටි අත්, පා තල, පිටි පා, නාස් සිදුරු, නළල, උරහිස යන තැන්හි පිහිටියේය. මෙය මෙම අවකාශයන්හි සැම විට සැඟවීම නොසිටී. වැළිඳු - ගිනි රශ්මියෙන්,

සූර්‍ය රශ්මියෙන්, විසභාග ඍතුයෙන්, විසභාග ධාතුවෙන්, ඒ ප්‍රදේශ උණුසුම් වේද එවිට ඒ තන්හි දියාරු වී ප්‍රසන්න ජලය ඇති දිය පොකුණුවල ජලය මෙන් හැසිරේ. එහි යම්සේ දිය පොකුණු වසා පැතිරී සිටි ජලය ''මම දිය පොකුණු වසා පැතිරී සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද දිය පොකුණුද ජලය අප කෙරෙහි පැතිරී සිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට වුරුණු තෙල ''මම අත්තල ආදිය වසා පැතිරී සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. අත්තල ආදියද ''වුරුණු තෙල් අපව වසා පැතිරී සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වුරුණු තෙල් වුරුණු තෙල් භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ වුරුණු තෙල් වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව මුව තුළ ''**බෙළං**'' කෙළ වණ්ණ වශයෙන් සුදු පෙණ පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. සමහරු මුහුදු පෙණ බඳු සටහන් ඇත්තේයයි කියති. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් දෙකපොල්, පෙදෙසින් බැස දිවෙහි පිහිටියේය. මේ කෙළ මෙහි හැම විටම රැස් වී නොසිටී. වැළිදු සත්වයෝ යම් කලෙක උණු, තිත්ත, කටුක, ලුණු, ඇඹුල් අතුරෙන් යමක් මුවෙහි තබත්ද, එබඳු වූ ආහාරයක් දකිත්ද නැතහොත් සිහිකරත්ද, යම්කලෙක ඔවුන්ගේ හදවත ක්ලාන්ත වේද කිසියම් දෙයක් සඳහා පිළිකුලක් උපදීද එකල්හි කෙළ ඉපදී දෙකපොලින් බැස දිවෙහි පිහිටයි. මේ කෙළ දිව අගදී තුනී වෙයි. දිව මුලදී ඝනය. මුවෙහි ලූ හබලපෙති හෝ හාල් හෝ වෙනත් කිසියම් කෑයුතු දෙයක් ගංගා වැල්ලක සෑරූ ළිඳක ජලය මෙන් අවසන් නොවීම හැමකල්හිම තෙමාලන්නට සමර්ථ වේ. එහි යම් සේ ගංගා වැල්ලෙහි සෑරූ ළිඳෙහි පතුලේ පිහිටි ජලය ''මම ළිං පතුලේ පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනීද ළිං පතුලද ''මා කෙරෙහි ජලය පිහිටියේය''යි නොදනීද එසේම කෙළද ''මම දෙකපොල් පෙදෙසින් බැස දිව මත පිහිටියේ වෙමි''යි නොදනී. දිව්තලයද ''මා කෙරෙහි දෙකපොලින් බැස කෙළ පිහිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් කෙළ කෙළ භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ කෙළ වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරයෙහි ''සිඛඝාණිකා'' සොටු වණ්ණ වශයෙන් සුදුය. ලා තල්ලො ද පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට අනුරූප සටහන් ඇත්තේය. සමහරු හුමාලයෙන් තම්බා නාස් සිදුරෙහි නිරතුරුව බහාලන ලද වේවැල් ගොබයක සටහන් ඇත්තේ යයි කියති. දිශා වශයෙන් උඩ දිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් නාස් සිදුරු පුරවා සිටියේය. මෙය මෙහි හැමවිටම රැස්වී නොසිටී. වැලිදු - යම්සේ පුරුෂයෙක් නෙලුම් කොළයක දී කිරි බැඳ නෙලුම් කොළය යටින් කටුවකින් සිඳින්නේද ඉක්බිති ඒ සිදුරෙන් දී පිඬු ගිලිහී පිටතට වැටෙන්නේද ඒ අයුරින් යම් කලෙක සත්ත්වයෝ හඬත්ද විසභාග ආහාර වශයෙන් හෝ සෘතු වශයෙන් හෝ හටගත් ධාතු කැළඹීම් ඇත්තේ වේද එහිදී හිස තුළින් නරක් වූ සෙම බවට පැමිණි හිස් මොළය ගිලිහී තල්ලේ උඩ සිදුරෙන් බැස නාස් සිදුරු පුරවා සිටී. එහිදී යම්සේ බෙලි කටුවක දමන ලද කුණු දී කිරි ''මම බෙලිකටුවේ සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද බෙලි කටුවද ''මා කෙරෙහි නරක් වූ දී කිරි පිහිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට සොටු ''මම නාස් සිදුරුවල සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. නාස් සිදුරුද අප කෙරෙහි සොටු පිහිටියේ යයි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සොටු සොටු භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ සොටු වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත ''ලසිකා'' සඳමිදුළුයි. එනම් ශරීර සන්ධීන්ගේ ඇතුළත ලිස්සන ස්වභාවය ඇති කුණපයයි. එය වණ්ණ වශයෙන් කිණිහිරි ලාටු පාටයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් අවකාශ ස්ථානයට අනුකූල සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් (උඩයට) දෙදිශාවෙහි හට ගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් ඇට සන්ධිවල තෙල් ගැල්වීම් කායර්‍ය සිදුකරමින් එකසිය අසූවක් සන්ධි අතරෙහි පිහිටියේය. යමෙකුගේ මේ සඳමිදුළු මඳ වේද නැගී සිටින්නාවූද හිඳගන්නා වූද ඉදිරියට යන්නාවූද ආපසු එන්නාවූද (අත්පා) හකුලන්නාවූද දිග හරින්නාවූද ඔහුගේ ඇට කට කට ගායි. අසුරු ගසන්නෙක් මෙන් හැසිරේ. එක් යොදුනක් හෝ යොදුන් දෙකක් පමණ හෝ ගමන් කළ විට වායෝ ධාතුව කිපේ. ශරීරය දුකට පත්වේ. යමෙකුගේ මේ සඳ මිදුළු අධික වේද ඔහුගේ නැගිටීම් හිඳගැනීම් ආදියේදී ඇට කට කට නොගායි. දිග ගමනක් ගිය තැනැත්තාගේ වුවද වායෝ ධාතුව නොකිපේ. ශරීරය දුකට පත් නොවේ. එහිදී යම්සේ රථයේ අලවංගුවේ ගල්වන තෙල් ''මම අලවංගුවේ ගැල්වී සිටියේ වෙමි'යි

නොදනීද අලවංගුවද ''මා තෙල් ගැල්වී සිටියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට සඳ මිදුළුද ''මම එකසිය අසූවක් සන්ධීන්හි ගැල්වී සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. එකසිය අසූවක් සන්ධීහුද ''සඳමිදුළු අපව ගල්වාගෙන සිටියේය''යි නොදනිති. මෙනෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් සඳමිදුළු සඳමිදුළු භාගයෙන් පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ සඳමිදුළු වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

ඉන් අනතුරුව ශරීරය ඇතුළත ''**මුත්තං**'' මුත්‍ර වණ්ණ වශයෙන් උඳු ගැරු දියට බඳු වණ්ණයයි තීරණය කෙරේ. සටහන් වශයෙන් ජලය පුරවා යටිකුරු කර තබන ලද කළයක ඇතුළත් ජලයේ සටහන් ඇත්තේය. දිශා වශයෙන් යට දිශාවෙහි හටගත්තේය. අවකාශ වශයෙන් වස්තිය තුළ පිහිටියේය. වස්ති නාමයෙන් වස්ති කෝෂය කියනු ලැබේ. එහි යම්සේ ගවරවළෙක බහාලන ලද යටිකුරු කළ පැස සහිත කළයකට ගවර වළෙහි ජලය පිවිසෙයිද එයට ජලය පිවිසෙන මග නොපෙනේද ඒ ආකාරයට ශරීරයෙන් මුත්‍ර පිවිසෙයි. එහෙත් එහි මුත්‍ර පිවිසෙන මග නොපෙනේ. මුත්‍ර නික්මෙන මාර්ගය පමණක්ම ප්‍රකට වේ. වස්ති කෝෂයෙහි මුත්‍ර පිරුණු කල්හි මුත්‍ර කරමි''යි සත්වයන්ට අදහස් පහළවෙයි. එහි යම්සේ ගවරවළෙහි බහාලන ලද මුව යටිකුරු කළ පැස සහිත කළයෙහි පැවති ගවරජලය ''මම මුව යටිකුරු කළ පැස සහිත කළයෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනීද පැස සහිත කළයද ''මා කෙරෙහි ගවර ජලය පිවිසියේය''යි නොදනීද ඒ ආකාරයට මුත්‍ර ''මම වස්තියෙහි සිටියේ වෙමි''යි නොදනී. වස්තියද ''මා කෙරෙහි මුත්‍ර සිටියේය''යි නොදනී. මෙනෙහි කිරීම ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම විරහිත මේ ධර්මයෝ වනාහි -පෙ- පුද්ගලයෙක් නොවේ. පරිච්ඡේද වශයෙන් වස්ති අභ්‍යන්තරයෙන්ද මුත්‍ර භාගයෙන් ද පරිච්ඡින්නයයි තීරණය කෙරේ. මේ මෙහි සභාග පරිච්ඡේදයයි. විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි කෙස් හා සමානමය. මෙසේ මුත්‍ර වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ.

මේ ද්වත්තිංසාකාරය මෙසේ වණ්ණාදි වශයෙන් තීරණය කෙරේ. මේ ද්වත්තිංසාකාරය මෙසේ වණ්ණාදි වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කරන්නාවූ ඔහුට ඒ ඒ භාවනානුයෝගයට එළඹ කේශාදීහු ප්‍රගුණ වෙති. කොටස් වශයෙන් වැටහේ. එතැන් පටන් - යම්සේ එක් නූලක අමුණන ලද පාට තිස් දෙකකින් යුත් මල් මාලාවක් බලන්නා වූ ඇස් ඇති පුරුෂයෙකුට සියලු මල් පෙර පසු නොවී ප්‍රකට වේද ඒ ආකාරයට ''**අත්‍ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා**'' මේ ශරීරයෙහි කේශයෝ වෙති''යි ආදී වශයෙන් මේ ශරීරය

සිහියෙන් බලන තැනැත්තාහට ඒ සියලු ධර්මයෝ පෙර පසු නොවී ප්‍රකට වෙති. කේශයන් පිළිබඳව සිහිකළ කල්හි නූලකින් අමුණන්නාක් මෙන් සිහිය මුත්‍රා දක්වා පිහිටයි. එතැන් පටන් එහි ඇවිදින්නාවූ මිනිස්සු තිරිසන්නු ආදිහුද සත්ව ස්වභාවය අත්හැර කොටස් රාශියක් වශයෙන්ම වැටහෙත්. ඔවුන් විසින් වළඳනු ලබන පානභෝජනාදිය කොටස් රාශියෙක්හි බහාලනු ලබන්නාක් මෙන් වැටහේ. ඉක්බිති මේ යෝගාවචරයා විසින් ඉන් අනතුරුව කුමක් කළ යුතුද? කියනු ලැබේ. ඒ නිමිත්තම ඇසුරු කළ යුතුය. වැඩිය යුතුය. බහුල වශයෙන් කළ යුතුය. මනාසේ වෙන්කොට තීරණය කළ යුතුය. මේ යෝගාවචරයා ඒ නිමිත්ත කෙසේ සේවනය කරයිද? වඩයිද? බහුල වශයෙන් කරයිද? මනාලෙස වෙන්කොට තීරණය කෙරේද? මේ යෝගාවචරයා වනාහී කෙශාදීන්ගේ කොට්ඨාස භාවයෙන් උපට්ඨාන නිමිත්ත සේවනය කරයි. සිහියෙන් ඇලේ. භජනය කරේ. එළඹේ. සිහිය ගැබ් ගන්වයි. නැතහොත් එහි ලැබූ සිහිය වර්ධනය කරන්නේ එය වඩන්නේයයි කියනු ලැබේ. බහුල වශයෙන් කරයි යනු නැවත නැවත සිහිය හා යෙදුණු විතක්ක විචාරයන් මඩින ලද්දක් කෙරේ. මනාලෙස වෙන්කොට ව්‍යවස්ථා කෙරේ යනු යම්සේ මැනවින් ව්‍යවස්ථා කළේ වේද නැවත අතුරුදහන්වීමට නොයෙදේ ද එසේ එය සිහියෙන් ව්‍යවස්ථා කෙරේ. සලකා බැලේ. සමීපව බැඳේ. නැතහොත් යමක් පූර්වයෙහි ''අනුපූර්ව වශයෙන් අතිසීඝ්‍ර නොවෙමින් අතිසනික නොවෙමින් වික්ෂේප දුරු කරමින් ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් වශයෙන් අනුපිළිවෙළ අත්හැරීම් වශයෙන් ලක්ෂණ වශයෙන් (අධිචිත්ත, සීතිභාව, බොජ්ඣඞ්ග කොසල්ල) යන සූත්‍ර තුන වශයෙන්'' යන මෙසේ වූ දශවිධ මනසිකාර කෞශල්‍යයක් කියන ලද්දේද එහි අනුපිළිවෙළින් සිහිකරන්නේ සේවනය කරයි. ඉතා සීඝ්‍ර නොවීම් වශයෙන් ඉතා සනිකද නොවීම් වශයෙන් සිහි කරන්නේ වඩයි. වික්ෂේප ප්‍රහාණ වශයෙන් සිහිකරන්නෝ බහුල වශයෙන් කරයි. ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් ආදී වශයෙන් සිහි කරන්නේ මනාසේ වෙන්කොට තීරණය කෙරේයයි දත යුතුය.

මෙහි ''කෙසේ නම් මේ යෝගාවචරයා අනුපූර්වාදී වශයෙන් මේ ධර්මයන් සිහිකෙරේදැයි කීවේද එය කියනු ලැබේ. මේ යෝගාවචරයා වනාහී කේශයන් පිළිබඳව සිහි කොට ඉන් අනතුරුව ලෝමයන් සිහි කරයි. නිය පිළිබඳව නොවේ. එසේම ලෝමයන් පිළිබඳව සිහිකොට ඉන් අනතුරුව නිය පිළිබඳව සිහි කෙරේ. දත් පිළිබඳව නොවේ. සියලු තන්හි මේ ක්‍රමයමය. කුමක් හෙයින්ද? අපිළිවෙළින් සිහිකරන්නා යම්සේ අදක්ෂ පුරුෂයෙක් පාපුවරු දෙතිසක් ඇති හිණිමගක අපිළිවෙළින් නගින්නේ වෙහෙසට

පත්වූ ශරීරය ඇතිව ඒ හිණිමගෙන් වැටේද හිණිමග නැගීම සම්පූර්ණ නොකරයිද ඒ අයුරින් භාවනා සම්පත්ති වශයෙන් එළඹිය යුතු ආස්වාදයට නොඑළඹීම වශයෙන් ක්ලාන්ත වූ සිත් ඇත්තේ දවත්තිංසාකාර භාවනාවෙන් වැටේ. භාවනාව සම්පූර්ණ නොවේ. අනුපිළිවෙලින් සිහිකරන්නේද කෙසා ලොමා යයි අති සීඝ්‍රයෙන් මෙනෙහි නොකෙරේ. ඉතා සීඝ්‍ර වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නා ''යම්සේ මහමග යන්නාවූ පුරුෂයෙක් සම්විසම තැන්, ගස්, ගොඩබිම්, පහත් බිම්, දෙමොහන්දි ආදි මග නිමිති වෙන්කොට සලකා ගැනීමට නොහැකිවේද ඒ හේතුවෙන් මාර්ගීය පිළිබඳ දක්ෂයෙක් බවට පත්නොවේද ගමනද නිමාවට පත්වේද ඒ ආකාරයට චණ්ඩ සණ්ඨාන ආදි දවත්තිංසාකාර නිමිති වෙන්කොට සලකා ගැනීමට නොහැකි වේ. ඒ හේතුවෙන් දවත්තිංසාකාරයෙහි දක්ෂයෙක් බවට පත් නොවේ. කමටහනද නිමාවට පත්වේ. ඉතා වේගවත්ව සිහි නොකරන්නේ යම්සේද එසේම ඉතා සෙමින්ද සිහි නොකරයි. ඉතා සෙමින් සිහිකරන්නා ''යම්සේ පුරුෂයෙක් දික් මගට පිළිපන්නේ අතරමග ගස්, පර්වත, පොකුණු ආදියෙහි නිකරුණේ කාලය ගත කරන්නේ අභිමත ප්‍රදේශයට නොපැමිණෙන්නේ අතරමගදීම සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදීන්ගෙන් නොයෙක් විපත්තීන්ට පැමිණේද ඒ අයුරින්ම දවත්තිංසාකාර භාවනා සම්පත්තියට නොපැමිණෙන්නේ භාවනාව සිදීමෙන් අතරදීම කාම විතර්කාදි නොයෙක් විපත්තීන්ට පැමිණේ. සෙමින් මෙනෙහි කරන්නාද වික්ෂේප ප්‍රහාණ වශයෙන් මෙනෙහි කරයි. වික්ෂේප ප්‍රහාණ වශයෙන් යනු යම්සේ වෙනත් නවකම් ආදියෙහි සිත වික්ෂිප්ත නොවේද එසේ සිහි කිරීමයි. පිටත් අරමුණු කෙරෙහි වික්ෂිප්ත වූ සිත් ඇති තැනැත්තේ වනාහි කෙස් ආදියෙහිම තැන්පත් නොවූ සිත් හා සිතුවිලි ඇත්තේ භාවනා සම්පත්තියට නොපැමිණ අතරමගදීම තක්ෂලා ගමනේදී බෝධිසත්වයන්ගේ සහායකයෝ මෙන් නොයෙක් විපත්තීන්ට පැමිණේ. වික්ෂිප්ත නොවූ සිත් ඇති තැනැත්තේ වනාහි කේශාදියෙහිම තැන්පත් වූ සිත් හා සිතුවිලි ඇත්තේ බෝධිසත්වයන් තක්ෂලාවේ රාජ්‍ය සම්පත්තියට පත්වීම මෙන් භාවනා සම්පත්තියට පැමිණේ.

මෙසේ වික්ෂේප දුරුකිරීම් වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නා වූ ඒ යෝගාවචරයාහට අධිකාර, චර්‍යා, අධිමුත්ති වශයෙන් ඒ ධර්මයෝ අසුභ වශයෙන් හෝ චණ්ඩ වශයෙන් හෝ ශූන්‍යතා වශයෙන් හෝ වැටහෙති. ඉක්බිති ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් වශයෙන් ඒ ධර්මයන් සිහි කෙරේ. ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීම් වශයෙන් යනු ''කෙස්ය, ලොම්ය, යන මේ ආදී ව්‍යවහාරයන් ඉක්මවා අත්හැර යම්සේ එළඹ සිටි අශුභාදීන්ගේ වශයෙන් සිහි කිරීමයි.

කෙසේද? :- යම් සේ වනයෙහි වාසයට එළඹි මිනිස්සු පිරිසිඳ නොදත් භූමිභාග ඇති හෙයින් ජලස්ථාන හඳුනාගැනීම සඳහා අතු බිඳීම් ආදි නිමිති තබා ඒ අනුසාරයෙන් ගොස් ජලය පරිභෝග කරත්ද යම් කලෙක්හි වනාහි මැනවින් දත් භූමිභාග ඇත්තාහු වෙත්ද ඉක්බිති ඒ නිමිති අත්හැර සිහි නොකරම ජල ස්ථානයට එළඹ ජලය පරිභෝග කරත්ද ඒ අයුරින්ම මේ යෝගාවචරයා ''කේසා ලොමා'' ආදී ඒ ඒ ව්‍යවහාරයට අනුව පළමුව ඒ ධර්මයන් මෙනෙහි කළේද ඒ ධර්මයන්හි අශුභාදීන් අතුරින් එක් ස්වභාවයකට අනුව වැටහෙන කල්හි එම ව්‍යවහාරය ඉක්මවා අත්හැර අශුභාදි වශයෙන් සිහි කෙරේ. මෙහිදී මෙසේ කීය :- මේ ධර්මයෝ මේ යෝගාවචරයාහට අශුභාදි වශයෙන් කෙසේ වැටහෙත්ද? වර්ණ වශයෙන් කෙසේ වැටහෙත්ද? ශූන්‍යතා වශයෙන් කෙසේ වැටහෙත්ද? මෙතෙම මේ ධර්මයන් අශුභ වශයෙන් කෙසේ මෙනෙහි කරයිද? වර්ණ වශයෙන් කෙසේ මෙනෙහි කරයිද? ශූන්‍යතා වශයෙන් කෙසේ මෙනෙහි කරයිද? මොහුගේ කේශයෝ වර්ණ, සණ්ඨාන, ගන්ධ, ආසය, අවකාශ වශයෙන් පස් ආකාරයකින් අශුභ වශයෙන් වැටහේ. මෙතෙම මේ ධර්මයන් පස් ආකාරයකින්ම අශුභ වශයෙන් මෙනෙහි කරයි. ඒ කෙසේද යත්? කෙස් නම් වූ මේවා වර්ණ වශයෙන් අශුභය. ඉතාමත් පිළිකුල්ය. ඒ එසේමය. මිනිස්සු දහවල් ආහාර පානයෙහි වැටුණු කෙස් පැහැ ඇති කෙන්දක් හෝ නූලක් හෝ දක කෙස් ගසක් යන හැඟීමෙන් මනරම් වුවද ආහාර පාන ඉවත දමති. නැතහොත් පිළිකුල් කරති. කේශයෝ සණ්ඨාන වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. රාත්‍රියෙහි ආහාරපානයෙහි වැටුණු කෙස් ගසක සටහන් ඇති කෙන්දක් හෝ නූලක් හෝ හැපී කෙස් ගසක් යන හැඟීමෙන් මනහර වුවද ආහාර පාන ඉවත දමති. නැතහොත් පිළිකුල් කරති. කේශයෝ ගන්ධ වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. තෙල් ගැල්වීම්, මල් පැළඳීම්, දුම් ඇල්ලීම් ආදී සංස්කාරයන්ගෙන් තොර කේශයන්ගේ ගඳ පිළිකුල්ය. ගින්නෙහි දමන ලද කේශයන්ගේ ගඳ ආඝ්‍රාණය කොට සත්වයෝ නාසය වසා ගනිති. මුවද හකුලා ගනිති. ආශය වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. මිනිස්සු නොයෙක් ආකාර වූ අපවිත්‍ර දේ බැහැර කිරීමෙන් කුණු දමන තැනක කුර ගස් ආදිය මෙන් පිත්, සෙම්, සැරව, ලේ වැගිරීමෙන් ඒ කේශයෝ රැස් වූවාහු, වධනයට, අභිවෘද්ධියට, විපුල බවට, ගියාහු වෙති. අවකාශ වශයෙන්ද අශුභය. ඒ එසේමය. කුණු ගොඩක කුරගස් ආදිය මෙන් ඉතාමත් පිළිකුල් සහගත ලොම් ආදි එක් තිස් කුණපයන් එක්රැස් වූ මිනිසුන්ගේ හිස වෙළා ඇති තෙත් හමෙහි හටගත්තේය. ලෝම ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමය. මෙසේ පළමුකොට මේ ධර්මයන් අශුභ වශයෙන් වැටහෙන කල්හි අශුභ වශයෙන් සිහි කරති.

ඉදින් මේ යෝගාවචරයාහට වණ්ණ වශයෙන් වැටහෙත්ද ඉක්බිති කේශයෝ නීලකසිණ වශයෙන් වැටහෙත්. එසේම ලොම් සහ දත් ඔදාත කසිණ වශයෙන් වැටහෙත්. සියලු තන්හි මේ ක්‍රමයමය. ඒ ඒ කසිණ වශයෙන්ද මේ යෝගාවචරයා මේ ධර්මයන් සිහි කරයි. මෙසේ වණ්ණ වශයෙන් වැටහෙන කල්හි වණ්ණ වශයෙන් සිහි කරයි. ඉදින් මොහුට ශූන්‍යතා වශයෙන් වැටහෙත්ද ඉක්බිති කේශයෝ කොටස්වලට බෙදා සලකා බැලීමෙන් ඕජස් අටවෙනි කොට ඇති සමූහයක් වශයෙන් වැටහෙත්. ලෝමාදියද එසේමය. මේ ධර්මයෝ යම්සේ වැටහෙත්ද යෝගාවචරතෙමේ එසේම සිහි කරයි. මෙසේ ශූන්‍යතා වශයෙන් වැටහෙන කල්හි ශූන්‍යතා වශයෙන් සිහි කෙරේ. මෙසේ සිහි කරන්නේ මෙතෙම මේ ධර්මයන් අනුපූර්ව මුඤ්චන වශයෙන්ද සිහි කරයි. අනුපූර්ව මුඤ්චන වශයෙන් යනු අශුභාදීන් අතුරෙන් එක් ස්වභාවයකට අනුව වැටහෙන කල්හි කෙස් අත්හැර ලෝමයන් සිහිකරන්නේ - යම්සේ කුඩැල්ලෙක් නගුටින් ගත් ප්‍රදේශයෙහි සාපේක්ෂව තුඩින් වෙනත් ප්‍රදේශයක් අල්ලාගනීද ඒ ආකාරයට කෙස් පිළිබඳව සාපේක්ෂව සිට ලෝම සිහි කරයි. ලෝමයන්හිද සිහිය පිහිටි කල්හි කෙස් වලින් සිහිය මුදයි. සියලු තන්හි මේ ක්‍රමයමය. මෙසේ අනුපූර්ව මුඤ්චන වශයෙන් සිහි කරන්නා වූ මේ යෝගාවචරයා හට අශුභාදිය අතරින් එක් ආකාරයකට අනුව ඒ ධර්මයෝ වැටහෙන්නාහු නිරවශේෂ වශයෙන් වැටහෙත්. ප්‍රකට වූ රූපස්ථානයෝ වෙති. ''යම්සේ වඳුරෙක් තල් ගස් තිස් දෙකක් ඇති තල් වනයක වැද්දෙකු විසින් පහරදෙනු ලබන්නේ එකම ගසකවත් සිටිය නොහැකි වන්නේ හාත්පස දුව යම්කලෙක්හි වෙහෙසට පත්ව නැවතුණේ වේද ඉක්බිති එකම ඝනතල් කොළයෙන් වෙළුණු තල්ගොබයක් ඇසුරු කොට සිටීද ඒ ආකාරයට ඒ යෝගාවචරයාගේ සිත නැමති වඳුරා දෙතිස් කොටසකින් සමන්විත මේ ශරීරයෙහි ඒ යෝගියා විසින් පහරදෙනු ලබන්නේ එක් කොටසෙක්හිද රැඳි සිටිනු නොහැකි වන්නේ හාත්පස දුව යම්කලෙක්හි වෙහෙසට පත්ව, නොයෙක් අරමුණුවල දිවීමෙහි කැමැත්ත නොමැතිවීම හේතුවෙන් නැවතුණේ වේද ඉක්බිති යෝගාවචරයාහට කේශාදීන් අතුරෙන් යම් ධර්මයක් වඩා ප්‍රගුණ වූයේ වේද නැතහොත් යම් ධර්මයෙක්හි පෙර කළ පාලනය ඇත්තේ වේද එය ඇසුරු කොට උපචාර වශයෙන් සිටී. ඉක්බිති ඒ නිමිත්තම නැවත නැවත තර්කයට නගා විතර්කයට නගා පිළිවෙලින් ප්‍රථම ධ්‍යානය උපදවයි. එහි පිහිටා විදර්ශනාව අරඹා ආර්‍යභූමියට පැමිණේ. යමෙකුට වනාහී ඒ ධර්මයෝ වණ්ණ වශයෙන් වැටහෙත්ද ඔහුටද යම්සේ වඳුරෙක් -පෙ- ඉක්බිති මේ යෝගාවචරයාහට කේශාදිය අතුරින් යම් ධර්මයක් වඩා ප්‍රගුණවේද නැතහොත් චරිතයට වඩා සුදුසු වේද, නැතහොත්

යම් ධර්මයෙක්හි පෙර කළ පාලනය ඇත්තේ වේද එය ඇසුරු කොට උපචාර වශයෙන් සිටී. ඉක්බිති ඒ නිමිත්තම නැවත නැවත තර්කයට නඟා විතර්කයට නගා පිළිවෙළින් නීලකසිණ වශයෙන් හෝ පීත කසිණ වශයෙන් හෝ රූපාවචර ධ්‍යාන පහද උපදවයි. ඔවුන් අතුරින්ද යම් කිසිවක පිහිටා විදර්ශනාව අරඹා ආර්‍ය භූමියට පැමිණේ.

යමෙකුට වනාහී ඒ ධර්මයෝ ශූන්‍යතා වශයෙන් වැටහෙත්ද හෙතෙම ලක්ෂණ වශයෙන් මෙනෙහි කරයි. ලක්ෂණ වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නේ එහි සතර ධාතූන් වෙන්කොට දක්වීම් වශයෙන් උපචාර ධ්‍යානයට පැමිණේ. ඉක්බිති මෙනෙහි කරන්නේ ඒ ධර්මයන් අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන සූත්‍ර තුනට අනුව මෙනෙහි කරයි. මේ මෙහි විදර්ශනා ක්‍රමයයි.

හෙතෙම මෙම විදර්ශනාව අරඹා පිළිවෙළින් පිළිපැද ආර්‍ය භූමියට පැමිණේ. මෙපමණකින් ''කෙසේ නම් මේ යෝගාවචරයා, අනුපූර්වාදි වශයෙන් මේ ධර්මයන් සිහි කරන්නේද?'' යනුවෙන් යමක් කියන ලද්දේද එය විස්තර කරන ලද්දේ වෙයි. ''භාවනා වශයෙන් මේ ද්වත්තිංසාකාරයෙහි වර්ණනාව මෙසේ දත යුතුය''යි යමක් කියන ලද්දේද එහි අර්ථයද ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ වෙයි. දැන් මේ ද්වත්තිංසාකාරයෙහිම වර්ණනා පරිචය හා දක්ෂතාව සඳහා මේ ප්‍රකීර්ණක න්‍යායද දත යුතුය.

''නිමිති වශයෙන්ද ලක්ෂණ වශයෙන්ද ධාතු වශයෙන්ද ශූන්‍යතා වශයෙන්ද ස්කන්ධාදි වශයෙන්ද ද්වත්තිංසාකාර නිශ්චය දත යුතුය'' යනුයි.

එහි නිමිති වශයෙන් යනු යෝගාවචරයා යමකගේ වශයෙන් ද්වත්තිංසාකාරය කොටියාස වශයෙන් පරීක්ෂා කර බලයිද ඒ කවරේද යත්? කේශයෙහි වර්ණ නිමිත්ත, සණ්ඨාන නිමිත්ත, දිශා නිමිත්ත, අවකාශ නිමිත්ත, පරිච්ඡේද නිමිත්ත යයි නිමිති පහක් වේද ලෝමාදියෙහිද මෙසේම වේද ඒ ආකාරයට කියන ලද මේ ද්වත්තිංසාකාරයෙහි එකසිය හැටක් නිමිති වේ.

ලක්ෂණ වශයෙන් යනු යමකගේ වශයෙන් යෝගාවචර තෙම ද්වත්තිංසාකාරය ලක්ෂණ වශයෙන් මෙනෙහි කරයිද ඒ කෙසේද යත් ? කේශයෙහි ඊර්ධ ලක්ෂණය, ආබන්ධන ලක්ෂණය, උෂ්ණත්ව ලක්ෂණය, සමුදීරණ ලක්ෂණය යයි ලක්ෂණ හතරක් වේද ලෝමාදියෙහිද එසේම වේද මෙසේ ද්වත්තිංසාකාරයෙහි එකසිය විසි අටක් ලක්ෂණයෝ වෙති.

ධාතු වශයෙන් යනු යමකගේ වශයෙන් යෝගාවචර තෙම ද්වත්තිංසාකාරය ධාතු වශයෙන් පරීක්ෂා කෙරේද ඒ කවරේද යත් ? කේශයන්හි යම් තද බවක් වේද ඒ පඨවි ධාතුවයි. යම් එකිනෙකට බැඳෙන ස්වභාවයක් වේද ඒ ආපෝ ධාතුවයි. යම් පැසවන බවක් වේද ඒ තේජො ධාතුවයි. යම් පිම්බවීම් ස්වභාවයක් වේද ඒ වායෝ ධාතුවයි යනුවෙන් මෙසේ ධාතු හතරක් වේද ලොම් ආදියේද එසේම වේද මෙසේ ද්වත්තිංසාකාරයෙහි ''මහණෙනි, මේ පුරුෂ පුද්ගල තෙම ධාතු සයකින් යුක්ත වේ''යයි දේශනා කළ ධාතු අතරින් එකසිය විසි අටක් ධාතුහු වෙති. ලෝමාදියෙහිද මෙසේමය.

ශූන්‍යතා වශයෙන් යනු යමකගේ වශයෙන් යෝගාවචර තෙම ද්වත්තිංසාකාරය ශූන්‍යතා වශයෙන් දකීද ඒ කෙසේද යත් ? පළමුකොට කේශයෙහි පඨවි ධාතුව ආපෝ ධාතු ආදියෙන් ශූන්‍යය. එසේම ආපෝ ධාතු ආදිය පඨවි ධාතු ආදියෙන් ශූන්‍යය ආදි වශයෙන් ශූන්‍යතා හතරක් වේ. ලෝමාදියෙහිද මෙසේමය.

ස්කන්ධාදි වශයෙන් යනු ද්වත්තිංසාකාරයෙහි කේශාදිය, ස්කන්ධ ආදි වශයෙන් සංග්‍රහ කරන කල්හි කේශයෝ ස්කන්ධ කීයක් වෙත්ද, ආයතන කීයක් වෙත්ද ධාතු කීයක් වෙත්ද? සත්‍ය කීයක් වෙත්ද සතිපට්ඨාන කීයක් වෙත්ද යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් විනිශ්චය දත යුතුය. මෙසේ දැනගන්නා වූ යෝගාවචරයාහට ශරීරය තණවියලි දර සමූහයක් මෙන් හැඟේ. යම්සේ කීවේද:

''සත්ත්වයෙක් නැත. මිනිසෙක් පුරුෂයෙක් පුද්ගලයෙක් නොලැබේ. මේ කය ශූන්‍ය වූයේය. තණවියලි දර සමූහයක් වැනිය.''

ඉක්බිති මේ යෝගාවචරයාහට යම් ඒ -

''ශූන්‍යාගාරයකට පිවිසි සන්සුන් සිත් ඇති අටලෝදහමින් කම්පා නොවන මැනවින් ධර්මය විමසා බලන භික්ෂුවට අමානුෂික වූ යම් රතියක් (විදර්ශනාව පිළිබඳ ඇල්මක්) ඇතිවේ'' යනුවෙන් යම් අමානුෂී රතියක් දේශනා කරන ලද්දේද එය නුදුරෙහිම වේ. ඉන් අනතුරුව යම් ඒ

''යමෙක් යම් යම් විටක ස්කන්ධයන්ගේ හට ගැනීම හා විනාශය ගැන නුවණින් මෙනෙහි කරයිද ඒ හැම විටම ඔහුට ප්‍රීති ප්‍රමෝදයක් ඇතිවේ. කරුණු වැටහෙන්නන්ට එයම අමෘතයකි'යි.

මෙසේ විදර්ශනාමය ප්‍රීති ප්‍රමෝද්‍ය අමෘතයක් දේශනා කරන ලද්දේද එය අනුභව කරන්නේ නොබෝ කලකින්ම ආර්‍ය ජනයා විසින් සේවනය කරන ලද අජරාමර නිර්වාණ අමෘතය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේය.

ද්වතිංසාකාර වර්ණනාව නිමියේය.

4

දැන් ''එක නාම කිං'' යන මේ ආදී කුමාර ප්‍රශ්නයන්ගේ අර්ථ වර්ණනාව පිළිවෙළින් පැමිණියේය. එම කුමාර ප්‍රශ්නයන්ගේ ඇති වීමට හේතුවක් මේ බුද්දක පාඨයෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයත් කියා වර්ණනාව කරන්නෙමි. ඔවුන්ගේ පහළ වීමට හේතුව පළමුකොට (කියමි) : භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සෝපාක නම් මහා ශ්‍රාවකයෙක් විය. ඒ අයුෂ්මතුන් වහන්සේ විසින් උපතින් සත්වන වියේදීම රහත්ඵලය අවබෝධ කරගන්නා ලදී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උන්වහන්සේට ප්‍රශ්න විසඳීම තුළින් උපසම්පදාව අනුදැනීමට කැමැත්තාහු තමන් වහන්සේ විසින් අදහස් කරන ලද අර්ථ ඇති ප්‍රශ්නයන් විසඳීමට සමත් බව බලන්නාහු ''එකං නාම කිං'' යන මේ ආදී වශයෙන් ප්‍රශ්නයන් විචාළහ. උන්වහන්සේ විසඳූහ. ඒ විසඳීමෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිත සෑහීමට පත් කළහ. එයම ඒ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේට උපසම්පදාව විය. මේ ඒ කුමාර ප්‍රශ්නයන්ගේ පහළ වීමට හේතුවයි; යම් හෙයකින් වනාහි සරණාගමනයන්ගෙන් බුද්ධ, ධම්ම, සංඝානුස්සති වශයෙන් චිත්ත භාවනාවද ශික්ෂාපදයන්ගෙන් ශීල භාවනාවද ද්වතිංසාකාරයෙන් කාය භාවනාවද දේශනා කරන ලද්දේද එහෙයින් දැන් නොයෙක් ආකාරයෙන් ප්‍රඥා භාවනාවේ ආරම්භය දක්වීමට මේ ප්‍රශ්න විසඳීම මෙහි ඇතුළත් කරන ලදී. නැතහොත් යම්හෙයකින් සමාධිය ශීලය පදනම් කොට වේද ප්‍රඥාව සමාධිය පදනම් කොට වේද 'ප්‍රඥාවන්ත මිනිසා ශීලයෙහි පිහිටා සිත හා ප්‍රඥාව වඩන්නේය''යයි යම්සේ වදාළේද එහෙයින් ශික්ෂාපදයන්ගෙන් ශීලයත් ද්වතිංසාකාරයෙන් එයට ගෝචර වූ සමාධියත් දක්වා සන්සුන් සිත් ඇත්තාගේ නොයෙක් ධර්මයන් පිරික්සන ප්‍රඥාවගේ ප්‍රභේද දක්වීම සඳහා (කුමාර ප්‍රශ්නය) මෙහි ඇතුළත් කරන ලද්දේයයි දත යුතුය. මේ කුමාර ප්‍රශ්නයන් මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි.

දැන් ඒ ප්‍රශ්නයන්ගේ අර්ථ වර්ණනාව වේ. **'එක නාම කිං'** (එක නම් කිම?) යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''භික්ෂුව යම් එක් ධර්මයෙක්හි මැනවින් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද ආයුෂ්මත් සෝපාක තෙමේ යමෙක්හි කලකිරෙන්නේ පිළිවෙලින් දුක් කෙළවර කළේවේද ඒ ධර්මය අරමුණ කොට ප්‍රශ්නයක් විමසති. ''**සබ්බසත්තා ආහාරට්ඨිතිකා**'' (සියලු සත්ත්වයෝ ආහාර ස්ථිතිකයෝය) යනුවෙන් තෙරුන් වහන්සේ පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දේශනාවෙන් විසඳති. ''මහණෙනි, සම්මා සතිය නම් කවරේද? මහණෙනි මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුව කයෙහි කය අනුව දකිමින් වාසය කරයිද?'' (සතිපට්ඨාන සූත්‍ර) යන මේ ආදී සූත්‍රයෝ මෙසේ විසඳීමෙහි සාධාරණ බවට සාධකයෝ වෙති. මෙහි යම් ආහාරයකින් සියලු සත්ත්වයෝ ආහාරස්ථිතිකයයි කියනු ලැබෙත්ද ඒ ආහාරය හෝ ඔවුන්ගේ ඒ ආහාර ස්ථිතික බව ''එක නම් කිමෙක්ද''යි විචාරණ ලද තෙරුන් වහන්සේ විසින් දක්වන ලද්දේයයි දත යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් එයම මෙහි ''එක'' යන්නෙන් අදහස් කරන ලදී. ශාසනයෙහි හෝ ලෝකයෙහි හෝ වෙනත් 'එක' නම් වූ දෙයක් නැත්තේ නොවේ යයි හැඟවීමට කියන ලදී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ''මහණෙනි, එක් ධර්මයෙක්හි භික්ෂුව මැනවින් උකටලී වන්නේ මැනවින් නොඇලෙන්නේ මැනවින් මිදෙන්නේ මැනවින් කෙළවර දකින්නෙක් වන්නේ සම සහාගත්වය දැන මෙලොවදීම දුක් කෙළවර කරන්නෙක් වෙයි. කවර එක් ධර්මයෙක්හිද යත්? සියලු සත්ත්වයෝ ආහාර ස්ථිතිකයහ. මහණෙනි, මේ එක් ධර්මයෙහි භික්ෂුතෙම මොනවට උකටලී වනුයේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. එක් ප්‍රශ්නයකි, එක් උදෙසුමෙකි, එක් විසඳුමෙකියි මෙසේ යමක් කියන ලද නම් එය මේ පිණිස කියන ලදී. (අංගුත්තර දසක නිපාත) යන මෙය දේශනා කරන ලදී. ''**ආහාරට්ඨිතිකා**'' යන මෙහි යම්සේ ''මහණෙනි, සුභ නිමිත්තක් ඇත්තේද එහි නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම බහුලව කරන සුලු වූයේ වේද නූපන් හෝ කාමච්ඡන්දයාගේ පහළවීමට මෙය ආහාරයක් වේ (අංගුත්තර නිකාය) යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රත්‍යය ආහාරයයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ආහාර ශබ්දයෙන් ප්‍රත්‍යයන් ගෙන ප්‍රත්‍යය කරණ කොට ගෙන පවතින්නෝ ආහාර ස්ථිතිකයෝ යයි කියන ලදී. සතර ආහාරයන් අරමුණු කොට ආහාර ස්ථිතිකයෝ යයි කියනු ලබන කල්හි ''අසංඥසත්ව දෙවියෝ අහේතුකයෝය. අනාහාරයෝය. අස්පර්ශිකයෝ ය. අවේදනිකයෝය'' (විභඞ්ගප්‍රකරණ) යයි කීහෙයින් සියල්ලෝ'' යන වචනය නුසුදුසු වන්නේය. මෙසේ කියනු ලබන කල්හි ''කවර ධර්මයෝ සප්‍රත්‍ය වෙත්ද? රූපස්කන්ධය -පෙ- විඥානස්කන්ධය යන පංචස්කන්ධයෝය''යි කී හෙයින් ස්කන්ධයන්ගේම

ප්‍රත්‍යස්ථිතික බව සුදුසුය. සත්වයන් සම්බන්ධයෙන් වනාහි මේ වචනය නුසුදුසුම වන්නේය යයි අදහසක් විය හැකිය. මෙය මෙසේ නොදත යුතුය. කුමක් හෙයින්ද යත්? සත්වයන් කෙරෙහි ස්කන්ධයන්ගේ උපචාරය සිද්ධ හෙයිනි. සත්වයන් කෙරෙහිද ස්කන්ධෝපචාරය සිද්ධ වේ. කුමක් හෙයින්ද යත්? ස්කන්ධයන් අරමුණු කොට පැනවිය යුතු හෙයිනි. කෙසේද? ගෘහයන්ට ගාමෝපචාරය මෙනි. ගෙවල් අරමුණු කොට පැනවිය යුතු හෙයින් ගමක එක් ගෙයක් හෝ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ ගෙවල් දවුණු කල්හි ''ගම දැවුණේ''යයි ප්‍රකාශ කරන්නේ යම්සේද මෙසේ ගෙය අරමුණු කොට ගාමෝපචාරය සිද්ධ වේ. ඒ ආකාරයට ප්‍රත්‍යවීම් අර්ථයෙන් ස්කන්ධයන් ආහාරයෙන් පැවති කල්හි ''සත්වයෝ ආහාරස්ථිතිකයහ'' යන මේ උපචාරය සිද්ධ වීයයි දත යුතුය. පරමාර්ථ වශයෙන්ද ''භික්ෂුව නුඹ, ස්කන්ධයන් උපදින කල්හිද දිරන කල්හිද මිය යන කල්හිද ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා උපදින්නේද දිරන්නේද මිය යන්නේද වේ'' යයි දේශනා කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ඒ සත්වයන් කෙරෙහි ස්කන්ධෝපචාරය සිද්ධ වේයයි දක්වන ලද්දේමයයි දත යුතුය.

යම් හෙයකින් යම් ප්‍රත්‍ය නම් වූ ආහාරයකින් සියලු සත්ත්වයෝ පවතිත්ද ඒ ආහාරය හෝ ඔවුන්ගේ ඒ ආහාරයෙන් පවතින බව ''එකං'' (එක) යයි දත යුතුය. ආහාරය හෝ ආහාරයෙන් පවතින බව වනාහි අනිත්‍යයට කරුණු වන හෙයින් කලකිරීමට හේතුවක් වේ. ඉක්බිති ඒ සියලු සත්ව සංඛ්‍යාත සංස්කාරයන්හි අනිත්‍ය වශයෙන් දැකීමෙන් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. පරමාර්ථ විසුද්ධියට පැමිණේ. යම්සේ වදාළේද?-

''යමෙක් යම් දිනෙක සියලු සංස්කාරයන් අනිත්‍යයයි නුවණින් දකී‍ද ඉක්බිති දුකෙහි කලකිරේ. මෙය විසුද්ධිය හෙවත් නිවනට මග වේ'' යනුයි.

මෙහිද ''එකනාම කිං'' යයිද ''කිහා'' යයිද පාඨ දෙකකි. එහි සිංහලයන්ගේ ''කිහා'' යන පාඨයයි. ඔවුහු ''කිං'' යයි කිවයුතු කල්හි ''කිහා'' යයි කියති. සමහරු මෙසේ කියති. ''හ'' යනු නිපාතයකි. ථේරවාදීන්ගේද මෙම පාඨයම වේ'' යනුවෙනි. දෙආකාරයෙන්ම එකම අර්ථයකි. එබැවින් යම්සේ රුචිකෙරේද එසේ ශබ්ද කළ යුතුය. යම්සේ වනාහි ''සුඛෙන ඵුට්ඨා අරාවා දුඛෙන'' ''දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති'' යන මේ ආදී තන්හි කිසියම් තැනක ''දුඛං'' කියාද කිසියම් තැනක ''දුක්ඛං'' කියාද කියනු ලැබේද එසේම කිසියම් තැනක ''එකං'' කියාද

කිසියම් තැනක ''එක'' කියාද කියනු ලැබේ. මෙහි වනාහි ''එකනාම'' යන මේ පාඨයම වේ.

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන් සතුටු වූ සිත් ඇති ශාසතෘන් වහන්සේ පෙර ක්‍රමයටම ''**ද්වෙ නාම කිං**'' (දෙක නම් කිම?) යයි තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ ''ද්වෙ'' යයි නැවත ඒ අනුව කියා ''**නාමඤ්චෙව රූපඤ්චෙව** (නාමයද රූපයද වේ) යයි ධර්මාධිෂ්ඨාන දේශනයෙන් විසඳති. එහි අරමුණට අභිමුඛව නැමෙන හෙයින් සිතටද නැමීමට හේතුවන බැවින් සියලුම අරූප නාමයයි කියනු ලැබේ. මෙහි වනාහි කලකිරීමට හේතුවන බැවින් ආශ්‍රව සහිත ධර්මයම අදහස් කරන ලදී. වෙනස් වීම් අර්ථයෙන් සතර මහා භූතයෝද එය උපාදාය කොට පවතින සියලු රූපද රූපයයි කියනු ලැබේ. ඒ සියල්ලම මෙහි අදහස් කරන ලදී. අදහස් කළ දේ වශයෙන්ම මෙහි දෙක නම් ''නාමයත් රූපයත්'' යයි කියන ලදී. අනෙකුත් දෙකක් නොමැති නිසා නොවේ. යම්සේ වදාළේද :- ''මහණෙනි, ධර්ම දෙකෙක්හි භික්ෂුව මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වෙයි. කවර දෙකෙක්හිද යත් ? නාමයෙහි හා රූපයෙහියි. මහණෙනි, මේ ධර්ම දෙක්හි භික්ෂුව මනාව කලකිරෙන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වෙයි. ප්‍රශ්න දෙකෙකි. උදෙසුම් දෙකෙකි. විමසුම් දෙකෙකැයි මෙසේ යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා කියන ලදී. (අංගුත්තර දසක නිපාත) යනුවෙනි. මෙහිද නාමරූප මාත්‍ර වශයෙන් දැක්වීමෙන් ආත්ම දෘෂ්ටිය අත්හැර අනාත්මානුස්සනා මුඛයෙන්ම කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. පරමාර්ථවිසුද්ධියට පැමිණේ යයි දත යුතුය. යම්සේ වදාළේද :-

''යමෙක් යම් විටෙක සියලු ධර්ම අනාත්මයයි නුවණින් දැකගනීද එවිට දුක ගැන කලකිරේ. එයම විසුද්ධියට මග වේ'' යනුයි.

දැන් මේ ප්‍රශ්න විසඳිමෙන්ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ පෙර අයුරින්ම ''**තීණි නාම කිං**'' (තුන නම් කිම) යයි තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ ''තීණි'' යයි පිළිවදන් දී නැවත විසඳිය යුතු අර්ථයෙහි ලිඞ්ගයට අනුව සඞ්ඛ්‍යාව දක්වන්නාහු ''**තිස්සො වෙදනා**'' (වේදනා තුනය) යයි විසඳති. නැතහොත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් යමක් ''වේදනා තුන''යයි දේශනා කරන ලද්දේද මේ අර්ථය මම ''තීණි'' යයි විශ්වාස කරමි'යි දක්වමින් වදාළේ යයි මෙසේද මෙහි අර්ථය දත යුතුය. පටිසම්භිදා ප්‍රභේද වශයෙන් දේශනා විලාසයන්ට පැමිණි ඇත්තන්ගේ දේශනාවෝ විවිධ ස්වරූප ඇත්තාහ. සමහරු වනාහි ''තීණි''

යන මෙය අධික පදයකැයි කීහ. පෙර ක්‍රමයටම මෙහි ''තිසෙසා වෙදනා (වේදනා තුනකි) යි දේශනා කරන ලදී. වෙනත් තුනක් නොමැති හෙයින් නොවේ. යම්සේ වදාළේද :- ''මහණෙනි, ධර්ම තුනෙක්හි මහණතෙම මොනොවට උකටලී වනුයේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. කවර තුනෙක්හිද යත්? වේදනා තුනෙහිය. මහණෙනි, මේ ධර්ම තුනෙහි මහණතෙම මොනොවට උකටලී වනුයේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. ප්‍රශ්න තුනෙකි, උදෙසුම් තුනෙකි, විමසුම් තුනෙකියි මෙසේ යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා කියන ලදී'' යනුයි. මෙහිදීද ''විදිය යුතු යම් කිසිවක් වේද ඒ සියල්ලම දුකෙහි ඇතුළත්යයි කියමි''යි වදාළ සූත්‍රානුසාරයෙන් හෝ ''යම් ආර්‍ය ශ්‍රාවකයෙක් සැප වේදනාව දුක් වශයෙන් දුටුවේ වේද දුක්ඛ වේදනාව ශල්‍යයක් මෙන් දුටුවේ වේද ශාන්ත වූ ඒ උපේක්ෂා වේදනාව අනිත්‍ය වශයෙන් දුටුවේ වේද (ඉතිවුත්තක පාලි) යනුවෙන් මෙසේ දුක්ඛදුක්ඛතා, විපරිණාම දුක්ඛතා, සංඛාරදුක්ඛතා යන මේවායේ අනුසාරයෙන් හෝ ත්‍රිවිධ වේදනාවන්ගේ දුක් සහිත බව දැකීමෙන් සැපය යන හැඟීම අත්හැර දුක අනුව බැලීම අනුසාරයෙන් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. පරමාර්ථ විසුද්ධියට පැමිණේ යයි දත යුතුය. යම්සේ වදාළේද:-

''යමෙක් යම්විටෙක සියලු සංස්කාර දුක්යයි නුවණින් දැනගනිද එවිට දුක ගැන කලකිරේ. එයම පිරිසිදුවීමට (නිවන් ලැබීමට) මගය.'' (ධම්ම පදය)

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීම කරණකොට ගෙන සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ පෙර ක්‍රමයටම තවත් ප්‍රශ්නයක් ''**චත්තාරි නාම කිං**'' (සතර නම් කිම?) යයි විමසති. එහිදී මේ ප්‍රශ්නයට විසඳුම් සෙවීමේදී කිසියම් තැනක පෙර සඳහන් අයුරින්ම සතර ආහාරයෝ අදහස් කරන ලදහ.

යම්සේ වදාළේද :-

''මහණෙනි, භික්ෂුතෙම සතර ධර්මයෙක්හි මොනොවට උකටලී වන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද. කවර සතරෙක්ද යත්? සතර ආහාරයන්හිය; මහණෙනි, මේ සතර ධර්මයන්හි භික්ෂුතෙම මොනවට උකටලී වන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. සතර ප්‍රශ්නයෙකි, සතර උදෙසුමකි සතර විසඳුමකියි මේ යමක් කියන ලද්දේ ද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී. (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි. කිසියම් තැනෙක්හි

යම් ධර්මයන්හි මැනවින් වැඩූ සිත පිළිවෙළින් දුක්කෙළවර කරන්නේ වේද ඒ සතර සතිපට්ඨානයෝ (අදහස් කරන ලදහ) කජඞ්ගලා භික්ෂුණිය යම්සේ වදාළේද?:-

''ඇවැත්නි, සතර ධර්මයෙක්හි භික්ෂුතෙම මොනොවට වැඩූ සිත් ඇත්තේ මොනොවට පර්‍යන්තය දක්නා සුලු වූයේ සම සහාගත්වයට පැමිණ ඉහාත්මයෙහිම දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. කවර සතරෙක යත් ? සතර සතිපට්ඨානයන්හිය. ඇවැත්නි, මේ සතර ධර්මයන්හි භික්ෂුතෙම මොනොවට වැඩූ සිත් ඇත්තේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. සතර ප්‍රශ්නයෙකි. සතර උදෙසුමකි. සතර විසඳුමෙකැයි මෙසේ යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී. (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි. මෙහි වනාහි යම් ධර්මයක් අවබෝධ කරගැනීමෙන් ප්‍රතිවේධ කරගැනීමෙන් භව තෘෂ්ණාවගේ සිඳීම වේද යම්හෙයකින් ඒ චතුරාර්‍ය සත්‍යයෝ අදහස් කරන ලද්දාහු වෙත්ද නැතහොත් යම් හෙයකින් මේ ආකාරයෙන් විසඳන ලද්දේ මැනවින් විසඳන ලද්දේම වේද එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ **'චත්තාරි'** (සතර) යයි නැවත පිළිවදන් දී **''අරිය සච්චානි''** (ආර්‍ය සත්‍යයෝ) යයි විසඳති. මෙහි **'චත්තාරි'** යනු සඞ්ඛ්‍යාව වෙන්කොට දැක්වීමයි. ''අරිය සච්චානි'' යනු ආර්‍ය වූ සත්‍යයෝය. වෙනස් නොවන, විසංවාද නොවන යන අර්ථයයි. යම්සේ වදාළේද:- ''මහණෙනි, මේ චතුරාර්‍ය සත්‍යයෝ ඝඞ්භාවය, නොඉක්මවන හෙයින් ''තථ'' වෙති. එයට විරුද්ධ නොවන හෙයින් ''අවිතථ'' වෙති. අන්‍ය සත්‍යයකට නොපෙරළෙන හෙයින් ''අනඤ්ඤථ'' වෙති. එහෙයින් ආර්‍ය සත්‍යයයි කියනු ලැබේ'' යනුයි. නැතහොත් දෙවියන් සහිත ලෝකයා විසින් අවබෝධ කළයුතු හෙයින් එළඹිය යුතු හෙයින් (ආර්‍ය සත්‍යයයයි) කියන ලද්දේ වෙයි. උත්සාහ කළයුතු තැන් ලෙස හැඳින්වෙන යහපතෙහි පවතින හෙයින් හෝ අයහපතෙහි නොපවතින හෙයින් හෝ සත්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන් හා එක්වන හෙයින් හෝ ආර්‍ය සම්මත බුදු, පසේබුදු, බුද්ධ ශ්‍රාවකයෝ මේවා අවබෝධ කරගනිත්. එම නිසා හෝ ආර්‍ය සත්‍යයයි කියනු ලැබෙත්. යම්සේ වදාළේද මහණෙනි, මේ ආර්‍ය සත්‍යයෝ සතර දෙනෙකි. -පෙ- මහණෙනි, මේ චතුරාර්‍ය සත්‍යයෝය. ආර්‍යයෝ මේවා අවබෝධ කර ගනිති. එහෙයින් ආර්‍ය සත්‍යයයි කියනු ලැබෙත්.'' යනුයි. තවද ආර්‍ය වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සත්‍යයෝය යන අර්ථයෙන් ද ආර්‍ය සත්‍ය වේ. යම් සේ වදාළේද ? :- ''මහණෙනි, දෙවියන් සහිත (ලෝකයෙහි) -පෙ- දෙවි මිනිසුන්ට තථාගතයන් වහන්සේ ආර්‍ය වෙති. එහෙයින් ආර්‍ය සත්‍යයයි කියනු ලැබෙත්.'' යනුයි. නැතහොත් මේවා අවබෝධ කළ හෙයින්

ආයර්භාවය සිද්ධ වන නිසාද ආයර්‍ සත්‍ය වේ. යම්සේ වදාළේ ද ? :- ''මහණෙනි, මේ චතුරාර්‍ය සත්‍ය ඇති සැටියෙන් අවබෝධ කළ හෙයින් තථාගතයන් වහන්සේ අර්හත් සම්මා සම්බුද්ධ යයි කියනු ලැබේ'' යනුයි. මේ මෙහි පදාර්ථයයි. මේ ආයර්‍ සත්‍යයන්ගේ අවබෝධයෙන් හා ප්‍රතිවේදයෙන් භව තෘෂ්ණාවෙහි සිඳීම වේ. යම් සේ වදාළේද ''මහණෙනි, ඒ මේ දුක්ඛාර්‍ය සත්‍යය දක්නා ලදී. පිළිවිදුනා ලදී. -පෙ- දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාර්‍ය සත්‍ය දන්නා ලදී. පිළිවිදුනා ලදී. -පෙ- දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාර්‍ය සත්‍ය දන්නා ලදී. පිළිවිදුනා ලදී. භවතෘෂ්ණාව සිඳින ලදී. භව රැහැන ගෙවිණ. දැන් පුනර්භවයක් නැත'' යනුවෙනි.

මේ ප්‍රශ්න සතර විසඳීමෙන්ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන්වහන්සේ පෙර අයුරින්ම තවත් ප්‍රශ්නයක් ''**පඤ්ච නාම කිං**'' (පහනම් කිම) යයි විමසති. තෙරුන් වහන්සේ '**පඤ්ච**' යයි පිළිවදන් දී ''**උපාදානක්ඛන්ධා**'' (උපාදානස්කන්ධයෝය) යයි විසඳති. එහි 'පඤ්ච' යනු ගණන වෙන්කොට දැක්වීමයි. උපාදානයෙන් හටගත් හෝ උපාදාන උපදවන හෝ ස්කන්ධයෝ ''උපාදානක්ඛන්ධා'' වේ. යම්කිසි රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සඞ්ඛාර, විඤ්ඤාණයක් ආශ්‍රව සහිත වේද දැඩිව අල්වා ගනු ලැබේද මොවුන්ට මෙය නමකි. පෙර ක්‍රමයටම මෙහිදී ''පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා'' යයි කියන ලදී. වෙනත් පහකගේ නොමැතිවීම නිසා නොවේ. යම්සේ වදාළේද :-

''මහණෙනි, භික්ෂුතෙම ධර්ම පහෙක්හි මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර පහෙක්හිද යත්? පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෙහිය. මහණෙනි, මේ ධර්ම පහෙහි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න පහෙකි. උදෙසුම් පහෙකි, විසඳුම් පහෙකි යයි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී'' යනුයි. මෙහිදීද පංචස්කන්ධයෙහි උදයව්‍යය වශයෙන් සිහිපත් කරන්නේ විදර්ශනාමෘතය ලැබුයේ පිළිවෙළින් නිර්වානාමෘතය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. යම්සේ වදාළේද :-

''යමෙක් යම් යම් විටෙක ස්කන්ධයන්ගේ හටගැනීම හා විනාශයන් ගැන නුවණින් මෙනෙහි කරයිද ඒ හැමවිටම ඔහුට ප්‍රීති ප්‍රමෝදයක් ඇති වේ. කරුණු වැටහෙන්නන්ට එය අමෘතයකි. (නිවනකි) (ධම්මපදය) යනුයි.

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ පෙර අයුරින්ම තවත් ප්‍රශ්නයක් '**ඡ නාම කිං**' (හය නම් කිම) යයි විමසති. තෙරුන් වහන්සේ ''**ඡ**'' (හය) යයි නැවත පිළිවදන් දී

''අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි'' (ආධ්‍යාත්මික ආයතන) යයි විසඳති. එහි ''ජ'' (හය) යනු ගණන වෙන්කොට දැක්වීමයි. ආධ්‍යාත්මිකව පැවතියාවූ, තමා ප්‍රධාන කොට පැවතියා වූ = ''අජ්ඣත්තිකානි'' වේ. රැස්කරගන්නා දෙයට (දුකට) උත්පත්ති ස්ථාන වන හෙයින් හෝ රැස්කරගත් දෙය පතුරුවන නිසා හෝ සංසාර දුකට ගෙන යන හෙයින් = ආයතනානි වේ. මෙය චක්ඛු, සොත, ඝාණ, ජිව්හා, කාය, මන (ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, සිත) යන මේවාට නමකි. පෙර අයුරින්ම මෙහි ''ජ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි'' (ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය'') යයි කියන ලදී. අන්‍ය වූ සයකගේ නොමැතිවීම නිසා නොවේ. යම්සේ වදාළේද

''මහණෙනි, භික්ෂුතෙම ධර්ම සයෙක්හි මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර සයෙක්හිද යත්? ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයෙහිය; මහණෙනි, මේ ධර්ම සයෙහි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න සයෙකි. උදෙසුම් සයෙකි. විසඳුම් සයෙකි'යි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී යනුයි. මෙහිද ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය ''මහණෙනි, ශූන්‍ය (හිස්) ගම යනු මේ ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයට නමකි.'' (සංයුත්ත නිකාය) යි වදාළ හෙයින් ශූන්‍ය වශයෙන්ද දිය බුබුළ, මිරිඟුව ආදිය මෙන් වැඩිකල් නොපවත්නා හෙයින් හිස් වශයෙන්ද වංචා කරන්නෙකු වශයෙන්ද මැනවින් දකිමින් කලකිරෙන්නේ පිළිවෙළින් දුක් කෙළවර කොට මාරයාගේ නොදැකීමට එළඹේ. යම්සේ වදාළේද:-

ලෝකය දිය බුබුළක් සේත්, මිරිඟුවක් සේත් දකින තැනැත්තා මරුවාට නොපෙනේ හෙවත් මරුවා එබඳු තැනැත්තා නොදකී'' (ධම්මපදය) යනුයි.

මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන් සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ ''සත්ත නාම කිං'' (සත නම් කිම) යනුවෙන් තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ - හුදෙක් මහා ප්‍රශ්න විසඳීමේදී (අංගුත්තර නිකාය - පඨම මහා පඤ්හ සුත්ත) සප්ත විඥානස්ථිතීන් දේශනා කරන ලද්දේ නමුදු යම් ධර්මයන්හි මැනවින් වැඩූ සිත් ඇති භික්ෂු තෙම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද එම ධර්මයන් දක්වන්නාහු ''**සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා**'' (සප්ත බොජ්ඣඞ්ගයෝ) යයි විසඳති. මේ අර්ථයද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරන ලද්දේම වෙයි. යම්සේ වදාළේද :- ''ගෘහපතියෙනි, කජඞ්ගලා භික්ෂුණිය පණ්ඩිතය, කජඞ්ගලා භික්ෂුණිය මහ පැණැතියක, ගැහැවියෙනි, ඉදින් තෙපි මා කරා එළඹ මේ අර්ථය විමසන්නහු නම් යම් පරිද්දෙකින්

එය කජඛ්ගලා භික්ෂුණිය විසින් විසඳන ලද නම් මමද එපරිද්දෙන්ම විසඳන්නෙමි'' යනුවෙනි. එම භික්ෂුණිය විසින්ද මෙසේ ප්‍රකාශ කරන ලදී. ''ඇවැත්නි, භික්ෂුතෙම ධර්ම සතෙක්හි මොනොවට වැඩූ සිතැතියේ - පෙ- ඉහාත්මයෙහිම දුක් කෙළවර කරනුයේ වෙයි. කවර සතෙක්හිද යත්? සප්ත බොජඣඞ්ගයන්හිය. ඇවැත්නි, මේ ධර්ම සතෙහි මොනොවට වැඩූ සිත් ඇති භික්ෂුතෙම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න සතෙකි. උදෙසුම් සතෙකි. විසඳුම් සතෙකියි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් යමක් දේශනා කරන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී'' යනුවෙනි. මෙසේ මේ අර්ථය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරන ලද්දේමයයි දත යුතුය. එහි ''**සත්ත**'' යනු අඩු වැඩි වලක්වන සංඛ්‍යාව වෙන්කොට දැක්වීමයි. ''**බොජ්ඣඞ්ගා**'' යනු සති ආදී ධර්මයන්ට පර්‍යාය පදයකි. මේ එහි පදාර්ථයයි. ලෞකික ලෝකෝත්තර මාර්ගක්ෂණයෙහි උපදින ලීන, උද්ධච්ච, පතිධ්‍යාන, ආයූහන, කාම, සුඛ, අත්තකිලමථානුයොග, උච්ඡේද, සස්සත, අභිනිවෙස ආදී නොයෙක් උපද්‍රවයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ වූ සති, ධම්මවිචය, විරිය, පීති, පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා, සඞ්ඛ්‍යාත වූ මේ ධර්ම සාමග්‍රියෙන් ආර්‍ය්‍ය ශ්‍රාවක තෙමේ අවබෝධ කෙරෙනුයි බෝධි වේ. ක්ලේශ සන්තාන නිද්‍රාවෙන් නැගිටියි. නැතහොත් චතුරාර්‍ය්‍ය සත්‍යය අවබෝධ කරගනී. නැතහොත් නිර්වාණයම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි යයි කියන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ වදාළේද:- සත්ත බොජ්ඣඞ්ගයන් වඩා අනුත්තර වූ සම්‍යක් සම්බෝධිය අවබෝධ කරගත්හ'' යනුවෙනි. නැතහොත් කියන ලද ආකාරයට මේ ධර්ම සාමග්‍රියෙන් අවබෝධ කර ගනියි නුයි ආර්‍ය්‍ය ශ්‍රාවක තෙමේද බෝධි නම් වේ. මෙසේ ඒ ධර්මසාමග්‍රි සඞ්ඛ්‍යාත බෝධියට අඞ්ග වූ හෙයින්ද ''බොජ්ඣඞ්ග වේ. සේනාඞ්ග, රථාඞ්ග ආදිය මෙනි; තවද ''බොජ්ඣඞ්ග යනු කවර අර්ථයකින් බොජ්ඣඞ්ග වේද? සම්බෝධිය සඳහා හේතු වෙත්නුයි බොජ්ඣඞ්ග වේ. වටහා ගනිත්නුයි = බොජ්ඣඞ්ග වේ. අවබෝධ කරත්නුයි = බොජ්ඣඞ්ග වේ. පිබිදෙත්නුයි= බොජ්ඣඞ්ග වේ. යන පටිසම්භිදාවෙහි කියන ලද මේ ක්‍රමයෙන්ද බොජ්ඣඞ්ගයන්ගේ බොජ්ඣඞ්ගාර්ථය දත යුතුය. මෙසේ මේ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගයන් වඩන්නේ බහුලව කරන්නේ නොබෝ කලකින්ම ඒකාන්ත නිර්වේදය ආදී ගුණ ලබන්නෙක් වෙයි. එය කරණකොට ගෙන මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නෙක් වේ යයි කියනු ලැබේ. මෙය භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී:- ''මහණෙනි, මේ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගයෝ වඩන ලද්දාහු බහුලව කළාහු ඒකාන්තයෙන් සසරෙහි කළකිරීම පිණිස විරාගය පිණිස සන්සිඳීම පිණිස මනා දැනගැනීම පිණිස සම්බෝධිය පිණිස නිර්වාණය පිණිස හේතු වෙති''යනුයි.

මෙසේ මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ද සතුටු වූ සිත් අති ශාස්තෘන් වහන්සේ ''අටඨ නාම කිං'' (අට නම් කිම) යනුවෙන් තවත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ - මහා ප්‍රශ්න ව්‍යාකරණයේදී (අංගුත්තර නිකාය - පඨම මහා පඤ්ඤා සුත්ත) අෂ්ට ලෝක ධර්මයෝ කියන ලද්දාහුද එසේ වුවත් යම් ධර්මයන්හි මැනවින් වැඩූ සිත් ඇති භික්ෂු තෙම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේද ඒවා දක්වන්නාහු ''**අරියානි අටඨ මග්ගඞ්ගානි**'' (ආර්‍ය වූ මාර්ගාඞ්ග අට) යයි දේශනා නොකොට යම්හෙයකින් අෂ්ටාඞ්ගයෙන් විනිර්මුක්ත වූ මාර්ගයක් නම් නැත්තේද අෂ්ටාඞ්ගයම මාර්ග වේද එහෙයින් එම අර්ථය ප්‍රකට කරමින් දේශනා විලාසයෙන් ''**අරියො අටඨඞ්ගිකො මග්ගො**'' (ආර්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ග) යයි විසඳති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ද මෙම අර්ථයද දේශනා ක්‍රමයද අනුමත කරන ලද්දේමය. යම්සේ වදාළේද: ''ගෘහපතියෙනි, කජඞ්ගලා භික්ෂුණිය පණ්ඩිතය. -පෙ- යම්සේ කජඞ්ගලා භික්ෂුණිය ප්‍රකාශ කළාද මමද මෙසේම ප්‍රකාශ කරන්නෙමි'' යනුයි. (අංගුත්තර නිකාය) එතුමිය විසින් මෙසේ ප්‍රකාශ කරන ලදී. ''ඇවැත්නි ධර්ම අටෙක්හි භික්ෂුතෙම මැනවින් වැඩූ සිත් ඇත්තේ -පෙ- මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න අටෙකි, උදෙසුම් අටෙකි, විසඳුම් අටෙකි''යි යමක් දේශනා කරන ලද්දේද එය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී'' යනුයි. මෙසේ මේ අර්ථයද දේශනා ක්‍රමයද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරන ලද්දේමය යි දත යුතුය. එහි ''**අරියො**'' යනු නිර්වාණයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තන් විසින් පැමිණිය යුතු: තවද කෙලෙස් වලින් දුරින් පවත්නා හෙයින් ආර්‍ය භාවය කරන හෙයින්ද ආර්‍ය ඵල ලබන හෙයින්ද ආර්‍ය යයි දත යුතුය. අඞ්ග අටක් ඇත්තේනුයි = **අටඨඞ්ගිකො** වේ. සේනාව අඞ්ග සතරකින් යුක්ත වීමද තුර්‍ය අඞ්ග පහකින් යුක්ත වීමද මෙන් ඒ මේ ආර්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ග අඞ්ග බෙදා වෙන් කිරීමෙන් නොලැබෙන ඝාභාව ඇති හෙයින් අඞ්ග මාත්‍රයක් පමණෙකැයි දත යුතුය. මෙය කරණකොට ගෙන නිර්වාණය සොයයි හෝ තෙමේ සොයයි හෝ ක්ලේශයන් මරමින් යයි නුයි = **මග්ග** වේ. මෙසේ අර්ථප්‍රභේද සහිත මේ අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ග වඩන්නා වූ භික්ෂුව අවිද්‍යාව බිඳියි. විද්‍යාව උපදවයි, නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. එය කරණකොට ගෙන මෙලොවදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ යනුයි. මෙය දේශනා කරන ලද්දේද වේ. ''මහණෙනි, යම්සේ හැල් නණ්ඩුවක් හෝ යව නණ්ඩුවක් හෝ මැනවින් තබන ලද්දේද (එය) අතින් හෝ පයින් හෝ ඇක්මුණේ අත හෝ පය හෝ බිඳින්නේය. ලේ හෝ උපදවන්නේය යන මේ කරුණ ඇත. ඒ කවර හෙයින්ද යත් ? මහණෙනි, නණ්ඩුව තමා මැනවින් තබන ලද බැවිනි. මහණෙනි,

එසෙයින්ම ඒ මහණතෙමේ මැනවින් පිහිටුවන ලද දෘෂ්ටියෙන් මැනවින් පිහිටුවන ලද මාර්ග භාවනාවෙන් අවිද්‍යාව බිඳින්නේය. විද්‍යාව උපදවන්නේය. නිවන පසක් කරන්නේය යන මේ කරුණ ඇත. (සංයුත්ත නිකාය) යනුයි.

මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන්ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ ''**නව නාම කිං**'' (නවය නම් කිම) යයි මතුවටත් ප්‍රශ්නයක් විමසති. තෙරුන් වහන්සේ 'නව' (නවය) යයි පිළිවදන් දී ''**සත්තාවාසා**'' (සත්වාවාස) යයි විසඳති. එහි ''**නව**'' යනු ගණන වෙන්කොට දැක්වීමයි. ''**සත්තා**'' යනු ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රතිබද්ධ ස්කන්ධයන් අරමුණු කොට පනවන ලද ප්‍රාණීහුය. නැතහොත් ප්‍රඥප්තියයි. ''**ආවාසා**'' යනු මේවායෙහි වසත්නුයි = ආවාසා වේ. සත්තානං ආවාසා (සත්වයන්ගේ ආවාසයෝ) = සත්තාවාසා වේ. මේ දේශනා මාර්ගයයි. අථ වශයෙන් වනාහි නවවිධ වූ සත්වයන්ට මෙය පර්‍යාය නාමයකි. යම්සේ වදාළේද :- ''ඇවැත්නි, නානත්ව කාය, නානත්ව සංඥ සත්වයෝ වෙති. මිනිස්සු ද ඇතැම් දෙවියෝද ඇතැම් විනිපාතිකයෝද (දුගතියේ උපදින්නෝ) යම් බඳුද එමෙනි. මේ ප්‍රථම සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, නානත්වකාය එකත්වසංඥ සත්වයෝ වෙති. පළමුව පහළ වූ බ්‍රහ්මකායික දෙවියෝ යම්බඳු ද එමෙනි. මේ දෙවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, එකත්වකාය නානත්වසංඥ සත්වයෝ වෙති. ආභස්වර දෙවියෝ යම් බඳුද එමෙනි. මේ තෙවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, එකත්වකාය එකත්වසංඥ සත්වයෝ ඇත. සුභකිණ්ණ දෙවියෝ යම්බඳුද එමෙනි. මේ සිවුවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, ප්‍රතිසංවේදනා රහිත අසංඥ සත්වයෝ වෙති. අසංඥ සත්ව දෙවියෝ යම් බඳු ද එමෙනි. මේ පස්වෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, සම්පූර්ණයෙන් රූප සංඥාවන් (ශුක්ම වූ) -පෙ- ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ සයවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, විඤ්ඤානඤ්චායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ සත්වෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ අටවෙනි සත්වාවාසයයි. ඇවැත්නි, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට පැමිණි සත්වයෝ වෙති. මේ නවවෙනි සත්වාවාසයයි (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි. පෙර අයුරින්ම මෙහිද ''නව සත්තාවාසා'' (සත්වාවාස නමයකි) යි කියන ලදී. අන්‍ය වූ නවයකගේ නොමැතිබව නිසා නොවේ. යම් සේ වදාළේද :- මහණෙනි, ධම් නවයෙක්හි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න නවයෙකි. උදෙසුම් නවයෙකි. විසඳුම් නවයෙකි'යි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී''

යනුයි. මෙහිද ''ධර්‍මයෝ නවය විශේෂයෙන් දත යුතුය. කවර නවයක්ද යත් ? නව සත්වාවාසයෝය'' යයි කී හෙයින් නව සත්වාවාසයන් පිළිබඳව ඥාත පරිඥාවෙන් ධ්‍රුව, (ස්ථිර) සුභ, සුඛ, ආත්මභාව වශයෙන් දැකීම දුරුකොට ශුද්ධ සංස්කාර සමූහයක් පමණකැයි දැකීම කරණකොට ගෙන කලකිරෙන්නේ තීරණ පරිඥාවෙන් අනිත්‍ය වශයෙන් දැකීම කරණකොට ගෙන නොඇලෙන්නේ දුක් වශයෙන් දැකීම කරණකොට ගෙන මිදෙන්නේ අනාත්ම වශයෙන් දැකීම කරණකොට ගෙන මැනවින් කෙළවර දකින්නේ පහාණ පරිඥාවෙන් ආර්‍ය්‍ය මාර්‍ගයට එළඹ මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. එහෙයින් දේශනා කරන ලදී :- ''මහණෙනි, ධර්‍ම නවයෙක්හි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර නවයෙක්හිද යත් ? නව සත්වාවාසයන්හිය (අංගුත්තර නිකාය) යනුයි.

මේ ප්‍රශ්න විසඳීමෙන් ද සතුටු වූ සිත් ඇති ශාස්තෘන් වහන්සේ මතුවටත් ''දසනාම කිං'' (දහය නම් කිම?) යයි ප්‍රශ්නයක් විමසති. එහිදී හුදෙක් මේ ප්‍රශ්නයට මෙයින් වෙනත් තැන්වල විසඳීම් වලදී දශ අකුශල කර්‍ම පථයෝ දේශනා කරන ලද්දාහුය. යම්සේ වදාළේද:- මහණෙනි ධර්‍ම දහයෙක්හි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- මේ ආත්මභවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. කවර දහයෙක්හිද යත්? දශ අකුශල කර්‍ම පථයන්හිය. මහණෙනි, මේ ධර්‍ම දහයෙහි භික්ෂුතෙම මැනවින් කලකිරෙන්නේ -පෙ- මේ ආත්ම භාවයේදීම දුක් කෙළවර කරන්නේ වේ. ප්‍රශ්න දහයකි, උදෙසුම් දහයකි. විසඳුම් දහයෙකියි යමක් කියන ලද්දේද එය මේ සඳහා දේශනා කරන ලදී යනුයි.

මෙහි වනාහි යම් හෙයකින් මේ (සෝපාක) ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ තමන් ඉදිරිපත්නොකොට රහත්බව ප්‍රකාශ කරනු කැමැත්තේ වේද නැතහොත් යම්හෙයකින් මේ ආකාරයෙන් විසඳන ලද්දේ මැනවින් විසඳන ලද්දේම වේද එහෙයින් යම් දශ අඞ්ගයකින් සමන්විත තැනැත්තේ 'අරහත්' යයි කියනු ලැබේද එතුමන්ගේ අධිගමය ප්‍රකට කරමින් ''**දසඞ්ගෙහි සමන්නාගතො අරහාති වුච්චති**'' (දශ අඞ්ගයන්ගෙන් යුක්ත වූ රහත්තෙමේ යයි කියනු ලැබේ) යනුවෙන් පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දේශනාවෙන් විසඳති. යම් හෙයකින් මෙහි යම් දශ අඞ්ගයන්ගෙන් යුත් තැනැත්තේ ''අර්හත්'' යයි කියනු ලැබේද ඒ දශ අඞ්ගයෝ ''දහය නම් කිම?'' යයි විමසනු ලැබූ තෙරුන් වහන්සේ විසින් දක්වන ලද්දාහුයයි දත යුතුය. එම දහයද ''ස්වාමීනි, අසෙඛයා අසෙඛයායයි කියනු ලැබේ. ස්වාමීනි, භික්ෂුව කෙතෙක් කරුණින් අසෙඛ වේද? මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂු තෙම අසේඛ

වූ සම්‍යක් දෘෂ්ටියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සම්‍යක් සංකල්පයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සම්‍යක් වචනයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සම්‍යක් කර්මාන්තයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසෙබ වූ සම්‍යක් ආජීවයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසේබ වූ සම්‍යක් ව්‍යායාමයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසේබ වූ සම්‍යක් ස්මෘතියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසේබ වූ සම්‍යක් සමාධියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසේබ වූ සම්‍යක් ඥානයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. අසේබ වූ සම්‍යක් විමුක්තියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. මහණෙනි, භික්ෂූ තෙම මෙසේ අසෙබ වේ.'' (අංගුත්තර නිකාය) යන මේ ආදී සූත්‍රයන්හි දේශනා කරන ලද ආකාරයෙන්ම දත යුතුය.

කුමාර ප්‍රශ්න වර්ණනාව නිමියේය.

5

දැන් කුමාර ප්‍රශ්නයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කරන ලද මඞ්ගල සූත්‍රයෙහි වර්ණනාව පිළිවෙළින් පැමිණියේය. එය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමු. ඒ කෙසේද යත් ? මේ සූත්‍රය වනාහි මේ පිළිවෙළින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු සරණාගමනයන්ගෙන් යම් මේ ශාසනයට බැස ගැනීමද සික්ඛාපද ද්වතිංසාකාර, කුමාර පඤ්හයන්ගෙන් පිළිවෙළින් සීල, සමාධි, පඤ්ඤා ප්‍රභේදද දක්වන ලද්දේය. මේ සියල්ල උතුම් මඞ්ගල වූයේ මඞ්ගලයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තා විසින් මෙහිම නැවත නැවත යෙදීම යම්හෙයකින් කළයුතු වන්නේද හෙතෙමේ මෙහි මඞ්ගලභාවය මේ සූත්‍රය අනුසාරයෙන් දතයුතුයයි දැක්වීම සඳහා දේශනා කරන ලදී. මේ මෙම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි. මෙසේ ඇතුළත් කළ මෙම සූත්‍රයෙහි අර්ථ වර්ණනාව සඳහා මේ මාතෘකාවයි.

''යමෙකු විසින් යම්දිනක යම් හෙයකින් මේ සූත්‍රය දේශනා කරන ලද්දේද යන මේ විස්තරය කියා ''එවං'' යන ආදි පාඨයේ අර්ථය නොයෙක් ආකාරයෙන් වර්ණනා කරන්නේ යම් තැනෙක්හි යම් මඞ්ගලයක් හටගත්තේද එය වෙන්කොට දක්වා එහි මඞ්ගලභාවයද පැහැදිලි කරන්නේය'' යනුයි.

එහි ''වුත්තං යෙන යදා යසමා චෙතං වත්වා ඉමං විධිං'' යන මේ ගාථාර්ධය පළමුකොට ''**එවමෙම සුතං එකං සමයං භගවා -පෙ- භගවතො ගාථාය අජ්ඣභාසි**'' යන මේ ප්‍රකාශය අරමුණු කොට කියන ලදී. මේ ප්‍රකාශය වනාහි අනුශ්‍රව වශයෙන් කියන ලද්දකි. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි තමන් වහන්සේ විසින්ම අවබෝධ කරගත් හෙයින් ස්වයංභූය. ආචාර්යවරයෙකු නොමැත්තෙකි. එහෙයින් මෙය ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සම්‍යක් සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රකාශයක් නොවේ. එහෙයින් මේ ප්‍රකාශය කවරෙකු විසින් කියන ලද්දේද? කවදා කුමක් හෙයින් කියන ලද්දේද? යන මෙය කිව යුතුය. කියනු ලැබේ :- ආයුෂ්මත් ආනන්ද හිමියන් විසින් කියන ලදී. එයද ප්‍රථම මහා සඞ්ගීති කාලයෙහිය. මේ ප්‍රථම සඞ්ගීතියද සියලු සූත්‍රයන්ගේ නිදාන කෞශල්‍ය සඳහා ආරම්භයේ සිට මෙසේ දත යුතුය. ලෝක නාථ වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ධම්මචක්කපවත්තන සූත්‍ර දේශනාවේ සිට සුභද්‍ර පරිබ්‍රාජක හික්මවීම දක්වා කළ බුද්ධකෘත්‍ය ඇත්තාහු කුසිනාරා නුවර උපවත්තන නම් වූ මල්ලයන්ගේ සල්වනයෙහි සල්ගස් දෙකක් අතර වෙසක් පසළොස්වක් දින අළුයම් වේලෙහි අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑ කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිර්වාණය වෙනුවෙන් රැස්වූ හත් ලක්‍ෂයක් භික්ෂූන් අතර සංඝස්ථවිර වූ ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප හිමියෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පා සත්වෙනි දින සුභද්‍ර නම් මහළු පැවිද්දා විසින් ''ඇවැත්නි, ඇති. ශෝක නොකරමු. නොවැළපෙමු. අපි ඒ මහා ශ්‍රමණයාගෙන් මැනවින් මිදුණෝ වෙමු. ''මෙය නුඹලාට කැපය. මෙය නුඹලාට අකැපයයි අපි වෙහෙසන ලද්දෝද වෙමු. දැන් වනාහි අපි යමක් කැමති වන්නෙමුද එය කරන්නෙමු. යමක් අකමැති වන්නෙමුද එය නොකරන්නෙමු''යි කී වචන සිහි කරමින් ''පාප භික්ෂූහු බුද්ධ ධර්ම්‍ය ශාසනෘවරයෙකු නොමැති එකකැයි සිතමින් (අලජ්ජි) පක්‍ෂ ලැබ නොබෝ කලක්ම සදධර්ම්‍ය අතුරුදහන් කරන්නෙහුය'' යන යම් කාරණයක් වේද මේ කාරණය විද්‍යමාන වෙයි. යම්තාක් ධර්ම් විනය තිබේද ඒ තාක් බුද්ධ ධර්ම්‍ය නොඉක්ම සිටි ශාසනෘවරයෙකු ඇත්තක් වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''ආනන්දය, මවිසින් තොපට යම් ධර්ම්‍යක් හා විනයක් දේශනා කරන ලද්දේද පනවන ලද්දේද එය තොපට මාගේ ඇවැමෙන් ශාසනෘවරයායයි වදාළහ. එබැවින් යම්සේ මේ ශාසනය බොහෝ කල් පැවැත්මට සුදුසු වූයේ කල් පවතින්නක් වේද එලෙසින් මම ධර්ම්‍යත් විනයත් සඞ්ගායනා කරන්නෙම් නම් මැනවි, යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මම ''කාශ්‍යපය, ඔබ පරිභෝගයෙන් දිරාගිය හණ වැහැරියෙන් කළ පාංසුකූල චීවරය දරන්නෙහිය'යි වදාරා චීවරයෙහි

සාධාරණ පරිභෝගයෙන්ද ''මහණෙනි, මම යම්තාක් කැමති වෙම්ද ඒ තාක් කාමයන්ගෙන් වෙන්ව -පෙ- ප්‍රථම ධ්‍යානයට එළඹ වෙසෙම්ද මහණෙනි, කාශ්‍යපද යම්තාක් කැමති වේද ඒ තාක් කාමයන්ගෙන් වෙන්ව -පෙ- ප්‍රථම ධ්‍යානයට එළඹ වෙසේය'යි මේ ආදී ක්‍රමයෙන් නවානුපූර්ව විහාර ෂඩ් අභිඥා ආදි ප්‍රභේද ඇති උත්තම මනුෂ්‍ය ධර්මයෙහි තමන්වහන්සේ හා සම තන්හි තැබීමෙන් මම අනුග්‍රහ කරන ලද්දෙම් වෙම්ද එසේ අනුග්‍රහ කරන ලද මට ධර්ම විනය සඞ්ගායනාව හැර අන් කිනම් මගකින් ණය නැති බවක් වන්නේද සක්විති රජෙක් තමන්ගේ සන්නාහයත් ඓශ්වර්‍යයත් දීමෙන් සවකීය කුලවංශය පිහිට වූ පුතුට මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''මෙතෙමේ මාගේ සද්ධර්ම වංශය පිහිටුවන්නෙක් වන්නේය''යි දැන මේ අසාධාරණ අනුග්‍රහයෙන් මට අනුග්‍රහ කළසේක් වනැයි සිතන්නාහු ධර්ම විනය සඞ්ගායනා කරනු පිණිස භික්ෂූන්ට උත්සාහ ඉපිද වූහ.

යම්සේ කීවේද :- ''ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප ස්ථවිරයන් වහන්සේ භික්ෂූන් ඇමතූහ, ''ඇවැත්නි, මෙහි එක් කාලයක මම පන්සීයක් පමණ වූ මහත් භික්ෂු සංඝයා සමග පාවා නුවරින් නික්ම කුසිනාරා නුවර දික්මඟට පිළිපන්නෙමි''යයි (පඤ්ච සතිකඛන්ධකයෙහි) සියලු සුභද්‍ර කාණ්ඩය විස්තර කළ යුතුය. ඉක්බිති උන්වහන්සේ ''ඇවැත්නි ඉදිරියෙහි අධර්මය බබලන්නේය, ධර්මය යටපත් කරනු ලබන්නේය, අවිනය බබලන්නේය, විනය යටපත් කරනු ලබන්නේය, ඉදිරියෙහි අධර්මවාදීහු බලවත් වන්නාහුය. ධර්මවාදීහු දුර්බල වන්නාහුය. අවිනයවාදීහු බලවත් වන්නාහුය, විනය වාදීහු දුර්බල වන්නාහුය. එබැවින් අපි ධර්මයත් විනයත් සඞ්ගායනා කරන්නෙමු''යි දන්වා සිටියහ. භික්ෂූහු ''ඝාමිනි, එසේනම් ස්ථවිරයන් වහන්සේම භික්ෂූන් තෝරා ගන්නා සේක්වා''යි කීහ. තෙරුන් වහන්සේ සියලු නවඞ්ග සත්ථුසාසන සඞ්ඛ්‍යාත පර්‍යාප්තිධර වූ නොයෙක් සිය ගණන් නොයෙක් දහස් ගණන් පෘථග්ජන, සෝතාපන්න, සකදාගාමි, අනාගාමි, ශුෂ්ක විදර්ශක, ක්ෂීණාශ්‍රව භික්ෂූන් හැරපියා ත්‍රිපිටකය හා සියලු පර්‍යාප්ති ප්‍රභේදයන් දරණ සිව් පිළිසිඹියා පත් මහත් ආනුභාව ඇති බොහෝ සෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් එතදග්‍රයට නගන ලද ත්‍රිවිද්‍යා ආදී භේද ඇති ක්ෂීණාශ්‍රව භික්ෂූන්ම එකුන් පන්සීයයක් (499) තෝරාගත්හ. ''අථඛො ආයසමා මහා කස්සපො එකෙනූනපඤ්ච අරහන්ත සතානි උච්චිනි''යයි යම් කෙනෙකුන් සඳහා මෙය කියන ලද්දේද එහෙයිනි. කුමක් සඳහා තෙරුන් වහන්සේ එකකින් අඩුවක් කළ සේක්ද? ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේට ඉඩ සලසනු සඳහාය. ඒ ආයුෂ්මතුන්

වහන්සේ ඇතිවද නොමැතිවද ධර්ම සංගායනාව කිරීමට නොහැකිය. ඒ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ තවදුරටත් පුහුණුවීම් කළ යුත්තෙකි. (ශෛක්ෂයෙකි) කළයුතු කායර්‍ ඇත්තෙකි. එබැවින් එක්වද (සංගායනා කරන්නට) නොහැකිය. යම් හෙයකින් වනාහි උන්වහන්සේ විසින් බුදුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද සූත්‍ර, ගෙය, ආදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හමුවෙන් නොපිළිගත් කිසිවක් නම් නැත්තේද එබැවින් (උන්වහන්සේ) නොමැතිවද (සංගායනා කිරීමට) නොහැකිය. ඉදින් මෙසේ ශෛක්ෂයෙක් වූයේ නමුදු සඞ්ගායනාවට බොහෝ උපකාර ඇති බැවින් තෙරුන් වහන්සේ විසින් තෝරාගත යුත්තෙක් වන්නේය.

එසේ නම් කුමක් හෙයින් තෝරා නොගන්නා ලද්දේද? අනුන්ගෙන් නැගෙන දොස් දුරුකිරීම් වශයෙනි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් කෙරෙහි බොහෝ සෙයින් විශ්වාස ඇත්තෙක් වූහ. ඒ එසේමය, හිසෙහි පැසුණු කෙස් හටගෙන තිබෙත්දීත් ''මේ කුමාරතෙම තරමවත් නොදත්තේය''යි කුමාරක වාදයෙන්ම අවවාද කරති. ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ශාක්‍යකුල පුත්‍රයෙක්ද තථාගතයන් වහන්සේගේ සුළුපියාගේ පුතාද වෙති. එහිදී භික්ෂූහු (මා) ඡන්දයෙන් අගතියට ගිය අයෙකු මෙන් හඟින්නාහු. ''අශෛක්ෂ ප්‍රතිසම්භිදාවට පත් බොහෝ භික්ෂූන් හැරදමා ශෛක්ෂප්‍රතිසම්භිදාවට පත් ආනන්ද තෙරුන් තෝරාගත් සේකැ''යි චෝදනා නගන්නෙහුනම් එම පරූපවාදය දුරු කරමින් ''ආනන්ද තෙරුන් නොමැතිව සඞ්ගායනා කරන්නට නොහැකිය. භික්ෂූන්ගේම අනුමැතියෙන් ගන්නෙමි''යි ඒ (ආනන්ද) තෙරුන් වහන්සේ තෝරා නොගත් සේක. ඉක්බිති භික්ෂූන් වහන්සේලා තමාම ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ (තෝරාගැනීම) සඳහා (මහා කාශ්‍යප) තෙරුන් වහන්සේට ඉල්ලීම් කළහ. එය (සඞ්ගීතිකඛන්ධ කයෙහි) මෙසේ කීයේය.

''භික්ෂූන් වහන්සේලා ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේට මෙය කීහ- ''සවාමීනි මේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ශෛක්ෂයෙක් වුවද ඡන්දයෙන් ද්වේෂයෙන්, බියෙන්, මුළාවෙන් අගතියට යන්නට නුසුදුස්සෙකි. බොහෝසෙයින්ම මුන්වහන්සේ විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සමීපයේදී ධර්මයත් විනයත් හදාරන ලදී. එනිසාම තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේද තෝරා ගනු මැනවි' යනුවෙනි. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේද තෝරාගත් සේක. මෙසේ භික්ෂූන්ගේ අනුමැතියෙන් තෝරාගන්නා ලද ඒ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් සමග තෙරුන් වහන්සේලා පන්සිය නමක් වූහ. ඉක්බිති ස්ථවිර භික්ෂූන්ට ''අපි

ධර්මයත් විනයත් කොහිනම් සඞ්ගායනා කරන්නෙමුදැයි මෙය (සිත්) විය. ඉක්බිති ස්ථිර භික්ෂූන්ට ''රජගහ නුවර භික්ෂාව පිණිස හැසිරීමට ඉතා සුදුසු තැනකි. බොහෝ සෙනසුන් ඇති තැනකි, අපි රජගහ නුවර වස් වසමින් ධර්මයත් විනයත් සඞ්ගායනා කරන්නෙමු නම් අනෙක් භික්ෂූහු රජගහ නුවර වස් නොඑළඹෙන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙක'' යන මෙය සිත් විය. කුමක් හෙයින් නම් උන්වහන්සේලාට මෙය (සිත්) වීද? මෙය අපගේ බොහෝ කල් පවත්නා කටයුත්තකි. කිසියම් විරුද්ධ පුද්ගලයෙක් සඟ මැදට පිවිස වළකයි කියාය. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප ස්ථිරයන් වහන්සේ ඍත්ති දුතිය කර්මයෙන් ඇස්වූ සේක. ඒ කර්මය (චුල්ලවග්ග පාලි) සඛගීතිකඛන්ධකයේ කී අයුරින්ම දත යුතුය.

ඉන්පසු තථාගතයන් වහන්සේගේ පරිනිර්වාණයෙන් ධාතු ක්‍රීඩා දින සතද ධාතු පූජා දින සතද ඉක්ම ගිය කල්හි අඩමසක් ගෙවී ගියේය. ''දැන් ග්‍රීෂ්ම ඍතුවෙහි මාස එකහමාරක් ඉතිරිය. වස් එළඹෙන සමය ළංවීයයි සිතා මහා කාශ්‍යප ස්ථිරයන් වහන්සේ ''ඇවැත්නි, රජගහ නුවරට යමු''යයි භික්ෂූන් අඩක් ගෙන එක් මගකින් වැඩි සේක. අනුරුද්ධ තෙරුන් වහන්සේද (භික්ෂූන්) අඩක් ගෙන එක් මගකින් වැඩි සේක. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාසිවුරු ගෙන භික්ෂු සංඝයා විසින් පිරිවරන ලද සේක් සැවැත් නුවරට වැඩම කොට රජගහ නුවරට වඩිනු කැමති සේක් සැවැත් නුවර බලා චාරිකාවෙහි වැඩි සේක. ආනන්ද තෙරුන් විසින් වැඩි වැඩි තැන ''ස්වාමීනි, ආනන්ද තෙරුන් වහන්ස, ශාස්තෘන් වහන්සේ කොහි තබා පැමිණි සේක් ද''යි මහත් වැලපීමක් ඇති විය. තෙරුන් වහන්සේ පිළිවෙළින් සැවැත් නුවරට පැමිණි කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිර්වාණ කාලයෙහි මෙන් මහත් වැළපීමක් ඇති විය. එහිදී ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ අනිත්‍යතා ප්‍රතිසංයුක්ත ධර්ම කථාවෙන් ඒ මහජනයාට (කරුණු) හඟවා දෙව්රම් වෙහෙරට පිවිස බුදුරජාණන් වැඩ විසූ ගඳකිළියෙහි දොර විවරකොට ඇඳ පුටු බැහැරට ගෙන ගසා දමා ගඳකිළිය හැමද (මැළවුණු) මල්මාලා සහ කසළ හැරදමා ඇඳපුටු ඇතුළට ගෙන ගොස් නැවත සුදුසු තැන තබා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැඩ සිටි කාලයෙහි කළ යුතු සියලු වතාවත් කළ සේක.

ඉක්බිති තෙරුන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිර්වාණයේ පටන් සිටීම් හිඳීම් බහුල බැවින් (සෙම් පිත් ආදී) ධාතු උත්සන්න වූ කය අස්වසන්නට දෙවන දිනයෙහි කිරි විරේකයක් පානය කොට විහාරයෙහිම හුන්සේක.

''යම්හෙයකින් සුභ මාණවකයා විසින් යවන ලද මාණවකයාට ''මාණවකය, (මෙය) නුසුදුසු වේලාවකි. මා විසින් අද බෙහෙත් ටිකක් පානය කරන ලදී. හෙටවත් එළඹෙන්නෙමු නම් මැනවැ''යි මෙය වදාළ සේක්ද ඒ ඒ නිසාය. දෙවන දිනයෙහි පසුපසින් යන ශ්‍රමණ වන චේතක තෙරුන් සමග වැඩම කොට සුභ නම් මාණවකයා විසින් විචාරන ලද සේක් දීඝ නිකායෙහි සුභ සූත්‍රය නම් වන දසවැනි සූත්‍රය වදාළ සේක. අනතුරුව තෙරුන් වහන්සේ දෙව්රම් වෙහෙරෙහි කැඩුණු තැන් පැළී ගිය තැන් ප්‍රතිසංස්කරණය කරවා වස් එළඹෙන සමය එළඹ සිටි හෙයින් රජගහ නුවරට වැඩි සේක. එසේම මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේද අනුරුද්ධ තෙරුන් වහන්සේද සියලු භික්ෂු සමූහයා ගෙන රජගහ නුවරටම වැඩි සේක.

එසමයෙහි වනාහි රජගහ නුවර දහඅටක් මහා විහාරයෝ වෙති. ඒ සියලුම විහාරයෝ ඉවත දැමුවාවූද වැටුණාවූද කසල ඇත්තාහු වූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිර්වාණයේදී සියලු භික්ෂූහු තම තමන්ගේ පා සිවුරු ගෙන විහාරයන්ද පිරිවෙන්ද හැරදමා ගියහ. එහිදී තෙරුන් වහන්සේලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වචනයට පුද පිණිසද තීර්ථක වාදයෙන් මිදෙනු සඳහාද පළමු මාසයෙහි කැඩුණු තැන් පැළුණු තැන් පිළිසකර කිරීම කරමු''යි සිතූහ. ඒකාන්තයෙන්ම තීර්ථකයෝ ''ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවකයෝ ශාසනයන් සිටි කල්හි පමණක් විහාරයන් පිළිදැගුම් කළහ. පිරිනිවි කල්හි අත්හැරියාහුය''යි යනුවෙන් මෙසේ කියන්නාහුය. ඔවුන්ගේ උපවාදයෙන් මිදීම සඳහාද සිතුවාහු යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙයද කියන ලදී :- ''ඉක්බිති ස්ථවිර භික්ෂූන්ට ''ඇවැත්නි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කැඩුණු පැළුණ තැන් පිළිසකර කිරීම වර්ණනා කරන ලදී. ඇවැත්නි, එබැවින් අපි පළමු මාසය කැඩුණු පැළුණු තැන් පිළිසකර කිරීම කරමු. මැද මාසය රැස්වී ධර්මයත් විනයත් සඞ්ගායනා කරන්නෙමු''යි මෙය (සිත්) විය යනුවෙනි.

උන්වහන්සේලා දෙවන දවසෙහි ගොස් රජ මැදුරෙහි දොරටුව අසල සිටියාහුය. අජාසත් රජතෙමේ අවුත් වැඳ ''ස්වාමීනි, මම කුමක් කරමිද? කුමකින් ප්‍රයෝජන ඇත්තේදැයි පැවරිය. තෙරුන් වහන්සේලා අටළොස් මහා විහාරයන් පිළිසකර කිරීම සඳහා අත්කම් දන්වා සිටියහ. රජතෙමේ ''ස්වාමීනි, මැනවැයි අත්කම් කරන මිනිසුන් දුන්නේය. තෙරුන් වහන්සේලා පළමු මාසය සියලු විහාරයන් පිළිසකර කරවා ''මහරජ, විහාර පිළිසකර කිරීම නිමාවිය. දන් ධර්මවිනය සඞ්ගායනාව කරමු''යි රජුට දැන්වූහ. ''ස්වාමීනි, මැනවි. විශ්වාස ඇත්තෝව කරනු මැනවි. මාගේ

අණසකයි. ඔබවහන්සේලාගේ දම්සක වේවා. ස්වාමීනි, කුමක් කරම්ද අණ කරනු මැනවි යනුවෙන් කීය. ''මහරජ, ධර්ම සඞ්ගායනාව කරන්නාවූ භික්ෂූන්ට වැඩහිඳිනා තැනකැයි කීහ. ''ස්වාමීනි, කොහි කරම්දැයි (ඇසීය) ''මහරජ, වේභාර පර්වතයෙහි පැත්තක පිහිටි සප්ත පර්ණි ගුහා ද්වාරයෙහි කරන්නට සුදුසුය''යි (කීහ)

අජාසත් රජතෙමේ වනාහි ''ස්වාමීනි, මැනවැයි විශ්වකර්ම දිව්‍ය පුත්‍රයා විසින් නිමවන ලද්දක් හා සමාන වූද මැනවින් බෙදා ලද බිත්ති ඇති, ටැම් ඇති, පියගැටපෙළ ඇති, නන් වැදෑරුම් මල්කම්, ලියකම් වලින් විසිතුරු වූද මහා මණ්ඩපයක් කරවා නොයෙක් මල්දම් එල්ලීම නිසා වෑහෙන්නාක් වැනි වූ මනහර වියනක් ඇත්තා වූ රුවනින් විසිතුරු වූ මැණික් ඔබ්බවන ලද තලයක් වැනි වූ ද නොයෙක් පුෂ්පෝපහාරයෙන් විසිතුරු වූද මැනවින් නිමවන ලද භූමි කර්මාන්ත ඇත්තාවූද එම මණ්ඩපය බ්‍රහ්ම විමානයක් හා සමාන වනසේ සරසා ඒ මහා මණ්ඩපයෙහි පන්සීයක් භික්ෂූන්ට අනගි වූ පන්සියයක් කැප පසතුරුණු පණවා දකුණු පැත්ත ඇසුරු කොට උතුරු දෙසට මුහුණ ලා ථෙරාසනයද මණ්ඩපය මැද නැගෙනහිරට මුහුණ ලා භාග්‍යවත් වූ බුදුන් වහන්සේට වැඩ හිඳීමට සුදුසු වූ ධර්මාසනයද පනවා ඇත්දළ එබ්බ වූ විසිතුරු විජිනිපතක් තබා ''ස්වාමීනි, මගේ කටයුත්ත නිමවන ලදී''යි භික්ෂු සංඝයාට දන්වා සිටියේය. භික්ෂූහු ''ඇවැත් ආනන්දයෙනි, හෙට සංඝ රැස්වීමයි. ඔබද ශෛක්ෂයෙකි. (රහත්වීම සඳහා) කළ යුතු කටයුතු ඇත්තෙකි. එබැවින් ඔබ විසින් රැස්වීමට යන්නට නුසුදුසුය. (රහත්වීම සඳහා) පමා නොවූවෙක් වන්න''යයි ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේට කීහ.

ඉන්පසු ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ''හෙට රැස්වීමයි. ඒ මම ශෛක්ෂයෙක්ව රැස්වීමට යන්නෙම් නම් මෙය නුසුදුසුමැ''යි රාත්‍රියෙහි බොහෝ වේලාවක් කය අනුව මෙනෙහි කිරීමෙන් යුතුව කල් යවා රැයෙහි අලුයම් වේලෙහි සක්මනින් බැස විහාරයට පිවිස හොවින්නෙමි''යි කය එළවූ සේක. දෙපාදයෝ පොළොවෙන් මිදුණාහුය. හිස කොට්ටයට නොපැමිණියේද වෙයි. මේ අතරතුර සිත (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ආදියක්) නොගෙන ආශ්‍රවයන්ගෙන් මිදුණේය. මේ ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ වනාහි සක්මනින් පිටත කල්යවා විශේෂාධිගමයක් උපදවා ගන්නට නොහැකිවන සේක් ''ආනන්දයෙනි, නුඹ කළ පින් ඇත්තෙක් වෙහි. කෙලෙස් නැසීමේ උත්සාහයෙහි යෙදෙන්න. වහා කෙලෙස් නැත්තෙක් වන්න යයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට මෙය වදාළ සේක් නොවේද? බුදුවරුන්ගේ කථා දෙකක් නම් නැත. මා විසින් වීර්‍යය දැඩි

සේ අරඹන ලදී. ඒ නිසා මාගේ සිත නොසන්සුන්කම සඳහා පවතී. එබැවින් මම වීර්යයෙහි සමබවෙහි (සිත) යොදමි'යි (සිතා) සක්මනින් බැස පා සෝදන ස්ථානයෙහි සිට පාදයන් දොවා විහාරයට පිවිස ඇඳෙහි වැඩ හිඳ ටිකක් විඩා හරින්නෙමි''යි කය ඇඳ වෙත යොමු කළහ. දෙපාදයෝ පොළොවෙන් මිදුණහ. හිස කොට්ටයට නොපැමිණියේය. මේ අතරතුර (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් කිසිවක්) නොගෙන සිත කෙලෙසුන්ගෙන් මිදුණේය. තෙරුන් වහන්සේගේ රහත් බව සිව් ඉරියව්වෙන් තොර වූවකි. ඒ නිසා මේ ශාසනයෙහි නොහිඳියේ නොවැදහොත්තේ, නොසිටියේ, සක්මන් නොකරනුයේ කවර භික්ෂුවක් රහත් බවට පැමිණියේදැයි කී කල්හි ''ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේය''යි කීමට වටී.

ඉක්බිති ස්ථවිර භික්ෂූහු දෙවෙනි දවසෙහි බත්කිස කොට පාසිවුරු තැන්පත් කොට තබා දම් සබාවෙහි රැස් වූවාහුය. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ වනාහි තමන් වහන්සේගේ රහත් බවට පැමිණීම හඟවනු කැමති සේක් (අනෙක්) භික්ෂූන් වහන්සේලා සමඟ නොවැඩි සේක. භික්ෂූහු වැඩිමහලු පිළිවෙල අනුව තම තමාට පැමිණි අසුනෙහි වැඩ හිඳින්නාහු ආනන්ද තෙරුන්ට අසුනක් තබා වැඩ හුන්නාහුය. එහිදී කිසිවෙකුත් විසින් මේ අසුන කවරෙකු සඳහාදැයි කී කල්හි ''ආනන්ද තෙරුන් සඳහා''යි (කීහ) ආනන්ද තෙමේ කොහි ගියේදැයි (ඇසූහ) එවේලෙහි (ආනන්ද) තෙරුන් වහන්සේ ''දැන් මාගේ යාමට කාලය''යයි සිතූ සේක. (ඉන්පසු) තමාගේ ආනුභාවය දක්වමින් පොළොවෙහි කිමිද තමාගේ ආසනයෙහිම තමන් වහන්සේ දැක්වූ සේක. මෙසේ එම තෙරුන් වහන්සේ වැඩ හුන් කල්හි ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ''ඇවැත්නි, කිම. පළමුව ධර්ම හෝ විනය හෝ සඞ්ගායනා කරමුදැයි භික්ෂූන් ඇමතූ සේක. භික්ෂූන් වහන්සේලා ''ස්වාමීනි, මහා කාශ්‍යප ස්ථවිරයන් වහන්ස, විනය නම් බුද්ධ ශාසනයාගේ ආයුෂයයි. විනය පිහිටි කල්හි ශාසනය සිටියේ වෙයි. එබැවින් පළමුව විනය සඞ්ගායනා කරමු''යි කීහ. කවරෙක් ප්‍රධාන කොට විනය සඞ්ගායනා කළ යුතුදැයි (විමසූ සේක) භික්ෂූහු ''ආයුෂ්මත් උපාලි තෙරුන් (ප්‍රධාන කොටය) යි කීහ. ඉන්පසු (මහා කාශ්‍යප) තෙරුන් වහන්සේ විනය විචාරීම පිණිස තමන් වහන්සේ විසින්ම තමන් වහන්සේ සම්මත කරගත් සේක. උපාලි තෙරුන් වහන්සේද (විනය) විසඳීම සඳහා (තමන් වහන්සේ) සම්මත කරගත් සේක. සම්මත කරගෙන පිළිවෙළින් ධර්මාසනයෙහි වැඩ හුන්හ. සියල්ල විනයටඨකථාවෙහි කියන ලද අයුරින් ගත යුතුය.

මහා කාශ්‍යප ස්ථවිරයන් වහන්සේ උපාලි තෙරුන් වහන්සේගෙන් පළමු පාරාජිකාව මුල්කොට ඇති සියලු විනය විචාළහ. උපාලි ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසඳූහ. සියලු පන්සියයක් භික්ෂූහු පළමු පාරාජිකා ශික්ෂාපදය නිදාන සහිත කොට සියලු දෙනා එකතුව ගණ සජ්ඣායනා කළහ. සෙසු ශික්ෂාපදයෝද එසේමය. ඒ සියලු විස්තර විනයධර කථාවෙන් ගත යුතුය. මේ ක්‍රමයට උභතො විභඞ්ග, ඛන්ධක, පරිවාර සහිත සියලු විනය පිටකය සඞ්ගායනා කොට උපාලි තෙරුන් වහන්සේ ඇත්දළ එබ්බ වූ විජිනිපත බහා තබා ධර්මාසනයෙන් බැස වැඩිහිටි භික්ෂූන්ට වැඳ තමාට පැමිණි අසුනෙහි වැඩ හුන් සේක.

විනය සඞ්ගායනා කොට ධර්මය සඞ්ගායනා කරනු කැමති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ''ධර්මය සඞ්ගායනා කරන්නවුන් (වන අප) විසින් කවර පුද්ගලයකු ප්‍රධාන කොට ධර්මය සඞ්ගායනා කළ යුතුදැයි භික්ෂූන්ගෙන් විචාළ සේක. භික්ෂූහු ''ආනන්ද තෙරුන් ප්‍රධාන කොට යයි කීහ. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ''ඇවැත්නි, සංඝයා මාගේ (වචනය) අසාවා. සංඝයාට ඉදින් කාලය සුදුසු නම් මම ආනන්ද (තෙරුන්) ගෙන් ධර්මය විචාරන්නෙමි''යි සංඝයාට දැන්වූ සේක. ඉන්පසු ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ''ස්වාමීනි, සංඝයා මාගේ (වචනය) අසාවා. සංඝයාට ඉදින් කාලය සුදුසුනම් ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ විසින් විචාරන ලද්දෙමි මම ධර්මය විසඳන්නෙමි''යි සංඝයාට දැන්වූ සේක.

අනතුරුව ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ අසුනින් නැගිට සිවුර ඒකාංශ කොට ස්ථවිර භික්ෂූන් වැඳ ඇත්දළ (මිටක්) එබ්බ වූ විජිනිපත ගෙන ධර්මාසනයෙහි වැඩ හුන්සේක. මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආනන්ද තෙරුන්වහන්සේගෙන් ධර්මය විචාළ සේක. ඇවැත්නි, ආනන්දය, බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රය කොහිදී දේශනා කරන ලදදැයි (විචාළ සේක). ස්වාමීනි, රජගහ නුවරටත් නාලන්දාවටත් අතර අම්බලට්ඨිකා නම් රජ උයනෙහි රාජ ගෘහයේදීයැයි (විසඳූහ) කවරෙකු අරබයා දැයි (විමසූහ) සුප්පිය නම් පරිබ්‍රාජකයාද බ්‍රහ්ම දත්ත නම් මානවකයාද (ඇරබ) යයි (විසඳූහ). ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන්ගෙන් බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රයෙහි නිදානයද විචාළහ. පුද්ගලයාද විචාළහ. ඇවැත් ආනන්දයෙනි, සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රය වනාහී කොහිදී දෙසන ලදදැයි (විචාළහ) ''ස්වාමීනි, රජගහ නුවර ජීවක අඹ වනයේදී යයි (විසඳූහ) කවරෙකු සමඟදැයි (විමසූහ) වේදේහ පුත්‍ර අජාසත් සමගයැයි විසඳූහ. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්ද

තෙරුන්ගෙන් සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රයෙහි නිදානයද විචාළහ. පුද්ගලයාද විචාළහ. මේ ක්‍රමයෙන්ම නිකාය පහද විචාළහ. විචාරන ලද සේක් විචාරන ලද සේක් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ විසඳූහ. මේ ප්‍රථම මහා සඞ්ගීතිය පන්සියයක් තෙරවරුන් විසින් කරන ලදී.

''පන්සියයක් දෙනා විසින් කරන ලද හෙයින් ''පඤ්චසතා'' යයිද තෙරවරුන් විසින් කළ බැවින් ''ථෙරිකා'' යයිද කියනු ලැබේ යි.

මේ ප්‍රථම මහා සඞ්ගීතිය පවත්නා කල්හි සියලු දීඝ නිකාය, මජ්ඣිම නිකායාදිය විචාරා පිළිවෙලින් බුද්දක නිකාය විමසන ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේ විසින් ''ඇවැත් ආනන්දයෙනි, ''මඞ්ගල සූත්‍රය කොහිදී දේශනා කරන ලද්දේදැයි යනාදී මේ වචන අවසානයෙහි නිදානයද විචාළහ. පුද්ගලයාද විචාළහ. මෙහි නිදානය විමසූ කල්හි එම නිදානය විස්තර කොට යම්සේ දෙසන ලද්දේද, යමෙකු විසින් අසන ලද්දේද, යම් දිනක අසන ලද්දේද, යමෙකු විසින් දෙසන ලද්දේද යම්තැනක දෙසන ලද්දේද යමෙකුට දෙසන ලද්දේද යන ඒ සියල්ල කියනු කැමැත්තේ මෙසේ දේශනා කරන ලදී. මවිසින් අසන ලදී. එක් සමයෙක්හි අසන ලදී. සැවැත් නුවරදී දේශනා කරන ලදී. දෙවියෙකුහට දේශනා කරන ලදී යයි මේ කරුණු දේශනා කරන ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් විසින් ''**එවං මෙ සුතං, එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ** -පෙ- **භගවතො ගාථාය අජ්ඣභාසි**'' යයි වදාරන ලදී. මෙසේ මේ පාඨය ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් විසින් දේශනා කරන ලදී. එයද ප්‍රථම මහා සඞ්ගීති කාලයෙහි දේශනා කරන ලද්දේයයි දත යුතුය. දැන් කුමක් නිසා දේශනා කරන ලද්දේද? යන්න මෙහි කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින් මේ නිදානය විචාරන ලද්දේද එහෙයින් ඒ ආනන්ද තෙරුන් විසින් එම නිදානය ආරම්භයේ සිට විස්තර කිරීමට දේශනා කරන ලදී. නැතහොත් යම් හෙයකින් භික්ෂු සමූහයා පිරිවරාගෙන ධර්මාසනයෙහි වැඩසිටි ආනන්ද තෙරුන් දැක සමහර දෙවියන්ට ''වේදේහ මුනි (ආනන්ද තෙරුන්) ශාක්‍ය කුලයට අයත් හෙයින් ස්වාභාවිකව භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ උරුමයට හිමිකරුවෙකි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ද පස්වරක් එතදග්‍රයෙහි (මේ කාරණයෙහි මෙතෙම අග්‍රයයි පැවසීම) නිර්දිෂ්ටය. ආශ්චර්‍ය අද්භූත ධර්ම හතරකින් යුක්තය. සිව් පිරිසට ප්‍රිය මනාපය. දැන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම රාජ්‍ය දායාදයට පැමිණ බුදු වූයේ වන්නේ යයි සිතක් උපන්නේද එහෙයින් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ඒ දෙවියන්ගේ සිතුවිල්ල තම සිතින් දැන තමා තුළ නොමැති ඒ ගුණ සම්භාවනාව නොඉවසන්නාහු

තමාගේ ශ්‍රාවක භාවයම පැහැදිලි කිරීමට ''එවං මෙසුතං එකං සමයං භගවා -පෙ- අජ්ඣභාසි'' යයි වදාළහ. මේ අතරතුර පන්සීයක් රහතන් වහන්සේලාද නොයෙක් දහස් ගණන් දෙවියෝද ''සාධු සාධු'' යයි ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන්ට සතුට පළකළහ. මහත් භූමිකම්පාවක් ඇතිවිය. නොයෙක් ආකාරයේ මල්වැසි අහසින් වැටිණ. වෙනත් බොහෝ ආශ්චර්යයෝද පහල වූහ. බොහෝ දෙවියන්ට ''අප විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හමුවෙහි යම් ධර්මයක් අසන ලදද එය මේ මොහොතේ සිට පරෝක්ෂයක් (ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්ෂ නොවූවක්) වී යයි සංවේගය උපනි. මෙසේ මෙය ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් විසින් ප්‍රථම මහා සඞ්ගීති කාලයෙහි දේශනා කරන්නේ නමුදු මේ කාරණය නිසාද දේශනා කරන ලද්දේයයි දත යුතුය.

මෙපමණකින්ම ''වුත්තං යෙන යදා යසමා වෙතං වත්වා ඉමං විධිං'' යන මේ ගාථාර්ධයෙහි අර්ථය ප්‍රකාශ කළේ වෙයි. දැන් ''එවම්චාදිපාඨස්ස අත්ථං නානප්පකාරතො'' යන මේ ආදී මාතෘකාවෙන් සංග්‍රහ කළ අර්ථය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා කියනු ලැබේ.

''එවං'' යන මේ ශබ්දය උපමා, උපදේශ, සම්පහංසන (සතුට ප්‍රකාශ කිරීම), ගරහන (නින්දා කිරීම), වචන සම්පටිඝ්ඡන (වචන පිළිගැනීම) ආකාර, නිදර්ශන, අවධාරණ ආදී වූ අර්ථයන්හි දත යුතුය. ඒ එසේමය. ''එවං ජාතෙන මවෙචන කත්තබ්බං කුසලං බහුං'' යන මේ ආදී තන්හි උපමාවෙහි පෙනේ. ''එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං එවං පටික්කමිතබ්බං'' යන මේ ආදී තන්හි උපදේශයෙහිය. ''එවමෙතං භගවා එවමෙතං සුගත'' යන මේ ආදී තන්හි සම්ප්‍රහර්ෂණයෙහිය. ''එවමෙවං පනායං වසල යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසති'' මේ ආදි තන්හි ගර්හායෙහිය. ''එවමභනෙතති ඛො තෙ භික්ඛු භගවතො පච්චස්සොසුං'' මේ ආදි තන්හි වචන පිළිගැනීමෙහිය. ''එවං ව්‍යා ඛො අහං භනෙත භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි'' මේ ආදී තන්හි ආකාරයෙහිය. ''එහි ත්වං මාණවක යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම, උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ, සුභො මාණවො තොදෙය්‍ය පුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසු විහාරං පුච්ඡතීති. එවඤ්ච වදෙහි සාධු කිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍ය පුත්තස්ස නිවෙසනං තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදාය'' යන මේ ආදී තන්හි නිදර්ශනයෙහිය. ''තං කිං මඤ්ඤථ කාලාමා ඉමෙ ධම්මා කුසලාවා අකුසලාවාති? අකුසලා භනෙත, සාවජ්ජාවා

අනවජ්ජාවාති ? සාවජ්ජා හනෙත, භික්ඛුගරහිතා වා භික්ඛුපපසත්ථාවාති? භික්ඛු ගරහිතා හනෙත, සමත්තා සමාදිනනා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනති නො වා කථං වො එසථ හොතීති? සමත්තා හනෙත සමාදිනනා අහිතාය දුක්ඛාය සංවතතනති. එවං නො හෙසථ හොතී'' මේ ආදී තන්හි අවධාරණයෙහිය. මෙහි වනාහී ආකාර නිදර්ශන අවධාරණ අර්ථයන්හි දත යුතුය. එහි ආකාරාර්ථය ඇති ''එවං'' ශබ්දයෙන් මේ අර්ථය ප්‍රකට වෙයි. නොයෙක් න්‍යායයෙන් නිපුණ වූ නොයෙක් අදහස් වලින් හටගත් අර්ථ ව්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්ත වූ විවිධ පෙළහර ඇති ධර්මාර්ථ දේශනා ප්‍රතිවේධ වශයෙන් ගැඹුරු වූ සියලු සත්වයන්ගේ තම තමන්ගේ භාෂාවන්ට අනුරූප වශයෙන් ශ්‍රවණ පථයට එන්නා වූ ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වචනය සර්ප්‍රකාරයෙන් දැනගන්නට කවරෙක් සමත්වේද? ''එවං මෙ සුතං'' යනු කිමෙක්ද? මා විසින්ද එක් ආකාරයකින් අසන ලදී යනුයි. නිදර්ශනාර්ථයෙන් - මම තෙමේම වටහා ගන්නා ලද්දේ නොවෙමි. මා විසින් මෙය ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකරන ලදුයි තමා (වගකීමෙන්) මීදෙමින් ''එවං මෙ සුතං'' මා විසින් මෙසේ අසන ලදුයි දැන් කිවයුතු සියලු සූත්‍රය දක්වයි. අවධාරණාර්ථයෙන් - ''එතදගගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො ගතිමන්තානං සතිමන්තානං ධිතිමන්තානං උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො'' යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පසස්නා ලද බවට යෝග්‍ය වූ තමන්ගේ ධාරණ ශක්තිය දක්වන්නේ මා විසින් මෙසේ අසන ලදී. එයද අර්ථ වශයෙන් හෝ ව්‍යඤ්ජන වශයෙන් හෝ නොඅඩුය. නොවැඩිය. මෙසේම මිස අන් අයුරකින් නොදත යුතුයයි සත්වයන්ගේ අසනු කැමැත්ත උපදවයි.

''මෙ'' ශබ්දය අර්ථ තුනෙක්හි දක්නා ලැබේ. ඒ එසේමැයි. ''ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍යං'' යන මේ ආදි තන්හි ''මා විසින්'' යන අර්ථයි. ''සාධු මෙ භනෙත භගවා සඛිතෙතන ධම්මංදෙසෙතු'' යන මේ ආදී තන්හි ''මට'' යන අර්ථයි. ''ධම්මදායාදා මෙ භික්ඛවෙ භවථ'' යන මේ ආදි තන්හි ''මගේ'' යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි ''මා විසින් අසන ලදුයි ද මාගේ ඇසීමයි ද යන අර්ථ දෙකෙහි පවතී.

''සුතං'' යන මේ ''සුත'' ශබ්දය උපසර්ග සහිත වූයේද උපසර්ග රහිත වූයේද ගමන, ප්‍රසිද්ධ, තෙත්, රැස්කළ, යෙදීම, කනින් දතයුතු, ශ්‍රෝත්‍ර දවාරයෙන් දක්නා ලද ආදි නොයෙක් අර්ථ ප්‍රභේද ඇත්තේය. ඒ එසේමය. මේ ශබ්දයාගේ ''සෙනාය පසුතො'' යන මේ ආදි තන්හි ''ගමන් කරන්නේ'' යන අර්ථය. ''සුත ධම්මස්ස පස්සතො'' යන මේ ආදි තන්හි ''ප්‍රකට ධර්මයාගේ'' යන අර්ථයි. ''අවස්සුතාවස්සුතස්ස'' යන මේ ආදි තන්හි

''රාගයෙන් මඩනා ලද (තෙත් වූ) තැනැත්තාගේ'' යන අර්ථයි. ''තුඹෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනපපකං'' යන මේ ආදි තන්හි ''රැස්කළ'' යන අර්ථයි. ''යෙ ඣානපසුතා ධීරා'' යන මේ ආදි තන්හි ''ධ්‍යානයෙහි යෙදුණු'' යන අර්ථයි. ''දිට්ඨං සුතං මුතං'' යන මේ ආදි තන්හි ''ශ්‍රෝත විඥානයෙන් දත යුතු'' යන අර්ථයි. ''සුතධරො සුත සන්නිචයො'' යන මේ ආදි තන්හි ''ශ්‍රෝත ද්වාරානුසාරයෙන් දතයුතු දේ දරන්නා වූ'' යන අර්ථයි. මෙහි වනාහි ''සුතං' යනු ''ශ්‍රෝත විඥාන වීථියෙන් සලකා බැලූ'' හෝ ''සලකා බැලීම'' හෝ යන අර්ථයි.

එහි - ''මෙ'' ශබ්දයට ''මා විසින්'' යන අර්ථය ඇති කල්හි ''මෙසේ මා විසින් අසන ලදී, ශ්‍රෝත විඥාන පූර්වාඞ්ගම විඥාන වීථියෙන් සලකා බලන ලදී යනුවෙන් යෙදෙයි. යම්විටෙක ''මෙ'' ශබ්දයෙහි ''මගේ'' යන අර්ථය වේද එකල්හි ''මෙසේ මාගේ ඇසීමයි, ශ්‍රෝත විඥාන පූර්වාඞ්ගම විඥාන වීථියෙන් සලකා බැලීමයි යනුවෙන් යෙදේ. මෙසේ මේ පද තුන අතුරෙන් ''එවං'' යනු ශ්‍රෝත විඥාන කෘත්‍යය දක්වීමයි. ''මෙ'' යනු කියන ලද විඥානයෙන් යුත් පුද්ගලයා දැක්වීමයි. ''සුතං'' යනු නොඅඩුව නොවැඩිව මුළා නොවී ග්‍රහණය කිරීම දැක්වීමයි. එසේම ''එවං'' යනු ශ්‍රවණ ආදී චිත්තයන්ගේ නොයෙක් ආකාරයෙන් අරමුණෙහි පැවති බව දැක්වීමයි. ''මෙ'' යනු තමන් දැක්වීමයි. ''සුතං'' යනු ධර්මය දැක්වීමයි. එසේම ''එවං'' යනු දැක්විය යුත්ත ප්‍රකාශ කිරීමයි ''මෙ'' යනු පුද්ගලයා ප්‍රකාශ කිරීමයි. 'සුතං' යනු පුද්ගලයාගේ කෘත්‍යය ප්‍රකාශ කිරීමයි. එසේම ''එවං'' යනු චිත්තයන්ගේ නොයෙක් ආකාරයෙන් පැවැත්ම හේතුකොටගෙන ඒ නොයෙක් ආකාර දැක්වීමයි. ''මෙ'' යනු කරන්නා දැක්වීමයි. ''සුතං'' යනු විෂය දැක්වීමයි. එසේම ''එවං'' යනු පුද්ගල කෘත්‍යය දැක්වීමයි. ''සුතං'' යනු විඥාන කෘත්‍යය දැක්වීමයි. ''මෙ'' යනු උභය කෘත්‍යයෙන් යුත් පුද්ගලයා දැක්වීමයි. එසේම ''එවං'' යනු භාව නිර්දේශයයි. ''මෙ'' යනු පුද්ගල නිර්දේශයයි. ''සුතං'' යනු ඔහුගේ කෘත්‍යය නිර්දේශයයි.

එහි ''එවං'' යනුද ''මෙ'' යනුද ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ පරමාර්ථ වශයෙන් අවිද්‍යමාන ප්‍රඥප්තියි. ''සුතං'' යනු විද්‍යමාන ප්‍රඥප්තියි. එසේම ''එවං'' යනුද ''මෙ'' යනුද ඒ ඒ (ධර්මයන්) ග්‍රහණය කොට කිවයුතු හෙයින් උපාදාය ප්‍රඥප්තියි. ''සුතං'' යනු දිට්ඨසුත ආදිය සමාන කොට කිවයුතු බැවින් උපනිධාය ප්‍රඥප්තියි. මෙහිද ''එවං'' යන වචනයෙන් මුළා නොවීම දක්වයි. ''සුතං'' යන වචනයෙන් අසන ලද දෙයෙහි සිහි ඇති බව දක්වයි. එසේම ''එවං'' යන වචනයෙන් යෝනිසො මනසිකාරය දක්වයි. නුනුවණින් සිහි කරන්නහුට නොයෙක් ආකාරයෙන් වැටහීම නොවන බැවිනි. ''සුතං''

යන වචනයෙන් අවික්ෂේපය (නොවිසුරුණු බව) දක්වයි. විසුරුණු සිත් ඇත්තාහට ඇසීමක් නොවන බැවිනි. ඒ එසේමය. වික්ෂිප්ත සිත් ඇති පුද්ගලතෙමේ සියලු සැපතින් කියනු ලබන කල්හිද ''මා විසින් නොඅසන ලදී. නැවත කිව යුතුය''යි කියයි. මෙහි යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් ආත්ම සම්‍යක් ප්‍රණිධිය හෙවත් තමා මනාකොට පිහිටුවා ගැනීම හා පෙර කළ පින් ඇති බව සිද්ධ කෙරෙයි. අවික්ෂේපයෙන් හෙවත් නොවිසුරුණු සිතින් සද්ධර්ම ශ්‍රවණයද සත්පුරුෂ ආශ්‍රයද සිද්ධ කෙරෙයි. ''එවං' යන මේ යහපත් ආකාරයෙන් තමාගේ (අත්තසම්මා පණිධි පුබ්බ කත පුඤ්ඤතා) යන පශ්චිම චක්‍රද්වය සම්පත්තිය දක්වයි. ''සුතං'' යන ශ්‍රවණ යෝගයෙන් පූර්ව චක්‍රද්වය සම්පත්තිය (පතිරූපදෙසවාසය, සප්පුරිස සේවනය) සිද්ධ කෙරේ. එසේම ආශය ශුද්ධිය හා ප්‍රයෝග ශුද්ධියද වේ. ඒ ආශය ශුද්ධියෙන් අධිගම ව්‍යක්ති සිද්ධිය වේ. ප්‍රයෝග ශුද්ධියෙන් ආගම ව්‍යක්ති සිද්ධිය වේ.

''එවං'' යන මේ නානාප්‍රකාර ප්‍රතිවේදයන් ප්‍රකට කෙරෙන වචනයෙන් තමන් වහන්සේගේ අර්ථ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසම්භිදා සම්පත්තිය ඇති බව ප්‍රකට කරයි. ''සුතං'' යන මේ ශ්‍රෝතව්‍යභේද ප්‍රතිවේද දීපක වචනයෙන් ධර්ම නිරුක්ති ප්‍රතිසම්භිදා සම්පත්ති ඇති බව ප්‍රකට කරයි. ''එවං'' යන මේ යෝනිසොමනසිකාරය භගවන්නා වූ වචනය කියන්නේ ''මා විසින් මේ ධර්මයෝ මනසින් විමසා බලන ලදහ. දෘෂ්ටියෙන් මනාව වටහාගන්නා ලදහ''යි ප්‍රකට කෙරෙයි. ''සුතං'' යන මේ ශ්‍රවණ යෝගය භගවන වචනය කියන්නේ ''මාවිසින් බොහෝ ධර්මයෝ අසන ලදහ. දරන ලදහ. වචනයෙන් පුරුදු කරන ලදහ'යි ප්‍රකට කරයි. ඒ දෙකෙන්ම අර්ථව්‍යඤ්ජන පූර්ණත්වය භගවන්නේ ඇසීමෙහි ආදරය ඇති කරවයි. ''එවං මෙ සුතං'' යන මේ සියලු වචනයෙන් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් අවබෝධ කරන ලද ධර්මය තමන්ගේ වශයෙන් (මේ මාගේ ධර්මයයි) නොපිළිගන්නාහු අසත්පුරුෂ භූමිය ඉක්මවති. ශ්‍රාවක බව පිළිගනිමින් සත්පුරුෂ භූමියට බැස ගනිති. එසේම අසත්ධර්මයෙන් සිත ඔසවාලති. සද්ධර්මයෙහි සිත පිහිටුවති. නුදෙක් මෙය මාවිසින් අසන ලද්දේමය. ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සම්‍යක් සම්බුදු රජාණන් වහන්සේගේම වචනයයි ප්‍රකට කරන්නාහු තමා (දේශක භාවයෙන්) මිදෙති. ශාස්තෘන් වහන්සේ සාක්ෂ්‍යකොට දක්වති. ජිනවචනය නංවාලති. ධර්මයේ මාර්ගදේශකත්වය පිහිටුවති.

තවද ''එවං මෙ සුතං'' යනුවෙන් තමා විසින් උපදවන ලද බව ප්‍රතිඥා නොකරමින් පෙර ඇසූ බව ප්‍රකට කරන සේක් ''මා විසින් මේ

ධර්‍මය චතුර් වෛශාරද්‍ය විශාරද වූ, දශබලධාරී වූ, උත්තම ස්ථානයෙහි පිහිටියා වූ, සිංහනාද සමාන නාද ඇත්තා වූ, සියලු සත්වයන්ට උත්තම වූ, ධර්‍මේශ්වර වූ, ධර්‍ම රාජ වූ, ධර්‍මාධිපති වූ, ධර්‍මදීප වූ, ධර්‍මශරණ වූ, සද්ධර්‍මවර චක්‍රවර්ති වූ, සම්මා සම්බුද්ධ වූ භාගවතුන් වහන්සේගේ සම්මුඛයෙන් පිළිගන්නා ලදී. මෙහි අර්ථයෙහි හෝ ධර්‍මයෙහි හෝ පදයෙහි හෝ ව්‍යඤ්ජනයෙහි හෝ සැකයක් හෝ විමතියක් හෝ නොකළ යුතුයයි සියලු දෙව් මිනිසුන්ගේ මේ ධර්‍මයෙහි අශ්‍රද්ධාව නසන සේක. ශ්‍රද්ධා සම්පත්තිය උපදවන සේක. මෙහි (මෙසේද) වෙයි :-

''එවං මෙසුතං'' යනුවෙන් මෙසේ කියන්නා වූ ගෞතම ශ්‍රාවක තෙමේ ශාසනයෙහි අශ්‍රද්ධාව නසයි. ශ්‍රද්ධාව වඩවයි.''

''එකං'' යනු සඛ්‍යා සීමාව නිර්දේශ කිරීමයි. ''සමයං'' යනු කාලය වෙන් කිරීමේ නිර්දේශයයි. ''එකං සමයං'' යනු අනියමින් දැක්වීමයි. එහි ''සමය'' ශබ්දය :-

''සමවායෙහි (එක්වීමෙහි), ක්‍ෂණයෙහි, කාලයෙහි, සමූහයෙහි, හේතුවෙහි, දෘෂ්ටියෙහි, ප්‍රතිලාභයෙහි, ප්‍රහාණයෙහි, ප්‍රතිවේධයෙහි (යන මේ අර්ථයන්හි) දක්නා ලැබේ.''

ඒ එසේමය ''අපෙපවනාම සොපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම, කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදාය'' යන මේ ආදී තන්හි එක්වීම් අර්ථයයි. ''එකොව ඛො භික්ඛවෙ බණොච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසාය'' මේ ආදී තන්හි ක්‍ෂණයයි. (අවස්ථාවයි) ''උණ්හ සමයො පරිළාහ සමයො'' යන මේ ආදි තන්හි කාලයයි. ''මහා සමයො පවනස්මිං'' යන මේ ආදී තන්හි සමූහයයි. ''සමයොපි ඛොතෙ භද්දාලි අපපටිවිද්ධො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්‍රියං විහරති සොපි මං ජානිස්සති භද්දාලිනාම භික්ඛු සත්‍ථු සාසනෙ සික්ඛාය අපරිපූරකාරීති, අයම්පි ඛො තෙ භද්දාලි සමයො අපපටිවිද්ධො අහොසි'' යන මේ ආදී තන්හි හේතුවයි. ''තෙන ඛොපන සමයෙන උගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමණ්ඩිකා පුත්‍රෙතා සමයප්‍රවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසති'' යන මේ ආදී තන්හි දෘෂ්ටියයි.

''දිට්ඨෙව ධම්මෙ යො අත්‍ථො යො චත්‍ථො සම්පරායිකො
අත්‍ථාභිසමයා ධීරො පණ්ඩිතොති පවුච්චති''

යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රතිලාභයයි. ''සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්ස'' යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රහාණයයි. ''දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො

සඞ්ඛතටේඨා සන්තාපටේඨා විපරිණාමටේඨා අභිසමයටේඨා'' යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රතිවේධයයි. මෙහි වනාහී කාලය යන අර්ථයයි. එහෙයින් ''එකං සමයං'' යනු සංවත්සර, ඍතු, මාස, අධි මාස, රාත්‍රි, දහවල්, පූර්වාහ්න, මධ්‍යාහ්න, සායහ්න, ප්‍රථම, මධ්‍යම, පශ්චිමයාම, මුහූර්ති ආදී කාලය ප්‍රකාශ වන සමයන් අතුරෙන් ''එක් සමයක'' යයි දක්වති. නැතහොත් ගර්භාවක්‍රාන්ති සමය (මව්කුස පිළිසිඳ ගන්නා කාලය), ජාති සමය, සංවෙග සමය, අභිනිෂ්ක්‍රමණ සමය, දුෂ්කර ක්‍රියා සමය, මාර විජය සමය, අභිසම්බෝධි සමය, දිට්ඨධම්ම සුඛ විහාර සමය, දේශනා සමය, පරිනිර්වාණ සමය යන මේ ආදී වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දෙවි මිනිසුන් අතර අතිශයින් ප්‍රකාශ වූ නොයෙක් කාලයන් ප්‍රකාශ වන සමයයෝ වෙත්ද ඒ, සමයයන් අතර දේශනා සමය සඞ්ඛ්‍යාත ''එක් සමයක'' යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඥාන, කරුණා කෘත්‍ය සමයයන් අතර යම් කරුණාකෘත්‍ය සමයක් වේද ආත්මහත, පරහිත, ප්‍රතිපත්ති සමයයන් අතර පරහිත ප්‍රතිපත්ති සමයක් වේද, ඍස්වූවන්ගේ කෘත්‍යද්වය සමයයන් අතර ධර්ම කථා සමයක් වේද, දේශනා ප්‍රතිපත්ති සමයයන් අතර දේශනා සමයක් වේද ඒ සමයයන් අතුරෙහි යම්කිසි සමයක් සඳහා ''එක් සමයකැ''යි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙහි (මෙසේ) කීය :- ඉක්බිති කුමක් හෙයින් යම්සේ අභිධර්මයෙහි ''යසමිං සමයෙ කාමාවචරං'' යනුවෙන්ද මෙයින් අන්‍ය වූ සූත්‍ර පදයන්හි ''යසමිං සමයෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිචෙචව කාමෙහි'' යනුවෙන් සත්තමී විභක්තියෙන්ද නිර්දේශය කරන ලද්දේද ? විනයෙහිද ''තෙන සමයෙන බුදධො භගවා'' යනුවෙන් කරණ විභක්තියෙන් (නිර්දේශය කරන ලද්දේ ද) එසේ නොකොට මෙහි ''එකං සමයං'' යනුවෙන් දුතියා විභක්තියෙන් නිර්දේශය කරන ලද්දේද? එහි එසේද මෙහි වෙනත් අයුරකින්ද අර්ථය ලැබෙන හෙයිනි. ඒ අභිධර්මයෙහිද මෙයින් අන්‍ය වූ සූත්‍ර පදයන්හිද (අධිකරණ) ආධාර අර්ථයද භාව සඞ්ඛ්‍යාත ක්‍රියාවෙන් භාවලක්ෂණාර්ථයද හටගනී. අධිකරණය වනාහි කාලාර්ථය හා සමූහාර්ථය ඇති සමයයි. එහි කියන ලද ඵස්සාදී ධර්මයන්ගේ ක්ෂණ සමවාය හේතු සඞ්ඛ්‍යාත වූ සමයාගේ ස්වභාවයෙන් ඒ ඵස්සාදීන්ගේ ස්වභාවය සලකුණු වනු ලැබේ. එහෙයින් එම අර්ථය ජෝතිමත් කරනු සඳහා එහි ආධාර විභක්ති අර්ථය නිර්දේශ කරන ලදී. විනයෙහි හෙතුවාර්ථයද කරණාර්ථයද ලැබේ. යම්හෙයකින් යම් ඒ ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්ති සමයයක් ශාරිපුත්‍රාදී මහරහතන් වහන්සේලා විසින් පවා වටහාගැනීම දුෂ්කර වන්නේද හේතු වූද කරණවූද ඵසමයෙහි ශික්ෂාපද පනවමින් ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්ති හේතුවද විමසා බලන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ තන්හි වාසය කළ සේක. එබැවින් එම අර්ථය බබුළුවනු සඳහා එහි කරණ විභක්ති

වචනයෙන් නිර්දේශය කරන ලදී. මෙහි වනාහී මෙබඳු වූ අන්‍ය සූත්‍ර පාඨයන්හිත් අත්‍යන්ත සංයෝගාර්ථය ලැබෙයි. යම් සමයක වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙය හෝ වෙනත් සූත්‍රාන්තයක් දේශනා කළ සේක්ද එසමයෙහි නිරන්තරයෙන්ම කරුණාවිහාරයෙන් විසූ සේක. එබැවින් එම අර්ථය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා මෙහි දුතියා විභක්ති නිර්දේශය කරන ලද්දේයයි දත යුතුය. එබැවින් මෙය කියනු ලැබේ.

''ඒ ඒ අර්ථය සලකා මෙයින් අන්‍ය වූ තැන්හි ආධාරයෙන්ද කරණයෙන්ද සමය ශබ්දය කියන ලදී. එය මෙහි කර්මයෙන් කියන ලදී.''

''භගවා'' යනු ගුණයෙන් විශිෂ්ට වූ සත්වයන්ට උත්තම වූ, (සියලු සත්වයන්ට) ගරු වූ, ගෞරවාර්හ වූ තථාගතයන් වහන්සේට) පර්‍යාය නාමයකි. යම්සේ කීවේද :-

''භගවා යන වචනය ශ්‍රේෂ්ඨයි. භගවා යන වචනය උතුම්ය. එහෙයින් (සියලු සත්වයන්ට) ගරු වූ ගෞරවයෙන් යුක්ත වූ හෙතෙම ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ.''

නාමය වනාහි ආවස්ථික (අවස්ථාවට අනුව කළ නම්), ලිඞ්ගික (ලිඞ්ග-ද්‍රව්‍ය අනුව කළ නම්), නෙමිත්තක (නිමිති අනුව කළ නම්), අධිච්ච සමුප්පන්න (අහේතුකව කළ නම්) වශයෙන් සිවු වැදැරුම් වේ. අධිච්ච සමුප්පන්න නාමයට ''යදිච්ඡක'' යයිද කියන ලද්දේ වෙයි. එහි ''වවෙජා (වස්සා), දමෙමා (නාඹු වස්සා) බලිවද්දො (ගොනා), යන මේ ආදී නාම ආවස්ථික නාම වේ. දණ්ඩී (දඬු ඇත්තා) ඡත්තී (කුඩ ඇත්තා) සිඛී (සිළුව ඇත්තා) කරී (අත් ඇත්තා) යන මේ ආදිය ලිඞ්ගික නාම වේ. තෙවිජ්ජා (ත්‍රිවිද්‍යා ලාභියා) ඡළභිඤ්ඤා (ෂඩ් අභිඥා ලාභියා) යන මේ ආදිය නෙමිත්තක නාම වේ. සිරිවඩ්ඪකො (සිරිවර්ධන) ධන වඩ්ඪකො (ධනවර්ධන) යන මේ ආදී වචනාර්ථය නොසලකා පැවති නාම අධිච්චසමුප්පන්න නාම නම් වේ. මේ ''භගවා'' යන නාමය වනාහි (ගුණය නිමිතිකොට පනවන ලද) ගුණනෙමිත්තක නාමයකි. මහාමායා දේවිය විසින් හෝ සුද්ධෝදන මහරජු විසින් හෝ අසූ දහසක් ඥාතීන් විසින් හෝ කරන ලද නාමයක් නොවේ. ශක්‍ර සන්තුෂිතාදී දේව විශේෂයන් විසින්ද කරන ලද නාමයක් නොවේ. ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේ :- (මහා නිද්දෙසයෙහි) ''භගවා'' යන මේ නම මව විසින් කරන ලද නාමයක් නොවේ. -පෙ- භගවා යන මෙය (අර්හත් ඵලය) ප්‍රත්‍යක්ෂ ප්‍රඥප්තියකි''යි යම්සේ කී සේක්ද එහෙයිනි. යම් ගුණයක් නිමිතිකොට මේ නාමය වූයේද ඒ ගුණයන් ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා මේ ගාථාව කියති.

භගී භජී භාගී විභත්තවා ඉති
අකාසි භගගනති ගරූහි භාගාවා
බහූහි ඤායෙහි සුභාවිතත්තනො
භවනතගො සො භගවාති වුච්චති''

''ඒ තුන් ලෝ ගුරු වූ ශාස්තෘන් වහන්සේ ඓශ්වර්‍යාදී භගධර්ම ඇත්තේය. ප්‍රාන්ත සේනාසන ඇසුරු කළහ. අර්ථ, ධර්ම, විමුක්ති රසභාග ඇත්තාහ. ලෞකික, ලෝකෝත්තර ධර්ම විභාග කළහ. රාගාදිය බිඳීම කළහ. භාගය ඇත්තාහ. කාය භාවනා ආදී අනේක භාවනා ක්‍රමයෙන් වඩන ලද සිත් ඇත්තාහ. භවයෙහි අන්තයට ගියහ යන අර්ථයෙන් ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ. යනුවෙන් නිර්දේශාදියෙහි කී අයුරින්ම මෙහි අර්ථය දත යුතුය. මේ වනාහී තවත් ක්‍රමයකි.

''භාගාවා භගගවා යුත්තො භගෙහි විභත්තවා
භත්තවා වන්ත ගමනො භවෙසු භගවා තතො''

1. භාගාවා (පිනැති හෙයින්ද), 2. භගගවා (කෙලෙස් නැසූ හෙයින්ද) 3. භගෙහි යුත්තො (භගධර්මයෙන් යුක්ත හෙයින්ද) 4. විභත්තවා (සියලු ධර්මයන් බෙදා ප්‍රකාශ කළ හෙයින්ද) 5. භත්තවා (උතුරු මිනිස් දම් සෙවූ හෙයින්ද) 6. භවෙසු වන්තගමනො (භවයෙහි වමනය කළ ගමන් ඇති හෙයින්ද) යන හේතුවෙන් උන්වහන්සේ ''භගවා'' නම් වෙති.

එහි ''වණ්ණාගමො වණ්ණ විපරියයෝ'' යයි මෙසේ නිරුක්ති ලක්ෂණය ගෙන ශබ්ද න්‍යාය වශයෙන් හෝ ''පිසොදර'' ආදි ප්‍රක්ෂේප ලක්ෂණ ගෙන හෝ යම් හෙයකින් ලෞකික ලෝකෝත්තර සැප උපදවන දාන ශීල ආදියෙහි පරතෙරට පත් භාගාය උන්වහන්සේට ඇත්තේද එහෙයින් ''භාගාවා'' යයි කිවයුත්තෙහි ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ යයි දත යුතය. යම් හෙයකින් වනාහි ලෝභ, දොස, මෝහ, විපරීත මනසිකාර (නිත්‍ය සුඛ වශයෙන් වැරදි ලෙස සිහිකිරීම) අහිරික (ලජ්ජා නැතිකම), අනොත්තප්ප (පවට බය නැති කම), කෝධ, උපනාහ (වෛරය), මක්ඛ (ගුණ මැකීම), පලාස (ගුණවතුන් හා සමකොට සිතීම), ඉස්සා (ඊර්ෂ්‍යාව), මච්ඡරිය (මසුරුකම), මායා (පව් සැඟවීම), සාඨෙය්‍ය (නැති ගුණ පෙන්වීම), ථම්භ (නොනැමෙන බව), සාරම්භ (අනුන්ට ඉහළින් සිටිනු කැමැත්ත) මාන, අතිමාන, මද, පමාද, තණ්හා, විචරිත, ත්‍රිවිධ අකුසල මූල, දුශ්චරිත (කාය, වාග්, මනො), සක්ලේශ (තණ්හා, මාන, දිට්ඨි) මල (රාග, දෙවෂ, මෝහ), විසම (රාග, දෙවෂ, මෝහ) සංඥා (කාම, භව, විභව), විතර්ක (කාම, ව්‍යාපාද, විහිංසා), ප්‍රපඤ්ච (තණ්හා, දිට්ඨි, මාන) චතුර්විධ විපරීත

(නිත්‍ය, සුඛ, ආත්ම, සුභ), චතුරාශ්‍රව (කාම, භව, දිට්ඨි, අවිජ්ජා), චතුර් ග්‍රන්ථ (අවිජ්ජා, ව්‍යාපාද, සීලබ්බත පරාමාස, ඉදං සච්චාභිනිවෙස), චතුර්ඔඝ, චතුර්යොග, සතර අගති, චතුර් තෘෂ්ණා උපපාද (සිව්පසය පිළිබඳ) සතර උපාදාන (කාම, දිට්ඨි, සීලබ්බත, අත්තවාද)

පඤ්චචෙතො ඛිල (බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ, ශික්ෂා, පිළිබඳ සැකය, සබ්‍රම්සරැන් පිළිබඳ කිපීම) පඤ්ච විනිබන්ධ (කාමයෙහි අවීතරාග, කායයෙහි අවීතරාග, රූපයෙහි අවීතරාග, නිදිසුව විදීම, දෙව්සිරි පතා බඹසර විසීම) පඤ්ච නීවරණ (කාමච්ඡාදාදී) පඤ්ච අභිනන්දන (රූපාභිනන්දනාදි)

ෂට් විවාද මූල (කොධ, මක්ඛ, ඉස්සා, සාඨෙය්‍ය, පාපිච්ඡකා, සන්දිට්ඨි පරාමාස) ෂට් තෘෂ්ණා කාය (රූප තණ්හා ආදී), සප්ත අනුසය (කාමරාග, භව රාග, පටිඝ, මාන, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, අවිජ්ජා), අට්ඨ මිච්ඡත්ත (මිච්ඡා දිට්ඨි - මිච්ඡා සමාධි), නව තණ්හා මූලක (තණ්හා, පරියෙසන, ලාභ, විනිච්ඡය, ඡන්දරාග, අජ්ඣොසාන, පරිනාහ, මච්ඡරිය, ආරක්ඛාධිකරණ) දශ අකුසල, දශ කම් පථ, ඬා සට්ඨි දිට්ඨි, අට්ඨසත තණ්හා විචරිත) මේ ආදී ප්‍රභේද ගත සියලු දරථ (දාහයන්) පරිළාහ (බලවත් දාහයන්) ක්ලේශ සිය දහසක් නැතහොත් කෙටියෙන් කියතොත් ක්ලේශ මාර, ස්කන්ධ මාර, අභිසංස්කාර මාර, දේවපුත්ත මාර, මෘත්‍යු මාර යන පස් මරුන් බින්ද සේක. එහෙයින් මේ දොෂයන්, උපද්‍රවයන් බින්ද නිසා ''භගවා'' යයි කිවයුතු තැන ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් (මෙසේ) කිය.

''භගරාගො භගදොසො භගමොහො අනාසවො
භගාඝස්ස පාපකා ධම්මා භගවා තෙන වුච්චති''

''ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බින්ද රාග දෝෂ මෝහ ඇති සේක්ද ආශ්‍රව නැති සේක්ද සියලු පාප ධර්මයන් බිඳින ලද්දේ වේද එහෙයින් ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ.

''භාග්‍ය ඇත්තේ භගවා'' යන්නෙන් සිය ගණනක් පුණ්‍ය ලක්ෂණ දරන උත්වහන්සේගේ රූපකාය සම්පත්තියද ''බින්ද ද්වේෂ ඇත්තේ භගවා'' යන්නෙන් ධර්ම කාය සම්පත්තියද දක්වන ලද්දේ වෙයි. එසේම ලෞකික පරීක්ෂකයන් විසින් බුහුමන් කරනු ලබන බවද ගිහි පැවිද්දන් විසින් එළඹිය යුතු බවද එසේම එළඹි ඔවුන්ගේ කාය චිත්ත පීඩා දුරු කිරීමෙහි සමත් බවද ලෞකික ලෝකෝත්තර සැපයෙහි යෙදවීමට සමත් බවද දක්වන ලද්දේ වෙයි. යම් හෙයකින් ලෝකයෙහි ''භග'' ශබ්දය ඓශ්වර්‍යය, ධර්ම, යස, ශ්‍රී, කාම, ප්‍රයත්න, යන ධර්ම හයෙක්හි පවතීද

උන්වහන්සේට සිය සිතෙහි පරම ඊශ්වරත්වයද ලෞකික සම්මත අණිම (සෑදියෙන් ශරීරය කුඩා කිරීම) ලඝිම (ශරීරය සැහැල්ලු කිරීම) ආදියද සියලු ආකාරයෙන් පරිපූර්ණව ඇත්තේය. ලෝකෝත්තර ධර්මද එසේය. ලෝකත්‍රයෙහි පැතුරුණු විද්‍යමාන ගුණය කරණකොට ලැබුණු ඉතා පිරිසිදු කීර්තිය ඇත්තේය. රූපකාය දර්ශනයෙහි යෙදුණු ජනයාගේ මනනුවන් පිනවීමෙහි සමත් සියලු ආකාරයෙන් සම්පූර්ණ වූ සියලු අඞ්ග ප්‍රත්‍යඞ්ගයන්හි ශ්‍රී ශෝභාව ඇත්තේය. මුන්වහන්සේ කරණකොට ගෙන ආත්ම හිත වූද පරහිත වූද යම් යම් දෙයක් කැමතිවන ලද්දේද ප්‍රාර්ථනා කරන ලද්දේද ඒ ඒ අයට එලෙසම සමෘද්ධිමත් වන බැවින් අභිමතාර්ථ සිද්ධි සඞ්ඛ්‍යාත කාම භාග්‍යය ඇත්තේය. සියලු ලෝකයාගේ ගරුභාවයට පත්වීමට හේතුභූත වූ සම්මා වායාම සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රයත්න භාග්‍යයද ඇත්තේය. එහෙයින් මේ භාග්‍යයන්ගෙන් යුක්ත හෙයින්ද ''භාග්‍යයෝ මුන් වහන්සේට වෙත්නුය යන මේ අර්ථයෙන්ද ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ.

යම් හෙයකින් වනාහි සියලු ධර්මයන් කුශලාදී ප්‍රභේදයන්ගෙන්ද, කුශලාදි ධර්මයන් ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, සත්‍ය, ඉන්ද්‍රිය පටිච්චසමුප්පාද ආදී ප්‍රභේදයන්ගෙන්ද, දුක්ඛායර්‍ය සත්‍යය පීළන, සඞ්ඛත, සන්තාප, විපරිනාම යන අර්ථ වශයෙන්ද සමුදයායර්‍ය සත්‍යය ආයුහන, නිදාන, සංයෝග පළිබෝධ යන අර්ථ වශයෙන්ද නිරෝධයර්‍ය සත්‍යය නිස්සරණ, විවේක, අසඞ්ඛත, අමත යන අර්ථ වශයෙන්ද මාර්ගායර්‍ය සත්‍යය නියාන්‍යානික, හේතු, දස්සන, ආධිපතෙය්‍ය යන අර්ථ වශයෙන්ද බෙදූ හෙයින්ද බෙදා විවෘත කොට දේශනා කළ හෙයින්ද ''භගවා'' යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එහෙයින් ''විභත්තවා'' යයි කිවයුතු තන්හි ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ.

යම් හෙයකින් මුන්වහන්සේ දිව්‍ය, බ්‍රහ්ම, අරිය, විහරණයන්ද කාය, චිත්ත, උපදි විවේකයන්ද සුඤ්ඤත, අපපණිහිත, අනිමිත්ත යන විමෝක්ෂයන්ද අන්‍ය වූ ලෞකික ලෝකෝත්තර උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මයන් භජනය කළ සේක, සේවනය කළ සේක, බහුල වශයෙන් කළ සේක. එබැවින් ''භත්තවා'' යයි කිවයුතු තන්හි ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ.

යම් හෙයකින් වනාහී මුන් වහන්සේ විසින් භවත්‍රයෙහි වැමෑරූ තෘෂ්ණා සඞ්ඛ්‍යාත ගමන් ඇත්තේද එහෙයින් භවයන්හි ''වන්තගමනො'' යයි කිවයුතු තන්හි 'භව' ශබ්දයෙන් භකාරයද ගමන ශබ්දයෙන් ගකාරයද වන්ත ශබ්දයෙන් වකාරයද දීඝීකොට ගෙන ''භගවා'' යයි කියනු ලැබේ. ලෝකයෙහි ''මෙහනසස ඛසස මාලා'' යයි කිවයුතු තන්හි ''මෙබලා'' යයි කියන්නාක් මෙනි.

මෙපමණකින් මෙහි ''එවමෙසුතං'' යන වචනයෙන් ඇසූ පරිදි ඉගෙන ගත් පරිදි ධර්ම දේශනා කරන්නාහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම ශරීරය ප්‍රකාශ කරන සේක. එමගින් ''මේ බුද්ධ ධර්ම ශාස්තෘවරයෙකු නොමැති එකක් නොවේ. මේ නුඹලාගේ ශාස්තෘවරයාය''යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නොදැකීමෙන් කළකිරුණු ජනයා අස්වසනු ලබයි. ''එකං සමයං භගවා'' යන වචනයෙන් එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අවිද්‍යමාන බව දක්වමින් රූපකායෙහි පිරිනිවීම දක්වති. එමගින් මේ ආකාර වූ මේ ආර්‍ය්‍ය ධර්මයෙහි දේශකයා වූ දශබලධාරී ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද වජ්‍ර සඞ්ඛ්‍යාත කයක් ඇත්තේ නමුදු පිරිනිවන් පෑ සේක. අන්‍යයන් විසින් එබඳු ජීවිතයක කුමන කරුණක් නිසා ජීවිතාශාව ඉපිදවිය යුත්තේදැයි ජීවිත මදයෙන් මත්වූ ජනතාව සංවේගයට පත් කරති. ඔහුට සද්ධර්මයෙහි උත්සාහය උපදවති. ''එවං'' යයි දේශනා කරන්නාහු දේශනා සම්පත්තිය දක්වති. ''මෙ සුතං'' යනු ශ්‍රාවක සම්පත්තියයි. ''එකං සමයං'' යනු කාල සම්පත්තියයි. ''භගවා'' යනු දේශක සම්පත්තියයි. ''**සාවත්‍රීයං විහරති**'' යන මෙහි ''**සාවත්‍රී**'' යනු සවත්‍ර ඍෂිවරයාගේ නිවාසස්ථානය වූ නගරයයි. ''කාකන්දි, මාකන්දි'' යන පද යම්සේද එසේ ස්ත්‍රී ලිඞ්ග වශයෙන් ''සාවත්‍රී'' යයි කියනු ලැබේ. අක්ෂර චින්තකයෝ හෙවත් ව්‍යාකරණඥයෝ මෙසේ කියති. අටඨකථාචාර්‍යයෝ වනාහි ''මිනිසුන්ගේ උපභෝග පරිභෝග යම් කිසිවක් ඇත්තේද ඒ සියල්ල මෙහි ඇත්තේනුයි ''සාවත්‍රී'' නම් වේයයි ද වෙළඳ ගැල්කරුවන් රැස් වූ කල්හි ''කිනම් බඩු ඇත්තේද''යි විමසූ විට ''සියල්ල ඇතැ''යි යන (පිළිතුරු) වචනය ගෙන ''සාවත්‍රී'' වීයයිද කියති.

''සැවැත් නුවර හැමකල්හි සියලු උපකරණ යම්හෙයකින් මොනවට රැස් වූයේද එම නිසා ''සියල්ල'' (සබ්බං) සලකාගෙන ''සාවත්‍රී''යයි කියනු ලැබේ.

කෝශල වාසීන්ගේ රම්‍ය වූ දර්ශනීය වූ සිත්කලු වූ සාවත්‍රීපුරය දශවිධ ශබ්දයෙන් තොර නොවූයේ විය. ආහාර පානයෙන් සැදුම් ලද්දේ විය.

සමෘද්ධ වූ පිණා ගියා වූ සිත්කලු වූ උතුම් වූ සාවත්‍රී පුරය දෙවියන්ගේ ආලකමන්දාව මෙන් අභිවෘද්ධියටද විපුල බවටද පැමිණියේ විය.

ඒ ''**සාවත්‍රීයං**'' සැවැත්නුවර සමීපාර්ථයෙහි සත්තමී විභක්ති වචනයකි. ''**විහරති**'' යන මෙය විශේෂයෙන් ඉරියාපථ, දිව්‍ය, බ්‍රහ්ම, ආර්‍ය්‍ය

විහරණයන් අතුරෙන් එක්තරා විහරණයකින් යුක්ත වූ බව ප්‍රකාශ කිරීමයි. මෙහි වනාහි සිටීම, ගමන, හිඳීම, නිදීම යන ප්‍රභේද ඇති ඉරියව් අතරින් එක්තරා ඉරියව්වකින් යුක්ත වීම ප්‍රකාශ කෙරේ. එහෙයින් සිටියේ නමුදු, වඩින්නේ නමුදු, හිඳින්නේ නමුදු, සැතපෙන්නේ නමුදු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''වැඩ වාසය කරති'' කියාම දත යුතුය. උන් වහන්සේ වනාහි එක් ඉරියව්වක විඩාව වෙනත් ඉරියව්වකින් සිඳ දමා නොබිඳ වැටෙන්නාවූ ආත්ම භාවය පරිහරණය කරන සේක්ද පවත්වන සේක්ද එහෙයින් ''විහරති'' යයි කියනු ලැබේ.

''ජෙතවනෙ'' යන මෙහි තමාගේ සතුරු ජනයා ජයගනීනුයි - ජෙත නම් වේ. නොහොත් රජු තමාගේ පස මිතුරු ජනයා දිනූ කල්හි උපන්නේනුයි ජෙත නම්. මඬගල කැමති බැවින් හෝ ඔහුට මෙසේ නාමය කරන ලදැයිද ජෙත වේ. සේවනය කෙරෙනුයි වන වේ. තම සම්පත්තියෙන් සත්වයන්ට සේවනය කරයි, තමා කෙරෙහි සෙනෙහස උපදවයි යන අර්ථයයි. නැතහොත් ඉල්ලනු ලැබෙනුයි - වන වේ. නොයෙක් ආකාරයේ මල් සුවඳින් සතුටු වූ මත් කොවුලන් ආදී පක්ෂීන්ගේ නාදයෙන්ද මද පවනින් සෙලවෙන ගස්, අතු දෙබල, ගෙඩි, දලු කොළවලින්ද ''එවු මා පරිභෝග කරවූ'' යයි ප්‍රාණීන්ට ආයාචනා කරන්නාක් වැනිය යන අර්ථයයි. ජේතගේ වනය - ජෙතවනයයි. එය වනාහි ජේත නම් රාජකුමාරයා විසින් රෝපණය කරන ලද්දේ වර්ධනය කරන ලද්දේ පරිපාලනය කරන ලද්දේ වීද හෙතෙම ඒ ජේතවනයෙහි හිමිකරු වීද එබැවින් ''ජෙතවන'' යයි කියනු ලැබේ. ඒ ජේතවනයෙහි, **අනාථ පිණ්ඩිකසස ආරාමෙ**'' යනු මව්පියන් විසින් කරවන ලද නම් වශයෙන් මෙහි සුදත්ත නම් වූ ඒ ගෘහපතිතෙම සියලු කාමයෙන් යුක්ත වූ නිසාත් පහවූ මසුරු මල ඇති නිසාත් කරුණා ආදී ගුණයෙන් යුක්ත වූ නිසාත් සියලු කාලයෙහි අනාථයන්ට ආහාර දානය දුන්නේය. එහෙයින් 'අනාථ පිණ්ඩික'' යයි ව්‍යවහාරයට පත් විය. ''ආරාමං'' යනුමෙහි ප්‍රාණීහු හෝ විශේෂයෙන් පැවිද්දෝ සිත් අලවා වෙසෙත්නුයි - ආරාම වේ. ඒ ආරාමයෙහි මල් පල දලු ආදී ශෝභන ඇති බැවින්ද ඉතා නොදුරු ඉතා නොළං ආදී පස්වැදෑරුම් සෙනාසනාඞ්ග සම්පත්තිය ඇති බැවින්ද ඒ ඒ තැනින් පැමිණ රමණය කරති, අභිරමණය කෙරෙති උකටලී නොවී වසති යන අර්ථයි. නැතහොත් කියන ලද ආකාරයේ සම්පත්තිය කරණ කොට ගෙන ඒ ඒ තැන ගියවුන්ද තම අභ්‍යන්තරයටම පමුණුවා රමණය කරවානුයි - ආරාම නම් වේ. එම ආරාමය වනාහි අනාථ පිණ්ඩික ගෘහපතියා ජේත නම් රාජකුමාරයා අතින් දහ අට කෝටියක් අමුරන් ඇතිරීමෙන් මිළදී ගෙන

අමු රන් දහ අට කෝටියකින් සෙනසුන් කරවා දහ අට කෝටියක් අමු රනින් විහාර පූජාව නිමවා මෙසේ පනස් හතර කෝටියක් අමු රන් පරිත්‍යාගයෙන් බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයාට පවරා දුන්නේද එබැවින් ''අනාථ පිණ්ඩිකගේ ආරාමය''යයි කියනු ලැබේ. ඒ අනාථ පිණ්ඩිකගේ ආරාමයෙහිය. මෙහිද ''ජෙතවනෙ'' යන වචනය පෙර අයිතිකරු ප්‍රකාශ කිරීමයි. අනාථ පිණ්ඩිකසස ආරාමෙ'' යනු පසු අයිතිකරු ප්‍රකාශ කිරීමයි. මේවා ප්‍රකාශ කිරීමෙහි ප්‍රයෝජනය කුමක්ද? කියනු ලැබේ. ප්‍රධාන වශයෙන් පළමුකොට ''කොහිදී දේශනා කරන ලද්දේද?'' යන ප්‍රශ්නය නිරාකරණය කිරීමයි. අනෙකුත් පුණ්‍යකාමීන් දිට්ඨානුගතියට පැමිණීමෙහි යෙදවීමයි. ඒ ජේතවනාරාමයෙහි දොරකොරටු ප්‍රාසාද නිර්මාණයෙහි භූමිය විකිණීමෙන් ලැබුණු දහ අට කෝටියක් අමු රන්ද කෝටි ගණන් වටිනා ගස්ද ජේත කුමරුගේ පරිත්‍යාගයෝය. පනස් හතර කෝටියක් අනේපිඬු සිටුහුගේ පරිත්‍යාගයි. ඒවා ප්‍රකාශ කිරීමෙන් පුණ්‍ය කාමීහු මෙසේ පින් කෙරෙත් යයි දක්වමින් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ පින් කැමති අන්‍යයන්ද ඔවුන්ගේ දිට්ඨානුගතියට පැමිණවීමෙහි යොදවති. මෙසේ මෙහි පුණ්‍යකාමීන් දිට්ඨානුගතියට පැමිණීමෙහි යෙදවීම ප්‍රයෝජනයයි දත යුතුය.

''ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත් නුවර අනාථපිණ්ඩික සිටුහුගේ ජේතවනාරාමයෙහි වැඩ වසන සේකැයි නොකිව යුතුය. ඉදින් එහි වසන සේක් නම් සැවැත් නුවර යයි නොකිව යුතුය. එක් සමයෙක්හි දෙතැනක විසීම නොකිව යුතුය. එක් සමයෙක්හිදෙතැනක විසීම නොහැකි හෙයිනි යන අදහසක් වේ. එයට (පිළිතුරු) කියනු ලැබේ. මෙය සම්පාර්ථයෙහි සත්තමී විභක්ති පදයකැයි කියන ලද්දේ නොවේද? යම්සේ ගඞ්ගා, යමුනා නදීන්ගේ සමීපයෙහි හැසිරෙන ගවරැළ ''ගඞ්ගාවෙහි හැසිරෙති, යමුනාවෙහි හැසිරෙති (ගඞ්ගාය චරන්ති, යමුනාය චරන්ති) යයි කියනු ලැබේද එසේම මෙහිද සැවැත් නුවර සමීපයෙහි ජේතගේ වනය වූද අනාථ පිණ්ඩිකගේ ආරාමය වේද එහි වාසය කරන්නේ'' සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකසස ආරාමෙ'' යයි කියනුලැබේ.

මෙහි ''සාවත්ථි'' යන වචනය ගොදුරුගම දැක්වීම සඳහාය. සෙසු වචනය පැවිද්දට යෝග්‍ය නිවාස ස්ථානය දැක්වීම සඳහාය. එහි ''සාවත්ථි'' යයි ප්‍රකාශ කිරීමෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගිහියන්ට අනුග්‍රහ කිරීම දක්වයි. ජේතවනාදිය ප්‍රකාශ කිරීමෙන් පැවිද්දන්ට අනුග්‍රහ කිරීම දක්වයි. එසේම මුල් වචනයෙන් සිව්පසය ගැනීමෙන් අත්තකිලමථානුයෝගයෙන් වෙන් වීමත් පසු වදනින් වස්තු කාම ප්‍රහාණයෙන් කාමසුඛල්ලිකානු

යෝගයෙන් වෙන් වීමේ උපායත් දැක්වේ. පළමු වචනයෙන් ධර්ම දේශනයෙහි යෙදීමත් පසු වදනින් විවේක අභිප්‍රායත් පළමු වචනයෙන් කරුණාවෙන් එළඹීමත් පසු වදනින් ප්‍රඥාව හේතු කොට ගෙන ඉවත් වීමත්, මුල් වදනින් සත්වයන්ට හිතසුව ඇති කිරීමේ අදහසත් පසු වදනින් අනුන්ට හිතසුව ඇති කිරීමෙහි නොගැල්වෙන ස්වභාවයත් මුල් වදනින් ධාර්මික සැපය අත් නොහැරීම නිමිති කොට ඇති ඵාසු විහරණයත් පසු වදනින් උත්තරිමනුෂ්‍යධර්මයෙහි යෙදීම නිමිති කොට ඇති ඵාසු විහරණයත් මුල් වදනින් මිනිසුන්ට බොහෝ උපකාරවත් බවත්, පසු වදනින් දෙවියන්ට බොහෝ උපකාරවත් බවත්, පළමු වදනින් ලෝකයෙහි උපන්නහුගේ ලෝකයෙහි වැඩුණු බවත් පසුවදනින් ලෝකය හා නොඇලුණ බවත් යන මේ ආදිය දැක්වේ.

''අථ'' යනු නොසිදීම් අර්ථයෙහිය, ''ඛො'' යනු අනතුරු විශේෂ කාර්යය දැක්වීම් අර්ථයෙහි නිපාතයකි. එයින් එහි භාගාවතුන් වහන්සේගේ විහරණය නොනිමියේම මේ විශේෂ කාර්‍ය ඇති වී යයි දක්වති. එය කිමෙක්ද යත්? ''**අඤ්ඤතරා දෙවතා**'' ආදියයි. එහි ''**අඤ්ඤතරා**'' යනු අවිනිශ්චිතව දැක්වීමයි. එම දේවතාවා වනාහි නම් ගොත් වශයෙන් අප්‍රසිද්ධය. එහෙයින් ''අඤ්ඤතරා (එක්තරා) යයි කියන ලදී. දෙවියාම = **දෙවතා** වේ. මෙය ස්ත්‍රී පුරුෂ ද්‍යෙපක්ෂයටම සාධාරණ නාමයකි. මෙහි වනාහි ඒ දේවපුත්‍රයා පුරුෂයෙක්මය. එසේ වුවත් සාධාරණ නාමයක් වශයෙන් ''දෙවතා'' යයි කියන ලදි. ''**අභික්කන්තාය රත්තියා**'' යන මෙහි ''අභික්කන්ත'' ශබ්දය ක්ෂය වීම, පූජනීය, සුන්දර, අභිරූප, අනුමෝදන් වීම, යනාදී අර්ථයන්හි පෙනේ. එහි ''අභික්කන්තා භන්තෙ රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිර නිසිනෙතා භික්ඛු සංඝො, උද්දිසතු භන්තෙ භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛං'' යන මේ ආදී තන්හි ක්ෂය වීමෙහි පෙනේ. ''යා තා රත්තියො අභික්කන්තා අභිලක්ඛිතා අට්ඨමී චාතුද්දසී පඤ්චදසී'' යන මේ ආදි තන්හි පූජනීයාර්ථයෙහිය. ''අයං ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරොච පණීතතරොච'' යන මේ ආදී තන්හි සුන්දරාර්ථයෙහිය.

''කො මෙ වන්දති පාදානි ඉද්ධියා යසසා ජලං,
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන සබ්බා ඔභාසයං දිසා''

යන මේ ආදි තන්හි අභිරූපාර්ථයෙහිය. ''අභික්කන්තං භො ගොතම, අභික්කන්තං භො ගොතම'' යන මේ ආදී තන්හි අනුමෝදනාර්ථයෙහිය. මෙහි වනාහි ක්ෂය වීම් අර්ථයෙහිය. එයින් රාත්‍රිය ඉකුත් කල්හි, රාත්‍රිය ගෙවී ගිය කල්හි යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''අභික්කන්ත වණ්ණාය'' යන

මෙහි ''අභික්කන්ත'' ශබ්දය අභිරූපාර්ථයෙහිය. ''වණ්ණ'' ශබ්දය වනාහි ඡවි (සිවිය), ස්තුති, කුල වර්ග, කාරණය, සටහන, ප්‍රමාණ, රූපායතන ආදී අර්ථයන්හි පෙනේ. එහි ''සුවණ්ණ වණ්ණොසි භගවා'' යන මේ ආදි තන්හි ඡවි අර්ථයෙහිය. ''කදා සංවුත්ථා පන තෙ ගහපති ඉමෙ සමණසස ගොතමසස වණ්ණා'' යන මේ ආදී තන්හි ස්තුතියෙහිය. ''වත්තාරොමෙ භො ගොතම වණ්ණා'' යන මේ ආදි තන්හි කුල වර්ගයෙහිය. ''අථ කෙන නු වණ්ණෙන ගන්ධපෙනොති වුච්චති'' යන මේ ආදී තන්හි කාරණයෙහිය. ''මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා'' යන මේ ආදී තන්හි සණ්ඨාන (හැඩරුව) අර්ථයෙහිය. තයො පත්තසස වණ්ණා'' යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රමාණයෙහිය. ''වණ්ණා ගන්ධා රසො ඔජා'' යන මේ ආදී තන්හි රූපායතනයෙහිය. එය මෙහි සිවිය (සම) යන අර්ථයෙහි බව දත යුතුය. එහෙයින් ''අභික්කන්තවණ්ණා'' යනු මනා රූ ඇති සිවියෙන් (සමෙන්) යුත් යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**කෙවලකප්පං**'' යන මෙහි ''කෙවල'' ශබ්දය අනවශේෂ, යෙභුය්‍ය (බොහෝ වූ) අව්‍යමිශ්‍ර අනතිරේක, දළ්හත්ථ, විසංයෝග ආදී විවිධ අර්ථ ඇත්තේය. ඒ එසේමය. ''කෙවල පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං'' යන මේ ආදී තන්හි ඉතිරියක් නැති යන අර්ථයයි. ''කෙවලකප්පාව අඩ්ගමගධා පහුතං ඛාදනීයං භොජනීයං ආදාය උපසඞ්කමිසසන්ති'' යන මේ ආදී තන්හි යෙභුය්‍යතාර්ථයයි. ''කෙවලසස දුක්ඛක්ඛන්ධසස සමුදයො හොති'' යන මේ ආදී තන්හි අව්‍යාමිශ්‍ර බවයි.'' කෙවලං සද්ධාමත්තකංනූන අයමායසමා'' යන මේ ආදී තන්හි ඉතිරියක් නැතිව යන අර්ථයයි. ''අයං ආයසමතො අනුරුද්ධසස බාහිකො නාම සද්ධි විහාරිකො කෙවලකප්පං සංඝභෙදාය ඨිතො'' යන මේ ආදී තන්හි දළ්හාර්ථයයි. ''කෙවලී වුසිතවා උත්තම පුරිසොති වුච්චති'' යන මේ ආදී තන්හි විසංයෝගාර්ථයයි. මෙහි වනාහි මෙම පදයෙහි අනවශේෂතා අර්ථය යයි අදහස් කරන ලදි.

මේ ''**කප්ප**'' ශබ්දය වනාහි අභිසද්දහන (විශ්වාස කිරීම) වෝහාර, කාල, පඤ්ඤත්ති, ඡේදන, විකල්ප, ලෙස (ස්වල්ප) සමන්තභාව (හාත්පස) ආදී විවිධ අර්ථ ඇත්තේය. ඒ එසේමය. ''ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමසස යථා තං අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස'' යන මේ ආදී තන්හි විශ්වාස කිරීම් අර්ථයයි. ''අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්චහි සමණ කප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතුං'' යන මේ ආදී තන්හි ව්‍යවහාරයයි. ''යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමි'' යන මේ ආදී තන්හි කාලයයි. ''ඉච්චායසමා කප්පො'' යන මේ ආදී තන්හි ප්‍රඥප්තියයි. ''අලඞ්කතො කප්පිත කෙසමසසු'' යන මේ ආදී තන්හි සිදීමයි. කප්පිත ඩඩ්ඩුල කප්පො'' යන මේ ආදී තන්හි

විකල්පාර්ථයයි. ''අත්‍ථි කප්පො නිපජ්ජිතුං'' යන මේ ආදී තන්හි ස්වල්පාර්ථයයි. ''කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්‍වා'' යන මේ ආදී තන්හි භාත්පස යන අර්ථයයි. මෙහි වනාහි මේ පදයෙහි භාත්පස යන අර්ථය වේයයි අදහස් කරන ලදි. **''කෙවලකප්පංජෙතවනං''** යන මෙහි ඉතිරියක් නැතිව භාත්පසින් ජේතවනය යන මේ අර්ථය දත යුතුය. **''ඔභාසෙත්‍වා''** යනු ආලෝකය පතුරුවා, චන්ද්‍රයා මෙන්ද සූර්‍යයා මෙන්ද එකම ආලෝකයක් එකම පහනක් කොට යන අර්ථයයි. **''යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි''** යනු සත්තමී විභක්ති අර්ථයෙහි කරණ විභක්ති වචනයකි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් තැනෙක්හිද එතනට එළඹ යයි මෙසේ මෙහි අර්ථය දත යුතුය. නැතහොත් යම් කාරණයක් නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවි මිනිසුන් විසින් එළඹිය යුත්තෙක් වේද ඒ කාරණය සඳහාම එළඹියේයයි මෙසේද මෙහි අර්ථය දත යුතුය. කුමන කාරණයක් නිසා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එළඹිය යුත්තෙක් වේද? මිහිරි රස ඇති ගෙඩි අනුභව කිරීමේ අදහසින් පක්ෂි සමූහයා විසින් නිතර ඵලදරන මහ ගසක් (වෙත යන්නාක් මෙන්) නොයෙක් ආකාර වූ ගුණ විශේෂයන්ට පැමිණීමේ අදහසින් **''උපසඞ්කමි''** ගියේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. **''උපසඞ්කමිත්‍වා''** යනු එළඹීමේ අවසානය ප්‍රකාශ කිරීමයි. නැතහොත් මෙසේ ගියේ ඉන් පසු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සමීපය සඞ්ඛ්‍යාත ඉතාමත් ආසන්න තැනට ගොස් යයි කියන ලද්දේ වෙයි. **''භගවන්තං අභිවාදෙත්‍වා''** යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැඳ ප්‍රණාමය කොට, නමස්කාර කොට **එකමන්තං** යනු භාව නපුංසකයෙන් දැක්වීමයි. එක් අවකාශයක එකත්පසෙක යයි කියන ලද්දේ වෙයි. නැතහොත් සත්තමී විභක්ති අර්ථයෙහි දුතියා විභක්ති පදයකි. ''අට්ඨාසි'' යනු හිඳීම් ආදිය ප්‍රතික්ෂේප කිරීමයි. සිටීම කළේය, සිටියේ විය යන අර්ථයයි. කෙසේ සිටි ඒ දේවතාවා එකත්පසෙක සිටියේ වේද?

''පිටුපසින්ද නොවේ, ඉදිරියෙන්ද නොවේ, ආසන්නයේ හෝ දුරින්ද නොවේ, බිත්තියට සමීපවද නොවේ. උඩු සුළඟෙහිද නොවේ. පහත් හෝ උස තැනද නොවේ. මේ දොෂයන් හැර එකත් පසෙක සිටියේ විය'' යදැයි.

කුමක් හෙයින් මේ දේවතාවා සිටියේ වේද හුන්නේ නොවේද? ඉක්මනින් ආපසු යනු කැමැත්ත නිසාය. දෙවියෝ වනාහී කිසියම් අවශ්‍ය කරුණක් උදෙසා පිරිසිදු පුරුෂයෙක් අසූචි සහිත තැනකට (යන්නාක් මෙන්) මනුෂ්‍ය ලෝකයට පැමිණෙත්. ස්වභාවයෙන්ම වනාහී මොවුන්ට යොදුන් සිය ගණනක සිට මිනිස් ලොව දුගඳවත් බව නිසා පිළිකුල් වේ. එහි නොඇලෙත්. එබැවින් ඒ දෙවියා පැමිණි කාර්යය කොට වහා ආපසු

යනු කැමැත්ත නිසා හිඳ නොගත්තේය. යමෙකුගේ යෑම් ආදී ඉරියව් පැවැත්මෙහි වෙහෙස දුරු කිරීම සඳහා හිඳිත්ද ඒ වෙහෙස දෙවියන්ට නැත. ඒ නිසාද නොහුන්නේය. යම් මහා ශ්‍රාවකයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවරා සිටියාහුද උන්වහන්සේලාට ගරු බුහුමන් දැක්වීය. ඒ නිසාද නොහුන්නේය. තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ගෞරවයෙන්ම නොහුන්නේය. හිඳිනු කැමති දෙවියන්ට වනාහි අසුනක් පහළ වේ. එය නොකැමති වන්නේ හිඳීමට සිතකුදු නොකොට එකත් පසෙක සිටියේය. ''**එකමනතං සීතා බො සා දෙවතා**'' යනු මෙසේ මේ කරුණු නිසා එකත් පසෙක සිටි ඒ දේවතාවා. ''**භගවනතං ගාථාය අජ්ඣභාසි**'' යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට අක්ෂර පද නියම ලෙස ගැළපූ වචනයෙන් කීවේය යන අර්ථයයි. කෙසේද?

> **බහූ දෙවා මනුස්සාච මඞ්ගලානි අචිනතයුං**
> **ආකඞ්ඛමානා සොත්ථානං බ්‍රූහි මඞ්ගල මුත්තමං**''

(කුශල ධර්මයන්ගේ පැමිණීම කැමතිවන්නාවූ බොහෝ වූ දෙවියෝද මිනිස්සුද අභිවෘද්ධියට කාරණයන් සිතූහ. ඒ උතුම් මඟුල් කරුණු) දෙසා වදාළ මැනව) යනුවෙනි.

එහිදී යම් හෙයකින් ''එවම්චචාදි පාඨස්ස අත්ථං නානත්‍යකාරතො වණ්ණයනෙතා සමුට්ඨානං වත්ථා'' යයි මාතෘකා තබන ලද්දේද ඒ සමුට්ඨානය හෙවත් මඞ්ගල ප්‍රශ්නයේ හටගැනීම කිම සඳහා මේ අවස්ථාවයි. එබැවින් පළමුකොට මඞ්ගල ප්‍රශ්නයේ හටගැනීම කියා පසුව මේ ගාථාවෙහි පදයන්ගේ අර්ථය වර්ණනා කරන්නෙමි. මඞ්ගල ප්‍රශ්නයේ හට ගැනීම නම් කිම?

දශදිව වනාහි ඒ ඒ නගර දොරටු රැස්වීම්ශාලා සහා ආදියෙහි මහජනයා රැස් වී අමුරන් හා රත්රන් දී නොයෙක් ආකාරයේ සීතා පැහැර ගැනීම ආදී බාහිර ආඛ්‍යාන කථා කියවති. එක් එක් කථාවක් මාස හතරකින් නිමාවේ. එහිදී එක් දිනක් මඞ්ගල කථාව හටගත්තේය. කුමක් නම් මඞ්ගල වේද? කිම දුටුදේ මඞ්ගලද? ඇසුදේ මඞ්ගලද? මුතය (හෙවත් අඝ්‍රාණය කළ දේ හෝ රස විඳිදේ හෝ ස්පර්ශ කළ දේ) මඞ්ගල වේද? කවරෙක් මඞ්ගලය දනිත්ද? වශයෙනි. ඉක්බිති දිට්ඨ මඞ්ගලික නම් එක් පුරුෂයෙක් ''මම මඞ්ගල දනිමි. ලෝකයෙහි දුටු දේ මඞ්ගල වේ. දුටු දේ නම් විශිෂ්ට මඞ්ගල සම්මත රූපයයි. ඒ කවරේද යත්? මෙලොව සමහරෙක් කලින්ම නැගිට කථා කරන කුරුල්ලෙකු හෝ දකියි. තරුණ බෙලි ගසක් හෝ ගැබිනියක හෝ ළමයින් හෝ අලංකාර ලෙස සැරසූ පුන් කලස්

හෝ තෙත් රෝහිත මත්ස්‍යයකු හෝ ආජානේය අශ්වයෙකු හෝ ආජානේය අශ්වයන් යෙදූ රථයක් හෝ වෘෂභයෙකු හෝ ගව දෙනක හෝ කිඹුලෙකු හෝ වෙනත් මෙබඳු කිසියම් මඞ්ගල සම්මත රූපයක් දකීද මෙය දිට්ඨමඞ්ගලයයි කියනු ලැබේයයි කීය. ඔහුගේ කීම සමහරෙක් පිළිගත්හ. සමහරෙක් නොපිළිගත්හ. යමෙක් නොපිළිගත්තාහුද ඔවුහු ඔහු (දිට්ඨමඞ්ගලිකයා) සමඟ වාද කළහ. ඉක්බිති සූත මඞ්ගලික නම් එක් පුරුෂයෙක් ''පින්වත, ඇස නම් වූ මෙය පිරිසිදු දේද දකී. අපිරිසිදු දේද දකී, එසේම සුන්දර දේද අසුන්දර දේද මනාප දේද අමනාප දේද දකී. ඉදින් ඔහු විසින් දුටු දේ මඞ්ගල වන්නේ නම් සියල්ල මඞ්ගල විය යුතුය. එබැවින් දුටු දේ මඞ්ගල නොවේ. එසේද වුවත් වනාහී ඇසූ දේ මඞ්ගල වේ. ශ්‍රෝත්‍රය හෙවත් ඇසූ දේ නම් උසස් මඞ්ගල සම්මත ශබ්දයයි. ඒ කවරේද යත්? මෙලොව සමහර පුද්ගලයෙක් කලින්ම නැගිට වැඩෙව (වඩඩ) කියා හෝ වැඩෙන (වඩඩමාන) කියා හෝ (ආශීර්වාද වචන වශයෙන්ද) පුණ්ණ කියා හෝ ඵුස්ස කියා හෝ සුමන කියා හෝ සිරි කියා හෝ සිරිවඩඩ කියා හෝ (මඞ්ගල සම්මත නාම වශයෙන්ද) අද හොඳ නැකතකි. සුභ මුහූර්තියකි, හොඳ දවසකි. යහපත් මඞ්ගලයකි. යන මේ ආකාරයේ හෝ යම් කිසි උසස් මඞ්ගලසම්මත ශබ්දයක් අසයිද මෙය සූත මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේ යයි පැවසීය. ඔහුගේ වචනයද සමහරෙක් පිළිගත්හ. සමහරෙක් නොපිළිගත්හ. යමෙක් නොපිළිගත්තාහුද ඔවුහු ඔහු (සූතමඞ්ගලිකයා) සමඟ වාද කළහ. ඉක්බිති මුතමඞ්ගලික නම් එක් පුරුෂයෙක් ''පින්වත'' ඇසීම නම් වූ මෙයද යහපත් වූද අයහපත් වූද මනාප වූද අමනාප වූද (ශබ්ද) අසයි. ඉදින් ඔහු විසින් අසන ලද දෙය මඞ්ගල වන්නේ නම් සියල්ල මඞ්ගල විය යුතුය. එබැවින් ඇසූ දෙය මඞ්ගල නොවේ. එසේද වුවත් මුතය (ආඝ්‍රාණය කළ දේ හෝ, ආස්වාදනය කළ දේ හෝ ස්පර්ශ කළ දේ) මඞ්ගල වේ. මුත නම් උසස් මඞ්ගලයයි සම්මත ගන්ධ, රස ස්පර්ශයි. ඒ කවරේද යත්? මෙලොව සමහර පුද්ගලයෙක් කලින්ම නැගිට පියුම් සුවඳ වැනි මල් සුවඳක් හෝ ආඝ්‍රාණය කරයි ද මඞ්ගල සම්මත දැහැටි දණ්ඩක් හෝ වළඳයිද පොළොව හෝ ස්පර්ශ කරයි ද කොළ පැහැ ධාන්‍ය හෝ අළුත් ගොම හෝ ඉදිබුවෙකු හෝ තල පිරුණු ගැලක් හෝ මලක් හෝ ගෙඩියක් හෝ ස්පර්ශ කරයි ද මඞ්ගල සම්මත මැටි හෝ ආලේප කරයි ද මඞ්ගල සම්මත සළුවක් හෝ හඳියි ද මඞ්ගල සම්මත හිස් වෙළුමක් හෝ දරයි ද නැතහොත් යම් කිසි වෙනත් මෙබඳු උසස් මඞ්ගල සම්මත සුවඳක් හෝ ආඝ්‍රාණය කරයි ද රසයක් හෝ විඳී ද ස්පර්ශයක් හෝ ස්පර්ශ කෙරේද මෙය මුත මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේයයි පැවසීය. ඔහුගේ වචනය ද සමහරෙක් පිළිගත්හ. සමහරෙක්

නොපිළිගත්හ. එහිදී දිට්ඨමඞ්ගලිකයා සුත මඞ්ගලිකයාට (තම මතය) අවබෝධ කරවීමට අසමත් විය. ඔවුන් අතුරෙන් කිසිවෙකුට අනෙක් දෙදෙනාට අවබෝධ කරවීමට නොහැකි විය. ඒ මිනිසුන් අතරද යමෙක් දිට්ඨමඞ්ගලිකයාගේ වචනය පිළිගත්තානුද ඔවුහු දුටුදේම මඞ්ගලයයි නිගමනයට ගියහ. යමෙක් සුත මුත මඞ්ගලිකයන්ගේ වචනය පිළිගත්තානුද ඔවුහු ශ්‍රැතයම, මුතයම මඞ්ගල යයි නිගමනයට ගියහ. මෙසේ මේ මඞ්ගල කථාව සියලු දශදිව ප්‍රකට විය.

ඉක්බිති සියලු දශදිව මිනිස්සු සමූහ සමූහ වශයෙන් රැස් වී "මඞ්ගල නම් කවරේදැයි" මඞ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. ඒ මිනිසුන්ගේ ආරක්ෂක දේවතාවෝ ඒ කථාව අසා එසේම මඞ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. භූම්‍යසට දේවතාවෝ ඒ (ආරක්ෂක) දේවතාවන්ගේ මිත්‍රයෝ වෙති. ඉක්බිති ඒ ආරක්ෂක දෙවියන්ගෙන් අසා භූම්‍යසට දේවතාවෝද එසේම මඞ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. ආකාශසට දේවතාවෝ ඒ (භූම්‍යසට) දේවතාවන්ගේ ද මිත්‍රයෝ වෙති. චාතුම්මහාරාජික දේවතාවෝ ඒ ආකාශසට දේවතාවන්ගේ මිත්‍රයෝ වෙති. මේ ක්‍රමයට පිළිවෙළින් අකනිටා බඹලොව දේවතාවෝ සුදස්සී දේවතාවන්ගේ මිත්‍රයෝ වෙත්ද ඒ සුදස්සී දේවතාවන්ගෙන් අසා අකනිටා දේවතාවෝද සමූහ සමූහ වශයෙන් රැස් වී මඞ්ගලයන් පිළිබඳව සිතූහ. මෙසේ දස දහසක් සක්වළ දක්වා සියලු තන්හි මඞ්ගලයන් පිළිබඳව සිතීම ඇති විය. එසේ සිතීම ඇති වූයේ නමුදු මෙය මඞ්ගලය, මෙය මඞ්ගලයයි" විනිශ්චය කරන්නේ. තීරණයකට නොපැමිණම දොළොස් වසරක් සිටියේය. සියලු මිනිස්සුද දෙවියෝද බ්‍රහ්මයෝද ආයෝ ශ්‍රාවකයන් හැර දිට්ඨ, සුත, මුත, වශයෙන් කොටස් තුනකට බෙදුණහ. එක් අයෙක්වත් "මෙයම මඞ්ගලයයි" සත්‍ය වශයෙන් නිගමනයකට ගියේ නොවීය. ලෝකයෙහි මඞ්ගල කෝලහලයක් උපනි.

කෝලහලය නම් කල්ප කෝලහලය, චක්‍රවර්ති කෝලහලය, බුද්ධ කෝලහලය, මඞ්ගල කෝලහලය. මොනෙය්‍ය කෝලහලය යයි පස් වැදැරුම් වේ. එහි කාමාවචර දේවතාවෝ මිදූ හිස් ඇත්තාහු විසුරුණු කෙස් ඇත්තාහු හැඳු මුහුණු ඇත්තාහු අත්වලින් කදුළු පිසිමින් රතු වත් හැඳ අතිශයින් විරූපී වෙස් දරන්නෝ වී - වෂී සිය දහසක් ඇවැමෙන් කල්පාන්තයට අයත් වීම වන්නේය. මේ ලෝකය විනාශ වන්නේය. මහා සමුද්‍රය සිඳීයන්නේය. මේ මහ පොළොවද මහා මේරු පර්වත රාජයාද දැවී අළු වන්නේය. විනාශ වන්නේය. බ්‍රහ්ම ලෝකය දක්වා ලෝක විනාශය වන්නේය. ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, මෛත්‍රිය වඩවු, උත්තමයෙනි, කරුණාව, මුදිතාව, උපේක්ෂාව, වඩවු, මවට උපස්ථාන කරවු, පියාට උපස්ථාන කරවු,

කුලදෙටුවන් පුදන්නෝ වවු, නිදි වරවු, පමා නොවවු යයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය කල්ප කෝලාහලය නම්.

කාමාවචර දෙවියෝම වර්ෂ සියයක් ඇවැමෙන් චක්‍රවර්ති රජෙක් ලෝකයෙහි උපදින්නේයයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය චක්‍රවර්ති කෝලාහලය නම්.

සුද්ධාවාස දෙවියෝ වනාහි බ්‍රහ්මාභරණයෙන් අලඞ්කාර වී බ්‍රහ්ම ගිස් වෙළුමක් හිසෙහි දරා හටගත් ප්‍රිති සොම්නස් ඇත්තාහු බුදුගුණ කියන්නෝ වී වමී දහසක් ඇවැමෙන් බුදුන් වහන්සේ ලෝකයෙහි උපදිත සේකැයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය බුද්ධ කෝලාහලය නම්.

සුද්ධාවාස දෙවියෝම දෙවිමිනිසුන්ගේ සිත් දැන දොළොස් වසරක ඇවැමෙන් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ "මඞ්ගල" දේශනා කරන සේකැයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය මඞ්ගල කෝලාහලය නම්. සුද්ධාවාස දෙවියෝම සත් වසක් ඇවැමෙන් එක්තරා භික්ෂුවක් ආගාය්‍යවතුන් වහන්සේ සමග එක්වැ මොනෙය්‍ය ප්‍රතිපදාව විමසන්නේයයි මිනිස් පියසෙහි හැසිර දැනුම් දෙති. මෙය මොනෙය්‍ය කෝලහලය නම්. මේ කෝලාහලයන් පහ අතුරෙන් මේ මඞ්ගල කෝලාහලය දෙවි මිනිසුන් දිටය මඞ්ගල ආදී වශයෙන් කොටස් තුනකට බෙදන කල්හි ලෝකයෙහි උපන්නේය.

ඉක්බිති දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතර ද සොයා සොයා මඞ්ගලයන් නොලැබෙන කල්හි දොළොස් වසක් ඇවැමෙන් තව්තිසා වැසි දේවතාවෝ එක්රැස් වී මෙසේ සමව සිතූහ. "ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, ඇතුල්ගෙයි ජනයාට ගෙහිමියා යම්සේද ගම වැසියන්ට ගම්පතියා යම්සේද සියලු මිනිසුන්ට රජ යම්සේද ඒ අයුරින්ම මේ ශක්‍ර දේවේන්ද්‍ර තෙමේ අපට පිහෙන්ද තේජසින්ද ඓශ්වර්‍යයෙන්ද ප්‍රඥාවෙන්ද අග්‍රය, ශ්‍රේෂ්ඨය, දෙදෙවිලොවට අධිපතිය. එබැවින් අපි ශක්‍ර දේවේන්ද්‍රයන්ගෙන් මේ කාරණය විමසන්නෙමු නම් යෙහෙකි" යි යනුවෙනි. ඒ දේවතාවෝ ශක්‍රයාගේ සමීපයට ගොස් ඒ අවස්ථාවට ගැළපෙන වස්ත්‍රාභරණයෙන් සජ්‍රික වූ ශරීර ඇති දෙකෝටි පනස් ලක්‍ෂයක් අප්සරා සමූහයා විසින් පිරිවරන ලද පරසතු රුක් මූල උතුම් පඬුපුල් අස්නෙහි හුන් සක් දෙවිඳුන්ට වැඳ එකත් පසෙක සිට මෙසේ කීහ. "නිඳුකානෙනි, දන්නෙහිද? දැන් මඞ්ගල ප්‍රශ්නයෝ හට නත්ත. සමහරු දුටුදේ මඞ්ගලයයි කියති, සමහරු ඇසුදේ මඞ්ගලයයි

(කියති). සමහරු මුතය මඩ්ගලයයි (කියති). එහිදි සෙසු අයද අපි ද තිරණයකට පත් නොවුමු. නුඹ වහන්සේ අපට ඒකාන්තයෙන් තත් වූ පරිද්දෙන් ප්‍රකාශ කරන්නෙහු නම් යෙහෙකි" යනුවෙනි. දෙව් රජ සඞ්භාවයෙන්ම ප්‍රඥාවන්තය. (එබැවින්) මේ මඩ්ගල කථාව පළමුව කොහි හටගත්තේ දැයි විමසීය. "දේවයන් වහන්ස, අපි චාතුම්මහාරාජික දෙවියන්ගෙන් ඇසුවෙමු''යි කීහ. ඉන්පසු චාතුම්මහාරාජික දෙවියෝ ආකාශසට දෙවියන්ගෙන්ද ආකාශසට දෙවියෝ භුම්‍යසට දෙවියන්ගෙන්ද භුම්‍යසට දෙවියෝ මනුෂ්‍යාරක්‍ෂක දෙවියන්ගෙන්ද, මනුෂ්‍යාරක්‍ෂක දෙවියෝ මනුෂ්‍යලෝකයෙහි හට ගත්තේයයි කීහ. ඉක්බිති දෙවිරජ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ කොහි වසන සේක්දැයි විමසීය. "දේවයන් වහන්ස, මිනිස් ලොව යයි කීහ. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් කිසිවෙක් විමසී දැයි (ඇසීය) දේවයන් වහන්ස, කිසිවෙක් නැතැයි (කීහ) ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, යමෙක් නිරවශේෂ මඩ්ගලදේශක ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉක්මවා මාගෙන් ඇසිය යුතුයයි සිතන්නෙහුද ඒ තෙපි කුමක් හෙයින් ගිනි අත් හැර කලාමැදිරියෙක් දල්වහුද? "ශ්‍රේෂ්ඨයෙනි, එව්, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විමසමු. ඒකාන්තයෙන් සාරවත් පැන විසඳුමක් ලබන්නෙමු" යි එක් දේවපුත්‍රයකුහට "නුඹ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විමසව"යි අණ කළේය. ඒ දේව පුත්‍රතෙමේ එම අවස්ථාවට ගැළපෙන ආභරණයෙන් තමා සැරසී විදුලියක් මෙන් බබලමින් දේව සමූහයා විසින් පිරිවරන ලද්දේ දෙවිරම් මහ වෙහෙරට පැමිණ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැඳ එකත් පසෙක සිට මඩ්ගල ප්‍රශ්නය විමසන්නේ "බහු දෙවා මනුස්සාව" යන ගාථාව කීය. මේ මඩ්ගල ප්‍රශ්නයේ හට ගැනීමයි.

දැන් ගාථා පදයන්ගේ අර්ථවර්ණනාව වේ. "බහූ" යනු අනියමින් සඞ්ඛ්‍යාව දැක්වීමයි. එයින් නොයෙක් සිය ගණන්, නොයෙක් දහස් ගණන්, නොයෙක් ලක්‍ෂ ගණන් යැයි කියන ලද්දේ වෙයි. ක්‍රීඩා කෙරෙත්නුයි = **දෙවා** වේ. පඤ්චකාම ගුණයන්ගෙන් ක්‍රීඩා කෙරෙත්, නැතහොත් තමාගේ සම්පත්තියෙන් බබලත් යන අර්ථයයි. තවද ''දෙවා'' යනු සම්මුති, උපපත්ති, විසුද්ධි වශයෙන් දෙවියෝ ත්‍රිවිධ වෙති. යම් සේ කීවේද? දෙවා යනු සම්මුති දෙව උපපත්ති දෙව විසුද්ධි දෙව යයි දෙවියෝ තිදෙනෙකි යි. එහි සම්මුති දේව නම් රජවරු, බිසෝවරු, රාජ කුමාරවරුයි. උප්පත්ති දේව නම් චාතුම්මහාරාජිකයෙහි දෙවියන් පටන් ඉන් ඉහළ දෙවියෝය. විසුද්ධිදේව නම් රහතන් වහන්සේලා කියනු ලැබෙත් යනුයි. ඔවුන් අතුරෙන් මෙහි උප්පත්ති දෙවියෝ අදහස් කරන ලදහ. මනුගේ දරුවෝ වන හෙයින් - **මනුසසා** වේ. පෝරාණයෝ වනාහි ''මනසින් උසස් බැවින් මනුෂ්‍ය''

යයි කියති. ඔවුහු ''ජම්බුද්වීපික, අපරගොයානික, උත්තර කුරුක, පුබ්බ විදෙහක යයි චතුර්විධ වෙති. මෙහි ජම්බුද්වීපකයෝ අදහස් කරන ලදහ. ''මඞ්ගලං'' යනු මේවා කරණ කොට ගෙන සත්වයෝ ගෞරව කරති'යි = **මඞ්ගලානි** වේ. සමෘද්ධියට, අභිවෘද්ධියට පැමිණෙත් යන අර්ථයයි. ''**අචින්තයුං**'' යනු සිතුහ. ''**ආකඞ්ඛමානා**'' යනු කැමැති වන්නාහු, ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු, ප්‍රිය කරන්නාහු, ''**සොත්ථානං**'' යනු සුවපත් බවයි. සියලු දිට්ඨධම්මික හා සම්පරායික වූ ද සෝභන වූ ද සුන්දර වූ ද කල්‍යාණ ධර්මයන්ගේ ඇති බව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**බෑහි**'' යනු දේශනා කරනු මැනව. කියනු මැනව, විවරණය කරන මැනව, බෙදා දක්වනු මැනව, විස්තර කරනු මැනව. ''**මඞ්ගලං**'' යනු සමෘද්ධියට හේතුවන අභිවෘද්ධියට හේතුවන, සියලු සම්පත්තියට හේතුවන, ''**උත්තමං**'' යනු විශිෂ්ට වූ, උතුම් වූ, සියලු ලෝකයාට හිත සුව එළවන යනුයි. මේ ගාථාවේ පද පිළිවෙළින් වර්ණනාවයි.

මේ වනාහි පිණ්ඩාර්ථයයි. ඒ දේව පුත්‍ර තෙමේ දස දහසක් සක්වළ දේවතාවෝ මඞ්ගල ප්‍රශ්නය අසනු කැමතිව මේ සක්වළෙහි රැස්වී එක් වලග කෙළවර ඉඩ ප්‍රමාණයෙහි දස දෙනාද විසිදෙනාද තිස් දෙනාද හතළිස් දෙනාද පනස් දෙනාද හැට දෙනාද හැත්තෑ දෙනාද අසූ දෙනාද වශයෙන් සියුම් ආත්ම භවයන් මවාගෙන සියලු දේව, මාර, බ්‍රහ්මයන්, ශ්‍රියාවෙන්ද තේජසින්ද ඉක්මවා බබලමින්, පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩ සිටින භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිවරා සිටියාහු දැක එකල්හිද අනාගතයේද සියලු දඹදිවට අයත් මිනිසුන්ගේ සිතේ අදහස තම සිතින් දැන සියලු දෙවි මිනිසුන්ගේ විචිකිච්ඡා (සැකය) උළ උදුරා දැමීම සඳහා ''බොහෝ දෙවියෝද මිනිස්සුද මඞ්ගලයන් ගැන සිතූහ. ''ආකඞ්ඛමානා සොත්ථානං'' තමාගේ සුවපත් බව කැමති වන්නාහු උතුම් වූ මඞ්ගලයන් වදාරනු මැනැවැ''යි ඒ දෙවියන්ගේ අනුමැතියෙන් ද මිනිසුන්ගේ අනුග්‍රහයෙන් ද මවිසින් විමසන ලද්දේ යමක් අප සියල්ලන්ටම ඒකාන්ත හිතසුව එළවන උතුම් මඞ්ගලයක් වේ ද එය අපට අනුකම්පා පිණිස භාග්‍යවතුන් වහන්ස, වදාරනු මැනැවැයි කීය. මෙසේ දේවපුත්‍රයාගේ ඒ වචනය අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''අසෙවනාච බාලානං'' යන ගාථාව වදාළහ.

එහි ''**අසෙවනා**'' යනු භජනය නොකිරීම, සේවනය නොකිරීමයි. ''**බාලානං**'' යනු ජීවත් වෙති. ආශ්වාස කෙරෙතියි ''බාලා'' වේ. ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස පමණකින් ජීවත් වෙති. ප්‍රඥා සහගත ජීවිතයක් නොවේ යන අදහසයි. ඒ බාලයන්ගේ, ''**පණ්ඩිතානං**'' යනු යෙතිනුයි පණ්ඩිතා වේ.

සාන්දෘෂ්ටික සම්පරායික අර්ථයන්හි ඥාන ගතියෙන් යෙති'' යි යන අදහසයි. ඒ පණ්ඩිතයන්ගේ, ''සෙවනා'' යනු භාජනය කිරීම, ඇසුරු කිරීම, ඔහු සහාය කොට ඇති බව, ඔහු හා හිතවත් භාවය පැවැත්වීමයි. ''පූජා'' යනු සත්කාර කිරීම, ගරු කිරීම, බුහුමන් කිරීම, වැඳීමයි. ''පූජනෙයාානං'' යනු පූජාවට සුදුසු අයට ''එතං මඞ්ගල මුත්තමං'' යනු නුඹ විසින් ''බ්‍රූහි මඞ්ගල මුත්තමං'' යයි යමක් විමසන ලද්දේ මෙහිදී පළමු කොට ''මෙය උතුම් මඞ්ගලයකැයි ගනුව''යි දේශනා කරන ලද්දේ වෙයි. මේ මෙම ගාථාවෙහි පද වර්ණනාවයි.

මෙම ගාථාවෙහි අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. මෙසේ දේව පුත්‍රයාගේ මේ වචනය අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''අසෙවනාව බාලානං'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි යම් හෙයකින් කථාවෝ ප්‍රවර්ජිත කථා, අප්‍රවර්ජිත කථා, සානුසන්ධි කතා, අනනුසන්ධි කථා යයි සතරාකාර වෙත් ද එහි ''පුච්ඡාමි තං ගොතම භූරිපඤ්ඤ කථංකරො සාවකො සාධු හොති'' යයි ද ''කථනනු ත්වං මාරිස ඔසමතරි'' යයි ද මේ ආදි තන්හි (මෙන්) යමෙකු විසින් විමසන ලද්දේ කළ දේශනා ''ප්‍රවර්ජිත කථා'' වේ. ''යං පරෙ සුඛතො ආහු තදරියාආහු දුක්ඛතො'' යන මේ ආදි තන්හි (මෙන්) යමෙකු විසින් විමසීමක් නොමැතිව තමන් වහන්සේගේ අදහස් වශයෙන් කළ දේශනා අප්‍රවර්ජිත කථා නම් වේ. බුදුවරුන්ගේ සියලුම කථා ''සනිදානාහං භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසෙමි'' යයි වදාළ බැවින් සානුසන්ධි කථා වේ. අනනුසන්ධි කථා මේ ශාසනයෙහි නොමැත. මෙසේ මේ කථා අතුරෙන් මේ දේශනාව දේව පුත්‍රයා විසින් විමසන ලද්දේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කළ බැවින් ප්‍රවර්ජිත කථා වේ. විමසන ලද (ප්‍රවර්ජිත) කථාවෙහි ද යම් සේ මග නොමග මැනවින් දත් දක්ෂ පුරුෂයෙක් මග විමසනු ලැබුවේ ''අසවල් තැන දෙමංසන්ධියක් ඇත. එහි වම්පස මග අත්හැර දකුණු පස මග ගනිවු'' යයි පළමුව දුරු කළ යුතු මග කියා පසුව ගත යුතු මග කියයි ද ඒ අයුරින් සේවනය කළ යුතු හා සේවනය නොකළ යුතු පුද්ගලයන් අතුරෙන් සේවනය නොකළ යුතු (පුද්ගලයන්) කියා සේවනය කළ යුතු අය කිව යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද මාර්ගයෙහි දක්ෂ වූ පුරුෂයාට සමානය. යම්සේ කීවේද ''තිස්සය, මාර්ගයෙහි දක්ෂවූ පුරුෂයා යනු අර්හත් සම්මා සම්බුද්ධ වූ තථාගතයන් වහන්සේට නාමයකි.'' ''උන්වහන්සේ වනාහි මේ ලෝකය පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. පරලොව පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මරණයට අයත් දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මරණයට අයත් නොවන දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මාරයාට අයත් දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි. මාරයාට අයත් නොවන දේ පිළිබඳ දක්ෂයෙකි.'' යනුවෙනි. එහෙයින්

පළමුව සේවනය නොකළ යුතු පුද්ගලයන් දේශනා කරන්නාහු ''ආසෙවනාච බාලානං පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා'' යයි වදාළහ. අත්හළ යුතු මාර්ගය මෙන් පළමුව බාලයෝ සේවනය නොකළ යුත්තාහ. ආශ්‍රය නොකළ යුත්තාහ. ඉන් පසුව ගත යුතු මග මෙන් පණ්ඩිතයෝ සේවනය කළ යුත්තාහ. ආශ්‍රය කළ යුත්තාහ. කුමක් හෙයින් මඛාලයන් පිළිබඳ දේශනා කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පළමුව බාලයන් සේවනය නොකිරීමත් පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීමත් දේශනා කරන ලද්දේද? කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් දෙවි මිනිස්සු බාල සේවනය නිසා දිට්ඨමඛාලාදිය අතුරෙන් මේ මඛාල දෘෂ්ටිය ගත්තාහු ද එය ද අමඛාලයකි. එහෙයින් මෙළොව පරලොව අර්ථය සිඳින ඔවුන්ගේ ඒ අකල්‍යාණමිත්‍ර සංසර්ගයට ගරහන, උභය ලෝකාර්ථ සිද්ධිය ඇති කරන කල්‍යාණ මිත්‍ර සංසර්ගයට පසසන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පළමුව බාලයන්ගේ සේවනය නොකිරීමත් පණ්ඩිතයන්ගේ සේවනයත් දේශනා කළ සේක. (එහෙයිනි) එහි ''බාලා'' බාලයෝ නම් ප්‍රාණඝාත ආදී අකුශල කර්ම පථයන්ගෙන් යුත් යම්කිසි සත්වයෝය. ඔවුහු තුන් ආකාරයකින් දත යුත්තාහ. යම් සේ වදාළේ ද ''මහණෙනි, බාලයාගේ මේ බාල ලක්ෂණ තුනකි.'' යන සූත්‍රයයි. තවද පූරණ කාශ්‍යප ආදී ෂට් ශාස්තෘවරුද දේවදත්ත, කෝකාලික, කටමෝරක තිස්ස, ඛණ්ඩදෙවියාපුත්ත, සමුද්‍ර දත්ත, චිඤ්චමානවිකා ආදීහු ද අතීත කාලයේ දීඝ විදගේ සහෝදරයාද යන මොවුහුද වෙනත් මෙබඳු වූ සත්වයෝ බාලයෝ යයි දත යුතුය. ඔවුහු ගින්නෙන් දැල්වුණු ගෙයක් මෙන් තමා විසින් වැරදි ලෙස ගත් දෙයින් තමන් මෙන්ම තමන්ගේ වචනය අනුගමනය කරන්නන් ද විනාශ කරති. යම්සේ දීඝ විදගේ සහෝදරයා බුද්ධාන්තර හතරක් සැට යොදුන් පමණ වූ සිරුරක් ඇතිව උඩුකුරුව වැටුණේ මහා නරකයෙහි පැසෙනු ලබත් ද යම්සේ ඔහුගේ දෘෂ්ටිය කැමතිවන පන්සීයක් කුලයෝ ඔහුගේම සහාය බවට පත් වෙමින් උපන්නාහු මහා නරකයෙහි පැසෙනු ලබත් ද (එලෙසිනි) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙය වදාරන ලදි. ''මහණෙනි, බටලීයෙන් කළ ගෙයක් හෝ තණවලින් කළ ගෙයක් හෝ ගිනි ඇවිළ ගත්තේ ඇතුළත පිටත සුණුවලින් ගල්වන ලද වැළකු සුළං ඇති කාවද්දන ලද අගුල් ඇති වැසූ වාකවුළු ඇති කුළු ගෙවල් ද යම්සේ දවා ද මහණෙනි එලෙසින්ම යම් කිසි බිය කෙනෙක් උපදිත් නම් ඒ සියල්ලම බාලයා කෙරෙන් උපදිති. පණ්ඩිතයා කෙරෙන් නූපදියි. යම් කිසි උපද්‍රව කෙනෙක් උපදිත් නම් - පෙ - යම්කිසි විපත් කෙනෙක් - පෙ - පණ්ඩිතයා කෙරෙන් නූපදියි. මහණෙනි, මෙසේ වනාහි බාල තෙමේ භය සහිත වේ. පණ්ඩිත තෙමේ භය රහිත වේ. බාලයා විපත්ති සහිත වේ. පණ්ඩිතයා විපත්ති රහිත වේ.

යනුවෙනි. තවද බාලයා කුණු වූ මාළුවෙකු හා සමානය. ඔහු ඇසුරු කරන්නා කුණු මාළුවෙකු දැමූ කොළ ගොටුවක් සමාන වෙයි. නුවණැත්තන් විසින් ඉවත දැමිය යුතු පිළිකුල් කෙනෙකු බවට පත්වෙයි. මෙය ද වදාරණ ලදි.

''යම් මිනිසෙක් කුණු මසෙකු කුස තණ අගින් බඳියි ද ඒ කුස තණ ද ගඳ වහනය කරයි. බාලයන් ඇසුරු කිරීමත් එසේමය.''

අකිත්ති පණ්ඩිත තෙමේද සක්දෙව් රජු විසින් වර දෙනු ලබන කල්හි මෙසේ කීය.

''බාලයකු නොදකීවා, ඔහු ගැන අසන්නට නොලැබේවා. බාලයකු සමග එක්ව වාසයක් නොලැබේවා, බාලයන් හා ප්‍රිය බස් හෝ කථා කරන්නට නොලැබේවා, එය කැමති නොවේවා.''

''කාශ්‍යපය, බාලයා තොපට කුමක් කළේද? කාශ්‍යපය, බාලයා දැකීම නොරුස්සන්නේ කවර කරුණක් නිසාද? ඒ හේතුව මට කියව.''

''බාලයා (ඇසුරු කරන්නන්) අනභිවෘද්ධියට පමුණුවයි. අකටයුතු දෙයෙහි යොදයි. උපිළිවෙල උසස් සේ ගනී. ළෙන්ගතුව කී දෙයට කිපෙයි. ආචාර විනය නොදනී. එබැවින් ඔහුගේ දසුන නොමැනවි.''

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු ආකාරයෙන් බාලයන් ඇසුරු කිරීම ගරහන සේක් බාලයන් සේවනය නොකිරීම මඞ්ගලයකැයි වදාරා දැන් පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම ප්‍රශංසා කරන සේක් '' පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා මඞ්ගලං'' යයි වදාළ සේක.

එහි **''පණ්ඩිතා''** පණ්ඩිතයෝ නම් ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන්වීම ආදී දශ කුශල කර්ම පථයෙන් සමන්විත වූ යම්කිසි සත්වයෝය. ඔවුහු තුන් ආකාරයකින් දත යුත්තාහ. යම්සේ වදාළේද :- ''මහණෙනි පණ්ඩිතයාගේ මේ පණ්ඩිත ලක්ෂණ තුනකි'' යන සූත්‍රයයි. තවද බුදු, පසේ බුදු, අසූමහ සව්වෝද අනෙකුත් තථාගත ශ්‍රාවකයෝ ද සුනෙත්ත, මහා ගෝවින්ද, විධුර, සරභඞ්ග, මහොසධ, සුතසෝම, නිමිරාජ, අලයාසර කුමාර, අකිත්ති පණ්ඩිත ආදීහුද පණ්ඩිතයෝයයි දත යුත්තාහ. ඔවුහු භයේදී ආරක්ෂාව මෙන්ම අන්ධකාරයේදී පහනක් මෙන්ද සාපිපාසාදි දුකෙන් යුක්ත වූ විට ආහාර පාන ලැබීමක් මෙන්ද තමාගේ වචනය අනුගමනය කරන්නන්ට සියලු භය උපද්‍රව, විපත්, දුරුකිරීමට සමත් වෙති. ඒ එසේමය. තථාගතයන්

වහන්සේ වෙත එළඹ අඤ්ඤෙය්‍ය අප්‍රමාණ දෙවිමිනිස්සු රහත්භාවයට පැමිණියහ. බ්‍රහ්මලෝකයෙහි පිහිටියහ. දෙව්ලොව පිහිටියහ. සුගති ලෝකයෙහි උපන්නාහ. සැරියුත් තෙරුන් කෙරෙහි සිත පහදවා සිව්පසයෙන්ද තෙරුන්ට උපස්ථාන කොට අසූ දහසක් කුලයෝ ඝාර්‍යයෙහි උපන්නාහ. මහා මොග්ගල්ලාන, මහා කාශ්‍යප ආදී කොට ඇති සියලු මහා ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහිද එසේමය. සුනෙත්ත ශාස්තෘහුගේ ශ්‍රාවකයෝ ''සමහරෙක් බ්‍රහ්මලෝකයෙහි උපන්හ. සමහරෙක් පර නිර්මිත වසවත්ති දෙවියන්ගේ සහභාවයට පැමිණියහ. -පෙ- සමහරෙක් ගෘහපති මහා සාලකුලයන්ගේ සහභාවයට එළඹියහ. ''මෙයද වදරන ලදී. ''මහණෙනි පණ්ඩිතයා කෙරෙන් බියක් නැත. පණ්ඩිතයා කෙරෙන් උපද්‍රවයක් නැත. පණ්ඩිතයා කෙරෙන් විපතක් නැත. යනුවෙනි. තවද පණ්ඩිත තෙමේ තුවරලා මල්මාලා ආදී සුවඳ භාණ්ඩ හා සමානය. පණ්ඩිතයන් ඇසුරු කරන්නා තුවරලා මල්මාලා ආදී සුවඳ භාණ්ඩ ඔතන ලද කොළ හා සමානය. නුවණැත්තන්ගේ ගරුකටයුතු බවටද මනොඥ බවටද පැමිණේ. මෙයද දේශනා කරන ලදී.

''යම් මිනිසෙක් තුවරලා කොළපතකින් බඳී නම් කොළපතද සුවඳ විහිදුවයි. පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීමද එබඳුය.''

අකිත්ති පණ්ඩිත තෙමේද සක්දෙව් රජු විසින් වර දෙනු ලබන කල්හි මෙසේ කීහ:-

''නැණවතා දකිම්වා, නැණවතා ගැන අසම්වා, නැණවතා හා එක්ව වෙසෙම්වා, නැණවතා හා ප්‍රියබස් බෙණෙම්වා. එය කැමති වෙම්වා'' යි (කීය)

''කාශ්‍යපය, නැණවතා නුඹට කුමක් කළේද ? කාශ්‍යපය, නැණවතා දැකීම කැමතිවන්නේ කුමක් නිසාද? ඒ හේතුව මට කියව''

''නැණවතා (ඇසුරු කරන්නන්) අභිවෘද්ධියට පමුණුවයි. නොකළයුතු දෙයෙහි නොයොදවයි. මනා පිළිවෙල උසස්සේ ගනී. ළෙන්ගතුව කී දෙයින් නොකිපෙයි. ආචාර විනය දනී. එහෙයින් ඔහු හා එක්වීම යහපති.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු ආකාරයෙන් පණ්ඩිතයන් ඇසුරු කිරීම ප්‍රසංශා කරන සේක්. පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම මඞ්ගලයයි වදාරා දැන් ඒ බාලයන් සේවනය නොකිරීමෙන්ද පණ්ඩිතයන් සේවනය

කිරීමෙන්ද පිළිවෙලින් පූජනීය භාවයට පැමිණි අයට කරන පූජාව ප්‍රශංසා කරන සේක් ''පූජාව පූජනීයානං මඞ්ගලං'' යයි වදළහ. එහි ''පූජනීයා'' පිදිය යුත්තෝ නම් සියලු දෝෂයන්ගෙන් තොර වූ හෙයින්ද සියලු ගුණයන්ගෙන් යුක්ත වූ හෙයින්ද භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේලාය. එයින් පසුව පසේ බුදුවරුද ආර්‍ය ශ්‍රාවකයෝද වෙති. උන්වහන්සේලා විෂයෙහි කරන ස්වල්ප වූ පූජාවද බොහෝ කලක් හිත සුව පිණිස වේ. සුමන මල්කරු, මල්ලිකා ආදීහු මෙහි නිදසුන් වෙති. එහි එක් නිදර්ශන මාත්‍රයක් පමණක් කියමු:

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි එක් දිනක් පෙරවරු කාලයෙහි සිවුරු හැඳ පොරවා පාසිවුරුගෙන රජගහ නුවරට පිඬුපිණිස පිවිසි සේක. ඉක්බිති සුමනමල්කරු මගධාධිපති සේනිය බිම්බිසාර රජුට මල් රැගෙන යන්නේ නගර දොරටුව වෙත වැඩම කළ, පැහැදීම ඇතිකරන පැහැදීමට සුදුසු, දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණයන්ගෙන් හා අසූවක් අනුව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් යුක්ත වූ බුද්ධ ශ්‍රියාවෙන් බබලන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දිටීය. දක ඔහුට මෙසේ සිත් විය. ''රජතෙමේ මල් රැගෙන සීයක් හෝ දහසක් හෝ දෙන්නේය. එයද මේ ලෝකයට පමණක් සීමා වූ සැපය සඳහා වන්නේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වනාහි කරන පූජාව අප්‍රමාණ අසඞ්ඛෙය්‍ය ඵල ඇත්තේ බොහෝ කලක් හිතසුව ගෙන දෙන්නේ වේ. එහෙයින් මම මේ මල් වලින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුදමි''යි පහන් සිත් ඇත්තේ එක් මල් මිටක් ගෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පිටුපසට දැමීය. මල් අහසින් ගොස් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මත මල් වියනක් වී සිටියේය. මල්කරු ඒ ආනුභාවය දැක වඩාත් පහැදුණු සිත් ඇත්තේ නැවත එක් මල්මිටක් දැමීය. ඒවාද ගොස් මාලා කඤ්චුකයක් (වට තිරයක්) වී සිටියේය. මෙසේ අට මිටක් දැමීය. ඒවා ගොස් මල් කුළුගෙයක් වී සිටියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුළුගෙය ඇතුළෙහි වූහ. මහජනයා රැස්විය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මල්කරු දෙස බලමින් සිනා පහළ කළහ. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ''බුදුවරු හේතුවක් ප්‍රත්‍යයක් නොමැතිව සිනා පහළ නොකරති ''යි (සිතා) සිනාවට කරුණු විමසූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''ආනන්දය, මේ මල්කරු මේ (මල්) පූජාවේ ආනුභාවයෙන් කල්ප ලක්ෂයක් දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද සැරිසරා කෙළවර ''සුමනිස්සර'' නම් පසේ බුදු වන්නේය''යි වදළහ. එසේ වදරා අවසානයෙහි ධර්මදේශනා සඳහා මේ ගාථාව වදළහ.

''තඤ්ච කම්මං කතං සාධු යං කත්වා නානුතපති
යස්ස පතීතො සුමනො විපාකං පටිසෙවති''

''යමක් කොට පසුතැවෙන්නට සිදුනොවේද යමක විපාකය ප්‍රීතියෙන් හා සොම්නසින් යුක්තව විඳිය හැකිද එබඳු දේ කිරීම යහපත්ය'' යනුයි.

ගාථාවසානයෙහි අසූහාර දහසක් ප්‍රාණීන්ට ධර්මාවබෝධය විය. මෙසේ ඒ පූජනීය උතුමන්ට කරන ස්වල්ප වූද පූජාව බොහෝ කලක් හිත සුව පිණිස වේයයි දත යුතුය. ඒද ආමිස පූජාවය. ප්‍රතිපත්ති පූජාව පිළිබඳව කියනුම කවරේද. යම් හෙයකින් යම් කුල පුත්‍රයෝ සරණාගමන හා ශික්ෂාපද පිළිගැනීමෙන්ද උපොසථාඞ්ග සමාදනයෙන්ද චතුපාරිශුද්ධි ශීලාදියෙන්ද යන තමාගේ ශීල ගුණයන්ගෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුදත්ද ඔවුන්ගේ පූජාඵලය කවරෙක් නම් වර්ණනා කරන්නෝද? ඔවුන් විසින් තථාගතයන් වහන්සේ උතුම්ම පූජාවෙන් පුදනු ලබත් යයි කියන ලදී ''ආනන්දය, යම් භික්ෂුවක් හෝ භික්ෂුණියක් හෝ උපාසකයෙක් හෝ උපාසිකාවක හෝ ධර්මානු ධර්ම ප්‍රතිපන්නව සම්‍යක් ප්‍රතිපත්තියෙන් යුක්තව ධර්මයට අනුව හැසිරෙන්නෙක්ව වාසය කෙරේද හෙතෙම තථාගතයන් වහන්සේට උතුම්ම පූජාවෙන් සත්කාර කෙරේ, ගරු කෙරේ, බුහුමන් කෙරේ, පූජා කෙරේයි යම්සේ වදළේද (එහෙයිනි) මේ අනුසාරයෙන් පසේ බුදු, ආයර්‍ය ශ්‍රාවකයන්ටද කෙරෙන පූජාවෙහි හිතසුව ගෙනදීම දත යුතුය. තවද ගිහියන් අතරෙහි බාල සොහොයුරාට දෙටු සොහොයුරාද සොහොයුරියද පූජනීය වේ. පුතාට මව්පියෝ පූජනීය වෙති. කුලකතුන්ට සැමියාද නැදි මයිලණුවෝද යනුවෙන් මෙසේද මෙහි පූජනීය බව දත යුතුය. මොවුන් කෙරෙහිද කරන පූජාවෝ කුල ධර්ම ගණයට ගැනෙන හෙයින්ද ආයුෂ ආදිය වර්ධනයට හේතු වන හෙයින්ද මඞ්ගලම වෙති. මෙය කියන ලද්දේමය :- යමෙක් වනාහි මවට සත්කාර කරන්නෝ පියාට සත්කාර කරන්නෝ මහණුන්ට සත්කාර කරන්නෝ බමුණන්ට සත්කාර කරන්නෝ කුලයෙහි වැඩිහිටියනට යටත් පැවතුම් දක්වන්නෝ වන්නාහුද මේ කුසල් දහම් සමාදන් කොට ගෙන පවතින්නාහුද ඔවුහු ඒ කුශල ධර්ම සමාදාන හේතුවෙන් ආයුෂයෙන්ද වැඩෙන්නාහ. වර්ණයෙන්ද වැඩෙන්නාහ'' ආදියයි.

දැන් යම් හෙයකින් ''යං යත්‍ථ මඞ්ගලං වවත්‍ථපෙත්‍වා තං තස්‍ස මඞ්ගලත්තං විභාවයෙ'' යයි මාතෘකා තබන ලද්දේද එහෙයින් මෙය කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ ගාථාවෙහි බාලයන් සේවනය නොකිරීම, පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම, පිදිය යුත්තන් පිදීම යන මඞ්ගලයෝ තුනක් දේශනා කරන ලදහ. එහි බාලයන් සේවනය කිරීම හේතුවෙන් ඇතිවන භයෙන් ආරක්ෂා වීම් වශයෙන් බාලයන් සේවනය නොකිරීමද උභය ලෝකාර්ථ

හිත සඳහා හේතුවන බැවින් පණ්ඩිතයන් සේවනය කිරීම හා පිදිය යුත්තන් පිදීමද ඒවායේ ඵල සම්පත් වර්ණනාවෙහි කියන ලද ආකාරයටම නිර්වාණයට හා සුගතියට හේතු වන බැවින් මඞ්ගලයයි දත යුතුය. මෙයින් මතුවටද මාතෘකා නොදක්වාම යම් තැනක යමක් මඞ්ගල වේද එය වෙන්කොට දක්වා එහි මඞ්ගලභාවය පැහැදිලි කරන්නෙමි.

''අසෙවනාච බාලානං'' යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''බ්‍රූහි මඞ්ගල මුත්තමං'' යනුවෙන් එක් මඞ්ගල කරුණක් බලාපොරොත්තු වූයේ නමුදු ස්වල්පයක් ඉල්ලා සිටි කෙනෙකුහට බොහෝ දෙන උදාර පුරුෂයෙකු මෙන් එක් ගාථාවකින් මඞ්ගල කරුණු තුනක් දේශනා කොට එයින් මතුවටත් දෙවියන්ගේ අසනු කැමැත්ත ඇති නිසාත් මඞ්ගල කරුණුද ඇති නිසාත් යම් යම් කෙනෙකුට යම් යම් මඞ්ගල කරුණක් අනුකූල වේද ඒ ඒ සත්වයන් ඒ ඒ මඞ්ගල කරුණෙහි යොදනු කැමැත්ත නිසාත් ''පතිරූපදෙස වාසොච'' ආදී ගාථාවන්ගෙන් නැවතද නොයෙක් මඞ්ගල කාරණයන් දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ.

එහි පළමු ගාථාවෙහි පළමුකොට ''**පතිරූපො**'' යනු සුදුසු වූ, ''**දෙසො**'' යනු ගමද නියම්ගමද, නගරයද, ජනපදයද යන සත්වයන්ට නිවාස වූ යම් කිසි ආවකාශයයි, ''**වාසො**'' යනු එහි විසීමයි. ''**පුබ්බෙ**'' යනු පෙර අතීත ජාතීන්හි, ''**කත පුඤ්ඤතා**'' යනු රැස්කල කුශල් ඇති බව ''**අත්තා**'' යන්නෙන් සිත කියනු ලැබේ. නැතහොත් සියලු ආත්ම භාවයයි. ''**සම්මා පණිධි**'' යනු ඒ සිත හෙවත් ආත්ම භාවය මැනවින් යෙදවීමයි. යෙදීම තැබීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඉතිරි පද කියන ලද අයුරින්මය. මේ මෙහි පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. ''**පතිරූපදෙසවාසො**'' නම් යම් තැනක සිව් පිරිස හැසිරෙත්ද දානාදී පුණ්‍ය ක්‍රියා වස්තු පවතීද නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනය බබලයිද එහි විසීම සත්වයන්ගේ පුණ්‍ය ක්‍රියා සඳහා ප්‍රත්‍ය වන බැවින් මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේ. සිංහල දිවයිනට පිවිසි කේවට්ටාදීහු මෙහි නිදසුන් වෙති. තවත් අදහසකි. පතිරූප දේශය නම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ බෝ මැඩ පෙදෙස දම්සක් පැවැත්වූ පෙදෙස දොළොස් යොදුනක් පිරිස් මැද සියලු තිර්ථක මත සිඳ යමා මහ පෙළහර දක්වූ ගණ්ඩම්බ රුක් මුල පෙදෙස, දෙව්ලොව සිට (මිනිස් ලොවට)

වැඩම කළ පෙදෙස හෝ වෙනත් යම් ඒ සාවත්ථි රාජගහ ආදී බුදුන් වහන්සේ වැඩ විසූ ප්‍රදේශයි, එහි විසීම සත්වයන්ට අනුත්තරිය ධර්ම හය ලැබීමට ප්‍රත්‍ය වන හෙයින් මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේ. තවත් අදහසකි. (මහ බෝ මැඩට) පෙර දිගින් කජඞ්ගල නම් නියම් ගමය. ඉන් පිටත මහා ශාලයෝය, ඉන් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය. ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි, දක්ෂිණ පූර්ව දිශාවෙන් (ගිණිකොනින්) සලලවතී නම් ගඞ්ගාවය, ඉන් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය, ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි. අපර (බටහිර) දිගින් ථූණ නම් බමුණු ගමය. එයින් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය. ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි. උතුරු දිගින් උශීර ඳජ නම් පර්වතයයි, ඉන් ඔබ්බෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝය. ඉන් මොබ මධ්‍ය දේශයයි, දිගින් යොදුන් තුන් සීයකි. පළලින් යොදුන් දෙසිය පනහකි. වට ප්‍රමාණයෙන් යොදුන් නවසීයකි. මෙය ප්‍රතිරූප දේශ නම්, මෙහි සතර මහා දිවයින් වලටත් දෙදහසක් කුඩා දිවයින් වලටත් ඓශ්වර්‍යාධිපත්‍ය කරන්නා වූ සක්විති (රජවරු) උපදිති. එක් අසඞ්ඛ්‍යයක් හා කල්ප ලක්ෂයක් පාරමී පුරා සාරිපුත්ත, මොග්ගල්ලාන ආදී මහා ශ්‍රාවකයෝ උපදිත්, අසඞ්ඛ්‍ය දෙකක් හා කල්ප ලක්ෂයක් පාරමී පුරා පසේ බුදුවරු උපදිති. අසඞ්ඛ්‍ය හතරක් අටක්, හෝ දහසයක් හා කල්ප ලක්ෂයක් පාරමී පුරා සම්මා සම්බුදුවරු උපදිති. එහි සත්වයෝ සක්විති රජුගේ අවවාද පිළිගෙන පඤ්ච ශීලයෙහි පිහිටා ස්වර්ග පරායණ වෙති. එසේම පසේ බුදුවරුන්ගේ අවවාදයෙහි පිහිටා (ඤාණ පරායණ වෙති) සම්මා සම්බුදුවරුන්ගේ හා බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ අවවාදයෙහි පිහිටා ඤාණ පරායණද නිර්වාණාමෘත පරායණද වෙති. එහෙයින් එහි විසීම මේ සම්පත්තීන්ට ප්‍රත්‍ය වන බැවින් ''මඞ්ගල'' යයි කියනු ලැබේ.

''පුබ්බ කතපුඤ්ඤතා නම් අතීත ජාතියෙහි බුදු, පසේබුදු, මහරහතුන් අරබයා රැස්කළ කුශල් ඇති බවයි, එයද මඞ්ගලයකි. කුමක් හෙයින්ද යත්? බුදු පසේ බුදුවරුන් සම්මුඛ වශයෙන් දක බුදුවරුන්ගේ හෝ බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ සම්මුඛයෙන් අසන ලද සතර පාද ඇති ගාථාවක නමුදු අවසානයෙහි රහත් ඵලයට පමුණුවන හෙයිනි. යම් මිනිසෙක් වනාහි පෙර කළ පින් ඇත්තේ උත්සන්න වූ කුසල් මුල් ඇත්තේ වේද හෙතෙම ඒ කුශල මූලය කරණ කොට ගෙන විදර්ශනා උපදවා ආශ්‍රවක්ෂයට (රහත් ඵලයට) පැමිණේ. මහා කප්පින රජද අග මෙහෙසියද මෙනි. පෙර කරන ලද පින් ඇති බව මඞ්ගලයකැයි එහෙයින් දේශනා කරන ලදි.

''අත්තසම්මාපණිධි'' නම් මේ ලෝකයෙහි ඇතමෙක් දුසිල් වූ තමන් ශීලයෙහි පිහිටුවති. අශ්‍රද්ධාවත් තමන් ශ්‍රද්ධාවෙහි පිහිටුවති. මසුරු

වූ තමන් ත්‍යාග සම්පදාවෙහි පිහිටුවති. මෙය ''අත්ත සම්මා පණිධි යයි කියනු ලැබේ. එයද මඞ්ගලයකි. කුමක් හෙයින්ද යත්? දිට්ඨ ධම්මික හා සම්පරායික වෛරය ප්‍රහාණයට හා විවිධ ආනිසංස ලැබීමට හේතු වන හෙයිනි. මෙසේ මේ ගාථාවෙන්ද සුදුසු ප්‍රදේශයක විසීම, පෙර කළ පින් ඇති බව, තමා මනාකොට පිහිටීම යයි මඞ්ගල කරුණු තුනක්ම දේශනා කරන ලදි. ඒවායේ මඞ්ගල භාවය ඒ ඒ තැන්වලදී පැහැදිලි කරන ලද්දේමය.

''**පතිරූප දෙස වාසොච**'' යන මේ ගාථාවෙහි අර්ථ වර්ණනාව නිමියෝය.

දැන් ''**බාහුසච්චඤ්ච**'' යන මේ ගාථාවෙහි ''බාහු සච්චං'' යනු බහුශ්‍රැත භාවයයි. ''**සිප්පං**'' යනු යම්කිසි හස්ත (කර්මාන්තයන්හි) දක්ෂ බවයි. ''**විනයො**'' යනු කය, වචනය, සිතෙහි හික්මීමයි. **සුසික්ඛිතො** යනු මැනවින් හික්මුණේ. ''**සුභාසිතා**'' යනු මැනවින් කියන ලද ''**යා**'' යනු අනියමින් දැක්වීමයි, **වාචා** යනු වචනය, වචන මාර්ගය, සෙස්ස කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ මෙහි පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතය. ''බාහුසච්ච'' නම් යම් ඒ පුද්ගලයෙක් ''ශ්‍රැතධරයෙක් වෙයි, රැස් කරගත් ශ්‍රැත ඇත්තෙක් වෙයි'' යයිද මේ ශාසනයෙහි යමෙකු විසින් සූත්‍ර, ගෙය්‍ය, ව්‍යාකරණ, බොහෝ කොට අසන ලද්දේ වෙයි යයිද මේ ආදී ක්‍රමයට ශාස්තෘ ශාසනධාරී බව වර්ණනා කරන ලද්දේ වේද එය අකුසල් දුරු කිරීමට හා කුසල් ලබා ගැනීමට හේතු වන බැවින්ද පිළිවෙළින් පරමාර්ථය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමට හේතු වන බැවින්ද මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙය දේශනා කරන ලදි. ''මහණෙනි ශ්‍රැතවත් ආර්‍ය ශ්‍රාවක තෙමේ අකුසලය දුරු කරයි. කුසලය වඩයි, සාවද්‍ය දේ බැහැර කරයි, නිරවද්‍ය දේ වඩයි, තමා පිරිසිදුව පරිහරණය කරයි'' යනුවෙනි. තවෙකක්ද දේශනා කරන ලදි. ''දරන ලද ධර්මයන්ගේ අර්ථය නුවණින් පරීක්ෂා කරයි, අර්ථය පරික්ෂා කරන්නේ ධර්මය ප්‍රතිවේධයට යෝග්‍ය වේ. ධර්මය ස්වකීය ප්‍රතිවේධයට ගැළපීම ඇති කල්හි ඇල්ම ඇති වේ. හටගත් ඇල්ම ඇත්තේ වෑයම් කරයි. වෑයම් කරන්නේ සසඳයි. සසඳන්නේ (සිත) පිහිටුවයි. (සිත) පිහිටුවන්නේ කයින්ද පරම සත්‍යය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. නුවණින්ද විනිවිද දකියි යනුයි. තවද යම් අගාරික බහුශ්‍රැත බවක් නිවැරදි වේද එය දෙලොව හිතසුව ගෙන දෙන හෙයින් මඞ්ගල යයි දත යුතුය.

සිප්ප (ශිල්ප) නම් අගාරිය ශිල්පයද අනගාරිය ශිල්පයද වේ, එහි අගාරිය ශිල්පය යනු පරපණ නැසීමෙන් තොරවූ, අකුසලය දුරුකළ මණිකාර (මැණික් කරු) සුවණ්ණකාර (රන් කරු) ආදී කර්මාන්තයි, එය මෙහි ලෝකාර්ථය ගෙන දෙන හෙයින් මඞ්ගල වේ. අනගාරිය ශිල්පය නම් සිවුරු පිළියෙළ කිරීම, මැසීම ආදී ශ්‍රමණ පරිෂ්කාර සකස් කිරීමයි, යම් ඒ කායර්‍යක් ''මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුව සබ්‍රහ්මචාරීන්ගේ යම් ඒ උස් පහත් කළ යුතු කායර්‍යෝ වෙත්ද එහි දක්ෂ වූයේ වෙයි. ආදී ක්‍රමයට ඒ ඒ තන්හි වර්ණනා කරන ලද්දේ වේද යමක් නාර්ථකරණ ධර්‍මයයි දේශනා කරන ලද්දේ වේද එය තමාගේද අනුන්ගේද දෙලොව හිත සුව ගෙන දෙන හෙයින් මඞ්ගල යයි දත යුතුය.

''**විනය**'' නම් අගාරිය විනය හා අනගාරිය විනයයි, එහි අගාරිය විනය නම් දශ අකුශල කර්ම පථයෙන් වෙන් වීමයි. හෙතෙම එහි නොකෙලෙසෙන අයුරින් පිළිපැදීමෙන්ද ආචාර ගුණ නියම කර ගැනීමෙන්ද මැනවින් භික්මුණේ දෙලොව හිතසුව ගෙන දෙන හෙයින් මඞ්ගල වේ. අනගාරිය විනයද සප්ත ආපත්ති ස්කන්ධයෙහි නොයෙදීමයි, හෙතෙමේද කියන ලද ආකාරයට මැනවින් භික්මුණේ වෙයි. නැතහොත් චතුපාරිශුද්ධි ශීලය අනගාරිය විනයයි. හෙතෙම යම්සේ එහි පිහිටීමෙන් රහත් ඵලයට පැමිණේද එසේ භික්මීමෙන් මැනවින් සුශික්ෂිත වූයේ ලෞකික ලෝකෝත්තර සැපය ලැබීමට හේතුවන හෙයින් ''මඞ්ගල'' යයි දත යුතුය.

''**සුභාසිතාවාචා**'' (සුභාෂිත වචන) නම් මුසාවාද ආදී දෝෂයන්ගෙන් තොර වූ (වචනයයි) ''මහණෙනි අඞ්ග හතරකින් යුක්ත වූ වචනය සුභාෂිත වේ යයි යම්සේ වදාළේද (එහෙයිනි) නැතහොත් සම්ඵප්පලාප (හිස් වචන) නොවන වචනම සුභාෂිත වේ. යම් සේ වදාළේද,

''බුද්ධාදී සත්පුරුෂයෝ සුභාෂිතය උතුම් යයි කීහ. (පළමු අඞ්ගයයි) ධර්මයම කියන්නේය. අධර්මය නොකියන්නේය යන එය දෙවන අඞ්ගයයි. ප්‍රිය වචනම කියන්නේය. අප්‍රිය වචන නොකියන්නේය යන එය තෙවන අඞ්ගයයි. සත්‍යය කියන්නේය බොරු නොකියන්නේය. යන එය සතරවන අඞ්ගයයි යනුවෙනි.

මෙයද දෙලොව හිතසුව ගෙන දෙන හෙයින් මඞ්ගලයයි දත යුතුය. මේ සුභාෂිත වචනයද විනයටම අන්තර්ගත වූයේ වුවත් සුභාෂිත වචනය විනය හා එක් නොකොට විනය සංග්‍රහ කළ යුතුය. නැතහොත්

මේ උත්සාහයෙන් කවර ප්‍රයෝජනයක්ද? අනුන්ට ධර්මදේශනා කරන වචන මෙහි සුභාෂිත වචනයයි දත යුතය. එය වනාහි පතිරූපදේශ වාසය යම් සේද එසේම සත්වයන්ට දෙලොව හිත සුවයට හා නිර්වාණාධිගාමයට හේතුවන හෙයින් මංගලයයි කියනු ලැබේ. මෙසේද කීවේය.

නිර්වාණයට පැමිණීම සඳහාද දුක් කෙළවර කිරීම සඳහාද යම් නිරුපද්‍රව වචනයක් බුදුරාජාණන් වහන්සේ වදාරත් නම් එය වචනයන් අතරින් උත්තම වේ'' යනුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් ''බාහුසච්චං, සිප්පං, විනයෝ සුසිකඛිතෝ, සුභාසිතා වාචා, යයි මඞ්ගලයෝ සතරක් දේශනා කරන ලදහ. ඔවුන්ගේ මඞ්ගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

''බාහු සච්චඤ්ච'' යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.

දැන් ''**මාතාපිතු උපට්ඨානං**'' යන මේ ගාථාවෙහි මාතුව පිතුව (මවද පියාද) මාතාපිතු වේ. **උපට්ඨානං** යනු උවටැන් කිරීමයි. පුත්තානංච දාරානංච (දරුවන්ටද බිරියන්ටද **පුත්තදාරස්ස** වේ. සඞ්ග්‍රහ කිරීම ''**සංගහොයි**'' න ආකුලා (වියවුල් නොවූයේ) **අනාකුලායි**. කර්මයෝම **කම්මනතා** වේ. ඉතිරිය කියන ලද පරිදිමය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. ''**මාතා**'' මව නම් උපදවන්නිය කියනු ලැබේ. ''**පිතා**'' පියාද එසේමය. උපස්ථානය නම් පා සේදීම, සම්බාහනය, ඇඟ ඉලීම හා නෑවීමෙන්ද සිව්පසය සපයා දීමෙන්ද උපකාර කිරීමයි. එහිදී යම් හෙයකින් මව්පියවරු දරුවන්ට බොහෝ උපකාර ඇත්තාහුද අර්ථය කැමැත්තෝද අනුකම්පා කරන්නෝද වෙත්ද දරුවන් පිටත ක්‍රීඩා කොට පස්වලින් ගැවසුණු ශරීර ඇතිව පැමිණි කල්හි දැක පස් පිසදමා හිස් මුදුන සිඹින්නාහු හාත්පසින් සිඹින්නාහු සෙනෙහස උපදවත්ද ඒ දරුවෝ වසර සියයක් නමුදු මව්පියවරුන් හිසින් දරන්නාහු ඒ මව්පියන්ට ප්‍රත්‍යුපකාර කිරීමට අසමත් වෙති. යම් හෙයකින් ඒ දෙමව්පියෝ (දරුවන්) ඇතිදැඩි කරන්නෝ පොෂණය කරන්නෝ මේ ලෝකය දක්වන්නෝ 'බ්‍රහ්ම' යයි සම්මත වූවෝ පූර්වාචාර්‍යයයි සම්මත වූවෝ වෙත්ද එහෙයින් ඔවුන්ට උපස්ථාන කිරීම මෙලොව ප්‍රශංසාවද පරලොව සවර්ග සැපයද ගෙන දෙයි. එහෙයින් මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්,

''මව්පියෝ දරුවන්ට බ්‍රහ්මය හයිද පූර්වාචාර්යයහයිද ආහුනෙය්‍යහයිද දරුවන්ට අනුකම්පා කරනානුයයිද කියනු ලැබේත්.

''එහෙයින් නුවණැත්තා ඔවුන්ට නමස්කාර කරන්නේය. ආහාරයෙන්ද යලි පානයෙන්ද වස්ත්‍රයෙන්ද යහනින්ද ඇඟ ඉලීමෙන්ද නැවීමෙන්ද පා දෙවීමෙන්ද ඔවුන්ට සත්කාර කරන්නේය.

මව්පියන් කෙරෙහි ඒ සේවය කිරීමෙන් පණ්ඩිතයෝ මෙලොවදී ප්‍රශංසා ලබත්. හේ පරලොව ගොස් සවර්ගයෙහි සතුටු වේ යන මෙය දේශනා කරන ලදි.

තවත් අර්ථකථනයක් ඇත. උපස්ථානය නම් භරණ (පෝෂණය කිරීම) කිච්චකරණ (කළ යුතු කාර්‍ය කිරීම), කුලවංසඨ්ඨපන (කුල පරම්පරාව පවත්වාගෙන යාම), ආදී වශයෙන් පස් ආකාර වේ. එය පවින් වැලැක්වීම ආදී පස් වැදෑරුම් දිට්ඨ ධම්මික (මෙලොවට අයත්) යහපතට හේතුවන බැවින් මඞ්ගලයයි දත යුතය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ''ගෘහපති පුත්‍රය පුත්‍රයා විසින් කරුණු පහකින් පෙරදිග නම් වූ මව්පියෝ උපස්ථාන කළ යුත්තාහ. ඔවුන් විසින් පෝෂිත වූ මම ඔවුන් පෝෂණය කරන්නෙමි. ඔවුනට පැමිණි කටයුතු කරන්නෙමි. කුල පරපුර රැකගන්නෙමි. මව්පියන්ගෙන් ලැබූ දෑවැද්ද (ඔවුන්ගේ අවවාද පරිදි) පවත්වන්නෙමි. කළුරිය කළ පරලොව ගිය මාපියනට පින් දෙන්නෙමි යනුයි. ගෘහපති පුත්‍රය මේ කරුණු පහෙන් පුතු විසින් පෙරදිග වූ මව්පියෝ උවටන් කරන ලදහු කරුණු පහකින් පුතුට අනුකම්පා කෙරෙත්. (මව්පියෝ) පුතු පවින් වළක්වත්, පිනෙහි යොදවත්, ශිල්ප හදාරවත්, සුදුසු ස්ත්‍රියක පාවාදෙත්, සුදුසු කල්හි දෑවැද්ද පවරා දෙත්'' යන මෙය දේශනා කරණ ලදි. තවද යමෙක් මව්පියන් තුළ තෙරුවන් කෙරෙහි ප්‍රසාදය ඉපිදවීමෙන්ද ශීල සමාදානයෙහි යෙදවීමෙන්ද නැතහොත් පැවිද්දට යොමු කිරීමෙන්ද උපස්ථාන කෙරෙයි. මෙතෙම මව්පියන්ට උපස්ථාන කරන්නන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨයාය. ඔහුගේ ඒ මව්පිය උපස්ථානය මව්පියන් විසින් කළ උපකාරයට ප්‍රත්‍යුපකාර වූයේ නොයෙක් ආකාරයේ දිට්ඨධම්මික වූද සම්පරායික (පරලොවට අයත්) වූද අර්ථයන්ට පදනම් වන හෙයින් මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේ.

''පුත්තදාරස්ස'' යන මෙහි තමාගෙන් උපන් පුත්තුද දූවරුද ''පුත්‍රයෝ'' යයි ගණන් ගැනෙත්. ''දාර'' යනු විසි වැදෑරුම් භාර්‍යාවන් අතුරින් යම්කිසි භාර්‍යාවක්, පුත්තාව දාරාව (දරුවෝද බිරිඳද) පුත්තදාරං වේ. ඒ අඹුදරුවන්ට ''සඞ්ගහො'' යනු සම්මානන (බුහුමන් කිරීම) ආදී

උපකාර කිරීමයි. එය සුසංවිහිත කම්මන්ත (මැනවින් සංවිධානය කළ කටයුතු ඇති) ආදී දිට්ඨධම්මික (මෙලොවට අයත්) හිත සුවයට හේතුවන බැවින් මඟ්ගලය දත යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ''බටහිර දිශාව අඹුදරුවෝ යයි දත යුතුය යන මේ කාරණය දේශනා කරන ලදි. මෙහි දක්වන ලද අඹුදරුවන් ''භරිය' ශබ්දයෙන් සංග්‍රහ කොට ''ගෘහපති පුත්‍රය කාරණා පහකින් සැමියා විසින් බටහිර දිශාව වූ භාර්‍යාවට උපස්ථාන කළ යුතුය. බිහුමන් කිරීමෙන්, අවමන් නොකිරීමෙන්, බිරිඳ ඉක්මවා කටයුතු නොකිරීමෙන්, ඓශ්වර්‍යයේ පැවරීමෙන්, වස්ත්‍රාභරණ පරිත්‍යාග කිරීමෙන් යන මේ කරුණු පහෙනි. ගෘහපති පුත්‍රය, මේ කරුණු පහෙන් සැමියා විසින් උපස්ථාන කරනු ලැබූ බටහිර දිශාව වූ භාර්‍යාව කරුණු පහකින් සැමියාට අනුකම්පා කරයි. මනා ලෙස සංවිධානය කළ කටයුතු ඇත්හි වෙයි. මනා කොට සංග්‍රහ කළ පරිජනයා (දාසිදාස්සන්) ඇත්හි වෙයි. සැමියා ඉක්මවා කටයුතු නොකරයි. උපයන ධනය ආරක්ෂා කරයි. සියලු කාර්‍යයන්හි දක්ෂ වූ අනලස් වූ නැනැත්තියක් වෙයි යනුවෙන් වදාළහ. නැතහොත් මේ තවත් ක්‍රමයෙකි. (අර්ථකථනයකි) සංගහො'' යනු ධාර්මික දාන ප්‍රියවචන අර්ථචර්‍යා ආදියෙන් සංග්‍රහ කිරීමයි. ඒ කෙසේද යත්? පොහොය දිනයන්හි පිරිවැය පරිත්‍යාගය නැනැත් දිනයන්හි නැකැත් දක්වීම මඟ්ගල දිනයන්හි මඟ්ගල කිරීම දිට්ඨ ධම්මික සම්පරායික අර්ථයන්හි අවවාද අනුශාසනා කිරීම ආදියයි. එය කියන ලද ආකාරයට දිට්ඨ ධම්මික යහපතට හේතුවන බැවින්ද සම්පරායික යහපතට හේතුවන බැවින්ද දෙවියන් විසින්ද වැඳිය යුතු බවට හේතු වන බැවින්ද මඟ්ගල යයි දත යුතුය. සක්දෙව් රජ,

''මාතලිය, පින් කරන සිල්වත් යම් ගිහි උපාසකයෙක් දහැමෙන අඹුදරුවන් පෝෂණය කරයිද (මම) ඔවුන්ට නමස්කාර කරන්නෙමි'' යි යමිසේ ප්‍රකාශ කළේද (එහෙයිනි).

''**අනාකුලා කම්මන්තා**'' (නිරවුල් කර්මාන්ත) නම් සුදුසු කාලය දන යෝග්‍යතාවට අනුව නොඇලස්ව, නැගී සිටි වීර්‍යයෙන් යුතුව විපත්තිත්තගෙන් තොරව (නියමිත) කාලය ඉක්මවා කිරීම, නොමනා කොට කිරීම, නොකිරීම, ලිහිල්ව කිරීම ආදී අකුශලභාවයන්ගෙන් තොරව (කරන) ගොවිතැන් ගව පාලනය වෙළඳාම ආදී කර්මාන්තයෝය. මේවා තමාගේ හෝ අඹරුවන්ගේ හෝ දාසදාස කම්කරුවන්ගේ හෝ උත්සාහවය මත

''ලෞකික ලෝකෝත්තර ධන ලාභය සඳහා උපකාරී වූ චෛතසික වීර්‍ය ඇති කායික වීර්‍ය සම්පන්න ජනයා ලෞකික හා ලෝකෝත්තර ධනය ලබයි''.

දහවල් නිදන සුලු රාත්‍රී පිබිද සිටීම කැමති නොවන නිතර මත් වූ සොඬ වූ තැනැත්තා විසින් ගෙයි වසන්නට නොහැකිය.

ධනයෝ ''දැන් ඉතා ශීතය, ඉතා උෂ්ණය, ඉතා සවස් යයි හරන ලද කර්‍මාන්ත ඇති මිනිසුන් ඉක්ම යති.

මෙහි යමෙක් ශීතයක්, උෂ්ණයක් තණ පතකට වැඩියෙන් නොතකාද පුරුෂ කාර්‍යයන් කරන හෙතෙම සැපය අත්නොහරී.

මල් පැණි රැස් කොට මී බඳින බඹරකු සෙයින් (මෙරමා නොපෙළා) භෝග රැස් කරන්නහුගේ භෝග සම්පත්හු වැඩීමට යෙත්. ක්‍රමයෙන් තුඹසක් පස්කැට රැස් කොට බඳිනු ලබන්නාක් මෙනි යනු මේ ආදියයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙහිදී ''මවට උපස්ථාන කිරීම, පියාට උපස්ථාන කිරීම, අඹුදරුවන්ට සංග්‍රහ කිරීම, නිරවුල් කර්‍මාන්ත ඇති බව යන මඞ්ගලයෝ හතරක් දේශනා කරන ලදහ. නැතහොත් අඹුදරුවන්ට සංග්‍රහ කිරීම දෙකඩ කොට පහක් වශයෙන්ද නැතහොත් මව්පිය උපස්ථානය එකක්ම කොට තුනක් වශයෙන්ද දේශනා කරන ලදි. ඔවුන්ගේ මඞ්ගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

''මාතා පිතු උපට්ඨානං'' යන මේ ගාථාවේ අර්ථවර්ණනාව නිමියේය.

දැන් ''දානඤ්ච'' යන මේ ගාථාවෙහි මෙය කරණ කොට ගෙන දෙනු ලැබෙනුයි = දානං වේ. තමා සතු දෙය අනෙකෙකුට පිළියෙළ කර දෙනු ලැබේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. ධර්මයෙහි හැසිරීම හෝ ධර්මයෙන් තොර නොවූ හැසිරීම **ධම්මචරියා** වේ. මොවුහු අපව දනිත්නුයි = ''ඤාතකා'' වේ. වැරදි නොවන්නේ = **අනවජ්ජා** වේ. නින්දා නොකරන ලද්දේ ගර්හා නොකරන ලද්දේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පදවර්ණනාවයි.

අර්ථවර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. දානය නම් අනුන් උදෙසා සතුට පෙරදැරිව ආහාර ආදී දශ දාන වස්තූන් පරිත්‍යාග කිරීමේ චේතනාවයි.

නැතහොත් එම චේතනාවෙන් සමන්විත අලෝභයයි. අලෝභය කරණ කොට ගෙනම ඒ වස්තුව අනෙකාට පිළියෙල කර දෙයි. එහෙයින් මෙය කරණකොට ගෙන දෙනු ලැබෙනුයි = දානය යයි කියන ලදි. එය බොහෝ දෙනාගේ ප්‍රිය මනාප බව ආදී මෙලොවට අයත් හා පරලොවට අයත් ඵල විශේෂයන් ලබා ගැනීමට හේතුවන බැවින් මඞ්ගල වේ. ''සීහය, දානපති දායකයා බොහෝ ජනයාට ප්‍රියමනාප වේය''යි එහෙයින් දේශනා කරන ලදී. මේ ආදී සූත්‍රයෝ මෙහිදී සිහිකළ යුත්තාහ. තවත් ක්‍රමයකි. (අර්ථකථනයකි) දානය නම් ආමිසදාන, ධර්මදාන වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි ආමිෂ දානය කියන ලද ආකාරමය. මෙලොව පරලොව දුක නැතිකොට සැප ගෙන දෙන සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශිත ධර්මය අන්‍යයන්ට හිත කැමැත්තෙන් දේශනා කිරීම ධර්ම දානය වේ. මේ දානයන් දෙක අතරින්ද ධර්ම දානයම ශ්‍රේෂ්ඨ වේ.

''සියලු දානයන් අතරින් ධර්ම දානය ජයගනී
සියලු රසයන් අතරින් ධර්ම රසය ජයගනී
සියලු ඇලීම් අතරින් ධර්මයෙහි ඇලීම ජයගනී
තණ්හාව නැති කිරීම සියලු දුක් ජයගනී යයි

යම් සේ වදාළේද ඒ නිසාය. එහි ආමිස දානයාගේ මඞ්ගල භාවය කියන ලද්දේමය. ධර්ම දානය වනාහි යම් හෙයකින් අර්ථ අවබෝධ කර ගැනීම ආදී ගුණයන්ට ආසන්න කාරණය වේද එහෙයින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ''මහණෙනි, භික්ෂුතෙමේ ඇසූ පරිදි ඉගෙන ගත් පරිදි ධර්මය විස්තර වශයෙන් අනුන්ට දේශනා කරයිද හෙතෙම එසේ එසේ එම ධර්මයෙහි අර්ථය අවබෝධ කර ගත්තෙක්ද ධර්මය අවබෝධ කර ගත්තෙක්ද වෙයි යන මේ ආදිය දේශනා කරන ලදි.

ධම්ම චරියා (දහම්හි හැසිරීම) නම් දශ කුශල කර්ම පථ ක්‍රියාවෝය. ''ගෘහපතියෙනි, කයින් කෙරෙන ධර්මචර්‍යා සමචර්‍යා ත්‍රිවිධ වේ'' යන මේ ආදිය යම්සේ වදාළේද එහෙයිනි. ඒ මේ ධර්ම චර්‍යාව සඞ්ගීලෝකයෙහි උපත ලැබීමට හේතුවන බැවින් මඞ්ගලයයි දත යුතුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ''ගෘහපතියෙනි, ධර්ම චර්‍යා, සම චර්‍යා හේතුවෙන් මේ ලෝකයෙහි සමහර සත්ව කෙනෙක් කය බිඳීමෙන් මරණින් පසු සුගතිය වූ සඞ්ගී ලෝකයෙහි උපදිත්'' යන මෙය දේශනා කරන ලදි.

ඤාතකා (නෑයෝ) නම් මව් පසින් හෝ පිය පසින් හෝ සත්වෙනි පිතාමහ (සීයා) යුගය දක්වා සම්බන්ධය. භෝගයෙන් පිරිහීමෙන් හෝ

ව්‍යාධියෙන් පිරිහීමෙන් හෝ පහර ලැබ තමා සමීපයට පැමිණි ඒ ඥාතීන්ට ශක්ති පමණින් ආහාර වස්ත්‍ර ධන ධාන්‍ය ආදියෙන් සංග්‍රහ කිරීම ප්‍රශංසා ආදී දිට්ඨධම්මික (මෙලොවට අයත්) වූද සුගතියට යාම ආදී සම්පරායික (පරලොවට අයත්) වූද විශේෂයන් ලැබීමට හේතු වන බැවින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ.

'අනවජ්ජ කම්මානි' (නිවැරදි කර්මාන්ත) නම් පෙහෙවස් සමාදන් වීම, වතාවත් කිරීම, උයන් හා වනවගාව, ඒ දඬු පාලම් ඉදිකිරීම ආදී කාය වචී මනෝ සුචරිත කර්මයි. ඒවා වනාහි නොයෙක් ආකාරයේ හිත සුව ලැබීමට හේතු වන බැවින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ. ''විශාඛයෙනි, යම් හෙයකින් මෙලොව සමහර ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ අටඟින් යුත් පෙහෙවස් වැස කාබුන් මරණින් මතු චතුර්මහාරාජික වැසි දෙවියන්ගේ සහභාවයට එළඹෙන්නේය. යන මේ කරුණ ඇත. (උපොසථසුත්ත) යන මේ ආදී සූත්‍ර මෙහිදී සිහිකළ යුතුය.

මෙසේ මේ ගාථාවෙහි දානය, ධර්මචර්‍යාව, ඥාති සංග්‍රහය, නිවැරදි කර්මාන්ත යයි මඞ්ගලයෝ හතරක් දේශනා කරන ලදහ. ඔවුන්ගේ මඞ්ගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කරන ලද්දෝමය.

''දානඤ්ච'' යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.

දැන් ''ආරතී විරති'' යන මෙහි **ආරති** යනු ඇලීමයි. **විරති** යනු වෙන්වීමයි. නැතහොත් සත්වයෝ මේවායින් වැළකෙතියි = **විරති** වේ. **පාපා** යනු අකුශලයෝය. මත්විය යුතු අර්ථයෙන් ''**මජ්ජ** වේ'' මජ්ජස්ස පානං (මත්වීමට හේතුවන පානය) ''මජ්ජපානං'' වේ. එයින් යන අර්ථයෙන් මජ්ජපානා වේ. සංවරය = ''**සංයමො**'' වේ. නොපමා වීම = **අප්පමාදො** වේ. **ධම්මෙසු** යනු කුශලයන්හි, ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. ''**ආරති**'' නම් පාපයෙහි ආදීනව දකින්නේ මනසින්ම නොඇලීමයි. ''**විරති**'' නම් කර්මද්වාර වශයෙන් කය වචනය කරණ කොට ගෙන වෙන් වීමයි. ඒ මේ විරතිය නම් ''සම්පත්ත විරති, සමාදාන විරති, සමුච්ඡේද විරති'' යයි ත්‍රිවිධ වේ. එහි කුල පුත්‍රයෙකුහට තමාගේ ජාතිය හෝ කුලය හෝ ගෝත්‍රය හෝ හේතු කොට ගෙන ''ඉදින් මම මේ ප්‍රාණය නසන්නෙම් නම් මේ නුදුන් දෙය ගන්නෙම්

නම් එය මට සුදුසු නොවේ.'' ආදී ක්‍රමයට පැමිණි කටයුත්තෙන් යම් වෙන් වීමක් වේ නම් මෙය සමපත්ත විරති නම් වේ. ශික්ෂාපද සමාදන් වීම වශයෙන් පැවති වෙන්වීම සමාදාන විරති නම් වේ. යම් මාර්ග ඵලයකට පත් වීමේ පටන් කුල පුත්‍රයා, ප්‍රාණ ඝාතාදිය නොකරයිද යම් මාර්ග ඵලයකට පත් වීමේ පටන් ආර්‍ය ශ්‍රාවකයාගේ භය වෛර පහක් සංසිඳුනේ වේද ඒ ආර්‍ය මාර්ගය හා එක්ව යෙදුණු විරතිය සමුච්ඡේද විරති නම් වේ. ''පාපං'' යනු ගෘහපති පුත්‍රය, ප්‍රාණ ඝාතය කම් කෙල්ශයකි. අදින්නාදානය - පෙ- කාම මිථ්‍යාචාරය - පෙ - මුසාවාදය (කම් කෙලේශයකි) යි මෙසේ විස්තර කොට -

''ප්‍රාණ ඝාතය, අදින්නාදානය, මුසාවාදයයි යමක් කියනු ලැබේ නම් එය ද පරඹුවන් කරා යාම ද යන මේ දේ නුවණැත්තෝ නොපසසත්''යි (සිගාලෝවාද සූත්‍රය)

මෙසේ ගාථාවෙන් සංග්‍රහ කළ කම්ක්ලේශ සඞ්ඛ්‍යාත යම් ඒ සතරාකාර වූ අකුශලයක් වේද එයයි. එයින් (යන අර්ථයෙන්) පාපා වේ. මේ සියලුම ඇලීම්ද වෙන් වීම ද දිට්ඨ ධම්මික වූද සම්පරායික වූද භය වෛර දුරු කිරීම් ආදී නොයෙක් ආකාර විශේෂයන් ලැබීමට හේතු වන බැවින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ. ''ගෘහපති පුත්‍රය, ප්‍රාණ ඝාතයෙන් වෙන් වූ ආර්‍ය ශ්‍රාවකයා'' (සිගාලෝවාද සූත්‍රත්ත) ආදී සූත්‍ර මෙහිදී සිහිකළ යුතුය.

''**මජ්ජපානා සංයමො**'' (මද්‍ය පානයෙන් වැළකීම) නම් පෙර කියන ලද මදයට හා ප්‍රමාදයට හේතු වන රහ මෙරින් වෙන් වීමට මෙය නමකි. යම් හෙයකින් වනාහි මද්‍යපානය කරන්නා අර්ථය නොදනී ද, ධර්මය නොදනීද, මවට අනතුරු කරයි ද, පියාට, බුදුන් වහන්සේට, පසේ බුදුන් වහන්සේට තථාගත ශ්‍රාවකයන්ට අනතුරු කරයි ද මෙලොවදීම ගර්භාවට ද පරලොව දුගතියට ද සසර මතු මත්තෙහි උම්මාදයට ද පමුණුවයි. මද්‍යපානයෙන් වැළකුණු තැනැත්තේ වනාහි එකී දෝෂයන්ගේ සංසිඳීමෙන් එහි විපරීතය (අනෙක් පැත්ත) වූ ගුණ සම්පත්තියට ද පැමිණෙයි. එබැවින් මේ මද්‍ය පානයෙන් සංයම වීම මඞ්ගලයයි දත යුතුය.

''**කුසලෙසු ධම්මෙසු අප්පමාදො**'' (කුශල ධර්මයන් හි නොපමා වීම) නම් ''කුශල ධර්මයන්ගේ වැඩීම පිණිස නොසලකා කරන බවෙක්, නොනැවතී ක්‍රියා නොකරන බවෙක්, නොනිමි ක්‍රියා ඇති බවෙක් හැකුළුණු පැවතුම් ඇති බවෙක්, බහා තැබූ කැමැත්ත ඇති බවෙක්, බහා තැබූ ධුර ඇති බවෙක්, සේවනය නොකිරීමෙක්, නො වැඩීමෙක්, බහුල

නොකිරීමෙක්, නොපිහිටීමෙක්, අනුයෝග රහිත වීමෙක්, ප්‍රමාදයෙක් වේද, මෙබඳු වූ යම් ප්‍රමාදයක්, පමාවීමක්, පමා වූ බවක් වේද මෙය ''ප්‍රමාදය'' යයි කියනු ලැබේ. (විභඞ්ග) මෙහි කියන ලද ප්‍රමාදයට විරුද්ධ ක්‍රමයට අර්ථ වශයෙන් කුශල ධර්මයන් හි සිහියෙන් තොර නොවී විසීම යයි දත යුතුය. එය විවිධාකාර කුශලයන් අධිගමයට හේතු වන බැවින් හෝ නිවන අවබෝධ කර ගැනීමට හේතුවන බැවින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ. එහිදී ''කෙලෙස් තවන වීර්‍යයෙන් යුත් අප්‍රමාදී තැනැත්තාට (අට්ඨනාගර සූත්‍රය) යයිද ''නොපමාවීම නිවනට මගය'' (ධම්මපදය) යයි ද මේ ආදී ශාසනාඥ අනුශාසනයන් සිහි කළ යුතුය.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පවෙන් වැළකීම, මද්‍ය පානයෙහි සංයමය, කුශල ධර්මයන්හි අප්‍රමාදී වීම යයි මඞ්ගලයෝ තුනක් දේශනා කරන ලදහ. ඔවුන්ගේ මඞ්ගල භාවය ද ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කරන ලද්දේමය.

''ආරති විරති පාපා'' යන මේ ගාථාවෙහි අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.

දැන් ''ගාරවොච'' යන මේ ගාථාවෙහි ''ගාරවො'' යනු ගරු කටයුතු බවයි. ''නිවාතො'' යනු යටහත් පැවතුම් ඇති බවයි. **සන්තුට්ඨී** යනු සන්තෝෂයයි. කළ දේ දන්නා බව **කතඤ්ඤුතා** වේ. ''**කාලෙන**'' යනු ක්ෂණයෙන්, කාලයෙන්, ධම්මස්ස සවණං (ධර්මයාගේ ශ්‍රවණය) = **ධම්ම** සවණං වේ. ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. ''**ගාරවො**'' නම් ගුරු බුහුමන් කිරීමට සුදුසු බුදු, පසේ බුදු, තථාගත ශ්‍රාවක, ආචාර්‍ය, උපාධ්‍යාය, මව, පියා, දෙටු සොහොයුරු, සොහොයුරිය ආදීන් කෙරෙහි සුදුසු පරිදි ගරු කිරීම, ගරුකරණය, ගෞරව ඇති බවයි. ඉදින් මේ ගෞරවය යම් හෙයකින් සුගති ගමනාදියට හේතු වේද ''ගරු කළ යුත්තන්ට ගරු කෙරේද, බුහුමන් කළ යුත්තන්ට බුහුමන් කෙරේද, පිදිය යුත්තන්ට පුදයිද හෙතෙම ඒ කර්මය හේතු කොට ගෙන මෙසේ පිදීම හේතු කොට ගෙන, මෙසේ සමාදන් වීම හේතු කොට ගෙන කාබුන් මරණින් මතු සුගති සඞ්ඛ්‍යාත සර්වශ්‍රී ලෝකයෙහි උපදියි. ඉදින් කයෙහි -පෙ- නූපදියිද ඉදින් මිනිස් බවට පැමිණියේ ද යම් යම් තැනක උපදීද උසස් කුලවන්තයෙක් වේ (චූල කම්ම විභඞ්ග සූත්‍රය) යයි ද ''මහණෙනි, අපරිහානිය ධර්මයෝ සත් දෙනෙක් වෙති. කවර සතක් ද යත්, ශාසනාඥන් වහන්සේ කෙරෙහි ගෞරව ඇති බව (සත්ත කඞ්ගුත්තර) ආදිය ද යම්සේ වදාළේද එහෙයිනි. එහෙයින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ.

''නිවාතො'' නම් යටහත් සිත් ඇති බවයි. යටහත් පැවතුම් ඇති බවයි. යමකින් යුක්ත පුද්ගලයා නිහතමානී වූයේ නැසූ එඩි ඇත්තේ පාපිසින රෙදි කඩක් හා සමවූයේ බිඳුණු අං ඇති ගොනෙකුට සමවූයේ උගුලා දැමූ දළ ඇති සර්පයෙකුහට සම වූයේ ද වී මෘදු වූයේ මෘදු වචන ඇත්තේ සුවදායක කථාබස් ඇත්තේ වේද මෙතෙම නිවාත නම් වේ. ඒ මේ නිවාත ගුණය යශ ආදී ගුණ ලාභය සඳහා හේතුවන බැවින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ. යමෙක් ''යටහත් පැවතුම් ඇත්තේ උඩඟු නොවූයේ වේද එබඳු තැනැත්තා යශස ලබයි'' (ජාතක පාලි) යන මේ ආදිය වදාළේ එහෙයිනි.

''සන්තුටඨී'' නම් ඉතරිතර (අනෙක් අනෙක් හෙවත් ලැබෙන අයුරින්) ප්‍රත්‍යයෙන් සතුටු වීමයි. එය දොළොස් ආකාර වේ. ඒ කවරේද යත්? සිවුරෙහි - යථාලාභ සන්තොස, යථා බල සන්තොස, යථා සාරුප්ප සන්තෝස වශයෙන් ත්‍රිවිධ වේ. පිණ්ඩපාත ආදියෙහි ද එසේමය. මේ ඒ ප්‍රභේදයන්ගේ වර්ණනාවයි. මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් සුන්දර හෝ අසුන්දර සිවුරක් ලබයි. හෙතෙම එම සිවුරෙන්ම යැපෙයි. වෙනත් සිවුරක් නොපතයි. ලැබෙන්නේ නමුදු නොගනියි. මේ ඔහුගේ සිවුර පිළිබඳ යථාලාභ සන්තෝෂයයි. ඉක්බිති වනාහි (හෙතෙම) ආබාධ සහිත වේද බර සිවුරක් පොරවන්නේ නැමෙයි හෝ ක්ලාන්ත වේයි ද හෙතෙම සභාග (සමාන පැවතුම් ඇති) භික්ෂුවක සමඟ එම සිවුර මාරු කොට සැහැල්ලු සිවුරකින් යැපෙන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක් ම වේද මෙය මොහුගේ සිවුර පිළිබඳ යථාබල සන්තෝෂයයි. වෙනත් භික්ෂුවක් ප්‍රණීත ප්‍රත්‍ය ලාභියෙක් වෙයි. හෙතෙම පට සිවුරු ආදියෙන් එක්තරා මාහැගි සිවුරක් ලැබ මෙය ස්ථවිර වූද, පැවිදි වී බොහෝ කල් ගත වූද, බහු ශ්‍රැත වූද භික්ෂූන්ට සුදුසු යැයි උන්වහන්සේලාට දී තමා කුණු ගොඩකින් හෝ වෙනත් තැනකින් හෝ කිසියම් තැනකින් රෙදි කඩක් තෝරා ගෙන සඟල සිවුරක් කොට දරන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක් වෙයි ද මෙය මොහුගේ සිවුරෙහි යථා සාරුප්ප සන්තෝෂයයි. මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් රළු හෝ ප්‍රණීත හෝ පිණ්ඩපාතයක් ලබයි ද හෙතෙම එයින්ම යැපෙයිද වෙනත් ආහාරයක් නොපතයිද ලැබෙන්නේ නමුදු නොගනී ද මෙය මේ භික්ෂුවගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථා ලාභ සන්තෝෂයයි. ඉක්බිති වනාහි හේ (ඒ භික්ෂුව) ආබාධ සහිත වූවෙක් වෙයිද රළු පිණ්ඩපාතයක් වළඳා රෝගාබාධය දැඩි බවට පත් වේ ද හෙතෙම සභාග භික්ෂුවකට එය දී එම භික්ෂුවගේ අතින් ගිතෙල් මී පැණි කිරි ආදිය වළඳා ශ්‍රමණ ධර්ම කරන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක් ම වෙයි ද මෙය එම භික්ෂුවගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථා බල

සන්තෝෂයයි. තවත් භික්ෂුවක් ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතයක් ලබයි ද හෙතෙම මේ පිණ්ඩපාතය සථවිර වූ පැවිදි වී බොහෝ කල් ගතවූ ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතයකින් තොරව යැපිය නොහැකි අනෙකුත් සබ්‍රහ්මචාරීන් වහන්සේලාට ද සුදුසු යැයි උන්වහන්සේලාට දී තමා පිණ්ඩපාතයේ හැසිර මිශ්‍ර වූ ආහාරය වළඳන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක් වෙයි ද මෙය උන්වහන්සේගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථා සාරුප්ප සන්තෝෂයයි.

මේ ශාසනයෙහි වනාහි භික්ෂුවකට සෙනසුනක් ලැබේ ද හෙතෙම එයින්ම සතුටු වෙයි. නැවත වෙනත් ඉතාමත් සුන්දර වූ (සෙනසුනක්) ලැබෙන්නේ නමුදු නොගනියි. මේ උන්වහන්සේගේ සේනාසනය පිළිබඳ යථාලාභ සන්තෝෂයයි. ඉක්බිති වනාහි ආබාධ සහිත භික්ෂුවක් වේද ඉඩ පහසුකම් නොමැති සෙනසුනක වසන්නේ අතිශයින් පිත් රෝගාදියෙන් රෝගාතුර වන්නේද ඒ භික්ෂුව සහාග භික්ෂුවකට ඒ සෙනසුන දී තමාට ලැබුණු හමන සුළං ඇති සිසිල් සෙනසුනෙහි වැස ශ්‍රමණ ධර්ම කරන්නේ නමුදු සතුටු වන්නෙක්ම වෙයි. මෙය උන්වහන්සේගේ සෙනසුන පිළිබඳ යථා බල සන්තෝෂයයි. තවත් භික්ෂුවක් සුන්දර සේනාසනයක් ලැබුණේ නමුදු නොපිළිගනී. සුන්දර සෙනසුන ප්‍රමාදයට තැනකි. එහි හුන් කල්හි ථීන මිද්ධයට (කයේ හා සිතේ අකර්මණ්‍ය ස්වභාවය) බැස ගනී. නින්දට බැස ගත් තැනැත්තාට නැවත පිබිදෙන්නේ කාම විතර්කයෝ හැසිරෙති''යි හෙතෙම ඒ සෙනසුන ප්‍රතික්ෂේප කොට විවෘත ප්‍රදේශ - රුක්මුල් - පන්සල් ආදී යම් කිසි තැනක වසන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක්ම වෙයි ද මෙය එම භික්ෂුවගේ සේනාසනයෙහි යථා සාරුප්ප සන්තෝෂයයි.

මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් අරළු හෝ නෙල්ලි හෝ බෙහෙතක් ලබයි ද හෙතෙම එයින්ම යැපෙයි. අන්‍යයන් විසින් ලැබූ ගිතෙල් මී පැණි ආදිය වුවද නොපතයි. ලැබුණේ නමුදු නොපිළිගනී. මෙය මේ භික්ෂුවගේ ගිලන්පසෙහි යථා ලාභ සන්තෝෂයයි. ඉක්බිති වනාහි රෝගාතුර වූ භික්ෂුවක් තල තෙලින් ප්‍රයෝජන ඇත්තේ පැණි ලබයි ද හෙතෙම එය සහාග භික්ෂුවකට දී ඔහුගේ අතින් (ලැබූ) තල තෙලින් බෙහෙත් කොට ශ්‍රමණ ධර්ම කරන්නේ නමුදු සතුටු වූවෙක්ම වෙයි. මෙය එම භික්ෂුවගේ ගිලන්පස පිළිබඳ යථා බල සන්තෝෂයයි. වෙනත් භික්ෂුවක් එක් භාජනයක ගව මුත්‍රවල බහාලූ අරළු තබා එක් භාජනයක චතු මධුර තබා ''ස්වාමීනි, කැමති දෙයක් ගනු මැනවැයි'' කියනු ලබන්නේ ''ඉදින් ඔහුගේ අසනීපය ඒ දෙකෙන් ඕනම එකකින් සුව වන්නේද ඉක්බිති ''ගව මුත්‍රවල බහාලූ අරළු බුදු රජාණන් වහන්සේ විසින් වර්ණනා කරන ලදී. ''පැවිද්ද ප්‍රතිමුත්ත භෙසජ්ජය සඳහාය. එහි දිවිතෙක් උත්සාහ කළ යුතුය'' යන මෙයද වදාරන

ලදී යයි සිතන්නේ චතුමධුර බෙහෙත ප්‍රතික්ෂේප කොට ගවමුත්‍ර සහිත අරළුයෙන් බෙහෙත් කරන්නේ උතුම් සතුටින් යුත් කෙනෙක්ම වේද මෙය එම භික්ෂුවගේ ගිලන් පස පිළිබඳ යථා සාරූප්ප සන්තෝෂයයි. මෙසේ ප්‍රභේද ගත මේ සියලුම සන්තෝෂයෝ ''සන්තුටඨී'' යයි කියනු ලැබෙත්. එය අත්‍රිච්ඡතා (අධික ආශා ඇති බව) මහිච්ඡතා (බොහෝ දේ ඕනෑ බව), පාපිච්ඡතා (පවට කැමති බව) ආදී පාප ධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණය ලැබීමට හේතුවන බැවින් ද සුගතියට හේතුවන බැවින් ද ආර්‍ය්‍ය මාර්ගයට උපකරණ වන බැවින් ද (සතර බඹ විහරණයෙන් පතළ) සිවු දිගට මුල්වීම් හේතුවෙන් ද මඞ්ගලයයි දත යුතුය.

''ඉතරීතර (කුදු මහත්) ප්‍රත්‍යයෙන් සතුටු වනුයේ සතර බඹ විහරණයෙන් පතළ සිවු දිග ඇත්තේ ප්‍රතිඝ රහිත වූයේ (සුත්ත නිපාත) යන මේ ආදිය වදාළහ.

''**කතඤ්ඤුතා** (කළ ගුණ දන්නා බව) නම් යමෙකු විසින් කරන ලද ස්වල්ප වූ හෝ බොහෝ වූ හෝ උපකාරය නැවත නැවත සිහි කිරීම් වශයෙන් දන්නා බවයි. තවද නරකයට අයත් දුකින් ආරක්ෂා කරන හෙයින් ප්‍රාණීන්ට පිනම බොහෝ උපකාරී වේ. එබැවින් (මියගිය) ඔවුන්ගේ ද උපකාරයන් සිහි කරන බව ''කතඤ්ඤුතා'' යයි දත යුතුය. එය සත්පුරුෂයන් විසින් ප්‍රශංසා කරන බව ආදී නොයෙක් ආකාරයේ විශේෂයන් ලැබීමට හේතුවන බැවින් මඞ්ගලයයි දේශනා කරන ලදි. ''මහණෙනි, මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක් ලෝකයෙහි දුර්ලභ වෙති. කවර දෙදෙනෙක් ද යත්? යමෙක් පළමුව උපකාර කරන්නේ වේද යමෙක් කෘතඥ වූයේ ද කෘතවේදී වූයේ ද ඒ දෙදෙනාය. (අංගුත්තර නිකාය) යනුවෙන් ද වදාළහ.

කාලෙන ධම්මසවණං (සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය) නම් යම් කලෙක්හි සිත කාම විතර්කාදියෙන් හෝ වෙනත් යමකින් මඩින ලද්දේ නොසන්සුන් ස්වභාවයකින් යුක්ත වේද ඒ කාලයෙහි ඒවා දුරු කිරීම සඳහා ධර්ම ශ්‍රවණය කිරීමයි. පස්වෙනි දවසෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය ''සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය'' නම් වන බව සමහරු කීහ. ''ආයුෂ්මත් අනුරුද්ධ හිමියෙනි'' ස්වාමීනී, අපි වනාහි පස් දිනකට වරක් මුළු රැය දැහැමි කථාවෙන් එක්ව හිඳුම්හ''යි (ම.නිකාය චූලගොසිඞ්ග සූත්‍රය) යම්සේ ප්‍රකාශ කළාහුද ඒ එම නිසාය. තවද යම් කිසි කාලයක කල්‍යාණ මිත්‍රයන් වෙත එළඹ තමාගේ සැක දුරු කරන ධර්මයක් ඇසීමට හැකිවේද එබඳු කාලයක ධර්ම ශ්‍රවණයද ''සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය යයි දත යුතුය. ''කලින් කල

ඔවුන් වෙත එළඹ පුන පුනා විචාරයි, පුන පුනා ප්‍රශ්න කරයි" (දසුත්තර සූත්‍ර) යනාදිය දේශනා කළේ එම නිසාය. ඒමේ සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය නීවරණ ප්‍රහාණයෙන් ආනිශංස හතරක්ද ආශ්‍රව ක්ෂය කිරීම් ආදී නොයෙක් ආකාරයේ විශේෂයන් අධිගමයට හේතුවන බැවින් ද මඞ්ගල යයි දත යුතුය. මෙයද දේශනා කරන ලදී:-

"මහණෙනි, යම් කලෙක්හි ආර්‍ය ශ්‍රාවකතෙම බලාපොරොත්තු සහිතව මෙනෙහි කොට මුළු හිතින් මෙහෙයා යොමු කළ කන් ඇතිව දහම් අසාද එසමයෙහි ඔහුට පඤ්ච නීවරණයෝ නොවෙත්" (සංයුත්ත නිකාය) යයිද "මහණෙනි, කණ අනුව ගිය නුවණින් මැනවින් ප්‍රතිවේධ කළ ධර්මයන්ගේ -පෙ- ආනිසංස හතරක් කැමති විය යුතුය'' යයි ද ''මහණෙනි, මේ ධර්මයෝ සතර දෙනෙක් කලින් කල මොනවට වඩනු ලබන්නාහු මොනවට අනුව පෙරළීම කරනු ලබන්නාහු පිළිවෙළින් අර්හත්වයට පමුණුවත්. කවර සතර දෙනෙක යත්? නිසිකල ධර්ම ශ්‍රවණය" යන මේ ආදියයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙහි ගරු කළ යුත්තන්ට ගරු කිරීම, යටහත් පැවතුම් ඇති බව, ලද දෙයින් සතුටුවීම, කළ ගුණ දන්නා බව, සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම ශ්‍රවණය යන මඞ්ගල කරුණු පහක් දේශනා කරන ලදී. ඒවායේ මඞ්ගල භාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිළි කළේමය.

"ගාරවොච" යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.

දැන් "ඛන්තීච" යන මෙහි ඉවසීම = ඛන්ති වේ, අවවාද ගෞරවයෙන් පිළිගැනීම නිසා මොහු කෙරෙහි සුව වදන් ඇත්තේනුයි. සුවච වේ. සුවචයාගේ ක්‍රියාව = සොවචස්සවේ. සොවචස්සයාගේ ස්වභාවය **සොවචස්සතා** වේ. ක්ලේශයන් සන්සිඳවූ හෙයින් සමණ වේ. **දස්සනං** යනු බැලීමයි. ධර්මයාගේ සාකච්ඡාව **ධම්මසාකච්ඡා** වේ. ඉතිරිය කියන ලද ක්‍රමයටමය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහී මෙසේ දත යුතුය. **ඛන්ති** නම් අධිවාසන ක්ෂාන්තියයි (ඉවසීමයි). යම් ක්ෂාන්තියකින් යුක්ත වූ භික්ෂුව දශ අක්‍රෝශ වස්තූන්ගෙන් අපහාස කරන කල්හි හෝ වධබන්ධන ආදියෙන් හිංසා කරන කල්හි හෝ පුද්ගලයා කෙරෙහි නොඅසන්නෙකු මෙන්ද නොදකින්නෙකු මෙන්ද ක්ෂාන්තිවාදී තාපසයා මෙන් වෙනසකට පත් නොවේද එම ක්ෂාන්තියයි. යම්සේ වදාළේද:-

"අතීත කාලයෙහි ඉවසීමේ අගය ප්‍රකාශ කරන ශ්‍රමණයෙක් විය. කසී රජ ඉවසීමෙහිම පිහිටි ඔහු ඡේදනය කරවීය" (ඛන්තිවාදී ජාතක) යනුයි.

නැතහොත් ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙරුන් මෙන් කළ අපරාධයට වඩා ඉහළ අපරාධයක් නොවීම හේතුවෙන් යහපත් වශයෙන් සිහි කරයි. යම් සේ වදාළේද:- "ස්වාමීනි, ඉදින් සුනාපරන්ත මිනිස්සු මට ආක්‍රෝශ කෙරෙත් නම් නින්දා කෙරෙත් නම් එහිදී මට මෙසේ සිත්වේ. "සුනාපරන්ත වැසි මේ මිනිස්සු ඒකාන්තයෙන් යහපත්ය, සුනාපරන්ත වැසි මේ මිනිස්සු ඒකාන්තයෙන් ඉතාමත් යහපත්ය. යම් හෙයකින් ඔවුහු මට අතින් පහර නොදෙත්ද එහෙයිනි" ආදියයි. යම් ක්ෂාන්තියකින් යුත් තැනැත්තා ඍෂිවරුන්ගේද ප්‍රශංසාවට භාජනය වෙයි. සරභඞ්ග ඍෂිවරයා යම් සේ කීවේද:-

"ක්‍රෝධය නසා කිසිකලෙක ශෝක නොකරයි. ගුණමකු ගතිය ප්‍රහාණය කිරීම ඍෂීහු වර්ණනා කරති. සියල්ලන්ට කියන ලද එරුෂ වචන ඉවසන්නෙහුය. සත්පුරුෂයෝ එය උතුම් ක්ෂාන්තිය යයි කීහ. (සරභඞ්ග ජාතක) නැතහොත් දෙවියන්ගේ ද ප්‍රශංසාවට භාජනය වූවෙක් වෙයි. සක්දෙව් රජ යම් සේ කීවේද?

යමෙක් ඒකාන්තයෙන් බලවතෙක් වී දුබලයාට ඉවසනු කැමති වේද එය උතුම්ම ක්ෂාන්තිය යයි කියනු ලැබේ. දුබලයා නිතර ඉවසයි. (සක්ක සංයුත්තය)

බුදුවරුන්ගේද ප්‍රශංසාවට භාජනය වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් සේ වදාළේද?

''ද්වේෂ රහිත වූ යමෙක් බැණීම් හා වධ බන්ධනත් ඉවසා ද ඉවසීම බලය කොටත් බලඇණිය කොටත් ගත් ඔහු බ්‍රාහ්මණයෙකැයි මම කියමි.'' (ධම්ම පද)

ඒ මේ ක්ෂාන්තිය මෙහි වර්ණනා කළ මේ ගුණයන්ටද අනෙකුත් ගුණයන්ද ලැබීමට හේතුවන හෙයින් මඞ්ගලයයි දත යුතුයි.

සොවචස්සතා (සුවචබව) නම් හේතු සහිතව කියනු ලබන කල්හි වික්ෂේපයට (වෙනසකට) හෝ නිඃශබ්දතාවයට හෝ ගුණ දොස් සිතීමට හෝ නොපිවිස අතිශයින් ආදරය ද ගෞරවයද යටහත් සිතද පෙරටු

කොට ''යහපතැයි'' වචන කරන බවයි. (පිළිගැනීමයි) එය සබ්‍රහ්මචාරීන් සමීපයෙහි අවවාද අනුශාසනා ලැබීමට හේතුවන බැවින් ද ද්වේශ ප්‍රහාණ ගුණ අධිගමනයට හේතුවන බැවින් ද මඟුලයයි කියනු ලැබේ.

''**සමණානංච දස්සනං**'' (ශ්‍රමණයන් දැකීම) නම්: සන්සිඳවන ලද කෙළෙස් ඇති, වඩන ලද කාය වචී, චිත්ත, ප්‍රඥා ඇති උතුම් දමනයෙන් හා සන්සිඳීමෙන් යුක්ත වූ පැවිද්දන් වෙත එළඹීම, උපස්ථාන කිරීම, සිහි කිරීම, ඇහුම්කන්දීම හා දැකීමයි. සියල්ලම ඔමක දේශනාවෙන් (වටිනාකමින් අඩුම දේ දේශනා කිරීම) දර්ශනයයි දේශනා කරන ලදී. එය මඟුලයයි දත යුතුයි. කුමක් හෙයින්ද යත්; බොහෝ උපකාර ඇති බැවිනි. ''මහණෙනි, මම ඒ භික්ෂූන්ගේ දර්ශනය පවා බොහෝ උපකාර යයි කියමි''යි යනාදිය වදාළහ. යම් හෙයකින් හිත කැමති කුල පුත්‍රයා විසින් සිල්වත් භික්ෂූන් ගෙදොරට පැමිණි බව දැක ඉදින් දිය යුතු දෙයක් ඇත්තේ නම් ශක්ති පමණින් දිය යුතු දෙයින් පිදිය යුතුය. ඉදින් (දිය යුතු දෙයක්) නැත්නම් පසඟ පිහිටුවා වැඳිය යුතුය. එයද නොහැකි වන කල්හි ඇඳිලි බැඳ නමස්කාර කළ යුතුය. එයද නොහැකි වන විට පහන් සිතින් ප්‍රිය ඇසින් බැලිය යුතුය. මෙසේ දර්ශනය මූලික වූ පිනෙන් පවා නොයෙක් දහස් ගණන් ජාතීන්හිදී ඇසෙහි රෝගයක් හෝ දාහයක් හෝ ඉදිමුමක් හෝ පිළිකාවක් හෝ නොවේ. ඇස් ප්‍රසන්න වූයේ පඤ්ච වර්ණයෙන් සශ්‍රීකවත් වූයේ, රුවන් විමනක ගලවා දැමූ මැණික් කවුළුවක් වැනි වේ. කල්ප සිය දහසක් පමණ දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද සියලු සම්පත් ලබන්නෙක් වෙයි. ප්‍රඥා සම්පන්න මනුෂ්‍යයෙක් මැනවින් පැවැත් වූ ශ්‍රමණ දර්ශනමය පිනෙන් යම් මේ ආකාර වූ විපාක සම්පත්තිය අනුභව කිරීම පුදුමයක් නොවේ. තිරිසන් ගත සත්වයන්ටද හුදෙක් (යම් ශ්‍රමණයෙකු කෙරෙහි) ශ්‍රද්ධා මාත්‍රයක් උපදීද ඔහුගේ ශ්‍රමණ දර්ශනයෙහි විපාක සම්පත්තිය මෙසේ වර්ණනා කරති.

''බකමුහුණ, වටකුරු ඇස් ඇත්ත ! වේදිය (ජනපදයෙහි) දීර්ඝ කාලයක් වසන තැනැත්ත, ආයව්‍ය, කෝසිය, නුඹ සුවපත් වූවෙක් වෙහි. කලින්ම පිබිදුණු උතුම් බුදුරජුන් දකින හෙයිනි.''

හෙතෙම මා කෙරෙහිද අනුත්තර වූ භික්ෂු සංඝයා කෙරෙහිද සිත පහදවා කල්ප ලක්ෂයක් දුගතියට නොයයි.

කුශල කර්මයා විසින් මෙහෙයවන ලද්දේ දෙව්ලොවින් චුත වී සොමනස්ස යයි ප්‍රසිද්ධ වූ බුදුන් වහන්සේ වන්නාහ.

''**කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා**'' (සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම සාකච්ඡා කිරීම) නම්, සැන්දෑ කාලයෙහි හෝ උදෑසන හෝ සූත්‍ර උගත් භික්ෂූන් දෙනමක් ඔවුනොවුන් සූත්‍රාන්තයක් සාකච්ඡා කරති. විනය ධරයෝ විනයද අභිධම්මිකයෝ අභිධර්මයද ජාතක භාණකයෝ ජාතකද අධ්‍යාත්මිකයෝ අටුවාවද සැඟවුණ හා මතුවුණු සැකයෙන් යුත් සිත් පිරිසිදු කර ගැනීම සඳහා ඒ ඒ කාලයෙහි සාකච්ඡා කෙරෙත්ද මෙය සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම සාකච්ඡාවයි. එය ආගම ව්‍යක්ත ආදී ගුණයන්ට හේතු වන බැවින් මඞ්ගල යයි කියනු ලැබේ.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් ඉවසීම, සුවචබව, ශ්‍රමණයන් දැකීම සුදුසු කාලයෙහි ධර්ම සාකච්ඡාව යයි මඞ්ගල කරුණු හතරක් කියන ලදී. ඒවායේ මඞ්ගලභාවය ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

''**ඛන්තීච**'' **යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.**

දැන් ''**තපොච**'' යන ගාථාවෙහි පාළි අකුසල ධර්ම තවානුයි. තපො වේ. ශ්‍රේෂ්ඨ හැසිරීම හෝ බ්‍රහ්මයන්ගේ හැසිරීම **බ්‍රහ්මචරියං** වේ. ශ්‍රේෂ්ඨ චර්‍යාව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. අරියසච්චානං දස්සනං (ආර්‍ය සත්‍යයන්ගේ දැකීම) **අරිය සච්චාන දස්සනං** වේ. සමහරු ''අරිය සච්චානි දස්සනං යයිද කියති. එය සුන්දර නොවේ. කෙලෙස් වලින් නික්මුණේනුයි = නිබ්බාණං වේ. ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම = සච්ඡිකිරියා වේ. නිබ්බාණස්ස සච්ඡිකිරියා (නිර්වාණයාගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම) **නිබ්බාණසච්ඡිකිරියා** වේ. ඉතිරිය කියන ලද අයුරින්මය. මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුය. '**තපො**' (තපස) නම්: අභිධ්‍යා දෝමනස්ස ආදීන් තවන හෙයින් ඉන්ද්‍රිය සංවරයයි; නැතහොත් කුසීතකම තවන හෙයින් වීර්‍යයි. එයින් යුක්ත පුද්ගලයා වනාහි 'ආතාපී' යයි කියනු ලැබේ. ඒ මේ තපස අභිධ්‍යාදිය ප්‍රහාණයට හා ධ්‍යානාදිය ලැබීමට හේතුවන හෙයින් මඞ්ගල යයි දත යුතුයි.

''**බ්‍රහ්ම චරියං**'' (බ්‍රහ්මචර්‍යාව) නම් මෛථුනයෙන් වෙන්වීම, ශ්‍රමණ ධර්ම, ශාසන මාර්ග යන මේවාට නාමයකි. ඒ එසේමය. ''අබ්‍රහ්මචරියං පහාය බ්‍රහ්මචාරී හොති (චූලහත්ථිපදොපමසුත්ත) යන මේ ආදී තන්හි මෛථුනයෙන් වෙන්වීම බ්‍රහ්ම චර්‍යාවයයි කියනු ලැබේ. ''භගවති නො අවුසො බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතීති, එවමාවුසොති (රථ විනීතසුත්ත) යන මේ

ආදී තන්හි ශ්‍රමණ ධර්මයයි. ''න තාවහං පාපිම ! පරිනිබ්බායිස්සාමි, යාව මෙ ඉදං බ්‍රහ්මචරියං න ඉද්ධඤ්චෙව භවිස්සති වීත්‍රාරිකං බාහුජඤ්ඤං'' (පරිනිබ්බාණසුත්ත) යන මේ ආදී තන්හි ශාසනයෙහිය.

''අයමෙව බො භික්ඛු අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො බ්‍රහ්මචරියං, සෙය්‍යථීදං, සම්මාදිට්ඨි'' (සංයුත්ත නිකාය) යන මේ ආදී තන්හි මාර්ගයයි. මෙහි වනාහි ''අරියසච්ච දස්සන'' යන්නෙන් අන් තැනෙක්හි මාර්ගය සංග්‍රහ කළ බැවින් ඉතිරි සියලුම අර්ථ ගැනීම වටී. එයද මේ මතු මත්තෙහි නොයෙක් ආකාරයේ විශේෂාධිගමයන් ලැබීමට හේතුවන බැවින් මඞ්ගලයයි දත යුතුයි.

''**අරිය සච්චාන දස්සනං**'' (ආර්‍ය සත්‍යයන් දැකීම) නම්: කුමාර ප්‍රශ්නයෙහි කියන ලද අර්ථ ඇති චතුරාර්‍ය සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම් වශයෙන් මාර්ග දර්ශනයයි. එය සංසාර දුක දුරු කිරීමට හේතුවන බැවින් මඞ්ගලයයි කියනු ලැබේ.

නිබ්බාණ සච්ඡිකිරියා (නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම) නම්: මෙහි අර්හත් ඵලය නිර්වාණයයි අදහස් කරන ලදී. එය වනාහි (නරක, තිරිසන්, ප්‍රේත, මනුෂ්‍ය, දේව) යන පඤ්ච ගතිය පිළිබඳ වාන සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාවෙන් නික්මුණු බැවින් නිර්වාණ යයි කියනු ලැබේ. එයට පැමිණීම හෝ නුවණින් සළකා බැලීම හෝ සච්ඡිකිරියා යයි කියනු ලැබේ.

මෙසේ මේ නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම මෙලොව සුඛ විහරණාදිය සඳහා හේතුවන බැවින් මඞ්ගල යයි දත යුතුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් තපස, බ්‍රහ්මචර්‍යාව, ආර්‍ය සත්‍යයන් දැකීම, නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම යයි මඞ්ගල හතරක් දේශනා කරන ලදී. ඔවුන්ගේ මඞ්ගලභාවයද ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

'**තපොච**'' **යන මේ ගාථාවේ අර්ථ වර්ණනාව නිමියේය.**

දැන් ''**ඵුට්ඨස්ස ලොක ධම්මෙහි**'' යන මේ ගාථාවේ ''**ඵුට්ඨස්ස**'' යනු ස්පර්ශ කළහුගේ, ගැටුණු තැනැත්තහුගේ, පැමිණි තැනැත්තහුගේ; ලොකෙ ධම්මා (ලෝකයෙහි ධර්මයෝ) = **ලොකධම්මා** වේ; යම්තාක් ලෝකය පවතී ද ඒ තාක් නොනවතින ධර්මයෝ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. '**චිත්තං**' යනු මනසයි, සිතයි, **යස්ස** යනු නවකයාගේ මධ්‍යමයාගේ හෝ ස්ථවිරයන්ගේ

හෝ; **න කම්පති** යනු නොසෙලවේ, කම්පා නොවේ; **අසොකං** යනු ශෝක නැති, උදුරා දැමූ ශෝක හුල් ඇති; **විරජං** යනු පහ වූ (කෙලෙස්) ධූලි ඇති, විනාශ කළ (කෙළෙස්) ධූලි ඇති; **ඛෙමං** යනු භය නැති, උපද්‍රව නොමැති; ඉතිරිය කියන ලද අයුරින්මය මේ පද වර්ණනාවයි.

අර්ථ වර්ණනාව වනාහි මෙසේ දත යුතුයි. '**ඵුට්ඨස්ස ලොකධම්මෙහි යස්ස චිත්තං න කම්පති**' ලාභ අලාභ ආදී අෂ්ට ලෝක ධර්මයන්ගෙන් ස්පර්ශ කළ, මැඩ ගත් යමෙකුගේ සිත කම්පා නොවේද නොසෙලවේද, ඔහුගේ ඒ සිත කිසිවකින් කම්පා කළ නොහැකි ලෝකයේ උත්තම භාවය ගෙන දෙන හෙයින් මඞ්ගලයයි දත යුතුය. මේවායින් ස්පර්ශකළ කාගේ නම් සිත කම්පා නොවේද යත් ? අර්හත් වූ ක්‍ෂණාශ්‍රවයන් වහන්සේලාගේය. වෙනත් කිසිවෙකුගේ නොවේ. මෙයද දේශනා කරන ලදී.

'එක ඝන වූ ගල් පර්වතයක් සිවු දිගින් හමන සුළඟින් යම් සේ කම්පා නොවේද එපරිද්දෙන් සියලු රූප ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ස්පර්ශ යන අරමුණුද ඉෂ්ට වූ හෝ අනිෂ්ට වූ හෝ ධම්මාරම්මනයෝද රහතන් වහන්සේලාගේ සිත කම්පා නොකෙරත්. ඒ රහත්හුගේ ස්ථිර වූ මැනවින් කෙලෙසුන්ගෙන් මිදුණු සිත විනාශයද දකී.'' (මහාවග්ගපාලි) යනුවෙනි.

''**අසොකං**'' (ශෝක රහිත) නම්, රහතන් වහන්සේගේම සිතයි; එය වනාහි ''යම් මේ ශෝක කිරීමක් ඇත් ද ශෝක කරන බවය, ශෝක කළ බවය, ශරීරය ඇතුළත වියලන ස්වභාවය, ශරීරය ඇතුළත හාත්පසින් වියලන ස්වභාවය, සිතින් හාත්පසින් පසුතැවිලි වන බවය යන යමක් ඇත්ද ආදී ක්‍රමයට කියනු ලැබේ ද එම ශෝකය උන්වහන්සේට නොමැති හෙයින් ''අසොකං'' වේ. සමහරු නිර්වාණ යයි කියති. එය පෙර පදය සමඟ නොගැළපේ.

අසොකය යම්සේ ද විරජං, ඛෙමං යන පද ද එසේමය. රහතන් වහන්සේගේම සිත රාග, දෝෂ, මෝහ කෙලෙස් ධූලි වලින් පහවූ හෙයින් විරජං වේ. සතර ඕඝයන්ගෙන් නිදහස් වූ හෙයින් ඛෙමං වේ. යම් හෙයකින් මෙසේ ඒ ඒ ආකාරයෙන් ඒ ඒ තන්හි පැවති ක්‍ෂණය ගෙන දැක්වීම් වශයෙන් තුන් ආකාර වූයේ නමුදු නිර්වාණාදී ලෝකයේ උත්තම ස්වභාවයන් ගෙන දෙන හෙයින් ද ආනුණ්‍යය ආදී ගුණයන් ගෙන දෙන හෙයින් ද මඞ්ගලයයි දත යුතුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් අෂ්ට ලෝක ධර්මයෙන් කම්පා නොවන සිත, අශෝක සිත, විරජ සිත, ඛේම සිත යයි මඟල කරුණු හතරක් දේශනා කරන ලදී. ඔවුන්ගේ මඟල භාවයද ඒ ඒ තන්හි පැහැදිලි කළේමය.

''ඵුට්ඨස්ස ලොක ධම්මෙහි'' යන මේ ගාථාවෙහි අර්ථ වර්ණාව නිමියේය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''අසෙවනාච බාලානං'' ආදී ගාථා දහයෙන් තිස් අටක් මහා මඟල කරුණු දේශනා කොට දැන් තමන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද මඟල කාරණයන් පසසන්නාහු ''එතාදිසානි කත්වාන'' යන මේ අවසාන ගාථාව වදාළහ.

මේ එහි අර්ථ වර්ණනාවයි. '**එතාදිසානි**' යනු මේ ආකාර වූ මා විසින් දේශනා කරන ලද ආකාරයේ මේ බාලයන් සේවනය නොකිරීම් ආදිය; '**කත්වාන**' කොට, 'කරිත්වා' යන අර්ථයෙන් වෙනෙකක් නොවේ. '**සබ්බත්ථමපරාජිතා**' යනු සියලු තන්හි ස්කන්ධ, ක්ලේශ, අභිසංස්කාර, දේවපුත්තමාර, යන ප්‍රභේද ඇති සතුරන් සතර දෙනා අතුරින් එකෙකුදු විසින් අපරාජිතයෙක් වී, තමා විසින් ම ඒ මාරයන් සතර දෙනා පරාජය කොට යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙහි 'ම' කාරය පද සන්ධි කිරීම් මාත්‍රයක් පමණක් බව දත යුතුය. ''**සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති**'' යනු මේ ආකාර වූ මඟලයන් කොට සතර මාරයන් විසින් අපරාජිතයෙකු වී මෙලොව පරලොව සියලු තන්හිද සිටීම් සක්මන් කිරීම් ආදියෙහි ද යහපතකට යෙති. බාලයන් සේවනය කිරීම් ආදියෙන් යම් ආශ්‍රව, විඝාත (සිතේ කරදර) පරිදාහ උපදින්නේද ඒවායේ අභාවයෙන් යහපතකට යෙති. උපද්‍රව රහිත බවට කරදර නොමැති බවට ආරක්ෂා සහිත බවට භය රහිත බවට යෙතියි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙහිද අනුනාසිකය ගාථාබන්ධය සුඛෝච්චාරණය සඳහා කියන ලද්දේයයි දත යුතුයි. ''**තං තෙසං මඟ්ගලමුත්තමං**'' යන මේ ගාථා පදයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනාව නිමා කළ සේක. කෙසේද? දේවපුත්‍රය! මෙසේ යමෙක් මෙබඳු දේ කරත්ද ඔවුහු යම් හෙයකින් සියලු තන්හි යහපතට යෙත්ද එහෙයින් බාලයන් සේවනය නොකිරීම ආදී මඟලයන් අටතිස් ආකාර වූයේ නමුදු මෙබඳු වූ මඟලයන් අනුගමනය කරන ඔවුන්ට එය උත්තම වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ පවර වූ මඟලයක් ලෙස ගනුව'' යනුවෙනි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නිමවන ලද දේශනාව අවසානයෙහි කෙළ ලක්‍ෂයක් දේවතාවෝ රහත් ඵලයට පැමිණියහ. සෝවාන්, සකදාගාමී, අනාගාමී ඵලයට පත් වූවන්ගේ ගණන අසඞ්‍ය වේ.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවන දවස්හි ආනන්ද තෙරුන් ඇමතූහ. ''ආනන්ද, මේ රාත්‍රියෙහි එක්තරා දේවතාවෙක් මා වෙත එළඹ මඞ්ගල ප්‍රශ්නය විචාළේය. මම ඔහුට අටතිසක් මඞ්ගල කරුණු දේශනා කළෙමි. ආනන්දය, මඞ්ගල පරියාය උගනුව; ඉගෙන ගෙන භික්‍ෂූන්ට උගන්වව'' යනුයි. තෙරුන් වහන්සේ ඉගෙන ගෙන භික්‍ෂූන්ට ඉගැන්වූහ. ආචාර්‍යයන් පරම් පරාවෙන් ගෙනෙන ලද ඒ මේ (මඞ්ගල සූත්‍රය) අද දක්වා පවතී. මෙසේ මේ බ්‍රහ්මචර්‍යාව (ශාසනය) සමෘද්ධ වූයේ ද වැඩීමට පැමිණියේද පැතුරුණේද, බොහෝ දෙනා විසින් දැන ගනු ලැබුවේද ප්‍රකට වූයේ ද දෙවි මිනිසුන් විසින් මැනවින් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද වන්නේ යයි දත යුතුය.

දැන් මේ මඞ්ගල කාරණයන් පිළිබඳවම දැනුම, පුරුද්ද, දක්‍ෂතාව සඳහා මේ මුල් කාරණයේ පටන් යෙදීමයි. මෙසේ මේ මෙලොව, පරලොව හා ලෝකෝත්තර සැප කැමති සත්ත්වයෝ බාල ජනයා සේවනය කිරීම අත්හැර පණ්ඩිතයන් (ඇසුරු කිරීම) නිසා පිදිය යුත්තන් පුදමින් සුදුසු ප්‍රදේශයක විසීම හා පෙර කළ පින් ඇති බව නිසා කුශල ප්‍රවෘත්තියෙන් මෙහෙයවනු ලබන්නාහු තමාගේ සිත මැනවින් පිහිටුවාගෙන බහුශ්‍රැත බව, දන්නා ශිල්ප ඇති බව, විනය යන මේවායින් අලඞ්කාර කළ ආත්ම භාව ඇත්තාහු විනයට අනුකූල වූ සුභාෂිත වචන කථා කරන්නාහු යම්තාක් ගිහි ස්වරූපය අත් නොහරින්නාහුද ඒ තාක් මව්පිය උපස්ථානයෙන් පැරණි ණය මුදලක් නිදහස් කරමින් අඹු දරුවන්ට සංග්‍රහ කිරීමෙන් නව ණය මුදල් යොදවනු ලබන්නාහු නිරවුල් කර්මාන්ත ඇති බැවින් ධන ධාන්‍ය ආදියෙහි සමෘද්ධියට පැමිණෙන්නාහු දානයෙන් භෝග සාරයත් ධර්මචර්‍යාවෙන් ජීවිත සාරයත් ගෙන ඥාති සංග්‍රහයෙන් සිය ජනයාගේ යහපතද නිවැරදි කර්මාන්ත ඇති බැවින් අන්‍ය ජනයාගේ යහපත ද කරන්නාහු පවෙන් වැළකීමෙන් අනුන් නැසීමද මද්‍ය පානයෙහි සංයමයෙන් ආත්ම ඝාතනයද දුරු කොට ධර්මයන්හි නොපමාවීමෙන් කුශල පක්‍ෂය වඩන්නාහු වැඩූ කුශල් ඇති බව නිසා ගිහි සළකුණු අත්හැර පැවිදි ස්වභාවයෙහි සිටියාහු නමුදු බුද්ධ, බුද්ධ ශ්‍රාවක, උපාධ්‍යාය, ආචාර්‍ය ආදීන් කෙරෙහි ගෞරවයෙන් ද යටහත් පැවැත්මෙන් ද වත් සම්පතින් සතුටු කොට ලද දෙයින් සතුටු වීමෙන් සිව් පසය පිළිබඳ ආශාව අත්හැර කළගුණ දන්නා බව නිසා සත්පුරුෂ භූමියෙහි පිහිටා ධර්ම ශ්‍රවණයෙන්

සිතෙහි කුසීත බව අත්හැර ඉවසීමෙන් සියලු උවදුරු මැඩ පවත්වන්නාහු සුවචභාවය නිසා තමා සනාථයෙකු කොට ශ්‍රමණයන් දැකීමෙන් ප්‍රතිපත්තියෙහි යෙදීම දකින්නාහු ධර්ම සාකච්ඡාවෙන් සැක සහිත ධර්මයන්හි සැකය දුරු කොට ඉන්ද්‍රිය සංවර තපසින් ශීල විසුද්ධියද, ශ්‍රමණ ධර්ම බ්‍රහ්මචර්‍යාවෙන් චිත්ත විසුද්ධිය ද එයින් මත්තෙහි වූ සතර විසුද්ධීන්ද සම්පාදනය කරන්නාහු මේ ප්‍රතිපදාවෙන් ආර්ය සත්‍ය දර්ශනය අවසන් කොට ඇති ඥාන දර්ශන විසුද්ධියට පත්ව යමක් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් මහාමේරු පර්වතය සුළඟින් කම්පා නොවන්නාසේ අෂ්ට ලෝක ධර්මයෙන් කම්පා නොවන සිත් ඇත්තාහු ශෝක නැත්තෝ කෙලෙස් ධූලි නැත්තෝ බියෙන් තොර වූවෝ වෙත්ද ඒ අර්හත් ඵල සඞ්ඛ්‍යාත නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරති. යමෙක් බිය නැත්තාහුද ඔවුහු සියලු තන්හි අපරාජිත වූවාහු වෙති. සියලු තන්හි යහපතටද යෙති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.

''එතාදිසානි කත්වාන සබ්බත්ථ මපරාජිතා
සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති තං තෙසං මඞ්ගල මුත්තමං'' යනුයි.

මහාමඞ්ගල සූත්‍ර වර්ණනාව නිමියේය.

6

දැන් ''යානීධ භූතානි'' යන මේ ආදී වශයෙන් මංගල සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කර ඇති රතන සූත්‍රයෙහි අර්ථ වර්ණනා ක්‍රමය පැමිණියේය. එම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා ඉන් අනතුරුව සුපිරිසිදු තොටකින් ගඞ්ගා විල් ආදියෙහි ජලයට බැස ගැනීමක් මෙන් පිරිසිදු නිදාන කථාවෙන් මෙම සූත්‍රයේ අර්ථයට බැස ගැනීම දැක්වීම සඳහා,

මේ රතන සූත්‍රය යමෙකු විසින් යම් දිනක යම් තැනකදී යම් හෙයිකින් කියන ලද්දේ ද යන මේ පිළිවෙළ කියා මේ සූත්‍රයට අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි,

එහි යම් හෙයකින් මංගල සූත්‍රයෙන් ආත්මාරක්ෂාවත්, අයහපත් දේ කිරීම හා යහපත් දේ නොකිරීමට හේතු වන උපද්‍රවයන්ගේ නැසීම දක්වන ලද්දේ ද මේ රතන සූත්‍රය ද පරාරක්ෂාවත් අමනුෂ්‍යාදි හේතූන්ගෙන් වන උපද්‍රවයන්ගේ නැසීම සිදු කෙරේ ද එහෙයින් ඒ මංගල සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කළේ වන්නේය යන මේ කරුණ පළමුකොට මේ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි. දැන් ''යෙන යදා යත්‍ථ යඤ්ඤා චෙතං'' යයි යමක් මෙහි කීවේද (එයට පිළිතුරු කියනු ලැබේ) කවරෙකු විසින් වනාහී මේ සූත්‍රය කියන ලද්දේ ද? කවදා, කොහිදී, කුමක් හෙයින් කියන ලද්දේ ද? මෙය වනාහී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ම දේශනා කරන ලදී. ශ්‍රාවකාදීන් විසින් නොවේ. එයද යම් දිනක දුර්භික්ෂාදි උපද්‍රවයන්ගෙන් පීඩාවට පත් විශාලාවේ ලිච්ඡවීන් විසින් ආරාධනා කරනු ලැබ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජගහ නුවර සිට විශාලා මහනුවරට වැඩම කරවන ලද්දාහු එකල්හි විශාලා නුවරදී ඔවුන්ගේ උපද්‍රව නැති කරනු සඳහා දේශනා කරන ලදී. මේ ඒ ප්‍රශ්නයන්ගේ කෙටියෙන් විසඳීමයි. විස්තර වශයෙන් වනාහි විශාලා වස්තුවේ සිට පෝරාණයන් විසින් වර්ණනා කරනු ලැබේ. මේ එහි වර්ණනාවයි.

බරණැස රජුගේ අගමෙහෙසියගේ කුසෙහි ගැබක් පිහිටිය. ඇය එය දැන රජුට දැන්වීය. රජ ගැබ් පෙළහර දුනි. ඇය මැනවින් පරිහරණය කරන ගැබ් ඇත්තී ගැබ පිරිපුන් කල්හි සූතිකාගාරයට පිවිසියාය. පිනැත්තියන්ගේ දරුවා බිහිවීම අළුයම් කාලයෙහි වෙයි. ඇයද පිනැත්තියන්ගෙන් කෙනෙකි. එමනිසා අළුයම් වේලාවෙහි ලාකඩ වැස්මක් සහිත බදුවද මලක් බඳු මාංශ පේශියක් බිහි කළාය. ඉන්පසු ''අනෙක් දේවීහු රන් පිළි රූ සමාන පුතුන් බිහි කරති. අග මෙහෙසිය බිහි කළේ මස් වැදැල්ලකැ''යි රජු ඉදිරියෙහි මා පිළිබඳව දෝෂාරෝපණ උපදින්නේයයි සිතා ඒ දෝෂාරෝපණයන්ට බියෙන් ඒ මස් වැදැල්ල එක් භාජනයක දමා වෙනෙකකින් වසා රාජ මුද්‍රාවෙන් මුද්‍රා තබා ගඬ්ගා දියෙහි පා කර හැරියාය. මිනිසුන් මුදාහළ කෙණෙහිම දෙවියෝ ආරක්ෂාව සැපයූහ. රන් පටක රත්හිරියල් වලින් ''බරණැස් රජුගේ අග මෙහෙසියගේ දරුවෝ යයි ලියා එහි බැන්දාහ. ඉක්බිති දියරැලි බිය ආදියෙන් උවදුරට පත් නොවූ ඒ භාජනය ගඟදිය පහරින් ගසාගෙන ගියේය.

එකල්හි එක්තරා තාපසයෙක් ගොපලු කුලයක් ඇසුරු කොට ගං තෙර වසයි. හෙතෙම උදෑසනම ගඟට බැස්සේ ඒ භාජනය ගසාගෙන එනු දැක පාංශුකූල සංඥාවෙන් හෙවත් අයිතිකරුවෙකු නැතැයි යන හැඟීමෙන් ගත්තේය. ඉක්බිති එහි අක්ෂර පත්‍රිකාවත් රාජ මුද්‍රිකා

ලාඤ්ඡනයත් දැක විවෘත කොට එහි ඇති ඒ මස් වැදැල්ල දිටිය. දැක ඔහුට මෙසේ සිත් විය. ''දරු ගැබක් විය යුතුය. එසේ වුවත් මෙහි දුගඳක් හෝ කුණු වූ බවක් හෝ නොමැත.'' යනුවෙනි. අසපුවට ගෙන ගොස් පිරිසිදු තැනක තැබීය. ඉක්බිති අඩමසක් ඇවෑමෙන් එය මස් වැදලි දෙකක් බවට පත්විය. තාපසයා එය දැක වඩාත් හොඳින් තැන්පත් කර තැබීය. ඉක්බිති නැවත අඩ මසක් ඇවෑමෙන් එක් එක් වැදැල්ලක අත් පා හිස සඳහා බිබිලි පහ බැගින් පැන නැංගේය. ඉක්බිති තවත් අඩ මසක් ඇවෑමෙන් එක් මස් වැදැල්ලක් රන් පිළිමයක් සමාන දරුවෙක් විය. අනෙක දැරියක් වූවාය. ඔවුන් කෙරෙහි තාපසයාට දරු සෙනෙහස පහළ විය. ඔහුගේ ඇඟිල්ලෙන් කිරි එරුණි. එතැන් පටන් කිරි හා බත් ලබයි ද හෙතෙම බත් අනුභව කොට කිරි දරුවන්ට පොවයි. ඒ දරුවන්ගේ උදරයට යමක් යමක් පිවිසෙයිද ඒ සියල්ල මැණික් බඳුනක දැමූවක් සේ පෙනෙන්නේය. මෙසේ ඡවි හෙවත් උඩසම නැත යන අර්ථයෙන් නිච්ඡවී වූහ. සමහරු මෙසේ කීහ. මසා තැබුවාක් මෙන් ඔවුනොවුන්ගේ සම අප්‍රකට විය. මෙසේ ඔවුහු සමෙන් තොර වූ නිසා හෝ අප්‍රකට සම ඇති බැවින් හෝ ''ලිච්ඡවී'' යයි ප්‍රකට වූහ. යනුවෙනි.

තාපස තෙම දරුවන් පෝෂණය කරන්නේ හිරු නැගි කල්හි ගමට පිඬු පිණිස පිවිසෙයි. දහවල බොහෝ ඉක්ම ගිය පසු ආපසු පැමිණෙයි. තවුසාගේ මේ ක්‍රියා කලාපය දැන ගොපල්ලෝ ''ස්වාමීනි, පැවිද්දන්ට දරුවන් පෝෂණය කරදරයකි. දරුවන් අපට දෙනු මැනව. අපි පෝෂණය කරන්නෙමු. නුඹ වහන්සේ තමන්ගේ කාර්යයන් කරනු මැනවැ''යි කීහ. තාපසයා යහපතැයි පිළිතුරු දුනි. ගොපල්ලෝ දෙවන දවස්හි මාර්ගය සමකොට මල් විසුරුවා ධජපතාක ඔසවා තූර්ය වාදනය කරන කල්හි අසපුවට පැමිණියහ. තාපස තෙමේ ''දරුවෝ මහ පිනැත්තෝය. සැළකිල්ලෙන් හදා වඩා ගනිවු. එසේ කොට ඔවුනොවුන් ආවාහ විවාහ කරවු. පස්ගෝ රසයෙන් රජු සතුටු කරවා භූමි භාගයක් ලබාගෙන එහි නගරයක් නිර්මාණය කරවු. එම නගරයෙහි කුමාරයා අභිෂේක කරවු'' යයි කියා දරුවන් බාරදුනි. ඔවුහු යහපතැයි පිළිතුරු දී දරුවන් ගෙන ගොස් පෝෂණය කළහ. දරුවෝ වැඩි වියට පත්වීමත් සමඟම ක්‍රීඩා කරන්නාහු විවාද ස්ථානයන්හි අනෙක් ගොපලු දරුවන්ට පහර දෙති. ඔවුහු හඬති. ''කුමකට හඬවුදැයි මව්පියන් විසින් අසන ලද්දාහු ''මේ මව්පියන් නැති, තාපසයා විසින් පෝෂණය කරන ලද දරුවෝ අපට අතිශයින් පහර දෙති''යි කියති. ඉන්පසු ඔවුන්ගේ මව්පියෝ - ''මේ දරුවෝ අනෙක් දරුවන් වෙහෙසට පත් කරති. දුකට පත් කරති. මොවුන්ට

සංග්‍රහ නොකළ යුතුය. මොවුන් දුරු කළ යුතුය. මොවුන් දුරු කළ යුතු යයි කීහ. එතැන් පටන් ඒ ප්‍රදේශය ''වජ්ජි'' යයි කියනු ලැබේ. ප්‍රමාණයෙන් යොදුන් තුන් සීයකි. ඉක්බිති ගොපල්ලෝ රජු සතුටු කොට ඒ ප්‍රදේශය ලබා ගත්හ. එහි නගරයක් නිර්මාණය කොට සොළොස් හැවිරිදි කුමාරයා අභිෂේක කොට රජ කළහ. ඔහුට ඒ දූරිය සමඟ විවාහ නියම කොට ''පිටතින් දැරියන් නොගෙනා යුතුය. මෙහෙන් දැරියන් කිසිවෙකුට නොදිය යුතුයැයි කතිකාවක් කළහ. ඔවුන්ගේ පළමු සංවාසයෙන් දුවක හා පුතෙකු වශයෙන් දරුවෝ දෙදෙනෙක් වූහ. මෙසේ සොළොස් වතාවක්ම දෙදෙනා බැගින් ම උපන්නහ. ඉන්පසු ක්‍රමයෙන් වැඩෙන ඒ දරුවන්ට ආරාම, උද්‍යාන, නිවාසස්ථාන, පරිවාර සම්පත්ති ගැනීමට ප්‍රමාණවත් නොවන ඒ නගරය තෙවරක් අතරත ගව්වක් පමණවූ, අතරත ගව්වක් පමණ වූ පවුරකින් වට කළහ. ඒ නගරය නැවත නැවත මෙසේ විශාල කළ බැවින් ''වෙසාලී'' යයි නමක් ඇතිවිය. මේ වෙසාලී කථා වස්තුවයි.

මේ වේසාලී නුවර භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උපන් කාලයෙහි සමෘද්ධිමත් වූ විශාල නගරයක් විය. එහි රජවරුම හත් දහස් හත්සිය හතක් වූහ. යුවරාජ, සේනාපති, භාණ්ඩාගාරික ආදීහු ද එපමණ වූහ. එහෙයින් කීය. ''එසමයෙහි වේසාලී නගරය සමෘද්ධිමත් වූයේ ද සැපතින් පිරී ගියේ ද වේ. බොහෝ ජනයා ඇත්තේ මිනිසුන්ගෙන් ගැවසී ගත්තේ සුවසේ ලැබිය හැකි ආහාරපාන ඇත්තේද වේ. හත්දහස් හත්සිය හතක් ප්‍රාසාදයෝ වෙති. හත් දහස් හත්සිය හතක් කුළු ගෙවල් වෙයි. ආරාම හෙවත් මල්වතු, උයන් වතු ද හත් දහස් හත්සිය හතකි. පොකුණු ද හත් දහස් හත්සිය හතකි.'' (මහාවග්ගපාලි) ඒ වේසාලී නගරය පසු කාලයක වර්ෂාව නොමැති ධාන්‍ය නොමැති දුර්භික්ෂ හෙවත් ආහාරපාන හිඟ නගරයක් විය. පළමුව දුප්පත් මිනිස්සු මැරෙති. ඔවුහු පිටත බැහැර කරති. මළ මිනිසුන්ගේ කුණු ගඳින් අමනුෂ්‍යයෝ නගරයට පිවිසියහ. එයින් වැඩි වැඩියෙන් මිය යති. ඒ පිළිකුල නිසා සත්ත්වයන්ට අහිවාතක නම් වූ රෝගය වැළඳුණි. මෙසේ දුර්භික්ෂ, අමනුෂ්‍ය, රෝග යන තුන් බියෙන් උපද්‍රවයට පත් වේසාලී නගර වාසීහු රජුවෙත එළඹ මෙසේ කීහ. ''මහරජතුමනි, මේ නගරයෙහි තුන් බියක් උපනි. මෙයින් පෙර සත්වෙනි රාජ කුල පරම්පරාව දක්වා මෙබඳු වූවක් නොවූ විරූය. නුඹ වහන්සේගේ අධාර්මික බව නිසා දැන් ඒ තුන්බිය හට ගත්තේ යයි හඟිමු'' යනුවෙනි. රජතුමා සියල්ලන් රැස්වීම් ශාලාවෙහි රැස් කරවා ''මාගේ අධාර්මික බව සොයවු'' යයි කීහ. ඔවුහු සියලු ප්‍රවේණිය (පරම්පරාව) සොයන්නාහු කිසිවක් නොදුටුවහ. ඉන්පසු රජුගේ දෝෂයක් නොදැක ''අපගේ මේ භය

කෙසේ සංසිඳවන්නේදැයි සිතූහ. එහි සමහරෙක් ''මොවුන් පැමිණි පමණින්ම භය සන්සිඳේයයි ඡට ශාස්තෘන් දැක්වූහ. සමහරු ''බුදුරජාණන් වහන්සේ වනාහී ලෝකයෙහි උපන්නහ. ඒ මහත් සෘද්ධිමත් මහානුභාව සම්පන්න භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු සත්වයන්ට හිත පිණිස ධර්මය දේශනා කරති. උන්වහන්සේ පැමිණි පමණින්ම සියලු භය සන්සිඳෙන්නේ යයි කීහ. ඔවුහු එයින් සතුටු සිත් ඇත්තන් වී ''ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැනට කොහි වැඩ වෙසෙත්ද? අප (කිසිවෙකු) යැවූ කල්හි වැඩම කරන්නාහු දැයි ඇසූහ. ඉක්බිති සමහරෙක් ''බුදුවරු නම් අනුකම්පා ඇත්තෝය. කුමක් හෙයින් නොපැමිණිනෙන්නාහුද? ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහී දැනට රජගහ නුවර වැඩ වෙසෙති. බිම්බිසාර රජ උන්වහන්සේට උපස්ථාන කරයි. ඒ රජතුමා උන්වහන්සේට වැඩම කිරීමට සමහර විට ඉඩ නොදෙන්නේ යයි'' කීහ. එසේ නම් රජතුමාට කරුණු අවබෝධ කරවා වැඩම කරවන්නෙමුයි ලිච්ඡවී රජවරුන් දෙදෙනෙක් මහත් බලකාය සමඟ බොහෝ තුටු පඬුරු දී ''බිම්බිසාර රජුට කරුණු අවබෝධ කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩම කරවාගෙන එවු යයි කියා රජු සමීපයට යැවූහ.

ඔවුහු ගොස් රජුට පඬුරු පිරිනමා එම පුවත දන්වා ''මහරජ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපගේ නගරයට එවනු මැනවැයි'' කීහ. රජතුමා එය නොපිළිගත්තේය. ''නුඹලාම දැන ගනිවු'' යයි කීය. ඔවුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට ගොස් වැඳ මෙසේ කීහ. ''ස්වාමීනි, අපගේ නගරයෙහි ත්‍රිවිධ භයක් උපනි. ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩම කරන්නාහු නම් අපට යහපතක් වන්නේය'' යනුවෙනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආවර්ජනා කොට (නුවණින් විමසා) ''වෙසාලියේදී රතන සූත්‍රය දේශනා කළ කල්හි ඒ ආරක්ෂාව කෙළ ලක්ෂයක් සක්වල පැතිරෙන්නේය. සූත්‍ර දේශනාව අවසානයෙහි අසූහාර දහසක් ප්‍රාණින්ට ධර්මාවබෝධය වන්නේය''යි දැන ඉවසා වදාළහ. ඉක්බිති බිම්බිසාර රජතුමා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ (ආරාධනාව) පිළිගැනීම අසා ''භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වේසාලියට වැඩම කිරීම පිළිගන්නා ලද්දේ යයි නගරයෙහි ප්‍රචාරය කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹ ''ස්වාමීනි, වේසාලී නගරයට වැඩම කිරීම පිළිගත්තෙහුද''යි ඇසීය. ''මහරජ, එසේය,'' ස්වාමීනි, එසේ නම් මාර්ගය පිළියෙල කරන තෙක් බලාපොරොත්තුවෙන් සිටිනු මැනවි.

ඉක්බිති බිම්බිසාර රජතුමා රජගහ නුවරටත්, ගංගා නදියටත් අතර යොදුන් පහක් වූ භූමිය සමතලා කොට යොදුනක් යොදුනක් පාසා විහාරය බැගින් කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වැඩම කිරීමට සුදුසු කාලය බව

දැන්වීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පන්සීයක් භික්ෂූන් විසින් පරිවරන ලද්දාහු ගමනට පිටත් වූහ. රජතුමා පස් යොදුන් මග පස් පැහැති මල් දණක් පමණ විසුරුවා ධජ පතාක පුන් කලස් කෙසෙල් ආදිය ඔසවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සේසත් දෙකක්ද එක් එක් භික්ෂුවට එක් එක් සේසත බැගින් ද ඔසවා තමාගේ පිරිවර සමඟ මල් සුවඳ ආදියෙන් පූජා පවත්වමින් එක් එක් විහාරයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වඩා හිඳුවා මහ දන් දී පස් දිනකින් ගං තෙරට වැඩම කරවා එහිදී සර්වාලංකාරයෙන් නැවක් සරසන්නේ වේසාලියේ රජවරුන්ට ''භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩම කළහ. මාර්ගය පිළියෙල කරවා සියල්ලෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පෙර ගමන් කරවු යයි පණිවිඩයක් යැවීය. ඔවුහු (බිම්බිසාර රජුට වඩා) දෙගුණයක් පූජා කරන්නෙමු'' යි වේසාලියටත් ගංගා නදියටත් අතර තුන් යොදුන් බිම සම කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට හතරක් ද එක් එක් භික්ෂුවට දෙක බැගින් ද සේසත් සූදානම් කොට පූජා පවත්වමින් ගං තෙරට පැමිණ සිටියහ.

බිම්බිසාර රජතුමා නැව් දෙකක් එක් කොට මණ්ඩපයක් කරවා මල් දම් ආදියෙන් අලංකාර කරවා එහි සියල්ල රත්නමය වූ බුද්ධාසනයක් පැනවීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එහි වැඩ සිටියහ. පන්සීයක් භික්ෂූහු නැවට නැගී සුදුසු පරිදි හිඳ ගත්හ. රජතුමා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනුව යන්නේ කරවටක් දියට බැස ''ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආපසු වඩිනතුරු මම මේ ගං ඉවුරෙහි වසන්නෙමි''යි කියා නැවතුනි. උඩ (අහසෙහි) අකනිටා බඹලොව තෙක් දේවතාවෝ පූජා කළහ. යට ගඬගා නිවැසි කම්බලස්සතර ආදී නා රජවරු පූජා කළහ.

මෙසේ මහත් පූජා සහිතව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යොදුනක් පමණ මග ගඟෙහි වැඩම කොට වේසාලි වැසියන්ගේ සීමාවට පිවිසියහ. එතැන් සිට ලිච්ඡවි රජවරු ඒ බිම්බිසාර රජු කළ පූජාවට වඩා දෙගුණයක් පූජා කරන්නාහු කරවටක් දියට බැස භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පෙර ගමන් ගියහ. එකෙණෙහිම ඒ මොහොතෙහිම විදුලිය ආලෝකයෙන් පහ වූ අන්ධකාර ඇත්තේ විසුරුණු මුදුන් ඇත්තේ ගඩ ගඩ ශබ්දය ඇති කරමින් සතර දිශාවන්හි මහ වැස්සක් පැන නැංගේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමු පියවර ගංතෙර තැබූ පමණින්ම පොකුරු වැසි වැටුණි. යමෙක් තෙමෙනු කැමැත්තාහු නම් ඔවුහුම තෙමෙති. නොතෙමෙනු කැමැත්තෝ නොතෙමෙති. සියලු තන්හි දණක් පමණ, කලවා පමණ, ඉණ පමණ ගෙල පමණ ජලය ගලයි. සියලු කුණුපයෝ ජලය විසින් ගඟට පිවිස වන ලදහ. භූමි භාගය පිරිසිදු විය. ලිච්ඡවි රජවරු භාග්‍යවතුන්

වහන්සේ අතරමඟ යොදුනක් යොදුනක් තන්හි වඩා හිඳුවා මහ දන් දී තුන් දිනකින් දෙගුණ කොට පූජා පවත්මින් වේසාලී නගරයට වැඩම කරවූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වේසාලී නගරයට වැඩම කළ කල්හි සක්දෙව් රජ දෙව් පිරිස පෙරටුකොට පැමිණියේය. මහේශාක්‍ය දෙවියන්ගේ රැස්වීමෙන් අමනුෂ්‍යයෝ බොහෝ සෙයින් පලා ගියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නගර දොරටුවේ සිට ආනන්ද තෙරුන් ඇමතූහ. ''ආනන්දය, මේ රතන සූත්‍රය ඉගෙන ගෙන බලිකර්ම උපකරණ රැගෙන ලිච්ඡවි කුමාරයන් සමඟ වේසාලි නගරයෙහි ප්‍රාකාර තුන අතර හැසිරෙමින් මේ පිරිත් දේශනා කරව''යි රතන සූත්‍රය වදාළහ. මෙසේ ''කවරෙකු විසින් මේ සූත්‍රය කවදා කොහිදී කුමක් නිසා දේශනා කරන ලද්දේ ද යන මේ ප්‍රශ්නයන්ගේ විසඳීම විස්තර වශයෙන් වේසාලී වස්තුවේ සිට පොරාණයන් විසින් වර්ණනා කරනු ලබයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වේසාලී නගරයට වැඩම කළ දවසේම වේසාලී නගර දොරටුවේදී ඒ උපද්‍රවයන් නැසීම සඳහා දේශනා කරන ලද මේ රතන සූත්‍රය ඉගෙන ගෙන ආයුෂ්මත් ආනන්ද හිමියෝ ආරක්ෂාව සඳහා දේශනා කරමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාත්‍රයට පැන් රැගෙන සියලු නගරයෙහි ඉසිමින් හැසුරුණහ. තෙරුන් වහන්සේ විසින් ''යං කිඤ්චි''යයි දේශනා කළ මොහොතේම කුණු ගොඩවල් සහ බිත්ති ප්‍රදේශ ඇසුරු කොට සිටි පෙර පලා නොගිය යම් අමනුෂ්‍ය කෙනෙක් වී නම් ඔවුහු සතර දොරටුවලින් පලා ගියහ. දොරටු ඉඩ නොමැති විය. එයින් සමහරෙක් දොරටුවල ඉඩ නොලැබුවාහු පවුරු බිඳගෙන පලා ගියහ. අමනුෂ්‍යයන් ගිය ඇසිල්ලෙහිම මිනිසුන්ගේ ශරීරගත රෝග සුව විය. ඔවුහු නික්ම සියලු සුවඳ මල් ආදියෙන් තෙරුන් පිදූහ. මහජනයා නගරය මැද රැස්වීම් ශාලාව සියලු සුවඳින් ආලේප කොට වියන් බැඳ සියලු අලඞ්කාරයන්ගෙන් අලඞ්කාරකොට එහි බුද්ධාසනයක් පනවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩමාගෙන ආහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රැස්වීම් ශාලාවට පිවිස පනවන ලද ආසනයෙහි වැඩ හුන්හ. භික්ෂු සංඝයාද රජවරුද මිනිස්සුද සුදුසු සුදුසු ඉඩ ඇති තන්හි හුන්හ. දෙව්ලොව දෙව් පිරිස සමඟ සක්දෙව් රජ ද අනෙක් දෙවියෝද සමීපව හුන්හ. ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ ද සියලු වේසාලී නගරයෙහි හැසිරෙමින් ආරක්ෂාව ඇති කොට වේසාලි වැසියන් සමඟ පැමිණ එකත් පසෙක වැඩ හුන්හ. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියල්ලන්ටම එම රතන සූත්‍රය දේශනා කළහ.

මෙපමණකින් යම් ඒ ''යෙන වුත්තං යදා යත්ථ යස්මා චෙතං ඉමං නයං පකාසයිත්වාන'' යයි මාතෘකාවක් තබන ලද්දේ ද එය සියලු

ආකාරයෙන් විස්තර කරන ලද්දේ වෙයි. දැන් ''කරිස්සාමත්‍ථවණ්ණනං'' යයි කී හෙයින් අර්ථ වර්ණනාව ආරම්භ කරනු ලැබේ. සමහරු මෙසේ කියති. (සූත්‍රයෙහි) මුල්ම ගාථා පහ පමණක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී. සෙසු ගාථා පිරිත් කරන වේලාවෙහි ආනන්ද තෙරුන් විසින් (දේශනා කරන ලදී) යනුවෙනි. එසේ හෝ මෙසේ හෝ වේවා මේ පරීක්ෂාවෙන් අපට කවර ප්‍රයෝජනයක්ද ? මේ රතන සූත්‍රයට සර්වප්‍රකාරයෙන් අර්ථ වර්ණනාවක් කරන්නෙමි.

''**යානීධ භූතානි**'' යනු පළමු ගාථාවයි. එහි '**යානි**' යනු යම් බඳු වූ අල්පේශාක්‍ය හෝ මහේශාක්‍ය හෝ, '**ඉධ**' යනු මේ ප්‍රදේශයෙහි; එකෙණෙහි රැස් වූ ස්ථානය සඳහා කියන ලදී. ''**භූතානි**'' යනු හුදෙක් ''භූත'' ශබ්දය ''භූතසම්ං පාචිත්තියං'' යන මේ ආදී තන්හි විද්‍යමානාර්ථයෙහි ද ''භූතමිදන්ති භික්ඛවෙ, සමනුපස්සාමි'' යන මේ ආදී තන්හි පඤ්චස්කන්ධයෙහිද ''චත්තාරො ඛො භික්ඛු, මහා භූතා හෙතු'' යන මේ ආදී තන්හි චතුර්විධ පඨවිධාතු ආදී රූපයන්හි ද ''යොච කාලඝසො භූතො'' යන මේ ආදී තන්හි රහතන් වහන්සේ යන අර්ථයෙහිද ''සබ්බෙව නික්ඛිපිස්සන්ති භූතා ලොකෙ සමුස්සයං'' යන මේ ආදී තන්හි සියලුම සත්වයන් යන අර්ථයෙහිද ''භූතං භූතතො සඤ්ඤානාති'' යන මේ ආදී තන්හි චාතුම්මහාරාජිකයෙන් යට සත්ව කාය සඳහාද යෙදේ. මෙහි වනාහී අවිශේෂයෙන් අමනුෂ්‍යයන් යන අර්ථයෙහි දත යුතුය. ''**සමාගතානි**'' යනු රැස් වූ; ''**භූමානි**'' යනු භූමියෙහි උපන්; ''**වා**'' යනු විකල්පයෙහි; එයින් මෙහි යම් භූමියට අයත් භූතයෝ රැස්වූවාහු ද යන එක් විකල්පයක් දක්වා නැවත දෙවෙනි විකල්පය දැක්වීමට ''**යානීව අන්තලික්ඛෙ**'' යයි කීහ. අහසෙහි හෝ යම් භූතයෝ උපන්නාහු ද ඒ සියල්ලෝම මෙහි රැස්වූවාහුය යන අර්ථයයි. මෙහි යාම දෙව්ලොව සිට අකනිටා බඹලොව දක්වා උපන් භූතයෝ අහසෙහි පහළ වූ විමානයන්හි උපන් බැවින් ''අන්තරීක්ෂයෙහි භූතයෝ'' යයි දත යුතුය. එයින් යට සිනේරු පර්වතයේ සිට බිම දක්වා වෘක්ෂලතාදියෙහි අධිගෘහිත වූද පොළොවෙහි උපන්නා වූ ද භූතයෝ වෙත් ද ඒ සියල්ලෝ භූමියෙහි ද භූමිය හා සම්බන්ධ වෘක්ෂලතා පර්වත ආදියෙහි ද උපන් බැවින් භූම්‍යස්ථ (බූමාවු) භූතයෝ යයි දත යුතුය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලුම අමනුෂ්‍ය භූතයන් ''භූමානි වා යානිව අන්තලික්ඛෙ'' යයි පද දෙකකින් වෙන් කොට දක්වා නැවත එක් පදයකින් එක්කොට දැක්වීම සඳහා ''සබ්බෙව භූතා සුමනා භවන්තු'' යයි වදාළහ. ''**සබ්බෙ**'' යනු ඉතිරියක් නැතිව; '**එව**' යනු අවධාරණයයි. එකෙකුදු ඉවත් නොකොට යන අදහසයි. '**භූතා**' යනු අමනුෂ්‍යයෝ; '**සුමනා**

භවනතු' යනු සුවපත් වූ සිත් ඇත්තෝ, හටගත් ප්‍රීති සොම්නස් ඇත්තෝ වෙත්වා; ''**අථොපි**'' යනු අනතුරු කායදී දැනුම් දීම සඳහා වාක්‍ය සම්බන්ධ කිරීමේ නිපාත දෙකකි. ''**සක්කච්ච සුණතු භාසිතං**'' යනු මනාසේ මෙනෙහි කොට සියලු සිතින් එක් අරමුණක පිහිටුවා දිව්‍ය සම්පත් හා ලෝකෝත්තර සැප ගෙන දෙන මාගේ දේශනාව අසත්වා; මෙසේ මෙහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''යානිධ භූතානි සමාගතානි'' යයි අනියමිත වචනයෙන් අමනුෂ්‍යයන් එක්කොට දක්වා නැවත ''භූමානි වා යානිව අන්තලික්ඛෙ'' යයි කොටස් දෙකකට වෙන් කොට දක්වා ඉන්පසු ''සඤ්ඤිනොභූතා'' යයි නැවත එකක් කොට සළකා ''සුමනා භවන්තු'' යන මේ වචනයෙන් ආසය සම්පත්තියෙහි යොදවන්නාහු ''සක්කච්චං සුණතු භාසිතං'' යනුවෙන් ප්‍රයෝග සම්පත්තියෙහිද එසේම යෝනිසෝ මනසිකාර සම්පත්තියෙහිද පරතෝඝොස සම්පත්තියෙහිද එසේම අත්තසම්මා පණිධි හා සප්පුරිස උපස්සය සම්පත්තීන්හිද සමාධි ප්‍රඥා හේතු සම්පත්තීන්හිද යොදවමින් ගාථාව නිම කළ සේක.

''**තස්මා හි භූතා**'' යනු දෙවන ගාථාවයි. ''**තස්මා**'' යනු හේතු අර්ථය ඇති වචනයකි. ''**භූතා**'' යනු ආමන්ත්‍රණ වචනයකි. ''**නිසාමෙථ**'' යනු අසවු; ''**සඤ්ඤ**'' යනු ඉතිරියක් නැතිව සියල්ලෝ; කුමක් දේශනා කරන ලද්දේද? යම් හෙයකින් නුඹලා දිව්‍යස්ථානයද එහි උපභෝග සම්පත්ද අත්හැර මෙහි රැස්වූවාහු ධර්ම ශ්‍රවණය සඳහාමය. නළු නාටක දැකීම සඳහා නොවේ. එමනිසා සියලු භූතයෙනි, සවන් දෙවු යනුයි. නැතහොත් ''සතුටු සිත් ඇත්තෝ වෙත්වා, සකසා අසත්වා'' යන වචනය කරණ කොට ගෙන ඔවුන්ගේ සතුටු සිත් ඇති බවත් සකසා අසනු කැමති බවත් දැක වදාළහ. යම්හෙයකින් තෙපි සතුටු සිත් ඇති බව කරණ කොට ගෙන තම සිත මනාකොට පිහිටු වීමද (අත්තසම්මාපණිධි) නුවණින් සිහි කිරීමද (යොනිසො මනසිකාර) යන ආශ්‍රව ශුද්ධීන්ගෙන්ද සකසා අසනු කැමති බව නිසා සත් පුරුෂ ආශ්‍රය (සප්පුරිසුපස්සය) අනුන්ගෙන් ඇසීම (පරතොඝොස) ආසන්න කාරණය කොට ඇති බැවින් ප්‍රයෝග ශුද්ධීන්ගෙන්ද යුක්ත වූවාහුද, එහෙයින් භූතයෙනි, සියල්ලෝ කන් යොමු කරවු'' යනුයි. නැතහොත් පළමු ගාථාව අවසානයෙහි ''භාසිතං'' යයි යමක් කියන ලද්දේ ද එය කරුණු වශයෙන් ගෙන හැර දක්වමින් වදාළහ. යම් හෙයකින් සියලු අක්ෂණයන් (අයෝග්‍ය අවස්ථා) දුරුකළ ක්ෂණයාගේ දුර්ලභත්වය නිසා මාගේ දේශනාවන් නම් ඉතාමත් දුර්ලභ වේද ප්‍රඥා, කරුණා ගුණයන් කරණකොට ගෙන පැවැත් වූ හෙයින් නොයෙක් ආනිසංස ඇත්තේ වේද ඒ ධර්මය දේශනා කරනු කැමැත්තේ මම ''සුණතු

භාසිතං'' යයි වදාළෙමි. ''තස්මා හි භූතා නිසාමෙථ සබ්බෙ'' යන මේ ගාථා පදයෙන් මෙය වදාරන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ මේ කාරණය දක්වමින් තම දේශනාව ඇසීමෙහි යොදවා ඇසිය යුතු දෙය **''මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය''** යනුවෙන් දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි අර්ථය උවදුරු තුනකින් පීඩාවට පත් යම් මේ මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවක් වේද ඒ මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවට මිත්‍රභාවය හිතේෂීභාවය පිහිටුවවු'' යනුවෙනි. සමහරු වනාහී ''මානුසියං'' යයි ශබ්ද කරති. එම සත්තමී අර්ථය නොලැබෙන බැවින් යෝග්‍ය නොවේ. අන්‍යයෝ යම් අර්ථයක් වර්ණනා කරත්ද එයද නොගැළපේ. මෙහි අදහස වනාහී ''මම බුදුන් වහන්සේ'' යයි අධිපති බලයෙන් දේශනා නොකරමි. එසේ වුවත් නුඹලාගේ ද මේ මනුෂ්‍ය ප්‍රජාවගේ ද හිත සඳහා ''මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය'' යයි කියමි. මෙහිද,

''යම් රාජර්ෂි කෙනෙක් සත්ත්වයන්ගෙන් ගැවසීගත් පොළොව දිනා ගෙදොර නිරගුළු කළ හෙයින් නිරග්ගල නම් වූ සස්සමේධය, පුරිසමේධය, සම්මාපාසය, වාජපෙය්‍යය, යන සිව් සඟරාවතින් යාග කරමින් හැසුරුනාහු වෙත් ද ඒ යාගයෝ සුභාවිත මෛත්‍රී සහගත චිත්තයාගේ සොළොස්වන කලාවද පවා නොඅගිත්.

ඉදින් එකද සත්වයෙකු කෙරෙහි දුෂ්ට නොවූ සිතැතියේ මෙත් වඩා නම් ඒ හේතුවෙන් කුසල් වඩන්නෙක් වෙයි. සව් සතුන් කෙරෙහි සිතින් අනුකම්පා කරන ආර්යතෙමේ බොහෝ පිං කෙරෙයි.'' (අංගුත්තර නිකාය - අධ්‍යක නිපාත)

මේ ආදී සූත්‍රයන්ගේ වශයෙන් ද එකොළොස් ආනිසංස වශයෙන් ද යමෙක් මෛත්‍රී කරත්ද ඔවුන්ගේ මෛත්‍රිය ''හිත'' යයි දත යුතුය. ''දෙවතානුකම්පිතො පොසො සදා භද්‍රානි පස්සති'' (දෙවියන්ගේ අනුකම්පාවට යොමු වූ පුරුෂයා හැම කල්හිම යහපත දකී) යන මේ ආදී වශයෙන් යමෙකු කෙරෙහි (මෛත්‍රිය) කරනු ලැබේද ඔවුන්ටද ''හිත'' යයි දත යුතුය. මෙසේ දෙපිරිසටම හිත බව දක්වන්නාහු ''මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය'' යි වදාරා දැන් (කළ) උපකාරයද දක්වන්නාහු **''දිවාච රත්තොච හරන්ති යෙ බලිං තස්මා හි නෙ රක්ඛථ අප්පමත්තා''** යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : සමහර මිනිස්සු චිත්‍ර කර්ම දැව කර්ම ආදියෙන් පවා දෙවියන් සාදා චෛත්‍ය වෘක්ෂ ආදිය වෙත එළඹ දෙවියන් උදෙසා දහවල බලි පූජා කරත්ද පහන් පූජා ද කාළ පක්ෂ ආදී දිනවල රාත්‍රියට බලි කරත් ද සලාක බත් ආදිය හෝ දී ආරක්ෂක දෙවියන්ගේ සිට බ්‍රහ්ම දෙවියන්

දක්වා ප්‍රාප්තිදාන (පින්දීම) පැවරීම් වශයෙන් දහවල බලි කරත්ද ඡත්‍රාරෝපණදීපමාලා සහිතව සර්වරාත්‍රික ධර්ම ශ්‍රවණාදිය කරවා ප්‍රාප්ති දාන පවරාදීමෙන් ද රාත්‍රියෙහි බලි කරත්ද ඔවුහු කෙසේ නම් නොරැකිය යුත්තෝද? යම් හෙයකින් මෙසේ දහවල හා රාත්‍රියෙහි නුඹලා උදෙසා යමෙක් බලි කරත්ද ඒ නිසාම ඔවුන් රකිවු. ඒ නිසා බලි කර්ම කිරීම හේතුවෙන් ද ඒ මිනිසුන් රකිවු. ආරක්ෂා කරවු. නොපමා වී ඒ කෘතඥ භාවය හදවතෙහි ඇති කොට නිතර සිහි කරමින් ඔවුන්ගේ අහිත දේ ඉවත් කරවු. හිත දේ එළවවු'' යනුයි.

මෙසේ දෙවියන් කෙරෙහි මිනිසුන්ගේ උපකාරක බව දක්වා ඔවුන්ගේ උවදුරු සංසිඳවීම සඳහා ද බුද්ධාදී ගුණ ප්‍රකාශ කිරීමෙන් දෙව් මිනිසුන්ට ධර්ම ශ්‍රවණය සඳහා ද ''යං කිඤ්චි විත්තං'' ආදී වශයෙන් සත්‍ය වචනය ප්‍රයෝග කිරීම ඇරඹූහ. එහි **''යං කිඤ්චි''** යනු අනියමිත වශයෙන් ඉතිරියක් නැතිව සියල්ල හාත්පසින් ගනී; ඒ ඒ තන්හි ව්‍යවහාරයට ගිය යම්කිසි **''විත්තං''** යනු ධනය; එහි වනාහී සතුට උපදවානුයි = විත්තං වේ. **''ඉධ වා''** යන්නෙන් මනුෂ්‍ය ලෝකය දක්වා **''හුරං වා''** යනු එයින් අන්‍ය වූ අවශේෂ ලෝකයයි. එයින් මිනිසුන් හැර සියලු ලෝකය ගැනීම පැමිණි කල්හි ''සගොසු වා'' යයි වෙනම කී බැවින් මිනිසුන්ද සඨීය ද හැර සෙසු නාගසුපණ්ණ ආදීන්ගේ ගැනීම දත යුතුය. මෙසේ මේ පද දෙකෙන් මිනිසුන් අතර ව්‍යවහාරයට පත් යම් අලඞ්කාරද පරිභෝගයට පත් රන්, රිදී, මුතු, මැණික්, වෙරළු, පබළු, පත්මරාග, මැසිරිගල් ආදියක් වේ ද නැතහොත් මුතුමැණික් වැලි අතුරූ භූමියෙහි රත්නමය විමානයන්හි නොයෙක් යොදුන් සිය ගණන් පළල් වූ විමානයන්හි උපන් නාග සුපර්ණාදීන්ගේ යම් ධනයක් වේ ද එය දැක්වූයේ වෙයි. **''සග්ගෙසුවා''** යනු කාමාවචර රූපාවචර දේව ලෝකයන්හි; ඔවුන් විසින් ශෝභන වූ (කුශල) කර්මයෙන් ඉරියව් පවත්වනු ලැබේ, යනු ලැබේනුයි ''සග්ග'' නම් වේ. යහපත් හෝ අග්‍ර වූයේ ද ''සග්ග'' වේ. **''යං''** යනු ස ඝාමික වූ හෝ අඝාමික වූ යම්; **''රතනං''** යනු ඇල්ම හෙවත් රතිය ගෙන යයි. උසුලයි, උපදවයි, වඩයිනුයි = ''රතන'' වේ. ගෞරව කළ ඉතා වටිනා, අසමාන දුර්ලභ දර්ශන ඇති, උසස් සත්වයන් පරිභෝග කරන යම් කිසිවක් වේ නම් එයට මෙය නමකි. යම්සේ කීවේද,

''ගෞරව කළ ඉතා වටිනා අනිකකට සමාන නොවන නිතර දැකිය නොහැකි, උසස් පුද්ගලයන් පරිහරණය කරන යමක් වේද එයට එහෙයින් රතන යයි කියනු ලැබේ'' යනුයි.

'**පණීතං**' යනු උතුම්, ශ්‍රේෂ්ඨ, අල්ප නොවූ; මෙසේ මේ ගාථා පදයෙන් ස්වර්ගයෙහි සුධර්ම, වෛජයන්ත, ආදී කොට ඇති නොයෙක් යොදුන් සිය ගණන් පමණ වූ සියල්ල රත්නයෙන් කළ විමානයන්හි ස ස්වාමික වූද, බුද්ධොත්පාදයෙන් තොර කාලයෙහි සත්වයන්ගෙන් අපායම පිරෙන කල්හි ශූන්‍ය විමානයන් හා සම්බන්ධ වූ අස්වාමික වූද, නැතහොත් පොළොව, මහා සමුද්‍රය, හිමාලය ආදිය ඇසුරු කොට ඇති අස්වාමික යම් රත්නයක් වේද එය දක්වූයේ වෙයි. ''න නො සමං අත්ථි තථාගතෙන'' යන්නෙහි ''**න**'' යනු වැළැක්වීමෙහියි; ''**නො**'' යනු අවධාරණයෙහියි; ''**සමං**'' යනු සමාන; ''**අත්ථි**'' යනු පවතියි; ''**තථාගතෙන**'' යනු බුදුන් වහන්සේ හා (සමාන);

කුමක් දේශනා කරන ලද්දේ වේද ? යම් මේ ධනයක් ද රත්නයක් ද ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද මෙහි බුද්ධ රත්නය හා සමාන එකකුදු රත්නයක් නැත්තේමය. ඒ යමක් වනාහී ගෞරව කළ හෙයින් රත්නයක් වේද? ඒ කවරේද යත්? චක්‍රවර්ති රජුගේ චක්‍ර රත්නය හා මණි රත්නයද වේ. යම් රත්නයක් පහළ වූ කල්හි මහජනයා වෙනත් තැනකට ගෞරව නොකරයි ද? කිසිවෙක් මල් සුවඳ ආදිය ගෙන යකුන් (අරක්ගත්) තැනකට හෝ භූතයන් (අරක්ගත්) තැනකට හෝ නොයයිද සියලුම ජනයා ඒ චක්‍රරත්නයට හා මණිරත්නයටම ගෞරව කරයි ද, පූජා කරයි ද, ඒ ඒ වර ප්‍රාර්ථනා කරයිද ඔවුන්ගේ පතන පතන ලද වරයන් අතුරින් සමහරක් සමෘද්ධ වෙයි ද ඒ චක්‍රරත්නය හා මණි රත්නයද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. යම් හෙයකින් වනාහී ගෞරව කළ අර්ථයෙන් රත්නයක් වේ ද එහිදී තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ උපන් කල්හි වනාහී සමහර මහේශාක්‍ය දෙවියෝ සහ මනුෂ්‍යයෝ වෙනත් තැනකට ගෞරව නොකරති. කිසිම වෙනත් කෙනෙකුට පූජා නොකරති. ඒ එසේමය. සහම්පති මහා බ්‍රහ්මයා සිනේරු පර්වතය තරම් වූ රූවන් දමකින් තථාගතයන් වහන්සේ පිදීය. අනෙක් දෙව් මිනිස්සුද බිම්බිසාර, කොසොල් රජවරු ද, අනාථපිණ්ඩිකාදීහු ද ශක්ති පමණින් පිදූහ. පිරිනිවන් පෑ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෙසා අනූහය කෝටියක් ධනය වියදම් කොට අශෝක මහරජතුමා සියලු දඹදිව අසූහාර දහසක් විහාර පිහිටුවීය. අන්‍යයන්ගේ ගෞරව කිරීම් ගැන කවර කථාද ? තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙන් පිරිනිවන් පෑ අන් කවරෙකුගේ උපන්, බුදු වූ, දම්සක් පැවැත් වූ, පිරිනිවන් පෑ තැන්ද ප්‍රතිමා චෛත්‍යාදිය හෝ උදෙසා මෙබඳු ගෞරව කිරීම්, ගරු කිරීම පවතීද? මෙසේ ගෞරව කිරීම අර්ථයෙන් ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නැත.

එසේම කසීරට වස්ත්‍රයක් මෙන් යමක් ඉතා වටිනා අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද? යම් සේ වදාළේද? ''මහණෙනි, දිරාගිය ද කසී සළුව වර්ණවත් ද සැප ස්පර්ශ ඇත්තේද ඉතා වටිනා ද වේ'' යනුවෙනි. එය ද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. ඉදින් ඉතා වටිනා අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහී යමෙකුගේ පාංශුකූල වස්ත්‍රයක් වුවද පිළිගනිත්ද ඔවුන්ට එය මහත් ඵල ද මහානිසංසද වේ. අශෝක රජුට මෙය මහාර්ඝතාවය සඳහා හේතු වූවාක් මෙනි. මෙසේ ''මහග්ඝතා'' වචනයෙහි මෙහි දොස් රහිත බවට සාධක වශයෙන් මේ සූත්‍ර පදය දත යුතුය. ''යම් කෙනෙකුන්ගේ චීවර -පෙ- පරිෂ්කාර පිළිගනීද, ඔවුනට එය මහත්ඵල වෙයි. මහත් අනුසස් ඇතියේ වෙයි. මෙය ඔහුගේ මා හැඟි බැව්හිලා වදාරමි. මහණෙනි, යම් පරිදි ඒ කසීවත මා හැඟි වේද, මහණෙනි, මම මේ පුද්ගලයා එබඳු උපමා ඇතියෙකැයි වදාරමි'' යනුයි. මෙසේ මා හැඟි අරුතින්ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නොමැත.

එසේම යම් ඒ අසමාන අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද? ඒ කවරේද යත්? සක්විති රජුට ඉඳුනිල්මිණි නාභියක් හා සත් රුවන්මය අර දහසක් ඇති පබළුමය නිම්වළලු ඇති රත් රනින් කළ සන්ධි ඇති, එසේම යමකගේ දහයක් දහයක් අරයන් මත වාතය රැගෙන ශබ්ද කරනු සඳහා එක් මුදුන් අරයක් වේද යමක් විසින් කළ ශබ්දය ඉතාමත් දක්ෂ වාදකයකු වාදනය කළ පසඟතුරු නාදයක් මෙන් වේද යමකගේ නාභියෙහි දෙපැත්තෙහි සිංහ මුහුණු වේද රිය සකෙහි මෙන් ඇතුළත සිදුරු සහිත වේද එහි කරන්නෙක් හෝ කරවන්නෙක් නැත්තේද කර්මය හේතු කොට ගෙන ඍතු වශයෙන් හට ගනීද රජ යම් දස වැදෑරුම් සක්විති වත් පුරා ඒ පසළොස්වක් පුන් පොහෝ දින හිස සෝදා නෑවේ පෙහෙවස් දරන්නෙක් වූයේ උතුම් පහයේ මතු මහලට ගියේ සිල් පිරිසිදු කරමින් හුන්නේ පුන් සඳ මෙන් ද හිරු මෙන් ද නැගෙන (චක්‍ර රත්නය) දකී ද යමකගේ හඬ දොළොස් යොදුනක සිට අසනු ලැබේද යොදුනක සිට වර්ණය පෙනේද සඳ හෝ හිරු නැගී සිටියේ යයි ඉතාමත් කුතුහලයට පත් මහජනයා විසින් යමක් අද්විතීය යයි හඟීද සියල්ලන්ට පෙනෙමින් නගරය මතින් පැමිණ රජුගේ ඇතුල් පුරයට පෙරදිගින් වඩා උස් පහත් නොවී මහජනයාට සුවඳ මල් ආදියෙන් පූජා කිරීමට සුදුසු ස්ථානයක අකුර ගැසූ කලක මෙන් සිටීද එබඳ චක්‍ර රත්නයක් සක්විති රජුට පහළ වේ.

ඒ චක්‍රරත්නයම අනුව යමින් හස්ති රත්නයක් පහළ වේ. හෙතෙම සියල්ල සුදු වූයේ රතු වූ පා ඇත්තේ සත් තැනක පොළොවෙහි පිහිටියේ

සෘද්ධිමත් වූයේ අහසින් ගමන් කරන්නේ උපෝසථ කුලයෙන් හෝ ඡද්දන්ත කුලයෙන් හෝ පැමිණේ. උපොසථ කුලයෙන් එන්නේ වනාහී සියල්ලන්ගේ වැඩිමලා පැමිණේ. ඡද්දන්ත කුලයෙන් සියලු ඇතුන්ට බාල වූ හික්මුණු ශික්ෂා ඇති දමනයෙන් යුක්ත වූ ඇතා පැමිණේ. හෙතෙම දොළොස් යොදුනක පැතිර සිටි පිරිස රැගෙන සියලු දඹදිව සංචාරයකොට උදේ ආහාරයට පෙරම සිය රාජධානියට පැමිණේ.

ඔහු අනුව යමින් අශ්ව රත්නය පහළ වේ. හෙතෙම සියල්ල සුදු වූයේ රතු පා ඇත්තේ කළුවන් හිස ඇත්තේ, මෘදු තණ බඳු කෙස් ඇත්තේ වලාහක අශ්ව රාජකුලයෙන් පැමිණෙයි. මෙහි ඉතිරිය හස්ති රත්නය හා සමානය.

ඒ අශ්ව රත්නය අනුව යමින් මාණික්‍ය රත්නය පහළ වේ. ඒ මැණික වෙරළුමිණි වේ. යහපත්ය. ජාති සම්පන්නය. පැති අටක් ඇත්තේය. මැනවින් කළ පිරියම් ඇත්තේය. දිගින් රියසකක නැබ හා සමානය. වේපුල්ල පර්වතයෙන් පැමිණේ. එය අඩිග හතරක් සම්පූර්ණ වූ (අමාවක, මැදියම, වර්ෂාව, වනය) අන්ධකාරයේද රජුගේ ධජය අගට ගියේ යම් ආලෝකයකින් මිනිස්සු දිවා කාලය යයි හඟිමින් කර්මාන්තයෙහි යෙදෙත්ද යටත් පිරිසෙන් කුරු කුහුඹුවන් පවා දකිත්ද යොදුනක් ප්‍රදේශය එබඳු ආලෝකයකින් ආලෝකවත් කරයි.

ඒ මාණික්‍ය රත්නයද අනුව යමින් ස්ත්‍රී රත්නය පහළ වේ. ස්වාභාවික අග මෙහෙසිය හෝ වෙයි. උතුරුකුරු දිවයිනෙන් හෝ මැද්ද රාජ කුලයෙන් හෝ පැමිණේ. ඕ තොමෝ අති දීර්ඝ ආදී දෝෂ හයකින් තොර වූවා, මනුෂ්‍ය වර්ණය ඉක්මවා ගිය එහෙත් දිව්‍ය වර්ණයට නොපැමිණි නැතැත්තියක් වෙති. රජුට ශීත කාලයෙහි යම් මෙහෙසියකගේ ශරීරය උණුසුම් වේද උෂ්ණ කාලයෙහි ශීතල වේද සියවරක් පෙලූ පුළුන් රොදක් මෙන් පහස වේද ශරීරයෙන් සඳුන් සුවඳ හමයිද මුවින් උපුල් සුවඳ හමයි ද කලින් නැගිටීම ආදී නොයෙක් ගුණයෙන් යුක්ත වූවා වේද (එබඳු වූ ස්ත්‍රී රත්නයක් වේ).

එම ස්ත්‍රී රත්නය අනුව යමින් රජුගේ ස්වාභාවික කායර්‍යයන් කරන සිටුවරයා ගෘහපති රත්නය බවට පත්වේ. චක්‍රරත්නය පහළ වූ මොහොතෙහි යම් නුවණකින් යුත් තැනැත්තේ යොදුනක් පමණ ප්‍රදේශයෙහි සස්වාමික වූ ද අස්වාමික වූද නිධාන දකීද එබඳු දිවැසක් ඔහුට පහළ වේ. ඔහු රජු වෙත එළඹ ''දේවයන් වහන්ස, නුඹ වහන්සේ මඳ උත්සාහ ඇත්තාහු

වනු මැනව. මම නුඹ වහන්සේට ධනයෙන් කළ යුතු කාර්‍යයන් කරන්නෙමි''යි ඒ නිධාන පවරයි.

ඔහුද අනුව යමින් පරිනායක රත්නය උපදී. ඒ රජුගේ ස්වාභාවික ජ්‍යෙෂ්ඨ පුත්‍රයාය. චක්‍ර රත්නය පහළ වූ මොහොතෙහි හෙතෙම අතිරේක ප්‍රඥාවෙන් හා ව්‍යක්ත භාවයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි. දොළොස් යොදුන් ප්‍රදේශයේ පිරිසගේ සිත තම සිතින් මැනවින් දැන නිග්‍රහ, සංග්‍රහ කිරීමෙහි සමතෙක් වෙයි. ඔහු රජු වෙත එළඹ ''දේවයන් වහන්ස, නුඹ වහන්සේ මඳ උත්සාහය ඇත්තාහු වනු මැනවි. මම නුඹ වහන්සේගේ රාජ්‍යය අනුශාසනය කරන්නෙමීය'' යි පවරයි යනුයි.

යමක් තුලනය කොට තීරණය කොට ලක්‍ෂයක් වටී කියා හෝ කෝටියක් වටී කියා හෝ අගය කළ නොහැකි වෙනත් මෙබඳු වූ අසමානාර්ථයෙන් රත්න වූ යමක් වේද ඒ එක් රත්නය කුදු බුද්ධ රත්නය හා සමාන නොවේ. ඉදින් වනාහී අසමානාර්ථයෙන් රත්නයක් වේද එහිදී තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහී ශීලයෙන් හෝ සමාධියෙන් හෝ ප්‍රඥාවෙන් හෝ වෙනත් යමකින් හෝ තුලනය කොට තීරණය කොට මෙපමණ ගුණ ඇත්තේ කියා හෝ මොහුට සමානයි කියා හෝ සමානව පෙනේ යයි කියා හෝ වෙන් කර දැක්වීමට නොහැකිය. මෙසේ අතුල්‍යාර්ථයෙන් ද තථාගතයන් වහන්සේට සමාන රත්නයක් නැත.

එසේම දුර්ලභ වශයෙන් පහළ වන හෙයින් චක්‍රවර්ති රජ ඔහුගේ චක්‍ර රත්නය ආදී රත්නයන් මෙන් යමක් දුර්ලභ දර්ශනාර්ථයෙන් රත්න වේද එයද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. ඉදින් දුර්ලභ දර්ශන ඇති බැවින් යමක් රත්නයක් වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. යම් රත්නයන් එකම කල්පයක අනේකව (එකකට වැඩියෙන්) උපදිත් ද එහිදී චක්‍රවර්ති ආදීන්ගේ රත්න භාවයක් කොයින්ද? යම් හෙයකින් අසඞ්ඛ්‍ය කල්පයෙහිද තථාගතයන් වහන්සේගෙන් ලෝකය හිස් වේද එහෙයින් තථාගතයන් වහන්සේම කිසියම් කාලයක උපදින හෙයින් දුර්ලභ දර්ශන ඇත්තාහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පරිනිර්වාණ සමයෙහි :-

''ආනන්දය, අපි වූ කලී තථාගතයන් වහන්සේ දැකීමට දුර සිට ආවෝ වෙමු. අර්හත් සම්මා සම්බුද්ධ වූ තථාගතයන් වහන්සේලා කිසි කලෙකින්ම (බොහෝ කල් ඉක්ම) ලොව පහළ වෙත්. අද රෑ අළුයම් වේලෙහි තථාගතයන් වහන්සේගේ පිරිනිවීම වන්නේය. මේ මහ තෙදැති

මහණ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉදිරියෙහි (උන්වහන්සේ) මුවා කරමින් සිටියේ වෙයි. (එහෙයින්) අපි (මේ) අවසාන කාලයෙහි තථාගතයන් වහන්සේ දැකීමට නොලබමු'යි (දීඝ නිකාය - පරිනිබ්බාණ සූත්‍රය) යන මෙය වදාරන ලදී. මෙසේ දුර්ලභ දර්ශනාදියෙන්ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නොමැත.

එසේම චක්‍රවර්ති රජුගේ චක්‍ර රත්නාදිය මෙන් යම් රත්නයක් උසස් සත්වයන් විසින් පරිභෝගාර්ථයෙන් රත්න වේද? ඒ චක්‍රරත්නාදිය වනාහී කෝටි ලක්‍ෂයක් ධනය ඇත්තාවූද උතුම් සත් මහල් ප්‍රාසාදයෙහි වසන්නා වූ ද සැඩොල්, කුලුපොතු, වැදි, වඩු, කසල ශෝධක ආදී පහත් කුලයන්ට අයත් පහත් පුරුෂයන්ට සිහිනෙන් පවා පරිභෝගය සඳහා නූපදියි. මව්පිය දෙපසින් සුජාත වූ පුරන ලද දස සක්විති වත් ඇති ක්‍ෂත්‍රිය රජෙකුටම පරිභෝගය සඳහා උපදින හෙයින් උත්තම සත්ව පරිභෝගම වෙයි. එයද බුද්ධ රත්නය හා සම නොවේ. ඉදින් අනෝම සත්ව පරිභෝගාර්ථයෙන් යමක් රත්න වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහී ලෝකයෙහි උතුම් සත්වයෝ යයි සම්මත වූද උපනිශ්‍රය (හේතු) සම්පත්තියෙන් තොර වූ ද විපරීත දර්ශන ඇති පූරණ කාශ්‍යපාදී ෂට් ශාස්තෘන්ට ද එබඳු වූ අනෙක් අයටද සිහිනෙන් පවා පරිභෝග කළ නොහැකිය. සිව්පද ගාථාවක අවසානයෙහි රහත් ඵලය අවබෝධ කර ගැනීමට සමත් නිර්වේධික ඥාන දර්ශනයෙන් (තියුණු නුවණින්) යුත් බාහිය දාරු චිරිය ආදි කොට ඇත්තා වූ ද අනෙකුත් මහා කුලයන්ට අයත් වූ ද හේතු සම්පත් ඇති මහා ශ්‍රාවකයන්ට පරිභෝග කළ හැකිය. ඔවුහු දස්සනානුත්තරිය (අනුත්තර වූ දර්ශනය) සවණානුත්තරිය (අනුත්තර වූ ශ්‍රවණය) පරිචරියානුත්තරිය (අනුන්තර වූ සේවය කිරීම) ආදිය සඳමින් උන්වහන්සේ එසේ එසේ පරිභෝග කරති. මෙසේ උත්තම සත්ව පරිභොගාර්ථයෙන්ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නැත.

චක්‍රවර්ති රජුගේ චක්‍රරත්නය මෙන් අවිශේෂයෙන් රතිය (ඇල්ම) ඉපදවීම් අර්ථයෙන් යමක් රත්නයක් වේද ඒ චක්‍රරත්නය දැකීමෙන් රජ සතුටු සිත් ඇත්තේ වේ. එසේද එය රජුට ඇල්ම උපදවයි. නැවතද සක්විති රජ වමතින් රන් කෙණ්ඩිය ගෙන "පින්වත් චක්‍රරත්නය පෙරළේවා, පින්වත් චක්‍රරත්නය (සතර මහ දිවයින්) ජය ගනීවා" යි කියා දකුණතින් දිය ඉසියි. ඉක්බිති චක්‍රරත්නය පසඟතුරු නද මෙන් මිහිරි හඬ නිකුත් කරමින් අහසින් පෙර දිගට යයි. සක්විති රජද චක්‍රානුභාවයෙන් දොළොස් යොදුනක් පැතුරුණු චතුරංගනී සේනාව සමඟ නොඋස්ව නොපහත්ව උස් ගස්වලට යටින් ද මිටි ගස් වලට උඩින් ද ගස්වල මල් ගෙඩි කොළ

ආදි පඬුරු රැගෙන පැමිණි අයගේ අතින් පඬුරු ද ගනිමින් ''මහරජ වඩිනු මැනවැ'' යි මේ ආදී වශයෙන් ඉහළ ගෞරවාදරයෙන් පැමිණි විරුද්ධ රජවරුන්ට ''ප්‍රාණය නොනැසිය යුතුය'' යි ආදී ක්‍රමයට අනුශාසනා කරමින් ඒ චක්‍රරත්නය අනුව යයි. යම් තැනක රජතුමා අනුභව කරනු කැමැත්තේද දිවා සැතපීම කරනු කැමැත්තේ ද එහි චක්‍ර රත්නය අහසින් බැස ජලය ආදී සියලු කෘත්‍ය කිරීමට සුදුසු සම භූමි භාගයක අකුර ගැසුවාක් මෙන් සිටී. නැවත රජුට පිටත් වීමට සිත් උපන් කල්හි යම් ශබ්දයක් අසා දොළොස් ප්‍රදේශයට අයත් පිරිස අහසින් යයි ද පෙර පරිදිම හඬ නගමින් යයි. චක්‍ර රත්නය පිළිවෙලින් පෙරදිග මුහුදට බැස ගනියි. එහි බැස ගන්නා කල්හි යොදුනක් පමණ ප්‍රදේශයේ ජලය ඉවත් වී බිත්තියක් බැන්දාක් මෙන් සිටී. මහජනයා කැමති පරිදි සත් රුවන් ගනියි. නැවත රජතුමා කෙණ්ඩිය ගෙන ''මෙතැන් පටන් මාගේ රාජ්‍යය'' යයි ජලය ඉස නවතී. සේනාව පෙරටුව වේ. චක්‍ර රත්නය පසු පසින් වේ. රජතුමා මැදය. චක්‍ර රත්නය ඉවත් වූ ඉවත් වූ තැන් ජලයෙන් පිරේ. මේ ක්‍රමයට දකුණු, බටහිර, උතුරු මුහුදට යයි. මෙසේ සිව් දිග සංචාරය කොට චක්‍ර රත්නය තුන් යොදුන් පමණ වූ අහසට පැන නගී. එහි සිටි රජතුමා චක්‍රරත්නයේ ආනුභාවයෙන් පන්සීයක් කුඩා දිවයින් වලින් හොබනා වූ හත් දහසක් යොදුන් වට වූ පූර්ව විදේහ රාජ්‍යයද එසේම අට දහසක් යොදුන් වට වූ උතුරුකුරු රාජ්‍යයද සත් දහසක් යොදුනින් වටවූ අපගෝයාන රාජ්‍යය ද දස දහසක් යොදුන් වට වූ ජම්බුද්වීප රාජ්‍යයද වශයෙන් මෙසේ සතර මහා ද්වීපයන්ගෙන් හා දෙදහසක් කුඩා දිවයින් වලින් සමන්විත වූ සක්වළ මනා ලෙස පිපුණු සුදු නෙළුම් වනයක් මෙන් බලයි. මෙසේ බලන්නේ ඔහුට අනල්ප ඇල්මක් උපදී. මෙසේ ද ඒ චක්‍ර රත්නය රජුට ඇල්ම උපදවයි. එයද බුද්ධ රත්නයට සම නැත. ඉදින් ඇල්ම ඉපදවීම් අර්ථයෙන් රත්නයක් වේද තථාගතයන් වහන්සේම රත්නය වේ. මේ චක්‍ර රත්නය කුමක් කරන්නේද? තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි යම් දිව්‍යමය රතියකින් යුක්ත වේද චක්‍රරත්නාදී සියලු රත්නයන්ගෙන් හටගත් චක්‍රවර්ති රතිය එයින් භාගයක් හෝ දහසයෙන් පංගුවක් හෝ එයින් භාගයක් හෝ නොවටී. තමන් වහන්සේගේ අවවාදය අනුව ක්‍රියා කරන අසඞ්ඛ්‍ය වූ දෙව් මිනිසුන්ට ඉහත කී රතියට වඩා උත්තරීතර වූ ද ප්‍රණීතතර වූ ද ප්‍රථමධ්‍යාන රතිය, දුතිය ධ්‍යාන රතිය, තෘතිය ධ්‍යාන රතිය, චතුර්ථ ධ්‍යාන රතිය, පඤ්චමධ්‍යාන රතිය, ආකාසානඤ්චායතන රතිය, විඤ්ඤාණඤ්චායතන රතිය, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන රතිය, නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන රතිය, සෝතාපත්ති මාර්ග රතිය, සෝතාපත්ති ඵල රතිය, සකදාගාමී, අනාගාමී, අරහත්ත, මාර්ගඵල රතිය

ද උපදවයි. මෙසේ රතිය ඉපදවීම් අර්ථයෙන් ද තථාගතයන් වහන්සේ සමාන රත්නයක් නැත යනුයි.

තවද රතන නම් වූ මෙය සවිඥානක අවිඥානක වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි චක්‍රරත්නය, මාණික්‍ය රත්නය හෝ යම් වෙනත් ඉන්ද්‍රිය බද්ධ නොවූ රන් රිදී ආදියක් වේ නම් එය අවිඥානක වේ. හස්ති රත්නය ආදී කොට ඇති පරිනායක රත්නය අවසන් කොට ඇති රත්නයෝ හෝ වෙනත් මෙබඳු වූ ඉන්ද්‍රිය බද්ධ රත්නයෝ වෙත් නම් ඒවා සවිඥානක වෙති. මෙසේ දෙ ආකාර වූ මේ රත්නයක් අතුරෙන් සවිඥානක රත්න අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? අවිඥානක රන්, රිදී, මැණික්, මුතු ආදී රත්නයෝ සවිඥානක හස්ති රත්නාදියගේ අලඞ්කාරය සඳහා එළවන හෙයිනි. සවිඥානක රත්නයෝද තිරච්ඡානගත (තිරිසන්) රත්න, මනුෂ්‍ය රත්න වශයෙන් දෙආකාර වෙති. එහි මනුෂ්‍ය රත්න අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? තිරච්ඡාන ගත රත්නය මනුෂ්‍ය රත්නයට නැගී යාමට සුදුසුවන හෙයිනි. මනුෂ්‍ය රත්නයද ස්ත්‍රී රත්න, පුරුෂ රත්න වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි පුරුෂ රත්නය අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ස්ත්‍රී රත්නය, පුරුෂ රත්නයෙහි සේවිකා බවට පත්වන හෙයිනි. පුරුෂ රත්නයද අගාරික රත්න, අනගාරික රත්න වශයෙන් දෙආකාර වේ. එහි අනගාරික රත්න අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? අගාරික රත්නයන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සක්විති රජතුමා පවා ශීලාදී ගුණයෙන් යුත් අනගාරික රත්නයට පසඟ පිහිටුවා වැඳ උපස්ථාන කොට ඇසුරු කොට දෙව් මිනිස් සැපතට පැමිණ කෙළවර නිවන් සැපතටද පැමිණෙන හෙයිනි. මෙසේ අනගාරික රත්නයද ආර්‍ය්‍ය, පෘථග්ජන වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. ආර්‍ය්‍ය රත්නයද සේඛ, අසේඛ වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. අසේඛ රත්නයද ශුෂ්ක විදර්ශක, සමථයානික වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. සමථයානික රත්නය ද ශ්‍රාවක පාරමී භාවයට පැමිණි, නොපැමිණි වශයෙන් දෙ ආකාර වේ. එහි ශ්‍රාවක පාරමී භාවයට පැමිණි තැනැත්තාම අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ගුණ මහත්වය නිසාය. ශ්‍රාවක පාරමී භාවයට පත් රත්නයන් අතුරින් පච්චේක බුද්ධ රත්නය අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ගුණ මහත්වය නිසාය. සැරියුත් මුගලන් මහ රහතුන් සමාන නොයෙක් සිය ගණන් ශ්‍රාවකයෝද එක් පසේ බුදුවරයෙකුගේ ගුණයන්ගේ සියයෙන් කොටසකට වත් නොඑළඹෙත්. පච්චේක බුද්ධ රත්නයටද වඩා සම්මා සම්බුද්ධ රත්නය අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ. කුමක් හෙයින්ද? ගුණ මහත්වය නිසාය. සියලු දඹදිව අසුනින් අසුන ගටමින් වැඩහුන් පසේ බුදුවරු එක් සම්මා සම්බුදුවරයෙකුගේ ගුණයට සම නොවෙති. ගුණයෙන්

දහසයෙන් පංගුවකට හෝ ඉන් භාගයකට හෝ නොඑළඹෙති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ''මහණෙනි, යම් පමණ පා නැති හෝ - පෙ - සත්වයෝ වෙත් ද තථාගතයන් වහන්සේ ඔවුන්ට අග්‍ර යයි කියනු ලැබෙත්'' ආදී මෙය වදාරන ලද්දේමය. මෙසේ කිසිම ආකාරයකින් තථාගතයන් වහන්සේ හා සමාන රත්නයක් නොමැත. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''තථාගතයන් වහන්සේට සමාන රත්නයක් නැතැ''යි වදාළහ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අන්‍ය රත්නයන්ට වඩා බුද්ධ රත්නයෙහි ඇති අසමාන බව දේශනා කොට දැන් ඒ සත්වයන්ට උපන් උපද්‍රව සංසිඳවීම සඳහා ජාතිය නිසා හෝ ගෝත්‍රය නිසා හෝ කුලපුත්‍ර භාවය නිසා හෝ වර්ණ හා සුන්දරත්වය නිසා හෝ නොව තවද අවීචියේ පටන් භවාග්‍රය කෙළවර කොට ඇති ලෝකයෙහි ශීල සමාධි ස්කන්ධාදී ගුණයන්ගෙන් බුද්ධ රත්නයෙහි අසමාන බව ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය ''ඉදමපි බුද්ධෙ රතනං පණීතං එතෙන සච්චෙන සුවත්‍ථි හොතු'' යයි යොදති. එහි අර්ථය: ''**ඉදමපි**'' මෙලොව හෝ පරලොව හෝ සඞ්ගීයෙහි හෝ යම්කිසි ධනයක් හෝ රත්නයක් වේද එය සමඟ ඒ ඒ ගුණයන් කරණ කොට ගෙන අසමාන වන බැවින් ''**බුද්ධෙ රතනං පණීතං**'' බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙරෙහි මේ රත්න භාවයද ශ්‍රේෂ්ඨය. ඉදින් මෙය සත්‍යයක් නම් ''**එතෙන සච්චෙන**'' මේ සත්‍යයෙන් මේ ප්‍රාණීන්ට ''**සුවත්‍ථි හොතු**'' යහපත් දෙයෙහි ඇති බවක් වේවා, නිරෝගී බව වේවා, උපද්‍රව නැති බව වේවා'' යනුයි. ''යම් සේ ''චකඛුං ආනන්ද සුඤ්ඤං අත්තෙනවා අත්තනියෙන වා'' (ආනන්දයෙනි, ඇස ආත්මයෙන් හෝ ආත්මය අයත් දෙයින් ශූන්‍යය) යන මේ ආදී තන්හි ආත්ම භාවයෙන් හෝ ආත්මය අයත් දෙයින් හෝ යන අර්ථය වේද අනෙක් අතට ඇස ආත්මයය හෝ ආත්මය අයත් දෙයය යන අර්ථය ප්‍රකාශ නොකළේම වේද මෙහිදී ද ''**රතනං පණීතං**'' යන්නෙන් රත්නත්වය ප්‍රණීතය, රත්නභාවය ප්‍රණීතය යන මේ අර්ථය දත යුතුය. අනෙක් අතින් බුදුන් වහන්සේ වනාහී රත්නය නොවන්නේමය යන අර්ථය ලැබීමද සිදු වන්නේ ය. යම් තැනක රත්නයක් නැත්තේද එය රත්නය වේය යන අර්ථය ලැබෙයි. යම් තැනෙක්හි වනාහී ගෞරව කිරීම් ආදී අර්ථය සඞ්ඛ්‍යාත යම් ඒ විධියක් කරණ කොට ගෙන සම්බන්ධ වූ රත්නභාවයක් වේද යම් හෙයකින් ඒ රත්නභාවය අරමුණු කොට එය ''**රතන**'' යයි පනවනු ලැබේද එහෙයින් ඒ රත්න භාවය ඇති හෙයින් ''රතන'' යයි අර්ථවත් වේ. නැතහොත් ''**ඉදමපි බුද්ධෙ රතනං**'' යනු මේ කාරණයෙන් ද බුදුන් වහන්සේ රත්නය වේ'' යයි මෙසේ ද මෙහි අර්ථය දත යුතුය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ ගාථාව දේශනා කළ පමණකින්ම රාජ කුලයට යහපත විය. බිය සංසිඳුණි. මේ ගාථාවේ අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ බුද්ධ ගුණය කරණ කොට ගෙන සත්‍යය වදාරා දැන් නිර්වාණ ධර්ම ගුණය කරණ කොට ගෙන ''**ඛයං විරාගං**'' යයි දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි යම් හෙයකින් නිර්වාණය අවබෝධ කිරීමෙන් රාගාදිය ක්‍ෂය වීමක් හාත්පසින් ක්‍ෂයවීමක් වේද යම්හෙයකින් ඒ නිර්වාණය ඒ රාගාදියෙහි නැවත නූපදින ලෙස ක්‍ෂයවීම් පමණක්ම වේද, යම් හෙයකින් ඒ නිර්වාණ එකට යෙදීම් වශයෙන් හා ආරම්මන වශයෙන් රාගාදියෙන් වියුක්ත වේද, යම් හෙයකින් එම නිර්වාණය අවබෝධ කරගත් කල්හි රාගාදීහු අත්‍යන්තයෙන් නොඇලුණාහු, පහ වූවාහු, විනාශ කළාහු වෙත්ද එහෙයින් ''**ඛයං**'' යයි ද ''**විරාගං**'' යයි ද කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් මේ නිවනෙහි පහළ වීමක් නොපෙනේද ගෙවී යාමක් නොපෙනේද, පැවතුනහුගේ වෙනත් ස්වභාවයකට පත්වීමක් නොපෙනේද, එහෙයින් එම නිර්වාණය නොහටගනී. නොදිරයි. මිය නොයයි යන අර්ථයෙන් ''**අමත**'' යයි කියනු ලැබේ. උත්තමාර්ථයෙන් මෙන්ම අනල්පාර්ථයෙන් ද ''**පණීතං**'' වේ. ''**යදජ්ඣගා**'' යනු යමකට පැමිණියේ ද යමක් වින්දේ ද, ලබා ගත්තේ ද තමාගේ ඥාන බලයෙන් අවබෝධ කර ගත්තේද; ''**සක්‍යමුනි**'' යනු ශාක්‍ය කුලයෙහි උපන් බැවින් ''සක්‍යො'' වේ. මෝනෙය්‍ය ධර්මයෙන් යුක්ත වන බැවින් ''මුනි'' වේ. සක්‍යො එව මුනි ''**සක්‍යමුනි**; ''**සමාහිතො**'' යනු ආර්‍ය්‍ය මාර්ග සමාධියෙන් සන්සුන් සිත් ඇත්තේ; ''**න තෙන ධම්මෙන සමත්ථි කිඤ්චි**'' යනු ශාක්‍ය මුනීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් අවබෝධ කරගත් ඒ ''ඛය'' ආදී නම් ඇති ධර්මය හා සමාන කිසි ධර්ම ජාතියක් නැත. එහෙයින් සූත්‍රාන්තරයෙහිද ''මහණෙනි, සංඛත වූ හෝ අසංඛත වූ හෝ යම්තාක් ධර්මයෝ වෙත් ද විරාගය ඒ ධර්මයන්ට අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ'' ආදිය වදාරන ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිර්වාණ ධර්මයට අන්‍ය ධර්මයන්ගේ ඇති අසමාන බව වදාරා දැන් ඒ සත්ත්වයන්ට උපන් උපද්‍රව සංසිඳවීමට සමත් ඛය, විරාග, අමත, පණීත ආදී ගුණයන්ගෙන් නිර්වාණ ධර්ම රත්නයෙහි අසමාන බව නිසා සත්‍ය වචනය ''**ඉදම්පි ධම්මෙ රතනං පණීතං එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතු**'' යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර ගාථාවේ කියන ලද අයුරින්ම දත යුතුය. මේ ගාථාවේ අණ ද කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ නිර්වාණ ධර්ම ගුණය කරන කොට ගෙන සත්‍යය වදාරා දැන් මාර්ග ධර්ම ගුණය කරණ කොට ගෙන දේශනා කිරීමට "යං බුද්ධ සෙට්ඨො" යයි ආරම්භ කරන ලදී. එහි "සත්‍යය අවබෝධ කර ගත්තේනුයි ආදී වශයෙන් බුද්ධ වේ. උත්තම වූයේ ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේනුයි "සෙට්ඨො" වේ; (බුද්ධො ච සො සෙට්ඨො චා ති) බුදු වූයේත් හෙතෙමේය, ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේත් හෙතෙමේනුයි, **බුද්ධසෙට්ඨො** වේ. නැතහොත් අනුබුද්ධ ප්‍රත්‍යෙක බුද්ධ සඞ්ඛ්‍යාත බුදුවරුන් අතුරෙහි ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේනුයි **බුද්ධ සෙට්ඨො** වේ; ඒ බුද්ධ ශ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්සේ "**යං පරිවණ්ණයී**" යනු "නිවනට පැමිණීම සඳහා ඇති මාර්ගයන් අතුරෙනුදු අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගය ක්ෂේම වේ" යයි ද "මහණෙනි, නුඹලාට නිර්දෝෂ වූ මාර්ග සමාධිය සප්‍රත්‍යකොට සපරිවාර කොට දෙසන්නෙමි" යයි ද මේ ආදී ක්‍රමයෙන් ඒ ඒ තන්හි ප්‍රශංසා කළහ. ප්‍රකාශ කළහ යනුයි. "**සුචිං**" යනු කෙලෙස් මල මුලිනුපුටා දැමූ හෙයින් අතිශයින් පිරිසිදු වූ; "**සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහු**" යනු තමාගේ පැවැත්මට අනතුරුව ඒකාන්ත වශයෙන්ම ඵලය ගෙන දෙන හෙයින් යමක් ආනන්තරිය සමාධි යයි කීවාහුද; මාර්ග සමාධිය උපන් කල්හි එහි ඵලය නැති කරන කිසිම අනතුරක් නැත්තේමය. යම්සේ කියන ලද්දේද; "මේ පුද්ගලයාද සෝවාන් ඵලය අවබෝධ කර ගැනීමට පිළිපන්නේ වේද මේ කල්පයාගේ දැවෙන වේලාව වේද යම්තාක් මේ පුද්ගලයා සෝවාන් ඵලය අවබෝධ නොකරයිද ඒ තාක් කල්පය නොදැවෙන්නේය. මේ පුද්ගලයා "ඨිත කප්පී" යයි කියනු ලැබේ. සියලුම මාර්ගස්ථ පුද්ගලයෝ ඨිත කල්පීහු වෙති" යනුයි.

"**සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජති**" යනු ඒ බුද්ධ ශ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්සේ විසින් වර්ණනා කරන ලද සුපිරිසිදු ආනන්තරික සමාධිය හා සමාන රූපාවචර සමාධියක් හෝ අරූපාවචර සමාධියක් හෝ කිසිවක් විද්‍යාමාන නොවේ. කුමක් හෙයින්ද? ඒ සමාධීන් වැඩූ තැනැත්තේ ඒ ඒ බඹ ලොව උපන්නේ නමුදු නැවත නිරයාදීන්හි උපත ලැබිය හැකි බැවින් ද මේ ආර්‍ය සමාධියෙහි වැඩූ සිත් ඇති ආර්‍ය පුද්ගලයා සියලු උත්පත්තීන් මුලින්ම සිඳලූ බැවින් ද වේ. එබැවින් සූත්‍රාන්තරයෙහි ද "මහණෙනි, සඞ්ඛත ධර්මයො යම් පමණ වෙත්ද ආර්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ඔවුනතුරෙන් අග්‍ර යයි කියනු ලැබේ" යනාදිය වදාරන ලදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආනන්තරික සමාධියෙහි අනෙක් සමාධීන්ට වඩා ඇති අසමාන බව වදාරා දැන් පෙර අයුරින්ම මාර්ග ධර්ම රත්නයෙහි අසමාන බව ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය "**ඉදම්පි ධම්මෙ**" යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම දත යුතුය. මේ ගාථාවේ ද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ මාර්ග ධර්ම ගුණය කරණ කොට ගෙන ද සත්‍යය වදාරා දැන් සංඝ ගුණය කරණ කොට ගෙන ද දේශනා කිරීමට ''යෙ පුග්ගලා'' යයි අරඹන ලදී. එහි ''**යෙ**'' යනු නියම නොකොට දැක්වීමයි. ''**පුග්ගලා**'' යනු සත්වයෝය. ''**අට්ඨ**'' යනු ඔවුන්ගේ සඞ්ඛ්‍යාව වෙන් කොට දැක්වීමයි. ඔවුහු වනාහි (මාර්ගයට) පිළිපන් පුද්ගලයෝ සතර දෙනෙක් ද ඵලයෙහි පිහිටි පුද්ගලයෝ සතර දෙනෙක් ද වශයෙන් අටක් වෙති. ''**සතං පසත්‍ථා**'' යනු සත් පුරුෂයන් විසින්ද බුද්ධ, ප්‍රත්‍යෙක බුද්ධ, ශ්‍රාවකයන් විසින් ද අනෙකුත් දෙවි මිනිසුන් විසින් ද ප්‍රශංසා කරන ලද; කුමක් හෙයින්ද? සහජශීලාදි ගුණයන්ගෙන් යුක්ත හෙයිනි. ඔවුන්ට වනාහී සපු, මූනමල් ආදී මල්වල සහජාත වර්ණ ගන්ධ ආදිය මෙන් සහජාත ශීලසමාධි ආදී ගුණයෝ වෙති. එහෙයින් වර්ණයෙන් හා සුවඳින් යුත් මල් මෙන් ඔවුහු දෙවි මිනිසුන් ආදී සත් පුරුෂයන්ට ප්‍රිය වූවෝ ද මනාප වූවෝ ද ප්‍රශංසා ලැබුවෝ ද වෙති. එහෙයින් ''යෙ පුග්ගලා අට්ඨසතං පසත්‍ථා'' යි කියන ලදී. නැතහොත් ''යෙ'' යනු අනියමින් දැක්වීමයි. ''**පුග්ගලා**'' යනු සත්වයෝය. ''**අට්ඨසතං**'' යනු ඔවුන්ගේ ගණන වෙන් කොට දැක්වීමයි. ඔවුහු වනාහී ඒකබීජ, කෝලං කෝල, සත්තක්ඛත්තුපරම යයි සෝවාන් පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් ද කාම, රූප, අරූප, භවයන්හි අවබෝධ කරගත් ඵල ඇති සකෘදාගාමීහු තිදෙනෙක් ද වෙති. ඒ සියලු දෙනාම ප්‍රතිපදා හතරට අනුව විසි හතරකි. අනතරා පරිනිබ්බායී, උපහච්ච පරිනිබ්බායී, සඞ්ඛාර පරිනිබ්බායී, අසඞ්ඛාර පරිනිබ්බායී, උද්ධංසෝත අකනිට්ඨගාමී වශයෙන් අවිහ බ්‍රහ්ම ලෝකයන්හි අනාගාමී පුද්ගලයෝ පස් දෙනෙක් ද අතප්ප, සුදස්සා, සුදස්සී බ්‍රහ්ම ලෝකයන්හි පස් දෙනෙක් බැගින් ද අකනිට්ඨ බ්‍රහ්ම ලෝකයන්හි උද්ධංසෝත හැර අනාගාමීහු සතර දෙනෙක් ද වශයෙන් අනාගාමීහු විසි හතර දෙනෙකි. ශුෂ්ක විදර්ශක, සමථයානික වශයෙන් රහත්හු දෙදෙනෙකි. මාර්ගස්ථයෝ සතර දෙනෙකු වශයෙන් සියල්ල පනස් හතර දෙනෙකි. ඒ සියලු දෙනාම ශ්‍රද්ධාධුර, ප්‍රඥා ධුර වශයෙන් දෙගුණ වී එකසිය අටක් වෙති. ඉතිරිය කියන ලද පරිදිමය. ''**චත්තාරි එතානි යුගානි හොන්ති**'' යනු ඒ අටක් හෝ එකසිය අටක් යයි විස්තර වශයෙන් දක්වන ලද පුද්ගලයෝ සියල්ලෝම කෙටියෙන් ''සෝවාන් මාර්ගස්ථ ඵලස්ථ වශයෙන් එක් යුගලයකි.'' යන්නෙහි සිට අරහත් මාර්ගස්ථ ඵලස්ථ වශයෙන් එක් යුගලයකි යන්න දක්වා යුගල හතරක් වෙති. ''තෙ දක්ඛිණෙය්‍යා'' යන මෙහි ''**තෙ**'' යනු පෙර අනියමින් දැක්වූ පුද්ගලයන් නියම කොට දැක්වීමයි; යම් පුද්ගලයෝ විස්තර වශයෙන් අටක් හෝ එකසිය අටක් වෙති යි කියා හෝ කෙටියෙන් යුගල හතරක් වෙති යි කියන ලද්දාහු ද ඒ සියල්ලෝම; දක්ෂිණාවට සුදුසු වෙති යි **දක්ඛිණෙය්‍යා** වේ. දක්ෂිණා නම්

කර්මයද කර්ම විපාකය ද අදහා ''මෙතෙමේ මාගේ මේ වෛද්‍ය කර්මය හෝ පණිවිඩ ගෙන යාම කරන්නේ යයි මේ ආදිය බලාපොරොත්තු නොවී දෙනු ලබන දෙය්‍ය ධර්මයයි. ඒ ''අරහ'' නම් වූ ශීලාදි ගුණයෙන් යුත් පුද්ගලයෝය. මොවුහුද එබඳු වෙති. එහෙයින් ''දක්ඛිණෙය්‍ය'' යයි කියනු ලැබේ. ''**සුගතස්ස සාවකා**'' යන්නෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශෝභන වූ ගමනින් යුක්ත බැවින්ද, ශෝභන වූ තැනට ගිය බැවින් ද, මැනවින් ගිය බැවින් ද, මනාවූම තෙපුල් ඇති බැවින් ද, ''සුගතො'' වේ. ඒ සුගතයන් වහන්සේගේ; ඒ සියල්ලෝම (සුගතයන් වහන්සේගේ) වචනය අසත්නුයි = සාවක වේ. ඒකාන්තයෙන්ම අන්‍යයෝ ද අසති. එහෙත් අසා කළ යුතු කාර්‍ය්‍ය නොකරති. මොවුහු වනාහී අසා කළ යුතු ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තිය අනුගමනය කොට මාර්ග ඵලයන්ට පත් වූවෝය. එහෙයින් ''ශ්‍රාවකයෝ'' යයි කියනු ලැබෙත්. ''**එතෙසු දිනනානි මහප්ඵලානි**'' යනු මේ සුගත ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි දුන්නාවූ ස්වල්ප වූ දානය පවා ප්‍රතිග්‍රාහක වශයෙන් දක්ෂිණා විසුද්ධි භාවයට එළඹි හෙයින් මහත්ඵල වේ. එහෙයින් සූත්‍රාන්තරයෙහිද ''මහණෙනි, සංඝයා හෝ සමූහයා හෝ යම් පමණ වේද ඔවුන් අතුරින් යම් මේ පුරුෂ යුගල වශයෙන් හතරක් ද පුරුෂ පුද්ගල වශයෙන් අටක් ද වූ තථාගත ශ්‍රාවක සංඝයා අග්‍රයයි කියනු ලැබෙත්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ ශ්‍රාවක සංඝයා - පෙ - අග්‍ර විපාක ඇත්තේ වේ'' යයි වදාරන ලදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාර්ගඝට, ඵලඝට සියල්ලන්ගේ ද වශයෙන් සංඝ රත්නයෙහි ගුණ දේශනා කොට දැන් ඒ ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය ''**ඉදම්පි සංඝෙ**'' යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කියන ලද ක්‍රමයටම දත යුතුය. මේ ගාථාවේද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ මාර්ගඝට ඵලඝට වශයෙන් සඟ ගුණ කරණ කොටගෙන සත්‍යය වදාරා දැන් එම සංඝයා අතුරින් ඵල සමාපත්ති අනුභව කරන ක්ෂීණාශ්‍රව පුද්ගලයන්ගේම ගුණය කරණ කොට ගෙන ''යෙ සුප්පයුත්තා'' යි දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි ''**යෙ**'' යනු අනියමින් දැක්වීම කරන වචනයකි; ''**සුප්පයුත්තා**'' යනු මැනවින් යෙදුණු; නොයෙක් ආකාර වූ අනෙසනයන් (අයෝග්‍ය ජීවිකාව) අත් හැර පිරිසිදු ජීවිතය ඇසුරු කොට විදර්ශනාව සඳහා සිත යෙදීමට ආරම්භ කළ යන අර්ථයයි. නැතහොත් ''**සුප්පයුත්තා**'' යනු සුපිරිසිදු කායවචී ප්‍රයෝගයන්ගෙන් යුක්ත වූවෝ; එයින් ඔවුන්ගේ ශීලස්කන්ධය දක්වයි. ''**මනසා දළ්හෙන**'' යනු දැඩි වූ මනසින්; ස්ථිර සමාධියෙන් යුත් සිතින් යන අර්ථයයි. එයින් ඔවුන්ගේ සමාධි ස්කන්ධය දක්වයි. ''**නික්කාමිනො**'' යනු කයෙහි හා ජීවිතයෙහි

අපේක්ෂා නැත්තෙක්ව ප්‍රඥාව මූලික වූ වීර්‍යයෙන් සියලු ක්ලේශයන්ගෙන් කළ නික්මීම් ඇත්තේ; එයින් ඔවුන්ගේ වීර්‍ය සම්පන්න ප්‍රඥා ස්කන්ධය දක්වයි. ''**ගොතම සාසනම්හි**'' යනු ගෝතු වශයෙන් ගෝතම වූ තථාගතයන් වහන්සේගේම ශාසනයෙහි; එයින් මේ ගෞතම ශාසනයෙන් බාහිර නොයෙක් ආකාර වූ අමර තපස් කරන්නවුන්ගේ සුප්‍රයෝග ආදී ගුණ නොමැති බැවින් කෙලෙස් වලින් නික්මීමක් නොමැති බව දක්වයි ''**තෙ**'' යනු පෙර සඳහන් කළ අය දක්වන වචනයයි; ''**පත්ති පත්තා**'' යන මෙහි පැමිණිය යුතු බැවින් පත්ති වේ. පැමිණිය යුතු යනු යම් තත්ත්වයකට පැමිණ අත්‍යන්තයෙන් ක්ලේශ ඕඝයන්ගෙන් නිදහස් වූවෝ වෙත් ද ඒ තත්ත්වයට පැමිණීමට සුදුසු යනුයි. මෙය අර්හත් ඵලයට නමකි. ඒ පැමිණිය යුතු තැනට පැමිණියේනුයි. ''**පත්තිපත්තා**'' වේ. ''**අමතං**'' යනු නිර්වාණයයි. ''**විගය්හ**'' යනු අරමුණු වශයෙන් බැසගෙන; 'ලද්ධා' යනු ලැබ; 'මුධා' යනු වැය නොකිරීමෙන්; තුට්ටුවක්වත් වැය නොකොට; **නිබ්බුතිං** යනු සිංසිඳවාලන ලද කෙලෙස් දාහය ඇති ඵල සමාපත්තිය; ''**භුඤ්ජමානා**'' යනු අනුභව කරමින්; කුමක් කියන ලද්දේ වේද? යමෙක් මේ ගෞතම ශාසනයෙහි ශීල සම්පන්න භාවයෙන් එහි මැනවින් යෙදුණේ වී; සමාධි සම්පන්න භාවයෙන් දැඩි වූ මනසින්, ප්‍රඥා සම්පන්න භාවයෙන් ක්ලේශයන්ගෙන් තොර වූවෝ වෙත්ද ඔවුහු මේ යහපත් ප්‍රතිපදාවෙන් නිවනට බැස නොමිළේ ලැබූ ඵල සමාපත්ති සඛ්‍යාත නිර්වාණ සැපය අනුභව කරන්නාහු ''පත්තිපත්තා'' (පැමිණිය යුතු තැනට පැමිණි) නම් වෙති යනුයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඵල සමවත් සුවය අනුභව කරන ක්ෂීණාශ්‍රව පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් සංඝ රත්නයෙහි ගුණ දේශනා කොට දැන් එම ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍යය වචනය ''**ඉදම්පි සංඝෙ**'' යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී ක්‍රමයටම දත යුතුය. මේ ගාථාවෙහිද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වල අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ ක්ෂීණාශ්‍රව පුද්ගලයන්ගේ ගුණය කරණ කොට ගෙන සංඝයා මූලික කොට ගත් සත්‍යය දේශනා කොට දැන් බොහෝ ජනයාට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ සෝවාන් ඵලයට පත් තැනැත්තාගේ ගුණය කරණ කොටගෙන ''**යථින්ද ඛීලො**'' යයි දේශනා කිරිම ආරම්භ කළහ. එහි ''**යථා**'' යනු උපමාවාචී පදයකි. ''**ඉන්දඛීලො**'' යනු නගරයේ දොර රැඳවීම සඳහා එළිපත්ත ඇතුළත රියන් අටක් හෝ දහයක් පොළොව සාරා සිටුවන ලද හරවත් දාරුමය ටැඹකට නමකි. ''**පඨවිං**'' යනු භූමියයි; ''**සිතො**'' යනු ඇතුළට පිවිස සිටි; '**සියා**' යනු වන්නේය; ''චතුහි වාතෙහි'' යනු සතර දිශාවෙන් පැමිණි සුළඟින්; ''**අසම්පකම්පියො**'' යනු කම්පා කිරීමට හෝ සෙලවීමට හෝ

නොහැකිවන්නේ; ''**තදූපමං**'' යනු එබඳු වූ '**සපුරිසං**' යනු උත්තම පුරුෂයා; '**වදාමි**' යනු කියමි; ''**යො අරිය සච්චානි අවෙච්ච පස්සති**'' යනු යමෙක් චතුරාර්‍ය සත්‍යය ප්‍රඥාවෙන් බැස බලත්ද; එහි ආර්‍ය සත්‍යයන් කුමාර ප්‍රශ්නයෙහි කී අයුරින්ම දත යුතුය. මේ වනාහි මෙහි කෙටි අදහසයි. යම් සේ ඉන්ද්‍රඛීලය ගැඹුරු බිමට පිවිසි නිමාව ඇතිව පොළොවෙහි පිහිටියේ සිවු දිගින් එන සුළඟින් කම්පා කිරීමට නොහැකි වන්නේ ද යමෙක් චතුරාර්‍ය සත්‍යය ප්‍රඥාවෙන් දැන දකී ද ඒ මේ සත් පුරුෂයා ද ඒ ඉන්ද්‍රඛීලයට සමානම යයි කියමි. කුමක් හෙයින් ද යත්? යම් හෙයකින් ඒ ඉන්ද්‍ර ඛීලය සතර දිගින් හමන සුළඟින් කම්පා නොවන්නා සේ සියලු තිර්ථකවාද නැමති සුළඟින් ඔහුද කම්පා කළ නොහැක්කෙක් වෙයි. කිසිවෙක් එම දර්ශනයෙන් කම්පා කිරීමට හෝ සෙලවීමට හෝ නොහැකි වන්නේය. එහෙයින් සූත්‍රාන්තරයෙහි ද ''මහණෙනි, යම්සේ ගැඹුරු බිමකට පිවිසි නිමාව ඇති මැනවින් සිටුවන ලද නොසෙලවෙන කම්පා කළ නොහැකි අයෝමය ඛීලයක් (උගුලක්) හෝ ඉන්ද්‍ර ඛීලයක් වේද ඉදින් පෙරදිගින් බලවත් කුණාටුවක් එන්නේ නම් එය නොම සෙලවෙන්නේය. විශේෂයෙන් නොම සෙලවෙන්නේය. නොම වෙවුළුවන්නේය. බටහිර දිශාවෙන් - දකුණු දිශාවෙන් - උතුරු දිශාවෙන් වුවද - පෙ - බලවත් කුණාටුවක් එන්නේ නම් නොම සෙලවෙන්නේය. කවර හෙයින්ද යත්? මහණෙනි, මුල ගැඹුරු බැවිනි. ඉන්ද්‍රඛීලය මැනවින් සිටුවන ලද බැවිනි. මහණෙනි, එලෙසින්ම යම්කිසි මහණ කෙනෙක් බමුණු කෙනෙක් හෝ මේ දුක යයි තතු සේ දනී ද - පෙ - මේ පිළිවෙතැයි තතු සේ දනී ද ඔහු ''භවත්තෙමේ ඒකාන්තයෙන් දන්නේ දනී. දක්නේ දකී'' යි අන් මහණෙකුගේ හෝ බමුණෙකුගේ හෝ අදහස නොබලත්. ඒ කවර හෙයින් ද යත්? මහණෙනි, චතුරාර්‍ය සත්‍යය මැනවින් දුටු බැවිනි'යි වදාරන ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බොහෝ ජනයාට ප්‍රත්‍යක්ෂ සෝවාන් තැනැත්තාගේ වශයෙන් සංසරත්නයෙහි ගුණය දේශනා කොට දැන් එම ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍යය වචනය ''**ඉදම්පි සංඝෙ**'' යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී පරිදි දත යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ අවිශේෂයෙන් සෝවාන් පුද්ගලයාගේ ගුණය කරණ කොට ගෙන සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍යය දේශනා කොට දැන් යම් ඒ ඒකබීජී, කොලං කෝල, සත්තක්ඛත්තුපරම යයි සෝතාපන්න පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් වෙත්ද, යම්සේ මේ ශාසනයෙහි සමහර පුද්ගලයෙක් සංයෝජන ධර්ම තුනක් ක්ෂය කිරීමෙන් සෝතාපන්න වේද හෙතෙම එකම භවයක පමණක් ඉපිද

දුක් කෙළවර කරයි ද ඔහු ඒකබීජී වේ. එසේම යමෙක් ආත්ම දෙකක හෝ තුනක ගමන් කොට සැරිසරා දුක් කෙළවර කරයි ද හෙතෙම කෝලංකෝල වේ. එසේම යමෙක් සත්වරක් දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද ගමන් කොට සැරිසරා දුක් කෙළවර කරයි ද හෙතෙම සත්තකබත්තු පරම වේ යයි කීවේද ඔවුන්ගෙන් සියල්ලන්ට කණිටු වූ සත්තකබත්තු පරම පුද්ගලයාගේ ගුණය කරණ කොට ගෙන ''යෙ අරිය සච්චානි'' යයි දේශනා කිරීමට ආරම්භ කළහ. එහි ''**යෙ අරියසච්චානි**'' යන මෙය (ඉහත) කියන ලද අයුරින්මය. ''**විභාවයන්ති**'' යනු සත්‍ය වසාලන කෙලෙස් අඳුර ප්‍රඥා ආලෝකයෙන් දුරු කොට තමාට ප්‍රකාශ වූවක් ප්‍රකට වූවක් කෙරෙත්; ''**ගම්භීර පඤ්ඤෙන**'' යනු ප්‍රමාණ කළ නොහැකි ප්‍රඥාව ඇති හෙයින් දෙවියන් සහිත ලෝකයාට ඥානය කරණ කොට ගෙන ලැබිය නොහැකි ස්ථිර ප්‍රඥාවෙන්; ''සච්ඡයන් වහන්සේ විසින්'' යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**සුදෙසිතානි**'' යනු සමාස, ව්‍යාස, සාකල්‍ය, වෛකල්‍යාදි ඒ ඒ න්‍යායන්ගෙන් මැනවින් දේශනා කළ; ''**කිඤ්චාපි තෙ හොන්ති භුසප්පමත්තා**'' යනු ඒ වැඩූ ආර්‍ය සත්‍ය ඇති පුද්ගලයෝ යම්කිසි දේව රාජ්‍ය චක්‍රවර්ති රාජ්‍ය ආදී ප්‍රමාදස්ථානයක උපත ලබා බොහෝ සෙයින් ප්‍රමාද වූවෝ වෙත් ද එසේ වුවද සෝතාපත්ති මාර්ග ඥානයෙන් අභිසංස්කාර විඥානය නිරුද්ධ කළ හෙයින් ආත්මභාව හතක හැර නොදත් කෙළවර ඇති සසරෙහි යම් නාමයක් හා රූපයක් උපදින්නේ ද ඒවා නිරුද්ධ කළ හෙයින් විනාශයට ගිය හෙයින් ''**න අට්ඨමං භවං ආදියන්ති**'' අටවෙනි භවයක් නොගනිති; සත්වෙනි භවයේදීම විදර්ශනා වඩා අර්හත් ඵලයට පැමිණෙති යනුයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සත්තක්බත්තුපරම වශයෙන් සංසරන්නයෙහි ගුණය දේශනා කොට දැන් එම ගුණය ඇසුරු කොට ''**ඉදමෙව සංසෙ**'' යයි සත්‍ය වචනය යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. මේ ගාථාවෙහි ද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ සත්තක්බත්තු පරම පුද්ගලයාගේ අටවෙනි ආත්මභාවයක උපත නොලබන ගුණය කරණ කොට ගෙන සංසාධිෂ්ඨාන සත්‍ය වදාරා දැන් ආත්ම භාව හතක උපත ලැබීමට ද වඩා ප්‍රහීණ නොකළ භවාදාන ඇති සෙසු පුද්ගලයන්ට වඩා විශිෂ්ට වූ ඔහුගේම ගුණයන් කරණ කොට ගෙන දේශනාව කිරීමට ''සභාවස්ස'' යයි ආරම්භ කළහ. එහි ''**සභාව**'' යනු සමගම; 'අස්ස' යනු 'න තෙ භවං අට්ඨමං ආදියන්ති'' යයි කියන ලද පුද්ගලයන් අතුරෙන් කෙනෙකුගේ; ''**දස්සන සම්පදාය**'' යනු සෝවාන් මඟට පැමිණීමෙන්; සෝවාන් මග වනාහී නිර්වාණය දැක කළ යුතු කෘත්‍ය

සම්පදාවෙන් සියල්ලන්ට පළමුව නිර්වාණය දකින හෙයින් ''දස්සන'' යයි කියනු ලැබේ. එය තමා කෙරෙහි පහළ වීම ''දස්සන සම්පදා'' වේ. ඒ දර්ශන සම්පත්තිය ද සමගම; **තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්ති''** යනු මෙහි ''සු'' යනු ''ඉදං සු සාරිපුත්තං මහා විකට භොජනස්මිං හොති'' යනාදී තන්හි මෙන් පද පූරණ නිපාතයක් පමණි. දර්ශන සම්පත්තියට පැමිණීමත් සමගම ධර්මයෝ තුනක් දුරු කරන ලද්දාහු වෙත් ද ප්‍රහීණ කළාහු වෙත් ද යන මෙයම මෙහි අර්ථය වේ. දැන් දුරු කළ ධර්ම දැක්වීමට ''සක්කාය දිට්ඨි විචිකිච්ඡිතඤ්ච සීලබ්බතං වා පි යදත්‍ථි කිඤ්චි'' යයි වදාළහ. එහිදී කය ඇති කල්හි පවතින පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ සඞ්ඛ්‍යාත කයෙහි විසි වැදෑරුම් දෘෂ්ටිය **'සක්කාය දිට්ඨි'** වේ. නැතහොත් ඇති කයෙහි දෘෂ්ටිය යන අර්ථයෙන් ද සක්කාය දිට්ඨි වේ. කියන ලද ආකාර ඇති කයෙහි පවතින දෘෂ්ටිය යන අර්ථයයි. නැතහොත් කය ඇති කල්හිම ඇති කර ගන්නා දෘෂ්ටිය යන අර්ථයෙන් ද සක්කාය දිට්ඨි වේ. කියන ලද ආකාරයේ ශරීරය පවත්නා කල්හි ''රූපාදිය ආත්මයයි'' යනුවෙන් මෙසේ පවත්නා දෘෂ්ටිය යන අර්ථයයි. එම දෘෂ්ටිය ප්‍රහීණ වූ බැවින් දෘෂ්ටි ගත සියල්ල ප්‍රහීණ වූයේම වේ. එම සක්කාය දිට්ඨිය ඒවාට පදනම වන හෙයිනි. සියලු කෙලෙස් රෝග සංසිඳවන හෙයින් ප්‍රඥාවට ''චිකිච්ඡිත'' යයි කියනු ලැබේ. ඒ ප්‍රඥා චිකිච්ඡාව මෙයින් පහ වූයේ ය, නැතහොත් ඒ ප්‍රඥා චිකිච්ඡාවෙන් මෙය පහ වූයේ ය යන අර්ථයෙන් **''විචිකිච්ඡිත''** වේ. ''සත්‍ථරි කංඛති'' (ශාස්තෘන් කෙරෙහි සැක කෙරේ) ආදී වශයෙන් කියන ලද වස්තූන් අට පිළිබඳ විමතියට මෙය නමකි. එම විචිකිච්ඡාව ප්‍රහීණ වූ බැවින් සියලු විචිකිච්ඡාවන් පහවූයේ වෙයි. විචිකිච්ඡාව වනාහි ඒවාට පදනම වන හෙයිනි. ''මේ ශාසනයෙන් බැහැර ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ශීලයෙන් ශුද්ධිය වේ. ව්‍රතයෙන් ශුද්ධිය වේ යනුවෙන් මේ ආදී තන්හි සඳහන් වන ගෝශීල කුක්කුර ශීල ආදී ශීලයද ගෝ ව්‍රත, කුක්කර ව්‍රත ආදී ව්‍රත ද **''සීලබ්බත''** යයි කියනු ලැබේ. එය ප්‍රහීණ වූ බැවින් සියලුම නග්ගිය, මුණ්ඩිය ආදී සියලුම අමර තපස් ප්‍රහීණ වූයේ වේ. ශීලව්‍රතය වනාහී එයට පදනම වන හෙයිනි. එහෙයින් සියල්ල අවසානයෙහි **''යදත්‍ථි කිඤ්චි''** යි වදාරන ලදී. මෙහිදී දුක්ඛදස්සන සම්පදාවෙන් සක්කාය දිට්ඨියත්, සමුදය දස්සන සම්පදාවෙන් විචිකිච්ඡාවත්, මග්ගදස්සන නිබ්බාණ දස්සන සම්පදාවෙන් සීලබ්බතයත් ප්‍රහීණ වේ යයි දත යුතුය. මෙසේ මේ සෝවාන් පුද්ගලයාගේ කිලෙසවට්ටප්‍රහාණය දක්වා දැන් එම කිලේස වට්ටය ඇති කල්හිම යම් විපාක වට්ටයකින් යුතු තැනැත්තෙක් විය යුතු ද එම විපාක වට්ටයාගේ ද ප්‍රහාණය දක්වමින් **''චතූහි අපායෙහිව විප්පමුත්තො''** යයි වදාළහ. එහි සතර අපාය නම්: නිරය, තිරච්ඡාන, පෙත්තිවිසය හා

අසුරකායයි. මේ ආත්මභාව සතක උපදින්නේ නමුදු ඒ අපාය හතරෙන් මිදුණේය යන අර්ථයයි. මෙසේ සෝවාන් පුද්ගලයාගේ විපාක වට්ට ප්‍රහාණය දක්වා දැන් මේ විපාක වට්ටයට මුල් වූ යම් කම්ම වට්ටයක් වේද එහිද ප්‍රහාණය දක්වන්නාහු ''ඡ චාභිඨානානි අභබ්බො කාතුං'' වදාළහ. එහි ''අභිඨානානි'' යනු ඕලාරික (බරපතල) කරුණුයි ඒ මේ කරුණු හය කිරීමට නුසුදුසුය. ඒවාද ''අඨානමෙතං භික්ඛවෙ, අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය'' (මහණෙනි, යම් හෙයකින් දෘෂ්ටි සම්පන්න පුද්ගල තෙමේ මව දිවියෙන් තොර කරන්නේය යන ඒ කරුණ විද්‍යමාන නොවේ. එය හේතු රහිතයෙකි. අවකාශ රහිතයෙකි.) ආදී වශයෙන් ඒකක නිපාතයෙහි කියන ලද මව මැරීම, පියා මැරීම, රහතුන් මැරීම (බුද්ධ ශරීරයෙහි) ලේ සෙලවීම, සංඝ භේදය, අන්‍ය ශාස්තෘ කෙනෙකුන් උදෙසා සිටීම යයි දත යුතුය. ඒවා වනාහි - හුදෙක් දෘෂ්ටි සම්පන්න ආර්‍ය ශ්‍රාවක තෙමේ කුරා කුහුඹියෙකු පවා ජීවිතයෙන් තොර නොකරන්නේය. එසේ ද වුවත් පෘථග්ජන භාවයට ගරහනු සඳහා කියන ලදී. පෘථග්ජන තෙමේ දෘෂ්ටි සම්පන්න නොවන හෙයින් මෙසේ මහා සාවද්‍ය වූ බරපතල පාපයන් පවා කරයි. දර්ශන සම්පන්න පුද්ගලයා වනාහි ඒවා කිරීමට නුසුදුසුය. මෙහි නුදුසුදු බව භවාන්තරයෙහිද ඒවා නොකිරීම දැක්වීම සඳහාය. භවාන්තරයෙහි වනාහි මෙතෙමේ තමාගේ ආර්‍ය්‍ය ශ්‍රාවකභාවය නොදන්නේ නමුදු ස්වාභාවිකවම මේ හය හෝ ස්වාභාවික ප්‍රාණඝාත ආදී වෛරයන් පහත් අන්‍යශාස්තෘ උද්දේශය සමඟ කරුණු හයක් හෝ නොකරයි. සමහරු 'ඡ ඡාභිඨානානි'' යයි යමක් අරමුණු කොට ශබ්ද කෙරෙත්ද ඒ ඉහත කරුණ නිසාය. ආර්‍ය්‍ය ශ්‍රාවක ගම් දරුවන්ගේ මැරුණු මාළු ගැනීම් ආදියද මෙහි නිදර්ශන වේ. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආත්ම හතක උපදින්නේ නමුදු ප්‍රහීණ නොකළ භවාදාන සහිත පුද්ගලයන්ට වඩා ආර්‍ය්‍ය ශ්‍රාවකයාගේ ඇති විශිෂ්ට ගුණ වශයෙන් සංඝ රත්නයෙහි ගුණ වදාරා දැන් ඒ ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය ''ඉදම්පි සංඝෙ'' යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආත්ම භාව හතක උපදින්නේ නමුදු ආර්‍ය්‍ය ශ්‍රාවකයාගේ අනෙකුත් ප්‍රහීණ නොකළ භවාදාන ඇති පුද්ගලයන්ට වඩා ඇති විශිෂ්ට ගුණයන් කරණ කොට ගෙන සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍යය දේශනා කොට දැන් ''හුදෙක් දර්ශන සම්පන්න පුද්ගලයා බරපතල පාප කර්ම හය කිරීමට නුසුදුසු වූයේ පමණක් නොවේ. අල්පමාත්‍ර වූ පාප

කර්මයක් කොටද එය සැඟවීමටද නුසුදුසු යයි ප්‍රමාදීව වසන්නේ නමුදු දර්ශන සම්පන්නයාගේ කළ පාප කර්මය නොසැඟවීමේ ගුණය කරණ කොට ගෙන **''කිඤ්චාපි සො කම්මං කරොති පාපකං''** යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි අර්ථය : ඒ දර්ශන සම්පන්න පුද්ගල තෙමේ කිසියම් සිහි මුළාවීමකින් ප්‍රමාද විහරණයට පැමිණ ''භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ''මා විසින් ශ්‍රාවකයන්ට යම් ශික්ෂාපදයක් පනවන ලද්දේ ද මාගේ ශ්‍රාවකයෝ එය ජීවිත හේතුවෙන් පවා නොඉක්මවති'' යි යම් ලෝක වද්‍යයක් දැන දැන නොඉක්මවීම සඳහා දේශනා කරන ලද්දේ ද එය හැර වෙනත් කුටිකාර සහසෙය්‍යාදී ප්‍රඥප්ති වද්‍යයක් ඉක්මවීම් සංඛ්‍යාත බුදුන් වහන්සේ විසින් නින්දා කළ පාප කර්මයක් **''කායෙන''** කයින් කරයිද ධර්මය පද වශයෙන් වචන පහ හයකට වඩා දේශනා කිරීම හෝ සම්පප්‍රලාප පරුෂ වචන ආදී **''වාචා''** වචනයෙන් හෝ **''උදචෙතසාවා''** කිසියම් තැනක ලෝභ, ද්වේශ ඉපදවීම, රන්රිදී ආදිය පිළිගැනීම, සිවුරු ආදිය පරිභෝග කිරීමේදී ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොකිරීම ආදී වශයෙන් සිතින් හෝ පාප කර්මයක් කරයිද **''අභබ්බො සො තස්ස පටිච්ඡාදාය''** හෙතෙම ''මෙය අකැපය, නොකළ යුතු දෙයකි, යි දැන මොහොතකුදු නොසඟවයි. එකෙණෙහිම ශාස්තෘන් වහන්සේට හෝ නුවණැත්තන්ට හෝ සබ්‍රහ්මචාරීන් වහන්සේලාට හෝ ප්‍රකාශ කොට ධර්මානුකූලව පිළියම් කෙරේ. නැතහොත් නැවත නොකරන්නෙමි'යි මෙසේ සංවර විය යුතු යයි සිතා සංවර වේ. කුමක් හෙයින්ද යත්? **''අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස වුත්තා''** මෙබඳු වූ පාප කර්මයක් කොට එය සැඟවීම දකින ලද නිර්වාණ පදය ඇති දර්ශන සම්පන්න පුද්ගලයාට නුසුදුසුයයි දේශනා කරන ලද්දේ ය යන අර්ථයයි. කෙසේද? ''මහණෙනි, යම් සේ මන් ද වූ උඩුකුරුව හෝනා ළදරු කුමරෙක් අතින් වේවයි, පයින් වේවයි, ගිනි අඟුරක් ඇක්මෙන්නාහාම අත හකුළාගන්නේ වේද මහණෙනි, එපරිද්දෙන්ම දෘෂ්ටි සම්පන්න පුද්ගලයාගේ තෙල ධර්මතායෙක් ඇත. යම්බඳු ආපත්තියකින් නැගී සිටීම පැනේද එබඳු ආපත්තියකට පත් වූයේ නමුදු වහාම ඒ ඇවැත ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි වේවයි නුවණැති සම්බ්‍රම්සරුන් කෙරෙහි වේවයි දෙසන්නේය. විවර කරන්නේය. හෙළි කරන්නේය. දෙසා, විවර කොට හෙළි කොට ආයති සංවරයට පැමිණෙන්නේය'' යනුවෙනි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රමාදීව වසන්නේ නමුදු දර්ශන සම්පන්නයාගේ කළ පාප කර්මයන් සැඟවීමක් නොමැති ගුණය කරණ කොට ගෙන සංඝ රත්නයෙහි ගුණ වදාරා දැන් - එම ගුණයම ඇසුරු කොට සත්‍ය වචනය **''ඉදම්පි සංඝෙ''** යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී

අයුරින්ම දත යුතුය. මේ ගාථාවෙහිද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ සංඝයාට ඇතුළත් පුද්ගලයන්ගේ ඒ ඒ ගුණයන් අනුව සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍යය වදාරා දැන් රත්නත්‍රයේ ගුණ ප්‍රකාශ කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙහි කෙටියෙන් ද වෙනත් තැන්වල විස්තර වශයෙන් ද යම් මේ පර්යාප්ති ධර්මයක් දේශනා කරන ලද්දේ ද එය ද ඇසුරු කොට නැවත බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍යය ''වනපඟුම්බෙ යථා ඵුස්සිතග්ගෙ'' යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි ආසන්නව පැවතීම ස්වභාව කොට ඇති වෘක්‍ෂයන්ගේ සමූහය ''වන'' නම් වේ. මුල්, හර, එළය, පොතු, අතු, කොළ යන මේවායින් ගැවසීගත් පඳුර = පගුම්බ වේ. වනයෙහි වූ පගුම්බය = වනපඟුම්බො වේ. එයම ''**වනපඟුම්බෙ**'' යයි කියන ලදී. ''අතථි සවිතක්කසවිචාරෙ අතථි අවිතක්ක විචාර මත්තෙ'' ''සුඛෙ දුක්ඛෙ ජීවෙ'' ආදී තන්හි මෙන් මෙසේ ද කීමට හැකිය. ''**යථා**'' යනු උපමාවාචීපදයකි. පිපුණු අග ඇත්තෙනුයි = ඵුස්සිතග්ගෙ'' වේ. සියලු ශාඛා අනුශාඛාවන්හි හටගත් මල් ඇති යන අර්ථයයි. එය පෙර කී අයුරින්ම ''**ඵුස්සිතග්ගෙ**'' යයි කියන ලදී. ''**ගිම්හාන මාසෙ පඨමස්මිං ගිම්හෙ**'' යනු ගිම්හාන ඍතුවට අයත් යම් මාස හතරක් වේද ඒ ගිම්හාන ඍතුවට අයත් මාස හතරෙන් එක් මාසයක; කවර මාසයකද යත්? ගිම්හාන ඍතුවෙහි පළමුවෙනි බක්මස යන අර්ථයයි. එම මාසය වනාහී ''පඨම ගිම්හ'' යයි ද ''බාලවසන්ත'' යයි ද කියනු ලැබේ. ඉන් අනතුරු පදයන්ගේ අර්ථය ප්‍රකටමය. මේ වනාහී පිණ්ඩාර්ථයයි : යම් සේ ''පඨමගිම්හ'' නම් වූ බාලවසන්ත මාසයෙහි නානාවිධ වෘක්‍ෂයන්ගෙන් ගහණ වූ වනයෙහි මැනවින් පිපුණු අග ඇති ශාඛාවන්ගෙන් යුත් තරුණ වෘක්‍ෂ පැළෑටියන්ගෙන් සමන්විත පගුම්බය හෙවත් ලැහැබ අතිශයින් සශ්‍රීක වෙයි ද එසේම මේ ස්කන්ධ ආයතන ආදියෙන්ද සතිපට්ඨාන සම්මප්‍රධාන ආදියෙන්ද ශීල සමාධිස්කන්ධ ආදියෙන් ද නැතහොත් නොයෙක් ආකාර වූ අර්ථ ප්‍රභේද පුෂ්පයන්ගෙන් අතිශයින් සශ්‍රීක බැවින් ''**තථූපමං**'' ඒ වන ලැහැබට සමාන වූද නිර්වාණගාමී මාර්ගය හෙළි කරන හෙයින් ''**නිබ්බාණගාමිං**'' නිවනට පමුණුවන්නා වූද පරියත්ති ''**ධම්මවරං**'' උතුම් පර්‍යාප්ති ධර්මය ලාභ හේතුවෙන් ද නොව සත්කාරාදී හේතුවෙන් ද නොව හුදෙක් මහා කරුණාවෙන් අතිශයින් උත්සාහවන්ත වූ හද ඇත්තාහු සත්වයන්ට ''**පරමං හිතාය අදෙසයී**'' ඉහළම යහපත පිණිස දේශනා කළ සේක යනුයි. ''පරමං හිතාය'' යන මෙහිද අනුනාසිකය ගාථා ප්‍රබන්ධය සුඛෝච්චාරණය සඳහාය. එහි අර්ථය මෙසේය. පරම හිත වූ නිර්වාණය

පිණිස දේශනා කළ සේක යනුයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සුපිපුණු අග ඇති වන ලැහැබ සමාන පරියාප්ති ධර්මය දේශනා කොට දැන් එයම ඇසුරු කොට බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍ය වචනය ''**ඉදමෙපි බුද්ධෙ**'' යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. හුදෙක් වනාහී කියන ලද ආකාර ඇති පරියාප්ති ධර්ම සඞ්ඛ්‍යාත ''**ඉදමෙපි බුද්ධෙ රතනං පණීතං**'' මේ රත්න භාවයද බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි උතුම් වේ යයි මෙසේ යෙදිය යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පර්යාප්ති ධර්මය කරණ කොට ගෙන බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍ය දේශනා කොට දැන් ලෝකෝත්තර ධර්මය කරණ කොට ගෙන ''වරො වරඤ්ඤු'' යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි ''වරො'' යනු ප්‍රණීතාධිමුත්තිකයන් විසින් ''අහෝ ඒකාන්තයෙන් අපිද මෙවැන්නෝ වෙමුයි'යි කැමති වූ; නැතහොත් උතුම් ගුණයෙන් යුක්ත වූ හෙයින් 'වරො' වේ. උත්තම වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ යන අර්ථයයි. '**වරඤ්ඤු**' යනු නිර්වාණය දත්, නිර්වාණය වනාහි සියලු ධර්මයන්ට උත්තම අර්ථයෙන් 'වරං' වේ. එය බුදුන් වහන්සේ බෝ මුලදී තෙමේම ප්‍රතිවේධ කොට දැන ගත්හ. 'වරදො' යනු පඤ්ච වග්ගිය, භද්ද වග්ගිය, ජටිලාදීන්ටද අනෙකුත් දෙවි මිනිසුන්ට ද නිර්වාණ භාග්‍යය හා වාසනා භාග්‍යය ගෙන දෙන උතුම් ධර්මය දෙන යන අර්ථයයි. ''**වරාහරො**'' යනු උතුම් වූ නිර්වාණ ගාමිණී ප්‍රතිදාව ගෙන දෙන හෙයින් ''වරාහරො'' යයි කියනු ලැබේ. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහී දීපඞ්කර බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පටන් සමතිස් පෙරුම් දම් පුරන්නාහු පැරණි සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලා විසින් අනුව ගිය පැරණි උතුම් නිවන් මඟ ගෙන වැඩි සේක. එහෙයින් 'වරාහරො' යයි කියනු ලැබේ. තවද සර්වඥතා ඥාන ප්‍රතිලාභයෙන් = '**වරො**' වේ. නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කළ බැවින් = '**වරඤ්ඤු**' වේ. සත්වයන්ට විමුක්ති සැපය දෙන බැවින් = 'වරදො' වේ. උතුම් වූ ප්‍රතිපදාව ගෙන වැඩි නිසා = 'වරාහරො' වේ. මේ ලෝකොත්තර ගුණයන්ගෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට අධික වූ කිසිවෙක් නොමැති හෙයින් '**අනුත්තරො**' වේ. තවත් ක්‍රමයකි: උපසම අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් '**වරො**' වේ. ප්‍රඥා අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් '**වරඤ්ඤු**' වේ. ත්‍යාග අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් '**වරදො**' වේ. සත්‍ය අධිෂ්ඨානය සම්පූර්ණ කිරීම් වශයෙන් උතුම් මාර්ග සත්‍ය ගෙන වැඩි හෙයින් ''**වරාහරො**'' වේ. එසේම පිනෙන් උසස් බැවින් '**වරො**' වේ. ප්‍රඥාවෙන් උසස් බැවින් ''**වරඤ්ඤු**'' වේ. බුදු බව පතන අයට එයට මඟ සළසා දෙන නිසා

''**වරදො**'' වේ. පසේ බුදු බව පතන අයට එය මඟ ගෙන වැඩි බැවින් ''**වරාහරො**'' වේ. ඒ ඒ තැන තමන් හා සමාන කෙනෙක් නැති බැවින් හෝ තමා ගුරුවරයෙකු නැති කෙනෙක් වී අනුන්ට ගුරුවරයෙකු වන හෙයින් ''**අනුත්තරො**'' වේ. ශ්‍රාවක භාවය කැමති අයට ඒ සඳහා ස්වාක්ඛාත ආදී ගුණයන්ගෙන් යුත් උතුම් ධර්මය දේශනා කරන හෙයින් ''**ධම්මවරං අදෙසයි**'' වේ. ඉතිරි පද ඉහත කී අයුරින්මය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නව විධ වූ ලෝකෝත්තර ධර්මය කරණ කොට ගෙන තමන් වහන්සේගේ ගුණ වදාරා දැන් එම ගුණයම ඇසුරු කොට බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍යය ''ඉදම්පි බුද්ධෙ'' යයි යොදති. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. හුදෙක් වනාහී යම් උතුම් ලෝකෝත්තර ධර්මයක් උන්වහන්සේ දැන ගත් සේක් ද යමක් දුන් සේක් ද යමක් ගෙන වැඩි සේක් ද යමක් දේශනා කළ සේක් ද ''**ඉදම්පි බුද්ධෙ රතනං පණීතං**'' බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි මේ රත්නභාවයද උතුම් වේ යයි මෙසේ පද පිළිවෙළ යෙදිය යුතුය. මේ ගාථාවන්ගේද අණ කෙළ ලක්‍ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පර්යාප්ති ධර්මයත් නව ලෝකෝත්තර ධර්මයත් ඇසුරු කොට බුද්ධාධිෂ්ඨාන සත්‍යය වදාරා දැන් යමෙක් ඒ පර්යාප්ති ධර්මය ඇසුවාහු ද ඇසූ ධර්මය අනුසාරයෙන් පිළිපැද නව ප්‍රකාර වූ ද ලෝකෝත්තර ධර්මය අවබෝධ කළාහු ද ඔවුන්ගේ අනුපාදිශේෂ නිර්වාණයට පැමිණීමේ ගුණය ඇසුරු කොට නැවත සංසාධිෂ්ඨාන සත්‍යය ''**ඛීණං පුරාණං**'' යයි දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි ''**ඛීණං**'' යනු සිඳින ලද; '**පුරාණං**' යනු පැරණි වූ; '**නවං**' යනු දැනට පවතින; '**නත්ථි සම්භවං**' යනු හටගැනීමක් නොමැති; ''**විරත්ත චිත්තා**'' යනු පහවූ රාග සිත් ඇත්තෝ; '**ආයතිකෙ භවසම්මිං**' යනු අනාගත සංසාරයෙහි නැවත ඉපදීමෙහි; '**තෙ**' යනු යමෙකුගේ පුරාණ කර්ම ක්‍ෂය වූයේ වේද වර්තමාන කාලික කර්ම හට ගැනීමක් නැත්තේවේද යමෙක් අනාගත භවයෙහි නොඇලුණු සිත් ඇත්තෝ වෙත් ද ඒ ක්‍ෂීණාශ්‍රව භික්‍ෂූහු; '**ඛීණබීජා**' යනු සිඳින ලද බීජ ඇත්තාහු; '**අවිරුළ්හිච්ඡන්දා**' යනු නැවත ඉපදීමෙහි කැමැත්තෙන් තොර වූවාහු; '**නිබ්බන්ති**' යනු නිරුද්ධ වෙති; '**ධීරා**' යනු ධෛර්‍යයෙන් යුක්ත වූවෝ; '**යථායම්පදීපො**' යනු මේ පහන මෙන්; කුමක් දේශනා කරන ලද්දේ වේද? සත්වයන් ඉපිද නිරුද්ධ වූයේ නමුදු ඔවුන්ගේ පැරණි අතීතකාලික යම් කර්මයක් වේද එය තණ්හා සෙනෙහස ප්‍රහීණ නොවූ නිසා ප්‍රතිසන්ධිය ගෙන දීමට සමර්ථ බැවින් ක්‍ෂය නොවූයේම වෙයි. අර්හත් මාර්ගයෙන් යමෙකුගේ තණ්හා සෙනෙහස වියලවන ලද

බැවින් ඒ පුරාණකර්මය ගින්නෙන් දැවුණු බීජයක් මෙන් මත්තෙහි විපාක දීමට අසමත් බැවින් ක්ෂීණ වූයේ වෙයි. ඔවුන්ගේ යම් බුද්ධ පූජා ආදී වශයෙන් දැන් පවත්නා කර්මයක් 'නවං' යයි කියනු ලැබේද එය ද තණ්හාව ප්‍රහාණය කිරීමත් සමගම සිඳින ලද මුල් ඇති ගසක මල් මෙන් මත්තෙහි ඵල ගෙන දීමෙහි අසමත් බැවින් යමෙකුට නැවත හට ගැනීමක් නැත්තේ ද යමෙක් තණ්හාප්‍රහාණයත් සමගම මතු භවයෙහි නොඇලුණු සිත් ඇත්තෝ වෙත් ද ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව භික්ෂූහු ''කම්මං කෙතතං විඤ්ඤාණංබීජං'' (කර්මය කෙතයි, විඥානය බීජයයි) යනුවෙන් මෙහි දේශනා කරන ලද ප්‍රතිසන්ධි විඥානය කර්මය ක්ෂයවීමත් සමගම ක්ෂය වූ බැවින් ''බීණ බීජා'' වෙති. පෙර පුනර්භව සඞ්ඛ්‍යාත වර්ධනයෙහි යම් කැමැත්තක් වූයේ ද එයද සමුදය ප්‍රහාණය සමගම ප්‍රහීණ වූ බැවින් පෙර මෙන් වුති කාලයෙහි හට නොගැනීමෙන් මතු භවයෙහි නොවැඩුණු කැමැත්ත ඇත්තේ වේ. ධෛර්‍ය සම්පන්න බැවින් 'ධීරා' වේ. යම්සේ මේ පහන නිවුණේ ද එසේම අවසන් විඥානය නිරුද්ධ වීමෙන් නිවෙති. නැවත රූපී වූවෝ හෝ අරූප වූවෝ හෝ යන මේ ආදී පැණවීම් ඉක්මවා යති යනුයි.

එකල්හි නගර දේවතාවන්ට පූජා පිණිස දල්වන ලද පහන් අතුරෙන් එක් පහනක් නිවුණේය. එය දක්වමින් ''යථායමපදීපො'' යයි වදාළහ. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යමෙක් පෙර ගාථා දෙකෙන් ප්‍රකාශිත ඒ පයාර්ථප්ති ධර්මය ඇසුවාහුද අසන ලද ආකාරයෙන්ම පිළිපැද නවප්‍රකාර වූ ද ලෝකෝත්තර ධර්මය අවබෝධ කළාහුද උන්වහන්සේලාගේ අනුපාදිශේෂ නිර්වාණප්‍රාප්ති ගුණය දේශනා කොට දැන් එම ගුණයම ඇසුරු කොට සංඝාධිෂ්ඨාන සත්‍ය වචනය යොදන්නාහු. ''**ඉදම්පි සංඝෙ**'' යයි දේශනාව නිමා කළ සේක. එහි අර්ථය පෙර කී අයුරින්ම දත යුතුය. හුදෙක් වනාහී කියන ලද ආකාරයට ක්ෂීණාශ්‍රව භික්ෂූන්ගේ නිර්වාණ සඞ්ඛ්‍යාත ''**ඉදම්පි සංඝෙ රතනං පණීතං**'' මේ රත්න භාවයද සංඝයා කෙරෙහි උතුම් වේ යයි මෙසේ පද පිළිවෙල යෙදිය යුතුය. මේ ගාථාවගේ ද අණ කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ අමනුෂ්‍යයන් විසින් පිළිගන්නා ලදී. දේශනාව කෙළවර රාජකුළයට යහපත විය. සියලු උපද්‍රවයෝ සංසිඳුණාහ. අසූහාර දහසක් ප්‍රාණීන්ට ධර්මාවබෝධය විය.

ඉක්බිති ශක්‍රදේවේන්ද්‍ර තෙමේ - භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් රත්නත්‍රය ගුණය ඇසුරු කොට සත්‍යය වචනය යොදනු ලබන්නේ නගරයට යහපත කරන ලදී. මා විසින් ද නගරයට යහපත සඳහා රත්නත්‍රය ගුණය ඇසුරු කොට යම් කිසිවක් කිව යුතුයයි සිතා අවසාන ගාථා තුන ''යානීධ භූතානි'' යයි කීය. එහි යම්හෙයකින් බුදුරජාණන් වහන්සේ

ලෝකයාට හිත පිණිස උත්සාහවත් භාවයට පැමිණියවුන් විසින් යම්සේ ආ යුතු ද එසේ පැමිණි හෙයින් ද එබඳු පුද්ගලයන් විසින් යම්සේ යා යුතු ද එසේ ගිය බැවින් ද එබඳු පුද්ගලයන් විසින් යම්සේ නාම රූපයන්ගේ නියම ස්වභාවය දත යුතු ද එසේ දැන ගන්නා හෙයින් ද චතුරාර්‍ය සත්‍යය යම්සේ දත යුතු ද එසේ දැන ගන්නා හෙයින් ද යමක් යම් අයුරකින් වේ ද එය එලෙසම ප්‍රකාශ කරන හෙයින් ද ''තථාගත'' යයි කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් උන්වහන්සේ දෙවි මිනිසුන් විසින් මල්, සුවඳ ආදී බාහිරව හටගත් උපකරණයෙන්ද ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්ති ආදී තමා තුළ හටගත් ගුණයෙන් ද අතිශයින් පුදන ලද්දාහු වෙත් ද එහෙයින් ශක්‍රදේවේන්ද්‍ර තෙමේ සියලු දේව පිරිස තමා සමඟ එක් කොට **''තථාගතං දෙවමනුස්‍ස පූජිතං බුද්ධං නමස්‍සාම සුවත්‍ථි හොතු''** යයි කීය. යම් හෙයකින් වනාහී ධර්මයෙහි මාර්ග ධර්මය - එකට සම්බන්ධ සමථ විදර්ශනා බලයෙන් ක්ලේශ පක්‍ෂය සහමුලින් සිඳ යම් සේ යා යුතු ද එසේ ගිය බැවින් = තථාගත වේ. නිර්වාණ ධර්මයද ඒ වූ පරිද්දෙන් ප්‍රඥාවෙන් අවබෝධ කරන ලද්දේම සියලු දුක් නැසීම පිණිස පවතී ද බුද්ධාදී උතුමන් විසින් එසේ අවබෝධ කර ගන්නා ලදී. එහෙයින් ධර්ම ''තථාගත'' යයි කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් සංඝයාද යම්සේ ආත්ම හිත පිණිස පිළිපන්නවුන් විසින් යා යුතු ද ඒ ඒ මාර්ගයෙන් එසේ ගියේය. එනිසා ''තථාගත'' යයි ම කියනු ලැබේ. එමනිසා අවසාන ගාථා දෙකෙහිද ''තථාගතං ධම්මං නමස්‍සාම සුවත්‍ථි හොතු - තථාගතං සංඝං නමස්‍සාම සුවත්‍ථි හොතු'' (තථාගත ධර්ම වඳින්නෙමු; යහපතක් වේවා; තථාගත සංඝයා වඳින්නෙමු; යහපතක් වේවා) යයි කියන ලදී. ඉතිරිය කියන ලද අයුරින්මය.

මෙසේ ශක්‍ර දේවේන්ද්‍ර තෙමේ මේ තුන ප්‍රකාශ කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රදක්‍ෂිණා කොට දෙව් පිරිස සමඟ දේව පුරයටම ගියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහී ඒ රතන සූත්‍රයම දෙවන දවසෙහි ද දේශනා කළහ. නැවත අසූහාර දහසක් ප්‍රාණීන්ට ධර්මාවබෝධය විය. මෙසේ සත්වන දවස දක්වා දේශනා කළහ. දවසක් දවසක් පාසා දේශනාව අවසානයෙහි එලෙසින්ම ධර්මාවබෝධය සිදුවිය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අඩ මසක්ම විශාලා නුවර වැඩ වාසය කොට ''යමු'' යි රජුන්ට දන්වූහ. ඉක්බිති රජවරු දෙගුණයක් වූ සත්කාර සහිතව නැවත දවස් තුනකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගං තෙරට පැමිණ වූහ. ගඟෙහි උපන් නා රජවරු ද මෙසේ සිතූහ; ''මිනිස්සු ශාස්තෘන් වහන්සේට සත්කාර කරති; අපි කුමක් හෙයින් නොකරන්නෙමුද යි සිතා රන්, රිදී, මැණික් මුවා නැව් මවා රන්, රිදී, මැණික් මුවාම අසුන් පනවා ජලය පස්වන් පියුමෙන් ගැවසුණක් කොට

අපට අනුග්‍රහ කරනු මැනැවැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉවසා වදාරා රුවන් මුවා නැවට නැංගාහ. පන්සීයක් භික්ෂූහුද පන්සීයක් නැව් වලට නැංගාහ. නා රජවරු භික්ෂූ සංඝයා සහිත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නාග භවනට පිවිසවූහ. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලු රාත්‍රියෙහි නාග පිරිසට ධර්මය දේශනා කළහ. දෙවන දවසෙහි දිව්‍යමය කෑ යුතු දෙයින් හා බුදිය යුතු දෙයින් මහ දන් දුන්හ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනුමෝදනා ධර්මය දේශනා කොට නාග භවනයෙන් නික්මුණහ. භූම්‍යෂ්ඨ දෙවියෝ ද, මිනිස්සුද, නාගයෝද තථාගතයන් වහන්සේට සත්කාර කරති. අපි කුමක් හෙයින් නොකරන්නෙමුදැයි සිතා වන ලැහැබ් ගස් පර්වත ආදියෙහි කුඩ මත කුඩ එසවූහ. මේ ක්‍රමයට අකනිටා බඹලොව තෙක් මහත් සත්කාර විශේෂයක් හටගති. බිම්බිසාර රජතුමා ලිච්ඡවීන් විසින් ආපසු වඩින කල්හි කරන ලද සත්කාරයන්ට වඩා දෙගුණයක් කොට සත්කාර කළේය. පෙර කී අයුරින්ම දින පහකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජගහ නුවරට වැඩම කරවීය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජගහ නුවරට වැඩම කළ කල්හි සවස් කාලයෙහි මණ්ඩලමාලයෙහි (ධර්ම සභා ශාලාවෙහි) රැස් වූ භික්ෂූන් අතර මේ අතුරු කථාව හටගති. ''ගංගාවේ මෙතෙරින්ද එතෙරින්ද අට යොදුන් භූමි භාගය බෑවුම් සහ ගොඩබිම් සම කොට වැලි විසුරුවා මල් වලින් ගැවසී ගත්තේ අකනිටා බඹලොව දක්වා කුඩ මත කුඩ ඔසවන ලද්දේ යමෙකු උදෙසා ද ඒ භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ආනුභාවය අහෝ, පුදුමයි'' යනුවෙනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ පුවත දැන ගඳ කිළියෙන් නික්ම එම අවස්ථාවන්ට ගැළපෙන පෙළහරින් වැඩම කොට මණ්ඩල මාලයෙහි පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩ හුන්හ. වැඩහිඳ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ භික්ෂූන් ඇමතූහ. ''මහණෙනි, දැන් මෙහි රැස්වූවාහු කවර නම් කථාවකින් යුක්තව හුන්නාහුද? යනුවෙනි. භික්ෂූහු සියල්ල දැනුම් දුන්හ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ; ''මහණෙනි, මේ පූජා විශේෂය මාගේ බුද්ධානුභාවයෙන් හටගත්තේ නොවේ. නාග දේව බ්‍රහ්මයන්ගේ ආනුභාවයෙන් ද නොවේ. තවද පෙර ආත්ම භාවයක කළ ඝල්ප වූ පරිත්‍යාගයක ආනුභාවයෙන් හටගත්තේය යනුයි. භික්ෂූහු මෙසේ කීහ; ''ස්වාමීනි, අපි ඒ ස්වල්පමාත්‍ර වූ පරිත්‍යාගය නොදැනිමු. යම්සේ අපි එය දැන ගනිමුද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට එසේ දේශනා කරන්නාහු නම් යහපති'' යනුයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.

''මහණෙනි, පෙර තක්ෂිලාවෙහි සඞ්ඛ නම් බ්‍රාහ්මණයෙක් විය. ඔහුගේ පුතා වයසින් සොළොස් හැවිරිදි වූ සුසීම නම් මාණවකයා විය.

හෙතෙම එක් දිනක් පියා වෙත එළඹ වැඳ එකත් පසෙක සිටියේය. පියා ඔහුට මෙසේ කීය. ''දරුව, සුසීම කිමෙක්ද? යනුවෙනි. ඔහු ''පියාණෙනි; මම බරණැසට ගොස් ශිල්ප ඉගෙනීමට කැමැත්තෙමි'යි කීය. දරුව සුසීමය, එසේ නම් අසවල් බ්‍රාහ්මණයා මාගේ යහළුවෙකි. ඔහු සමීපයට ගොස් ඉගෙන ගනුවයි කියා කහවණු දහසක් දුනි. ඔහු එය රැගෙන මව්පියන් වැඳ පිළිවෙළින් බරණැසට ගොස් ගරු කටයුතු ආකාරයෙන් ඇඳුරුතුමා වෙත එළඹ වැඳ තමා පිළිබඳව දැනුම් දුනි. ඇඳුරුතුමා ''මාගේ යහළුවාගේ පුතා''යයි මාණවකයා පිළිගෙන සියලු ආගන්තුක වත් කළේය. හෙතෙම ගමන් වෙහෙස සන්සිඳුවාගෙන ඒ කහවණු දහස ඇඳුරුතුමාගේ පා මුල තබා ශිල්ප ඉගෙනීමට අවසර ඉල්ලීය. ඇඳුරුතුමා අවසර දී ඉගැන්වීය. හෙතෙම ටිකක් ද ඉගෙන ගනිමින් බොහෝ ද ඉගෙන ගනිමින් ඉගෙන ගත් දේ රන් බඳුනක දමන ලද සිංහ තෙල් මෙන් නොනසමින් ධාරණය කර ගන්නේ දොළොස් වසකින් ඉගෙන ගත යුතු ශිල්පය මාස කීපයකින් ම ඉගෙන අවසන් කළේය. හෙතෙම ඉගෙන ගත් දේ සජ්ඣායනා කරන්නේ මුල මැද පමණක් දකී. කෙළවරක් නොදකී. ඉක්බිති ඇඳුරුතුමා වෙත එළඹ ''මේ ශිල්පයෙහි මුල මැද පමණක් දකිමි. කෙළවරක් නොදකිමි''යි කීය. ඇඳුරුතුමා ''දරුව, මම ද එසේමයයි කීය. එසේ නම් කවරෙක් නම් මේ ශිල්පයෙහි අවසානය දක්නේද? දරුව, ඉසිපතනයෙහි ඍෂිවරු වෙති. ඔවුහු දන්නෙහුය යි ඇඳුරුතුමා කීය. ''ඇඳුරුතුමනි, ඔවුන් වෙත එළඹ විමසන්නෙමි'' දරුව, කැමති පරිදි විමසව. හෙතෙම ඉසිපතනයට ගොස් පසේ බුදුන් වහන්සේලා වෙත එළඹ ''මුල, මැද, අග දන්නෙහුදැයි විමසීය. ''ඇවැත්නි, එසේය දන්නෙමු'', එසේනම් මටද එය උගන්වනු මැනවි'' ''ඇවැත්නි, එසේනම්, පැවිදි වන්න, පැවිදි නොවූවෙකු හට ඉගෙනීමට නොහැකිය.'' ''ස්වාමීනි, යහපති, මා පැවිදි කොට හෝ ඔබ වහන්සේලා යමක් කැමති නම් එය කොට හෝ අවසානය අවබෝධ කරවනු මැනවි.'' උන්වහන්සේලා ඔහු පැවිදි කරවා කමටහනෙහි යෙදවීමට අසමත් වූවාහු ''මෙසේ ඔබ හැඳිය යුතුය. මෙසේ පෙරවිය යුතුයයි ආදී වශයෙන් ආභිසමාචාරිකය (උසස් හැසිරීමට අයත් දේ) ඉගැන්වූහ. හෙතෙම එහි හික්මෙන්නේ හේතු සම්පත් ඇති බැවින් නොබෝ කලකින්ම පසේ බුදු බව අවබෝධ කළේය. සියලු බරණැස ''සුසීම පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ'' යයි ප්‍රසිද්ධ වූහ. උන්වහන්සේ ආයුෂ අඩු වීමට හේතුවන කර්මයක් (පෙර භවයකදී) කළ බැවින් නොබෝ කලකින්ම පිරිනිවන් පෑහ. පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේලා ද මහ ජනකාය ද උන්වහන්සේගේ ශරීර කෘත්‍යය කොට ධාතූන් ගෙන නගර දොරටුවෙහි ස්තූපයක් පිහිට වූහ. ඉක්බිති සඬ්ඛ බ්‍රාහ්මණ තෙමේ ''මගේ පුතා පිටත්ව ගොස් බොහෝ

කල්ය. ඔහුගේ ප්‍රවෘත්ති ද කිසිවක් නොදනිමි'යි පුතා දකිනු කැමැත්තේ තක්ෂිලාවෙන් නික්ම පිළිවෙළින් බරණැසට පැමිණ මහජනකාය රැස්ව සිටිනු දැක ''ඒකාන්තයෙන් මේ බොහෝ දෙනා අතුරෙන් එක් අයෙක් හෝ මගේ පුතාගේ පැවැත්ම දන්නේය''යි සිතා එළඹ ''සීසුම නම් තරුණයෙක් මෙහි ආවේ වෙයි. ඔහු ගැන පුවත් දන්නෙහුද''යි විචාළේය. ඔවුනු ''බ්‍රාහ්මණය, එසේය, දනිමු. මේ නගරයෙහි බ්‍රාහ්මණයාගේ සමීපයෙහි ත්‍රිවේදයෙහි පරතෙරට පත්ව පසේ බුදුවරුන් සමීපයෙහි පැවිදිව පසේ බුදු වී අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑහ. මේ උන්වහන්සේගේ පිහිටුවන ලද ස්තූපයයි කීහ. හෙතෙම භූමියට අතින් පහර දී හඬා වැළපී ඒ සෑ මලුවට ගොස් තණ උදුරා උතුරු සළුවෙන් වැලි ගෙනවිත් පසේ බුදුරජුගේ සෑ මළුවෙහි විසුරුවා කෙණ්ඩියේ ජලයෙන් හාත්පස භූමිය පිරිමැද වනමලින් පූජා කොට උතුරු සළුවෙන් කොඩියක් නංවා ස්තූපය මත තමාගේ කුඩය බැඳ පිටත්ව ගියේය යනුයි.

මෙසේ අතීතය දක්වා එම ජාතකය වර්තමානය සමග ගළපන්නාහු භික්ෂූන්ට ධර්ම කථාව වදාළහ. ''මහණෙනි, නුඹලාට මෙබඳු අදහසක් වන්නේද? ඒකාන්තයෙන් එකල්හි සඬ්ඛ බ්‍රාහ්මණයා වූයේ අනෙකෙකැයි. මහණෙනි, එසේ නොදත යුතුය. මම එකල සඬ්ඛ බ්‍රාහ්මණයා වීමි. මවිසින් සුසීම පසේ බුදු රජාණන් වහන්සේගේ සෑ මළුවෙහි තණ උදුරන ලදී. මාගේ ඒ කර්මයාගේ විපාක වශයෙන් අට යොදුන් මග පහ වූ කටු කොහොල් ඇත්තක් කොට සමව පිරිසිදු කළහ. මවිසින් එහි වැලි විසුරුවන ලදී. මාගේ එහි විපාකයෙන් අට යොදුන් මග වැලි විසුරු වූහ. ම විසින් එහි වනමලින් පූජා කරන ලදී. මාගේ එහි විපාක වශයෙන් නව යොදුන් මග ගොඩ බිමද ජලයෙහි ද නොයෙක් මල් වලින් මල් ඇතිරීම කළහ. මවිසින් එහි කෙණ්ඩියේ ජලයෙන් බිම පිරිමදින ලදී. මාගේ ඒ කර්මයෙහි විපාක වශයෙන් වේසාලියෙහි පොකුරු වැසි වැස්සේය. මවිසින් එම සෑයෙහි පතාක ඔසවන ලදී. කුඩයද බඳින ලදී. මාගේ ඒ කර්මයෙහි විපාක වශයෙන් අකනිටා බඹලොව දක්වා පතාක නංවන ලදී. කුඩ මත කුඩ ඔසවන ලදී. ''මහණෙනි, මෙසේ මේ මාගේ පූජා විශේෂය බුද්ධානු භාවයෙන් හට ගත්තේ නොවේ. නාග දේව බ්‍රාහ්මානු භාවයෙන් ද නොවේ. තවද අල්ප මාත්‍ර වූ පරිත්‍යාගයේ ආනුභාවයෙන් හට ගත්තේය යනුයි. ධර්ම කථාව අවසානයෙහි මේ ගාථාව වදාළහ.

''මත්තා සුඛ පරිච්චාගා පස්සෙ චෙ විපුලං සුඛං
චජෙ මත්තාසුඛං ධීරො සම්පස්සං විපුලං සුඛං''

''මඳ සැපයක් හැර දැමීමෙන් මහත් සැපයක් ලැබෙන බව පෙනේ නම් බුද්ධිමතා ඒ විපුල සැපය බලාපොරොත්තුවෙන් සුළු සැපය අත් හරී''

රතන සූත්‍ර වර්ණනාව නිමියේය.

7

දැන් ''තිරොකුඩ්ඩෙසු තිට්ඨන්ති'' ආදී වශයෙන් රතන සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කරන ලද තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙහි වර්ණනා ක්‍රමය පැමිණියේය. එම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමු. එහිදී, මේ තිරෝකුඩ්ඩ සූත්‍රය වනාහී මේ පිළිවෙලින් භාගාවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු ''මෙයින් පෙර යම් මේ නොයෙක් ආකාරයෙන් කුශල කර්ම ප්‍රතිපත්ති දක්වන ලද්දේ ද එම කුශල කර්මයන්හි ප්‍රමාදයට පැමිණෙන තැනැත්තා නරක, තිරිසන් යෝනීන්ට වඩා උසස් තැනක උපදින කල්හි ද යම් හෙයකින් මෙබඳු වූ ප්‍රේතයන් අතර උපදීද, එහෙයින් මේ කුශලකර්මයෙහි ප්‍රමාදවීම නොකළ යුතු යයි දැක්වීම සඳහාත් නැතහොත් යම් භූත කොට්ඨාසයන් විසින් උවදුරට ලක් කරන ලද විශාලාවේ එම උපද්‍රවය සංසිඳවීම සඳහා රතන සූත්‍රය දේශනා කරන ලද්දේ ද ඒ භූතයන් අතුරෙන් සමහරුන් මෙබඳු යයි දැක්වීම සඳහාත් දේශනා කරන ලද්දේය යනුවෙන් මෙම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය දත යුතුය. යම් හෙයකින් මෙහි අර්ථ වර්ණනාවඃ

''යමෙකු විසින් යම් තැනකදී යම් දිනක යම් හෙයකින් තිරෝකුඩ්ඩ සූත්‍රය දේශනා කරන ලද්දේ ද ඒ සියල්ල ප්‍රකාශ කොට පිළිවෙලින් අර්ථ වර්ණනාව කරනු ලබන්නේ මැනවින් කරන ලද්දේ වේ. එහෙයින් මම ඒ අර්ථ වර්ණනාව එලෙසින්ම කරන්නෙමි.''

මේ තිරෝකුඩ්ඩ සූත්‍රය කවරෙකු විසින් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද? කොහිදී ද? කවදා ද? කුමක් හෙයින්දැයි කියනු ලැබේ. භාගාවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී. එය වනාහී රජගහ නුවරදී දෙවන දවසෙහි

මගධ රජුට අනුමෝදනාව පිණිසය. මේ අර්ථය පැහැදිලිවීම සඳහා මෙහිදී මේ විස්තර කථාව කිව යුතුය.

මෙයින් කල්ප අනූ දෙකකට පෙර කාශි නම් නුවරක් විය. එහි ජයසේන නම් රජෙක් විය. ඔහුට සිරිමා නම් දේවියක් වූවාය. ඵුස්ස නම් බෝධි සත්වයෝ ඇයගේ කුසෙහි ඉපිද පිළිවෙලින් සම්මා සම්බෝධිය අවබෝධ කළහ. ජයසේන රජ ''මගේ පුතා ගිහි ගෙයින් නික්ම බුදු විය. බුදුන් වහන්සේ මගේමය. ධර්මය මගේමය, සංඝයා මගේම යයි මමත්වය උපදවා සියලු කල්හි තෙමේම උපස්ථාන කරයි. අනෙක් අයට අවස්ථාවක් නොදෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ බාල සහෝදර වූ අන්‍ය මවකගේ දරුවන් වූ සොහොයුරෝ තිදෙනා මෙසේ සිතූහ. ''බුදුවරු නම් සියලු ලෝකයාට හිත පිණිස උපදිති. එක් අයෙකු සඳහා නොවේ. අපගේ පියා ද අන්‍යයන්ට ඉඩක් නොදෙයි. අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථාන කිරීමට කෙසේ නම් ලබන්නෙමුද?'' යනුවෙනි. ඔවුන්ට මෙසේ අදහස් විය. ''එසේ නම් අපි යම්කිසි උපායක් කරමු'' යනුවෙනි. ඔවුහු ප්‍රත්‍යන්තය (පිටිසර) කුපිත වූවක් මෙන් කරවූහ. ඉක්බිති රජතුමා ප්‍රත්‍යන්තය කිපියේය යි අසා පුතුන් තිදෙනාම ප්‍රත්‍යන්තය සංසිඳවීම සඳහා යැවීය. ඔවුහු සංසිඳවා ආහ. රජතුමා සතුටු වූයේය. ''යමක් කැමැත්තෙහු නම් එය ගනිවු'' යයි වරයක් දුනි. ඔවුහු ''අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථාන කිරීමට කැමැත්තෙමු'' යි කීහ. රජතුමා ''එය හැර වෙනත් වරයක් ගනිවු'' යයි කීය. ඔවුහු ''අපි වෙනත් වරයක් ප්‍රයෝජන නැත්තෙමු'' යි කීහ. එසේ නම් දින වෙන් කොට ගෙන ගනිවු යයි (රජු කීය). ඔවුහු සත්වසරක් ඉල්ලූහ. රජු නොදුනි. මෙසේ (වසර) හයක්, පහක්, හතරක්, තුනක්, දෙකක්, එකක්, මාස හතක්, හයක්, පහක්, හතරක් වශයෙන් තුන් මාසය දක්වා ඉල්ලූහ. රජතුමා ''ගනිවු'' යයි දුනි. ඔවුහු වරය ලැබ අතිශයින් සතුටු වූවාහු. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹ වැඳ ''ස්වාමීනි අපි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට තුන් මසක් උපස්ථාන කිරීමට කැමැත්තෙමු. ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ තුන්මස වස් විසීම ඉවසා වදාරණු මැනවැයි කීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තුෂ්ණීභාවයෙන් ඉවසා වදාළහ. ඉන්පසු ඔවුහු තම ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයාට ''මේ තුන් මාසය අප විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථාන කළ යුතුය. විහාරය මුල්කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට උපස්ථානයට අවශ්‍ය සියලු දේ කරවයි හස්නක් යැවූහ. හෙතෙම ඒ සියල්ල සම්පාදනය කොට ආපසු දන්වා යැවීය. ඔවුහු කසාවත් හැඳ ගත්තෝ වී වතාවත් කරන පුරුෂයන් දහසක් සමඟ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මැනවින් උපස්ථාන කරමින් ජනපදයට වැඩමවා

විහාරය පවරා දී වාසය කරවූහ. ඔවුන්ගේ භාණ්ඩගාරික වූ එක් ගෘහපති පුත්‍රයෙක් සිය බිරිඳ සහිතව සැදැහැති වූයේ තෙරුවන් කෙරෙහි පැහැදුණේ විය. හෙතෙම බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයාට දන්වැට සකසා දුන්නේය. ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයා එම දන්වැට ගෙන ජනපද වාසී එකොළොස් දහසක් පමණ වූ පුරුෂයන් සමග සකසාම දානය පැවැත්විය. එහි සමහර ජානපදිකයෝ (මෙයට) විරුද්ධ සිත් ඇත්තෝ වූහ. ඔවුහු දානයට අනතුරු කොට දිය යුතු දේ තමාම අනුභව කළහ. බත්හල ද ගින්නෙන් දවූහ. වස් පවාරණය කළ කල්හි රාජ පුත්‍රයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මහත් සත්කාර කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෙරටු කොට පිය රජුගේ සමීපයට ගියහ. එහි ගොස් (කලකට පසු) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පෑහ. රජතුමා ද රාජ පුත්‍රයෝ ද ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයා ද භාණ්ඩාගාරික ද පිළිවෙලින් කළුරිය කොට පිරිස සමග ඝාඨීයෙහි උපන්හ. විරුද්ධ සිත් ඇති ජනයෝ නිරයන්හි උපන්හ. මෙසේ ඒ ජන සමූහයන් දෙක ඝාඨීයෙන් ඝාඨීය, නිරයෙන් නිරය උපදින්නාහු කල්ප අනූ දෙකක් ඉක්ම ගියේය. ඉක්බිති මේ හද්‍ර කල්පයෙහි කාශ්‍යප බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කාලයෙහි ඒ නැසුණු සිත් ඇති ජනයෝ ප්‍රේතයන් අතර උපන්හ. මිනිස්සු තමන්ගේ ඥාතීන් වූ ප්‍රේතයන් සඳහා දන් දී (මේ පින්) අපගේ ඥාතීන්ට වේවා''යි අනුමෝදන් කරති. ඔවුහු සම්පත් ලබති. ඉක්බිති මේ ප්‍රේතයෝ ද එය දැක කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹ ''ස්වාමීනි, කිම අපිද මෙබඳු වූ සම්පත් ලබන්නෙමුද''යි විචාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''දන් නොලබවු, එසේ ද වුවත් අනාගතයෙහි ගෞතම නම් බුදු කෙනෙක් වන්නාහ. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි බිම්බිසාර නම් රජෙක් වන්නේය. හෙතෙම මෙයින් කල්ප අනූ දෙකකට පෙර නුඹලාගේ ඥාතියෙක් විය. හෙතෙම බුදුරජාණන් වහන්සේට දානයක් දී නුඹලාට පිං දෙන්නේය. එකල ලබන්නෙහුයයි වදාළහ. මෙසේ වදාළ කල්හි වනාහී ඒ ප්‍රේතයන්ට එම වචනය ''හෙට (සම්පත්) ලබන්නෙහුය'යි කියන ලද්දක් මෙන් විය.

ඉක්බිති එක් බුද්ධාන්තරයක් ඉක්ම ගිය කල්හි අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලොව උපන්හ. ඒ රාජ පුත්‍රයෝ තිදෙනා ද ඒ පුරුෂයන් දහසත් සමඟ දෙව්ලොවින් චුතව මගධ රට බ්‍රාහ්මණ කුලයෙහි ඉපිද පිළිවෙළින් සෘෂි ප්‍රව්‍රජ්‍යාවෙන් පැවිදිව ගයා ශීර්ෂයෙහි ජටිලයෝ තිදෙනා වූහ. ජනපදයෙහි නියෝජිත පුරුෂයා බිම්බිසාර රජු විය. භාණ්ඩාගාරික ගෘහපතියා විශාඛ මහ සිටුවරයා විය. ඔහුගේ බිරිඳ ධම්මදින්නා නම් සිටු දියණිය වූවාය. මෙසේ සියලු අවශේෂ පිරිසද රජුගේම පිරිවර වී උපන්නේය. අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලොව ඉපිද සත් සතිය ගෙවා

පිළිවෙළින් බරණැසට වැඩම කොට දම්සක් පවත්වා පඤ්ච වග්ගිය භික්ෂූන් ආදී කොට දහසක් පිරිවර ඇති ජටිලයන් තිදෙනා දක්වා (පිරිස) භික්මවා රජගහ නුවරට වැඩියහ. එහිදී ද එදිනම තමන් වහන්සේ වෙත පැමිණි බිම්බිසාර රජු මගධ වැසි එක් ලක්ෂ විසි දහසක් බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතියන් සමඟ සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිට වූහ. ඉක්බිති රජු විසින් හෙට දින සඳහා දානයෙන් ආරාධනා කරන ලද්දාහු එය පිළිගෙන දෙවන දවස්හි පෙරටුව යන්නාවූ සක්දෙව් රජු විසින්

''දැමුණු වෙසෙසින් මිදුණු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දඹරන් පැහැ ඇති සේක්, දැමුණු වෙසෙසින් මිදුණු පුරාණ ජටිලයන් සමඟ රජගහ නුවරට වැඩියහ'' යයි මේ ආදී ගාථාවන්ගෙන් ස්තුති කරනු ලබන්නාහු රජගහ නුවරට පිවිස රජුගේ නිවස්තේදී මහා දානය පිළිගත්හ. ඒ ප්‍රේතයෝ ''රජතුමා දැන් අපට දානය අනුමෝදන් කරන්නේය, දැන් අනුමෝදන් කරන්නේය'' යි ආශාවෙන් පිරිවරා සිටියහ. රජතුමා දන් දී ''භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කොහි නම් වසන්නාහුදැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විහාරස්ථානය ගැනම සිතීය. ඒ දානය කිසිවෙකුට අනුමෝදන් නොකළේය. ප්‍රේතයෝ සිඳුණු ආශා ඇත්තෝ වී රාත්‍රියෙහි රජුගේ නිවෙස්නේ අතිශයින් භය ජනක දුඃඛිත හඬක් කළහ. රජ භයට සංවේගයට හා සන්තාපයට පැමිණියේය. ඉක්බිති රාත්‍රිය පහවූ කල්හි ''මෙබඳු ශබ්දයක් ඇසුවෙමි. ස්වාමීනි, මට කුමක් නම් වන්නේද'යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විමසීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''මහරජ, බිය නොවෙව, කිසි නපුරක් නොවන්නේය. එසේ ද වුවත් නුඹගේ පෙර ඥාතීහු ප්‍රේතයන් අතර උපන්නාහු වෙති. ඔවුහු එක් බුද්ධාන්තරයක් ''බුදුන් වහන්සේට දන් දී අපට පිං අනුමෝදන් කරන්නේයයි නුඹම බලාපොරොත්තුවෙන් හැසිරෙති. නුඹ ඊයේ ඒ පිං අනුමෝදන් නොකළෙහිය. ඔවුහු සිඳුණු ආශා ඇත්තාහු එබඳු වූ දුඃඛිත ශබ්දයක් කළයි වදාළහ. හෙතෙම ''ස්වාමීනි, දැන් දුන් කල්හි ලැබෙන්නෙහුදැයි ඇසීය. ''මහරජ, එසේ යයි (භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.) ''ස්වාමීනි, එසේනම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අද දින සඳහා මාගේ දානය පිළිගන්නා සේක්වා, ඔවුන්ට දානය අනුමෝදන් කරන්නෙමි'යි කීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිළිගත්හ. රජතුමා නිවෙස්නට ගොස් මහා දානයක් පිළියෙල කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කාලය දන්වා යැවීය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජුගේ ඇතුල් පුරයට වැඩමකොට පනවන ලද අසුනෙහි භික්ෂු සංඝයා සමඟ වැඩ හුන්හ. ඒ ප්‍රේතයෝද ''අදවත් ලබන්නෙමු නම් යෙහෙකැයි ගොස් බිත්තියෙන් පිට ආදී තැන්වල සිටියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේ ඒ සියලු ප්‍රේතයෝ රජුට පෙනෙන්නෝ

වූවාද එසේ කළහ. රජතුමා දානය සඳහා පැන් පූජා කරන්නේ ''මේ පින ඒ ඥාතීන්ට වේවා''යි අනුමෝදන් කළේය. එකෙණෙහිම ඒ ප්‍රේතයන්ට පියුමෙන් ගැවසීගත් පොකුණු පහළ විය. ඔවුහු එහි නා පැන් පානය කොට සන්සිඳුණු දාහය ක්ලාන්තය හා පිපාසය ඇත්තාහු රන්වන් වූහ. රජතුමා කැඳ, කෑ යුතු දේ හා බොජුන් දී පිං අනුමෝදන් කළේය. එකෙණෙහිම ඔවුන්ට දිව්‍යමය කැඳ, කෑ යුතු දේ හා බොජුන් පහළ විය. ඔවුහු ඒවා අනුභව කොට පිණාගිය ඉන්ද්‍රිය ඇත්තෝ වූහ. ඉක්බිති වස්ත්‍ර හා සෙනසුන් පූජා කොට පිං අනුමෝදන් කළේය. ඔවුන්ට දිව්‍යමය වස්ත්‍ර, දිව්‍යමය යානා, දිව්‍යමය ප්‍රාසාද, දිව්‍යමය ඇතිරිලි, දිව්‍යමය සයනාදී අලංකාර නොයෙක් දේ පහළ විය. ඔවුන්ගේ ඒ සම්පත්ති යම් සේ සියල්ලම ප්‍රකට වේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එසේ අධිෂ්ඨාන කළහ. රජතුමා අතිශයින් සතුටු සිත් ඇත්තේ විය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දන් වළඳා අවසන් කළානු මගධාධිපති රජුට අනුමෝදනාව පිණිස ''තිරොකුඩ්ඩෙසු තිට්ඨන්ති'' යන මේ ගාථා වදාළහ. මෙපමණකින්ම ''යෙන යත්ථ යදා යසමා තිරොකුඩ්ඩං පකාසිතං පකාසෙත්වාන තං සබ්බං'' යන මේ මාතෘකා කෙටියෙන්ද විස්තර වශයෙන්ද පැහැදිලි කළේ වෙයි.

දැන් මේ තිරොකුඩ්ඩ (සූත්‍ර)ය පිළිවෙළින් අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමු. ඒ කෙසේද යත්, පළමු ගාථාවෙහි '**තිරොකුඩ්ඩ**' යනු බිත්තීන්ගේ පසුභාගය කියනු ලැබෙත්. '**තිට්ඨන්ති**' යන මෙය හිඳීම් ආදිය ප්‍රතික්ෂේප කළ හෙයින් සිටීම කියවෙන වචනයකි. එයින් යම් සේ ප්‍රාකාරයෙන් එහා පැත්තට පර්වතයෙන් එහා පැත්තට යන තැනැත්තා ''තිරො පාකාරං තිරො පබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති'' (බිත්තියෙන් පිටතට, පර්වතයෙන් පිටතට නොගැටමින් යයි) කියත් ද එලෙසින්ම මෙහි ද බිත්තියෙන් එහා පැත්තෙහි සිටින කල්හි ''තිරොකුඩ්ඩෙසු තිට්ඨන්ති'' යයි වදාළහ. ''**සන්ධිසිඞ්ඝාටකෙසුච**'' යන මෙහි ''සන්ධියො'' යන්නෙන් සතර මං සන්ධි කියනු ලැබෙත්. ගෘහසන්ධි, බිත්ති සන්ධි, ආලෝක සන්ධි ආදිය ද වේ. ''සිඞ්ඝාටකා'' යන්නෙන් තුං මං සන්ධි කියනු ලැබෙත්. එය එක්කොට මුල් පදය සමග ගළපන්නේ ''සන්ධි සිඞ්ඝාටකෙසුච'' යයි වදාළහ. ''**ඳ්වාරබාහාසු තිට්ඨන්ති**'' යනු නගර ද්වාර, ගෘහද්වාරයන්ගේ කණු ඇසුරු කොට සිටිත්; ''**ආගන්ත්වාන සකං ඝරං**'' යනු මෙහි ස්වකීය ගෘහය නම් පෙර ජාතියෙහි නෑ ගෙය ද තමා අධිපති භාවයෙන් විසූ පෙර ගෙය ද ඒ දෙකම ද යම් හෙයකින් ඒ ඥාතී ප්‍රේතයෝ ස්වකීය ගෘහය යන හැඟීමෙන් එත් ද එහෙයින් ''ආගන්ත්වාන සකං ඝරං'' යයි වදාළහ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෙර නොවිසූ නමුදු පෙර ඥාතියෙකුගේ ගෘහයක් වන බැවින් බිම්බිසාර රජුගේ නිවෙස්තට ස්වකීය ගෘහය යන හැඟීමෙන් පැමිණ බිත්තියෙන් පිටත සතර මං සන්ධි තුන් මං සන්ධි දොර බා ආදී තැන්වල සිටි ඊර්ෂ්‍යාවේ හා මසුරුකමේ ඵල අනුභව කරන - විකාර වූ දික් රැවුල් හා කෙස් දරන අඳුරු වූ මුව ඇති ලිහිල්, බැඳුණු, එල්ලෙන, කෘශ පරුෂ, කළු අඟ, පසඟ ඇති ඒ ඒ තැන්හි ලැව් ගින්නෙන් දැවුණු තල්ගස් වැනි සමහරෙකුද - සාගිනි පිපාසා නැමති ගිනි ගන්නා දඬු ගැටීමෙන් උදරයෙන් පැන නැගී මුවෙන් නික්මෙන්නා වූ ගිනි ජාලාවෙන් හාත්පසින් දවෙන ශරීර ඇති සමහරෙකුද - ඉදි කටු සිඳුරක් මෙන් ඉතාමත් කුඩා වූ ගලනාළයක් ද පර්වතයක් බඳු කුසක්ද ඇති බැවින්, ලැබුණා වූ ද පාන භෝජන ඇති පමණ අනුභව කිරීමට අසමත් කම නිසා සාපිපාසාවෙන් පෙළෙන්නා වූ අනෙක් රසයක් නොවිඳින්නා වූ සමහරෙකු ද - ඔවුන්නොවුන්ගේ ද අන්‍ය සත්වයන්ගේ ද බිඳුණු ගඩු පිළිකා මුවෙන් වැගිරෙන ලේ, සැරව, සද මිඳුළු ආදිය ලැබුණු අමෘතයක් මෙන් රස විඳින්නා වූ අතිශයින් දැකීමට අපහසු විරූපී භයානක ශරීර ඇත්තා වූ සමහරෙකු ද වශයෙන් බොහෝ ප්‍රේතයන් රජුට දක්වන සේක්;

''තිරො කුඩ්ඩෙසු තිට්ඨන්ති සන්ධිසිඞ්ඝාටකෙසුච
ද්වාර බාහාසු තිට්ඨන්ති ආගන්ත්වාන සකං ඝරං''

''ඥාති ප්‍රේතයෝ තමන් පෙර විසූ ගෙය කරා අවුත් බිත්තියෙන් පිටත ද ගෘහ සන්ධි බිත්ති සන්ධි සතරමං සන්ධි තුන් මං සන්ධි ආදී තන්හිදී දොර බා සමීපයේ ද සිටිත්.'' යයි

දේශනා කොට නැවත ඔවුන් විසින් කරන ලද කර්මයෙහි දරුණු බව දක්වන්නාහු ''පහුතෙ අන්නපානම්හි'' යන දෙවෙනි ගාථාව වදාළහ.

එහි ''පහුතෙ'' යනු අල්ප නොවූ, බොහෝ, ඇති පමණ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''පහුසන්තො නහරති'' ආදී තන්හි මෙන් ''බ''කාරයට ''ප'' කාරය ලැබේ. සමහරු වනාහී ''පහුතෙ'' යයිද ''පහූතං'' යයි ද ශබ්ද කරති. මේවා ප්‍රමාද පාඨයෝ වෙති. අන්නෙච පානම්හිච = (ආහාර ද පාන ද ඇති කල්හි) **අන්නපානම්හි**; ඛජ්ජෙච භොජ්ජෙච = (කෑ යුතු දේ ද බුදිය යුතු දේ ද) **ඛජ්ජභොජ්ජෙ** වේ; එයින් අනුභව කරන, පානය කරන, කන, රස විඳින වශයෙන් චතුර්විධ ආහාර දක්වයි. ''**උපට්ඨිතෙ**'' යනු සමීපයට පැමිණ සිටි කල්හි; සකස් කළ කල්හි, පිළියෙල කළ කල්හි, මනාකොට තැබූ කල්හි, යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**න තෙසං කොචි සරති**

සත්තානං'' යනු ඒ ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් සත්වයන්ගේ කිසියම් මවක් හෝ පියෙක් පුතෙක් හෝ (ඔවුන්) සිහි නොකරයි. කුමන කරුණක් නිසාද? ''**කම්මපච්චයා**'' තමා විසින් කරන ලද දන් නොදීම්, දන් වැළැක්වීම් ආදී ප්‍රභේද ඇති තද මසුරුකම හේතු කොට ගෙනය. ඒ කර්මය වනාහී ඔවුන්ගේ ඥාතීන්ට (ඔවුන් ගැන) සිහි කිරීමට නොදෙයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආහාරපානාදිය බොහෝ සෙයින් පිළියෙල කර ඇති කල්හි අප උදෙසා ද කිසිවක් දෙන්නේ නම් මැනැවැයි ඥාතීන් ගැන බලාපොරොත්තුවෙන් හැසිරෙන ඒ ප්‍රේතයන්ට ඔවුන් විසින් කරන ලද ඉතාමත් කටුක විපාක ගෙන දෙන කර්මයාගේ හේතුවෙන් කිසිම ඥාතියෙකුට සිහි කිරීම් මාත්‍රයක්වත් නොමැති බව දක්වමින්,

''**පහූතෙ අන්නපානම්හි ඛජ්ජභොජ්ජෙ උපට්ඨිතෙ**
න නෙසං කොචි සරති සත්තානං කම්ම පච්චයා''

''බොහෝ ආහාර පාන ද ඛාද්‍ය භෝජ්‍ය ද පිළියෙලව ඇති කල්හි පවා ඒ ප්‍රේත ලෝකයෙහි උපන් සත්වයන්ගේ අකුශල කර්ම හේතුවෙන් කිසිම නෑදෑයෙක් ඔවුන් සිහි නොකෙරෙයි'' යනුවෙන් වදාරා නැවත රජු විසින් ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීන් උදෙසා දුන් දානය පසසමින් ''එවං ද්දනති ඤාතීනං'' යන තෙවැනි ගාථාව වදාළහ.

එහි ''**එවං**'' යනු උපමාවාචී පදයකි. එහි සම්බන්ධය දෙආකාරයකින් වේ; ඒ සත්වයන්ගේ කර්මය හේතුවෙන් සිහි නොකරන කල්හිද යමෙක් අනුකම්පා කරන්නෝ වෙත් ද ඔවුහු මෙසේ ඥාතීන්ට කිසිවක් නමුදු දෙති යයි ද ''මහරජ, නුඹ විසින් යම් සේ දෙන ලද්දේ ද යමෙක් (ඥාතීන් කෙරෙහි) අනුකම්පා කරන්නෝ වෙත් ද ඔවුහු මෙසේ පිරිසිදු වූ ප්‍රණීත වූ කැප වූ පාන භෝජන ඔවුන් පැමිණ සිටි කල්හි දෙති යයි ද වේ. ''**ද්දනති**'' යනු දෙති, නියම කොට දෙති, පවරා දෙති. ''**ඤාතීනං**'' යනු මව් පසින්ද පිය පසින්ද සම්බන්ධ වූවනට; ''**යෙ**'' යනු යම්කිසි පුත්‍රයෝ හෝ දූවරු හෝ සහෝදරයෝ හෝ; ''**හොන්ති**'' යනු වෙති. ''**අනුකම්පකා**'' යනු අර්ථය කැමති, හිතවත්තු, ''**සුචිං**'' යනු පිරිසිදු වූ දර්ශනීය වූ, මනහර වූ, ධාර්මික වූ, ධර්මානුකූලව ලැබුණු; '**පණීතං**' යනු උතුම් ශ්‍රේෂ්ඨ; '**කාලෙන**' යනු ඥාතී ප්‍රේතයන් පැමිණ බිත්තියෙන් පිටත ආදී තන්හි සිටි කල්හි; ''**කප්පියං**'' යනු යෝග්‍ය, සුදුසු, ආර්‍යයන්ට පරිභෝගයට සුදුසු; ''**පානභොජනං**'' යනු පාන ද භෝජනද; මෙහි ''පානභොජන'' යන්නෙන් සියලුම දිය යුතු දේ අදහස් කරන ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධාධිපති රජු විසින් ප්‍රේත වූ ඥාතීන්ට අනුකම්පාවෙන් දෙන ලද පානභෝජන පසසන්නාහු:

''එවං දදනති ඤාතීනං යෙ හොනති අනුකම්පකා
සුචිං පණීතං කාලෙන කප්පියං පානභොජනං''

''නැයන් අතුරෙන් යම් කෙනෙක් ඔවුනට අනුකම්පා කරන්නාහු වෙත් ද, ඔහු තුමු ඔවුන් පැමිණ සිටි කල්හි පිරිසිදු වූ ප්‍රණීත වූ, කැප වූ පාන භෝජන නැයන් උදෙසා මෙසේ දෙත්'' යයි දේශනා කොට නැවත යම් ආකාරයකින් දෙන ලද දෙය ඔවුනට අයත් වේද එය දක්වන්නාහු ''ඉදං වො ඤාතීනං හොතු'' යන සතරවෙනි ගාථාවේ පූර්ව අර්ධය වදාළහ. එය තුන්වෙනි ගාථාවේ පූර්ව අර්ධය සමඟ ''එවං දදනති ඤාතීනං යෙ හොනති අනුකම්පකා ඉදංවො ඤාතීනං හොතු සුඛිතා හොනතු ඤාතයො'' යයි සම්බන්ධ කළ යුතුය. එයින් ''ඉදං වො ඤාතීනං හොතු'' (මේ පින (පරලොව ගිය) ඥාතීන්ට වේවා) යයි මෙසේ දෙති. වෙනත් අයුරකින් නොවේ. මෙහි ආකාරාර්ථය ඇති ''එවං'' ශබ්දයෙන් දිය යුතු ආකාරය නිදසුන් කළේ වෙයි. එහි ''ඉදං යනු දිය යුතු දෙය දැක්වීමයි. ''වො'' යනු ''කච්චි පන වො අනුරුද්ධා සමගගා සමොදමානා'' යයි ද ''යෙහි වො අරියා'' යයි ද මේ ආදී තන්හි මෙන් හුදෙක් නිපාතයක් පමණි. ෂට්ඨී විභක්ති පදයක් නොවේ. ''ඤාතීනං හොතු'' යනු ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීන්ට වේවා; ''සුඛිතා හොනතු ඤාතයො'' යනු ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීහු මේ පින් පරිභෝග කරන්නාහු සුවපත් වූවෝ වෙත්වා යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් ඥාතීන්ට යම් ආකාරයකින් ඒ පින දිය යුතු ද එය ''ඉදං වො ඤාතීනං හොතු සුඛිතා හොනතු ඤාතයො'' යනුවෙන් දේශනා කොට නැවත යම් හෙයකින් ''ඉදං වො ඤාතීනං හොතු'' යයි කී කල්හි ද අනෙකෙකු විසින් කරන ලද කර්මය වෙන කෙනෙකුට ඵල දෙන්නේ නොවේද හුදෙක් වනාහී එසේ උදෙසනු ලබන ඒ පින පරලොව ගිය ඥාතීන්ට කුශල කර්මයකට හේතු වේද එහෙයින් යම් සේ ඒ ඤාතී ප්‍රේතයන්ට ඒ පින පදනම් කොට ගෙනම එකෙණෙහිම ඵල උපදවන කුශල කර්මයක් වේද එය දක්වන්නාහු ''තෙව තත්‍රා'' යන සතරවෙනි ගාථාවේ පසු අඩද ''පහුතෙ අනත පානමහි'' යන පස්වෙනි ගාථාවේ පෙර අඩද වදාළහ. ඒ පදයන්ගේ අර්ථය: - ''තෙ ඤාතිපෙතා (ඒ ඤාති ප්‍රේතයෝ) යම් තැනක ඒ දානය දෙනු ලැබේද ''තත්‍රා'' (එහි) භාත්පසින් පැමිණ; ''සමාගනත්වා'' එක්රැස් වී හෝ එක් තැනකට එකතු වී යයි කියන ලද්දේ වෙයි. සමං ආගතා = සමාගතා;

(සමව ආවාහු = සමාගතා වේ) අපේ මේ ඥාතීහු අප සඳහා දානයක් නියම කොට දෙති යි යන මේ කාරණය සඳහා සමව ආවෝ වී යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**පහුතෙ අන්නපානම්හි**'' යනු එහි තමා සඳහා උදෙසනු ලබන බොහෝ ආහාර පාන ඇති කල්හි; ''**සක්කච්චං අනුමොදරෙ**'' යනු කර්මඵල අදහමින් බුහුමන් කිරීම් අත් නොහරිමින් විසුරුණු සිත් ඇත්තෝ නොවී ''මේ දානය අපට හිත සුව පිණිස වේවායි සතුටු වෙති. අනුමෝදන් වෙති. හටගත් ප්‍රීති සොම්නස් ඇත්තෝ වෙති යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් අයට යම් සේ එකෙණෙහිම ඵල උපදවන කුශල කර්මයක් වේද එය දක්වන්නාහු;

''**තෙව තත්‍ර සමාගන්ත්වා ඤාතිපෙතා සමාගතා**
පහුතෙ අන්නපානම්හි සක්කච්චං අනුමොදරෙ''

''ඒ ඥාති ප්‍රේතයෝ ඒ දන් දෙන තැනට නොයෙක් දිශා භාගයෙන් අවුත් එක්රැස් වූවාහු තමන් උදෙසා බොහෝ ආහාර පාන දෙනු ලබන කල්හි සකසා පින් අනුමෝදන් වෙත් හෙවත් එය අනුව සතුටු වෙන්'' ය යි දේශනා කොට නැවත ඥාතීන් නිසා හටගත් කුශල කර්ම ඵලය අනුභව කරන ඔවුන් ඥාතීන් උදෙසා ස්තුති කරන ආකාරය දක්වන්නාහු ''චිරං ජීවනතු'' යන පස්වෙනි ගාථාවේ පසු අඩ ද ''අම්හාකඤ්ච කතා පූජා'' යන සයවෙනි ගාථාවේ පෙර අඩ ද වදාළහ. ඒ පදයන්ගේ අර්ථය: ''**චිරං ජීවනතු**'' යනු බොහෝ කල් ජීවත් වන්නෝ වෙත්වා; ''**නො ඤාති**'' යනු අපගෙ ඥාතීහු; ''**යෙසං හෙතු**'' යනු යමෙක් නිසා, යමකගේ හේතුවෙන්; '**ලාභාමසෙ**' යනු ලබමු; තමා විසින් එකෙණෙහි ලබන ලද සම්පත් සාක්ෂ්‍ය කොට දක්වමින් කියති; ප්‍රේතයන්ට වනාහී තමාගේ අනුමෝදන් වීමෙන්ද දායකයන්ගේ උදෙසීමෙන් ද දක්ෂිණාවට සුදුසු සම්පත්තියෙන්ද යන අඩ්ග තුනෙන් දක්ෂිණාව සමෘද්ධ වේ. එකෙණෙහිම ඵල උපදවන්නේ වේ. එහි දායකයෝ විශේෂ හේතුව වෙති. එහෙයින් ''යෙසං හෙතු ලභාමසෙ'' යයි කීහ. ''**අම්හාකඤ්ච කතා පූජා**'' යනු ''ඉදං වො ඤාතීනං හොතු'' යයි මෙසේ මේ දානය උදෙසන්නන් විසින් අපටද පූජා කරන ලදී. ''**දායකාව අනිප්ඵලා**'' යනු යමෙකුගේ සිතෙහි පරිත්‍යාගමය කර්මයක් කරන ලද්දේ ද ඔහුට එහිදීම ඵලය ලබාදීම මගින් දායකයෝ ද ඵල රහිත වූවෝ නොවෙති; යනුයි. මෙහි කීය: කිම ප්‍රේත විෂයෙහි උපන්නාවූ ඥාතීහු පමණක්ම (පින්) ලබන්නාහු ද නැතහොත් අනෙකුත් ඥාතීහු ද ලබත්ද? යනුයි. මෙහිදී අප කිවයුතු කුමක් මෙහි ඇත්තේද? ජාණුස්සෝනි බ්‍රාහ්මණයා විසින් විමසන ලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ම මෙය ප්‍රකාශ

කරන ලදී. මෙය වනාහී මෙසේ කියන ලද්දේ වෙයි. ''පින්වත්, ගෞතමයන් වහන්ස, බ්‍රාහ්මණ නම් වූ අපි ''මේ දානය පරලොව ගිය සහලේ නෑයන් වෙත පැමිණේවා. මේ දානය පරලොව ගිය සහලේ නෑයෝ පරිභෝග කරත්වා''යි දන්දෙමු. ශ්‍රාද්ධ (මළවුන් පිණිස දෙන දානය) කරමු. කිම, භවත් ගෞතමයන් වහන්ස, ඒ දානය පරලොව ගිය සහලේ ඥාතීන්ට පැමිණේද? කිම, ඒ පරලොව ගිය සහලේ ඥාතීහු ඒ දානය පරිභෝග කරත්ද? බ්‍රාහ්මණය, ස්ථානයෙහි පැමිණෙයි. අස්ථානයෙහි නොපැමිණෙයි. භවත් ගෞතමයන් වහන්ස ස්ථානය කවරේද? අස්ථානය කවරේද? බ්‍රාහ්මණය, මේ ලෝකයෙහි ඇතමෙක් පරපණ නසන්නාහු වෙති. - පෙ - මිථ්‍යා දෘෂ්ටික වෙති. හෙතෙම කය බිඳීමෙන් මරණින් පසු නිරයෙහි උපදියි. නිරිසතුන්ගේ යම් ආහාරයක් වේ නම් එයින් ඔහු එහි යැපෙයි. එයින් ඔහු එහි සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය නොපැමිණේ නම් මෙයද (එබඳු) අස්ථානයකි. බ්‍රාහ්මණය, මෙලොව ඇතමෙක් ප්‍රාණඝාතී වෙති. - පෙ - මිථ්‍යාදෘෂ්ටික වෙති. හෙතෙම කාබුන් මරණින් මතු තිරිසන් යෝනියට එළඹෙයි. තිරිසන් යෝනියේ සත්වයන්ට යම් ආහාරයක් වේ නම් හෙතෙම එහි එයින් යැපෙයි. එයින් හෙතෙම එහි සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටි තැනැත්තාට ඒ දානය නොපැමිණේ නම් මෙය ද ඒ අස්ථානයකි. බ්‍රාහ්මණය මෙලොව ඇතමෙක් ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකුණාහු වෙති. - පෙ - සම්‍යක් දෘෂ්ටික වෙති. හෙතෙම කාබුන් මරණින් මතු මිනිසුන්ගේ සහභාවයට පැමිණෙයි. - පෙ - දෙවියන්ගේ සහභාවයට පැමිණෙයි. දෙවියන්ගේ යම් ආහාරයක් වේ නම් ඔහු එහි එයින් යැපෙයි. ඔහු එහි එයින් සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය නොඑළඹේ නම් මෙය ද ඒ අස්ථානයකි. බ්‍රාහ්මණය මේ ලෝකයෙහි ඇතමෙක් ප්‍රාණඝාතයෙන් යුක්ත වූවෝ වෙති. - පෙ - මිථ්‍යාදෘෂ්ටික වූවෝ වෙති. හෙතෙම කාබුන් මරණින් මතු ප්‍රේත විෂයට එළඹෙයි. හෙතෙම ප්‍රේත විෂයට අයත් සත්වයන්ගේ යම් ආහාරයක් වේ නම් එයින් එහි යැපෙයි. එයින් ඔහු එහි සිටියි. ඔහුට මිත්‍රයෝ හෝ සගයෝ හෝ සහලේ නෑයෝ හෝ යමක් මෙහෙන් දෙත් නම් එයින් ඔහු එහි යැපෙයි. එයින් ඔහු එහි සිටියි. බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය එළඹේ නම් මේ ඒ ස්ථානය වෙයි. පින්වත්, ගෞතමයන් වහන්ස, ඉදින් ඒ පරලොව ගිය සහලේ නෑයා එම ස්ථානයට නොපැමිණියේ නම් කවරෙක් ඒ දානය පරිභෝග කෙරේ ද? බ්‍රාහ්මණය, පරලොව ගිය අනෙක් සහලේ නෑයෝ ද එතනට පැමිණියාහු වෙත් ද ඔවුහු ඒ දානය පරිභෝග කරත්. පින්වත් ගෞතමයන් වහන්ස, ඒ සහලේ නෑයා ද එතනට නොපැමිණියේ වේ ද අන්‍ය සහලේ නෑයෝ ද එතනට නොපැමිණියාහු

වෙත් ද (එහිදී) කවරෙක් ඒ දානය පරිභෝග කරත් ද? බ්‍රාහ්මණය, යම් කරුණකින් මේ දීඝී කාලයෙහි පරලොව ගිය සහලේ නෑයන්ගෙන් ඒ ස්ථානය තොර වන්නේය යන මේ කාරණය අස්ථාන වෙයි. අනවකාශ වෙයි. බ්‍රාහ්මණය, තවද දායක තෙමේ ද අනිෂ්ඵල වෙයි'' යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධාධිපති රජුට ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් පූර්ව ඥාතීන්ගේ සම්පත්තිය නිසා ස්තුති කරන්නාහු ''මහරජ, නුඹගේ මේ ඥාතීහු මේ දාන සම්පත්තියෙන් සතුටු සිත් ඇත්තෝ වී මෙසේ ස්තුති කෙරෙති'' යි දක්වන සේක් :

''විරං ජීවන්තු නො ඤාති යෙසං හෙතු ලභාමසෙ
අම්හාකඤ්ච කතා පූජා දායකාව අනිඵලා''

''යම් කෙනෙකුන් නිසා පින් අනුමෝදන් කළ මෙකෙණෙහි සම්පත් ලබමෝද ඒ අප නෑයෝ බොහෝ කල් ජීවත් වෙත්වා. ඔවුන් විසින් අපට ද පූජා කරන ලදී. ඒ දන් දුන් දායකයෝ ද ඵල රහිතයෝ නොවෙති'' යනුවෙන් දේශනා කොට නැවත ප්‍රේත විෂයෙහි උපන්නාවූ ඔවුන්ට සම්පත් ප්‍රතිලාභයට හේතුවන ගොවිතැන, ගවපාලනය ආදී අනෙකක් නොමැති බවත් මොලොවින් දුන් දෙයින් යැපෙන බවත් දක්වන්නාහු ''නහි තත්‍ර කසී'' යන සයවෙනි ගාථාවේ පසු අඩ ද ''වණිජ්ජා තාදිසී'' යන මේ සත්වෙනි ගාථාවත් දේශනා කළහ. මේ එහි අර්ථ වර්ණනාවයි : මහරජ, ''**තත්‍ර**'' ඒ ප්‍රේත විෂයෙහි යමක් හේතු කොට ගෙන ඒ ප්‍රේතයෝ සම්පත් ලබන්නෙහු ද ''**නහි කසී අත්‍රී**'' එබඳු ගොවිතැනක් නැත්තේමය. ''**ගොරක්ඛෙත්‍ර න විජ්ජති**'' හුදෙක් ගොවිතැන පමණක් නොවේ. යමක් නිසා ඔවුහු සම්පත් ලබන්නෙහුද ඒ ගව පාලනය ද මේ ප්‍රේත විෂයෙහි නොපවතී. ''**වණිජ්ජා තාදිසි නත්‍රී**'' යමක් ඔවුන්ට සම්පත් ප්‍රතිලාභය සඳහා හේතු වන්නේ ද එබඳු වූ වෙළඳාමක් ද නැත. ''**හිරඤ්ඤදන කයාක්‍රකයං**'' යමක් ඔවුන්ට සම්පත් ප්‍රතිලාභය සඳහා හේතු වන්නේ ද එබඳු අමුරන් වලින් මිළදී ගැනීමක් විකිණීමක් (වෙළඳෙළඳාමක්) ද එහි නැත. ''**ඉතො දිනෙනන යාපෙන්ති පෙතා කලකතා තහිං**'' යනු හුදෙක් වනාහී මෙලොවින් ඥාතීන් විසින් හෝ මිත්‍රාමාත්‍යන් විසින් හෝ දෙන ලද දෙයින් යැපෙති. ආත්මභාවය පවත්වති. ''**පෙතා**'' යනු ප්‍රේත විෂයෙහි උපන් සත්වයෝය. '**කාලකතා**' යනු තමාගේ මරණ කාලය කරණ කොට ගෙන ගිය; නැතහොත් ''කාලගතා''යයි ද පාඨයකි. කළකල් ඇත්තේ, කළ මරණ ඇත්තේ යන අර්ථයයි. '**තහිං**' යනු ඒ ප්‍රේත විෂයෙහි;

මෙසේ ''ඉතො දිනෙහන යාපෙනති පෙතා කාලකතා තහිං' යයි දේශනා කොට දැන් උපමාවන්ගෙන් එම අර්ථය ප්‍රකාශ කරන්නාහු ''**උන්නමෙ උදකං වට්ටං**'' යන මේ ගාථා දෙක වදාළහ. එහි අර්ථය: යම් සේ ''**උන්නමෙ**'' ගොඩබිම උස් භූමි භාගයක වර්ෂාව විසින් වස්සවන ලද; ''**උදකං නින්නං පවත්තති**'' යම් භූමි භාගයක් පහත් බිමක් වේද පහතට නැමුණේ වේ ද ඒ ඒ තැනට (ඒ ජලය) ගලා බසී, යයි, පැමිණේද; '**එවමෙව ඉතො දින්නං**' එලෙසින්ම මෙලොවින් දුන් දානය; ''**පෙතානං උපකප්පති**'' ප්‍රේතයන් ළඟට පැමිණේ. උපදී. පහළ වේ යන අර්ථයයි. ජලය බැස යාමට පහත් බිම ස්ථාන වන්නාක් මෙන් ප්‍රේත ලෝකය දානය ළඟට පැමිණීම සඳහා ස්ථාන වේ. යම් සේ වදාළේද; ''බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටියහුට ඒ දානය ළඟට පැමිණේ ද මේ ඒ ස්ථානය යි'' යනුවෙනි. යම් සේ කඳුරු විවර ශාඛා උප ශාඛා කුඩා විල්, මහ විල් ආදියෙහි රැස් වූ (ජලය) ''**වාරිවහා**'' මහා ගඞ්ගා ''**පූරා**'' පිරුණාහු වී ''**සාගරං පරිපූරෙන්ති**'' සාගර පුරවත්ද; ''**එවමෙ ඉතො දින්නං**'' මෙසේ මෙලොවින් දෙන ලද දානය පෙර කියන ලද ආකාරයටම ''**පෙතානං උපකප්පති**'' ප්‍රේතයන් වෙත පැමිණේ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''ඉතො දිනෙහන යාපෙනති පෙතාකාලකතා තහිං'' යයි මේ අර්ථය උපමාවන්ගෙන් දේශනා කොට නැවත - යම් හෙයකින් ඒ ප්‍රේතයෝ ''මෙතනින් කිසිවක් ලබන්නෙමු'' යි ආශාවන් ගෙන් මැඩුණාහු ඥාති ගෙවලට පැමිණ ද ''මෙනම් දෙය අපට දෙවු'' යයි ඉල්ලීමට අසමත් වෙත් ද එහෙයින් ඔවුන්ගේ මේ සිහි කටයුතු වස්තූන් සිහි කරමින් කුල පුත්‍ර තෙම දක්ෂිණාව දෙන්නේ යයි දක්වමින් ''අදාසි මෙ'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි අර්ථය: ''**මෙ**'' මට මෙ නම් වූ ධනයක් හෝ ධාන්‍යක් හෝ ''**අදාසි**'' දුන්නේ යයි ද ''**මෙ**'' මට මෙබඳු කාර්‍යයක් තමා උද්යෝගයට පැමිණෙමින් ''**අකාසි**'' කළේ යයි ද අසවලා මගේ මව්පසින් හෝ පිය පසින් සම්බන්ධ බැවින් ''**ඤාති**'' නැදෑයෙක් ය යි ද සෙනෙහෙ වශයෙන් ආරක්ෂා කිරීමට සමත් බැවින් ''**මිත්තා**'' මිත්‍රයෝ ය යි ද අසවලා ''**මෙ**'' මාගේ වැලි සෙල්ලම් කළ ''**සඛා**'' යහළුවා ය යි ද මෙසේ සියල්ල සිහි කරන්නේ ''**පෙතානං දක්ඛිණං දජ්ජා** ප්‍රේතයන්ට දානය පවරා දෙන්නේය යනුවෙනි. ''**පෙතානං දක්ඛිණා දජ්ජා**'' යයි අන්‍ය පාඨයක් ද ඇත. එහි අර්ථය = දජ්ජා වේ ඒ කවරී ද යත්? ප්‍රේතයන්ගේ දක්ෂිණාවයි. එයින් ''අදාසි මෙ'' යනාදී ක්‍රමයෙන් ''**පුබ්බෙ කතමනුස්සරං**'' (ඒ ඥාති ප්‍රේතයන්) පෙර කළ උපකාර සිහි කරන්නා විසින් යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කරණ විභක්තිය වෙනුවට ප්‍රථමා විභක්තිය (යෙදුණු බව) දත යුතුය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රේතයන්ට දක්ෂිණා පිරිනැමීමෙහි හේතු වූ සිහි කළ යුතු වස්තු දක්වන්නාහු;

> ''අදාසි මෙ අකාසි මෙ ඤාතිමිත්තා සඛා ච මෙ
> පෙතානං දක්ඛිණං දජ්ජා පුබ්බෙ කත මනුස්සරං''

''මට මෙබඳු ධනයක් හෝ ධාන්‍යයක් හෝ දුන්නේය යි ද මගේ මේ කටයුත්ත කළේ යයි ද මොහු මගේ නෑයා යයි ද මිත්‍රයෝ යයි ද (වැලි කෙළියේ පටන්) මගේ යහළුවා යයි ද මෙසේ පෙර කරන ලද උපකාර සිහි කරමින් මිය පරලොව ගියවුන් උදෙසා දන් දිය යුත්තේය'' යි.

වදාරා නැවත - යමෙක් ඥාති මරණයෙන් හැඬීම් ශෝක කිරීම් ආදියෙහි නිතර වූවෝ ව වී සිටිත් ද ඒ ඥාතීන් උදෙසා කිසිවක් නොදෙත් ද ඔවුන්ගේ ඒ හැඬීම් ශෝක කිරීම් ආදිය හුදෙක් තමා තැවීමක් පමණක් ම වේ ද ප්‍රේතයන්ට කිසිදු අර්ථයක් සිදු නොකෙරේය යි දක්මින් ''නහි රුණ්ණංව'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි ''රුණ්ණං'' යනු හැඬීම, හැඬූ බව, කඳුළු හෙළීමයි; මෙයින් කායික පරිශ්‍රමය දැක්වේ. 'සොකො' යනු ශෝක කිරීමයි. ශෝක කළ බවයි. මෙයින් චිත්ත පරිශ්‍රමය දක්වයි. ''පරිදෙවනා'' යනු ඥාතිව්‍යසනයෙන් ස්පර්ශ වූවහුගේ දෙඬවීමයි. ''ප්‍රිය මනාප වූ එකම දරුව, නුඹ කොහේද? මේ ආදී වශයෙන් ගුණ වැණීමයි. මෙයින් වචී පරිශ්‍රමය දක්වයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ - හැඬීමක් හෝ ශෝක කිරීමක් හෝ ''යා චඤ්ඤා'' යම් වෙනත් වැළපීමක් වේ ද ඒ සියල්ලම ''තං පෙතානං අත්ථාය න'' ප්‍රේතයන්ට ප්‍රයෝජනය සඳහා නොවේ. හුදෙක් වනාහී තමාගේ තැවීම පමණක්මය. ''එවං තිට්ඨන්ති ඤාතයො'' ඥාතීහු සිටි අයුරින්ම සිටිත්යයි හැඬීම් ආදියෙහි නිරර්ථක භාවය දක්වා නැවත මගධ රජු විසින් යම් දක්ෂිණාවක් දෙන ලද්දේ ද එහි සාර්ථක භාවය දක්වන සේක් ''අයඤ්ච බො දක්ඛිණා'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි අර්ථය : ''මහරජ, නුඹ විසින් අද තමාගේ ඥාති සමූහයා උදෙසා ''අයඤ්ච බො දක්ඛිණා'' මේ දක්ෂිණාවක් ''දින්නා'' දෙන ලද්දේ ද එය - යම් හෙයකින් සංඝයා ලෝකයාට අනුත්තර පුණ්‍ය ක්ෂේත්‍රයක් වේ ද එහෙයින් ''සංඝම්හි සුප්පතිට්ඨිතා අඤ්ඤ'' සංඝයා කෙරෙහි මැනවින් පිහිටියා වන්නීය. ප්‍රේත ජනයාට ''දීඝ රත්තං හිතාය උපකප්පති'' බොහෝ කාලයක් හිත පිණිස එළඹේ. (ඔවුන්ගේ බලාපොරොත්තු) සමෘද්ධ වේ. ඵල දරයි යනුවෙන් වදාරන ලද්දේ වෙයි. එළඹෙන්නේ ද ''ඨානසො'' ස්ථාන වශයෙන් එළඹේ.

එකෙණෙහිම එළඹේ. බොහෝ කලකින් නොවේ. යම් සේ එකෙණෙහිම වැටහෙන්නේ ''ඨානසො චෙතං තථාගතං පටිභාති'' යයි කියනු ලැබේ ද ඒ අයුරින්ම මෙහිද එකෙණෙහිම එළඹීම ''ඨානසො උපකපජ්ජති'' යයි කියන ලදී. නැතහොත් ''බ්‍රාහ්මණය, යම් තැනක සිටිය හුට ඒ දානය එළඹේ ද මේ ඒ ස්ථානය යයි යමක් වදාරන ලද්දේ ද එහි බුජිපිපාසික, වනතාස, පරදත්තූපජීවි, නිජ්ඣාමතණ්හිකා ආදී ප්‍රභේද ගත ස්ථානයන්හි එළඹේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. යම්සේ කහවණුවක් දෙන්නේ ''කහපණසො දදාති'' යයි ලෝකයෙහි කියනු ලැබේ ද එලෙසිනි. මේ විකල්පාර්ථයෙහි ද ''උපකපජ්ජති'' යන්නෙන් පහළ වේ. උපදී යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජතුමා විසින් දෙන ලද දක්ෂිණාවෙහි සාර්ථකභාවය දක්වන්නාහු :

''අයඤ්ච බො දක්ඛිණා දිනනා සඞ්ඝමහි සුපපතිට්ඨිතා
දීඝරත්තං හිතාය'ස්ස ඨානසො උපකපජ්ජති''

''මේ දක්ෂිණාව සංඝයා කෙරෙහි මැනවින් පිහිටියේ වන්නේය. එහෙයින් එය ප්‍රේත සමූහයාට දීර්ඝ කාලයක් හිත සැප පිණිස විපාක දෙයි. එකෙණෙහිම පහළවීම් වශයෙන් විපාක දෙයි'' යයි. වදාරා නැවත - යම් හෙයකින් මේ දක්ෂිණාව දෙන තැනැත්තා විසින් ඥාතීන්ට ඥාතීන් විසින් කළ යුතු කාර්‍ය කිරීම් වශයෙන් ඥාති ධර්මය නිදර්ශනය කළේ ද බොහෝ ජනයාට ප්‍රකට කළේ ද නැතහොත් ''නුඹලා විසින් ඥාතීන් ට මේ ආකාරයට ඥාතීන් විසින් කළ යුතු කාර්‍ය කිරීම් වශයෙන් ඥාති ධර්මය සම්පූර්ණ කළ යුතුය, නිරර්ථක හැඩීම් ආදියෙන් තමා තැවීමට පත් නොකළ යුතු යයි පෙන්වා දීමක් කරන ලද්දේ ද, ඒ ප්‍රේතයන්ට දිව්‍ය සම්පත් ලබා දෙන්නා විසින් ප්‍රේතයන්ට උදාර පූජාවක් කරන ලද්දේ ද බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයාට ආහාර පාන ආදියෙන් සන්තර්පනය කරන්නා විසින් භික්ෂූන්ට බලයක් දෙන ලද්දේ ද අනුකම්පා ආදී ගුණයන්ගෙන් පිරිවරන ලද පරිත්‍යාග චේතනාව උපදවා ගත් තැනැත්තා විසින් අනල්ප වූ පිනක් උපදවා ගන්නා ලද්දේ ද එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සත්‍ය වූ ගුණයන් කරණ කොට ගෙන රජතුමාට ප්‍රශංසා කරන්නාහු ''**සො ඤාති ධමොච අයං නිදසසිතො**'' යන මේ ගාථා පදයෙන් රජුට; දැහැමි කථාවෙන් මැනවින් (කරුණු) දක්වති. ඥාතිධර්ම නිදර්ශනයම මෙහි සංදර්ශනයයි. ''**පෙතනං පූජා ච කතා උළාරා**'' යන මෙයින් සමාදන් කරවති. ''උළාරා'' යයි ප්‍රශංසා කිරීමම මෙහි නැවත නැවත පූජා කිරීමෙහි

යෙදවීමයි. "**බලඤ්ච හිකත්‍රනමනුප්පදිනනං**" යන මෙයින් උත්සාහවත් කරයි. බලය දීමම වන මෙහිවනාහී මෙසේ ප්‍රකාශ කිරීම බලය දීමෙහි උත්සාහය වර්ධනය කිරීමෙන් උත්තේජනයට පත් කිරීමයි. "**තුණ්හිහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පකං**" යන මෙයින් සතුටු කරවයි. පින්රැස් කිරීම පසසන්නා වූ ම මෙහි වනාහි ඔහුගේ පවතින ගුණ සංවර්ණනා කිරීම් වශයෙන් සතුට ඇති කිරීමෙන් සතුටට පත් කිරීම යයි දත යුතුය.

දේශනාව කෙළවර ප්‍රේත විෂයෙහි ඉපදීමේ ආදීනව වර්ණනා කිරීමෙන් සංවේගයට පත් නුවණින් ස්ථිරව පිහිටි අසූහාර දහසක් ප්‍රාණින් ට ධර්මාවබෝධය විය. දෙවන දවසේ ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවි මිනිසුන්ට මේ තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයම දේශනා කළහ. මෙසේ සත්වෙනි දින දක්වා එබඳුම ධර්මාවබෝධයක් විය.

තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍ර වර්ණනාව නිමියේය.

8

දැන් ඉදින් මේ තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙන් අනතුරුව "නිධිං නිධෙති පුරිසො" (පුරුෂතෙම නිධානයක් තැන්පත් කෙරේ) යි ආදී වශයෙන් නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය ඇතුළත් කරන ලද්දේ ද එහි :

"නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමට හේතුව කියා දේශනා කිරීමට හේතුව හෙවත් නිදානය පැහැදිලි කොට අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි"

එහි පළමුකොට මේ බුද්දක පාඨයෙහි ඇතුළත් කිරීමට හේතුව මෙසේ දත යුතුය. මේ නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය වනාහී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ පිළිවෙලට දේශනා නොකරන ලද්දේ නමුදු යම්හෙයකින් අනුමෝදනා වශයෙන් දේශනා කළ තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙහි (මේ පුණ්‍ය නිධානය) නියම කරන ලද්දේ ද එහෙයින් මෙහි ඇතුළත් කරන ලදී. නැතහොත් තිරෝකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙන් පිනෙන් තොර වූවන්ගේ විපත්තිය දක්වා මේ නිධිකණ්ඩ සූත්‍රයෙන් කළ පින් ඇත්තන්ගේ සම්පත්තිය දක්වීම සඳහා ද මේ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කරන ලද්දේ යයි දත යුතුය. මේ මෙය

මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ හේතුවයි. මේ සූත්‍රය දේශනා කිරීමේ හේතුව වනාහී :

සැවැත් නුවර වනාහී එක් කෙළෙඹියෙක් ආඪ්‍යය. මහත් ධන ඇත්තේය. මහත් භෝග ඇත්තේය. හෙතෙම සැදැහැති ද තෙරුවන් කෙරෙහි පැහැදුණේ ද වෙයි. පහ වූ මසුරු මල ඇති සිතින් යුතුව ගිහියෙහි වසයි. හෙතෙම එක් දිනක් බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයාට දන් දෙයි. එකල්හි රජතුමාට ධනය අවශ්‍ය වූයේ වෙයි. රජු ''බොල'', යව අසවල් නම් ඇති කෙළෙඹියා ගෙනෙව''යි කියා ඔහු සමීපයට පුරුෂයෙකු යැවීය. හෙතෙම ගොස් ඒ කෙළෙඹියාට ''ගෘහපතිය, රජ නුඹ කැඳවයි'' යයි කීවේය. කෙළෙඹියා ශ්‍රද්ධා ආදී ගුණයෙන් යුත් සිතින් බුද්ධ ප්‍රමුඛ භික්ෂු සංඝයා වළඳවන්නේ ''එම්බා පුරුෂය, යව පසුව එන්නෙමි. දන් මම නිධානයක් තැන්පත් කරමින් සිටියේ වෙමි'' කීය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දන් වළඳා අවසන් කළාහු ඒ පුණ්‍ය සම්පත්තියම පරමාර්ථ වශයෙන් ''නිධානයකැ''යි දැක්වීමට ඒ කෙළෙඹියාට අනුමෝදනා පිණිස ''නිධිං නිධෙති පුරිසො'' යන මේ ගාථා වදාළහ. මේ මෙහි අර්රෝත්පත්ති කථාවයි. මෙසේ මේ නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමට හේතුව කියා අර්රෝත්පත්තිය හෙවත් නිදානය පැහැදිලි කොට දැන් අර්ථවර්ණනාව කරන්නෙමි.

''නිධිං නිධෙති පුරිසො ගම්භීරෙ ඔදකන්තිකෙ
අත්ථෙ කිච්චෙ සමුප්පන්නෙ අත්ථාය මෙ භවිස්සති''

''අභිවෘද්ධි දායක යම්කිසි කටයුත්තක් ඇති වූ කල්හි මාගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස වන්නේ යයි සළකා පුරුෂයෙක් ජලය තාක් ගැඹුරු වූ තැනක නිධානයක් තැන්පත් කෙරෙයි.''

එහි ''නිධිං නිධෙති පුරිසො''යන්නෙහි නිදන් කරනු ලැබේනුයි = නිධි වේ. තබනු ලැබේ. රකිනු ලැබේ. ආරක්ෂා කරනු ලැබේ යන අර්ථයයි. ඒ නිධානය සතරාකාර වේ. ථාවර, ජඞ්ගම, අඞ්ගසම, අනුගාමික වශයෙනි. එහි ථාවර නිධානය නම්: භූමිගත හෝ ආකාශගත හෝ අමුරන් හෝ රන් හෝ කුඹුරු හෝ ඉඩම් හෝ වෙනත් යම් මෙබඳු වූ ඉරියව් පැවැත්මෙන් තොර යමක් වේද මේ ථාවර නිධානයයි. ජඞ්ගම නිධානය නම් : දැසිදස් ඇත්ගව, අස් වෙළඹ, එළු කුකුල්, ඌරන් හෝ වෙනත් යම් මෙබඳු ඉරියව් පැවැත්මෙන් යුත් යමෙක් වේද මේ ජඞ්ගම නිධානයයි. අඞ්ගසම නිධානය නම් : කර්මාන්ත දැනුමක් හෝ ශිල්ප දැනුමක් හෝ විද්‍යා දැනුමක් හෝ

බහුශ්‍රැත බවක් හෝ තම අඟ පසඟ මෙන් ආත්මභාවය හා බැඳුණු මෙබඳු ඉගෙන ගෙන ලබාගත් වෙනත් යමක් වේද මේ අඞ්ගසම නිධානයයි. අනුගාමික නිධානය නම් : දානමය, ශීලමය, භාවනාමය, ධර්මශ්‍රවණමය, ධර්මදේශනාමය පිනක් හෝ යම් මෙබඳු වූ ඒ ඒ තන්හි තමා අනුව ගොස් ඉෂ්ට ඵල ලබාදෙන වෙනත් පිනක් වේද මෙය අනුගාමික නිධානයයි. මෙතැනදී වනාහී ථාවර නිධානය අදහස් කරන ලදී. ''**නිධෙති**'' යනු තබයි, තැන්පත් කරයි. ආරක්‍ෂා කර තබයි; ''**පුරිසො**'' යනු මිනිසාය; ඒකාන්තයෙන් පුරුෂයා ද ස්ත්‍රිය ද නපුංසකයා ද නිධාන තැන්පත් කරති. මෙහි වනාහී පුරුෂ ශීර්ෂයෙන් දේශනාව කරන ලදී. අථ වශයෙන් වනාහී ඔවුන් ද මෙහි ඇතුළත් බව දත යුතුය. ''**ගම්භීරෙ ඔදකන්තිකෙ**'' යනු බැස ගත යුතු බැවින් ගැඹුරු වූ; ජලය අවසන් කොට ඇති බැවින් ''ඔදකන්තික'' වේ. නිසරු භූමි භාගයක පුරුෂයන් සියයකගේ ගැඹුරු ඇති වළක් වැනි ගැඹුරු වූ එහෙත් ජලය අවසන් කොට නොමැති තැන් ඇත. පහත් මඩ වගුරු සහිත භූමියක එක් වියත් දෙවියත් පමණ වූ වළක් වැනි ජලය අවසන් කොට ඇති එහෙත් නොගැඹුරු තැන් ඇත. නිසරු භූමි භාගයක ජලය ලැබෙන තෙක් සාරන ලද වළක් වැනි ගැඹුරු වූ ද ජලය අවසන් කොට ඇත්තා වූ ද තැන් ඇත. එබඳු තැනක් සඳහා ''ගම්භීරෙ ඔදකන්තිකෙ'' යන මෙය කියන ලදී. ''**අපෙ කිඤ්චෙ සමුප්පන්නෙ**'' යනු : අථයෙන් ඉවත් නොවූයේනුයි = 'අපථ' වේ. අථය ගෙන දෙන යහපත ගෙන දෙන යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කළ යුත්තේනුයි = කිඤ්ච වේ. කළ යුතු දේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. උපන් බවම = ''සමුප්පන්න'' යි. කළ යුතු වශයෙන් එළඹි යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එබඳු කළ යුතු කාර්‍යයක් එළඹි කල්හි; ''**අත්‍රථාය මෙ භවිස්සති**'' යන මෙය නිධානයෙහි ප්‍රයෝජන දක්වයි. අථවත් කිසියම් කටයුත්තක් එළඹි කල්හි මට ප්‍රයෝජනය සඳහා වන්නේය. ඒ මාගේ කටයුත්ත නිමා කර ගැනීමට ප්‍රයෝජන වන්නේය'' යන මෙම අථය සඳහා හෙතෙම නිදන් කරයි. ඔහුට කටයුත්තක් උපන් කල්හිම යනු ''කිඤ්චෙ සමුප්පන්නෙ'' යන්නෙහි අථය බව දත යුතුය.

මෙසේ නිධානයෙහි ප්‍රයෝජන දක්වන්නාහු අථය ළඟාකර ගැනීමේ අභිප්‍රාය දක්වා දුන් අනර්ථය පහකර ගැනීමේ අභිප්‍රාය දැක්වීමට වදාළහ:

''**රාජතොවා දුරුත්තස්ස චොරතො පීළිතස්ස වා**
ඉණස්ස වා පමොක්ඛාය දුඛිතෙඛ ආපදාසුවා''

''නපුරු කොට කියන ලද්දහුට රජුගෙන් මිදීම පිණිස ද සොරුන් විසින් පෙළනු ලැබූවහුට ඔවුන්ගෙන් මිදීම පිණිස ද ණයෙන් මිදීම පිණිස

ද දුර්භික්ෂ කාලයෙහි හෝ විපතක් පැමිණි කල්හි හෝ (ප්‍රයෝජන පිණිස වන්නේ යයි සළකා ධනය නිදන් කොට තබනු ලැබේ.)

''අත්‍ථාය මෙ භවිස්සති'' යයි ද ''ඉණස්ස වා පමොක්ඛාය'' යයි ද මෙහි කියන ලද ''භවිස්සති'' ''පමොක්ඛා ය'' යන පද දෙක සමග සුදුසු පරිදි යොදා එහි අර්ථය දත යුතුය. එහි යෙදීම මෙසේය: හුදෙක් පුරුෂයෙක් ''මට අර්ථය පිණිස වන්නේ යයි සළකාම නිධාන තැන්පත් නොකෙරේ. තවද, ''මොහු සොරෙකි'' යි කියා හෝ අනුන්ගේ අඹුවන් කරා යන්නෙකි'' යි කියා හෝ අයබදු නොගෙවන්නෙකි''යි කියා හෝ මේ ආදී ක්‍රමයට විරුද්ධකාරයන් විසින් පස මිතුරන් විසින් **''දුරුත්තස්ස''** නපුරු කොට කියනු ලබන්නාවූ මට **''රාජතොවා''** රජුගෙන් හෝ මිදීම පිණිස වන්නේය. ගෘහසන්ධි බිඳීම් ආදියෙන් ධනය පැහැර ගැනීමෙන් හෝ ''මෙපමණ අමුරන් හෝ රන් දෙව''යි පණ පිටින් අල්ලා ගැනීමෙන් හෝ සොරුන් විසින් පෙළනු ලබන කල්හි මට **''චොරතොවා පමොක්ඛාය''** සොරුන්ගෙන් මිදීම සඳහා වන්නේය. මට ණය හිමියෝ වන්නාහ. ඔවුහු ''ණය දෙව'' යි මට චෝදනා කරන්නාහ. ඔවුන් විසින් චෝදනා කරනු ලබන මට **''ඉණස්ස වා පමොක්ඛාය''** ණයෙන් නිදහස් වීම සඳහා වන්නේය. ශස්‍ය ලබා ගැනීමට අපහසු, දුකසේ ලැබිය යුතු ආහාර ඇති යම් දුර්භික්ෂ කාලයක් වේද එම කාලයෙහි ස්වල්ප වූ ධනයෙන් යැපීම පහසු නොවේ. එබඳු **''දුබ්භික්ඛවා''** දුර්භික්ෂ කාලයකදී හෝ මට (යැපීම පිණිස) වන්නේය. යම් ඒ ආපදාවෝ ගින්නෙන් හෝ ජලයෙන් හෝ නොමනාප දායාද කෙරෙන් හෝ උපදිත් ද එබඳු වූ **'වා'** හෝ **''ආපදාසු''** ආපදාවන් උපන් කල්හි මට (උපකාර පිණිස) වන්නේ යයි පුරුෂ තෙම නිධානයක් තැන්පත් කෙරේ යනුයි.

මෙසේ අර්ථයන් ළඟාකර ගැනීමේ අභිප්‍රාය හා අනර්ථයන් දුරු කිරීමේ අභිප්‍රාය යන නිධානයන්ගේ දෙආකාර වූ ප්‍රයෝජන ගාථා දෙකෙන් දක්වා දැන් - ඒ දෙ ආකාර වූ ප්‍රයෝජනම තහවුරු කරමින් ''එතදත්‍ථය ලොකස්මිං නිධි නාම නිධීයති'' යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : යම් මේ ''අත්‍ථාය මෙ භවිස්සති'' යයි ද ''රාජතොවා දුරුත්තස්ස'' යයි ද මේ ආදී වශයෙන් අර්ථාධිගමයක් හා අනර්ථාපගමයක් දක්වන ලද්දේ ද **''එත දත්‍ථාය''** මෙම ප්‍රයෝජනයන් නිපදවා ගැනීම සඳහා මේ අවකාශ **''ලොකෙ''** ලෝකයෙහි යම් කිසිවෙක් අමුරන්, රන්, ආදී ප්‍රභේද ගත වූ **''නිධි නාම නිධීයති''** නිධාන නම් වූවක් නිදන් කෙරේ. තබනු ලැබේ. තැන්පත් කරනු ලැබේ යනුයි.

දැන් මෙසේ තැන්පත් කරන ලද්දේ නමුදු යම් හෙයකින් එම නිධානය පුණ්‍යවන්තයන්ටම බලාපොරොත්තු වූ අර්ථයන් සාධනය කරන්නේ වේ ද අන්‍යයන්ට එසේ නොවේද එහෙයින් එම අර්ථය පැහැදිලි කරමින් වදාළහ.

''තාව සුනිහිතො සනෙතා ගම්භීරෙ ඔදකන්තිකෙ
න සබ්බො සබ්බදා එව තස්ස තං උපකප්පති''

''ජලයට සමීප තාක් ගැඹුරු තැනෙක්හි එතරම් සුරක්ෂිත කොට තබන ලද්දා වූ ඒ සියලු ධනය හැම කල්හිම ඔහුගේ කාර්‍ය සිද්ධිය පිණිස නොවේ.

එහි අර්ථය : - ඒ නිධානය ''තාව සුනිහිතො සනෙතා'' එතරම් මනාකොට පොළොව සාරා තබන ලද්දේ නමුදු යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කෙතරම් සුරක්ෂිතවද යත්? ''ගම්භිරෙ ඔදකන්තිකෙ'' යම් තාක් ජලයට සමීප ගැඹුරු තැනෙක්හි තැන්පත් කරන ලද්දේ යයි ගණන් ගැනේ ද ඒ තාක් සුරක්ෂිතව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''න සබ්බො සබ්බදා එව තස්ස තං උපකප්පති'' යනු යම් පුරුෂයෙකු විසින් තැන්පත් කරන ලද්දේ ද ඔහුට සියල්ලම සියලු කල්හි සමීපයට නොපැමිණේ. කාර්‍ය සිද්ධිය නොකරයි. කියන ලද කාර්‍යයන් කිරීමට සමත් නොවේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කිම කිසිවෙක් වනාහී කිසිම දිනක සමීපයට පැමිණෙන්නේද? නැතහොත් කිසිම දිනක නොපැමිණෙන්නේද? එහි ''තං'' යනු ''යථා තං අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො'' යනාදී තන්හි මෙන් පද පූරණ නිපාතයක් පමණක් බව දත යුතුය. නැතහොත් ලිඞ්ගය වෙනස් කොට ''සො'' යයි කිවයුතු කල්හි ''තං'' යයි කියන ලදී. මෙසේ කියනු ලබන කල්හි ඒ අර්ථය සුවසේ අවබෝධ වේ.

මෙසේ ''ඒ සියලු ධනය හැම කල්හිම ඔහුගේ කාර්‍ය සිද්ධිය පිණිස ළඟට නොපැමිණේ'' යයි දේශනා කොට දැන් යම් හේතුන් නිසා නොපැමිණේ ද ඒවා දක්වන්නාහු වදාළහ.

නිධි වා ඨානා චවති සඤ්ඤා වාස්ස විමුයහති
නාගාවා අපනාමෙන්ති යක්ඛා වාපි හරන්ති නං
අප්පියාවාපි දායාදා උද්ධරන්ති අපස්සතො'' යනුයි.

''නිධානය හෝ තිබූ තැනින් ඉවත් වෙයි. නිදන් කළ තැන පිළිබඳ ඔහුගේ සංඥාව හෝ මුළා වෙයි. (තිබූ තැන හැඳින ගත නොහැකි වෙයි.)

නාගයෝ හෝ නිධානය තිබූ තැනින් ඉවත් කෙරෙත්. යක්ෂයෝ හෝ එය හැරගෙන යත්. අප්‍රිය වූ උරුමක්කාරයෝ හෝ ඔහු නොදැක්කදී පොළොව හාරා නිධානය ගොඩ ගනිති.''

එහි අර්ථය : යම් ස්ථානයක නිධානය මැනවින් තැන්පත් කරන ලද්දේ වේ ද එම ''**නිධි**'' නිධානය ඒ ''**ඨානා චවති**'' ස්ථානයෙන් චුත වේ. පහ වේ. ඉවත් වේ. අචේතනික වුවද පින් ගෙවීම හේතුවෙන් වෙනත් තැනකට යයි. ''**සඤ්ඤා වා අස්ස විමුඤ්චති**'' යම් ස්ථානයක නිධානය තැන්පත් කරන ලද්දේ වේද එම ස්ථානය නොදනී. මොහුගේ පුණ්‍යක්ෂය වීමෙන් මෙහෙය වන ලද ''**නාගාවා**'' නාගයෝ හෝ එම නිධානය ''**අපනාමෙන්ති**'' වෙනත් තැනකට ගෙන යති. ''**යක්ඛාවාපි හරන්ති**'' යක්ෂයෝ හෝ කැමති තැනකට ගෙන යති. ''**අපස්සතො**'' නොදකිද්දී හෝ මොහුගේ ''**අප්පියා වා දායාදා**' අප්‍රිය උරුමක්කාරයෝ පොළොව සාරා එම නිධානය ''**උද්ධරන්ති**'' ගොඩ ගනිති. මෙසේ මෙම ස්ථානයෙන් චුතවීම් ආදී කාරණයන් කරණකොට ගෙන මොහුගේ ඒ නිධානය කායවී සිද්ධිය පිණිස නොවේ.

මෙසේ ස්ථානයෙන් ඉවත්වීම් ආදී තම කායවී සිද්ධිය ඉටු නොවන ලෝක සම්මත කාරණයන් දේශනා කොට දැන් : මේ කාරණයන්ට මූල හේතුව වූ යම් ඒ පුණ්‍යක්ෂය සඛ්‍යාත එකම කාරණයක් වේද එය දක්වන්නාහු :

''යදා පුඤ්ඤකඛයො හොති සඛ්ඛමෙතං විනස්සති'' යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : යම් කලෙක්හි භෝග සම්පත් නිපදවන්නාගේ ''**පුඤ්ඤස්ස ඛයො හොති**'' පින ක්ෂය වූයේ වේද භෝග පරිහානියට හේතුවන පාපයක් අවසර ලැබ සිටියේ වේද ඉක්බිති නිධානයක් තැන්පත් කරන්නා විසින් තැන්පත් කරන ලද යම් හිරණ්‍ය සුවර්ණාදී ධනයක් වේ ද ''**සඛ්ඛමෙතං විනස්සති**'' ඒ සියල්ල විනාශ වේ යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ බලාපොරොත්තුවෙන් තැන්පත් කරන ලද්දේ නමුදු තම බලාපොරොත්තු ඉටු නොකරන, නොයෙක් ආකාරයෙන් වෙනස් වීම ස්වභාව කොට ඇති ලෝක සම්මත නිධානය දේශනා කොට දැන් යම් පුණ්‍ය සම්පත්තියක් පරමාර්ථ වශයෙන් නිධාන යයි දක්වීමට ඒ කෙළෙඹියාට අනුමෝදනා වශයෙන් මේ නිධිකණ්ඩය ආරම්භ කළහ. එය දක්වන්නාහු වදාළහ :

යස්ස දානෙන සීලෙන සඤ්ඤමෙන දමෙනච
නිධි සුනිහිතො හොති ඉත්ථියා පුරිසස්සවා''

''යම් ස්ත්‍රියක විසින් හෝ පුරුෂයෙකු විසින් හෝ දානයෙන් ශීලයෙන් ද චිත්ත සංයම සඞ්ඛ්‍යාත සමාධියෙන් ද ක්ලේශෝපශම සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රඥාවෙන් ද මනාසේ නිධානයක් තැන්පත් කරන ලද්දේ වේද'' එහි ''දානෙන'' යනු ''දානඤ්ච ධම්ම චරියාච'' යන මෙහි කී අයුරින් ගත යුතුය. ''**සීලං**'' යනු කායික වාචසික වශයෙන් නොඉක්ම වීමයි. නැතහොත් පඤ්චඛන්ධ, අධ්‍යාත්ම, පාතිමොක්ඛ සංවර ආදී සියලු ශීලය මෙහි ''සීල'' යයි අදහස් කරන ලදී. ''**සඤ්ඤමො**'' යනු සංවරයයි. සිතින් විවිධ අරමුණු කරා යාම වැළැක්වීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙය සමාධියට නමකි. යම් සංයමයකින් යුත් තැනැත්තා ''අතින් සංයත වූයේ පයින් සංයත වූයේ වචනයෙන් සංයත වූයේ හැම අතින්ම සංයත වූයේ (ධම්ම පද - 362) යනුවෙන් මෙහි හැම අතින්ම සංයුත වූයේ යයි දේශනා කරන ලද්දේ ද එම තැනැත්තාය. සමහරු ''හික්මීම සංයමයයි. වැළැක්වීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙය ඉන්ද්‍රිය සංවරයට නමකි'' යි කීහ. ''**දමො**'' යනු දමනයයි. කෙලෙස් සංසිඳවීම යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙය ප්‍රඥාවට නමකි. ප්‍රඥාව වනාහි කිසියම් තැනෙක්හි ''පඤ්ඤා'' යන්නෙන්ම කියනු ලැබේ. ''සූඤ්ඤතා ලභතෙ පඤ්ඤං'' (අසනු කැමත්ත හේතු කොට ගෙන ප්‍රඥාව ලබයි) යන මේ ආදී තන්හිය. කිසියම් තැනෙක්හි ''ධම්ය' කියනු ලැබේ. ''සච්චං ධම්මො ධිතී චාගො'' යන මේ ආදී තන්හිය. කිසියම් තැනෙක්හි ''දම'' යයි කියනු ලැබේ. ''යදි සච්චා දමා චාගා ඛන්ත්‍යා හියෝ න විජ්ජති'' (සත්‍යයට, ඉන්ද්‍රිය දමනයට, පරිත්‍යාගයට, ඉවසීමට වඩා ලෞකික ලෝකෝත්තර ධනය ලබා දෙන අන් කිසිවක් නැත) ආදී තන්හිය. මෙසේ දානාදිය දැන දැන් මේ ගාථාවෙහි අර්ථය මෙසේ පිඬුකොට දත යුතුය. ''**යස්ස ඉත්ථියා වා පුරිසස්ස වා දානෙන සීලෙන සඤ්ඤමෙන දමනෙච**'' යම් ස්ත්‍රියකට හෝ පුරුෂයෙකුට හෝ දානයෙන් ශීලයෙන් සංයමයෙන් දමනයෙන් යන මේ සතර ධර්මයන්ගෙන් - යම් සේ අමුරනින් හෝ රනින් හෝ මුතු වලින් හෝ මැණිකෙන් හෝ ධනමය නිධානයක් වේද ඒ රන් ආදිය එක් තැනක තැන්පත් කිරීමෙන් නිදන් කෙරේද, ඒ ආකාරයට පුණ්‍යමය ''**නිධි**'' නිධානයක් ඔවුන්ගේ දානාදිය එක් චිත්ත සන්තානයක හෝ චෛත්‍ය ආදී වස්තුවක් කෙරෙහි හෝ මැනවින් කිරීම් වශයෙන් ''**සුනිහිතො හොති**'' මනා ලෙස තැන්පත් කරන ලද්දේ වෙයි යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''යඤ්ඤ දානෙන'' යන මේ ගාථාවෙන් පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි පරමාර්ථ වශයෙන් නිධානයක් බව දේශනා කොට දැන් යම් තැනක තැන්පත් කළ ඒ නිධානය මැනවින් තැන්පත් කළේ වන්නේ ද ඒ වස්තුව දක්වන්නාහු

''චෙතියම්හිච සංඝෙ වා පුග්ගලෙ අතිථීසු වා
මාතරි පිතරි වාපි අථො ජෙට්ඨම්හි භාතරී''

''චෛත්‍යය කෙරෙහි ද සංඝයා කෙරෙහි ද යම් පුද්ගලයෙකු කෙරෙහි ද ආගන්තුකයෙකු කෙරෙහි ද මව කෙරෙහි ද පියා කෙරෙහි ද නැවත වැඩිමහළු සහෝදරයා හෝ (සහෝදරිය) කෙරෙහිද''

එහි පිදිය යුතු හෙයින් = **චෙතිය** වේ. පූජා කළ යුතු යයි කියන ලද්දේ වෙයි. නැතහොත් රැස් කළ හෙයින් = චෙතිය වේ. එය වනාහී පාරිභෝගික චෛත්‍යය, උද්දිස්සක චෛත්‍යය, ධාතු චෛත්‍යය වශයෙන් ත්‍රිවිධ වේ. එහි බෝධි වෘක්ෂය පාරිභෝගික චෛත්‍යයි. බුද්ධ ප්‍රතිමාව උද්දිස්සක චෛත්‍යයයි. සධාතුක ධාතු ගර්භ ස්තූප ධාතුක චෛත්‍යයයි. ''**සංඝො**'' යනු බුද්ධ ප්‍රමුඛාදීන් අතුරෙන් යම් කිසිවෙක්; ''**පුග්ගලො**'' යනු ගිහි හා පැවිද්දන් අතුරෙන් යම් කිසිවෙක්; මොහුට වේලාවක් නැත්තේනුයි දවසේ යම් ඒ වේලාවක්හි පැමිණේනුයි = ''**අතිථී**'' වේ. එකෙණෙහිම පැමිණි ආගන්තුකයාට මෙය නමකි. ඉතිරි පද කියන ලද අයුරින්මය. මෙසේ චෛත්‍යය ආදිය දැන; දැන් මෙසේ මේ ගාථාවෙහි අර්ථය පිඬුකොට දත යුතුය. යමෙක් වනාහී ඒ නිධානය මැනවින් තැන්පත් කළේ වේ යයි කියන ලද්දේ ද හෙතෙම මේ වස්තූන්හි මැනවින් තැන්පත් කළේ වෙයි. කුමක් හෙයින්ද යත්? බොහෝ කලක් ඉෂ්ට ඵල ලබා දීමෙහි සමත් බැවිනි. ඒ එසේමය. චෛත්‍යයක් විෂයෙහි ස්වල්පයක් නමුත් දී බොහෝ කලක් ඉෂ්ට ඵල ලබන්නෝ වෙති. යම් සේ කියන ලද්දේ ද :

''එක් මලක් පූජා කොට කල්ප අසූ කෝටියක් දුගතියක නූපන්නෙමි. මේ පුෂ්පදානයෙහි ඵලයයි'' යනු ද ''ස්වල්ප මාත්‍ර වූ සැප පරිත්‍යාගයෙන් මහත් සැපයක් ලැබෙන බව පෙනේ'' යනු ද වේ.

මෙසේ දක්ෂිණා විසුද්ධිය - වෙලාම සූත්‍රාදීන්හි දේශනා කළ අයුරින්ම සංඝාදි වස්තූන්හි ද දානයෙහි ආනිසංස විභාගය දත යුතුය. යම් සේ චෛත්‍යය ආදියෙහි දානයාගේ පැවැත්මෙහි ඵල සම්පත්තිය දක්වන ලද්දේ ද ඒ ආකාරයට සුදුසු පරිදි සියලු තන්හි ඒ ඒ දෙය අරමුණු කොට චාරිත්‍ර වාරිත්‍ර වශයෙන් ශීලයෙහි ද බුද්ධානුස්සති වශයෙන් සංයමයෙහි

ද ඒ ඒ වස්තූන් පිළිබඳ විදර්ශනා මනසිකාර ප්‍රත්‍යවේක්ෂා වශයෙන් දමනයෙහි ද පැවැත්ම ද එහි ඵල සම්පත් ද දත යුතුය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දානාදියෙන් නිදන් කරනු ලබන පුණ්‍යමය නිධානයෙහි චෛත්‍ය ආදී ප්‍රභේද ගත වස්තූන් දක්වා දැන් මේ වස්තූන්හි මැනවින් තැන්පත් කළ ඒ පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගැඹුරු වූ ද ජලය අවසන් කොට ඇත්තා වූ ද තැන්හි නිදන් කළ නිධානයට වඩා ඇති විශේෂත්වය දක්වන්නාහු වදාළහ :

''එසො නිධි සුනිහිතො අජෙය්‍යො අනුගාමිකො
පහාය ගමනීයෙසු එත මාදාය ගච්ඡති''

''මනා සේ තැන්පත් කළ මේ පුණ්‍ය නිධානය අන්‍යයන් විසින් දිනා ගන්නට නොහැකිය. පරලොව යන විට තමා අනුව යන්නේ වෙයි. මැරෙන අවස්ථාවෙහි හැර දමා යා යුතු වස්තු ඇති කල්හි මේ පුණ්‍ය නිධානය රැගෙන (පරලොව) යයි යනුයි.

එහි පූර්ව පදයෙන් දානාදියෙන් මැනවින් තැන්පත් කළ ඒ පුණ්‍ය නිධානය **''එසො නිධි සුනිහිතො''** යනුවෙන් දක්වයි. **''අජෙය්‍යො''** යනු අනුන් විසින් පරාජය කොට ගත නොහැකි බැවින් ''අජෙය්‍යො'' වේ. ''අජ්ජෙය්‍යො'' යයි ද පාඨයකි. එහි රැස් කළ යුතු, රැස් කර ගැනීමට සුදුසු, හිතසුව කැමැත්තා විසින් සමීපයට ගත යුතු යන අර්ථය වේ. නැතහොත් එම පාඨයෙහි ''මේ නිධානය රැස් කර ගත යුතු යයි සම්බන්ධ කොට නැවත - කුමක් නිසා දැයි ප්‍රශ්න කිරීම දක්වා යම් හෙයකින් මනාව තැන්පත් කරන ලද දෙය තමා අනුව යන්නේ ද ඒ නිසා යයි සම්බන්ධ කළ යුතුය. අනෙක් අතට වනාහි මැනවින් තැන්පත් කළ නිධානයාගේ රැස් කර ගත් බවද කියන ලද්දේ වන්නේය. මැනවින් තැන්පත් කළ නිධානය රැස් කර ගත යුතු දෙයක් නොවේ. එය වනාහි රැස් කර ගත් දෙයක්මය. අනුව යන්නේනුයි **''අනුගාමිකො''** වේ. ඒ ඒ භවයන්හි ඵල ප්‍රදානය කිරීම කරණ කොට ගෙන පරලොව යන තැනැත්තා ද අත් නොහරී යන අර්ථයයි. **''පහාය ගමනීයෙසු එතමාදාය ගච්ඡති''** යනු මැරෙන කාලය එළඹි කල්හි, සියලු භෝගයන් අත්හැර යන කල්හි, මේ පුණ්‍ය නිධානය රැගෙන පරලොව යන්නේ ය යන මෙය වනාහි එහි අර්ථයයි. එම අර්ථය වනාහි නොගැළපෙන්නේ නොවේද? කුමක් හෙයින් ද යත්? භෝගයන් (පරලොව) නොයන හෙයිනි. ඒ ඒ භෝගයෝ දුරු කළ යුත්තෝමය. ඒ ඒ ගති විශේෂයෝ යා යුතු ස්ථාන වන්නෝය. යම් හෙයකින්

- ඉදින් මේ අර්ථය වන්නේ නම් ''භෝගයන් අත්හැර සුගති විශේෂයකට යා යුතු කල්හි'' යයි කියන්නේය. එහෙයින් මෙසේ මෙහි අර්ථය දත යුතුය. ''නිධානය තිබූ ස්ථානයෙන් ඉවත්වීම හෝ වේ'' යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් මිනිසා භෝගයන් අත්හැර යන කල්හි මේ (පුණ්‍ය නිධානය) රැගෙන යයි. මේ නිධානය වනාහි අනුගාමික බැවින් ඔහු අත් නොහරී'' යනුයි. ''ගමනීයෙසු'' යන මෙහි ''යා යුතු කල්හි'' යන අර්ථයයි. ''යන කල්හි'' යන අර්ථය නොවේ යයි අදහසක් වේ නම් එය ඒකාන්ත වශයෙන් නොගත යුතුය. ''අරියා නියාණිකා (ආර්‍යයෝ නිවනට පමුණුවන්නෝය) යන මෙහි ''ගෙන යන්නෝ යන අර්ථය මිස ගෙන යා යුත්තෝ'' යන අර්ථය නොවන්නේ යම් සේ ද එසේම මෙහි ද ''යන කල්හි'' යන අර්ථය මිස ''යා යුතු කල්හි'' යන අර්ථය නොවේ. නැතහොත් මෙතෙම මැරෙන කාලයෙහි කිසිවෙකුට (යමක්) දෙනු කැමැත්තේ භෝගයන් ස්පර්ශ කිරීමටවත් නොලබයි. එහෙයින් ඔහු විසින් ඒ භෝගයෝ මුලින් කයින් දුරු කළ යුතුය. පසුව පහ වූ ආශා ඇති සිතින් (දුරු කොට) යන කල්හි යයි මෙසේ මෙහි අර්ථය දත යුතුය. භෝගයන් අත්හැර යන කල්හි මෙසේ පුණ්‍ය නිධි විභාගය එයින් බැහැර කොට රැගෙන යයි යනුවෙන් මුලින් කී අර්ථයේ දී නිර්ධාරණාර්ථයේ සත්තමී විභක්තියි. භෝගයන්ගේ ගමනීය භාවයෙන් මේ නිධානය රැගෙන යන බව කියවෙන හෙයින් පසු අර්ථයෙහි භාවාර්ථය කරණ කොට ගෙන භාව ලක්‍ෂණයෙහි සත්තමී විභක්තියි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගැඹුරු ජලය අන්තකොට ඇති භූමියෙහි නිදන් කළ නිධානයට වඩා ඇති විශේෂයන් දක්වා නැවත තමාගේ භාණ්ඩයන්හි ගුණ වර්ණා කිරීමෙන් මිළදී ගන්නා ජනයා තුළ උනන්දුව ඇති කරන උසස් භාණ්ඩ වෙළෙන්දෙකු මෙන් තමන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගුණ වර්ණා කිරීමෙන් එම පුණ්‍ය නිධානයෙහි දෙවි මිනිසුන්ගේ උත්සාහය ඇති කරමින් වදාළහ.

''අසාධාරණ මඤ්ඤසං අචොරහරණො නිධි
කයිරාථ ධීරො පුඤ්ඤානි යො නිධි අනුගාමිකො''

''පුණ්‍ය නිධානය අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවේ. සොරුන් විසින් පැහැර ගත නොහැකිය. පරලොව යන කල්හි ද තමා අනුව යන්නා වූ යම් පුණ්‍ය නිධානයක් වේ ද නුවණැත්තේ ඒ පින්කම් කරන්නේය.''

එහි ''අසාධාරණ මඤ්ඤසං'' යනු අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවූ; මකාරය ''අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා'' ආදී තැන්හි මෙන් පද

සන්ධිකර අක්ෂරයකි. සොරුන් නොගන්නේ = ''අචෝරහරණෝ'' යි සොරුන් විසින් ගත යුත්තක් නොවේ යන අර්ථයයි. නිදන් කළ යුතු බැවින් ''නිධි'' වේ. මෙසේ පද දෙකෙන් පුණ්‍ය නිධානයෙහි ගුණ වර්ණනා කොට ඉන් අනතුරු පද දෙකෙන් ''කයිරාථ ධීරො පුඤ්ඤානි යො නිධි අනුගාමිකො'' යනුවෙන් එම පුණ්‍ය නිධානයෙහි උත්සාහය උපදවයි. එහි අර්ථය : යම් හෙයකින් පින නම් අන්‍යයන්ට අසාධාරණ වූ ද සොරුන් විසින් ගත නොහැකි වූ ද නිධානයක් වේද, නුදෙක් අසාධාරණ හා සොරුන් විසින් ගත නොහැකි පමණක් ම නොවේ. තවද ''එසො නිධි සුනිහිතො අජෙය්‍යො අනුගාමිකො'' යයි මෙහි කියන ලද්දේ ද ''**යො නිධි අනුගාමිකො**'' යම් නිධානයක් අනුගාමික වේ ද එය ද යම් හෙයකින් පින ම වේ ද එහෙයින් ''ධීරො'' බුද්ධියෙන් යුත් ධෛර්‍යයෙන් යුත් පුද්ගලයා ''**පුඤ්ඤානි**'' පින් ''**කයිරාථ**'' කරන්නේ ය යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගුණ වර්ණනාවෙන් පුණ්‍ය නිධානයෙහි දෙවි මිනිසුන්ගේ උත්සාහය උපදවා දැන් යමෙක් උත්සාහවත් වී පුණ්‍ය නිධානය ක්‍රියාවෙන් සම්පාදනය කරත් ද ඔවුන්ට ඒ පුණ්‍ය නිධානය යම් ඵලයක් දෙයි ද එය කෙටියෙන් දක්වන්නාහු ''එස දෙවමනුස්සානං සබ්බකාම දදො නිධි'' යයි වදාළහ.

දැන් යම් හෙයකින් ප්‍රාර්ථනාව හා ප්‍රතිබද්ධ වූ පුණ්‍ය නිධානය සියලු කැමති දේ දීම ප්‍රාර්ථනාවෙන් තොරව සිදු නො වේද? යම් සේ වදාළේද? ''ගෘහපතියෙනි, ධම්මචාරි සමචාරී පුද්ගල තෙමේ ''මම කයෙහි බිඳීමෙන් මරණින් මතු ක්ෂත්‍රිය මහාසාල කුලයන්හි හෝ - පෙ - සහභාවයට පැමිණෙම් නම් මැනවැයි කැමති වේ නම් හෙතෙම කයෙහි බිඳීමෙන් මරණින් පසු ක්ෂත්‍රිය මහාසාල කුලයන්හි සහභාවයට පැමිණේ යන කරුණ සිදු වන්නේය. ඒ කවර හෙයින්ද යත්? හෙතෙම ධම්මචාරී සමචාරී වන හෙයිනි'' එසේම ''අනාශ්‍රව වූ චේතෝ විමුක්ති, ප්‍රඥා විමුක්ති මෙලොවදීම තමා විසින් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට එළඹ වාසය කෙරෙයි. ඒ කවර හෙයින්ද යත්? හෙතෙම ධම්මචාරී සමචාරී වන හෙයිනි'' එසේම වදාළහ. ''මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුව ශ්‍රද්ධාවෙන් යුක්ත වේද ශීලයෙන්, ශ්‍රුතයෙන්, ත්‍යාගයෙන්, ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වේද ඔහුට මෙසේ සිත් වෙයි. ''මම ඒකාන්තයෙන් කයෙහි බිඳීමෙන් මරණින් මතු ක්ෂත්‍රිය මහාසාල කුලයන්හි හෝ - පෙ- සහභාවයට පැමිණෙම් නම් යෙහෙකි'' යනුවෙනි. හෙතෙම එම සිත ස්ථිර ලෙස පිහිටුවයි. එම සිත අධිෂ්ඨාන කරයි. එම සිත වඩයි. ඔහුගේ එම සංස්කාරයෝ ද විහරණයෝ ද මෙසේ වඩා මෙසේ බහුලව කොට එහි ඉපදීමට හේතු වෙති'' යන මේ ආදියයි.

එහෙයින් එසේ එසේ කැමැත්තට අනුකූල වූ චිත්ත, පදහන, අධිෂ්ඨාන, භාවනා පිරිකර කොට ඇති ඒ ප්‍රාර්ථනාව ඔහුට කැමති දේ දීමෙහි හේතුව දක්වන්නාහු ''යං යදෙවාහි පත්ථෙන්ති සබ්බමෙතෙන ලබ්භති'' යයි වදාළහ.

දැන් මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් යම් ඒ සියල්ලක් ලැබේ ද එය සීමා වශයෙන් දක්වන්නාහු ''සුවණ්ණතා සුස්සරතා'' යන මේ ආදී ගාථාවන් වදාළහ. එහි පළමු ගාථාවෙහි පළමු කොට ''සුවණ්ණතා'' නම් සුන්දර ඡවි වර්ණ ඇති බවයි. රන්වන් සමක් ඇති බවයි. එය ද මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලබයි. යම් සේ වදාළේ ද ''මහණෙනි, තථාගත තෙමේ යම් පූර්ව ජාතියෙහි - පෙ - පෙර මිනිස් වූයේ නොකිපෙන සුළු වූයේ උපාය බහුල කොට ඇත්තේ විය. බොහෝ සේම කියන ලද්දේ නමුදු ක්‍රෝධ වශයෙන් නොගැටුණේය. නොකිපුණේය. ව්‍යාපාදයට නොපැමිණියේ ය. ක්‍රෝධය සිත නොපිහිටුවීය. කෝපයත්, ද්වේෂයත් නොසතුටත් පහළ නොකළේය. සියුම් වූ මොළොක් වූ ඇතිරිලි ද පොරෝනා ද සියුම් කොමු පිළි ද සියුම් කපු පිළි ද - පෙ - සියුම් පට පිළි හා පලස් ද දෙන්නෙක් විය. හෙතෙම ඒ කර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් - පෙ - මේ මිනිස් බවට ආයේම මේ මහා පුරුෂ ලක්ෂණ ලබයි. හේ රන්වන් වෙයි. රන්බඳු පැහැ ඇති සිවිය ඇත්තේ වෙයි'' යනුවෙනි. ''සුස්සරතා'' නම් බ්‍රහ්ම ස්වර ඇති බවයි. කුරවි කොවුලෙකුගේ බඳු මිහිරි හඬ ඇති බවයි. එය ද මෙයින් ලැබේ. යම් සේ වදාළේ ද? ''මහණෙනි තථාගත තෙමේ යම් පූර්ව ජාතියක - පෙ - එරුෂ වචනය අත්හැර එරුෂ වචනයෙන් වැළකුණේ වේ ද නිදොස් වූ කණට සැප වූ - පෙ - යම් වචනයක් වේ ද එබඳු වූ වචන කීවේ වේ ද හෙතෙම එම කර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් - පෙ - මේ මිනිස් බවට ආයේම මේ මහා පුරුෂ ලක්ෂණ දෙක ලබයි. දික් පුළුල් දිව ඇත්තේ වෙයි. බ්‍රහ්ම ස්වර ඇත්තේ ද කුරවි කොවුලෙකුගේ බඳු මිහිරි හඬ ඇත්තේ ද වෙයි'' යනුවෙනි. ''සුසණ්ඨාන'' යනු යහපත් සටහන් ඇති බවයි. සුදුසු ස්ථානයන්හි අඟපසඟ සුදුසු පරිදි මැනවින් පිහිටියේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එය ද මෙයින් ලැබේ. යම් සේ වදාළේ ද ''මහණෙනි, තථාගත තෙමේ පෙර ජාතියෙහි - පෙ - මිනිස් වූයේම ''මේ සත්වයෝ කෙසේ නම් සැදැහැයෙන් වැඩෙන්නාහුද? ශීලයෙන්, ශ්‍රැතයෙන්, ත්‍යාගයෙන්, ප්‍රඥාවෙන් ධන ධාන්‍යයෙන් කෙත්වතු වලින් දෙපා සිවුපා සතුන්ගෙන් අඹු දරුවන්ගෙන්, දැසි කම්කරු පුරුෂයන්ගෙන්, නෑදෑයන්ගෙන්, මිතුරන්ගෙන්, බන්ධුන්ගෙන් වැඩෙන්නාහුදැයි බොහෝ දෙනාට වැඩ කැමති වූයේ හිත කැමති වූයේ පහසුව කැමති වූයේ නිරුපද්‍රැත බව කැමති වූයේ විය. හෙතෙම ඒ කර්මය (කළ බැවින්) - පෙ - මේ මහා පුරුෂ ලක්ෂණ තුන ලබයි.

සිංහයාගේ පෙරඩ කය මෙන් පරිපූර්ණ වූ සිරුර ඇත්තේ වෙයි. මසින් පිරුණ පිටිකර ඇත්තේ වෙයි. සම වූ වට වූ කඳ ඇත්තේ වෙයි.'' යන මේ ආදියයි. මේ ක්‍රමයට මෙයින් පසුවද මේ පුණ්‍ය නිධානයේ ප්‍රතිලාභ පිළිබඳ සාධක වූ දේශනා පාඨයෝ ඒ ඒ තැන්වලින් ගෙන කිව යුත්තාහ. විස්තර අධික වේය යන භයින් වනාහී කෙටි කරන ලදී. දැන් ඉතිරි පදයන්ගේ වර්ණනාව කරන්නෙමි. ''**සුරූපතා**'' යන මෙහි සියලු ශරීරය රූපය යයි දත යුතුය. ''පරිවරන ලද ආකාශය රූපය යයි ව්‍යවහාරයට යේ'' ආදියෙහි මෙනි. එම රූපයෙහි සුන්දරබව, සුරූපී බව, ඉතා දිර්ඝ නොවන බව, ඉතා කොට නොවන බව, ඉතා කෘෂ නොවන බව, ඉතා මහත් නොවන බව, ඉතා කළු නොවන බව, ඉතා සුදු නොවන බව යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''ආධිපච්චං'' යනු අධිපති භාවයි. ක්‍ෂත්‍රිය මහාසාර ආදී වශයෙන් අධිපති භාවයයයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''පරිවාරෝ'' යනු අගාරිකයන්ගේ (ගෘහවාසීන්ගේ) නෑජන පිරිවර ජන සම්පත්තියත් අනගාරිකයන්ගේ පිරිස් සම්පත්තියත්ය. ආධිපච්චඤ්ච පරිවාරොච ''**ආධිපච්ච පරිවාරා**'' වේ. මෙහිද සුවණ්ණතා ආදියෙන් ශරීර සම්පත්තියත් ''ආධිපච්ච'' යන්නෙන් භෝග සම්පත්තියත් ''පරිවාරා'' යන්නෙන් සජන පරිජන සම්පත්තියත් කියන ලද්දේ යයි දත යුතුය. ''**සබ්බමෙතෙන ලබ්භති**'' යනු ''යං යදෙවාපත්ථෙන්ති සබ්බමෙතෙන ලබ්භති'' යයි යමක් කියන ලද්දේ ද එය ද මෙහි සීමා වශයෙන් කියන ලද සුවණ්ණතා ආදී භයට අයත් සියල්ල ද යන මේවා මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලැබේ යයි දත යුතු බව දක්වයි.

මෙසේ මෙම ගාථාවෙන් පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු රාජ්‍ය සම්පත්තියෙන් මෙහා දෙව් මිනිස් සම්පත් දක්වා දැන් ඒ රාජ්‍ය සම්පත් දෙක දක්වන්නාහු ''**පදෙස රජ්ජං**'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. එහි ''පදෙස රජ්ජං යනු එක් දිවයිනක සම්පූර්ණ රාජ්‍යයට නොපැමිණ පොළොවෙහි එක් එක් ප්‍රදේශයක පවත්නා රාජ්‍යයි. ඉසුරුමත් බව ''**ඉස්සරිය**'' වේ. මෙයින් දීපචක්‍රවර්ති රාජ්‍යය දක්වයි. ''**චක්කවත්ති සුඛං පියං**'' යනු මනොඥ වූ ප්‍රිය වූ මනාවූ සක්විති සැපයයි. මෙයින් සතර දික් කෙළවර කොට ඇති චක්‍රවර්ති රාජ්‍යය දක්වයි. දෙවියන් අතර රාජ්‍ය: **දෙවරජ්ජ** වේ. මෙයින් මන්ධාතු ආදී මිනිසුන්ගේ ද දේව රාජ්‍යය දක්වන ලද්දේ වෙයි. ''**අපි දිබ්බෙසු**'' යන මෙයින් යමෙක් දිව්‍ය භාවය නිසා ''දිබ්බ'' යයි කියත් ද ඒ දිව්‍යමය භවයන්හි උපන්නවුන්ගේ දේව රාජ්‍යය දක්වයි. ''**සබ්බ මෙතෙන ලබ්භති**'' යන්නෙන් යමක් ''යං යදෙවාභිපත්ථෙන්ති සබ්බ මෙතෙන ලබ්භති'' යයි කියන ලද්දේ ද එහි සීමා වශයෙන් ප්‍රදේශ රාජ්‍යාදී මේ දෙවෙනි සියල්ල මෙයින් ලැබේ යයි දත යුතු බව දක්වයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු දෙව් මිනිස් රජ සම්පත් දක්වා දැන් ගාථා දෙකෙන් කියන ලද සම්පත් කෙටියෙන් පෙරටු කොට ගෙන නිර්වාණ සම්පත්තිය දක්වන්නාහු ''මානුසිකාව සම්පත්ති'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. මේ එහි පදවර්ණනාවයි. මිනිසුන්ට අයත් දේ = මානුසී වේ. එයම ''**මානුසිකා**'' වේ. සමෘද්ධ වීම : **සම්පත්ති** වේ. දෙවියන්ගේ ලෝකය = දෙව ලොක වේ. එහි ''**දෙව ලොකෙව යා රති**'' යනු ඉතිරියක් නොකොට ගැනීමයි. අධ්‍යාත්මයෙහි හටගත් දෙයින් හෝ බාහිර උපකරණ වූ යමකින් ප්‍රීතිමත් වෙන්නුයි = **රති** වේ. සැපයට සැප වස්තුවට මෙය නමකි. ''**යා**'' යනු අනියත වචනයකි. ''**ච**'' ශබ්දය මුලින් සඳහන් කළ සම්පත් සමඟ සම්පිණ්ඩනාර්ථ කොට ඇත්තේය. නිර්වාණයම = ''**නිබ්බාණසම්පත්ති**'' වේ. මේ වනාහී අර්ථ වර්ණනාවයි. මේ ''සුවණ්ණතා'' ආදී පදයන්ගෙන් යම් මානුෂික සම්පත්තියක් හා දේව ලෝකයෙහි යම් රතියක් කියන ලද්දේ ද ඒ සියල්ල ද යම් මේ සද්ධානුසාරීභාව වශයෙන් පැමිණිය යුතු නිර්වාණ සම්පත්තියක් වේද එයද වශයෙන් මේ තුන්වෙනි පියවරට අයත් සම්පත් ද සීමා වශයෙන් ''**සබ්බමෙතෙන ලබ්භති**'' සියල්ල මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලබයි යනුයි. නැතහොත් පෙර සුවණ්ණතාදියෙහි යමක් නොකියන ලද ද ''**සුසීමනෙතා** - පෙ - ඉධ බ්‍රහ්මචරිය වාසො'' යන මේ ආදී ක්‍රමයෙන් දක්වන ලද පඤ්ඤාවෙය්‍යත්ති ආදී භේදයෝ ද මානුෂික සම්පත් ද අනෙක් දිව්‍ය ලෝකයෙහි යම් ධ්‍යානාදී රතියක් වේ ද එය ද යම් ඒ කියන ලද ආකාර ඇති නිර්වාණ සම්පත්තිය ද යන මේ සියල්ල ද තුන්වෙනුව සීමා වශයෙන් මෙයින් ලැබේ යයි මෙසේ ද මෙහි අර්ථ වර්ණනාව දත යුතුය.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු සද්ධානුසාරීභාව ආදී වශයෙන් පැමිණිය යුතු නිර්වාණ සම්පත්තිය ද දක්වා දැන් - ත්‍රිවිද්‍යා උභතො භාග විමුත්තභාව වශයෙන් ද පැමිණිය යුතු ඒ නිර්වාණයම එයට එළඹෙන උපායද දක්වමින් ''**මිත්තසම්පදමාගම්ම**'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. මේ එහි පද වර්ණනාවයි: මෙයින් සමෘද්ධ වේ. ගුණ සමූහයට පැමිණේනුයි = සම්පදා වේ. මිත්‍රයාම සම්පදාව වූයේ = මිත්ත සම්පදා වේ. එය ''**මිත්තසම්පදං**'' වේ. ''**ආගම්ම**'' යනු හේතු කොට ගෙන; ''**යොනිසො**'' යනු උපායෙන්; ''**පයුඤ්ජතො**'' යනු යෝගයෙන් නොනැගීටීම කරන්නාහට; මෙයින් දැන ගනීනුයි = විජ්ජා වේ. මෙයින් මිදේ හෝ තෙමේ මිදුණේනුයි = විමුත්ති වේ. විජ්ජාව විමුත්තිව = විජ්ජා විමුත්තියො වේ. විද්‍යා විමුක්තීන්හි වශීභාවය = ''**විජ්ජා විමුත්තිවසීභාවො**'' වේ. මේ වනාහී අර්ථ වර්ණනාවයි. යම් මේ මිත්‍ර සම්පත්තියකට පැමිණ

ශාස්තෘන් වහන්සේ හෝ වෙනත් ගරු කටයුතු සබ්‍රහ්මචාරීන් වහන්සේ නමක් ඇසුරු කොට උන්වහන්සේගෙන් අවවාද අනුශාසනා ද ලැබ අනුශාසනා පරිදි ප්‍රතිපත්තියෙහි නුවණින් යෙදෙන්නේ පුබ්බෙනිවාස ආදී ත්‍රිවිද්‍යාවන්හි ''එහි විමුක්තිය කවරේද? සිතෙහි මිදීමයි. ''නිවණ'' ද යනුවෙන් මෙසේ සඳහන් වන අෂ්ට සමාපත්තියෙහි හා නිර්වාණ සංඛ්‍යාත විමුක්තියෙහි ද එසේ එසේ දක්ෂ ලෙස වශී භාවයට පත්වීමයි. මෙය ද සතර වෙනුවට ප්‍රමාණ වශයෙන් මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලැබේ'' යනුයි.

මෙසේ මේ ගාථාවෙන් පෙර කියන ලද විජ්‍යාවිමුත්තිවසීභාව හා සම්බන්ධ වූ පුණ්‍යානුභාවයෙන් ලැබිය යුතු ත්‍රිවිද්‍යා උභතොභාග විමුක්ත වශයෙන් ද පැමිණිය යුතු නිර්වාණ සම්පත්තිය දක්වා දැන් යම් හෙයකින් විද්‍යා විමුක්ති වශී භාවයට පත් වූවෝ ද ත්‍රිවිද්‍යා උභතොභාග විමුක්ත වූවෝද යන සියල්ලෝ පටිසම්භිදා ආදී ගුණ සම්පත්ති ලබත්ද, මේ පුණ්‍ය සම්පත්තියෙන් ද ඒ සම්පත්තියට පදස්ථාන වශයෙන් එසේ එසේ ඒ සම්පත්තියද ලබයි. එහෙයින් එයද දක්වන්නාහු ''පටිසම්භිදා විමොක්ඛාව'' යන මේ ගාථාව වදාළහ. යම් හෙයකින් මනාකොට කළ ධර්ම, අර්ථ, නිරුක්ති, ප්‍රතිභානයන්හි ප්‍රභේදගත ප්‍රඥාව ''පටිසම්භිදා'' යයි කියනු ලැබේ ද යම් මේ ''රූපී වූයේ රූප දකී'' යනාදී ක්‍රමයට අෂ්ට විමෝක්ෂයෝ වෙත් ද යම් මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් විසින් පැමිණිය යුතු ශ්‍රාවක සම්පත්තිය ඇති කරන ශ්‍රාවක පාරමී වෙත් ද ඝටයමානභාවය ඇති කරන යම් ප්‍රත්‍යෙක බෝධියක් වේ ද සියලු සත්වයන්ට උත්තම භාවය ඇති කරන යම් බුද්ධ භූමියක් වේ ද මේ සියල්ල ද පස් වෙනුව ප්‍රමාණ වශයෙන් මේ පුණ්‍ය නිධානයෙන් ලැබේ යයි දත යුතුය.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යමක් ''යං යදෙවාභිපත්ථෙති සබ්බමෙතෙන ලබ්භති'' යයි දේශනා කරන ලද්දේ ද එය මේ ගාථාවන්ගෙන් දක්වා දැන් - මේ සියලු කැමති දේ දෙන නිධානයක් බඳු වූ පුණ්‍ය සම්පත්තියට ප්‍රශංසා කරන්නාහු ''එවං මහිද්ධිකා එසා'' යන මේ ගාථාවෙන් දේශනාව නිමා කළහ. මේ එහි පද වර්ණනාවයි. ''එවං'' යනු අතීතාර්ථය දක්වීමයි. මහත් වූ අර්ථයක් මෙහි ඇත්තේනුයි: ''මහත්ථිකා'' වේ. මහත් වූ අර්ථයක් සඳහා හේතු වේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''මහිද්ධිකා'' යයි ද පාඨයකි. ''එසා'' යනු උද්දේස වචනයකි. එයින් ''යඤ්ච දානෙන සීලෙන'' යන මේ ගාථාවේ සිට ''කයිරාථ ධීරො පුඤ්ඤානි'' දක්වා කියන ලද පුණ්‍ය සම්පත්තිය දක්වයි. ''යදිදං'' යනු අභිමුඛකරණාර්ථයෙහි නිපාතයක් පමණි. එයින් ''එසා'' යයි දක්වන ලද දෙය පෙන්වා දීමට ''යා එසා'' යි අභිමුඛ කරයි. ''පුඤ්ඤානං සම්පදා = පුඤ්ඤසම්පදා'' වේ. 'තස්මා' යනු

හේතුව දක්වන වචනයකි. 'ධීරා' යනු උත්සාහවන්තයෝ ය. 'පසංසන්ති' යනු වර්ණනා කරති. පණ්ඩිතා යනු ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූවෝය. ''කත පුඤ්ඤතං'' යනු කළ පින් ඇති බවයි. මේ වනාහි අර්ථ වර්ණනාවයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''සුවණ්ණතා'' මුල්කොට ඇති බුද්ධ භූමිය අවසන් කොට ඇති පුණ්‍ය සම්පදාවේ ආනුභාවයෙන් ලැබිය යුතු අර්ථය වර්ණනා කොට දැන් - එම අර්ථයම පිඬුකොට දක්වන්නාහු එම අර්ථයෙන්ම කියන ලද ස්වභාවය ඇති පුණ්‍ය සම්පදාවෙහි මහත් අර්ථවත් බව වර්ණනා කරන්නාහු වදාළහ. මෙසේ මහත් අර්ථයක් ගෙන දීම කරණකොට ගෙන මහත්වීක වූ මේ පුණ්‍ය සම්පදාව ඉදින් මා විසින් ''යඤ්ඤ දානෙන සීලෙන'' ආදී ක්‍රමයට දක්වන ලද්දාහු ද එහෙයින් සත්වයන්ට හිත සුව ගෙන දෙන ධර්ම දේශනාවෙහි පසුබට නොවීමෙන් හා තත්වූ පරිදි ගුණයන් කරණ කොට ගෙන ද මා වැනි ධෛර්‍යවත් පණ්ඩිතයෝ ''අසාධාරණ මඤ්ඤසං අචොරහරණො නිධි'' යනාදියෙන් මෙහි කියන ලද කරුණු වලින් ද ''මහණෙනි පිනට බිය නොවවු, මහණෙනි, යම් මේ පින යයි යමක් වේද එය සැපයට නමකි'' ආදී වචනයන්ගෙන් ද නොයෙක් ආකාරයන්ගෙන් කළ පින් ඇති බව ප්‍රශංසා කරති. පක්ෂපාති භාවයෙන් නොවේ.

දේශනාව කෙළවර ඒ උපාසකයා බොහෝ ජනයා සමග සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියේය. පසේ නදී කොසොල් රජුගේ සමීපයට ගොස් මේ කාරණය දැන්වීය. රජතුමා අතිශයින් සතුටු වී ගෘහපතිය, මැනවි. ගෘහපතිය නුඹ මා වැන්නන් විසින් ද ගෙන්වා ගත නොහැකි නිධානයක් නිදන් කෙළෙහි යයි සතුටු කරවා මහත් පූජාවක් කළේය.

නිධිකණ්ඩ සූත්‍ර වර්ණනාව නිමියේය.

9

දැන් නිධිකණ්ඩ සූත්‍රයෙන් අනතුරුව ඇතුළත් කර ඇති මෙත්ත සූත්‍රයෙහි වර්ණනා ක්‍රමය පැමිණියේ ය. එම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය කියා ඉන් අනතුරුව

''යමෙකු විසින් යම් දිනෙක යම් තැනකදී යම් හෙයකින් දේශනා කරන ලද්දේ ද යන මේ කරුණු විස්තර කෙරෙන නිදානය පැහැදිලි කොට මේ සූත්‍රයට අර්ථ වර්ණනාව කරන්නෙමි'' යි

එහි යම් හෙයකින් නිධි කණ්ඩ සූත්‍රයෙන් දාන ශීල ආදී පුණ්‍ය සම්පත් කියන ලද්දේ ද එය ද සත්වයන් කෙරෙහි මෛත්‍රියෙන් කළ හෙයින් බුද්ධ භූමියට පැමිණවීමට සමත් වීම තෙක් මහත්ඵල වේ. එබැවින් එම පුණ්‍ය සම්ප්‍රදාවට උපකාර දැක්වීම් වශයෙන් ද නැතහොත් යම් හෙයකින් සරණයන්ගෙන් ශාසනයට බැස ශික්ෂාපදයන්ගෙන් ශීලයෙහි පිහිටි අයට ඛාත්තිංසාකාරයෙන් රාගය ප්‍රහීණ කිරීමට සමත් වූ ද, කුමාර පඤ්හයෙන් මෝහය ප්‍රහීණ කිරීමට සමත් වූ ද කමටහන් දක්වා මංගල සූත්‍රයෙන් ඔහුගේ පැවැත්මට හේතුවන මංගල කරුණු හා ආත්මාරක්ෂාව ද රතන සූත්‍රයෙන් එයට අනුරූප වූ පරාරක්ෂාව ද තිරොකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙන් රතන සූත්‍රයෙහි කියන ලද අමනුෂ්‍යයන් අතුරෙන් එක්තරා අමනුෂ්‍ය වර්ගයක් දැක්වීම හා කියන ලද ආකාරයේ පුණ්‍ය සම්පත්තියෙහි පමාවීමේ විපත්තිය ද නිධිකණ්ඩ සූත්‍රයෙන් තිරෝකුඩ්ඩ සූත්‍රයෙහි කියන ලද විපත්තීන්ට විරුද්ධ වූ සම්පත්තියද දක්වන ලද්දේ ද එසේ වුවත් ද්වේෂය ප්‍රහාණය කිරීමට සමත් කමටහනක් නොදක්වන ලද්දේමය. එබැවින් ඒ ද්වේෂය ප්‍රහාණය කිරීමට සමත් කමටහනක් දැක්වීම් වශයෙන් ද මේ මෙත්ත සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කරන ලදී. මෙසේ වීමෙන් වනාහී බුද්දක පාඨය සර්ව සම්පූර්ණ වෙයි යන මේ කාරණය මෙම සූත්‍රය මෙහි ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනයයි.

දැන් යම් ඒ

''යෙන වුත්තං යදා යත්ථ යස්මා චෙතෙස දීපනා
නිදානං සොධයිත්වාඅස්ස කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං''

යයි මාතෘකා තබන ලද්දේ ද (එය දක්වනු ලැබේ.) එහි මේ මෙත්ත සූත්‍රය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලදී. ශ්‍රාවකාදීන් විසින් නොවේ. එයද වනාහී යම් කලෙක්හි හිමාලය ප්‍රාන්තයෙහි දෙවියන් විසින් කරදරයට පත් කරන ලද භික්ෂූනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට පැමිණියාහු ද එකල්හි සැවැත්නුවරදී ඒ භික්ෂූන්ට ආරක්ෂාව සඳහාත් කමටහන් සඳහාත් දේශනා කරන ලද්දේය යනුවෙන් පළමු කොට මෙසේ කෙටියෙන් මේ පදයන්ගේ පැහැදිලි කිරීම වූ නිදාන ශෝධනය දත යුතුය. විස්තර වශයෙන් වනාහී මෙසේ දත යුතුය.

එක් සමයෙක්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වස් එළඹීමට ආසන්න කාලයෙහි සැවැත්නුවර වැඩ වෙසෙති. එකල්හි වනාහී නොයෙක් රාජ්‍යයන්ට අයත් බොහෝ භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයෙහි කමටහන් ගෙන ඒ ඒ ස්ථානයන්හි වස් එළඹෙනු කැමැතිව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට පැමිණෙති. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රාග චරිත ඇත්තවුන්ට සවිඥානක අවිඥානක වශයෙන් එකොළොස් වැදෑරුම් අශුභ කර්ම ස්ථානයත් ද්වේෂ චරිත ඇත්තවුන්ට සතර වැදෑරුම් මෛත්‍රී ආදී කර්මස්ථානත් මෝහ චරිත ඇත්තවුන්ට මරණසති කර්ම ස්ථාන ආදියත් විතර්ක චරිත ඇත්තවුන්ට ආනාපානසති පඨවි කසිණ ආදී කර්මස්ථානත් ශ්‍රද්ධා චරිත ඇත්තවුන්ට බුද්ධානුස්සති කර්මස්ථාන ආදියත් බුද්ධි චරිත ඇත්තවුන්ට චතුධාතුව්වත්ථානාදී කර්මස්ථාන ආදියත් යනාදී මේ ක්‍රමයට අසූහාර දහසක් ප්‍රභේදගත වූ චරිතයන්ට අනුකූල වූ කර්මස්ථාන දේශනා කරති. ඉක්බිති පන්සියයක් භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයෙහි කර්මස්ථාන ඉගෙන ගැළපෙන සෙනසුනක් හා ගොදුරු ගමක් ද සොයමින් පිළිවෙළින් ගොස් පිටිසර හිමාලය හා ඒකාබද්ධ වූ නිල් පළිඟු වැනි ගල් තලා ඇති සිසිල් ගණ සෙවන ඇති නිල් වන ලැහැබින් හොබනා වූ මුතු දූල් රිදී පට වැනි වැල්ලෙන් ගැවසී ගත් භූමිභාග ඇති පිරිසිදු සිසිල් ජලාශයෙන් පිරිවැරූ පර්වතයක් දුටහ. ඉක්බිති ඒ භික්ෂූහු එහි එක් රැයක් වැස රාත්‍රිය පහවූ පසු ශරීරය පිළිදැගුම් කොට ඒ වන ලැහැබට නුදුරු එක් ගමකට පිඬු පිණිස වැඩියහ. ගම වනාහී රාශී භූතව වසන පවුල් දහසකින් යුක්තය. මෙහි මිනිස්සුද සැදැහැයෙන් පැහැදුණෝ වෙති. ඔවුහු පිටිසර පැවිද්දන්ගේ දැකීම දුර්ලභ බැවින් භික්ෂූන් දැකීමෙන් ම හටගත් ප්‍රීතිසොම්නස් ඇත්තෝ වී එම භික්ෂූන් වළඳවා ''ස්වාමිනි, මෙහිම වසනු මැනවැයි ආරාධනා කොට භාවනා කුටි පන්සීයක් කරවා එහි ඇඳන් පුටු හා පානීය පරිභෝජනීය ජලය සහිත කළද සියලු උපකරණ ද පිළියෙල කර දුන්හ. භික්ෂූහු දෙවන දවස්හි වෙනත් ගමකට පිඬු පිණිස පිවිසියහ. එහි මිනිස්සු ද එසේම උපස්ථාන කොට වස් විසීම සඳහා ආරාධනා කළහ. භික්ෂූහු ''අනතුරක් නැතැ''යි ආරාධනාව පිළිගෙන එම වන ලැහැබට පිවිස සියලු රැ දවල් පටන් ගත් වීර්‍ය ඇතිව වේලාව දක්වන ගෙඩියක් කොටවා නුවණින් සිහි කිරීම බහුල කොට වසන්නාහු ගස් මුල් වලට එළඹ හිඳිති. සිල්වත් භික්ෂූන්ගේ තේජසින් පහ වූ තේජස් ඇති වෘක්ෂ දේවතාවෝ තම තමන්ගේ විමානයන්ගෙන් බැස දරුවන් රැගෙන එහෙ මෙහෙ හැසිරෙති. යම් සේ ගමක වාසය කිරීමට ගිය රජුන් විසින් හෝ රාජමහාමාත්‍යයන් විසින් හෝ ගම් වැසියන්ගේ ගෙවල්වල නවාතැන් ගත් කල්හි ගෘහවාසීහු ගෙවලින් නික්ම වෙනත් තැනක වසමින් ''කවදා නම් යන්නාහුද''යි දුර

සිට බලත් ද ඒ ආකාරයට දෙවියෝ තම තමන්ගේ විමානයන් අත්හැර එහෙ මෙහේ හැසිරෙන්නාහු ''ස්වාමීන් වහන්සේලා කවදා නම් වඩින්නාහුද''යි දුර සිට බලති. පසුව ඔවුහු මෙසේ එක්ව සිතූහ. ''පෙර වස් එළඹි භික්ෂූහු ඒකාන්තයෙන් නෙමසක් වසන්නාහ. අපි වනාහී ඒ තාක් බොහෝ කාලයක් දරුවන් රැගෙන විමානයෙන් ඉවත්ව විසීමට නොහැක්කෙමු අපි භික්ෂූන්ට භයජනක අරමුණු දක්වන්නෙමු නම් යෙහෙකි''යි යනුවෙනි. ඔවුහු රාත්‍රියෙහි භික්ෂූන් මහණදම් කරන වේලාවෙහි භය ජනක යක්ෂ රූප මවාගෙන ඉදිරියෙන් ඉදිරියෙන් සිටිති. භයජනක ශබ්ද කරති. එම රූප දැක එම ශබ්ද අසා භික්ෂූන්ගේ හදවත කම්පා විය. සුදුමැලි වී දුර්වර්ණ වූහ. එහෙයින් ඒ භික්ෂූහු සිත එකඟ කර ගැනීමට නොහැකි වූහ. එකඟ නොවූ සිත් ඇති එසේම බිය නිසා නැවත නැවත සංවේගයට පත් ඒ භික්ෂූන්ගේ සිහිය මුළා විය. ඉන්පසු මුළා වූ සිහි ඇති ඒ භික්ෂූන්ට දුඟද අරමුණු යොමු කළහ. ඒ දුගඳින් ඒ භික්ෂූන්ගේ හිස් මොළය පෙළනු ලබන්නාක් මෙන් විය. දැඩි හිසේ වේදනා ඇති විය. එහෙත් ඒ බව ඔවුනොවුන්ට නොදැන්වූහ. ඉක්බිති එක් දිනක් සංඝසාවිරයන් වහන්සේට උපස්ථාන කරන වේලාවෙහි සියල්ලන් රැස් වූ කල්හි සංඝසාවිරයෝ මෙසේ විමසූහ. ''ඇවැත්නි, මේ වන ලැහැබට පිවිසි නුඹ වහන්සේලාගේ ජවි වර්ණය දින කීපයක් ඉතාමත් පිරිසිදු විය. ඉන්ද්‍රියයෝ ප්‍රසන්නයහ. දත් වනාහී කෘශව දුර්වර්ණ ව සුදුමැලි වූහ. කිම නුඹලාට මෙහි නොගැළපෙයි ද?'' ඉන්පසු එක් භික්ෂුවක් මෙසේ කීහ. ''ස්වාමීනි, මම රාත්‍රියට මෙබඳු වූ ද මෙබඳු වූ ද භයජනක අරමුණු දකිමි. අසමි. මෙබඳු ගඳ ආඝ්‍රාණය කරමි. එහෙයින් මගේ සිත සමාධිගත නොවේ'' යනුවෙනි. මේ ආකාරයට සියල්ලෝම එම පුවත දැන්වූහ.

සංඝසාවිරයන් වහන්සේ මෙසේ කීහ. ''ඇවැත්නි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වස් එළඹීම දෙකක් පණවන ලදී. අපට ද මේ සෙනසුන නොගැළපේ. ඇවැත්නි, එවු. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට ගොස් වෙනත් ගැළපෙන සෙනසුනක් අසමු'' යනුවෙනි. ''ස්වාමීනි, යහපතැයි ඒ භික්ෂූහු තෙරුන්ට පිළිතුරු දී සියල්ලෝම සෙනසුන තැන්පත් කොට තබා පා සිවුරු රැගෙන කුලයන්හි නොඇලුණු බැවින් කිසිවෙකුට නොකියාම සැවැත් නුවර බලා චාරිකාවෙහි නික්ම ගියහ. පිළිවෙළින් සැවැත් නුවරට ගොස් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයට ගියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ භික්ෂූන් දැක මෙසේ වදාළහ. ''මහණෙනි, ඇතුල් වස චාරිකාවේ නොහැසිරිය යුතු යයි මා විසින් ශික්ෂා පදයක් පනවන ලදී. කුමක් හෙයින් නුඹලා චාරිකාවේ හැසිරෙවුද? යනුවෙනි. ඔවුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට

සියල්ල පැවසූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිහි කරන්නාහු සියලු දඹදිව යටත් පිරිසෙන් සතර පා පුටුවක් තබන තැනකුදු ඔවුන්ට ගැළපෙන වෙනත් සෙනසුනක් නොදැක්කාහ. ඉක්බිති ඒ භික්ෂූන්ට මෙසේ වදාළහ. ''මහණෙනි, නුඹලාට වෙනත් ගැළපෙන සෙනසුනක් නැත. නුඹලා එහිම වසන්නාහු ආසවක්ෂයට පැමිණෙවු. මහණෙනි, යවු. ඒ සෙනසුනම ඇසුරු කොට වසවු. ඉදින් දෙවියන්ගෙන් අභය කැමති වෙහු නම් මේ පිරිත උගනිවු. මෙය වනාහි නුඹලාට ආරක්ෂාව ද කමටහනද වන්නේ යයි වදාරා මේ සූත්‍රය දේශනා කළහ. සමහරු වනාහී මෙසේ කීහ. ''මහණෙනි යවු. ඒ සේනාසනයම ඇසුරු කොට වසවු යයි කියා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙයද වදාළහ. ''නැවත ආරණ්‍යක භික්ෂුව මේ සූත්‍රය පරිහරණය ද දත යුතුය. ඒ කෙසේද යත්? සවස උදේ කිරීම් වශයෙන් මෛත්‍රී දෙකක් ද පිරිත් දෙකක් ද අසුභ දෙකක් ද මරණ සති දෙකක් ද අෂ්ට මහා සංවේග වස්තූන්ට එළඹීම ද වශයෙනි. අෂ්ට මහා සංවේග වස්තු නම් ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ හා සතර අපාය දුකයි. නැතහොත් ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ යන සතරත් පස්වෙනුව අපාය දුකත්, අතීත සංසාරගත දුකත්, අනාගත සංසාරගත දුකත් වශයෙනි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පරිහරණය දේශනා කොට ඒ භික්ෂූන්ට මෛත්‍රිය සඳහාත් ආරක්ෂාව සඳහාත් විදර්ශනා පාදක ධ්‍යාන සඳහාත් මේ සූත්‍රය දේශනා කළහ'' යනුයි.

මෙසේ විස්තර වශයෙන් ද ''යෙන වුත්තං යදා යත්‍ථ යස්මා චෙ'' යන මේ පදයන්ගේ විස්තර කිරීම වන නිදානය පැහැදිලි කිරීම දත යුතුය. මෙපමණකින් යම් ඒ ''යෙන වුත්තං යදා යත්‍ථ යස්මා චෙතෙස දීපනා නිදානං සොධයිත්‍වා'' යයි මාතෘකාවක් තැබුවේද එය සියලු ආකාරයෙන් විස්තර කරන ලද්දේ වෙයි. දැන් ''අසස කරිසසාමි අත්‍රවණ්ණනං'' යයි කී හෙයින් මෙසේ කළ නිදාන ශෝධනය ඇති මේ සූත්‍රයෙහි අර්ථ වර්ණනාව ආරම්භ කරනු ලැබේ.

එහි ''කරණීය මත්‍රකුසලෙන'' යන මේ ප්‍රථම ගාථාවේ පළමුකොට මේ පද වර්ණනාවයි : ''**කරණීයං**'' යනු කළ යුතුය, කිරීමට සුදුසුය යන අර්ථයයි. ''අත්‍ර'' යනු ප්‍රතිපදාවයි. යම් කිසිවක් තමාට හිතවේද ඒ සියල්ල අරණීය හෙයින් අත්‍ර යයි කියනු ලැබේ. ''අරණීය හෙයින්'' යනු සමීපයට යා යුතු යන අර්ථයයි. අත්‍ර කුසලෙන - **අත්‍රකුසලෙන** වේ. අර්ථයෙහි දක්ෂයා විසින් යයි කියන ලද්දේ වේ. ''**යං**'' යනු අනියමාර්ථයෙහි ප්‍රථමා විභක්ති පදයි. ''**තං**'' යනු නියමාර්ථයෙහි දුතියා විභක්ති පදයි. නැතහොත් ''**යනතං**'' යන පද දෙකම ගත් විට ප්‍රථමා විභක්ති පදයි. ''**සනතං පදං**''

යනු දුතියා විභක්ති පදයි. එහි ලක්‍ෂණ වශයෙන් ශාන්තද පැමිණිය යුතු හෙයින් පද ද වේ. මෙය නිවනට පර්‍යාය පදයකි. ''**අභිසමෙච්ච**'' යනු අවබෝධ කොට; හැක්කේනුයි. = ''**සක්කො**'' වේ. සමර්ථය, ප්‍රතිබලය යි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**උජු**'' යනු ඍජු භාවයෙන් යුත්; මැනවින් ඍජු වූයේ ''**සූජු**'' වේ. සුව වචන මොහු කෙරෙහි ඇත්තේනුයි ''**සුවචො**'' වේ. ''**අඤ්ඤ**'' යනු වන්නේය; ''**මුදු**'' යනු මෘදු භාවයෙන් යුත්; අතිමානී නොවේනුයි = **අනතිමානී** වේ.

මේ මෙහි අර්ථ වර්ණනාවයි. ''කරණීයං අත්ථකුසලෙන යත්තං සන්තං පදං අභිසමෙච්ච'' යන මෙහි පළමු කොට කළ යුතු දේ ඇත. නොකළ යුතු දේ ඇත. එහි කෙටියෙන් ශික්‍ෂාත්‍රය කළ යුතු දේ වේ. ශීල විපත්ති, දිට්ඨි විපත්ති, ආචාර විපත්ති, ආජීව විපත්ති යන මේ ආදිය නොකළ යුතු දේය. එසේම ''අත්ථ කුසලයෙක් මෙන්ම අනත්ථ කුසලයෙක් ද ඇත. එහි යමෙක් මේ ශාසනයෙහි පැවිදි වී තමා එම පැවිද්දෙහි මැනවින් නොයෙදෙන්නේ ද කඩ වූ සිල් ඇත්තේ වේ ද එක්විසි වැදෑරුම් අනේසනයන් නිසා ජීවිතය පවත්වයිද, ඒ කවරේද යත්? උණ ගස් දීම නිසා, කොළ දීම, මල් දීම, ගෙඩි දීම, දැහැටි දීම, මුවදෝනා දිය දීම, නෑමට දීම, හුණු දීම, මැටි දීම, ඉච්චා බස් කීමේ කැමැත්ත, සත්‍ය අසත්‍යය මිශ්‍ර කථාව, දරුවන් සුරතල් කිරීම, ලිපි හුවමාරු කිරීම, වෙදකම් කිරීම, දූත කාර්‍යයේ යෙදීම, පණිවිඩ ගෙන යාම, ගිහියන් සමග පිඬු හුවමාරුව, දානයට අනුව දීම, වාස්තු විද්‍යාව, නක්‍ෂත්‍ර විද්‍යාව, අංග විද්‍යාව යනුයි. සය වැදෑරුම් අගෝචර ස්ථානවල හැසිරේද ඒ කවරේද යත්? වෙසඟනන් සිටින තැන, කණවැන්දුම් ස්ත්‍රීන් සිටින තැන, වැඩිවිය පත් යුවතීන් සිටින තැන, නපුංසකයන් සිටින තැන, භික්‍ෂුණීන් සිටින තැන, සුරා සැල් තිබෙන තැන යනුයි. රජුන් සමග හෝ රාජමහාමාත්‍යයන් සමග හෝ තීර්ථකයන් සමග හෝ තීර්ථක ශ්‍රාවකයන් සමග හෝ තමාට නොගැළපෙන ගිහියන් සමග හෝ සම්බන්ධව වසයි ද භික්‍ෂු භික්‍ෂුණී උපාසක උපාසිකාවන් පිළිබඳ ශ්‍රද්ධාව නැති, පැහැදීම නැති, පොකුණක් මෙන් නොවන හැම දෙනාගේ කැමැත්ත ඉටු නොකරන ආක්‍රෝස, අපහාස කරන, අනර්ථය කැමති අහිත අපහසුව හා කාමාදී බන්ධනයන්ගෙන් බැඳීම කැමති වන යම් ඒ කුලයෝ වෙත් නම් එබඳු වූ කුලයන් සේවනය කරයි ද භජනය කරයි ද ඇසුරු කරයි ද මේ අනර්ථකුශලයා ය. යමෙක් වනාහී මේ ශාසනයෙහි පැවිදිව එහි තමා මැනවින් යොදවයි ද අනේසනයන් දුරු කොට සිව් පිරිසිදු ශීලයෙහි පිහිටනු කැමතිව ශ්‍රද්ධා ශීර්ෂයෙන් ප්‍රාතිමෝක්‍ෂ සංවරයත් සති ශීර්ෂයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවරයත් වීර්‍ය

ශීර්ෂයෙන් ආජීව පාරිශුද්ධියත් ප්‍රඥා ශීර්ෂයෙන් ප්‍රත්‍ය ප්‍රතිසේවනයත් පුරයි ද මේ අර්ථ කුශලයාය. නැතහොත් යමෙක් සප්ත ආපත්ති ස්කන්ධ පිරිසිදු කිරීම් වශයෙන් ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවරයත් දොරටු සයෙහි ගැටෙන අරමුණුවල අභිධ්‍යා ආදිය නුපදවීම් වශයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවරයත් අනේසනයන් දුරු කිරීම් වශයෙන් නුවණැත්තන් විසින් පසස්නා ලද බුද්ධ ශ්‍රාවකයන් විසින් වර්ණනා කරන ලද ආකාරයට සිව්පස පරිභෝග කිරීමෙන් ආජීව පාරිශුද්ධියත් කියන ලද අයුරින් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් වශයෙන් ප්‍රත්‍යය සේවනයත් සිවු ඉරියව් පැවැත්වීමේදී සාතථකාදීන් (සාතථක, සප්පාය, ගොචර, අසම්මෝහ) ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් වශයෙන් සම්පජඤ්ඤයද පිරිසිදු කරයිද මෙතෙමේද අර්ථ කුශලයෙකි. නැතහොත් යමෙක් යම් සේ කරමැටි සහිත ජලය හේතු කොට ගෙන කිළිටි වස්ත්‍රයක් සෝදයි ද අළු හේතු කොට ගෙන කණ්ණාඩියක් ගිනි උදුන හේතු කොට ගෙන රත්තරන් ද පිරිසිදු කරයි ද එසේම ඥානය හේතු කොට ගෙන ශීලය පිරිසිදු වේ යයි දැන ඥානය නැමති ජලයෙන් සෝදන්නේ ශීලය පිරිසිදු කරයි ද කිරල් දෙන බිත්තරය ද, සෙමර මුවා වලිගය ද එක් පුතෙකු ඇති ස්ත්‍රිය ප්‍රිය වූ එකම පුතාද එක් ඇසක් ඇති පුරුෂයා ඒ එකම ඇස ද රකින්නේ යම් සේ ද එසේ අතිශයින් අප්‍රමාදීව තමාගේ ශීලස්කන්ධය රකී ද සවස හා උදෑසන සිහිපත් කරන්නේ ඉතා කුඩා වූ ද වරදක් නොදකියි ද මෙතෙමේද අර්ථ කුශලයෙකි. යමෙක් වනාහී, විපිළිසරට පත් නොවන ශීලයක පිහිටා කෙළෙස් යටපත් කරන ප්‍රතිපදාවක් දැඩිව ගනී ද එය දැඩිව ගෙන කසිණ පරිකර්ම කරයි ද කසිණ පරිකර්ම කොට සමාපත්ති උපදවයි ද මෙතෙමේ ද අර්ථ කුශලයෙකි. යමෙක් වනාහී සමාපත්තියෙන් නැගිට සංස්කාරයන් සිහි කොට රහත් ඵලයට පත් වේද මෙතෙම අර්ථ කුශලයන් අතර අග්‍ර වේ. එහි මේ විපිළිසරයට පත් නොකරන ශීලයක පිහිටි තැනැත්තා දක්වා හෝ කෙලෙස් යටපත් කරන ප්‍රතිපදාවක් දැඩිව ගත් මාර්ග ඵලයෙන් වර්ණනා කළ යම් අර්ථ කුශලයෙක් වේද ඔවුහු මෙම අර්ථයෙහි ''**අත්ථ කුසලා**'' යයි අදහස් කරන ලදී. ඒ භික්ෂූනු එබඳු වුවෝ වෙති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ භික්ෂූන් අරමුණු කොට ඒක පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දේශනාවෙන් ''කරණීයමත්ථ කුසලෙන'' යයි වදාළහ. ඉක්බිති කුමක් කළ යුතුදැයි නොදැන සිටි ඒ භික්ෂූන්ට ''යන්තං සන්තං පදං අභිසමෙච්ච'' යි වදාළහ. මේ මෙහි අදහසයි. බුද්ධානුබුද්ධයන් වහන්සේලා විසින් වර්ණනා කරන ලද ඒ ශාන්ත නිර්වාණ පදය අවබෝධ කිරීම් වශයෙන් එළඹ වාසය කරනු කැමැත්තා විසින් ''යං කරණීයං'' (යමක් කළ යුතු ද) යනුයි. මෙහිද ''යං'' යනු මේ ගාථා පදයෙහි ආරම්භයේදී කියන ලද්දේමය. ''කරණීයං'' යනු ඒ ශාන්ත පදයට එළඹ

(කරණීයං) යයි අධිකාර වශයෙන් අනුව පවතී. මෙය වනාහී යම් හෙයකින් ඉතිරියක් සහිත පාඨයක් වූයේ ද එහෙයින් එහි අර්ථය ''එසේ වාසය කරනු කැමැත්තහු විසින්'' යයි කියන ලද බව දත යුතුය. නැතහොත් ''**සන්තං පදං අභිසමෙච්ච**'' යනු අනුශ්‍රවාදි වශයෙන් (අනුන්ගෙන් ඇසීම් වශයෙන්) ලෞකික ප්‍රඥාවෙන් නිර්වාණ පදය ශාන්ත යයි දැන එය අවබෝධ කර ගැනීමට කැමති තැනැත්තා විසින් ''යමක් කළ යුතු ද එය'' යයි සම්බන්ධතාව වේ. අර්ථ කුශලයා විසින් එය කළ යුතුය යනුවෙන් මෙසේද එහි අදහස දත යුතුය. නැතහොත් ''කරණීය මත්ථ කුසලෙන'' (අර්ථ කුශලයා විසින් කළ යුතුය) යයි කී කල්හි කුමක් කළ යුතුදැයි සිතන්නන්ට ''යන්තං සන්තං පදං අභිසමෙච්ච'' යයි වදාළහ. එහි අදහස මෙසේ දත යුතුය. ලෞකික ප්‍රඥාවෙන් ශාන්ත වූ නිර්වාණ පදයට එළඹ ''යං කරණීයං තං'' යනු යමක් කළ යුතු ද එය කළ යුතුය. එය කිරීමට සුදුසුමය යයි කියන ලද්දේ වෙයි. එය යනු කුමක්ද? ඒ නිවන අවබෝධ කර ගැනීමේ උපායයෙන් අන්‍ය වූ වෙනත් ක්‍රමයක් වේද? ඒකාන්තයෙන්ම මෙය කිරීමට සුදුසු බැවින් ශික්ෂාත්‍රය පැහැදිලි කිරීමේදී මුල් පදයෙන්ම කියන ලදී. එසේම මෙහි අර්ථ වර්ණනාවේදී කළ යුතු දේ ඇත. නොකළ යුතු දේ ඇතැයි කීවෙමු. එහි කෙටියෙන් ශික්ෂාත්‍රය, කළ යුතු දේ යයි ඉතාමත් කෙටියෙන් දේශනා කළ බැවින් ඒ භික්ෂූන්ගෙන් සමහරු එය තේරුම් ගත්හ. සමහරු තේරුම් නොගත්හ. යමෙකු විසින් තේරුම් නොගන්නා ලද ද ඔවුන්ගේ දැන ගැනීම සඳහා විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක භික්ෂූන් විසින් යමක් කළ යුතු ද එය විස්තර කිරීම සඳහා ''සක්කො උජුච සුජුච සුවචො චස්ස මුදු අනතිමානි'' යන ගාථා අර්ධය වදාළහ. එයින් කුමක් කියන ලද්දේ වෙයිද? ශාන්ත පදයට එළඹ වාසය කරනු කැමැති නැතහොත් ලෞකික ප්‍රඥාවෙන් එයට එළඹ එය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු ලබන ආරණ්‍යක භික්ෂුව දෙවෙනි හා සතරවෙනි පධානාංගයන්ගෙන් සමන්විතව කයෙහි හා ජීවිතයෙහි අපේක්ෂා රහිතයෙක් වී සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස පිළිපැදීමට ''**සක්කො**'' හැකි කෙනෙක් වන්නේය. එසේම කසිණ පරිකර්ම හා වත් සමාදන් වීම් ආදියෙහි ද තමාගේ පා සිවුරු නැවත පිළියෙල කර ගැනීම් ආදියෙහි ද යම් ඒ සබ්‍රහ්මචාරීන්ගේ ලොකු කුඩා යහපත් කටයුතු වේ ද ඒවායේ ද වෙනත් මෙබඳු කාර්‍යයන්හි ද හැක්කෙක් දක්ෂයෙක් අනලස් පුද්ගලයෙක් සමර්ථයෙක් වන්නේය. හැක්කෙකු වන අතරම තුන්වන ප්‍රධානියංගයෙන් යුක්ත වීමෙන් ''**උජු**'' ඍජු වන්නේ ය. ඍජු වන්නේ ද වරක් ඍජු වීමෙන් සතුටට පත් නොවී දිවි ඇති තෙක් නැවත නැවත ලිහිල් නොකරමින් මැනවින් ඍජු වන්නේ ය. නැතහොත් කපටි නොවීමෙන් උජු වේ.

මායාවෙන් තොර වීමෙන් සූජු වේ. නැතහොත් කායික හා වාචසික වැරදි දුරු කිරීමෙන් උජු වේ. මානසික වැරදි දුරුකිරීමෙන් සූජු වේ. නැතහොත් තමා ළඟ නොමැති ගුණ ප්‍රකාශ නොකිරීමෙන් උජු වේ. නැති ගුණයෙන් උපන් ලාභ නොඉවසීමෙන් සූජු වේ. මෙසේ ආරම්මණ ලක්‍ෂණ උපනිජ්ඣානයන්ගෙන්ද පළමු දෙවන හා තුන්වන ශික්‍ෂාවන්ගෙන් ද පයෝග හා ආසය ශුද්ධියෙන් ද උජු ද සූජු ද වන්නේ ය. හුදෙක් උජු ද සූජු ද වීම ප්‍රමාණවත් නොවේ. නැවත වනාහී **''සුවචො චස්‍ස''** සුවචයෙක් ද වන්නේය. යම්කිසි පුද්ගලයෙක් වනාහී මෙය නොකළ යුතුයයි කියන ලද්දේ ''කිම නුඹ විසින් දකින ලද්දේ ද? කිම නුඹ විසින් අසන ලද්දේ ද? මාගේ කවුරුන් වී මෙසේ කියන්නෙහිද? කිම (මාගේ) උපාධ්‍යායද? ආචාර්‍යයිද? දුටු මිතුරෙක් ද? භක්තිමත් මිත්‍රයෙක්දැයි කියයි. නිශ්ශබ්දව සිටීමෙන් හෝ වෙහෙසට පත් කරයි. නැතහොත් පිළිගෙන එසේ නොපිළිපදී. හෙතෙම විශේෂ අධිගමයන්ගෙන් දුරස්ථය. යමෙක් වනාහී අවවාද දෙන විට ''ස්වාමීනි මැනවි, යහපත් දෙයක් කියන ලදී. තමාගේ වරද වනාහී දැකීම දුෂ්කරය. නැවත මෙබඳු වරදක් දැක (මා කෙරෙහි) අනුකම්පා උපදවා කියනු මැනව. මා විසින් නුඹ වහන්සේගේ සමීපයෙන් අවවාද ලැබුවේ බොහෝ කලකිනි'' යි කියයි ද අනුශාසනා කළ අයුරින් පිළිපදී ද හෙතෙම විශේෂ අධිගමයන්ගේ නුදුරෙහි වේ. එහෙයින් මෙසේ අනුන්ගේ වචන පිළිගෙන පිළිපදින්නා සුවචයෙක් වන්නේය. යම්සේ සුවචයෙක් වේ ද එසේම මෘදු පුද්ගලයෙක් වේ. 'මුදු' යනු ගිහියන් විසින් දූත ගමන් හා පණිවිඩ ගමන් සඳහා යොදවනු ලබන්නේ එහි මෘදු බවක් නොකොට තද පුද්ගලයෙක් වී වත් පිළිවෙත් වල ද සියලු බ්‍රහ්මචර්‍යාවෙහි ද මෘදු වන්නේ ය. මැනවින් පිරියම් කළ රන් කැබැල්ලක් මෙන් ඒ ඒ තන්හි යෙදවීමට හැකි පුද්ගලයෙක් වේ. නැතහොත් 'මුදු' යනු බැම හකුළුවන ස්වභාව නැත්තේ උඩුකුරු කළ මුව ඇත්තේ සුවදායක කථා බස් ඇත්තේ පිළිසඳර කථා ඇත්තේ මනා තොටක් මෙන් මැනවින් බැස ගත හැකි තැනැත්තෙක් වන්නේය. හුදෙක් මෘදු පුද්ගලයෙක් පමණක් නොවන්නේය. තවද **''අනතිමානි''** නිහතමානී වන්නේය. ජාති ශ්‍රෝත ආදී අධික මානය සඳහා හේතු වන කාරණයන්ගෙන් අනුන් ඉක්මවා නොසිතන්නේය. සැරියුත් තෙරුන් මෙන් සැඩොල් දරුවෙකුට සමාන සිතින් යුතුව වසන්නේය යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශාන්ත පදයට එළඹ වාසය කිරීමට කැමති තැනැත්තාට හෝ එය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු කැමැත්තාට විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක භික්‍ෂුවට කිරීමට සුදුසු සමහරක්

දේශනා කොට නැවත තව දුරටත් දේශනා කරනු කැමැත්තේ ''සන්තුස්සකො'' යනාදී දෙවන ගාථාව වදාළහ. එහි ''සන්තුට්ඨී ච කතඤ්ඤුතා'' යනුවෙන් වදාළ ආකාරයට දොළොස් වැදෑරුම් සන්තෝෂයෙන් සතුටු වන්නේනුයි ''**සන්තුස්සකො**'' වේ. නැතහොත් සතුටුවේනුයි - **තුස්සක** වේ. ස්වකීය දෙයින් සතුටු වේනුයි. තමාට අයත් දෙයින් සතුටු වේනුයි, සමව සතුටු වේනුයි ''**සන්තුස්සක**'' වේ එහි ''සක'' නම් ''පිණ්ඩියා ලොප භොජනං නිස්සාය'' ආදී වශයෙන් උපසම්පදා මණ්ඩපයෙහි උදෙසන ලද තමා විසින් ද පිළිගන්නා ලද සිව්පස පිළිබඳ හටගත් දෙයයි. සුන්දර වූ හෝ අසුන්දර වූ හෝ සකසා දුන් හෝ නොසකසා දුන් දෙයින් එය පිළිගන්නා කල්හි හෝ පරිභෝග කරන කල්හි හෝ වෙනසක් නොදක්වා යැපෙන්නේ ''ස්වකීය දෙයින් සතුටු වන්නා'' ය යි කියනු ලැබේ. ''සන්තක'' නම් තමාට ලැබුණු, තමා ළඟ ඇති යමක් වේ ද එයයි. තමා සතු එයින්ම සතුටු වන්නේ එයින් වැඩි යමක් නොපතන්නේ අධිකාශා ඇති බව දුරු කරන්නේ ''සන්තක දෙයින් සතුටු වන්නා'' යයි කියනු ලැබේ. ''සම'' නම් ඉටු අනිටු දෙයෙහි ඇලීම් ගැටීම් දුරු කිරීමයි. එයින් සමව සියලු අරමුණුවල සතුටු වන්නේ ''සමව සතුටු වන්නා'' යයි කියනු ලැබේ. සුවසේ පෝෂණය කෙරේනුයි - ''**සුභරො**'' වේ. පෝෂණය කිරීමට පහසු යයි කියන ලද්දේ වේ. යම් භික්ෂුවක් වනාහී ඇල්හාල් මස් සහිත බත් ආදියෙන් පාත්‍රය පුරවා දුන් කල්හිද දුර්මුඛ භාවයක් නොසතුටු බවක් ම දක්වන්නේ ද ඔවුන්ගේ ඉදිරියේදී ම ඒ පිණ්ඩපාතය ''නුඹලා විසින් මේ දුන්නේ මොනවාදැයි අප්‍රසාදය පළ කරන්නේ සාමණේර ගිහි ආදීන්ට ඒවා දෙයිද හෙතෙම දුභරයෙකි. එවැන්නකු දැක මිනිස්සු ''මේ භික්ෂුව දුභරයෙකි. පෝෂණය කිරීමට නොහැකිය'' කියා දුරදීම දුරු කරති.

යම් භික්ෂුවක් වනාහී යම්කිසි අම්හිරි හෝ මිහිරි හෝ ස්වල්ප හෝ බොහෝ හෝ යමක් ලැබ සතුටු සිත් ඇත්තේ ප්‍රසන්න මුඛුණ ඇත්තෙක්ව යන්නේ ද මෙතෙම සුභරයෙකි. එවැන්නකු දැක මිනිස්සු අතිශයින් විශ්වාසවන්ත වෙති. ''අපගේ ස්වාමීන් වහන්සේ සුභරය, ස්වල්ප දෙයින් පවා සතුටු වෙති. අපිම උන්වහන්සේ පෝෂණය කරමු'' යි ප්‍රතිඥා දී පෝෂණය කරති. එබඳු තැනැත්තා මෙහි සුභර යන්නෙන් අදහස් කරන ලදී. ස්වල්ප වූ කෘත්‍ය ඇත්තේනුයි - ''**අප්පකිච්චො**'' වේ. කම්මාරාමතා (විවිධ කර්මාන්තයන්හි ඇලීම) භස්සාරාමතා (කථාවෙහි ඇලීම) සඞ්ඝනිකාරාමතා (රංචු ගැසීමෙහි ඇලීම) ආදී විවිධ කායර්‍යන්හි ව්‍යාවෘත වූයේ වේද නැතහොත් සියලු විහාරයෙහි නව කර්ම, සංඝ, භෝග, සාමණේර, ආරාමික, වොසාසන ආදී කටයුතු වලින් තොර වූයේ තමාගේ

කෙස්, නිය සිදීම, පා සිවුරු පිළියම් කිරීම් ආදී කොට මහණ කමට අයත් කටයුතුවල නිරත වූයේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මොහුට සැහැල්ලු පැවතුම් ඇත්තේනුයි - **''සල්ලහුකවුත්ති''** වේ. යම් සේ ඇතැම් බහු භාණ්ඩික භික්ෂුවක් දිශාවන්ට පිටත් ව යන කල්හි බොහෝ පා සිවුරු ඇතිරිලි තෙල් ගුලා ආදිය මහජනයා ලවා හිසින් හා කරින් ඔසවාගෙන පිටත්ව යයි ද එවැන්නෙකු නොවී යම් භික්ෂුවක් ස්වල්ප පිරිකර ඇත්තේ වේ ද පා සිවුරු ආදී ශ්‍රමණ පරිස්කාර අට පමණක්ම පරිහරණය කරයි ද දිශාවන්ට පිටත්ව යන කල්හි කුරුල්ලෙකු (පියාපත් බර පමණක් රැගෙන යන්නාක්) මෙන් අට පිරිකර පමණක් රැගෙන පිටත්ව යයි ද එබඳු භික්ෂුවක් මෙහි **''සල්ලහුකවුත්ති''** යයි අදහස් කරන ලදී. මොහුට ශාන්ත ඉඳුරන් ඇත්තේනුයි - **''සන්තින්ද්‍රියො''** වේ. කැමති අරමුණුවල රාගාදී වශයෙන් නොබැඳුණ ඉඳුරන් ඇත්තේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. **''නිපකො''** යනු පණ්ඩිත, ඥානවන්ත, ප්‍රඥාවන්ත පුද්ගලයාය. ශීලය ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ නුවණින් ද චීවරාදිය විමසීම පිළිබඳ නුවණින් ද ආවාස ආදී සප්ත සප්පායන් මැනවින් දැන ගැනීමේ නුවණින් ද යුක්ත වූයේ ය යන අදහසයි. ප්‍රගල්භ (ගරු සරු නැති බව, සාහසික) නොවූයේ **''අප්පගබ්භ''** වේ. අට තැනෙක්හි කාය ප්‍රගල්භයෙන් ද සතර තැනෙක් හි වචී ප්‍රගල්භයෙන් ද නොයෙක් තැන්හි මනෝ ප්‍රගල්භයෙන් ද තොර වූයේ යන අර්ථයයි. අට තැනෙක්හි කාය ප්‍රගල්භ වීම නම් : සංඝ, ගණ, පුද්ගල, භෝජන ශාලා, ජන්තාඝර (ගිනිහල් ගෙය), නාන තොට, පිඬුසිඟා යන මඟ, ඇතුල් ගෙට පිවිසීම යන ස්ථානයන්හි කයින් නුසුදුසු දේ කිරීමයි. ඒ කෙසේද යත්? මේ ශාසනයෙහි සමහරෙක් සංඝයා මැද පාදය මත අනෙක් පය තබා දෙ අත් බැඳගෙන හිඳිති. මේ ආදී වශයෙනි. ගණයා මැද ද එසේමය. ''ගණමජ්ඣෙ'' යනු සිවු පිරිස රැස් වූ තැනයි. වැඩිහිටි පුද්ගලයන් අතරද එසේය. භෝජන ශාලාවෙහි වනාහී වැඩිහිටියන්ට ආසන නොදෙයි. නවකයන්ගේ ආසන වළක්වයි. ජන්තාඝරයෙහි ද එසේය. වැඩිහිටියන්ගෙන් නොවිමසා ගිනි දැල්වීම් ආදිය කරයි. නාන තොටේදී ද බාලයාය. වැඩිහිටියා ය යනුවෙන් ප්‍රමාණ නොකොට පැමිණි පිළිවෙළින් නෑම කළ යුතු යයි කියන ලදී. එයද නොසළකන්නේ පසුව පැමිණ ජලයට බැස වැඩිහිටියන්ට ද බාලයන්ට ද බාධා කරයි. පිඬු සිඟා යන මාර්ගයේ දී වනාහී මුල් අසුන්, මුල් පැන්, මුල් පිඬු බලාපොරොත්තුවෙන් වැඩිහිටියන්ට පෙරටුව පෙරටුව අතින් අත ගටමින් යයි. ඇතුල්ගෙට පිවිසීමේදී වැඩිහිටියන්ට පෙරටුව පිවිසෙයි ද බාලයන් සමග කයින් කෙළිකවටකම් කරයි ද යන මේ ආදියයි. සතර තැනෙක්හි වාක් ප්‍රගල්භ වීම නම් : සංඝ, ගණ, පුද්ගල, අන්තරඝර යන තැන්හි නුසුදුසු වචන කථා කිරීමයි. ඒ කෙසේ ද යත්? මේ ශාසනයෙහි

සමහරෙක් සංශයා මැද (වැඩිහිටියන්ගෙන්) නොවිමසා බණ කියති. එසේම පෙර කියන ලද ආකාරයට ගණයා අතර ද වැඩිහිටියන් අතර ද පුද්ගලයන් අතර ද එසේ කරති. එහිදී මිනිසුන් විසින් ප්‍රශ්නයක් විමසන ලද්දේ වැඩිහිටියන් නොවිමසා විසඳති. ඇතුල් ගෙයි දී වනාහී ''අසවල් නම් ඇති තැනැත්ත, කුමක් ඇත්තේද? කිම කැඳ තිබේද? නැතිනම් කවර නම් කෑ යුතු දේ තිබේද? කවර නම් බුදිය යුතු දේ තිබේද? කවරක් මට දෙන්නේ ද? මම අද කුමක් කන්නෙම් ද? කුමක් බුදින්නෙම් ද? කුමක් බොන්නෙම් ද? යනුවෙන් මේ ආදිය කියයි. නොයෙක් තන්හි මනෝ ප්‍රගල්භයෙන් යුක්ත වීම නම් : ඒ ඒ තන්හි කාය වාක් දෙකෙන් වැරදි නොකොට මනසින්ම කාම විතර්ක ආදී නොයෙක් ආකාරයේ නුසුදුසු දේ සිතීමයි. ''**කුලෙසු අනනුගිද්ධො**'' යනු යම් කුලයන්ට එළඹේද එම කුලයන් කෙරෙහි සිවු පසය පිළිබඳ තෘෂ්ණාවෙන් හෝ නොගැළපෙන ගිහියන් සමග එකතුවීම් වශයෙන් හෝ නොඇළුණේ; ශෝක වන්නන් සමග ශෝක නොවන්නේ සතුටු වන්නන් සමග සතුටු නොවන්නේ සුව ඇත්තන් කෙරෙහි සුවයට පත් නොවූයේ දුකට පත් වූවන් කෙරෙහි දුකට පත් නොවූයේ ඔවුන් කෙරෙහි කළ යුතු කාර්‍යයන් එළඹි කල්හි තමාම ඒ පිළිබඳව උද්යෝගයට පත් නොවූයේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මේ ගාථාවෙහි ''**සුවචො චසසා**'' යයි යමක් කියන ලද්දේ ද ඒ ''අසසා'' යන වචනය සියලු පදයන් සමග ''සනතුසසකොච අසසා, සුභරොච අසසා'' යයි මෙසේ යෙදිය යුතුය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ ශාන්ත පදයට එළඹ වසනු කැමැත්තා හට නැතහොත් ඒ ශාන්ත පදය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු කැමැත්තාහට විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක භික්ෂුවට එයට වඩාත් කළ යුතු දේ දේශනා කොට දැන් නොකළ යුතු දේ ද දේශනා කරනු කැමතිව ''**නච බුද්ධං සමාචරෙ කිඤ්චි යෙන විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යුං**'' යන මේ ගාථා අර්ථය වදාළහ. එහි අර්ථය මෙසේය. මෙසේ මේ කළ යුතු දේ කරන තැනැත්තා යම් කායවචී මනෝ දුශ්චරිතයක් කුඩා යයි ලාමක යයි කියනු ලැබේ ද එය ''**නච බුද්ධං සමාචරෙ**'' නොහැසිරෙන්නේ; හුදෙක් ලාමක වූ දෙය පමණක් නොවේ. ''**කිඤ්චි**'' කිසිවක නොහැසිරෙන්නේය. අල්පමාත්‍ර වූ ද අණුමාත්‍ර වූ ද කිසිවක නොහැසිරෙන්නේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ඉන්පසු එසේ හැසිරීමෙහි සාන්දෘෂ්ටිකවූම (තමා විසින් ම දැකිය යුතු) ආදීනව ''**යෙන විඤ්ඤූ පරෙ උපවදෙය්‍යුං**'' යනුවෙන් දක්වයි. මෙහිදී අන්‍ය වූ නුවණ නැත්තෝ ප්‍රමාණ නොවෙති. ඔවුහු වනාහී නිවැරදිද වැරැද්ද කරති. අල්ප වූ වරද මහ වරදක් කරති. එබැවින් නුවණැත්තාම

මෙහිදී ප්‍රමාණ වේ. ඔවුහු වනාහී සම්පූර්ණයෙන් අවබෝධ කොට ගෙන දෝෂාරෝපණය කළ යුතු අයට දොස් ද ප්‍රශංසා කළ යුතු අයට ප්‍රශංසා ද කියති. එබැවින් ''විඤ්ඤූ පරෙ'' යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ ගාථා දෙක හමාරකින් ශාන්ත පදයට එළඹ වසනු කැමැත්තා හට නැතහොත් ඒ ශාන්ත පදය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා පිළිපදිනු කැමැත්තාහට විශේෂයෙන් ආරණ්‍යක භික්ෂුවට ආරණ්‍යක ශීර්ෂයෙන් ද කමටහන් ගෙන වසනු කැමති සියල්ලන්ට ද කළ යුතු නොකළ යුතු දේ ඇතුළත් කම්මට්ඨාන උපචාර දේශනා කොට දැන් ඒ භික්ෂූන්ට ඒ දෙවියන්ගෙන් වූ භය දුරු කිරීම සඳහා පිරිතක් වශයෙන් ද විදර්ශනාවට පාදක වූ ධ්‍යාන වශයෙන් කමටහනක් ලෙස ද ''සුඛිනො වා ඛෙමිනො හොන්තු'' යනාදී ක්‍රමයට මෛත්‍රී කථාව දේශනා කිරීමට පටන් ගත්හ. එහි ''සුඛිනො'' යනු සැපයෙන් යුත් තැනැත්තාය. ''ඛෙමිනො'' යනු ක්ෂේමවන්තයාය. භය රහිත උපද්‍රව රහිත තැනැත්තා යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''සබ්බෙ'' යනු ඉතිරියක් නොවූවෝ; ''**සත්තා**'' යනු ප්‍රාණීහු; ''**සුඛිතත්තා**''යනු සුවපත් වූ සිත් ඇත්තෝ; මෙහිද කායික සුවයෙන් ''සුඛිනො'' වේ. මානසික සුවයෙන් ''සුඛිතත්තා'' වේ. ඒ දෙකෙන් ද සියලු භය උපද්‍රව දුරුවීමෙන් හෝ ''ඛෙමිනො'' වේ යයි දත යුතුය. කුමක් හෙයින් මෙසේ කියන ලද්දේ ද? මෛත්‍රී භාවනාවේ ස්වභාවය දැක්වීම සඳහාය. මෛත්‍රිය මෙසේ වැඩිය යුතුය; ''සබ්බෙ සත්තා සුඛිනො හොන්තු'' (සියලු සත්වයෝ සැප ඇත්තෝ වෙත්වා) නැතහොත් ''සුඛිතත්තා හොන්තු'' (සුවපත් වූ සිත් ඇත්තෝ වෙත්වා) යි මෙසේ උපචාරයේ සිට අර්පණා කෙළවර දක්වා කෙටියෙන් මෛත්‍රී භාවනාව දක්වා දැන් විස්තර වශයෙන් ද එය දැක්වීමට ''යෙ කෙචි'' යනාදී ගාථා දෙක වදාළහ. නැතහොත් යම් හෙයකින් මහත් අරමුණුවල පුරුදු කළ සිත ආරම්භයේදීම එක් අරමුණක නොපිහිටයිද විවිධ අරමුණු අනුව ගොස් ක්‍රමයෙන් එක් අරමුණක පිහිටයිද එහෙයින් ඒ සිතට තස ථාවර ආදී දුක (දෙකේ කොටස) හා තික (තුනේ කොටස) වශයෙන් ප්‍රභේද ගත අරමුණු අනුව ගොස් එක් අරමුණක පිහිටනු සඳහා ද ''යෙ කෙචි'' යන ගාථා දෙක වදාළහ. නැතහොත් යම් හෙයකින් යමෙකුට යම් අරමුණක් ප්‍රකට වේද ඔහුගේ සිත එහි පහසුවෙන් පිහිටයි ද එහෙයින් ඒ භික්ෂූන් අතුරෙන් යමෙකුට යමක් ප්‍රකට අරමුණක් වේ ද ඔහුගේ සිත එහි පිහිටුවනු කැමැත්තේ තස ථාවර ආදී දුක තික වශයෙන් ප්‍රභේද ගත වූ අරමුණු දැක්වීමට ''**යෙ කෙචි**'' යන මේ ගාථා දෙක වදාළහ.

මෙහි වනාහී තසථාවර දුකය, දිටඨ අදිටඨ දුකය, දූර සන්තික දුකය, භූත සම්භවෙයි දුකය වශයෙන් දුක (දෙකේ කොටස්) හතරක් ද දීඝාදි පද හයෙන් මජ්ඣිම පදය තික තුනකද අණුක පදය තික දෙකෙක ද අර්ථවත් වන බැවින් දීඝ රස්ස මජ්ඣිම තිකය, මහන්ත අණුක මජ්ඣිම තිකය, ථූල අණුක මජ්ඣිම තිකය යයි තික (තුනේ කොටස්) තුනක් ද විස්තර කෙරේ. එහි ''**යෙ කෙචි**'' යනු නිරවශේෂ වචනයකි; පාණා එව භූතා = **පාණභූතා**; (ප්‍රාණයෝම භූත වූයේනුයි - ප්‍රාණභූත වේ). නැතහොත් ආශ්වාස කෙරේනුයි - **පාණ වේ.** මෙයින් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ප්‍රතිබද්ධ ස්කන්ධ පහෙන් යුත් සත්වයන් ගනී. වෙත්නුයි - **භූතා වේ.** මෙයින් ස්කන්ධ එකකින් හා ස්කන්ධ හතරකින් යුත් සත්වයන් ගනී. ''**අත්ථි**'' යනු වෙති. විද්‍යාමාන වෙති; මෙසේ ''**යෙ කෙචි පාණ භූතත්ථි**'' යන මේ වචනයෙන් දුක තිකයන්ගෙන් සංග්‍රහ කළ යුතු සියලු සත්වයන් එක්කොට දක්වා දැන් ඒ සියල්ලෝම ''**තසාවාථාවරාවා අනවසෙසා**'' යන මේ දෙකේ කොටසින් සංග්‍රහ කොට දක්වයි. එහි බියට පත්වේනුයි. ''**තසා**'' වේ. තණ්හාව සහිත, භය සහිත සත්වයන්ට මෙය නාමයකි. සිටිත්නුයි - ''**ථාවර**'' වේ. ප්‍රහීණ කළ තණ්හා භය ඇති රහතන් වහන්සේට මෙය නාමයකි. ඔවුන්ගේ ඉතිරියක් නැත්තේනුයි - **අනවසෙසා** වේ. සියල්ලෝම යයි කියන ලද්දේ වේ. දෙවන ගාථාවේ අග යමක් කියන ලද්දේ ද එය සියලු දුක තිකයන්ට සම්බන්ධ කළ යුතුයි. ''යෙකෙචි පාණභූතත්ථි තසාවා ථාවරා අනවසෙසා ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතත්තා'' ආදී වශයෙනි. මෙසේ ''භූතා වා සම්භවෙසී වා ඉමෙපි සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතත්තා'' දක්වා සම්බන්ධ වේ. දැන් දීඝ රස්ස මජ්ඣිම ආදී තික තුන පැහැදිලි කිරීමේදී ''දීඝා වා'' යනාදී පද හය අතුරෙන් ''**දීඝ**'' යනු දීඝ ශරීර ඇති නාග, මත්ස්‍ය, තලගොයි ආදීහුය. මහා සමුද්‍රයෙහි නාගයන්ගේ ශරීරයන් නොයෙක් බඹ සිය ගණන් පමණ වේ. මත්ස්‍ය, තලගොයි ආදීන්ගේ ශරීරයන් නොයෙක් යොදුන් පමණ වේ. ''**මහන්තා**'' යනු මහත් ශරීර ඇති ආත්ම භාවයෝය. ජලයෙහි මත්ස්‍යාදීහුය. ගොඩබිම ඇත්තු ආදීහුය. අමනුෂ්‍යන් අතර දානවාදීහුය. ''ශරීර ඇත්තන් අතර රාහු අග්‍රය'' යි කියන ලද්දේමය. ඔහුගේ ශරීරය වනාහී උසින් යොදුන් හාර දහස් අටසීයකි. අත් යොදුන් එක් දහස් දෙසීයක් පමණ වේ. දෙබැම අතර යොදුන් පණහකි. ඇඟිලි අතර ද එපමණ වේ. අත් තල යොදුන් දෙසීයකි. ''**මජ්ඣිමා**'' යනු අශ්ව, ගව, මී හරක්, ඌරු ආදීන්ගේ ආත්ම භාවයෝය. ''**රස්සක**'' යනු ඒ ඒ ජාතීන්හි දීඝ, මජ්ඣිම සත්වයන්ට වඩා ප්‍රමාණයෙන් කුඩා වාමන ආදී සත්වයෝය. ''**අණුක**'' යනු මසැසට ගොදුරු නොවන දිවැසට ගොදුරුවන ජලය ආදියෙහි හටගත් සියුම් ආත්මභාව ඇති සත්වයෝය. නැතහොත් උකුණන්

ආදී සත්වයෝය. තවද ඒ ඒ ජාතීන්හි මහන්ත මධ්‍යම සත්වයන්ට හා ථූල මධ්‍යම සත්වයන්ට වඩා ප්‍රමාණයෙන් කුඩා යම් සත්ව කෙනෙක් වෙත් නම් එම සත්වයෝ ''අණුක'' යයි දත යුතුය. ''ථූලා'' යනු රවුම් ආත්මභාව ඇති සත්වයෝය. මාළු, ඉදිබු, සිප්පි, බෙල්ලෝ ආදී සත්වයෝ ය.

මෙසේ තික තුනෙන් අනවශේෂයෙන් සත්වයන් දක්වා දැන් ''දිට්ඨා වා යෙව ''අදිට්ඨා'' යනාදියෙන් දුක තුනකින් ද ඔවුන් සංග්‍රහ කොට දක්වයි. එහි ''දිට්ඨා'' යනු තමාගේ ඇසට අරමුණු වීම් වශයෙන් දුටු විරූ සත්වයෝය. ''අදිට්ඨා'' යනු යමෙක් මුහුදෙන්, පර්වතයෙන්, සක්වළින් එහා ආදී තන්හි සිටිත්ද ඒ සත්වයෝය. ''**යෙව දූරෙ වසන්ති අවිදූරෙ**'' යන මේ දෙකේ කොටසින් තම ආත්ම භාවයට දුරින්ද නුදුරින්ද වසන සත්වයන් දක්වයි. ඔවුන් පා නැති, දෙපා ආදී වශයෙන් දත යුතුය. එසේම තමාගේ ශරීරයේ වසන සත්වයෝ ''අවිදූරෙ'' වේ. ශරීරයෙන් පිටත වසන සත්වයෝ ''දූරෙ'' වේ. එසේම සීමාව ඇතුළත වසන සත්වයෝ ''අවිදූරෙ'' වේ. සීමාවෙන් පිටත වසන සත්වයෝ ''දූරෙ'' වේ. තමාගේ විහාරයෙහි, ගමෙහි, ජනපදයෙහි දිවයිනෙහි, සක්වළෙහි වසන්නෝ ''අවිදූරෙ'' වේ. පර සක්වළ වසන්නෝ දූර වසතියි කියනු ලැබේ. ''**භූතා**'' යනු හටගත්, උපන්, සත්වයෝය. යමෙක් ''භූත''වූවාහුද ඔවුහු නැවත නොවන්නාහ'යි නිගමනය කෙරෙති. ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව රහතන් වහන්සේලාට නාමයකි. නැවත භවයක් සොයත්නුයි. **සම්භවෙසී** වේ. ප්‍රහීණ නොකළ භව සංයෝජන ඇති හෙයින් නැවත භවයක් සොයන සේබ පුථුජ්ජනයන්ට මෙය නමකි. නැතහොත් සතර යෝනීන් අතුරෙන් අණ්ඩජ, ජලාබුජ සත්වයෝ අණ්ඩ කෝෂය (බිත්තරය) හෝ වස්ති කෝෂය (වැදෑමහ) යම්තාක් නොබිඳිත් ද ඒ තාක් ''**සම්භවෙසී**'' වේ. අණ්ඩ කෝෂය හෝ වස්ති කෝෂය බිඳ පිටතට නික්මෙන්නෝ ''භූතා'' නම් වෙති. සංසේදජ හා ඕපපාතික සත්වයෝ පළමු චිත්තක්ෂණයෙහි ''**සම්භවෙසී**'' නම් වේ. දෙවෙනි චිත්තක්ෂණයේ පටන් ''භූතා'' නම් වේ. නැතහොත් යම් ඉරියව්වකින් උපදිත් ද එයින් වෙනත් ඉරියව්වකට යම්තාක් නොපැමිණෙත් ද ඒ තාක් ''**සම්භවෙසී**'' වේ. එයින් පසුව ''**භූතා**'' වේ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''සුඛිනො වා'' ආදී ගාථා දෙක හමාරෙන් නොයෙක් ආකාරයෙන් ඒ භික්ෂූන්ට හිත සුවයට පැමිණීම ප්‍රාර්ථනා කිරීම් වශයෙන් සත්වයන් කෙරෙහි මෛත්‍රිය වැඩීම දක්වා දැන් අහිත, දුක නොපැමිණීම ප්‍රාර්ථනා කිරීම් වශයෙන් ද එය දක්වන්නාහු. ''න පරො පරං නිකුබ්බථ'' යයි වදාළහ. මේ පැරණි පාඨයයි. දැන් වනාහී ''පරංහි'' යයි ද ශබ්ද කරති. එය ශෝභන නොවේ. එහි ''**පරො**''

යනු අන්‍ය ජනයාය. (කතිය) ''පරං යනු අන්‍ය ජනයාය (කමී) ''න **නිකුබ්බෙථ**'' යනු වංචා නොකරන්නේය. ''**නාතිමඤ්ඤෙථ**'' යනු තමා ඉක්මවා නොසිතන්නේය. ''**කත්ථචි**'' යනු කිසියම් අවකාශයෙක්හි; ගමේ හෝ කුලුරේ හෝ ඥාතීන් මැද හෝ සමූහය මැද හෝ ආදී වශයෙනි. ''**නං**'' යනු ඔහුය. ''**කඤ්චි**'' යනු යම්කිසි ක්ෂත්‍රියයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ ගිහියෙක් හෝ පැවිද්දෙක් හෝ සැපවත් කෙනෙක් හෝ දුකට පත් කෙනෙක් හෝ ආදී වශයෙනි. ''**ඛ්‍යාරොසනා පටිඝසඤ්ඤා**'' යනු කයින් හා වචනයෙන් කෙරෙන වෙනස්කම් වලින් හෙවත් ඛ්‍යාරෝසනයෙන් ද මනසින් කෙරෙන වෙනස් කමින් හෙවත් පටිඝසංඥාවෙන්ද; යම්සේ ''සම්මදඤ්ඤාය විමුත්තා'' යි කිවයුතු තන්හි ''**සම්මදඤ්ඤා විමුත්තා**'' යයි ද ''**අනුපුබ්බසික්ඛාය අනුපුබ්බකිරියාය අනුපුබ්බපටිදාය**'' යයි කිවයුතු තන්හි ''**අනුපුබ්බසික්ඛා අනුපුබ්බකිරියා අනුපුබ්බපටිපදා**'' යයි ද කියනු ලැබේ ද එසේම ''**ඛ්‍යාරොසනාය පටිඝසඤ්ඤා**'' යයි කිව යුතු තන්හි ''**ඛ්‍යාරොසනා පටිඝසඤ්ඤා**'' යයි කියනු ලැබේ. ''**නාඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච දුක්ඛමිච්ඡෙය්‍ය**'' යනු ඔවුනොවුන්ට දුකක් කැමති නොවන්නේ ය. කුමක් කියන ලද්දේ වේද? හුදෙක් සුව ඇත්තෝ හෝ භය නැත්තෝ හෝ වෙත්වායි ආදී වශයෙන් සිහි කිරීම් පමණකින්ම මෛත්‍රිය වැඩුවා නොවන්නේ ය. කුමක් කළ යුත්තේද? අහෝ; ඒකාන්තයෙන් යම් අන්‍ය පුද්ගලයෙක් යම්කිසි අන්‍ය පුද්ගලයෙකු වංචා කිරීම් ආදී කපටිකම් වලින් නොරවටත්වා, ජාති ආදී නව විධ මාන වස්තූන්ගෙන් කිසියම් ප්‍රදේශයක කිසියම් අන්‍ය පුද්ගලයෙකු ඉක්මවා නොසිතත්වා, ඛ්‍යාරොසනයෙන් හෝ පටිඝ සංඥාවෙන් හෝ ඔවුනොවුන්ට දුකක් කැමති නොවෙත්වා යි මෙසේ ද සිහි කරන්නේ (මෛත්‍රිය) වඩන්නේ ය යනුවෙනි.

මෙසේ අහිත දුක නොපැමිණීම ප්‍රාර්ථනා කිරීම් අර්ථයෙන් ද මෛත්‍රී භාවනාව දක්වා දැන් : එයම උපමාවෙන් දක්වන්නාහු ''**මාතා යථා නියං**'' යයි වදාළහ. එහි අර්ථය මෙසේය. යම් සේ මවක් තමා කෙරෙහි උපන් ඖරස වූ සිය පුතා ඔහු ද ''**එක පුත්තං**'' එකම පුතා වේ ද ''**ආයුසා අනුරක්ඛෙ**'' ඔහුට දුක් පැමිණීම වැළකීම සඳහා තමාගේ ආයුෂද පරිත්‍යාග කොට ඔහු රකින්නීද ''**එවම්පි සබ්බභූතෙසු**'' මෙසේම සියලු සත්වයන් කෙරෙහි මේ මෛත්‍රිය ''**මානසං භාවයෙ**'' නැවත නැවත උපදවන්නේය. වඩන්නේය. එයද අප්‍රමාණ සත්වයන් අරමුණු කිරීම් වශයෙන් හෝ එකම සත්වයෙකු කෙරෙහි නිරවශේෂයෙන් පැතිරවීම් වශයෙන් හෝ ''**අපරිමානං**'' අප්‍රමාණව වඩන්නේය යනුවෙනි.

මෙසේ සියලු ආකාරයෙන් මෛත්‍රී භාවනාව දක්වා දැන් - එම මෛත්‍රී භාවනාවගේම වැඩීම දක්වන්නාහු ''මෙත්තඤ්ච සබ්බ ලොකස්මිං'' යයි වදාළහ. එහි ස්නේහ උපදවයි, රකිනුයි = මිත්ත වේ. හිතධ්‍යාශය වශයෙන් ස්නේහ කරයි හෝ අහිත දුරු කිරීම් වශයෙන් රකියි යන අර්ථයයි. මිත්තස්සභාවො = **මෙත්තං** (මිත්‍රයාගේ ස්වභාවය මෛත්‍රියයි). ''**සබ්බ ලොකස්මිං**'' යනු නිරවශේෂ සත්ව ලෝකයෙහි; මනසෙහි වුයේනුයි = මානස වේ. ඒ මෛත්‍රිය සිත හා පවතින බැවින් එසේ කියන ලදී. ''**භාවයෙ**'' යනු වඩන්නේය. මෙයට ප්‍රමාණයක් නැත්තේනුයි. ''**අපරිමාණං**'' වේ. අප්‍රමාණ සත්වයන් අරමුණු වන බැවින් මෙසේ කියන ලදී. ''**උද්ධං**'' යනු උඩයි. එයින් අරූප භවය ගනී. ''**අධො**'' යනු යටයි. එයින් කාම භවය ගනී. ''**තිරියං**'' යනු මැදයි. එයින් රූප භවය ගනී. ''**අසම්බාධං**'' යනු අවහිර නැති බවයි. බිඳුණු සීමා ඇත්තේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. සීමා නම් පසමිතුරා යයි කියනු ලැබේ. ඔහු කෙරෙහිද පැවැත්තේ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**අවෙරං**'' යනු වෛරයෙන් තොර බවයි. අතරතුර වෛර චේතනා පහළවීමෙන් තොර වූ යයි කියන ලද්දේ වෙයි. ''**අසපත්තං**'' යනු පහ වූ සතුරන් ඇති බවයි. මෛත්‍රී විහරණයෙන් යුත් තැනැත්තා වනාහී මිනිසුන්ට ප්‍රිය වෙයි. අමනුෂ්‍යන්ට ප්‍රිය වෙයි. ඔහුට කිසිම පස මිතුරෙක් නොමැත. එබැවින් ඔහුගේ ඒ මෛත්‍රී සහගත මනස පහ වූ සතුරන් ඇති බැවින් ''අසපත්තං'' යයි කියනු ලැබේ. මේ ''පඤ්චත්තිකො'' යන වචනය ''සපත්තො'' යන්නට පර්‍යාය වචනයකි. මේ පද පිළිවෙළින් අර්ථ වර්ණනාවයි. මේ වනාහී මෙහි අදහස් කළ අර්ථ වර්ණනාවයි. මෙසේද සියලු සත්වයන් කෙරෙහි අප්‍රමාණ වූ මෛත්‍රී සිත වඩන්නේය යන යමක් කියන ලද්දේ ද ඒ මේ අප්‍රමාණ වූ මෛත්‍රී සිත සියලු ලෝකයෙහි දියුණු කරන්නේය, වඩන්නේය, අභිවෘද්ධියට, දියුණුවට විපුල බවට ගෙන යන්නේය, පමුණුවන්නේය. ඒ කෙසේද යත්? උඩ ද යට ද සරස ද වශයෙනි. උඩින් භවාග්‍රය දක්වාත් යටින් අවීචිය දක්වාත් සරසින් සෙසු දිශාවන්හිත්ය. නැතහොත් උඩින් අරූපී බඹලොව දක්වාත් යටින් කාම ලෝක දක්වාත් සරසින් රූපී බඹලොව දක්වාත් නිරවශේෂව පතුරුවන්නේ; මෙසේ වඩන්නේ ද ඒ මෛත්‍රී භාවනාව යම් සේ සම්බාධ නොමැති වෛර නොමැති සතුරන් නොමැති මෛත්‍රියක් වේද එසේ සම්බාධ වෛර සපත්තයන් දුරු කරමින් වඩන්නේය. නැතහොත් යම් ඒ භාවනා සම්ප්‍රදාවට පත් මෛත්‍රියක් වේ ද එය සියලු තන්හි අවකාශ ලැබීම් වශයෙන් අසම්බාධ වූයේ ද අනුන් කෙරෙහි තමාගේ ක්‍රෝධය දුරු කිරීම් වශයෙන් අවේර වූයේ ද තමා කෙරෙහි අනුන්ගේ ක්‍රෝධය දුරු කිරීම් වශයෙන් අසපත්ත වූයේ ද ඒ අසම්බාධ අවේර අසපත්ත වූ අප්‍රමාණ මෛත්‍රී මනස උඩද යට

ද සරස ද යන කොටස් තුනකින් යුත් සියලු ලෝකයෙහි දියුණු කරන්නේ ය. වඩන්නේ ය යනුවෙනි.

මෙසේ මෛත්‍රී භාවනාවේ වැඩීම දක්වා දැන් එම භාවනාවේ යෙදී වසන තැනැත්තාට ඉරියව් පැවැත්වීමේ නියමයක් නොමැති බව දක්වමින් ''තිට්ඨං චරං - පෙ - අධිට්ඨෙය්‍ය'' යි වදාළහ. එහි අර්ථය : මෙසේ මේ මෛත්‍රී සිත වඩන්නාවූ ඔහු ''කය ඍජුව පිහිටුවා පළඟක් බැඳ හිඳියි'' ආදී තන්හි මෙන් ඉරියව් නියමයක් නොකොට සුව පරිදි එක් එක් ඉරියව්වෙහි අපහසුතාවයන් දුරු කරමින් ''**තිට්ඨං**'' සිටිමින් හෝ ''**චරං**'' ඇවිදිමින් හෝ ''**නිසිනෙහාවා සයානොවා යාවතා විගතමිද්ධො අස්ස**'' හිඳිමින් හෝ නිදමින් හෝ යම්තාක් පහ වූ නිදි ඇත්තේ වේ ද ඒ තාක් ''**එතං**'' මේ මෛත්‍රී ධ්‍යාන ''**සතිං**'' සිහිය ''**අධිට්ඨෙය්‍ය**'' අධිෂ්ඨාන කරන්නේය. නැතහොත් මෙසේ මෛත්‍රී භාවනාවේ වැඩීම දක්වා දැන් - වශීභාවය දක්වන්නාහු ''තිට්ඨං චරං'' යයි වදාළහ. වශීතාවයට පැමිණි තැනැත්තා වනාහි ''**තිට්ඨං**'' සිටිමින් හෝ ''**චරං**'' ඇවිදිමින් හෝ -පෙ- යම්තාක් යම් ඉරියව්වකින් මේ මෛත්‍රී ධ්‍යාන සතිය වඩනු කැමැත්තේ වේ ද නැතහොත් ''තිට්ඨං වා චරං වා'' යනු ඔහුට ස්ථානාදිය අන්තරාය කර නොවේ ද තවද යම්තාක් මෙසේ ඒ මෛත්‍රී ධ්‍යාන සතිය වඩනු කැමැත්තේ වේ ද ඒතාක් පහ වූ නිදි ඇත්තෙක්ව මෛත්‍රී සිත අදිටන් කරයි. ඔහුට සිහි විකළ වූ බවක් නැත. ''තිට්ඨං චරං නිසිනොවා සයනොවා යාවතස්ස විගතමිද්ධො එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍ය'' යයි එහෙයින් වදාළහ. එහි අදහස : සිතෙහි වූ මෛත්‍රිය ද සියලු සත්ව ලෝකයෙහි වඩන්නේය යි යමක් දේශනා කරන ලද්දේ ද එය එසේ වඩන්නේ ය. යම්සේ ස්ථානාදියෙහි එම ස්ථානාදිය ග්‍රහණය නොකොට යම් ඉරියව්වකින් යම්තාක් මේ මෛත්‍රී ධ්‍යාන සතිය අදිටන් කරනු කැමැත්තේ වේද ඒ තාක් පහවූ නිදි ඇත්තෙක්ව මේ සතිය අදිටන් කරන්නේ ය යනුයි.

මෙසේ මෛත්‍රී භාවනාවෙහි වශී භාවය දක්වන්නාහු ''එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍ය'' යනුවෙන් එම මෛත්‍රී විහාරයෙහි යොදවා දැන් - එම විසීම පසසන්නාහු ''**බ්‍රහ්මමෙතං විහාරං ඉධමාහු**'' යයි වදාළහ. එහි අර්ථය : යම් මේ ''සුඛනො වා ඛෙමිනො හොන්තු'' යන්නෙහි සිට ''එතං සතිං අධිට්ඨෙය්‍ය'' දක්වා වර්ණනා කරන ලද මෛත්‍රී විහාරයක් වේ ද ''**එතං**'' එය දිව්‍ය, බ්‍රහ්ම, ආර්‍ය, ඉරියාපථ යන සිව් විහරණයන්හි නිදොස් බැවින් ද තමාට ද අනුන්ට ද අර්ථය සිදු කරන බැවින් ද ''ඉධ'' මේ ආර්‍ය ධර්ම විනයෙහි ''බ්‍රහ්ම විහාරමාහු'' ශ්‍රේෂ්ඨ විහාරයයි කීහ යනුයි. යම් හෙයකින් නිරන්තරයෙන් සිටිමින් හෝ ඇවිදිමින් හෝ හිඳිමින් හෝ නිදමින් හෝ

යම්තාක් පහ වූ නිදි ඇත්තේ වේ ද ඒතාක් අමිශ්‍ර වූ මේ මෛත්‍රී සතිය අදිටන් කරන්නේ ද එහෙයිනි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ භික්ෂූන්ට නොයෙක් ආකාරයෙන් මෛත්‍රී භාවනාව දක්වා දැන් - යම් හෙයකින් මේ මෛත්‍රීය සත්වයන් අරමුණු කරන හෙයින් ආත්ම දෘෂ්ටියට ආසන්න වේ ද එහෙයින් දෘෂ්ටි ග්‍රහණය වැළැක්වීම් වශයෙන් ඒ භික්ෂූන්ට එම මෛත්‍රී ධ්‍යානයම පාදක කොට ආර්‍ය භූමියට පැමිණීම දක්වන්නාහු **''දිට්ඨිඤ්ච අනුපගම්ම''** යන මේ ගාථාවෙන් දේශනාව අවසන් කළහ. එහි අර්ථය : යම් මේ ''බ්‍රහ්මමෙතං විහාරං ඉධමාහු'' යයි වර්ණනා කළ මෛත්‍රී ධ්‍යාන විහාරයක් වේද එයින් නැගිට එහි යම් විතර්ක විචාර ආදී ධර්මයෝ වෙත් ද ඒවා ඔවුන්ගේ ද නියම කිරීම් අනුසාරයෙන් රූප ධර්මයන් විමසා බලා මේ නාම රූප බෙදා වෙන් කිරීම මගින් ''මේ ශුද්ධ සංස්කාර ගොඩක් පමණි. මෙහි සත්වයෙක් නොලැබේ'' යයි මෙසේ **''දිට්ඨිඤ්ච අනුපගම්ම''** දෘෂ්ටියට නොඑළඹ පිළිවෙලින් ලෝකොත්තර ශීලයෙන් **''සීලවා''** සිල්වතෙක් වී ලෝකොත්තර ශීලයෙන් යුක්ත වීමෙන්ම සොතාපත්ති මග්ග සම්මා දිට්ඨි සඞ්ඛ්‍යාත **''දස්සනෙන සම්පන්නො''** දර්ශනයෙන් යුක්ත වූයේ ඉන් අනතුරුව යම් මේ වස්තු කාමයෙහි තෘෂ්ණාවක් වේද යම් ක්ලේශ කාමයක් ප්‍රහීණ නොවූයේ වේ ද එය ද සකදාගාමී, අනාගාමී මාර්ගයන්ට පැමිණීම් වශයෙන් නිරවශේෂ ප්‍රහාණයෙන්ද **''කාමෙසු ගෙධං විනෙය්‍ය''** කාමයන්හි තෘෂ්ණාව දුරු කරන්නේය. දුරුකොට සන්සිඳුවා **''නහි ජාතු ගබ්භසෙය්‍යං පුනරෙති''** ඒකාන්ත වශයෙන්ම නැවත ගැබක සැතපීමට නොඑයි. සුද්ධාවාස බ්‍රහ්මලෝකයන්හි ඉපිද එහිම රහත් ඵලයට පත්ව පිරිනිවන්පායි යනුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනාව නිමාකොට ඒ භික්ෂූන්ට වදාළහ. ''මහණෙනි, යවු, එම වන ලැහැබෙහිම වසවු. මේ සූත්‍රය ද මාසයෙහි බණ අසන දින අටෙහි ගෙඩිය ගසා ශබ්ද නගා කියවු. ධර්ම කථා කරවු. සාකච්ඡා කරවු. අනුමෝදන් වවු. මේ කමටහන සේවනය කරවු. වඩවු. බහුල වශයෙන් කරවු. ඒ අමනුෂ්‍යයෝ ද තොපට ඒ භය ජනක අරමුණු නොදක්වන්නාහ. අනෙක් අතට අර්ථය කැමැත්තෝ හිත කැමැත්තෝ වන්නාහ යනුවෙනි. ඔවුහු යහපතැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිවදන් දී ආසන වලින් නැගිට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වන්දනා කොට ප්‍රදක්ෂිණා කොට එහි ගොස් එසේ කළහ. දේවතාවෝ ස්වාමීන් වහන්සේලා අපගේ අර්ථය කැමැත්තෝය. හිත කැමැත්තෝයයි හටගත් ප්‍රීති සොම්නස් ඇත්තෝ වී තමාම සෙනසුන් අමදිති. උණුදිය පිළියෙල කොට දෙති. පිට

පිරිමැදීම, පා පිරිමැදීම කරති. ආරක්ෂාව සංවිධානය කරති. ඒ භික්ෂූහුද එසේම මෛත්‍රිය වඩා එයම පාදක කොට විදර්ශනාව ආරම්භ කොට සියල්ලෝම ඒ වස් තුන් මස ඇතුළතදීම අග්‍ර ඵලය වූ රහත් ඵලයට පත්ව මහා පවාරණයෙන් විසුද්ධි පවාරණය පැවරූහ යනුයි.

මෙසේ ධර්මයට අධිපති අර්ථයෙහි දක්ෂ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශිත කළ යුතු අර්ථයන් අනුගමනය කොට හදවතෙහි පරම ශාන්තිය වින්දනය කොට පුරන ලද ප්‍රඥා ඇත්තෝ ශාන්ත පදය අවබෝධ කරති.

එබැවින් ඒ අමෘත වූ අද්භූත වූ ආයර්කාන්ත වූ ශාන්ත පදයට එළඹ වසනු කැමති නිර්මල ශීල සමාධි ප්‍රඥාවෙන් යුත් නුවණැති ජනයා කළ යුතු අර්ථයන් විශේෂයෙන් ක්‍රියාත්මක කරන්නේය.

මෙත්ත සුත්ත වර්ණනාව නිමියේය.

මෙපමණකින් : -

''වැඳුම් ලැබිය යුත්තන් අතර උත්තම වූ රත්නත්‍රය වැඳ බුදුක ධර්ම අතුරින් කිසිවකට අර්ථ වර්ණනාවක් කරන්නෙමි'' යි

යමක් කියන ලද්දේ ද එහි, සරණ, සික්ඛාපද, ඛත්තිංසාකාර, කුමාරපඤ්හ, මඞ්ගල සුත්ත, රතන සුත්ත, තිරොකුඩ්ඩ, නිධිකණ්ඩ මෙත්ත සුත්ත වශයෙන් ප්‍රභේද නවයකින් යුත්, බුදුක පාඨයට මෙපමණකින් අර්ථ වර්ණනාව කළේ වෙයි. එහෙයින් මෙය කියනු ලැබේ.

''සද්ධර්මයේ පැවැත්ම කැමති වන්නා වූ මා විසින් බුදුක පාඨයට මේ අර්ථ වර්ණනාව කිරීම කරණ කොට ගෙන යම් කුශලයක් රැස් කර ගන්නා ලද්දේ ද

එහි ආනුභාවයෙන් මේ ජනයා ආයර්යන් වහන්සේලා විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මයෙහි අභිවෘද්ධියට, දියුණුවට, විපුලභාවයට වහා පැමිණෙත්වා'' යනුයි.

පරම පිරිසිදු ශ්‍රද්ධා බුද්ධි වීර්‍ය ගුණයෙන් යුක්ත වූ ශීලාධාර සෘජු මෘදු ආදී ගුණ සමූහයෙන් ප්‍රමුදිත වූ ස්වකීය සමය සමයාන්තරයන් ඉගෙනීමේ හා අවබෝධ කිරීමෙහි සමත් වූ ප්‍රඥා කුශලතාවෙන් යුක්ත වූ ත්‍රිපිටක පර්‍යාප්ති ප්‍රභේද ඇති අට්ඨකථා සහිත ශාස්තෘ ශාසනයෙහි නොපැකිළෙන ඥාන ප්‍රභාවෙන් යුක්ත වූ මහා ව්‍යාකරණඥ වූ කරණ සම්පත්තියෙන් හටගත් සුවසේ නික්මුණු මධුරෝදාර වචන ලාවණ්‍යයෙන් යුක්ත වූ සුදුසු වදන් ඇත්තා වූ වාදීවර වූ මහා කවි වූ ෂඩභිඥාපටිසම්භිදා ආදී ප්‍රභේද ඇති ගුණයන්ගෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිත වූ උත්තර මනුෂ්‍ය ධර්මයෙහි මනාව පිහිටි බුද්ධිය ඇති ස්ථවිර වංශයට ප්‍රදීපයක් බඳු වූ මහාවිහාර වාසීන්ගේ වංශයට අලංකාරයක් වූ විපුල විසුද්ධ බුද්ධියෙන් ''බුද්ධඝෝෂ'' යයි ගුරුන් විසින් තබන ලද නම් ඇති තෙරුන් වහන්සේ විසින් කරන ලද මේ **පරමත්ථ ජෝතිකා** නම් බුඳුපාඨ අට්ඨ කථාව

''පිරිසිදු සිත් ඇති තාදි ගුණයෙන් යුත් ලෝකයට ජ්‍යෙෂ්ඨ වූ මහේසී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ''බුද්ධ'' යන නාමය පවා යම්තාක් ලෝකයෙහි පවතී ද ඒතාක් ලෝකයෙන් එතෙර වීම සොයන්නා වූ කුල පුත්‍රයන්ට ශීල විසුද්ධිය පිණිස මග දක්වමින් පවතීවා.

බුඳුක පාඨ වර්ණනාව නිමියේය.

පරමත්ථ ජෝතිකා නම් වූ ඛුද්දකපාඨ අට්ඨ කථාවෙහි
සුචිය

	පිටු අංක
අකාසි මෙ	182
අචිනතයුං	104
අවොරාහණෙ	194
අජෙය්‍යො	193
අඤ්ඤතිකානි	69
අඤ්ඤතරා දෙවතා	97
අඩ්ඩගි කො	71
අඩ්ඩ නාම කිං	71
අඩ්ඩසතං	155
අඩ්ඩාසි	99
අඩී	39
අඩීමිඤ්ජං	41
අණුකා	213
අතිටී	192
අතතසමොපණිධි	113
අතතා	112
අත්ථකුසලා	204, 205
අත්ථාය මෙ භවිස්සති	187
අත්ථි	145, 213
අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා	56
අත්ථි කිඤ්චි සමුප්පන්නෙ	187
අත්‍රොපි	142
අදාසි මෙ	182
අදින්නං	16
අඳ්ධා	214
අධො	216
අනතිමානි	208
අනවජ්ජා	119
අනවජ්ජකම්මානි	120
අනවසෙසා	213
අනාකුලා	115
අනාකුලා කම්මන්තා	118
අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ	95
අනුකම්පකා	178
අනුගාමිකො	193
අනුත්තරො	165
අනූරකෙඛ	215
අන්තගුණං	45
අන්තං	45
අන්තපානම්හි	177
අපනාමෙන්ති	190
අපරිමාණං	216
අපස්සතො	190
අපි දිඛෙබසු	197
අපාකිඤ්චා	209
අපාගඛෙහා	210
අපාමාදො	122
අපියා වාපි දායාදා	190
අබ්‍රහ්මචරියා	16
අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස වුත්තා	162
අභබ්බො සො තස්ස පටිඤ්ඤාදාය	162
අභික්කන්තාය රත්තියා	97
අභිසමෙච්ච	204, 206
අමතං	153
අමාකඤ්ච කතා ප්‍රජා	180
අයං ඛො දක්ඛිණා දින්නා	184
අරියසච්චාන දස්සනං	130
අරියසච්චානි	67
අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සති	158
අරියො අට්ඨඟිකො මග්ගො	71
අවිරුළ්හිඡන්දා	166
අවෙරං	216
අසප්පත්තං	216
අසමපකම්පියො	158
අසම්බාධං	216
අසාධාරණමඤ්ඤසං	194
අසෙවනා	105
අසොකං	131
අස්ස	160, 205

අසූ 52
ආකඞ්ඛමානා 104
ආගන්ත්වාන සකං ඝරං 176
ආගමම 198
ආධිපච්චපරිවාරා 197
ආපදාසු 188
ආයතනානි 69
ආයතිකෙ භවසම්මිං 165
ආයුසා 215
ආරතිවිරති 121
ආහාරඨිතිකා 64
ඉණස්ස වා පමොක්ඛාය 188
ඉතො දිනෙහන යාපෙනති
පෙතා කාලකතා තහිං 182
ඉදම්පි ධම්මෙ රතනං පණීතං
එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතු 153
ඉදම්පි බුද්ධෙ 152, 164, 165
ඉදම්පි සඞ්ඝෙ 156, 157
ඉදං 178
ඉධ 141, 217
ඉධ වා 144
ඉන්දබ්ලො 158
ඉමස්මිං 29
ඉස්සරියං 197
උච්චාසයනං 28
උජු 204
උජු ච සූජූ ච 208
උත්තමං 104
උද චෙතසා වා 162
උදරියං 46
උද්ධරන්ති 190
උඳුං 216
උන්නමෙ උදකං වඩ්ඪං 182
උපධානං 115
උපඨිතෙ 177
උපසඞ්කමි 99
උපසඞ්කමිත්වා 99
උපාදානක්ඛන්ධා 68
එකපුත්තං 215
එකමන්තං 99
එකමන්තං ඨිතා ඛො සා දෙවතා 100
එකං නාම කිං ? 63
එකං සමයං 89
එතදත්ථාය 188
එතාදිසානි 132
එතෙන සච්චෙන 152
එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානි 156
එතං මඞ්ගලමුත්තමං 105
එව 141
එවමෙ ඉතො දින්නං 182
එවමෙ සබ්බභූතෙසු 215
එවමෙ සුතං 84
එවමෙ-පෙ-අජ්ඣභාසි 75, 83
එවං 84, 177
එවං තිඨන්ති ඤාතයො 183
එසා 199
එසො නිධි සුනිහිතො 193
ඔභාසෙත්වා 99
කඤ්චි 215
කතඤ්ඤුතා 125
කතපුඤ්ඤතා 113
කතපුඤ්ඤතං 200
කත්ථ්ච් 214
කත්වාන 132
කප්පියං 178
කම්මනා 118
කම්මපච්චයා 177
කයිරාථ 204, 207
කරීසං 47
කසී අත්ථි 181
කාමෙසු විනෙය්‍ය ගෙධං 218
කායෙ 29
කායෙන 162
කාලකතො 182
කාලෙන 126, 178
කාලෙන ධම්මසවණං 126
කාලෙන ධම්ම සාකච්ඡා 129
කිඤ්චාපි තෙ හොන්ති
හුසපාමත්තා 159
කිඤ්චාපි සො කම්මං කරොති
පාපකං 162
කිඤ්චි 211
කිලොමකං 43
කුලෙසු අනනුගිද්ධො 211

කුසලෙසු ධම්මෙසු අප්පමාදො 122
කෙවලකප්පං ජෙතවනං 99
කෙසා 32
බජ්ජ හොජ්ජෙ උපඨිතෙ 177
බනති ච 127
බයං විරාගං 153
බීණබීජා 165
බීණං 165
බෙම්තො 212
බෙමා 131
බෙළං 53
බො 97
ගඩ්ඩෙ 28
ගම්භීරපඤ්ඤෙන 159
ගම්භිරෙ ඔදකන්තිකෙ 187
ගාරවො 122
ගිම්හානමාසෙ පඨමස්මිං ගිම්හෙ 163
ගීතං 26
ගොතමසාසනම්හි 157
ගොරකෙඛජ්ජ න විජ්ජති 181
චතුබ්භි වාතෙහි 158
චතුහපායෙහි ච විප්පමුත්තො 161
චත්තාරි එතානි යුගානි හොන්ති 155
චත්තාරි නාම කිං? 67
චරං 217
චිත්තං 131
චිරං ජීවන්තු 179
චෙතියම්හි 192
චොරතො වා පාමොක්ඛාය 188
ඡ චාභිඨානානි අභබ්බො කාතුං 161
ඡ නාම කිං ? 69
ජාතරූපං 28
ජෙතවනෙ 95
ඤාතකා 119, 120
ඤාතීනං 177
ඤාතීනං හොතු 178
ඨානසො 184
ඨානා චවති 190
තචං 35
තථාගතෙන 145
තථාගතං - පෙ - හොතු 167
තලූපමං 158, 163
තත්ථ 179, 181
තපො 129
තයස්සු ධම්මා ජහිතා භවන්ති 160
තසා 213
තස්මා 142
තහිං 182
තාව සුනිහිතො සත්තො 189
තිඨන්ති 175
තිඨං 217
තිරියං 216
තිරොකුඩ්ඩා 175
තිස්සො වෙදනා 66
තීණි නාම කිං 66
තුම්හෙ හි පුඤ්ඤං පසුතං
අනප්පකං 185
තෙ 156, 165
තෙ ඤාතිපෙතා 179
තං 189, 204
තෙසං මඞ්ගලමුත්තමං 132
තං පෙතානං අත්ථාය න 183
ථාවරා 213
ථූලා 213
දක්ඛිණා 184
දක්ඛිණෙය්‍යා 156
දදන්ති 177
දන්තා 34
දමෙන 191
දස නාම කිං ? 73
දසහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො
අරහාති වුච්චති 73
දස්සනසම්පදාය 160
දස්සනෙන සම්පන්නො 218
දස්සනං 127
දානඤ්ච 119
දානෙන 191
දායකා ච අනිජ්ඣලා 180
දිඨී 214
දිඨිං ච අනුපගම්ම 218
දින්නා 184
දිවා ච රත්තො ච හරන්ති
යෙ බලිං තස්මා හි නෙ
රක්ඛථ අප්පමත්තා 143

දීඝරත්තං හිතායස්ස යානසො
උපකප්පති 184
දුඛිකෙ ඛ වා 188
දුරුත්තස්ස 188
දෙවරජ්ජං 197
දෙවලොකෙ ච යා රති 198
දෙසො 112
චාරබාහාසු තිඨන්ති 176
ඛෙ නාම කිං 65
ධම්මචරියා 120
ධම්මවරං 164
ධම්මවරං අදෙසයි 165
ධම්මසවණං 126
ධම්මසාකච්ඡා 127
ධම්මෙසු 121
ධම්මො 06
ධීරා 200
ධීරො 195
න 145
න කම්පති 131
නඛා 34
න ච බුද්ධං සමාචරෙ 211
නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනං 26
න තෙන ධම්මෙන සමත්ථි
කිඤ්චි 153
න තෙ භවං අධිමං ආදියන්ති 159
නත්ථි සම්භවං 165
න නිකුබ්බෙථ 214
නව කාම කිං 72
නවං 125
න සබ්බො සබ්බ දා එව තස්ස
තං උපකප්පති 189
නහාරු 38
නහි 181
න හි ජාතු ගබ්භසෙය්‍යං
පුනරෙති 218
නාගා වා 190
නාඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛ
මිච්ඡෙය්‍ය 215
නාතිමඤ්ඤෙථ 214
නාමඤ්ච රූපඤ්ච 65
නික්කාමිනො 157
නිධි නාම නිධියති 189
නිධෙති 187
නිපකො 210
නිබ්බන්ති 166
නිබ්බාණගාමිං 164
නිබ්බාණසච්ඡිකිරියා 129, 130
නිබ්බාණසම්පත්ති 198
නිබ්බුතිං 157
නිවාතො 123
නිසාමෙථ 142
නිසිඤ්ඤා වා සයානොවා
යාවතස්සවිගත මිද්ධො 217
නො 145
නො ඤාති 179
පච්චෙකබොධි 199
පඤ්ච නාම කිං 68
පටිග්ගහො 28
පටිසම්භිදා 199
පඨවිං 158
පණිතං 145, 152
පණ්ඩිතා 108, 200
පණ්ඩිතානං 105
පතිරූපදෙසවාසො 112
පත්තිපත්තා 157
පදෙසරජ්ජං 197
පප්පාසං 44
පයුඤ්ජතො 198
පමාදඨානං 16
පරමංහිතාය 164
පරිදෙවනා 183
පරිවණ්ණයි 154
පරො 214
පරං 214
පසංසන්ති 200
පහාය ගමනීයෙසු එතමාදාය
ගච්ඡති 193
පහුතෙ 176
පහුතෙ අන්නපානම්හි 177
පාණභූතා 212
පාණාතිපාතා-පෙ-පටිග්ගහණා
වෙරමණී 14
පානභොජනං 178

පාපා 121
පිත්තං 48
පිහකං 44
පුගලා 155
පුගලෙ 192
පුඤ්ඤකඛයො හොති 146
පුඤ්ඤසම්පදා 153
පුඤ්ඤානි 149
පුත්තදාරස්ස 117
පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤතා 113
පුබ්බෙ කතමනුස්සරං 141
පුබ්බං 50
පුරාණං 165
පුරිසො 144
පූජනීයා 109
පූජනෙය්‍යානං 105
පූජා 105
පූරා 182
පෙතා 182
පෙතාන පූජාච කතා උළාරා 143
පෙතානං උපකප්පති 182
පෙතානං දක්ඛිණං ද ජා 183
ඵුස්සස යලොකධම්මෙහි චිත්තං
යස්ස න කම්පති 131
ඵුස්සිතග්ගෙ 163
බලඤ්ච භික්ඛුනමනුප්පදින්නං 185
බහු 104
බාලා 106
බාලානං 105
බාහුසච්චං 113
බුද්ධභූමි 199
බුද්ධසෙට්ඨො 154
බුද්ධෙ රතනං පණීතං 152
බුද්ධො 04
බුද්ධං සරණං-පෙ-ගච්ඡාමි 03
බොජ්ඣඞ්ගා 70
බ්‍යාරොසනා පටිඝසඤ්ඤා 215
බ්‍රහ්මචරියං 129, 130
බ්‍රහ්මමෙතං විහාරං ඉධමාහු 217
බ්‍රෑහි 104
භගවන්තං අභිවාදෙත්වා 99
භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි 100
භගවා 90
භාවයෙ 216
භුඤ්ජමානා 157
භූමානි 141
භූතා 141, 214
භූතානි 141
මගෙහා 71
මඞ්ගලානි 104
මජ්ජපානා 121
මජ්ජං 16
මජ්ඣිමා 213
මත්ථලුඞ්ගං 48
මනසා දළ්හෙන 157
මනුස්සා 104
මහත්ථිකා 199
මහත්තා 213
මහාසයනං 28
මහිඞ්ඝිකා 199
මාතාපිතු 115
මාතා යථා නියං පුත්තං 215
මානසං භාවයෙ 215
මානුසිකා 198
මාලා 27
මිත්තසම්පදං 198
මිත්තා 183
මුත්තං 55
මුදු 208
මුඬා 157
මුසා 16
මෙ 85, 182
මෙත්තං 216
මෙත්තං කරොථ මානුසියා පජාය 143
මෙදං 52
මංසං 36
යකනං 43
යක්ඛා වාපි හරන්ති නං 190
යථා 163
යථා නිත්තනං පවත්තති 182
යථායම්පදීපො 166
යදජ්ඣගා 153
යදත්ථි කිඤ්චි 161
යදිදං 199

යස්ස 131
යස්ස දානෙන-පෙ-පුරිසස්ස වා 191
යා 113, 198
යා වස්සානා පරිදෙවනා 183
යානිව අනතළිකෙබ 141
යානීධ භූතානි 141
යෙ 155, 177
යෙ අරියසච්චානි 159
යෙ කෙචි පාණභූතත්ථි 213
යෙ ච දූරෙ වසන්ති අවිදූරෙ 214
යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි 88
යෙන විඤ්ඤු පරෙ උපවදෙය්‍යුං 211
යෙසං හෙතු 179
යෙ අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සති 158
යො නිධි අනුගාමිකො 195
යොනිසො 198
යං 144, 206
යං කිඤ්චි 144
යං තං 204
රජතං 28
රතනං 144
රතනං පණීතං 152
රති 198
රස්සකා 213
රාජතො වා 188
රූණණං 183
ලඹා 157
ලභාමසෙ 179
ලසිකා 55
ලොකධම්මා 131
ලොමා 33
ලොහිතං 50
වක්කං 42
වණිජා තාදිසි නත්ථි 181
වදාමි 158
වනපතගුම්බෙ 163
වරඤ්ඤු 164
වරදො 164
වරාහරො 164
වරො 164
වසං 53
වා 141, 188
වාවා 162
වාදිතං 26
වාරිවහා 182
වාසො 112
විකාලභොජනං 26
විගය්හ 157
විචිකිච්ඡිතං 160
විජ්ජාවිමුත්තිවසීභාවො 198
විත්තං 144
විනයො 113
විභාවයන්ති 159
විමොක්ඛා 199
විරජං 131
විරති 121
විරත්තචිත්තා 165
විරාගං 153
විලෙපනං 27
විසූකදස්සනං 26
විහරති 95
වෙරමණි 14
වො 178
සක්කච්ච සුණන්තු භාසිතං 142
සක්කච්චං අනුමොදරෙ 179
සක්කායදිට්ඨි 160
සක්කො 204, 207
සක්‍යමුනි 153
සගෙහසු වා 144
සඞ්ගහො 117
සඞ්ඝ රතනං පණීතං 156
සඞ්ඝා 10, 192
සඤ්ඤමො 191
සඤ්ඤා වාසස විමුයාති 190
සතං පසත්ථා 155
සතිං අධිට්ඨෙය්‍ය 217
සත්ත නාම කිං 69
සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා 69
සත්තා 72
සත්තිඤ්ඤියො 210

සනතුටඨී 123
සනතුස්සකො 208
සනතං පදං 204
සන්ධිසිඛ්‍යාටකෙසු ච 175
සප්පුරිසං 158
සබ්බත්ථමපරාජිතා 132
සබ්බත්ථ සොත්ථිං ගච්ඡන්ති 132
සබ්බමෙතං විනස්සති 190
සබ්බමෙතන ලබ්භති 197, 198
සබ්බෙ 141, 142
සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා 63
සමයං 88
සමාගතානි 153
සමාගන්ත්වා 179
සමාධිමානන්තරිකඤ්ඤමාහු 154
සමාධිනා තෙන සමො න විජ්ජති 154
සමාහිතො 153
සමං 145
සම්පත්ති 198
සම්භවෙසි 214
සම්මාපණිධි 113
සරණං 06
සල්ලහුකවුත්ති 209
සභාව 160
සාගරං පරිපූරෙන්ති 182
සාවක පාරමී 199
සාවත්ථි 94
සික්ඛාපදං 14
සිඛ්‍යාණිකා 54
සිතො 158
සිප්පං 114
සීලබ්බතං 160
සීලවා 218
සීලං 191
සුබ්භත්තතා 212
සුබ්භා හොන්තු ඤාතයො 178
සුබ්භො වා ඛෙමිනො හොන්තු 212
සුගතස්ස සාවකා 156
සුචිං 154, 178
සුතං 86
සුදෙසිතානි 159
සුනිහිතො හොති 191
සුපායුත්තතා 157
සුහරො 209
සුභාසිතා 215
සුමනා භවන්තු 141
සූරා 16
සුවචො චස්ස 208
සුවණ්ණතා 196
සුවත්ථි හොතු 152
සුසණ්ඨාන සුරූපතා 196, 197
සුසික්ඛිතො 114
සුස්සූරතා 196
සුජු 205, 207
සෙදො 51
සෙඛං 49
සෙවනා 105
සොකො 183
සො ඤාතිධමෙමා ච අයං
නිදස්සිතො 185
සොත්ථානං 104
සොවචස්සතා 128
සංයමො 121
හදයං 42
හිරඤ්ඤන කයාක්කයං 182
හූරං වා 144
හොන්ති 178

පරමත්ථජෝතිකා බුද්ධකපාඨ අට්ඨකථාවෙහි සංවර්ණිත පදයන්ගේ අනුක්‍රමණිකාව නිමියේය.

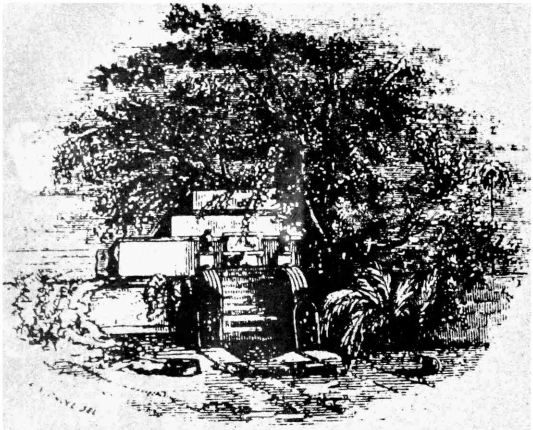

THE BO-TREE AT ANARAJAPOORA.

ටෙනන්ට් 1859

භදන්ත බුද්ධඝෝෂාචාර්‍යපාදයන් අනුරාධපුර
ශ්‍රී මහා බෝධිය අසල ප්‍රදේශයෙහි වැඩවසමින්
සිහළට්ඨකථා පාලියට පරිවර්තනය කළ බව
බොහෝදෙනාගේ විශ්වාසයයි

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය
125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැදිමාල, දෙහිවල.
දුරකථන: 2734256, 2728468, 2726234 ෆැක්ස්: 2736737
විද්‍යුත් තැපෑල: bcc456@sltnet.lk, info@buddhistcc.com
www.buddhistcc.com

ISBN 978-955-1604-39-4